ALTAY
DESTANLARI
2

Hazırlayan
İbrahim DİLEK

Türk Dil Kurumu Yayınları

ALTAY DESTANLARI
II

Altay Destanları II [e-kitap] / hazırlayan: İbrahim Dilek.--
2. bsk.-- Ankara: Türk Dil Kurumu, 2025

2. c.; 24 cm.— (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 889 Türk Dünyası Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayımlanması Projesi Yayınları; 9)

ISBN 978-975-16-1938-9

1. Destanlar, Türk-Altay I. Dilek, İbrahim (haz.)

398.5

Türk Dil Kurumu Yayınları

ALTAY DESTANLARI
II

Hazırlayan
İbrahim DİLEK

Tıpkıbasım

Ankara, 2025

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
Türk Dil Kurumu Yayınları: 889
Türk Dünyası Destanlarının Tespiti,
Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayımlanması Projesi: 9

ALTAY DESTANLARI II

Hazırlayan:
Prof. Dr. İbrahim DİLEK
*
İnceleyici:
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN
*
Kapak ve Sayfa Tasarımı:
Hangar Marka İletişimi ve Reklam Hizmetleri
*
İç Kapak Çizimi:
İ. İ. ORTONULOV
*
Birinci Baskı: Ankara, 2007 Haziran
İkinci Baskı (e-kitap): Ankara, 2025 Şubat
ISBN: 978-975-16-1938-9
*
Dağıtım:
Türk Dil Kurumu
Üniversiteler Mah. Toplum Cad. No.: 5
06800 Çankaya / ANKARA
Telefon: +90 (312) 457 52 00
Belgegeçer: +90 (312) 468 07 83
Genel ağ: http://tdk.gov.tr
*
©5846 sayılı Yasa'ya göre
eserin bütün yayın, çeviri ve alıntı hakları
Türk Dil Kurumuna aittir.
*
Bu eser Devlet Planlama Teşkilatının
katkılarıyla hazırlanmıştır.

İçindekiler

Sunuş • 7

Ön Söz • 13

Giriş • 17

I. Destan Anlatıcısı Aleksey Grigoreviç Kalkin'in Hayatı • 17

Aleksey Grigoreviç'in Repertuarı • 21

II. Destanların Özetleri • 27

Oçı-Bala Destanının Özeti • 27

Ay-Sologoy lo Kün-Sologoy Destanının Özeti • 29

Ösküs-Uul Destanının Özeti • 29

Kan-Kapçıkay Destanının Özeti • 31

Kan-Ceeren Attu Kan-Altın Destanının Özeti • 33

Temene-Koo Destanının Özeti • 34

Kara-Taacı Kıs Destanının Özeti • 36

Kögüdey-Kökşin le Boodoy-Koo Destanının Özeti • 36

Altın Ergek Destanının Özeti 37

Oçı-Bala Destanı • 40

Ay Sologoy lo Kün Sologoy Destanı • 120

Ösküs-Uul Destanı • 136

Kan-Kapçıkay Destanı • 217

Kan-Ceeren Attu Kan-Altın Destanı • 343

Temene-Koo Destanı • 394

Kara-Taacı Kıs Destanı • 415

Kögüdey-Kökşin le Boodoy-Koo Destanı • 426

Altın Ergek Destanı • 446

Açıklamalar • 466

Yer ve Şahıs Adları Dizini • 467

Kaynakça • 471

SUNUŞ

Kültür bir toplumun hayat tarzı, kültürü oluşturan unsurlar da bu tarzın aynalarıdır. Türk kültürünün en berrak aynaları, hiç şüphesiz Türk boylarının tarihleri boyunca yarattıkları destanlardır. Çünkü; destanlar, tarihin derinliklerinden çağımıza kadar Türk boylarının yaşadığı önemli olayları, belli bir gelenek içinde bize anlatan kültür ve sanat eserleridir.

Destanlar, toplumların, özellikle de uzun süre sözlü geleneğe ağırlık vermiş toplumların hem "millî hafızası" hem de "millî şuuru"nu ihtiva eden mirasıdır. Bu mirasa sahip olan çağdaş Türk boyları, bu özgün mirası, kendi yönlerini belirlerken, önemli kararlar verirken, kendilerini yetiştirirken ve Atatürk'ün belirttiği "muasır medeniyetler seviyesine ulaşırken" kullanabilirler.

Destanlar, sadece birer öykü ve övünme anlatıları değil, bir toplumun sanat ve edebiyat hazinelerinin sergilendiği müzelerdir. Destani eserler, yalnızca tarihte yaşamış veya yaşadığına inanılan kahramanların yaptıkları işler, gösterdikleri başarılar, fethettikleri ülkeler ve kazandıkları zaferlerden bahsetmezler. Her ne kadar günümüz Türkiye Türkçesinde "destan yazmak" deyimi, başarılması güç bir işin başarılması anlamında kullanılmakta ise de, bu proje çerçevesinde yayımlanan destanlarımızda, göçler, yenilgiler, ihanetler, dostluk ve düşmanlıklar gibi Türk boylarının çeşitli dönemlerde yaşadığı acılar, sıkıntılar ve sevinçler de geniş ölçüde yer almıştır.

Destanlar sadece geçmişi yansıtan bir ayna değil, aynı zamanda geçmişle gelecek arasında kurulmuş ve her basamağı belli bir dönemin hatıralarıyla süslenmiş bir sanat merdiveni olarak da görülebilir. Bu merdivenlerden çağımıza doğru çıkıldığında, onun basamaklarının Türk coğrafyası kadar genişlediği, aşağıya doğru inildiğinde ise çağdaş Türk boylarından başlayıp, Türk kültür birliğinin yaşandığı dönemlere kadar derinleştiği görülür.

Destanlar; bireyden aileye, aileden topluma ve toplumdan da devlete uzanan bütünlüğün, bir halı motifinin işlendiği gibi motiflerle anlatıldığı eserlerdir. Bu motif yapılarının her bölümünde Türk boylarının insanlık değerleri vardır. Bu temel yapıların oluşturduğu çerçeve incelendiğinde, onlarda Türk insanının, eşyayı, doğayı, dünyayı ve evreni algılaması ve yorumlayış tarzı görülür. Bu algılama ve buna bağlı olarak oluşan yorumlamalar "destan sanatı" adını verdiğimiz çerçeveyi oluşturmuştur. Bu çerçeveyi oluşturan sanatçılar tarih boyunca farklı coğrafî alanlarda yetişmişler ve yetiştikleri devir ve coğrafî alana göre "bahşı", "akın", "ozan", "jırav", "âşık" gibi adlar almışlardır. Ancak onların hepsi "destancı" ortak adını alarak, bütün Türk boylarında yaşatılan ortak bir geleneğin temsilcileri olmuşlardır. Bu sanatçılar, kendilerinden önce yaratılmış olan sanat anlayışıyla, kendi dönemlerinde edindikleri deneyim ve duyguları birleştirerek destan sanatını "destan geleneği"ne dönüştürmüşlerdir.

Bu anlamda destanlar; edebiyat ve tarihi, estetik olguyu ve gerçeği bir bütün içinde birleştirmiş sanat eserleri ve canlı birer "kültür evleri" olarak görülebilir.

Dünyada destan araştırma ve çalışmaları oldukça eski bir tarihe dayanmakla birlikte, ilk ciddî araştırmalar 19. yüzyılda başlamıştır. Pek çok toplumun sözlü olarak anlatılan destanları, ilk çağlardan itibaren Homer başta olmak üzere, farklı şairler ve bilim adamları tarafından toplanıp yazıya geçirilerek günümüze kadar ulaştırılmıştır. bu destanların derleniş ve özellikle Batı dünyasında yazıya geçiriliş sebeplerini sadece koruma amacına yönelik olarak düşünmemek gerekir. İlk çağlardan itibaren yazıya geçirilen destanlar daha sonraki dönemlerde ve özellikle de "Aydınlanma Dönemi"nde (Rönesans'ta) yapılan yenilikler için başlıca beslenme kaynakları olarak kullanılmışlardır. Aydınlanma Dönemi'nden sonra ve özellikle de 19. yüzyıla gelindiğinde, ister sözlü ister yazılı olsun, destanların millî kimlik oluşturmada ve bu kimliğin tanımlanmasında ciddî biçimde kullanıldığı bilinmektedir. Örneğin, İngilizlerin "Beowulf" destanı, Almanların "Nibelungenlied" destanı, İskandinavların "Sagaları", Fransızların "Ronald" destanı ve daha pek çok destani eser 19. yüzyıl Batı dünyasındaki kimlik arayışına cevap vermede kullanılan temel kaynaklar olmuştur. Nasıl Rönesans döneminde Antik Roma ve Yunan destanları temel bir etkiye sahip olmuşsa, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında da "millî destanlar" millî kimlik oluşturmada aynı şekilde etkili olmuştur. Özellikle Finlilerin "Kalavela" destanı bu konudaki en tipik örnektir.

Kendi köklerini arayan Batılı ülkeler 19. yüzyıl sonunda ve 20. yüzyıl başlarında çok ciddî olarak, bir taraftan arkeolojik kazılar ve antropolojik

araştırmalar yaparak kendi tarih ve dil kaynaklarını keşfetmeye çalışırken, bir diğer taraftan da yazılı ve sözlü geleneklerinde yaratılmış olan bütün veya parçalar hâlindeki destanları kullanarak kendi kimliklerini ortaya çıkarmışlar, tarihlerini yeniden yazmışlardır. Hatta kurum ve kuruluşlarına yeni bir yön vererek bugün sahip oldukları endüstri toplumu olma yolunda ilk adımlarını atmışlardır.

Batı dünyasının okullarında tarih, kültür ve millî kimlik bilinci günümüzde de destanlar tarafından sağlanmaktadır. Özellikle görsel eserlerin çok yaygınlık kazandığı ve büyük kitleler tarafından izlendiği günümüz dünyasında Avrupa ve Amerika yapımı pek çok film ve dizi filimde destanî eserler işlenmekte ve bu tür yapımlar "Klâsik Eserler" olarak tanımlanmaktadır. Bütün bunlar Batı dünyasının destanlardan ne denli geniş ölçüde yararlandığını açık bir şekilde göstermektedir.

Biz de bu düşünceden hareketle, "Türk Dünyası Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayımlanması" adıyla bir proje başlatıp Türkiye'de daha adı bile duyulmamış diğer Türk boylarının destanî yaratmalarını önce Türkiye Türkçesine kazandırmayı düşündük ve bunun için yapılması gereken işleri tespit ettik.

Önce Türk boylarındaki bilinen destanların isimlerini ve tahmini uzunluklarını belirlemeye çalıştık. Bu ilk aşamalar sonucunda çok zengin, fakat belli bir bilimsel prensibe göre yayımlanmamış, uzunlu kısalı yüzlerce destanın bulunduğunu gördük. Hatta çeşitli Türk boylarının yaşadıkları bölgelere gidip araştırdıkça o bölgede bile henüz yayımlanmamış destanların yaşadığı ortaya çıktı. Ayrıca, başta destanla ilgili terminoloji olmak üzere pek çok teknik problemle karşılaştık. Sözgelimi, Türkiye Türkçesinde bizim "Halk Hikâyesi" dediğimiz "Kerem ile Aslı", "Âşık Garip" gibi anlatmalara diğer Türk boylarının pek çoğunda "Destan" adı veriliyordu. Buna bağlı olarak bizim "Destan" terimi Türk Dünyası'na derinlemesine girilince genişliyor ve halk hikâyelerini de içine alıyordu. Bu yüzden halk hikâyeciliği geleneğinin sözlü gelenekte son günlerini yaşadığı da dikkate alınarak hazırladığımız bu projenin, ağırlığı sözlü gelenekten derlenmek üzere, halk hikâyesi terimi içinde yer alan anlatmaları da kapsaması gelecek kuşaklar için önemliydi ve bu sebeple halk hikâyelerinin de hazırladığımız projede yer almasını ve ayrı bir seri hâlinde yayımlanmasını uygun bulduk.

Bir başka konu da hangi destan ve halk hikâyesinin bilim adamları tarafından daha önceden incelendiği sorunuydu. Destan ve halk hikâyeleri hakkında başta Rusya olmak üzere Türkiye ve diğer Türk boyları dışında neler söylendiği ve neler yapıldığı sorunu ortaya çıktı. Bunların tespit edilmesi Türkiye'de destan metinlerinin yayımlanmasından sonra çalışmalarda hem aynı konunun tekrar araştırılarak boşuna enerji sarf

edilmesini önleyecek hem de destan araştırmalarının hangi noktasında bulunduğumuzu bize göstermede yararlı olacaktır. Böylece "Türk Destanları ve Halk Hikâyeleri Üzerinde Batı'da Yapılan Çalışmaların Çevirileri" adıyla yeni bir seri daha ortaya çıktı. Ancak, bu seride Dede Korkut, Köroğlu, Manas ve Alpamış Destanı gibi çok tanınmış ve üzerlerinde çok fazla araştırma yapılmış destanlar için bu serinin daha alt dallara ayrılmasına karar verdik.

Bütün bu çalışmaların yöntemine gelince; önce projenin ana hatlarını hazırlayıp Cumhurbaşkanlığı makamına arz ettik. 9. Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel bize büyük bir destek verdiler ve bu projenin Türk Dil Kurumu aracılığıyla yürütülmesini emrettiler.

1997 yılının ikinci yarısında projemiz hükümetimiz tarafından kabul edildi ve Devlet Planlama Teşkilatının Destek Programı'na alındı.

Bu aşamada bütün dünyada Türk destanları üzerinde çalışan tanınmış bilim adamlarının katılacağı bir danışma toplantısı yapıp proje çalışmalarının yöntemini tespit etmeye karar verdik. Bu toplantı 20-22 Kasım 1997 tarihinde Ankara'da Türk Dil Kurumu konferans salonunda Ankara'da gerçekleştirildi. Adı geçen toplantıda Türk destanlarının tespiti, Türkiye Türkçesine aktarılma şekli (transkripsiyon, şekil özellikleri vb.) ile hangi destan ve hikâyelerin hangi yöntemlerle toplanacağı ve nasıl yayımlanacağı tartışıldı ve bu tartışmaların sonucunda alınan kararlar, projede çalışacak bütün bilim adamlarının uyacağı ilkeler hâline getirildi. Bu ilkeler açıklamalarıyla birlikte bir "Kılavuz Kitap" hâlinde yayımlanmıştır. Bu kılavuz kitapta "Metinlerin Tespiti Sorunu", "Metinlerin Versiyon ve Varyantları Sorunu", "Türkiye Türkçesine Aktarılması Sorunu", "Projede Görev Alacak Bilim Adamlarının Seçilmesi" ve "Hazırlanacak Destan ve Halk Hikâyeleriyle Bunlar Hakkındaki İncelemelerin Yayımları Sırasında Uyulacak İlkeler" gibi temel konular yer aldı.

Bu hazırlıkların tamamlanmasından sonra başta Türk Cumhuriyetleri olmak üzere bütün Türk boylarının her birinde akademi veya üniversitelerinden biri "merkez" seçilerek projede görev alacak bilim adamlarının tespitine başlandı. Türk Cumhuriyetlerine gidilerek seçilen merkezlere bir "koordinatör" atandı ve koordinatörlerin organizasyonunda toplantılar yapılarak bu cumhuriyetlerdeki çalışmaların tek elden ve tespit edilen ana ilkelere uygun bir şekilde yürütülmesi amaçlandı. Koordinatörlerden, öncelikle yayımlanacak metinlerin orijinal olanlarını ve arşivlerde bulunanları kullanmayı tercih etmeleri istendi. Böylelikle, özellikle Sovyetler Birliği döneminde yayımlanmış ancak, içlerinden millî ve dinî unsurlar çıkartılıp orijinali bozulmuş metinler yerine, çeşitli Türk boylarının yarattığı gerçek otantik metinlerin yayımlanması amaçlanmıştır.

Türk boylarında hangi destan metinlerini proje için hangi bilim adamlarının hazırlayacağı tespit edildikten sonra metin hazırlanması çalışmalarına başlandı. Her hangi bir Türk lehçesinde orijinal metni yukarıdaki ilkeler çerçevesinde hazırlanmış olan destan metinlerinin Türkiye Türkçesine aktarılmasında da, o Türk lehçesi üzerinde çalışan Türkiye'deki bilim adamlarından yararlanılmıştır.

Elinizdeki eser bu proje kapsamında hazırlanarak yayımlanmış bir eser olup önümüzdeki yıllarda aynı seriden veya yukarıda adı geçen serilerden daha başka eserler de yayımlanacak ve Türk destanlarının tam bir külliyatı hazır olacaktır. Projemiz tamamlandığında yaklaşık 140 ciltlik bir kültür hazinesi kazanılmış olacak, diğer Türk boylarında da kendilerinde bulunmayan destanların, kendi lehçelerine aktarılarak yayımlanması için bir külliyat oluşacaktır. Böylece yarınların Türk gençleri aynı kaynaklardan beslenen, aynı kaynaklardan sanat eseri yaratanlar olarak ortak duygularla gelişeceklerdir.

Türk Dünyası Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayımlanması Projesi Yönetiminde görev alan bilim adamları şunlardır:

Proje Yürütme Kurulu Başkanı	: Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN
Proje Yürütme Kurulu Üyeleri	: Prof. Dr. Nevzat GÖZAYDIN
	Prof. Dr. Recep TOPARLI
	Prof. Dr. Fatih KİRİŞÇİOĞLU
Proje Çalışma-İzleme Grubu	: Prof. Dr. Mustafa CEMİLOĞLU
	Prof. Dr. Metin EKİCİ
	Doç. Dr. Alimcan İNAYET
	Yrd. Doç. Dr. Metin ARIKAN
	Yrd. Doç. Dr. Selami FEDAKAR
	Arş. Gör. Pınar FEDAKAR
	Arş Gör. Ferah TÜRKER
	Nail TAN
	Ali ILGIN

Türk Cumhuriyetleri Proje Sorumluları :

Altay	: Dr. İbrahim DİLEK
Azerbaycan	: Prof. Dr. Ramazan GAFFARLI
Gagavuz	: Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN
Hakas	: Prof. Dr. Victor BUTANAYEV
Karaçay-Malkar-Nogay	: Prof. Dr. Şıhaliyev AŞİM
	İmam MAZEMOVİÇ
	Doç. Dr. Ufuk TAVKUL

Karakalpakistan	: Prof. Dr. Sarıgül BAHADIROVA
Kazakistan	: Prof. Dr. Seyit ASKARULI KASKABASOV
	Doç. Dr. Elmira ADİLBEKOVA
Kırgızistan	: Prof. Dr. Abdıldacan AKMATALİYEV
Kırım-Tatar	: Yrd. Doç. Erdoğan ALTINKAYNAK
Özbekistan	: Prof. Dr. Tura MIRZAYEV
	Doç. Dr. Cabbar İŞANKUL
Tataristan	: Prof. Dr. Mustafa ÖNER
Başkurtistan	: Prof. Dr. Ahmet SÜLEYMANOV
Çuvaşistan	: Prof. Dr. Nikolay YEGOROV
Türkmenistan	: Prof. Dr. Annagurban AŞIROV
	Dr. Feyzullah RAHMANKUL
Uygur	: Doç. Dr. Alimcan İNAYET

Bu sorumlulara bağlı olarak çalışan ve proje için eser hazırlayan bilim adamlarının isimleri hazırladıkları eserin başında yer alacaktır.

Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN
Proje Başkanı

ÖN SÖZ

1995 yılının yazında Gorno-Altaysk Özerk Cumhuriyeti'ne eşim Figen Dilek'le yaptığımız gezi sırasında bu kitaptaki destanların anlatıcısı olan A.G. Kalkin ile tanışmayı çok arzu etmiştim. Bu amaçla zor şartlar altında Gorno-Altaysk şehrinden Kalkin'in yaşamakta olduğu Cabagan köyüne gitmiş, ismiyle müsemma Ayabas* Kundaçin'in evinde misafir olmuştuk. Kalkin'i görme arzumu ev sahibimize söylemiştim. Kalkin, o sırada hasta olduğu için bizim dışımızda aynı anda köyde bulunan İtalya ve diğer bazı ülkelerden gelmiş olan folkloristlerle de görüşmüyordu. Kendisiyle tanışma ümidini yitirmişken bir öğleden sonra Kalkin'in kaldığımız evde bizi ziyaret edeceği söylendi. O, Türkiye'den geldiğimizi duyunca bizi görmek istemişti. Aynı gün yerel giysileri içinde ilk bakışta bende bir kam ya da kızılderili şefini görüyor hissini uyandıran Kalkin, Ayabas Kundaçin'in evine geldi. Yürürken tarihin derinliklerinden geliyormuş gibiydi. Eve girer girmez hemen yanan ocağa saçı saçarak ev halkının huzuru ve mutluluğu için alkış sözler söyledi. Türkiye'den gelen araştırmacıların onun sanatıyla ilgilenmesinden çok hoşlanmıştı. Bize yaptığımız işler ve Türkiye hakkında sorular sorduktan sonra "Baldar slerdiñ söögi ne?" *(Çocuklar siz hangi boydansınız?)* diye sordu. *"Bizlerde boy yok, hepimiz Oğuzuz*." cevabını alınca; "Söök cok kiji bolbos, slerge söök berer kerek." *(Bir boya mensup olmayan insan olmaz, size bir boy vermeli)* deyip, sağ bileklerimizi avucunun içine aldı bana *Tonjoon*, eşime ise *Kıpçak* söögünü verdi.

1998 yılında Altay bölgesine ikinci gidişimizde Kalkin'i bir kez daha görmek istedim. Fakat bu sefer hastalığı iyice artmıştı ve hastanede yatıyordu. 17 Eylül sabahı kendisinin de mensup olduğu Telengitlerden derlemeler yapmak amacıyla yola çıkacakken bize onun öldüğü söylen-

* Ayabas: Kormaz, cesur.

di. Yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyordu. O yolculukta yanımızda olacak olan Nadya Yuguşeva; *"Kamlar yola çıkarken yağmur yağarmış."* dedi. Kam derken kendisini mi yoksa Kalkin'i mi kastettiğini sormadım, sormak istemedim.

Türk Dünyası Destanlarının Tespiti, Türkiye Türkçesine Aktarılması ve Yayımlanması Projesinin ilk neşri olan 'Altay Destanları I' adlı kitapta Altay Türklerinin önemli destancılarından N.U. Ulagaşev'in anlattığı yedi destanı Türkiye Türkçesine aktararak, Altay destancılık geleneği ve Ulagaşev hakkında bilgiler vermiştik. Serinin ikinci kitabı olan 'Altay Destanları II' de ise, A.G. Kalkin'in anlattığı sekiz destan metnine yer verdik. Eserde yer alan *Kan-Kapçıkay* destanı dışında kalanlar A.G. Kalkin adına neşredilen *"Ay-Sologoy lo Kün-Sologoy, Gorno-Altaysk, 1989"* adlı kitaptan, Kan-Kapçıkay destanı ise *Altay Baatırlar* adlı serinin XII. cildinde (Gorno-Altaysk, 1995) yer alan metin esas alınarak Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Altay Türklerindeki destancılık geleneği ile ilgili olarak, okuyucunun hem bu kitabın yazarının daha önceki çalışmalarında hem de Emine Gürsoy Naskali'nin *Maaday Kara* ve Metin Ergun'un yayımladığı *Alıp Manaş* destanlarının inceleme kısımlarında gerekli bilgilere ulaşacağı düşüncesiyle onların burada tekrarına gerek görmedik.

Çalışmamızın girişinde destan anlatıcısı A.G. Kalkin'in hayatı ve repertuarı üzerinde durarak, eserde yer alan destanların özetlerini verdik. Bu bölümde Kalkin'in repertuarı üzerinde geniş bir kaynakça verildiği için, destancıdan yapılan derleme faaliyetleri ve metin neşirleri üzerinde durulmamıştır. Metin kısmında ise okuyucuya mukayese ve kolaylık sağlamak amacıyla destanların transkribe edilmiş metinleriyle Türkiye Türkçesine aktarılmış metinlerini aynı sayfada verdik. Bazı kelimelerin anlamlarını nazım üslûbu içinde veremediğim için destanları aktarırken bunları olduğu gibi bırakarak bulunduğu sayfanın altında açıklamayı tercih ettim. Aktarmada zorlandığım mısraları elektronik posta yoluyla Nadya Tıdıkova'ya gönderdim. Ondan aldığım cevaplar sayesinde aktarmam tamamlandı. Kendisine müteşekkirim.

Burada öncelikle yalnızca Altay değil bütün Türk kültürü için önemli bir hafızaya ve birikime sahip olan Kalkin'e ve onun hakkında yaptıkları çalışmalarla benim için her anlamda yönlendirici olan, bölgede kaldığım süre içinde bilgilerini benimle paylaşan Altay folkloristler K.E. Ukaçina ile İ.B. Şincin'e teşekkür etmek isterim. Onlar kendilerinden bir parça olarak gördükleri ve kendilerini ifade ettiklerine inandıkları Altay

destanlarını çalışmamda beni her zaman teşvik ettiler. Bu kitap hazırlayanından daha çok Kalkin'le birlikte onlarındır. Ayrıca beni Altay folkloru üzerinde çalışmaya yönlendiren, teşvik ve yardımlarını gördüğüm hocalarım Prof. Dr. Sadık Tural, Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun ve Prof. Dr. İsa Özkan beylerle birlikte kitabın yayımlanmasında emeklerini esirgemeyen hocam Prof. Dr. Fikret Türkmen ile Sn. Nail Tan ve Ali Ilgın'a da teşekkürü bir borç bilirim.

İbrahim DİLEK

GİRİŞ

I. Destan Anlatıcısı Aleksey Grigoreviç Kalkin'in Hayatı[*] *(1925-1998)*

Güney Altay Türklerinden Telengitlere mensup olan A.G. Kalkin, yedi çocuklu bir ailenin üçüncü çocuğu olarak 3 Nisan 1925 yılıda Dağlık Altay Özerk Cumhuriyeti'ne bağlı Ulagan bölgesinin Paspartı köyünde doğmuştur. Bu bölge sözlü edebiyatın canlı olarak yaşatıldığı yer olarak dikkat çekmektedir. Kalkin'in babası Grigoriy İvanoviç Kalkin de (1901-1969) devrinin usta destan anlatıcılarından biridir. Kalkin destan anlatmayı doğal olarak ilk önce babasından öğrenmiştir. Kalkin'in babası ile annesi Anna Afanasevna Kalkina, Paspartı köyünde kolhoz kurulduktan sonra bu kolhozda yaşayıp çalışmaya başlamışlardır. Kalkin'in babası, bu kolhozda uzun yıllar at çobanlığı yaptıktan sonra 1942 yılında cepheye gönderilmek üzere askere alınmıştır. Savaş sırasında G.İ. Kalkin, önce sağ ayağından sonra başından yaralanınca 1943 yılında cepheden evine döner. Döndükten sonra Köbök boyuna mensup Agafya Petrovna ile ikinci evliliğini yapmış, bu evlilikten de biri kız, diğeri erkek olmak üzere iki çocuğu olmuştur.

* Kalkin'in biyografisiyle ilgili bilgiler için bk.; İ.B. Şincin, Kayçı A. G. Kalkin, Gorno-Altaysk, 1996 (adı geçen eserin ilk baskısı 1987 yılında yapılmıştır.); S.S. Surazakov, Biyografiya Skazitelya A.G. Kalkin, "Maaday-Kara" Altayskiy Geroiçeskiy Epos, Moskova, 1973, s. 439-442. (Bu makalenin Türkiye Türkçesi için bk. Mehmet Tezcan, Kardaş Edebiyatlar, S. 14, 1986, s. 22-26); K. Ukaçina, Kersü le Keen Çörçöktör (Altaydıñ at-nerelü kayçızı Aleksey Kalkin kereginde sös) Altaydıñ Çolmonı Gazetesi, Nisan 1989, s. 2.; Emine Gürsoy Naskali, Altay Destanı Maaday-Kara, İstanbul, 1999.

Kalkin ailesi, sözlü edebiyat anlatıcılarının çokça yetiştiği Cıtas boyuna mensuptur. A. G. Kalkin'in iyi bir destan anlatıcısı olarak yetişmesinde hem mensubu olduğu bu soyun, hem içinde yetiştiği bölgenin, hem de babası ve onun destan anlatıcısı olan; Çoltukov Ospıynak, Yulukov Grigoriy, Toktogulov Toolok ve Tobokov Danil... gibi arkadaşlarının büyük tesiri olmuştur. Kalkin, babası ve onun arkadaşlarından oluşan âdeta kayçılık okulu diyebileceğimiz bir çevrede destanlar dinleyerek büyümüştür. Bu dinlemeler sırasında o, babasından Maaday-Kara ve Ösküs-Uul, Ongüday bölgesi kayçılarından olan Ospıynak'tan –Ospıynak'ın dedesi Cinciley'de zamanının en meşhur destancılarından kabul edilir. Cinciley'in yaklaşık altmış hikaye ve destan bildiği söylenmektedir.- Kan-Kapçıkay, aynı zamanda dayısı olan Toolok Toktogulov'dan ise 'Temene-Koo', 'Ösküs-Uul', 'Kögüdey-Mergen' ve 'Telben-kaan' destanlarını öğrenmiştir. Kalkin daha sonra S.S. Surazakov'a dediği gibi destanlarını dinlediği bütün destancıları birbirleriyle mukayese ederek kendi sanatında bir senteze ulaşmıştır.

Dokuz yaşında babasını ve bilhassa Ospıynak'ı taklit ederek destan anlatmaya başlayan Kalkin, on iki yaşında öğrendiklerini önce mensur parçalar halinde arkadaşlarına anlatmaya başlamıştır. Çünkü *kay* adı verilen ezgiyle söyleyebilmek belli bir eğitim ve sesi terbiye süreci gerektirmektedir. Bu terbiye ve eğitim süreci Kalkin için doğal bir ortamdı. Buna onun olağanüstü hafızası da eklenince henüz an altı, on yedi yaşlarındayken her yere davet edilen olgunlaşmış bir kayçı olmuştur.

Küçük yaşlarda gözlerinden hastalanan on yaşından sonra da kör olmaya yüz tutan rahatsızlığından dolayı 1939 yılında Gorno-Altaysk'taki bölge hastanesine tedavi olmaya gider. Bu dönem büyük destan anlatıcısı Ulagaşev'in de kitaplarının basıldığı, radyodan destan yayınlarının yapıldığı yıllardır. Kalkin, hastanede N. U. Ulagaşev'le tanışır. Onun hastanedeki insanlara anlattığı masalları ve Ösküs-Uul destanını dinleyen Ulagaşev, çocuğu yanına çağırarak ona büyüyünce iyi bir kayçı olabileceğini söyler. Kalkin, hastaneden gözleri biraz iyileşmiş olarak, aynı zamanda da Ulagaşev'den etkilenerek köyüne döner. Köyünden şehre ilk gelişi olan bu yolculuğun dönüşünde Kalkin, artık kayçı olmaya karar vermiştir. Bütün hayatını yarı kör vaziyette geçiren Kalkin, bu yolculuğundan sonra körler için eğitim veren kursa katılarak okuma-yazma öğrenmiştir.

Geçen zaman içinde destanlara ve sözlü gelenek ürünlerine olan ilgisi artarak devam eden Kalkin, 1947 yılında Gorno-Altaysk Otonom Bölgesinin kuruluşunun 25. yıldönümü kutlamalarında on dokuz destancının arasından birinci seçilir. Bu aynı zamanda Kalkin'in kayçı olarak tescil edilmesi anlamına da gelmektedir. Bundan sonra Kalkin, 1948 yılında Moskova'da düzenlenecek olan "Sovyet Halkları Amatör Sanatçılar Festivali" ne hazırlanmaya başlar. Bu hazırlığı sırasında Ertonov Sorpoñ adlı top şurcu Kalkin'i eğitmiş; ona sesini kullanmayı, sesiyle topşuur arasındaki

uyumu yakalamayı, aynı zamanda da topşuur çalmanın inceliklerini öğretmiştir.

Moskova yolculuğu öncesi Barnaul'da da kısa bir hazırlık dönemi geçiren Kalkin, Moskova'da Maaday-Kara destanından bölümler sunmuştur. Burada sanatını büyük bir ustalıkla sergileyen Kalkin, V.A. Gordolevskiy ve N.A. Baskakov gibi ünlü türkologların da takdirlerini kazanmıştır. Bu sırada Moskova'da asistan olan S.S. Surazakov kendisinden Maaday-Kara destanının bazı bölümlerini derlemiştir.

1949 yılından sonra Kalkin'den ilk derlemeler yapılmaya başlanmıştır. 1949 ve 1952 yılları arasında Bölgeler Komitesi'ndeki terminoloji komisyonunun verdiği vazife üzerine P. Çakırova, A. Adarov ve L. Kokışev kendisinden derlemeler yapmışlardır. Bu yıllar Kalkin adına ilk yayınların da çıktığı yıllardır. "Kara-Taacı Kıs" adlı destanı Altaydıñ Tuularında adlı dergide yayınlanır. Onu takiben Oçı-Bala ve Maaday-Kara destanları neşredilir. 1952 yılından itibaren ise Gorno-Altaysk Tarih, Dil ve Edebiyat İlmî Araştırma Enstitüsü Kalkin'den yapılacak olan derlemeleri organize etmiştir. Bu arada Evdokiya Yakovlena ile evlenerek eşinin köyü olan Kan-Oozı aymağına bağlı Cabagan'a yerleşir. Derleme faaliyetleri de bir süre kesintiye uğrar.

1956 yılında Kalkin'den yapılan derlemeler tekrar başlar. Aynı yıl Lazar Kokışev, "Ösküs-Uul" ve "Kara Kös", 1958'de S.S. Surazakov, "Altay-Buuçay", 1962'de Tozul Kadin "Salam" adlı destanları derlemişlerdir. Kendisinden yapılan derlemeler onun artık usta bir kayçı olduğunun da göstergesi olmuştur. Kalkin, bu derlemelerin yanısıra sık sık gezintilere çıkar, çeşitli festivallere katılır. 1959'da Ulan-Ude'deki Sibir Folklorcuları Konferansı'nın çalışmasına katılmış, burada destan icracısı olarak sahneye çıkmış, radyo programlarına katılmıştır. 1972 yılında 13-18 Kasım tarihleri arasında SSCB'nin 50. Kuruluş yıldönümü törenlerine katılmış, burada Maaday-Kara destanının başlangıç bölümüyle Rusça bir şiir okumuştur. Dönüşünde folklorist S. S. Kataş ve yazar B. U. Ukaçin'le birlikte Novosibirsk'e gitmiştir.

Kalkin, Telengitlere ait, oldukça basit, ama sürekli söylenebilme özelliğine sahip olan kaylama (ezgiyle destan söyleme) metodunu babasından öğrenmiştir. Böyle bir kay için gerekli olan bütün şartlar onda mevcuttur; iyi gelişmiş bir göğüs kafesine sahip olmakla birlikte, sürekli tenorla konuşan ve söyleyen Aleksey, kay ile destan söylerken, sesini alçak bir sese tebdil eder, sesleri sanki "karından" çıkarır gibi telaffuz eder. Her fasılayı uzun bir "o-o-o" ile başlatan Kalkin, sonra pürüzsüz ve ölçülü bir sesle söyler, fasıla sonunda da sesi, sertçe pek basık ve anlamlı bir tona geçer. O soluklanmadan uzun süre ezgiyle destan söylebilecek nefese sahiptir. Bir kayçı için gerekli olan iyi bir hafızaya sahip olma, sesini iyi kullanma, ses ve saz arasındaki uyumu yakalayabilme, millî kültüre hakimiyet, sözlü edebiyatın

diğer türlerini iyi bilme... gibi özelliklerinin yanısıra Kalkin'i diğer meslektaşlarından ayıran ve üstün kılan temel vasfı onun kamlık dininin teorik bilgisine vakıf olma ve pratiğini uygulayabilme gibi özelliklerine de sahip olmasıdır. Bu dinî bilgisini Kalkin, anlattığı hemen her destanda bilhassa Maaday-Kara, Kan-Kapçıkay... destanlarında ustalıkla kullanır. Kalkin'den birçok derleme yapmış olan İ.B. Şincin, onun kamlık dinine vakıf olmasını şöyle anlatır: "Kalkin 'Ay-Bırkannañ Tüşken Ercine' efsanesinde göğün üçüncü katını anlatıyordu. O göğün üçüncü katını bilmek bir yana, sanki orayla ilgisi vardı. Kalkin, bu efsanede Ay-Bırkan'ı şöyle tasvir eder: "Göğün üçüncü katı; Ay-Bırkan. Ay-Bırkan'da buz tutmuş deniz var. Ay-Bırkan'ın yerinde Ak-Süt ak göl var. O gölde yaşayan kuşların başı altın kızılıdır. Süt gibi ak kuşlardır. O gölde yüz yetmiş çeşit balık vardır. Ak buz gibi dağ vardır. O dağ, altın ve gümüştendir. Bronz, pirinç, altın ve gümüşten. Orada yaratılan sincap da olsa, kuş da olsa, Ay-Bırkan yarattığı için ak süt rengindedirler." Şincin, Kalkin'in bu anlattıklarını dinleyenlerin onun göğün üçüncü katında yaşayıp sonra yeryüzüne indiğine inandıklarını söyler. O aynı üslûbu destanlarında da kullanır. Bu tarz anlatmalarında kadın kahramanlar genellikle tanrıların kızlarıdır. Kahramanlar bilhassa Maaday-Kara destanında olduğu gibi yer altının karanlık güçleriyle mücadele edip, onları yenerler.

Kalkin'in anlattığı destanların, onun sanat yaşamıyla doğrudan ilgisi olduğu görülür. Şöyle ki; bazı destan metinlerinin ilk neşirleriyle sonrakiler arasında büyük farklar vardır. Bunlardan ilk göze çarpan sonraki derlemelerde destanların hacimlerinin artmasıdır. Meselâ; Maaday-Kara destanı 1957 yılındaki basımı 5720 mısra iken, 1964 yılında 7738 mısraya çıkmıştır. Oçı-Bala destanı ise ilk olarak 1026 mısradan oluşurken, 1975 yılında yapılan derlemede 2994 mısraya, nihayet 1989 yılındaki baskısında ise 3571 mısraya çıkmıştır. Bütün bunlara bağlı olarak destanlardaki figüratif yapı, tasvirler ve bazen de vak'a örgüsündeki değişiklikler dikkat çeker.

(A.G. Kalkin ile İbrahim DİLEK, Cabagan 1995)

O, geleneğe bağlı kalmakla birlikte bilhassa muhtevaya yeni söyleyiş unsurları katar. Kalkin'in anlattığı en önemli destanlardan olan Maaday-Kara hakkında da geleneği bilenlerin değişik yorumları vardır: Ulagan aymağının Çibit köyünde yaşayan ve kendisi de bir kayçı olan A.İ. Markov, Kalkin'in anlattığı bu destanın üç değişik destanın birleştirilmesiyle ortaya çıkmış yeni bir destan olduğunu söyler. Balıktıcul köyünde yaşayan M.İ. Yazarov ise bu destanın iki destandan mürettep olduğunu ifade eder. Yazarov'un belirttiği destanlar, 'Kögüdey-Mergen' ve 'Maaday-Kara' destanlarıdır. Ulagan aymağının Kara-Kucur köyünde yaşayan ve 1974 yılında 102 yaşında olan A. Beleyeva ise Kalkin'in anlattığı adı geçen destanın kendi bildiğinden değişik olduğunu söyler. Ona göre: "Maaday-Kara üç kardeşin en küçüğüdür. Ağabeylerinin sözünü dinlemediği için türlü felaketlerle karşılaşır. Ağabeyleri kardeşlerini kurtarır ve yer altı dünyasıyla mücadeleye girerler."

Kalkin, sözlü edebiyatın hemen her türüne vakıftır. Anlattığı destanlarda zaman zaman kep-söstör'e (atasözlerine) ve kojoñlara (halk türkülerine) yer verir. Bir masal atası diyebileceğimiz Kalkin'in bazı destanları ise âdeta masalların destanlaşmış şekilleridir. Bu kitapta yer alan Kara-Taacı Kıs ve Kögüdey-Kökşin ile Boodoy-Koo* bunun en güzel örnekleridir.

Kalkin, aşağıdaki listeden de görüleceği üzere Türk folkloru için bir hazineyi miras bırakarak 17 Ağustos 1998'de vefat etmiştir.

*Aleksey Grigoreviç Kalkin'in Repertuarı***

G. Kalkin'in Yayımlanmış Destanları

Altay Türkçesi ile Yayımlanmış Destanları

1. Oçı-Bala: Antologiya: Oçı-Bala, Gorno-Altaysk, 1951, s. 3-27.
2. Maaday-Baatır, a.g.e., s. 28-35.
3. Kara-Taacı Kıs: almanah "Altaydıñ Tuularında", No: 1, Gorno-Altaysk, 1951, s. 362-373.
4. Kara-Taacı Kıs, Altay Baatırlar, C. III, Gorno-Altaysk, 1963, s. 362-373.
5. Altın Ergek, a.g.e., s. 344-361.

---

* Kara-Taacı Kıs destanının masal olarak anlatımı için Sanaa-Mergen, Kögüdey-Kökşin ile Boodoy-Koo destanının masal olarak anlatımı için ise Booçı-Ajar la Boktoş masalları örnek gösterilebilir. (bk. İbrahim Dilek, Altay Masalları, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004)

** Kalkin'in repertuarı ile ilgili künyeler, İ. B. Şincin, Kayçı A. G. Kalkin, Gorno-Altaysk, 1996, s. 210-215'ten alınmıştır.

6. Kögüdey-Kökşin le Boodoy-Koo, a.g.e., s. 324-343.
7. Ösküs-Uul, a.g.e., 296-323.
8. Maaday-Kara, a.g.e., s. 186-295.
9. Maaday-Kara, Gorno-Altaysk, 1957.
10. Ay-Mergeçi, Altay-Baatırlar, C.IV, Gorno-Altaysk, 1964, s. 204-213.
11. Kara-Kös, a.g.e., 194-203.
12. Salam, a.g.e., 214-222.
13. Altay-Buuçay, S.S. Surazakov, "Geroiçeskoe Skazaniye o Bogatıre Altay-Buuçae", Gorno-Altaysk, 1961, s. 79-121.
14. Maaday-Kara, Moskova, 1973, s. 67-247.
15. Temene-Koo, Altay Baatırlar, C. VIII, Gorno-Altaysk, 1974, s. 101-120.
16. Oçı-Bala, Altay Baatırlar, C. IX, Gorno-Altaysk, 1977, s. 5-69.
17. Ösküs-Uul, Altay Baatırlar, C. X, Gorno-Altaysk, 1980, s. 10-88.
18. Kan-Ceeren Attu kan-Altın, a.g.e., s. 89-137.
19. Almıs-Kaan, Altay Baatırlar, C. XI, Gorno-Altaysk, 1983, s. 67-247.
20. Aleksey Kalkin, Ay-Sologoy lo Kün-Sologoy, Gorno-Altaysk, 1989.
21. Kan-Kapçıkay, Altay-Baatırlar, C. XII, Gorno-Altaysk, 1995, s. 9-128.

Rusça Olarak Yayımlanmış Destanları

1. Altay-Buuçay, S. S. Surazakov, Geroiçeskoe Skazanie o Bogatıre Altay-Buçae, Gorno-Altaysk.
2. Maaday-Kara, Moskova, 1973.
3. Altay-Buuçay, Moskva, izd-vo "Hudojestvannaya Literatura" Seriya "Biblioteka Vsemirnoy Literaturı" "Epos Narodov SSSR", C. I, 1975, s. 416-461.
4. Maaday-Kara, "Jurnal Sibirskiye Ogni", No: 3, Novosibirsk, 1977, s. 106-133.
5. Maaday-Kara, Gorno-Altaysk, 1979.
6. Maaday-Kara, Novosibirsk, 1981.
7. Maaday Kara, Altayskiye Geroiçeskiye Skazaniya, Moskva, 1983, s. 10-198.
8. Oçı-Bala, a.g.e., s. 199-286.

Masallar, Rivayetler ve Efsaneler

Altay Türkçesiyle Yayımlananlar

1. Boro Kuşkaş la Örkö *(Boz Kuş ile Tarla Faresi)*, Altay Albatınıñ Çümdü söstöri, Gorno-Altaysk, 1963.
2. Sañıskan *(Saksağan)*, Altaydıñ Çolmonı, 12 Kasım 1975.
3. Kersü Tabıçak, Altaydıñ Çolmonı, 3 Nisan 1975.
4. Kersü Tabıçak, Almanah "Tuulardıñ Cıldızı" Gorno-Altaysk, 1976, s. 84-86.

5. Topşuur la İkiliniñ Tabılganı *(Topşur ile İkilinin Bulunması)*, Altay Kep-Kuuçındar, Gorno-Altaysk, 1994, s. 281-282.
6. Topşuur Kereginde *(Topşuur Hakkında)*, a.g.e., s. 182-193.
7. Sarañka, a.g.e., s. 287.
8. Oyrot-Kaan, a.g.e., s. 291.
9. Ay-Bırkannañ Tüşken Ercine *(Ay-Burkan'dan inen Kutsallık)*, a.g.e., s. 292.
10. Kün-Bırkan Ceri, Sudur-suu Eezi Surgulcın Kıs *(Kün Burhan'ın Yeri, Sudur Suyu'nun İyesi Surgulcın Kız)*, a.g.e., s. 293.
11. Köörkiy-Baraan, a.g.e., s. 293-294.
12. Kayrakan, a.g.e., s. 284.
13. Teñeri-Kaan, a.g.e., s. 295.
14. Ak-Burkan Altayga Tüjer *(Ak-Burkan Altay'a İner)*, a.g.e., s. 335-337.
15. Kalgançı Çak *(Son Çağ)*, a.g.e., s. 342-344.
16. Altay Kaydıñ Tabılganı *(Altay Destanının Ortaya Çıkışı)*, Altaydıñ Çolmonı, 4 Nisan 1995.
17. Kuuçındar *(Hikâyeler)*: Almıstı Atkanım *(Şeytanı Vuruşum)*. Aykuul. Kindik le Cepiyim Dep Kamdardıñ Cişkeni *(Kindik ve Cepiyim Adlı Kamların Kavgası Hakkında)* . Anekdot. Börüge Koy lo Kabırtkan Tujım Bar *(Kurtla Koyun Güttüğüm Zamanım Var)*. –18. Altaydıñ Çolmonı gazetesi, 4 Nisan 1995.
19. Kayçınıñ Sanaa-Şüülteleri *(Destancının Düşünceleri)*: Altay Ceri, Kalık-Con Kereginde *(Altay Yeri, Halk Hakkında)*. Arakızak Cürüm Kereginde *(İçkiye Düşkünlük Hakkında)*. Cebren Korumdardı Kaskanı Kereginde *(Eski Çağlardan Kalan Yığıntıları Kazma Hakkında)*. Bırkan Cañ Kereginde *(Burhanizm Hakkında)*, Altaydıñ Çolmonı Gazetesi, 4 Nisan 1995.

A.G. Kalkin'in Altaydıñ Çolmonı Adlı Gazetede Altay Türkçesiyle Çıkan Şiirleri

1. Ciitterdiñ Kojoñı *(Yiğitlerin Şarkısı)*, 8 Mart 1949.
2. Moskvanı Kördim *(Moskova'yı Gördüm)*, 1 Mayıs 14949.
3. Malçı *(Atçı)*, 1 Temmuz 1949.
4. Brigadir, 25 Temmuz 1950.
5. Bistiñ Caraş Şkoldo *(Bizim Güzel Okulda),* 1 Eylül 1951.
6. Küstiñ Küninde *(Güz Gününde)*, 8 Eylül 1951.
7. Kombayn, 2 Ekim 1951.
8. Kolhoztıñ Uzı *(Kolhozun Ustası)*, 2 Ekim 1951; İ.B. Şincin, Kayçı A.G. Kalkin, Gorno-Altaysk, 1984, s. 124.
9. Amır-Ençüge Cömöltö *(Huzura Eriş)*, 10 Ekim 1951; İ.B. Şincin, Kayçı A.G. Kalkin, Gorno-Altaysk, 1984, s. 127.
10. Malçı Kündübey *(Atçı Kündübey)*, 4 Mayıs 1952.

11. Adıñ Seniñ Undılbas *(Senin Adın Unutulmaz)*, 14 Mart 1981; İ.B. Şincin, Kayçı A.G. Kalkin, Gorno-Altaysk, 1984, s. 128-129.
12. El-Töröödü Ere-Çuy *(Halklı Ere-Çuy)*, 1 Mayıs 1981; İ.B. Şincin, Kayçı A.G. Kalkin, Gorno-Altaysk, 1984, s. 129-130.

Rusça Yayımlanmış Şiirleri

1. Pesniya Pastuha. Sb. "Zarya nad Altaem" Barnaul, 1954, s. 83.
2. Tabunşçik. Sb. "Zarya nad Altaem" Barnaul, 1954, s. 84.

A.G. Kalkin'in Altay Tarih, Dil ve Edebiyat Enstitüsü'nün Arşivinde Bulunan Yayımlanmamış Metinleri

Destanlar

1. Temene-Koo, Derleyen: S.S. Surazakov, Ulagan Yurt, 1948, No: 16.
2. Karatı-Kaan, Derleyen: P.K. Çakırova, Gorno-Altaysk, 1994, No: 17.
3. Kan-Şülütüy, Derleyen: P.K. Çakırova, Gorno-Altaysk, 1948, No: 16.
4. Sarı-Çookır Attu Tancın-Biy, Derleyen: A. Kaygina, Gorno-Altaysk, 1950, No: 147.
5. Temir-Bökö, Derleyen: B. Adarov, Gorno-Altaysk, 1950, No: 16.
6. Surcı-Baatır, Derleyen: B. Adarov, GornoAltaysk, 1952, No: 16.
7. Altın, Derleyen: ?, 1953, No: 16.
8. Kan-Püdey, Derleyen: E.E. Yamayeva, Gorno-Altaysk, 1984, No: 351.
9. Ecen-Bodo, Derleyen: E.E. Yamayeva, Gorno-Altaysk, 1984, No: 351.

Masallar

1. Boyın Bodonbos Borsık *(Kendini Bilmez Porsuk)*, Derleyen: E.E. Yamayeva, Gorno-Altaysk, 1984, No: 351.
2. Toorgınıñ Çookır Bolgonı *(Geyiğin Benekli Olması)*, Derleyen: M.A. Tolbina, No: 354.
3. Çık-Çıgarbas, Derleyen: M.A. Tolbina, No: 345.
4. Tastarakay, Derleyen: M.A. Tolbina, No: 345.
5. Togus Moytrak , Cañıs Şaltırak *(Dokuz Önlük, Bir Paçavra)*, Derleyen: M.A. Tolbina, No: 345.
6. Tenek-Uul *(Aptal Delikanlı)*, Derleyen: M.A. Tolbina, Cabagan Köyü, 1981-82, No: 343.
7. Ceeremey, Derleyen, M.A. Tolbina, Cabagan Köyü, 1981-82, No: 343.
8. Cay la Kış *(Yazla Kış)*, Derleyen: İ.B. Şincin, Gorno-Altaysk, 1981, No: 311.
9. Oyrot-Mergen, Derleyen: İ.B. Şincin, Gorno-Altaysk, 1978, No: 311.
10. Boro Kuşkaş la Örkö *(Boz Kuş la Tarla Faresi)*, Derleyen: İ.B. Şincin, Cabagan Köyü, No: 310.

11. Altay La Kazah Kiji Kereginde Çörçök *(Altay ve Kazak Kişi Hakkındaki Masal)*, Derleyen: İ. B. Şincin, No: 318.
12. Tülkenek *(Tilkicik)*, Derleyen: K.E. Ukaçina, 1975, No: 318.
13. Adaru la Cılan Kereginde *(Arıyla Yılan Hakkında)*, Derleyen: L. Kokışev, No: 32.
14. Eki Karındaş *(İki Kardeş)*, Derleyen: T. Kadin, No: 16.
15. Bökö Cadagaydıñ Cürümi *(Yiğit Cadagay'ın Hayatı)*, Derleyen: E.E. Yamayeva, No: 324.
16. Meçora, Derleyen: E.E. Yamayeva, 1981, No: 324.
17. Bekpeydiñ Salımı *(Bekpey'in Kaderi)*, Derleyen: E.E. Yamayeva, No: 324.
18. Kıpçaktar, Todoştor Kereginde Irgay Agaş *(Kıpçaklar Ve Todoşlar Hakkındaki Hanımeli Ağacı)*, Derleyen: K.E. Ukaçina, No: 323.
19. Sarı-çookır Kiske Çıçkan Aylın Ayıldaganı *(Sarı Benekli Kedinin Farenin Evine Konuk Olması)*, Derleyen: K.E. Ukaçina, No: 323.
20. Argaçı la Kücürçi *(Tilkiyle Tosun)*, Derleyen: A.A. Konoev, cabagan Köyü, 1978, No: 307.
21. Castıra Kılık la Caman Sagış *(Kötü Huyla İyi Düşünce)*, No: 17.
22. Adaru la Salaş, *(Arı İle Salaş)* No: 16.
23. Boro Kuşkaş la Küjül *(Boz Kuşla Köstebek)*, No: 17.
24. Akçabay, No: 16.
25. Solodoy-Mergen, No: 147.
26. Kızıl-Ööç, Mee-Baş la Kızıl-Codo *(Kızıl Boğaz, Akıllı Baş ile Kızıl Ayak)*, 1956, No: 66.
27. Astam la Sırgaçı, No: 147.

Rivayetler, Efsaneler

1. Añdar Cılga Kirgeni Kereginde *(Hayvanların Takvime Girmesi Hakkında)*, Derleyen: K.M. Mokoşeva, 1973, No: 264.
2. Anu Kereginde Çörçök *(Anu? Hakkında Masal)*, Derleyen:K.E. Ukaçina, 1973, No: 264.
3. Maanı Kereginde Çörçök *(Yaban Kedisi Hakında Masal)*, K.E. Ukaçina ile K.M. Mokoşeva, 1973, No: 264.
4. Bökö Kiji Kereginde Legenda *(Yiğit İnsan Hakında Efsane)*, Derleyen: K.E. Ukaçina ile, İ.B. Şincin, No: 272.
5. Añdaar Tuşta Kaylaganı Kereginde *(Avlanırken Destan Söyleme Hakkında)*, derleyen: E.E. Yamayeva, 1984, No: 351.
6. Sokor Curukçı Tabıt-Şuurat Kereginde *(Kör Ressam Tabıt-Şuurat Hakkında)*, Derleyen: E.E. Yamayeva.
7. Altay topşuurdıñ cüzün-cüürlü oynoorı *(Altay topşuurunun türlü şekilde çalınması)*, Derleyen: İ.B. Şincin, 1984, No: 353.
8. Altay-Buuçay Çörçökkö Tuştaganı *(Altay-Buuçay'ın Masalla Karşılaşması)*, Derleyen: İ.B. Şincin, 1984,No: 353;

9. Topşuur la İkiliniñ Bütkeni *(Topşuur ile İkilinin İcadı)*, Derleyen: İ.B. Şincin, No: 353, E.E. Yamayeva, 1984, No: 351.
10. Topşuur Kereginde *(Topşuur Hakkında)*, Derleyen: İ. B. Şincin: 1984, No: 353.
11. Altay Kam Kereginde *(Altay Kam Hakkında)*, Derleyen: İ.B. Şincin, 1984, No: 353.

Hikâyeler

1. Ozogı Öydö Eki Bay Kijiniñ Kuuçındaşkanı *(Eskiden İki Zenginin Karşılaşması)*, Derleyen: İ.B. Şincin, 1973, Cabagan Köyü, No: 264.
2. Şulmus Şunu, Derleyen: İ. B. Şincin, 1978, No: 307.
3. İrkit ulus (Tuzagaş) Koçkorbaydı Öltürgeni Kereginde *(İrkit boyundan Tuzagaş'ın Koçkorbay'ı Öldürmesi Hakkında)*, derleyen: İ.B. Şincin, Cabagan Köyü, 1979, No: 310.
4. Too Bilbes Kiji Kereginde Kuuçın *(Sayı Saymayı Bilmeyen İnsan Hakkında Hikâye)*, Derleyen: İ.B. Şincin, 1979, No: 311.
5. Çüñkreş, Derleyen: İ.B: Şincin, Cabagan Köyü, 1978, No: 311.
6. Ezeniñ Uulı Er-Çadak *(Ezen'in Oğlu Er-Çadak)*, Derleyen: İ.B. Şincin, No: 310.
7. Ayu Añdaganı *(Ayı Avlama)*, Derleyen: M.A. Tolbina, Cabagan Köyü, 1981-82, No: 343.
8. Togus Uuldu Todroy *(Dokuz Oğullu Todroy)*, Derleyen: M.A. Tolbina, No: 345.
9. Çay, Arakı la Tañkı *(Çay, İçki ve Tütün)*, Derleyen: M.A. Tolbina, No: 345.
10. Cirmenzinçi Çakta Añçılardıñ Cürümineñ Kuuçındar *(Yirminci Yüzyıldaki Avcıların Hayatlarından Hikâyeler)*, derleyen: M.E. Kalkina, 1984, No: 351.
11. Kan-Oozı Aymaktagı Altın-Tuunıñ Bajında Ay-atkan Dep Cer Kereginde Soocın *(Kan-Oozı Aymağındaki Altın-Tuu'nun Başındaki Ayatkan Yer Hakkındaki Hikâye)*, Derleyen: M.E. Kalkina, 1984, No: 351.
12. Kayçı Keler-Kuştıñ ölümi *(Destancı Keler-Kuş'un ölümü)*, Derleyen: E.E. Yamayeva, No: 351.
13. Kayçı Sabrañka Kereginde Kuuçın *(Destancı Sabrañka Hakkında Hikâye)*, Derleyen: 1984, No: 351.

DESTANLARIN ÖZETLERİ

1. Oçı-Bala Destanı

Oçı Bala ve ablası Oçıra Mancı adlı iki kız kardeş yurtlarında huzur içinde yaşarlar. Bir gün Oçı Bala ava çıkar. Kara dağın başından dünyayı incelerken, yer üstündeki yetmiş kağanın yurdunu işgal eden, insanlara zulmeden Kağan Kan Taacı'nın, oğlu Ak Calaa'yı yurduna savaşa gönderdiğini görür. Oçı Bala avladıkları hayvanları yüklenip yurduna geri döner. Ablası, Oçı Bala'ya kendilerinin başsız olduğunu, kağanlarının olmadığını, Ak Calaa'ya itaat etmeleri gerektiğini söyler. Buna karşılık Oçı Bala, kendisinin kağana kul olmayacağını söyleyerek Ak Calaa ile savaşır. Atın kanı deniz gibi, erin kanı nehir gibi akar, on binlerce asker ölür. Ak Calaa'yı öldüren Oçı Bala kağanın oğlunu atının üstüne yükleyip yurduna gönderir.

Evine gelen Oçı Bala'nın önüne halkı yemeklerin güzelini kor. Ablası getirdiği avların postlarından güzel elbiseler diker. Bir süre dinlenen Oçı Bala tekrar ava çıkar. Yüce dağdan yine dünyayı gözetlerken Kan Taacı'nın oğlunu iyileştirdiğini ve Oçı Bala'nın yurduna tekrar göndermek üzere olduğunu görür. Avlanıp evine döner. Savaşmaya gelen Ak Calaa'yı ve onun doksan tümen askerini öldürür. Kağanın oğlunun cesedini yine atının üstüne yükleyip babasının yurduna gönderir.

Oğlu iki kez yenilgiye uğrayan kağan Kan Taacı Oçı Bala'yı yenmek niyetindedir. Durumu anlayan Oçı Bala hazırlanıp Kan Taacı'nın yurduna gitmek üzere yola çıkar. Kan Taacı'nın yol üzerindeki engellerinden biri olan sol boynuzunda doksan,

sağ boynuzunda yetmiş bahadırın cesedinin saplı olduğu kara boğayı öldürmek için kendisi kartala, atı da kızıl bir boğaya dönüşür. Atı kara boğayla vuruşurken, Oçı Bala da gelip bıçağıyla kara boğayı öldürür.

Kan Taacı'nın engelini aşan Oçı Bala kara bir dağın üstüne çıkar. Buradan kağanın yurdu görünmektedir. Sırasıyla tilki ve tavşana dönüşerek vadiyi geçen Oçı Bala kağanın sarayına gelir. Altın saraydan içeri giren Oçı Bala, burada kağanın heykelini görür. Sarayı gezen Oçı Bala, burada kağanın dirilttiği oğlu Ak Calaa ve karısı Altın Targa ile karşılaşır. Ak Calaa korkar ve askerlerini çağırır. Çağırdıklarının içinde yedi başlı Celbegen ve yer altından çıkan Cer Tekpenek de vardır. Bunlar bahadır kızın görünüşünden korkup onunla savaşmak istemezler. Oçı Bala getirdiği içkiden oraya gelenlere ikram eder. Bir şölen başlar. İnsanlar kağanın yolunu gözleyip nöbete dururlar.

Kan Taacı'nın dönüş yolunda olduğunu anlayan Oçı Bala kılık değiştirip çok güzel ve becerikli bir kıza dönüşür. Kağanın halkına güzel yemekler yapar. Onlara yemek yapmayı, kap kacak yapmayı, dikiş dikmeyi öğretir. Halk bu becerikli ve güzel kızı sever.

Çok geçmeden büyük bir fırtına çıkar. Atların böğürlerine kadar kar yağar, gök gürler ve Kan Taacı yurduna döner. O, Oçı Bala'nın yurduna geldiğini sezmiştir. At direğine atını bağlayıp sarayına giren Kan Taacı güzel kızı görse de tanıyamaz. Halkı ona Oçı Bala'nın geldiğini, kendilerine ikramda bulunduğunu söyler. Kağan kızın yaptığı yemeklerin tadına bakar ve çok beğenir. Kılık değiştiren Oçı Bala kağanla birlikte herkesi eğlendirir. Kağan bu genç kızdan Oçı Bala'yı bulup getirmesini ister. İsteğini yerine getirirse onu kağan yapacağını vaad eder.

Oçı Bala saraydan çıkar. Tuttuğu bir aygırı kendi atına, bir dağı ise kendi kılığına sokar. Kan Taacı getirilen kızı yer altı cehennemine attırıp üstüne yetmiş kilit vurdurur. Oçı Bala, Kan Taacı'nın sandığından altın örtüyü, yada taşını ve kutsal kitabını alır. Bu arada Oçı Bala, ava çıkıp dönen Kan Taacı'yı iyice sarhoş edip yıkar.

Kan Taacı sarhoş olunca, güzel kara kız silkinip eski hâline döner. Kan Taacı'yı ve atını zincirle bağlar. Tanrı Ülgen'in emriyle Teñeri Kağan, Kan Tacı'nın ecel vaktini indirir. Oçı Bala kağanın boynunu kesip öldürüp halkını serbest bırakır. Kağanın içini altın, dışını gümüşle bezeyip taş mezara bırakır.

Neşe içinde yurduna dönen Oçı Bala yolda Kan Taacı'nın kurduğu engellerden olan yer iyesi gök boğayı öldürür. O boğa Altay'da kara dağa dönüşüp kalır. İki kulağı sivri dağ, iki boynuzu şelale, iki gözü kara göl, ağzı yer altına açılan bir kuyu, iki burun deliği yer altı mağarası olup kalır. Nihayetinde Oçı Bala gökteki akşam yıldızına dönüşür.

2. Ay-Sologoy lo Kün-Sologoy Destanı

Savaşmaya geleni sağ döndürmeyen, kendisi de savaşa çıkmayan Ak Kağan sarayında huzur içinde yaşamaktadır. Ak Kağan'ın Ay Sologoy ve Kün Sologoy adlı iki oğlu vardır. Ay Sologoy, istediği her şeye dönüşerek, istediği her şeyi yaratabilecek güce sahiptir. Eski ayda bahadır, yeni ayda ise kız kılığına girer. Karanlık çökünce Kara Kağan'ın yurduna gidip zor işleri başarır. Kün Sologoy ise gece ay gibi, gündüz güneş gibi görünür, kötüye acımaz, iyiye kızmaz.

Ak Kağan ava gitmek için hazırlanırken kutsal kitabını alıp bakar. Yurdunun huzur içinde olduğunu görür. Fakat Erlik Biy'in elçisi Kara Bökö'nün yurduna savaşmak için geldiği hissine kapılır. Av elbiselerini ve silâhlarını yüklenip yola çıkar.

Av sırasında beş parçalı dağda, yüz dallı kavak ağacının dibinde kamp kurar. Azığını çıkarıp yemeğini yiyen Ak Kağan göğe bakarken türkü ve kopuz sesleri işitir. Dolunayın sağdan sola doğru yönelip üç kez döndüğünü görür. Ay açılıp içinden güzel bir kız çıkıp yere iner. Daha sonra akşam yıldızı kayarak bir yere gelir. Tan atınca onun geldiği yerde sabah yıldızı çıkar. İki yıldız kavgaya tutuşur. Gökten nehre doğru bir gökkuşağı iner. O gökkuşağından pehlivanlar, bahadırlar süzülerek inerler. Bir süre oynayıp eğlendikten sonra ise geri dönerler. Sabah olunca, güneşin içinden bir kuş çıkarak kağanla insan diliyle konuşur. Bu arada düşünde yer altından Kara Bökö'nün çıktığını görür.

Bu gördüklerinden çok korkan Ak Kağan yurduna dönüp başına gelenleri halkına anlatır. Halkı çok endişelenip çalışmaya başlar. Kağan, oğlu Ay Sologoy'u çağırtıp bu durumu sorar. Ay Sologoy babasına; aydan inen kızın kendisi olduğunu, olacak felâketleri kendisinin önceden engellediğini söyler. Oğlu Kün Sologoy ise gökyüzünde savaşan yıldızlardan birisinin kendisi olduğunu, artık yurtlarına felâket gelemeyeceğini söyler. Ak Kağan, kağanlığını oğullarına bırakıp, eşini iki kollu bir nehre dönüştürür. Kendisi ise yıldız olup göğe çıkar.

3. Ösküs-Uul Destanı

Annesi ve babası Aranay Kağan'la yaptıkları savaşta yenilip esir alınan Ösküs Uul, bir nehrin kenarında balık avlayıp, tuzak kurarak yaşamaktadır. Bir gün Ösküs Uul'un yaşadığı yere sayısız halkı ve hayvanıyla Karatı Kağan gelir. Kağan Ösküs Uul'dan insanlarını ve hayvanlarını geçitsiz nehirden geçirmesini, bunu yapması karşılığında kendisine yiyecek ve giyecek vereceğini söyler.

Ösküs Uul kağanın insanlarına ve hayvanlarına zarar vermeden hepsini karşıya geçirir. Kağan, Ösküs Uul'a vaad ettiklerini vermek istemez.

Fakat ona nehirdeki altın sırlı balığı tutabilirse yer altındaki Talay Kağan'ın ona zenginlik vereceğini söyler. Ösküs Uul'un kağandan zenginliği değil, köşede duran beze sarılmış köpek ölüsünü istemesini de tembihler.

Ösküs Uul kağanın dediği gibi altın sırlı balığı tutar. O balığı tutunca, yer altından Talay Kağan çıkarak balığı nehre bırakmasını, karşılığında onu kendi evine götüreceğini ve birçok şey vereceğini söyler. Delikanlı balığı bırakınca Talay Kağan da sözünde durmayıp nehre dalıp gider.

Ösküs Uul altın sırlı balığı ikinci kez tutar. Talay Kağan ikinci kez yeryüzüne çıkar. Yine balığı nehre salmasını ister. Ösküs Uul balığı nehre salar. Kağan da balıkla birlikte gitmek üzereyken delikanlı, kağanın atının kuyruğuna tutunarak kağanın evine iner. Kağan onun için yetmiş çeşit yiyecek koydurup, masa donattırır. Ösküs Uul, Talay Kağan'ın verdiği değerli hiçbir şeyi almaz. Yalnızca yedi kat ketene sarılı köpek cesedini ister. İstediğini alan delikanlı, dokuz gün yüzdükten sonra evine gelir.

Aldığı cesedin üstüne yatıp yedi gün boyunca uyuyan Ösküs Uul, uyandığında yedi kat pamuk yatağa yatmış, yedi kat ipek yastığa baş koymuş ve altın yorgan örtünmüş halde uyanır. Şaşkınlığı geçip kendine gelince kendisinin bir sarayda olduğunu anlar. Sarayda çok da güzel bir kız vardır. Onun gördüğü kız Talay Kağan'ın köpek cesedi şekline soktuğu kızıdır. Delikanlının evini bu hale getiren de kağanın kızıdır. Genç kız nehirde yıkanıp temizlenen delikanlıyı doyurur.

Artık durumu anlayan Ösküs Uul bakır oltalarını alıp avlanmaya çıkar. Bu arada kendisi de avda olan Karatı Kağan, adamlarını avladığı tavşanı Ösküs Uul'un evinde pişirmeleri için gönderir. Kağanın adamları Ösküs Uul'un evinin yerinde bir saray durduğunu görünce çekinerek de olsa saraya girerler. Talay Kağan'ın güzel kızı onlara tavşanı pişirmeleri için altın kazan verir. Adamlar, kızın güzelliğine bakmaktan kazandaki tavşanı yakar. Kağana ne söyleceklerini şaşırıp, korkan adamlara genç kız kendi pişirdiği tavşanı verip gönderir. Kağan tavşanı yiyince çok beğenir.

Avlanmaya devam eden Karatı Kağan, avladığı ikinci tavşanı da adamlarına verip, pişirmeleri için yine Ösküs Uul'un evine gönderir. Bu defa kağanın adamları eti daha iyi pişirip geri dönerler. Ösküs Uul'un durumunu kağana anlatırlar. Delikanlının güzel eşini elinden almak isteyen Karatı Kağan, Ösküs Uul'un evine doğru yola çıkar.

Ösküs Uul'un evine gelen Kağan, Talay Kağan'ın kızı Altın Küskü'nün güzelliğine şaşırır. Ösküs Uul avda olmasına rağmen eşi kağanın karnını doyurur. Karatı Kağan, Ösküs Uul avdan döndükten sonra yanı-

na gelmesini isteyerek altın saraydan ayrılır. Altın Küskü kağanın aklından geçenleri sezer.

Altın Küskü avdan dönen eşine her şeyi anlatır. Durumu öğrenen Ösküs Uul çaresiz Karatı Kağan'ın yanına gider. Kağan delikanlıya karşılıklı üç defa saklanma ve birbirini bulma teklifinde bulunur. Yarışmayı Ösküs Uuul kazanırsa Karatı Kağan ona kağanlığıyla birlikte her şeyini vermeyi teklif eder. Fakat kendisi kazanırsa Ösküs Uuul'un elinden karısını ve sarayını alacağını söyler. Bu duruma sevinen Ösküs Uul neşeyle evine döner.

Evine gelince çuvalların arkasına saklanmaya çalışan Ösküs Uul'u eşi bir iğneye dönüştürür. Ösküs Uul'un sarayına gelen Karatı Kağan onu bulamaz. Böylece ilk yarışı Ösküs Uul kazanır. Saklanma sırası kağana gelince Altın Küskü, eşine kağanın ormanda boz bir dala dönüştüğünü ve onu nasıl bulacağını anlatır. Eşinin söylediklerini yerine getiren delikanlı kağanı bulur.

İkinci yarışmada yatağın altına saklanmaya çalışan Ösküs Uul'u eşi havana dönüştürerek sarayın kenarına bırakır. Kağan Ösküs Uul'u yine bulamaz. Bu sefer Karatı Kağan ormanda kayın ağacına dönüşür. Ösküs Uul yine eşinin aklı sayesinde kağanı bulur. İkinci yarışı da kazanan o olur.

Üçüncü yarışta Altın Küskü, Ösküs Uul'u bir at kılına dönüştürür. Kağan onu yine bulamaz. Bu sefer kağan kendi yurdunda bir koça dönüşür. Ösküs Uul eşinin verdiği akılla kağanı bulur.

Bütün yarışları kaybetmesine rağmen Karatı Kağan, Ösküs Uul'a dağın ötesine kadar altın dökmeyi, bütün vadiye ipek sermeyi teklif eder. En çok altını döken, en fazla ipeği seren yarışı kazanacaktır. Evine dönen Ösküs Uuul'a eşi iki kat sihirli ipekle, iki arpa tanesi kadar altın verir. Kağanın yurduna giden Ösküs Uul bunları atınca uçsuz bucaksız ipek ve çok fazla altın ortaya çıkar.

Son yarıştan da galip çıkan Ösküs Uul karşısında kağan ne yapacağını şaşırır. Son olarak boğalarını karşılıklı toslaştırmayı teklif eder. Boğası olmayan Ösküs Uul'u eşi Talay Kağan'a gönderir. Talay Kağan damadına yeni doğmuş bir buzağı verir. Bu buzağı Talay Kağan'ın boğasını yener. Karatı Kağan'ın öfkelenen adamları bu buzağıyı ateşe atıp yakmak isterler. Buzağı ateşe atılınca Karatı Kağan ve bütün yurdu yanar.

4. Kan-Kapçıkay Destanı

Kağan Kan Kapçıkay zengin ve bereketli yurdunda huzur içinde yaşarken atı Kan Ceeren ona; sürekli yurtta durmaktan bıktığını, birlikte

Altay içinde dolaşmaya çıkmaları gerektiğini söyler. Kutsal kitaba bakan kağan yurdunda her şeyin yolunda olduğunu görünce atına hak verir. Yola çıkmak için hazırlanır.

Kan Kapçıkay'ın eşi Ayana Aru kocasının yaşlı haliyle nereye gittiğini merak eder. Kan Kapçıkay karısına; sırasıyla dünürü Ay Kağan'a, dostu Buurıl Kağan'a ve üçüncü gökteki Teñeri Kağan'ın yanına gideceğini söyler. Sayısız savaş elbiselerini giyer, silahlarını takar. Sarayından ayrılırken eşi ona içinde altmış altınla otuz gümüş akçenin olduğu bir çıkın verir.

Uzun süre yol giden Kan Kapçıkay, ilk olarak dünürü Ay Kağan'ın ve kız kardeşi Altın Şuru'nun yurduna gelir. Kan Kapçıkay hâl hatır soruştuktan sonra burada durmak istemez. Doğruca dostu Buurıl Kağan'ın evine doğru gider.

Buurıl Kağan'ın yurduna yaklaşan Kan Kapçıkay, dostunun yurdunu bekleyen; doksan perli demir gürzü olan Kara Kes adlı bahadırı, yetmiş perli bakır gürzü olan Kara Bökö adlı bahadırı, yedi yolun kavşağında nöbet tutan bakır asalı Tenek Bökö bahadırı, göğü bekleyen demir kartalları, yeri bekleyen demir kurtları... nasıl aşarak dostunun evine gideceğini düşünür. Kayın ağaçlarına bez bağlayıp, eşinin kendisine verdiği akçeleri saçı olarak ağaç diplerine bırakır. Kan Kapçıkay'ın atı ayaklarıyla güneşi perdeler. Yeryüzüne karanlık çökünce, Buurıl Kağan'ın yurdunda göz gözü görmez olur. Hiç kimse bu duruma bir anlam veremez. Yalnızca Erlik'in kızı olan Buurıl Kağan'ın eşi gelenin Kan Kapçıkay olduğunu anlar. Buurıl Kağan yoldaki engellerini kaldırır. Kan Ceeren at da ayağını güneşin önünden çeker. Böylece Buurıl Kağan'ın yurdu tekrar güneşe kavuşur.

Kan Kapçıkay, Buurıl Kağan'ın yurduna gelince sözle anlatılması mümkün olmayan bir şölen başlar. Buurıl Kağan'ın eşi, Kan Kapçıkay'a Ayana Aru'ya vermesi için üç defa sallayınca ölüyü dirilten, sönen ateşi yakan bir örtü verir. Buurıl Kağan ise, tuttuğunu öldüren bir kement verir.

Teñeri Kağan'ın yurduna gelen Kan Kapçıkay, burada Körmös Tuygak adlı kör bir destancının 'Kan Kapçıkay' destanını anlattığını görür. Teñeri Kağan yurdunda bir yarış düzenler. Yetmiş dağın ve yetmiş nehrin ötesinden kara kumu avuçlayıp getirebilen yarışı kazanacaktır. Bu yarışa Celbegen de katılır. O herkesten yedi gün önce yola çıkar. Yarışı Tastarakay kılığına giren Kan Kapçıkay kazanır. İkinci bir yarış tertip edilir. Yetmiş dağın ve yetmiş nehrin ötesine konan hedefi vuran yarışı kazanacaktır. Herkesten sonra atışını yapan Tastarakay (Kan Kapçıkay) bu yarışı da kazanır. Teñeri Kağan üçüncü bir yarış düzenler. Dokuz cepheli oyuklu kayayı olduğu yerden kaldırıp Teñeri Kağan'ın ovasına getiren

yarışı kazanacaktır. Herkesten sonra yarışa giren Tastarakay bu yarışı da kazanır. Şölen bitince Tastarakay silkinip eski haline döner. Kazandığı ödülleri de alarak yurduna dönmek üzere yola çıkar.

Yolda demir kavak ağacının dibinde büyük bir yaprak görür. Yaprağın büyüklüğüne şaşıran Kan Kapçıkay onu yerden almak ister. Aslında bir tay olan bu yaprağı Kan Kapçıkay Buurıl Kağan'ın verdiği kementle tutar. Tay, Kan Kapçıkay'a Üç Moñus'un öldürdüğü küçük bir çocuğun tayı olduğunu söyler. Kan Kapçıkay tayı altın bir yulara dönüştürüp yanına alarak öldürülmüş çocuğun mezarına gitmek üzere yola çıkar.

Çocuğun mezarını bulan Kan Kapçıkay mezardaki yazı ve rasimleri inceler. Çocuğu, Buurıl Kağan'ın eşinin verdiği bezle diriltir. Daha sonra çocuk ve Kan Kapçıkay'a Buurıl Kağan gelip yetişir. İki dost ormanlık dağda dinlenirken çocuk avlanmaya çıkar. Ormanda yedi erkek ve yedi kızla karşılaşır. Onların avladıklarını beğenmeyip kendisi avlanır. Avladığı maralları Kan Kapçıkay ve Buurıl Kağan'a götürür. Üç dost yemeklerini yer. Buurıl Kağan onlardan ayrılır. Kan Kapçıkay ve küçük çocuk yurtlarına gitmek üzere yola çıkarlar.

Yurtlarına gelince yedi yıllık şölen, dokuz yıllık toy tertip ederler. İhtiyar bir kadın çocuğa Altın Topçı adını verir. Üç Moñus'tan öcünü almak isteyen çocuk, Kan Kapçıkay'a bu isteğini söyler. Kan Kapçıkay, Altın Topçı ve Ay Kağan'ın oğlu savaşmak için Üç Moñus'un yurduna doğru yola çıkar. Altın Şuru da peşlerinden onları takip eder. Üç Moñus'un yol üzerindeki bütün engellerini öldürürler. Bu arada Altın Şuru bir ördeğe dönüşüp Üç Moñus'un yurduna gider. Moñuslar ördeği tutamazlar. Büyük Moñus'un erkek çocuğu olmadığını öğrenen ördek (Altın Şuru) Moñus'un eşinin içtiği suyun üzerinde köpüğe dönüşür. Suyla birlikte köpüğü de içen kadın yedi gün sonra bir erkek çocuk doğurur. Herkes bu çocuğa şaşırır. Çocuk hileyle Moñus'un ruhunun yerini öğrenir.

Moñus'un ruhunun kara gölde olduğunu öğrenen Altın Şuru çeşitli engelleri aşarak kara göle ulaşır. Su samuru yavrusu şeklindeki ruhu öldürür. Böylece Moñuslardan küçük çocuğun öcü alınmış olur.

5. Kan-Ceeren Attu Kan-Altın Destanı

Tanrı Ülgen'in kızı Boodoy Koo ile evli olan Kan Altın yurdunda huzurlu yaşamaktadır. Ülgen Biy damadına ölüyü dirilten, hayvanı çoğaltan, sönen ateşi yakan altın ve gümüş iki kaval vermiştir.

Kan Altın yer altından kendisiyle savaşmak için çıkan şeytanları durdurmak için, kavallarını alarak yola çıkar. Karşısına ilk olarak Kara Mu-

za atlı Cer Ceñes çıkar. Kan Altın Cer Ceñes'i, atı da Kara Muza atı yener. Kan Altın'ın çaldığı kavalların sesinden Erlik Biy'in kulakları neredeyse sağır olur. Sonra Kan Altın Erlik'in başçılarından olan ve alnının ortasında tek gözü bulunan Kan Kapçıkay'ı yenen Kan Altın atını Erlik'in yanına doğru sürer. Yolda karşılaştığı birçok güçlüğün üstesinden gelen Kan Altın kutsal kitabına bakar. Kitapta yurdundan ayrılalı altı yıldan fazla zaman geçtiğini görür.

Yoluna devam eden Kan Altın sönmüş ateşini yakamayan ihtiyar bir kadının ateşini yakarak onun kavurup verdiği nohudu yer. İhitiyar kadının gösterdiği yoldan gidince Erlik'in kızı Abram Moos'un sarayına gelir. Atının tavsiyesiyle Erlik'in kızının verdiği yemeklerden yer. Onun peşinden gelen kadın, burada Kan Altın'a boğa başlı sopa verir. Sopayı alan Kan Altın tekrar yurduna döner.

Yurduna dönen Kan Altın üçüncü gökten gürültü duyar. İki dağ zirvesine iki kişi iner. Sağdaki zirveye inen Ölö Çookır attır. Soldaki zirveye inen ise Kan Altın'ın eşi Altın Çaçak'tır. Eşi, Kan Altın'a yurdunda her şeyin sağ ve esen olduğunu fakat, kara gölden çıkan bir arpanın ektikleri bütün tahılı yok ettiğini, dağdan inen azgın bir geyik, tavşan ve kartalın bütün hayvanlarını dağıttığını söyler. Bunu duyan Kan Altın yatıp uyur. Dokuz gün uyuyan Kan Altın, bahadırlarını da yanına alıp ormana girer. Önlerine çıkan geyikleri vurdurtmaz, balıklı göldeki balıklardan tutup yemez, sık ormanda yurduna felâket getiren tavşanı bulur. Tavşan kendisini Kan Altın'ın yurdunu lânetlemesi için Cebelek'in gönderdiğini söyler. Af dileyen ve zarar vermeyeceğini söyleyeyen tavşanı Kan Altın serbest bırakır. Yurduna zarar veren geyiği de bulan Kan Altın, onu da tavşan gibi affeder.

Kan Altın hiçbir zaman çıkmadığı bu iki dağ zirvesinden inerken, birden ayın ve güneşin önüne perde çekilir. Her yer karanlık olur. Kan Altın'ın eşi, kocasından haber alamayınca göğe çıktığını orada yurtlarına yeni bir felâket geleceğini öğrendiğini söyler. Fakat atı ona Erlik'in kızının yemeklerini yediği ve boğa başlı sopayı aldığı için felâketin önlendiğini söyler. Kan Altın huzur içinde yurduna döner.

6. Temene-Koo Destanı

Bargaa Bagay adlı kadın kocası öldüğü için tek erkek çocuğuyla birlikte yaşar. Bir gün Bargaa Bagay biriktirdiği bütün altın parasını vererek oğlundan bir at ve yiyecek satın alıp geri dönmesini ister.

Delikanlı bütün Altay'ı gezdiği halde parasıyla alacak hiçbir şey bulamaz. Nihayet kağanın birinden bütün altın akçesine karşılık ala bir köpek alarak eve döner. Bunu gören annesi çok kızar. Aradan zaman ge-

çer. Bargaa Bagay bu defa oğluna biriktirdiği bütün gümüş parasını vererek tekrar at ve yiyecek almak için gönderir. Delikanlı bütün Altay'ı dolaşır. Kağanın birine gümüş akçelerinin hepsini vererek ala bir kedi alarak eve döner. Artık iyice öfkelenen Bargaa Bagay oğlunu evden kovar. Delikanlı hayvanlarını da alarak yola çıkar.

Yolda bir başka delikanlının iki başlı bir kartal tarafından öldürülmek üzere olduğunu görür. Kartalı öldürerek zor durumda olan delikanlıyı kurtarır. Kurtardığı delikanlı Sarı Kağan'ın oğlu Erke Möndür'dür. Erke Möndür, Ak Kağan'ın kızını almak için yolda olduğunu söyleyip, bir mektup yazarak kendisini kurtaran delikanlıyı babasının yurduna gönderir. Fakat ondan ne olursa olsun babasından altın sandığın içindeki altın yüzüğü istemesini tembihler.

Sarı Kağan'ın yurduna varmadan önce Erke Möndür'ün babasına yazdığı mektubu okuyan delikanlı burada iyi şeyler yazıldığını okuyunca hemen kağanın yanına gider. Mektubu okuyan Ak Kağan ve eşi delikanlıya çok iyi davranırlar. Sarı Kağan delikanlıya Temene Koo adını vererek Tekpir Ceeren adlı at hediye eder. Sol ele takılıp, çıkarılıp avuç içine altı defa vurulduğunda her şeyi yerine getirmeye hazır yiğitlerin ortaya çıktığı altın sandığın içindeki altın yüzüğü de verir.

Yüzüğü alan Temene Koo, Tekpir Ceeren atına binerek evine döner. Görünümüyle annesini çok şaşırtan delikanlı, yüzüğü altı defa avucuna vurunca ortaya çıkan yiğitlere kuş kirazı evinin yerine bir saray yaptırır. Annesi ile bu sarayda yaşamaya başlayan Temene Koo bir gün Karatı Kağan'ın kızı Kara Taacı'yı almak için yola çıkar.

Karatı Kağan'ın sarayının yanındaki nehrin üstüne demir köprü yapması karşılığında kızını verebileceğini söyleyince Temene Koo, yüzüğü sayesinde kağanın bu isteğini yerine getirir. Temene Koo'dan korkan Karatı Kağan kızını ona verir.

Aradan bir süre geçtikten sonra Karatı Kağan damadına haber göndererek bir kuşun zor sığabilecği bir zindan ile bir atın zor sığabileceği kapalı bir çit yaptırır. Daha sonra şölen tertiplediğini söyleyip damadını yurduna çağırır. Sarayına gelen Temene Koo'yu sarhoş ederek elindeki yüzüğü alırlar. Temene Koo'yu zindana, atını ise çite hapsederler. Zindanda kendine gelen Temene Koo parmağında yüzüğünü göremeyince çok içki içtiğine pişman olur.

Temene Koo'nun köpeğiyle kedisi gelip delikanlıya ve atına gizlice su vererek beslerler. Daha sonra kedi büyüyle Karatı Kağan'ın karısını bitlendirir. Kadın her şeyini çıkarıp yıkandığı sırada kedi yüzüğü alarak kaçar. Hayvanları bulunduğu zindanın deliğinden yüzüğü Temene Koo'ya atarlar.

Delikanlı yüzüğü alınca Karatı Kağan'ı, eşini ve adamlarını öldürtüp, yurdunu dağıttırır. Kendisi de yurduna dönüp huzurla yaşar.

7. Kara-Taacı Kıs Destanı

Güzel bir dağın koltuğunda sahip olduğu tek keçisiyle birlikte yaşayan Kara Taacı'ya Sadu Kağan'ın emrini yerine getirip dönmekte olan Temir Bökö adlı bahadır misafir olur. Kara Taacı, Temir Bökö'ye çok lezzetli yemekler yedirir.

Kağanın yurduna geri dönen Temir Bökö, artık kağana hizmet etmeyeceğini, gidip çok lezzetli yemekler yapan Kara Taacı ile evleneceğini söyler. Temir Bökö'nün sözlerini işiten kağan da gidip Kara Taacı'ya misafir olup, yemeğini yer.

Sadu Kağan yurduna dönünce adamlarını toplar. Genç kızla savaşıp, kendisine aşçı yapmaya kara verir. Bu amaçla askerini kızın üzerine yürütür. Sadu Kağan'ın askerinden korkmayan Kara Taacı gelenlerle savaşır.

Yapılan savaşta kağanın ordusunun içinde bulunan Temir Bökö de Kara Taacı'nın yanında yer alınca ikisi birlikte kağanın askerlerini yenerler.

Savaştan galip çıkan iki genç evlenip mutluluk içinde yaşarlar.

8. Kögüdey Kökşin le Boodoy-Koo Destanı

Anne ve babaları olmayan iki kardeş birlikte yaşarlar. Ağabey Kögüdey Kökşin kız kardeşine halkını emanet ederek ava çıkar. Çıkmadan önce hayvanlarını yöneten boz kısrağı öldürmemesini, ateşlerini söndürmemesini tembihler. Boodoy Koo adlı genç kız boz kısrağı kestiği gibi ateşi de söndürür. Ateşi yeniden yakamadığı için de ateş aramaya çıkar.

Ateş ararken Celbegen'in evine giren genç kıza Celbegen'in karısı ateş verir. Boğazına da ince bir ip bağlar. Evine yaklaşan genç kızı bu büyülü ip sıkarak öldürür. Celbegen adamlarını göndererek Kögüdey Kökşin'in yurdunu dağıttırır. Hayvanlarını ve halkını sürüp getirtir.

Yurduna geri dönen Boodoy Koo Celbegen'in adamlarının geldiğini anlar. Ardıçla yurdunu ve kız kardeşini yedi gün boyunca alaslar. Kız kardeşini dirilten Kögüdey Kökşin Celbegen'e savaşmaya gider. Celbegen'in ordusunu yenen Kögüdey Kökşin yurdunda doksan yıllık toy, yetmiş yıllık şölen tertip etmişken birden ölür.

Boodoy Koo ağabeyinin cesedini demir sopaya, halkını ağaç sopaya dönüştürüp kayın ağacının yanına bırakır. Ağabeyinin kılığına girip, onun atına binerek Karatı Kağan'ın yurduna gider. Karatı Kağan'ın kızıyla evlenmek isteyenlerin katıldığı yarışmalara o da girer. Yarışmanın ga-

libi, kağanın kızının bulunduğu altın kavağa ilk olarak ulaşıp kızı alarak getiren olacaktır. Önde olan Celbegen'i hileyle geçen Boodoy Koo yarışı kazanır. Celbegen onu oradaki kağanlara, cayzanlara (boy başkanlarına) şikâyet eder. Durum şöyle karara bağlanır: Kögüdey Kökşin (Boodoy Koo) tavaşana dönüşüp elinde balta tutan Celbegen'in önünden geçecektir. Celbegen baltayla tavşanı öldürebilir. Öldüremezse Boodoy Koo kurtulacaktır. Celbegen tavaşını öldüremez. Boodoy Koo kağanın kızını alıp yurduna döner.

Boodoy Koo, kağanın güzel kızı Kara Taacı'yı geride bırakır. Kendisi erkenden varıp düğün hazırlıkları yapma bahanesiyle önden gider. Evine varan Boodoy Koo bir mektup yazar, halkına da gelen kızı ağabeyinin yanına götürmelerini ve iyi ağırlamalarını tembihleyerek kendisi tavşana dönüşüp ormana çıkar.

Eve gelen Kara Taacı'yı halk karşılayıp ağırlar. Sonra kızı Kögüdey Kökşin'in cesedinin olduğu yere getirirler. Kız kocasının uyuduğunu sanır. Yedi gün bekler. Kocasının öldüğünü anlayınca ayı ve güneşi indirerek kocasını diriltir. Dirilen Kögüdey Kökşin kız kardeşinin yazdığı mektubu okuyup durumu çözer.

9. Altın Ergek Destanı

Altın Ergek adlı bahadır yurdunda huzurlu yaşarken iki boz doğan gelerek bacadan bir mektup atarlar. Atılan mektubu Agay Taacı ile Kögöy Taacı yazmıştır. İki kardeş olan Agay Taacı ile Kögöy Taacı yurtlarını Cer Tekpenek işgal ettiği için Altın Ergek'ten yardım istemektedirler. Altın Ergek bu iki kağana yardım amacıyla yola çıkar.

Yolda giderken kendisine engel olmaya çalışan kızıl bir tilki görür. Altın Ergek kendisini aşağılayan bu tilkiyi yakalar. Tilki kendisini öldürmemesi karşılığında ona Cer Tekpenek'in yoldaki tuzaklarını anlatır.

Altın Ergek, Cer Tekpenek'in geleni karşıya geçirmemek için kara nehirde nöbet tutan iki adamını yenerek karşıya geçer. Karşıya geçince orada Cer Tekpenek'in dostu Celbegen'i görür. Atı boz bir doğana, kendisi de ota dönüşerek bu engeli aşarlar. Önlerine sarı nehir ve o nehirde nöbet tutan iki adam çıkar. Burayı da balık kılığına girip geçen Altın Ergek iki kardeşin yurduna ulaşır.

İki kardeşin yurduna kendisi yaşlı bir erkek, atı da onun karısı olan yaşlı kadın kılığına dönüşerek girerler. Halk bu iki ihtiyarı karşılayıp saygı gösterir. İhtiyar erkek kılığındaki Altın Ergek halkla otururken Cer Tekpenek'i aşağılayan türküler söyler. Bunu duyan Tekpenek'in adamları onu kağanlarına götürürler.

Altın Ergek, Cer Tekpenek'in karşısında eski kılığına döner. İkisi savaşır. Yenileceğini anlayan Cer Tekpenek bağırarak anne ve babasından yer altındaki iki köpeğini yardıma göndermelerini ister. Yardıma gelen iki köpeği Agay Taacı ile Kögöy Taacı öldürür. Bu sefer Cer Tekpenek azgın yılanlarını yer altından çağırır. İki kardeş iki yılanı da öldürür. Altın Ergek de Cer Tekpenek'i öldürünce yurtta şölen başlar. Agay Taacı ile Kögöy Taacı'nın kız kardeşleri Altın Küskü'yü gören Altın Ergek kıza âşık olur.

Şölen bitip yurduna dönen Altın Ergek, Altın Küskü'ye dünür gönderip onunla evlenir.

DESTANLAR

Oçı-Bala Destanı

•

Ay-Sologoy lo Kün-Sologoy Destanı

•

Ösküs-Uul Destanı

•

Kan-Kapçıkay Destanı

•

Kan-Ceeren Attu Kan-Altın Destanı

•

Temene-Koo Destanı

•

Kara-Taacı Kıs Destanı

•

Kögüdey-Kökşin le Boodoy-Koo Destanı

•

Altın Ergek Destanı

OÇI-BALA

Coygon agaş tözineñ		Ladin ağacının kökünden
Coñup etken bay topçuurım.		Yontulup yapılan kutsal topçuurum*
Corgo maldıñ caraş kılın		Rahvan atın güzel kılından
Tolgoy erep kıldap sokkon,	5	Dolanarak kıl teli yapılmış,
Çaal kayıñ bu tözineñ		Kayın fidanının kökünden
Çaap etken biy topçuurım,		Kesilip yapılmış bey topçuurum,
Çabar taydıñ caraş kılın		İyi koşan tayın güzel kılından
Cazap erep kıldap oynogon.	10	Yapılan kıl teli çalınmış.
Oyno, oyno, bay topçuurım,		Çal, çal, kutsal topçuurum,
Seniñ kılıñ ıylabazın.		Senin telin ağlamasın.
Oygor kalık ugala,		Bilge halk dinleyip,
Mege caan bıyanın aytsın.		Bana şükrânlarını söylesin.
Cırga, cırga biy topçuurım,	15	Oyna, oyna bey topçuurum,
Seniñ tekpeñ cıgılbazın.		Senin direğin yıkılmasın.
Albatı-kalık ugala,		Halk, millet dinleyip,
Mege caan bıyanın aytsın.		Bana şükrânlarını söylesin.
Ozogızın oygos cadım,		Geçmiştekini uyandırıyorum,
Oygor çörçök çümdep cadım.	20	Bilgelik destanını düzüyorum.
Ertezin eltert cadım,		Eskiyi hatırlatıyorum,
Eptü çörçök çümdep cadım.		Güzel destanı düzüyorum.
Uzun tündü öy kıskarta		Uzun geceyi kısaltmak için
Men kaylayın, tıñda, balam,	25	Ben anlatayım, dinle yavrum,
Uur sanañ carıda		Ağır düşünceni dağıtmak için
Çörçök aydayın, cibe, balam!		Destan anlatayım, emi yavrum!
Kıska tañdı öy udada		Kısa tan vaktini yaklaştırmak için
Men kaylayın, tıñda, balam,	30	Ben anlatayım, dinle yavrum,
Karañuy sagıjın carıda		Karanlık zihnini aydınlatmak için
Çörçök aydayın, cibe, balam!		Destan anlatayım, emi yavrum!
Eptep etken bay topçuurım,		Ustaca yapılmış kutsal topçuurum,
Ermen-çeçen aydıp otur.		Güzel, hoş sözler anlat.
Erep kıldagan eki kılım	35	Dolanarak yapılmış iki kıl telim,
Eptü, cakşı oynop otur.		İyi, güzel çalın.
Cazap etken biy topçuurım,		Güzel yapılmış bey topçuurum,
Caraa-çeçen aydıp otur.		Hoş, tatlı sözler anlat.
Cazap kıldagan, oy, cadaanım,		Oy, kıl telleri güzel cadaanım**
Caranıp cazap oynop otur.	40	Güzel güzel çalın.
Toguzon ayrı kara talay		Doksan kollu kara ırmağın
Tolgolıp akkan caradında.		Dolanıp akan kıyısında.
Togus tüñey kara tayga		Birbirine benzer dokuz kara dağın
Beri akkan edeginde		Beri akan eteğinde
Alıp cüzi kızıl örttiy,	45	Alp yüzü kızıl alev gibi,

* Topçuur/Topşuur: Destancının destan anlatırken çaldığı iki telli müzik aleti.

** Cadaan: Bir tür yedi telli çalgı.

Altay üstin ödüp öskön,		Altay üstüne taşan
At tınıjı kuu tumandıy,		At nefesi ak sis gibi
Cerdiñ üstin ceti aylangan.		Yerin üstünü yedi kez dolaşan.
Toolop bolbos mal öskön,		Sayılamayacak kadar at yetiştiren,
Toozın bilbes con başkargan,	50	Sayısını bilmediği halk yöneten,
Oçı-Bala ceri boldı.		Oçı Bala'nın yurduydu.
Oçıra-Mancı Altayı boldı.		Oçıra Mancı'nın Altay'ıydı.
Odorluga malın salgan,		Otlu yere hayvanını salmış,
Odunduga conın salgan,		Odunlu yere halkını yerleştirmiş,
Oçı-Bala curtap cattı.	55	Oçı Bala yaşadı.
Altan altı taş şireelü,		Altmış altı taş tahtlı,
Altın, möñün bay şibeelü,		Altın, gümüş kutsal kaleli,
Ceten ceti bay talalu,		Yetmiş yedi tarafı da kutsal,
Kümüş, altın bay şireelü		Gümüş, altın kutsal tahtlı
Künge küybes küreñ tayga	60	Güneşte yanmaz altın dağa
Künniñ közin böktöp öskön,		Güneşi kapatacak kadar yükselmiş,
Ayga küybes ala tayga		Ayda yanmaz ala dağ
Aydıñ közin bürkep öskön.		Ayı kapatacak kadar yükselmiş.
Eki tüñey kara talay		Birbirine benzer iki kara ırmak
Toybodımla ol kolbolgon.	65	Toybodım'a* katılmış.
Eles teke taygaları		Tekeli, karacalı dağları
Teñerige bu saptalgan.		Gökyüzüne ulaşmış.
Ayga cetken ak sümerdiñ		Aya ulaşan ak zirvenin
Ak möñküzi caltıragan.		Ak zirvesi parlamış.
Kökkö cetken kök sümerdiñ	70	Göğe ulaşan gök zirvenin
Kök möñküzi mızıldaşkan.		Gök doruğu ışıldamış.
Eki tüñey kara talay		Birbirine benzer iki kara ırmak
Emge-tuska ekçelip akkan.		Yayılıp akmış.
Eles-teke bu taygazı		Tekeli, karacalı bu dağı
Elen-çakka mızıldap öskön.	75	Ebedî parıldayan yaratılmış.
Eder küük üni soobos,		Guguk kuşunun sesi dinmez,
Cayga-kışka cıñkıldagan		Yaz, kış cıvıldarmış,
Emil agaş büri oñbos,		Sedir ağacının yaprağı solmaz,
Elen-çakka elbiregen.		Ebedî sallanırmış.
At bajındıy altın küük	80	At başı gibi altın guguk kuşu
Anda-mında edip cadat.		Her yerde ötermiş.
Koy bajındıy koñır küük		Koyun başı gibi konur guguk kuşu
Komıdaldu oynop cadat.		Kederli ötermiş.
Altı caştu bu tujında		Altı yaşındayken
Adadıy bolgon bay Altay.	85	Baba gibi olan kutsal Altay.

* Toybodım: Mitolojide Erlik'in yurdunun yakınından akan ve insanların gözyaşlarından oluştuğuna inanılan ırmağın adı.

Eki caştu bu tujında
Enediy bolgon Kin-Altay.
Maarada mal azıragan -
Bay taygazı.
Kürkürede con azıragan -
Kin-Altayı.
Ulaazınañ uylar içken -
Ulu baatır.
İrgezineñ iytter içken -
İydelü kezer.
Orçoloñnıñ colın ödüp,
Oygor bütken.
Onço kaan cerin ödör -
Kezer öskön.
Say tajındıy ak bıyanı
Sañ tömöngö calın caygan,
Sañ örö kuyrugın çöygön.
Bazıp bolbos bayım semis
Malında kojo cürer cañdu.
Cılıp bolbos cılmay semis
Cılkıda kojo cürer cañdu.
Ok cetpeediy omogı bar,
Kuş cetpeediy kurdunı bar,
Tünge-tüşke bicelegen,
Tün-tüjile tibiregen
Bu Altayda cürbey kayttı.
Kara agaştıy kalıñ kalık, -
Kara-küreñ el-albatı
Adıp caspas soloonı bar,
Attu-çuulu oygorı bar,
Ee, caylazın, elimdi,
Emdi mında cürbey kayttı.
Eki tüñey boylu bolgon.
Altın çümdü bay Altayda
Ak malın maldap cattı.
Ölöñ cetpes mal başkargan,
Ödük cetpes con başkargan.
Say tajındıy mal eelegen,
Ak çıraylu con başkargan.
Bajın biler kaanı cok,
Başkarıp aydar başçızı cok:
Kara tayga adam degen,
Katu cardı enem degen.
Eki tüñey boylu bala
Celelü kara cadık töjöngön.

İki yaşındayken
Ana gibi olan Kin Altay.
Bağrışan hayvanını besleyen
Kutsal dağı.
Ses çıkaran halkını besleyen
Kin Altayı.
Çadırının önünden inekleri su içen
Ulu bahadır.
Eşiğinden itleri su içen
Güçlü yiğit.
Feleğin çemberinden geçip,
Bilge yaratılmış.
Birçok kağanın yurdunu fetheder
Yiğit yaratılmış.
Çakıl taşı gibi ak atları
Dağdan aşağı yelesini yaymış,
Yamaçtan aşağı kuyruğunu salmış.
Semizlikten yürüyemez
Atları varmış içinde.
Semizlikten sürünemez
Atları varmış yılkısında.
Ok işlemez atıcısı var,
Kuş yetişmez çeviği var,
Gece, gündüz oynayan,
Gece, gündüz tepinen
Bu Altay'da yaşadı.
Kara ağaç gibi kalabalık halk,
Esmer yüzlü halk
Attığı şaşmaz nişancısı var,
Anlı şanlı bilgesi var,
Ee, bu kabiliyetli halk,
Şimdi burada yaşadı.
Birbirine benzer iki genç kız.
Altın bezenmiş kutsal Altay'da
Ak hayvanlarını beslemişler.
Ot yetmez hayvana bakmış,
Ayakkabı yetmez halk yönetmiş.
Çakıl taşı gibi hayvanı sahiplenmiş,
Ak yüzlü halkı yönetmiş.
Baş tutacak kağanları yok,
Yönetecek başçıları yok:
Kara dağa babam demişler,
Katı yara anam demişler.
Birbirine benzer iki genç kız.
Ağaç yığınlarını yatak yapmış.

Cer kindigi kara taşka		Yer göbeği kara taşa
Ecelü-sıyındu bu oturıp,		Ablalı, kardeşli oturup,
Elesin-koo kojoñ çöygön,		Güzel türkü söylemiş,
Ekü mında kojo oturdı.		İkisi burada oturdu.
Ooçı-Bala oogoş sıynı	135	Küçük kız kardeş Ooçı Bala
Adar saadak tayan cürer,		Atacağı oku taşır,
Ak üldüüdi tagın cürer.		Ak kılıcı takıp gezerdi.
Oçı-Ceeren adın mingen		Oçı Ceeren atına binen
Oçı-Bala bolboy kayttı.		Oçı Bala idi.
Suu-Celbisteñ adı bütken	140	Atı Suu Celbis'ten yaratılmış
Attu-çuulu Oçı-Ceeren		Anlı şanlı Oçı Ceeren
Ergektüdeñ Oçı-Bala		Güçlü Oçı Bala
Cañırar aydıñ üç cañıda		Yeni ayın üçünde
Añdap-kuştap cürer cañdu,		Avlanmaya giderdi.
Eskirer aydıñ üç eskide	145	Eski ayın üçünde
Amırap, uyuktap cadar cañdu.		Dinlenip, uyurdu.
Atkan ogı taştañ canbas,		Attığı oku taştan dönmez,
Aytkan sözi biydeñ canbas,		Söylediği söz beyden dönmez,
Alıp kelze, aymay tudar,	150	Alp gelse, kavrayıp tutar
Baatı kelze, balbara tudar		Bahadır gelse sıkıca tutar
Attu-çuulu kezer boldı.		Anlı şanlı pehlivandı.
Cuuga-çakka ol barbaytan,		O savaşa, kavgaya gitmez,
Cuulujıp kelgeni candırbaytan.		Savaşmaya geleni döndürmezdi.
Çakka-cuuga ol cürbeyten,	155	O kavgaya, savaşa girmez,
Çaktap kelgeni bojotpoyton.		Kavgaya geleni bırakmazdı.
Suu-celbitiñ adı bütken.		Atı Suu Celbis'ten yaratılmış.
Attu-çuulu Oçı-Ceeren		Anlı şanlı Oçı Ceeren
Suu-Celbisteñ boyı bütken		Kendisi Suu Celbis'ten yaratılmış
Alıp-külük Oçı-Bala	160	Alp, pehlivan Oçı Bala
Añdap-kuştap cürer cañdu.		Hayvan, kuş avlardı.
Oçıra-Mancı ol ecezi		Ablası Oçıra Mancı
Ak malın maldap cadar,		Ak hayvanına bakar,
Alu cakşızınañ kiyim köktöör,		Kürkün iyisinden giyecek diker,
Albatı-conın başkarıp cadar,	165	Halkını, milletini yönetir,
Aylı-curtın sakıp cadar,		Evini, yurdunu korur,
Ekinçi baatı ecezi boldı.		Bu ablası ikinci bahadırdı.
Ay caltagı çırayı		Yüzü ay ışığı gibi
Ayga berbes altın keptü		Aydan altın simâlı
Kün caltagı bu çırayı	170	Yüzü gün ışığı gibi
Künge berbes kümüş keptü.		Güneşten gümüş simâlıydı.
Tolu aydıy ol çıraylu,		O dolunay simâlı,
Soloñıdıy bu kaçarlu,		Yanağı gökkuşağı gibi,
Çıkkan aydañ çıpçuuldu		Doğan aydan parlak
Caltıragan baatır boldı.	175	Göz kamaştıran bahadırdı.

Tiygen künneñ kep keendü
Mızıldagan kezer boldı.
Bek bütken bu belinde
Bejen aygır mal turgadıy,
Ak calañdıy arkazına
Altan üür koy cürgediy.
Carnında capşarı cok,
Caan bütken baatır boltır.
Omırtkazı üyezi cok
Omok bütken kezer emtir.
Eki carın ortozına
Cüs baytal tebelegediy,
Eki közin ortozına
Törtön irik tebelegediy,
Koo kırlañdu ol tumçuktu,
Koş arkadıy bu kirbiktü,
Kalıñ kara kabaktu,
Kızıl-maral çıraylu,
Körgön közi kök çolmondıy,
Köörkiy boyı su-altındıy,
Kiygen kiyim topçızına
Kiji közi kılbıkkadıy,
Baatır kıstıñ büdüjineñ
Bastıra çerü caltangadıy,
Adar mıltık cüktep cürer,
Almıs üldü tañın cürer.
Añdap, kuştap cürer cañdu,
Oçı-Ceeren onıñ adı
Suu-celbisteñ cayalgalu,
Oçı-Bala boylu kızıçak
Tuu-Celbisteñ bıçılgalu.
Kıs çırayı kızıl çolmon,
Kızıl tañdak eñir keptü
Attu-çuulu Oçı-Bala
Altan eki cutkamaldu
Altın üygen ala koyıp,
Çıñırada silkiy bardı.
Cañırar aydıñ üç cañıda
Añdap, kuştap barar bolup,
Baatır boylu bu sanandı.
Azuludañ Oçı-Ceeren
Adı celip kelbey kayttı.
Soloñıdıy ceeren attıñ
Toguzon eki kıl uyazı
Torsuk tözin ödüp öskön

Parlayan güneşten daha görklü
Parıltılı pehlivandı.
Sağlam yaratılışlı belinde
Elli aygır durabilirdi,
Ak ova gibi sırtında
Altmış koyun sürüsü yaşayabilirdi.
Omzunda eklemi yok,
Heybetli yaratılışlı bahadırmış.
Omurunda eklemi yok
Dinç yaratılışlı pehlivanmış.
İki omzunun ortasında
Yüz kısrak tepinebilirdi,
İki gözünün ortasında
Kırk koç tepinebilirdi,
Dağ yamacı gibi burunlu,
Sık orman kirpikli,
Kalın kara kaşlı,
Kızıl yaban gülü yüzlü,
Gören gözü gök yıldız gibi,
Güzel bedeni saf altın gibi,
Giydiği elbisenin düğmesinden
İnsanın gözü kamaşırdı,
Bahadır kızın görünüşünden
Bir ordu korkardı.
Atmaya hazır silah asar,
Elmas kılıç takıp gezer.
Hayvan, kuş avlamaya gider,
Onun atı Oçı Ceeren
Suu Celbis'ten almış hünerini,
Genç kız Oçı Bala
Tuu Celbis'in parçası.
Kızın yüzü kızıl yıldız
Kızıl tan vakti şekilli
Anlı şanlı Oçı Bala
Altmış iki kat işlemeli
Altın dizgini alıp,
Sallayıp şıngırdattı.
Yeni ayın üçünde
Hayvan, kuş avlamaya gitmeli,
Diye bahadır kız düşündü.
Azı dişli Oçı Ceeren
Atı koşturup geldi.
Gökkuşağı gibi al donlu atın
Doksan iki düğümlü kuyruğu
Ayaklarına inmiş

Ceten eki çañka calı		Yetmiş iki örgülü yelesi
Tize közin ödüp öskön		Dizlerinden sarkmıştı.
Atanatan ol canında		Binilen yanında
Ay tañmazı caltıraşkan.		Ay tuğralı damgası parladı.
Kamçı sogor bu canında	225	Kamçı vurulan yanında
Kün tañmazı mızıldaşkan.		Güneş tuğralı damgası ışıldadı.
Eki tüñey kara közi		Birbirine benzer iki kara gözü
Karık tutkan ay keberlü,		Tutulmuş ay şekilli,
Eki tüñey kayçı kulak		Birbirine benzer iki makas gibi kulağı
Teñeridiñ agı-kögin	230	Göğün bulutunu
Arı-beri solıp turdı.		Sağa, sola savurdu.
Tört tuygagı takalu,		Dört toynağı nallı,
Töbö-beli carkındu		Tepesi, beli parlak
Obıldu ol semis emtir.		O çok semizmiş.
Korkıştu caraş at bolıptır.	235	Çok güzel atmış.
Üzüm bolot tuygaktarı		Çelik toynakları
Tört altaydıñ tajı çılap,		Dört Altay'ın taşı gibi
Mızıldajıp turbay kayttı.		Parlayıp duruyordu.
Ay takazın solıy bazıp,		Ay gibi toynaklarını çapraz basıp,
Arı-beri bicelegen.	240	İleri geri oynatırdı.
Kün takazın solıy bazıp,		Güneş gibi toynaklarını çapraz basıp,
Alın kolı kazalagan.		Ön ayaklarıyla şaha kalkardı.
Tadırada ol silkingen,		Heybetiyle silkinen,
Çagırada bu kiştegen		Var gücüyle kişneyen
Adı kelip tura tüşti.	245	Atı gelip durdu.
Attu-çuulu Oçı-Bala		Anlı şanlı Oçı Bala
Oçı-Ceeren omok attıñ		Dinç atı Oçı Ceeren'in
Bajı-közin sıymay tudup,		Başını, gözünü sıvazlayıp,
Altın üygen üygendedi.		Altın dizginini taktı.
Arka-belin arçıy tudup,	250	Sırtını, belini kaşağılayıp,
Ak köböñ tokımın saldı		Ak pamuktan eyer keçesini yerleştirdi.
Altın eerin eertep turat.		Altın eyerini eyerledi.
Altan koloñ alıp tarttı,		Altmış kolanı tutup çekti,
Toguzon koloñ toolop tarttı.		Doksan kolanı doladı.
Altın eeri cıltırt edip,	255	Altın eyeri parlayıp,
Aydıñ közi oynop turat,		Ayın gözü kamaştı,
Altın üygen mızılt edip,		Altın dizgin parlayıp,
Künniñ odı oynop turat.		Güneşin ateşi oynaştı.
At aldına ay çalıdıp,		Atın önünde ayı parlatıp,
Altan koloñ tartıp aldı.	260	Altmış kolanı çekti.
Ceeren atka kün çalıdıp,		Kızıl ata güneş parlatıp,
Toguzon koloñ tartıp aldı.		Doksan kolanı çekti.
Katamaldu kat kuuşkandı		Çift katlı kuskunu
Katay tudup ol cıldırdı.		Kuyruk altından geçirdi.
Üç üyelü kömdörgödi	265	Üç parçalı göğüs kayışını

Büktey tudup tartıp keldi.		Büküp çekti.
Cüs koloñdu küler eer		Yüz kolanlı bronz eyer
Çümin attıñ carandırdı,		Atı güzelleştirdi,
Çutkamaldu altın üygen		İşlemeli altın dizgin
At bajına mızıldadı.	270	Atın başında parıldadı.
Altın çümin çümdegende		Altın koşumu koşulduğunda
Cerdiñ üstin ceti aylandı.		Yeryüzünü yedi kez dolaştı.
Ceten caan talay keçti,		Yetmiş büyük ırmak geçti,
Cer-teñeri capsılgazı -		Yer ve göğün birleştiği ufukta
Cer karabas Kara tayga	-275	Yer görünmez Kara dağ;
Togus cerde ol üyelü,		O dokuz parçalı,
Toguzon togus lıyktu		Doksan dokuz zirveli
Kara tayga ol bajına		O kara dağın başına
Oçı-Ceeren omok adı		Dinç atı Oçı Ceeren
Üç tıştanıp cedip çıktı,	280	Üç nefeste çıktı,
Attu-çuulu Oçı-bala		Anlı şanlı Oçı Bala
Odus cerde ol üyelü		Otuz boğumlu
Togus kırlu çoy turnabay		Dokuz köşeli demir dürbünü
Oñ karmanıñ çupça tartıp,		Sağ cebinden çıkarıp,
Kara tayga ol bajınañ	285	Kara dağın başından
Altay üstin çindey berdi.		Altay üstünü inceledi.
Cer-teñeri capsılgazı -		Yerle göğün birleştiği ufukta
Cer çondogı kara tayga -		Yer göbeği kara dağ
Akka-kökkö cedip çıkkan,		Gökyüzüne ulaşmıştı,
Ak buluttı ol kurçangan	290	O ak bulutu kuşanmıştı,
Kökkö, akka cedip çıkkan		Gökyüzüne ulaşmıştı,
Kök bulutka ol kurçatkan		Gök bulutlar onu kuşatmıştı.
Toguzon togus lıygınañ		Doksan dokuz zirvesinden
Künniñ közi oynop turdı.		Güneşin gözü oynaştı.
Ceten togus mönküzineñ	295	Yetmiş dokuz zirvesinden
Suu soloñı carıp turdı.		Gökkuşağı ışıldadı.
Cer üstineñ ceten kaannıñ		Yer üstündeki yetmiş kağanın
Ceri mınañ cart körünet.		Yurdu buradan açıkça göründü.
Altay üstiniñ altan kaanınıñ		Altay üstündeki altmış kağanın
Altay ceri körün turat.	300	Yurtları Altay göründü.
Oçı-Bala baatır kızıçak		Bahadır kız Oçı Bala
Orçoloñdı ol aylanıp,		Dünyayı dolanıp,
Onçozın çiñdep kör oturdı.		Hepsine bakıp, inceledi.
Kara tayga ol bajınañ		Kara dağın başından
Karap körüp bu oturdu.	305	Bakıp oturdu.
Körüp oturar ol bolgojın,		O böyle bakarken,
Köböö calañ Altaylu,		Geniş ovalık Altaylı,
Köö-kara taygalu,		Kapkara dağlı,
Kök-cajıl talaylu		Gök, yeşil ırmaklı,
Kan-ceeren cakşı attu,	310	Kan Ceeren iyi atlı,

Kara-boro sanaalu,		Kötü düşünceli,
Kara büder çıraylu,		Yaratılışından kara simâlı,
Kan-Taacı bey kaan kiji		Kan Taacı adlı kağan da
Bu Altayda bar boluptır.		Bu Altay'da varmış.
Cer üstiniñ ceten kaandı	315	Yer üstündeki yetmiş kağanın
Cerin cuulap ol baktırgan.		Yurdunu savaşarak işgal etmiş.
Kiji bajın keze sogup,		İnsanları öldürüp,
Kinçektü kerek bogo baştagan.		Zulme başlamış.
Cerdiñ üstin cekteyle		Yeryüzüne felaket getirip
Ceten kaandı olcolop algan.	320	Yetmiş kağanı esir almış.
Altay üstin akalayla,		Altay'ı yöneterek,
Altan kaandı cuulap algan.		Altmış kağanı savaşta yenmiş.
Ak-Calaa dep uuldu,		Ak Calaa adlı oğullu,
Altın-Targa abakaylu		Altın Targa adlı hatunlu
Cer üstiniñ ceten kaannıñ	325	Yer üstündeki yetmiş kağanın
Çerüzineñ çerü algan,		Ordusundan asker almış,
Altay üstiniñ altan kaannıñ		Altay üstündeki altmış kağanın
Albatızınañ ulus cuugan.		Halkından insan toplamış.
Oçı-Bala Altayırna		Oçı Bala'nın Altay'ına
Cuuga çakka iyip cadat:	330	Savaşa, cenge göndermiş.
- Bıçagı cok cuu sorgon,		- Bıçaksız yağ emen,
Kamçızı cok corgo mingen,		Kamçısız rahvan ata binen,
Say tajındıy mal aydagan,		Çakıl taşı gibi hayvanı süren,
Kara agaştıy çerü cuugan		Sık orman gibi asker toplayan
Oçı-Balanıñ cer-altayına	335	Oçı Bala'nın yurduna
Ottoñ-cuudañ baştagar,		Savaş açmış.
Eki tüñey baatır kıstıñ		Birbirine benzer iki bahadır kızın
Altay cerin tonop keler,		Yurdunu yağmalamaya gelmiş,
Ak malın cuulap ekeler.		Ak hayvanını almaya gelmiş.
Oçı-Ceeren omok adı	340	Dinç atı Oçı Ceeren
Kulun bolor cañdu – degen, -		Kulun olur demiş,
Oçı-Bala baatır kızıçak		Bahadır kız Oçı Bala
Kul boloton argalu – degen. –		Kul olur demiş.
Ceezezin cemirer – dep, -		Yurdunu yıkarım, deyip,
Kolında cööjözin koştop keler -dep, -	345	Elindeki servetini yükler alırım, deyip,
Ak malı azık bolor,		Ak hayvanı azık olur,
Albatı-conı olco bolor.		Tebaası esirim olur.
Altay cerin örtöp salar,		Yurdunu yakar,
Arbın cööjöni koştop keler.		Servetini yükleyip getiririm.
Añçı kıstı olcolop keler –	350	Avcı kızı esir alıp getirmesi için
Andıy söstördi kaan aydıp,		Kağan bu sözleri söyleyip,
Ak-boro atka mindirip,		Ak boz ata bindirip,
Adıp caspas mıltık tutturıp,		Attığı şaşmaz silah verip,
Ak-Calaa baatır uulın		Bahadır oğlu Ak Calaa'yı
Cuu-çakka ol atkargan.	355	Savaşa göndermiş.

Caan, caan baatırlar cuugan,
Cakşı, cakşı attar mindirgen.
Ceten cıldık Altaydañ
Oçı-Bala Altayına
Ottu-cuulu cuulap barar.
Kandu çaktı tüjürer,
Oçı kıstı olcoloor.
Otok conı olcodo bolzın,
Omok malı çedende bolzın,
Ondıy sösti kaan aydıp,
Ceten tümen çerülü,
Kança tümen baatırlu
Kan-Taacı bey kaannıñ
Ak-Calaa dep baatır uulı
Kıygıbıla mal aydagan,
Kamçıbıla con başkargan.
Ceten caan tayga aşkan –
Celip çaap kelgilep cattı.
Kan-Taacı bey kaan boyı
Kızarıp agar kanı cok,
Kıyılıp ölör tını cok,
Kan-Ceeren adına minip,
Añdap-suulap ol atantır.
Cañırar aydıñ üç cañıda
Añdap cürten baatır boltır.
Eskirer aydıñ üç eskide
Amırap catkan kezer emtir.
Kança tümen çerülü
Kaanıñ uulı Ak-Calaa
Kayra körböy cuuga kel cat.
Kandu köstü kaan boyı
Añdap-kuştap barıp cadat.
Onı körgön Oçı-Bala
Oozıla bu tükürdi,
Tumçugıla bu sıgırdı.
"Körmös mını körgöy" – dedi.
"Erlik mını ukkay" – dedi.
Oçı-Ceeren adına minip,
Oyto añdap cüre le berdi.
Ay kanattu ceeren adı
Kara tayga ol bajınañ
Kanattu kuştıy şuñup tüşti,
Kança tümen suular keçti,
Kamık caan tayga aştı.
Attu-çuulu Oçı-Bala

Heybetli bahadırları toplamış,
İyi atlara bindirmiş.
Yetmiş yıl uzaktan
Oçı Bala'nın Altay'ına
Savaşa göndermiş.
Kanlı savaşı yapıp
Genç kız Oçı'yı esir alın.
Çok halkını esir alın,
Dinç hayvanını çite sokun,
Kağan bu sözleri söyleyince,
Yetmiş tümen askerli,
Sayısız bahadırlı
Kan Taacı kağanın
Ak Calaa adlı bahadır oğlu
Narayla hayvan sürmüş,
Kamçıyla halk yönetmiş.
Yetmiş büyük dağ aşmış
Atını koşturup gelmiş.
Kan Taacı kağan ise
Kızarıp akacak kanı yok,
Kesilip ölecek nefesi yok,
Kan Ceeren atına binip,
Avlanmaya çıkmış.
Yeni ayın üçünde
Ava çıkan bahadırmış.
Eski ayın üçünde
Dinlenen pehlivanmış.
Sayısız askerli
Kağanın oğlu Ak Calaa
Geri bakmadan savaşa geliyormuş.
Gözü kanlı kağanın kendisi de
Avlanmaya gidiyormuş.
Onu gören Oçı Bala
Ağzıyla tükürdü,
Burnundan soludu.
"Yüzünü şeytan görsün" dedi.
"Sesini Erlik duysun." dedi.
Atı Oçı Ceeren'e binip,
Tekrar avlanmaya başladı.
Ay kanatlı kızıl atı
Kara dağın başından
Kanatlı kuş gibi süzülüp indi,
Sayısız sular geçti,
Birçok dağ aştı.
Anlı şanlı Oçı Bala

Kamdulardıñ karaların		Su samurlarının karasını
Karızınañ tizendedi.		Bacaklarından dizdi.
Albaalardıñ aruların		Samurların makbulünü
Tumçugınañ tizendedi.		Burunlarından dizdi.
Kayra tiştü kakay, tülkü	405	Arka dişli domuzu, tilkiyi
Karızınañ tizen saldı.		Bacaklarından bağladı.
Udura tiştü ayu, börü		Ön dişli ayıyı, kurdu
Tumçugınañ tizen saldı.		Burnundan bağladı.
Suudıñ añın suuga tudup,		Suyun avını suda tutup,
Subayın taldap adıp cüret.	410	Kısırını seçip avladı.
Tuudıñ añın tuuga cedip,		Dağa yetip dağın avının
Carajın taldap öltür cüret.		Lezetlisini seçip öldürdü.
Arta salgan arçımagı		Yüklediği heybesi
At kulakka bu teñdeşti.		Böylece at kulağına denk oldu.
Alın-kiyin böktörgözi	415	Ön ve arka bağları
At sorızın bu böktödi.		At sağrısını örttü.
Eskirer aydıñ üç eskide		Eski ayın üçünde
Emdi oyto cana tarttı.		Geri döndü.
Altın sırlu örgöözine		Altın işlemeli sarayına
Amıraar bolup kelip cattı.	420	Dinlenmek için geldi.
Azuludañ Oçı-Ceeren		Yırtıcı dişli Oçı Ceeren
At tınıjı kuu tuman		At nefesi ak sis gibi
Ay aylına arta tüşken.		Evine yükünü indirdi.
Altın taştu ala tayga		Altın taşlı ala dağ
Ak möñküzi mızıldagan	425	Ak zirvesi parıldayan.
Küzüñülü küreñ tayga		Meralı kahverengi dağ
Baatır öskön Kin-Altayga		Bahadır yetişen Kin Altay'a
Ercine adı alıp keldi.		Kıymetli atı döndü.
Bu taygadıñ bu bajınañ		Bu dağın başından
Oçı-Bala körüp turdı.	430	Oçı Bala baktı.
Ene-Töröl Kin-Altayı		Anavatanı Kin Altayı
Erteezineñ eki artık.		Öncekinden iki kat daha iyiydi.
Ada-Töröl biy taygazı -		Anavatanı mukaddes dağı
Ozogızınañ on artık.		Öncekinden on kat daha iyiydi.
Eki Eresen bu talayı -	435	İki Eresen nehri
Emge-tuska ekçelip akkan.		Kıvrılıp aktı.
Eles teke bu taygazı		Tekeli, karacalı bu dağı
Akka-kökkö saptalıp öskön.		Göğe kadar yükselmiş.
Emil agaş caykanganın		Sedir ağacının sallandığını
Baatır bala kör oturdı.	440	Bahadır genç kız gördü.
Eder küük cıñkıldaganın		Guguk kuşunun öttüğünü
Oçı-Bala ugup oturdı.		Oçı Bala işitti.
Ak tumandıy ak malı		Ak sis gibi ak malı
Amır-ezen turgança la,		Rahat, esen dururken,
Ak çıraylu albatı-conı	445	Ak simâlı halkı

Amır-ençü catkança la,		Rahat, huzurlu yaşarken,
Ayañ tümen çerülü		Çok fazla askerli
Ak-Calaa cedip keltir.		Ak Calaa yetip gelmiş.
Altan tümen çerüleri		Altmış tümen askeri
Altay cerin kurçap altır.	450	Altay yurdunu kuşatmış.
Ceten tümen albatızı		Yetmiş tümen halkı
Cedip kelip tokınap altır.		Yetip gelmiş.
Ak maldı aydaar bolup,		Ak hayvanı sürmeye,
Albatı-condı aparar bolup,		Halkı götürmeye
Ak-Calaa sananıptır.	455	Ak Calaa niyetliymiş.
Baatır kıstıñ keletenin		Bahadır kızın gelmesini
Bastırazı sakıp turdı.		Hepsi bekliyordu.
Oçı-Balaga tuştaar bolup,		Oçı Bala'yı görmek için
Olor mında belen emtir.		Hepsi burada hazırmış.
Oçıra-Mancı ol ecezi	460	Ablası Oçıra Mancı
Olorgo cöbin mınayda bertir.		Onlara şöyle demiş.
- Bajuus biler kaan cok,		- Baş tutacak kağanımız yok,
Başkarıp aydaar bajuus cok,		Yönetecek başçımız yok,
Kileñkeyge mal öskön,		Sahipsiz hayvan artmış,
Een cerge con öskön,	465	Geniş yerde halk çoğalmış,
Kara tayga ada bolgon.		Kara dağ atamız olmuş.
Katu cer ene bolgon.		Katı yer anamız olmuş.
Kança cılga catkan ulus.		Kaç yıl yaşayan halk.
Oçı-Bala omok sıynım -		Oçı Bala güçlü kız kardeşim
Tegin kiji emes edi.	470	Boş kişi değildir.
Temir öñdü baatır edi,		Demir gibi bahadır idi,
Cuulap kelgeni candırbaytan,		Savaşa geleni döndürmez,
Cuuga boyı ol barbaytan,		Kendisi de savaşa çıkmazdı,
Çaktap kelgeni bojotpoyton,		Kavgaya geleni bırakmazdı,
Cuuga-çakka ol barbaytan.	475	Savaşa, kavgaya gitmezdi.
Kiji kanı tökpöön,		İnsan kanı dökmez,
Kiji bajı kespeen.		İnsan başı kesmezdi.
Kinçektü kerek etkelek,		(Oysa şimdi) günaha girecek,
Kirlü kiyim kiygelek.		Kirli giyim giyecek.
Añ kiyikktiñ semizin adar,	480	Geyiğin semizini avlar,
Kiş kiyiktiñ karazın adar,		Samurun karasını avlar.
Atkan ogı taştañ canbas,		Attığı ok taştan dönmez,
Soloon bütken baatır -		Nişancı bahadır
Aytkan sözi biydeñ canbas		Sözü beyden dönmez
Omok bütken boylu – dedi. -	485	Güçlü yaratılışlı, dedi.
Öştü kelze, öltüre tudar,		Düşman gelse, tutup öldürür,
Kezer kelze, keze tudar.		Pehlivan gelse, sıkıca kavrar.
Kelze, neni aydarın		Şimdi gelse ne söyleyeceğimi
Men bilbezim – dep aydıptır.		Ben bilmiyorum, demiş.
Onı ukkan ol albatı	490	Onu işiten halkı

Odus tümen baatırlar,		Otuz tümen bahadır
Ceten tümen çerüler		Yetmiş tümen asker
Oçı-Bala keletenin		Oçı Bala'nın gelişini
Olor sakıp turgan emtir.		Durup beklemiş.
Ottu tübek baştaar ba,	495	Ateşli felaket başlar mı,
Olcogo kojo barar ba?		Hep beraber esir mi gideceğiz?
Kan tögüjüp cuulajar ba,		Kan döküp savaşacak mıyız,
Kaan cañına büder be?		Kağanın himâyesine mi gireceğiz?
Ak malın aydaar ba?		Ak hayvanı sürecek mi?
Ar-cööjözin tonodor bo?	500	Servetini yağmalatacak mıyız?
Baatır kıstıñ keregin,		Bahadır kızın ne yapacağını,
Omok kıstıñ keletenin		Güçlü kızın gelmesini
Onçozı sakıp turgan emtir.		Hepsi durup beklemiş.
Tümen kalık körüp turza,		Sayısız halk bakmış ki,
Teoeri tübi kürkürep keldi,	505	Gökyüzü gürüldüyor,
Telekey üsti tibirep keldi.		Yeryüzü çatırdıyor.
Ala-tayga bajınañ		Ala dağın başından
Ak tumannıñ ortozınañ		Ak sisin arasından
Ak buluttıñ aldıla,		Ak bulutun önünden,
Kök buluttıñ üstile	510	Gök bulutun üstünden
Soloñıdıy ceeren attu		Gökkuşağı gibi al atlı
Baatır kıstıñ körüngenin		Bahadır kızın gelişini
Bastıra çerü körüp turdı.		Askerlerin hepsi gördü.
Ceeren attıñ celüüzi		Kızıl atın yelesi
Cer-altayıdıñ cotkonındıy,	515	Altay'ın fırtınası gibiydi,
Baatır kıstıñ büdüji		Bahadır kızın görünüşü
Teñeridiñ tañdagındıy.		Göğün tanı gibiydi.
Kıs çırayı kızıl çolmon		Kızın yüzü kızıl yıldız
Kızara tiygen kün carkındu.		Kızaran güneş ışığı gibiydi.
At tınıjı kuu tuman	520	At nefesi ak sis gibi,
Cıda mizin caltıratkan,		Kargının ucunu parıldatan,
Cış araldıy mızıldatkan		Sık orman gibi ışıtan,
Üldü mizin caltıratkan,		Palanın ucunu parıldatan
Üç taygadıy mızıldatkan		Üç dağ gibi ışıtan,
Koloñ kara keceezi	525	Örülmüş kara saç örgüsü
Carın töskö ol sogulgan.		Omzundan aşağı sarkmıştı.
Kookılañ kara cıdazı		Örülmüş kara kargısı
Aç beline bu ettelgen.		İnce belinde duruyordu.
Baatır kıstıñ büdüjineñ		Bahadır kızın görünüşünden
Bastıra çerü ayap turdı.	530	Bütün askerler çekindi.
Altay cerin kör alala,		Altay yurduna bakarak,
Açu-koron ol kıygırdı,		O acı naralar attı.
Ama-tomo bu sıgırdı.		Sağa, sola ıslık çaldı.
Çıgara tıngan tınıjına		Çıkardığı soluğundan
Çañkır tuular bu carıldı.	535	Çakır dağlar yarıldı.

	İçke tıngan tınıjına	Soluduğu soluktan
	Ulu tuular bu üzüldi.	Ulu dağlar yerinden oynadı.
	Baatır kıstıñ aytkan sözi	Bahadır kızın sözlerini
	Bastıra çerüge cart boldı:	Bütün ordu açıkça duydu.
	- Kıygıluu cuu kelgen be?	540 Tehdit eden düşman mı geldi?
	Bu ne atazınıñ çerüzi?	Bu ordu neyin nesi?
	Kurç kılıştu çak kelgen be?	Keskin kılıç sallama zamanı mı?
	Bu natazınıñ kalıgı?	Bu halk neyin nesi?
	Ak malım onço bo?	Ak hayvanım tamam mı?
	Albatı-conım ezen be?	545 Halkım esen mi?
	Elbek malım onço bo?	Çok malım tamam mı?
	Ecem boyı tirü be? -	Ablam sağ mı?
	Baatır kıstıñ aytkan sözi	Bahadır kızın sözlerini
	Bastıra çerüge cart uguldı.	Bütün ordu açıkça duydu.
	Altın tondu alıptar	550 Altın giyimli alplar
	Adar mıltıgın kolına aldı,	Silâhlarını ellerine aldılar,
	Küler tondu külükter	Bronz giyimli yiğitler
	Üldü-cıdanı kolına tuttı.	Palalarını, kargılarını aldılar.
	Kaannıñ uulı Ak-Calaa	Kağanın oğlu Ak Calaa
52	*Katu söslö karuun berdi.*	555 Sert sözle cevap verdi.
	Oçı-Bala baatır kıska	Bahadır kız Oçı Bala'ya
	Aytkan sözi mındıy boldı:	Söyledikleri şunlardı:
	- Kıygılu emdi cuu keldi – diyt, -	- Tehditkâr düşman şimdi geldi -dedi.
	Kurç cıdalu çak keldi – diyt.-	Sivri kargılı düşman geldi, dedi.
	Ceezeñdi cemireten	560 Yurdunu yıkacak
	Ceten tümen çerü belen,	Yetmiş tümen asker hazır
	Koozoñdı kodoroton	Başağını savurmaya
	Korkıştu caan baatır belen.	Heybetli bahadır hazır.
	Ak malın azık bolor,	Ak hayvanın azık olur,
	Altayın een mında kalar,	565 Yurdun burada sahipsiz kalır.
	Albatı-conın olco bolor,	Halkın esir olur,
	Cer Altayın tur kalar.	Yurdun Altay öylece kalır.
	Bıçagı cok cuu sorgon – diyt	Bıçaksız yağ emen, dedi.
	Kamçızı cok at mingen – diyt.	Kamçısız ata binen, dedi.
	Ceezeñdi cemireten	570 Yurdunu dağıtacak
	Ceten tümen çerü belen.	Yetmiş tümen asker hazır.
	Onço cööjöñ oodoton	Bütün servetini parçalayacak
	Odus tümen baatır belen.	Otuz tümen bahadır hazır.
	Kan-Taacı bey kaannıñ	Kağan Kan Taacı'nın
	Katı aytkan cakıltazı –	575 Sert söylenmiş emri şu:
	Oçı-Ceeren omok adıñ	Dinç atın Oçı Ceeren
	Bistiñ atka kulun bolor,	Atımızın kulunu olur,
	Oçı-Bala cürgen boyıñ	Sen, Oçı Bala
	Bistiñ cerge kul bolor.	Yurdumuzun kulu olursun.
	Ak malıñdı berbes bolzoñ,	580 Ak hayvanını vermezsen

Bajıñdı kezip – budıña – diyt,		Başını kesip ayağına asarım, dedi.
Albatı-conın berbes bolzoñ,		Halkını vermezsen
Budıñdı kezip – bajıña – diyt,		Ayağını kesip başına asarım, dedi.
Ooktoy kesip çaçaruus,		Keserek parçalayıp saçarız,
Olcolop alıp bararuus,	585	Esir alıp gideriz,
Tomıra kesip çaçaruus,		Kesip kesip saçarız,
Tonop alıp bararuus.		Yağmalayıp gideriz.
Arbın-möñüñ olco bolor,		Malın, mülkün ganimet olur,
Albatı-conın kul bolor.		Halkın kul olur.
Altay ceriñdi örtöör bolup,	590	Yurdun Altay'ı yakmaya,
Amır coniñdı cuular bolup,		Rahat halkınla savaşmaya,
Çoktop kelgen çokçıl belen.		Gelen düşman hazır.
Cuulap kelgen çuuçıl mında –		Savaşmaya gelen savaşçı burada
Kaannıñ uulı Ak-Calaa		Kağanın oğlu Ak Calaa
Katu sösti ayda saldı.	595	Sert sözünü söyledi.
Onı ukkan Oçı-Bala		Onu işiten Oçı Bala'nın
Olorgo aytkanı mındıy boldı:		Onlara söylediği şunlar oldu:
- Ceezeñe cedijeyin,		Yurduna gideyim,
Cerlü cööjöñ koştojıyın.		Servetini yükleyeyim.
Koozoño cedijeyin,	600	Başaklı yurduna gideyim,
Koldo cööjöñ koştojoyın.		Elindeki servetini yükleyeyim.
Oçı-Ceeren omok adım		Dinç atım Oçı Ceeren
Oyto takıp kulun bolbos,		Tekrar kulun olmaz.
Oçı-Bala baatır boyım		Ben bahadır Oçı Bala
Optu kaanga kul bolbos.	605	Hilekâr kağana kul olmam.
Cuulap kelgen cuuçıldar bolzoñ		Savaşmaya gelen savaşçıysan
Tuştaşkança sakı – dedi.		Karşılaşana dek bekle, dedi.
Ceten tümen çerülü bolzoñ –		Yetmiş tümen askerin varsa
Men cetkençe tur – dep ayttı.		Ben gelene kadar bekle, dedi.
Altan tümen aluların	610	Avladığı altmış tümen avını
At üstineñ tüjürip iydi.		At üstünden indirdi.
Arçımagın, böktörgözin		Heybesini açıp
Adınañ alıp cerge çaçtı.		Atından alıp yere saçtı.
Kamdulardıñ karaları		Su samurlarının karaları
Kalırt-külürt tüjüp kaldı.	615	Patır putur düştü.
Albaa añnıñ aluları		Samurların kürkleri
Ak calañga artıp kaldı.		Ak ovada kaldı.
Uzada bargan uzun tiskin		Uzayan uzun dizgini
Eer kaşka kaştay saldı.		Eyer kaşına astı.
Tuura kelgen tuyuk tiskin	620	Tuttuğu dizgini
Ergek töskö oroy tarttı.		Başparmağına doladı.
Altan kulaş ak üldüdi		Altmış kulaç ak palayı
Kınınañ çupçıp ol kayradı.		Kınından çıkarıp salladı.
Almıs bolot üldüzineñ		Elmas, çelik palasından
Aydıñ közi cıltırt etti.	625	Ayın gözü parladı.

Oçı-Ceeren omok adın
Sañ tömöngö ol bojottı.
Ay kanattu Oçı-Ceeren
Atkan oktıy şuñuy bardı
Uçkan kuştıy çurguy bardı.
Teep bargan cerlerineñ
Taş mejelik çaçıl kaldı.
Kapkan, kapkan cerlerineñ
Kara körünöö ış çöyildi.
Tepken, tepken cerlerineñ
Tebüürdiy cer üzüldi.
Ala tayga ol bajınañ
Atkan oktıy şuñup tüşti.
Oçı-Ceeren omok adı
Salkın çılap şuulap keldi.
Oçı-Bala baatır kızı
Calkın çılap kızarıp geldi.
Ceten tümen çerüge
Cetken le mında tabaru etti.
Üldü tutkan mınıñ kolı
Salkın sokso, eñilbeediy.
Tömön ödüp, Oçı-Bala
Törtön muñdı kespey kayttı.
Örö ödüp, Oçı-Bala
Ceten muñdı kespey kayttı.
Arı ödölö, Oçı-Bala
Altan muñdı keze soktı,
Beri ödölö, Oçı-Bala
Bejen muñdı keze çaptı.
Altın tondu alıptar
At üstineñ atkıladı
Küler tondu külükter
Küçürkep kelip keskiledi.
Oçı-Balaga tiygen oktor
Toşko tiygendiy toolongılayt.
Oçı-Ceerenge tiygen oktor
Taşka tiygendiy çarçangılayt.
Caan, caan baatırlar
Ceñ castanıp kırılgılayt.
Cakşı, cakşı biyik attar
Cal castanıp cıgılgılayt.
Attıñ kanı ak talaydıy
Agın suuga kojulıp aktı.
Erdiñ kanı erezin talay
Eki talayga kojulıp bardı.

Dinç atı Oçı Cereen'i
Aşağı doğru saldı.
Ay kanatlı Oçı Ceeren
Atılan ok gibi süzülüp gitti
Uçan kuş gibi pırlayıp gitti.
Teptiği yerlerden
Taş ormanlar saçıldı.
Ayak bastığı yerlerden
Kara duman yayıldı.
Teptiği yerlerden
Tümsek gibi toprak koptu.
Ala dağın başından
Atılan ok gibi süzülüp indi.
Dinç atı Oçı Ceeren
Rüzgâr gibi hışırdayıp geldi.
Bahadır kız Oçı Bala
Şimşek gibi kızarıp geldi.
Yetmiş tümen askere
Yetip burada saldırdı.
Onun pala tutan eli
Rüzgârda bile eğilmeyecek gibiydi.
Aşağıya inip, Oçı Bala
Kırk bin askeri kesti.
Yukarı çıkıp, Oçı Bala
Yetmiş binini kesti.
Öteye geçip, Oçı Bala
Altmış binini kesti,
Beriye geçip, Oçı Bala
Elli binini vurup kesti.
Altın giyimli alplar
At üstünden attılar
Bronz giyimli pehlivanlar
Güç toplayıp gelip kestiler.
Oçı Bala'ya değen oklar
Buza değmiş gibi yuvarlandılar.
Oçı Ceeren'e değen oklar
Taşa değmiş gibi dağıldılar.
Heybetli heybetli bahadırlar
Yenlerine yaslanıp kırıldılar.
Güzel güzel büyük atlar
Yelelerine yaslanıp yıkıldılar.
Atın kanı ak deniz gibi
Akarsuya karışıp aktı.
Erin kanı Eresin nehri gibi
İki büyük nehre karışıp aktı.

Köl keberlü kan tögülip,		Göl gibi kan dökülüp,
Köp tümender cıgıldı.		On binlerce asker yıkıldı.
Cer-altaydı kanla budıp,		Altay üstünü kana boyayıp,
Ceten tümen kırıldı.		Yetmiş tümen asker kırıldı.
At söögi araskan kuugan	675	At kemiği yanmış ağaçlar gibi
Anda-mında çogulıp cadat.		Orada burada yığılmıştı.
Erdiñ kanı talaydıy,		Er kanı deniz gibi,
Ejigile caykalıp agat.		Dalgalanıp akıyordu.
Bir bilinip, bir bilinbey		Bir bilinip, bir bilinmeden
Oçı-Ceeren uçup turdı.	680	Oçı Ceeren uçup durdu.
Bir bilinip körördö		Kendine gelip baktığında
Kös cetpeyten köböñ çöldö		Göz yetmez ak çölde
Ak-Calaa artıp kaltır.		Ak Calaa kalmış.
Kanaydar da argazı cok,		Elinden bir şey gelmeyip,
Kaykap oozın açkan emtir.	685	Şaşkınlıktan ağzı açık kalmış.
Ak-boro adınañ tüşpey		Ak boz atından inmeyip
Arı-beri çaap turdı.		Öteye beriye sürdü.
Oçı-Bala körgön lö boyınça		Oçı Bala onu görünce
Ak-Calaadı tutkan monçı		Ak Calaa'yı tutup
Arka belin sıy tebele,	690	Sırtına tepip,
Eki codozın sıy sogolo,		İki ayağına vurarak,
Eki karızın sıy tudala,		İki bacağından da tutup,
Ak-boro adına koştop,		Ak boz atına yükleyip,
Ak-boro kanattu attıñ		Kanatlı ak boz atın
Altın üygenin çupça tartala,	695	Altın dizginini çekerek,
Kan-Taacı bey cerine bar dep,		Kan Taacı'nın yerine git deyip,
Ak-boro adın agıttı.		Ak boz atını saldı.
Öştüdiñ söögin algan at		Düşmanın cesedini alan at
Örö dö körböy celip bardı.		Başını kaldırmadan koşup gitti.
Altu azulu Ak-boro adı	700	Altı azı dişli ak boz atı
Altayın köstöp ceelerdi.		Altayına doğru koşup gitti.
Aytkan sözi mındıy dep,		Söyleyeceklerim şunlar deyip,
Adına, boyına baatır cakıdı:		Bahadır, ata buyurdu:
- Kandu köstü Kan-Taacı bey		- Gözü kanlı Kan Taacı bey
Ölgön çerüni öskörip alzın,	705	Ölen askerini canlandırsın,
Öltürtken uulın emdep alzın,		Öldürülen oğlunu diriltsin,
Tümen çerü cuuga iybezin,		On bin askerini göndermesin.
Tirü baatırla oynobozın.		Diri bahadırla oynamasın.
Kulun attıñ küçi bu,		Kulun atın gücü bu,
Kuñuraan söök altayıma kaldı.	710	Cesetler yurdumda kaldı.
Kul kijidiñ iydezi bu		Kul insanın gücü bu
Kurgagan kanı cerime kaldı.		Kuruyan kanı toprağımda kaldı.
Ölgön uulın cazaalgay.		Ölen oğlunu diriltsin.
Öştöştön bolzo, baza kelgey. -		Düşmanlık edecekse yine gelsin.
Altın caldu Ak-boro	715	Altın yeleli ak boz at

Ak-Calaadıñ söögin koştop,
Altayına cedip bardı.
Aç cüregi kakşap kalgan,
Aru kanı agıp kalgan.
Ak-Calaadıñ altın söögin
Altayına cetir keldi.
Adazınıñ ejiginde
Çakızına tüjür berdi.
Oçı-Bala baatır kızım
Omok adın agıt iydi.
Ok-saadagın cölöp saldı.
Cuu-cepselin suura tarttı.
Bay terekke ilip saldı.
Cılu kebin çupça tartıp,
Borlop catkan boro suudañ
Oço boyın cunundı.
Aru kebin kiyele,
Ak kemirçek örgöözin
Aça tartıp kirip keldi.
Oçıra-Mancı ol ecezi
Oçı-Balaga ayda saldı:
- Akır, balam, sen – dep aydat,
Aldı-kiyin sananbadıñ,
Kaan etken katu bolor,
Biy etken biyik bolor,
Kandu köstü Kan-Taacı bey
Cer aldında Erlik-biydiñ
Kara cañıs ceeni – dedi. -
Altın-Targa abakayı
Tos tüñürlü Tordoor kamnıñ
Körgön cañıs kızı – dedi.
Kızarıp agar kanı cok, - diyt. –
Kıyılıp ölör tını cok, - diyt. –
Özögi onıñ bolot bütken,
Ööçi onıñ taştañ bütken.
Özüp toktoor cajı cok,
Ölüp kalar tını cok,
Kiji bajın ayak etken,
Kiji söögin tayak etken,
Boçkoçoktıñ kanın içken,
Könökçödiñ terin içken.
Kara-boro sanaalu
Bara büder büdüştü,
Kara bürüñküy çıraylu,
Tuyuk kara sagaldu,

Ak Calaa'nın cesedini yüklenip.
Altayına yetip vardı.
Güçsüz yüreği solmuş
Temiz kanı akmış.
Ak Calaa'nın altın cesedini
Altayına ulaştırdı.
Babasının kapısında
At direğine indirdi.
Bahadır kızım Oçı Bala
Dinç atını saldı.
Okunu, yayını çıkarıp yerleştirdi.
Savaş giyimlerini çekip çıkardı.
Kutsal kavak ağacına astı.
Hafif giysilerini çıkarıp,
Kaynayan boz suda
Bütün vücudunu yıkadı.
Temiz elbiselerini giyerek,
Ak keçeden sarayını
Açıp girdi.
Ablası Oçıra Mancı
Oçı Bala'ya şöyle dedi:
- Sen dur hele, balam, dedi,
Önünü, sonunu düşünmedin,
Kağanın yaptığı katı olur,
Beyin yaptığı yüce olur,
Gözü kanlı Kan Taacı bey
yeraltındaki Erlik biy'in
Tek yeğenidir, dedi.
Hatunu Altın Targa
Kayın kabuğu tefli Tordoor kamın
Tek kızıdır, dedi.
Kırmızı kanı yok ki aksın, dedi.
Nefesi yok ki kesilip ölsün, dedi.
Midesi çelikten yaratılmış,
Boğazı onun taştan yaratılmış.
Yaşlanacak yaşı yok,
Kesilip ölecek nefesi yok,
İnsan başını tabak yapmış,
İnsan kemiğini baston yapmış,
Sayısız insanın kanını içmiş,
Kovalar dolusu terini içmiş.
Kara, boz düşünceli
Kara görünümlü yaratılışlı,
Kara, puslu simâlı
Sık kara sakallı,

Cuuçıl caman kaan – diyt. -		Savaşçı, kötü kağandır, dedi.
Odus tümen baatırın		Otuz tümen bahadırını
Oodo sogup sen cuuladıñ,		Savaşıp parçaladın,
Ceten tümen çerüzin		Yetmiş tümen askerini
Cerine oyto candırbadıñ.	765	Yerine geri döndürmedin.
Kara-buurı kaşka tiji		Kara böğrün tek ak dişi
Kara cañıs uulınıñ		Tek oğlunun
Arka-belin ne oottıñ?		Sırtını niçin parçaladın?
Codo-karızın ne sındırdıñ?		Ayağını, belini niçin kırdın?
Bajıñ biler kaanıñ bolor,	770	Baş tutacak kağanın olurdu,
Başkarıp aydar biyiñ bolor.		Yönetecek beyin olurdu.
Anañ köp çerü keler,		Ondan çok asker gelir,
Anañ köp baatır keler.		Ondan çok bahadır gelir.
Cer kindiktü kaanla		Yer göbekli kağanla
Ne beriştiñ? – dep açındı. –	775	Niçin tartıştın? diye kızdı.
Cer biylegen cuuçılla		Yeryüzünü yöneten savaşçıyla
Ne uruştıñ? - dep aydındı.		Niçin vuruştun? diye söylendi.
Mını ukkan Oçı-Bala		Bunu işiten Oçı Bala
Kıñıs edip unçukpadı.		Ses çıkarmadı.
Tili coktıy bolboy kayttı.	780	Dili yok gibi durdu.
Kılas edip ol körbödi.		Göz ucuyla bile bakmadı.
Közi coktıy bolboy kayttı.		Gözü yokmuş gibi durdu.
Ecezine udura ol		O ablasına karşı
Ermek-kuuçın bir de aytpadı.		Hiç söz söylemedi.
Suuzadım dep, suu içpedi.	785	Susadım deyip, su içmedi.
Aştadım dep, aş cibedi.		Acıktım deyip, aş yemedi.
Künge küybes küreñ taştıy,		Güneşte yanmaz kahverengi taş gibi
Külümzirenip otura tüşti.		Gülümseyip oturdu.
Ayga küybes ala taştıy		Aydan yanmaz ala taş gibi
Amırap cadıp uyuktay bardı.	790	Yatıp, dinlenip uyudu.
Eskirer aydıñ üç eskide		Eski ayın üçünde
Oçı-Bala uyuktadı.		Oçı Bala uyudu.
Cañırar aydıñ üç cañıda		Yeni ayın üçünde
Baatır kızıçak ol oygondı.		Bahadır kız uyandı.
Kaynap akkan kara suudañ	795	Gürüldeyip akan kara suda
Kançakatap ol cunundı.		Defalarca yıkandı.
Ak örgöögö kelerde,		Ak saraya geldiğinde,
Oçıra-Mancı ecezi		Ablası Oçıra Mancı
Aş cakşızın salıp berdi.		Yemeğin iyisini önüne koydu.
Altın ostol turguzıp berdi.	800	Altın masayı kurdu.
Alama-tatu cıldırıp berdi.		Meyve, yemişle donattı.
Oçı-Bala otura tüjüp,		Oçı Bala oturup,
Altan cüzün tamzık cidi.		Altmış çeşit yemek yedi.
Oçı-Baladıñ baatırları,		Oçı Bala'nın bahadırları,
Ala tayga bajına	805	Ala dağın başından

Attañ tüjürgen aluların		Attan indirdiği avlarını
Albatı-conı ekelip saltır,		Halkı getirmiş,
Alulardıñ terezineñ		Hayvanların derisinden
Ay bildirlüü cabınçulu		Ay desenli örtülü
Albaa terezi kapsalgadı	810	Samur kürkünden paltoyu
Altan altı ay carkındu		Altmış altı ay ışıklı
Altın tana topçılu		Altın düğmeli (elbiseyi)
Oçıra-Mancı ecezi		Ablası Oçıra Mancı
Oçı-Bala sıynına		Kardeşi Oçı Bala'ya
Kemcip cazap köktöp koytır.	815	Bedenine uygun dikmiş.
Oçı-Bala baatır kızım		Bahadır kızım Oçı Bala
Tiji mancık kiyinip iydi,		İçliğini giyindi,
İrkek mancık cabınıp iydi.		Üstlüğünü örtündü.
Kirlü kollo tiybediy,		Kirli elin değmediği
Kiş kapsalga tonın kiydi.	820	Samur işlemeli paltosunu giydi.
Altan eki çutkamaldu		Altmış iki işlemeli
Altın üygen ala koyıp,		Altın dizgini alıp,
Çınkırada ol silkindi,		Sallayıp şıngırdattı.
Azuludañ ol ercine		Kıymetli, yırtıcı dişli atı
Ay kanattu Oçı-Ceeren	825	Ay kanatlı Oçı Ceeren
Koltıgına kanat bolgon,		Koltuğuna kanat oldu,
Kojo cürer nököri bolgon.		Birlikte yol alacak dostu oldu.
Çagırada ol kiştegen		Şırıldayıp kişnedi
Tadırada bu silkingen		Bütün heybetiyle silkindi
Çakızına bu toktodı.	830	At direğinde durdu.
Attu-çuulu Oçı-Bala		Anlı şanlı Oçı Bala
Adınıñ bajın artay tudup,		Atının başını geri çekip,
Altın üygen üygendedi.		Altın dizgini taktı.
Arka-belin arçıy tudup,		Sırtını sıvazlayıp,
Köböñ-calañ tokımın saldı,	835	Pamuktan eyer keçesini yerleştirdi,
Küler altın eer saldı.		Bronz, altın eyerini yerleşterdi.
Tolgomoldu togus kuuşkan		Dolamalı dokuz kuskunu
Tolgoy tutpay bu cıldırdı:		Dolayıp taktı:
Üç üyelü kömdörgödi		Üç halkalı göğüs kayışını
Çümdey tutup tartıp keldi.	840	Ustalıkla tutup çekti.
Altan koloñ alıp tartat		Altmış kayışı alıp çekti
Toguzon koloñ toolop tartat.		Doksan kayışı dolayıp çekti.
Cüs koloñdu küler eerin		Yüz kayışlı bronz eyeri
Çümdep, cazap eertedi.		Ustalıkla eyerledi.
Kança cuudıñ köö-kuyagın	845	Sayısız savaş zırhını
Kabıra tudup kancaladı.		Kavrayıp kancaya astı.
Azık-tülük ol albadı.		O azık almadı.
*- Altayda kursak köp emey – diy*t.		- Altay'da yiyecek çok ya, dedi.
Arçımak neme ol albadı.		O heybe de almadı.
- Altayda tere köp emey – diyt.	850	- Altay'da deri çok ya, dedi.

Ceeren adın mine sogup,		Kızıl donlu atına binip,
Añdap, suulap cüre le kaldı.		Koşturup ava çıktı.
Corgolodıp cortup oturat.		Rahvan koşturup gitti.
Torboktu mıygak kojo bar cat.		Yavrulu marallar beraberinde gitti.
Biyeledip barıp cadat,	855	Uçurup koşturdu,
Bileten kuştar kojo uçat.		Tanıyan kuşlar onunla uçtu.
Ay kanattu çoñkorlor		Ay kanatlı doğanlar
At üstinde kojo bar cat,		Atın üstünde beraberinde gittiler,
Ayrı müüstü sıgındar		Çatallı boynuzlu geyikler
At aldında koştoy cel cat.	860	Atın önünde koştular.
Cüzün çookır caraş añdar		Türlü türlü benekli hayvanlar
Tünge-tüşke kojo bardı.		Gece gündüz beraberinde gittiler.
Tümen cüzün uyalu kuştar		Sayısız yuvalı kuşlar
Baatır kıstı üydejip bardı.		Bahadır kızı uğurladılar.
Attu-çuulu Oçı-Bala	865	Anlı şanlı Oçı Bala
Altı üyeley çoor tartat.		Altı boğumlu kaval çaldı.
Abırgı tartıp bustap keldi.		Amırgı* çalıp bağırdı.
Eki üyeley ediski oynop		İki boğumlu düdük çalınca,
Elik bolup oynop keldi.		Karaca oynayarak geldi.
Balalu añdar balazın çaçıp,	870	Yavrulu hayvanlar yavrusunu bırakıp,
Baatır kıstı üydejip turat.		Bahadır kızı uğurladılar.
Uyalu kuştar uyazın çaçıp,		Yuvalı kuşlar yuvasını terkedip,
Oçı-Baladı utkıp turat.		Oçı Bala'yı karşıladılar.
Kebis sındu keen Altayga		Kilim gibi görklü Altay'da
Keriy cortup kojoñ çöydi.	875	At koşutrup türkü söyledi.
Altın sırttu altay sının		Altın gövdeli Altay'ın sırtına
Aş oturıp abırgı tarttı.		Yavaşça oturup amırgı öttürdü.
Toozın bilbes añ tuştaarda,		Sayısız hayvan rastladığında,
Toolop körüp cort oturat.		Oturup saydı.
Toguzon tümen kuş tuştaarda,	880	Doksan tümen kuş rastladığında,
Sonırkap körüp baradat.		Şaşırarak bakıp gitti.
Cer karabas biy taygaga		Yerden bakılmaz yüksek dağa
Celip çaap çıkpay kayttı.		Atını koşturup çıktı.
Kan-Taacı bey kaannıñ cerin		Kağan Kan Taacı'nın yurdunu
Katap la mınañ çiñdep kördi.	885	Buradan defalarca inceledi.
Oçoloñdı ol aylanıp		O dünyayı dolaşıp
Ol taygadañ kör oturdı.		O dağa oturup baktı.
Onço kaannıñ cer-altayın		Bütün kağanların yurdunu
Oçı-Bala çiñdey berdi.		Oçı Bala gözetledi.
Kandu köstü Kan-Taacı bey	890	Gözü kanlı kağan Kan Taacı

* Amırgı: Avcıların hayvanları kendilerine yaklaştırmak için çaldıkları boru.

Katap la cuulap kelip cadat.		Tekrar savaşmaya geliyordu.
Kança kaanniñ çerüzineñ		Sayısız kağanların ordusundan
Toguzon tümen çerü cuugan		Doksan tümen asker topladı
Ak-Calaa baatır uuldıñ		Bahadır oğlu Ak-Calaa'nın
Arka-belin emdep caskan,	895	Sırtını iyileştirdi,
Codo-karızın tomdop caskan.		Bacaklarını iyileştirdi.
Altan tümen baatır cuugan		Altmış tümen bahadırı toplayıp
Oçı-Bala Altayına		Oçı Bala'nın Altay'ına
Oyto katap cuu atkargan.		Tekrar savaşçı gönderdi.
Caan, caan baaturlarlu,	900	Heybetli, heybetli bahadırlı,
Cakşı, cakşı kezerlü,		İyi, iyi pehlivanlı,
Oçı-Bala Altayına		Oçı Bala Altay'ına
Oyto takıp ol uulangan.		Tekrar geri döndü.
At tiskinin buura tartar		Atının dizginini geri çevirip
Salımı cok mık sanangan.	905	Kaderini düşündü.
Erin tişti bek tiştenip,		Ön dişini ısırıp
Er-sanaazın tıñ sananıp,		Er aklıyla düşünüp,
Ekinçizin kelip cadat.		İkincisine geldi.
Ceten cıldık cer Altaydıñ		Yetmiş yıllık yurdu Altay'ın
Cer ortozın ödöörtir,	910	Yolunun yarısını geçmiş,
Mını körgön Oçı-Bala		Bunu fark eden Oçı Bala
Külümzirep bu katkırdı.		Gülümsedi.
Külük baatır çın açındı.		Pehlivan bahadır iyice öfkelendi:
"Oçı-Ceeren kayran adım		"Sevgili atım Oçı Ceeren
Olorgo barıp kulun bolbos	915	Onların eline düşüp, kulun olmaz
Oçı-Bala baatır boyım		Bahadır Oçı Bala
Ol kaanga kul bolbos.		O kağana kul olmaz.
Cuulap kelgendi bojotpozım.		Savaşa geleni bırakmam.
Cengeniñdi köröyin" – dedi. -		Zaferini görelim bakalım." dedi.
Çaktap kelgeni candırbazım.	920	Kavgaya geleni döndürmem.
Canganıñdı köröyin – dedi. -		Dönüşünü göreyim, dedi.
Öçöbisti öçögöñ bolzoñ, -		Sönmezi söndürürsen,
Ölümiñdi bereyin – diyt. -		Seni öldürürüm, dedi.
Bazınbastı bazıngan bolzoñ, -		Ölmezi öldürürsen,
Baatrıñdı köröyin". – diyt.	925	Bahadırlığını göreyim." dedi.
Aylına kayra canbadı.		Evine geri dönmedi.
Kanattu adına katap mindi.		Tekrar kanatlı atına bindi.
Kara tayga bajınañ tüjüp,		Kara dağın başından inip,
Katap añdap cüre le kaldı,		Yeniden avlandı,
Suudıñ añın suuga adıp,	930	Suyun avını suda avlayıp,
Carajın taldap tizendedi.		İyisini seçip (eyerine) dizdi.
Tuudıñ añın tuuga adıp,		Dağın avını dağda avlayıp,
Karazın taldap tizendedi.		Karasını seçip (eyerine) dizdi.
Maanı añnıñ çookırınañ		Yabanî kedinin beneklisinden
Baldar kiyer kiyimder köktöyt.	935	Çocuk elbiseleri dikti.

Albaa añnıñ aruzınañ		Su samurunun temizinden
Alıptar kiyer kiyimder köktöyt.		Alpların giyeceği giyimler dikti.
Kiş cakşızın öltürip alıp,		Samurun iyisini öldürüp,
Kiyimder köktöp oynop cürdi.		Elbiseler dikip, neşeyle yol aldı.
Kamdu añnıñ karaların	940	Samurların karasını
Karızınañ tizendedi.		Bacaklarından dizdi.
Albaa añnıñ aruların		Su samurlarının temizlerini
Tumçugınañ tizen saldı.		Burunlarından dizdi.
Artınıp algan arçımagı		Yüklendiği heybesi
At soorızın böktöp turat.	945	At sağrısını örttü.
Alın-kiyin böktörgözi		Ön ve arka bağları
At kulakka teñdeş turat.		Atının kulağına denk oldu.
Attu-çuulu Oçı-Bala		Anlı şanlı Oçı Bala
Eskirer aydıñ üç eskide		Eski ayın üçünde
At tiskinin buura tartıp,	950	Atının dizginini geri çevirip,
Aylın köstöp ol uulandı.		Evine doğru yola çıktı.
Oçı-Ceeren omok adı		Dinç atı Oçı Ceeren
Alın kolı kazaladı,		Ön ayaklarıyla şaha kalktı,
Kiyin budı biyeledi.		Arka ayaklarıyla sekti.
Tar özökkö cayıla tüjet,	955	Dar vadiye yayılarak indi,
Keñ özökkö kerile tüjet.		Geniş vadiye gerilerek indi.
Toolop bolbos suular keçti,		Sayılamaz nehirler geçti,
Toozın bilbes kırlar aştı.		Sayısı bilinmez kırlar aştı.
Büdün ölöñ bürte teppeyt,		Yeşermiş otu ezmeyip,
Carım ölöñ cara baspayt.	960	Otların filizini parçalamayıp
Ölöñ bajın örtöy teppey,		Otların başını tepip yakmayıp,
Öñjük corgo corgolodı.		Güzelce, rahvan sürüşle yol aldı.
Calbaraktı caya baspay,		Yaprakları ezmeyip,
Caraş corgo corgolodı.		Güzelce, rahvan sürüşle yol aldı.
Alu cakşızın artıngança,	965	Hayvanın iyisini yüklenip,
Ay aldına arta tüşken		Ay altında yaylanan
Altın baştu ala taygaga		Altın başlı ala dağa
Añçı kıs cedip çıktı.		Avcı kız yetip çıktı.
Altayına cetir keldi.		Yetip Altay'ına geldi.
Cedip kelgen Oçı-Bala	970	Yetip gelen Oçı Bala
Cer Altayın körüp turdı...		Yurdu Altay'a baktı...
Künge küybes küreñ tayga		Güneşten yanmaz kahverengi dağ
Ayga küybes ala tayga		Aydan yanmaz ala dağ
Altın çılap caltıradı.		Altın gibi parıldadı.
Adazı bolgon kin Altayı -	975	Babası olan Altayı
Amır, ençü büdün emtir.		Rahat, huzurlu duruyormuş.
Enezi bolgon bu töröli		Anası olan bu yurdu
Elgem-telgem, cayım emtir.		Bütün heybetiyle duruyormuş.
Cajıl bürlü bay terekter		Yeşil yapraklı kutsal kavaklar
Caan baatırdıy bolup köründi.	980	Heybetli bahadırlar gibi göründü.

Altın bürlü ak kayıñdar		Altın yapraklı kayınlar
Kıs baladıy bol bildirdi.		Genç kızlar gibi göründü.
Say tajındıy arbın malı		Çakıl taşı gibi çok hayvanı
Calañıñda otop cüret,		Otlağında otluyordu
Ay çıraylu albatı-conı	985	Ay yüzlü milleti
Amır-ençü curtap cadat.		Rahat, huzurlu yaşıyordu.
Üni caraş çookır añdar		Güzel sesli, benekli hayvanlar
Üñn alıjıp cıñıradı.		Seslerine ses veriyorlardı.
Öñi caraş tümen kuştar		Sayısız güzel renkli kuşlar
Örö-tömön çurkuradı.	990	Yukarı, aşağı uçuştular.
Eki tüñey kara talay		Birbirine benzeyen iki büyük nehir
Elkem-telkem kojoñdop cat.		Türkü gibi şırıldıyordu.
Elestelgen bay taygalar		Göğe uzanan kutsal dağlar
Eeeçiy-deeçiy mında turat.		Burada ard arda duruyordu.
Cer-cemidi ceten cüzün	995	Yeryüzünün yetmiş ağacının
Caykanganın baatır kördi,		Sallandığını bahadır gördü.
Altay cemidi altan cüzün		Altay'ın altmış ağacının
Caraş cıdı cıtanıp turat.		Güzel kokusu duyuldu.
Arjan-kutuk talayları		Kutsal yeraltı sulu nehirleri
Caykanışkan agıp cattı.	1000	Dalgalanıp aktı.
Ak möñkülü ıyıktarı		Ak zirveli kutsal dağları
Mızıldagan turup cattı.		Parıldayıp durdu.
Torcınalu caş agaştar		Kozalaklı ağaçların
Çokçogoyı cayılıp kaltır,		Yemişleri yerlere yayılmış,
Eziliktü baylık möştör	1005	Bereketli kutsal çamlar
Tözineñ arı kuzuk emtir.		Kökünden itibaren fıstıklı kozalakmış.
Altan ayrı Aba-Cıştıñ		Altmış kollu Aba Cış'ın
Añı-kujı oynop turdı.		Hayvanı, kuşu oynadı.
Tımık kara talayına		Durgun, kara nehrinde
Tümen balık cüzüp cürdi.	1010	Sayısız balık yüzdü.
Altı caştu tujınañ arı		Altı yaşından beri
Adadıy bolup bööböylögön,		Babası gibi koruyan,
Eki caşka cetkenneñ arı		İki yaşından beri
Enediy bolup kabaylagan		Anası gibi beşikte yatıran
Bay töröldiñ kinin körüp,	1015	Kutsal vatanını görüp,
Baatır kızım tıñ süündi,		Bahadır kızım çok sevindi,
Ene töröl baylıgına		Ana vatanının zenginliğinden
Ercine adı tıñ kökidi.		Kıymetli atı iyice coştu.
Andıy da bolzo, bu töröldö		Öyle de olsa, bu vatanda
Kaçalgandu tübek bar,	1020	Felaket varmış,
Toguzon tümen çerülü		Doksan tümen askerli
Ak-Calaa kelgen emtir.		Ak Calaa gelmiş.
Kaan turguskan cakıltadı		Kağanın verdiği emri
Kayra körböy büdürerge		Yerine getirmek için
Kamık çerü turguskan.	1025	Askerin tamamı hazırmış.

Baatır kıstıñ kelgenin		Bahadır kızın gelmesini
Baza takıp sakıy bertir.		Bir kez daha bekliyorlarmış.
Ene-töröl Kin-Altayga		Anavatan Altay'a
Ekinçizin cuu kelgen.		İkinci defa düşman gelmiş.
Kaçalañdu kaan çerüzi	1030	Hücuma gelen kağanın ordusu
Katap kelip kurçap algan,		Tekrar gelip kuşatmış,
At öltürip amtajıgan		At öldürüp tadına bakan
Alıptarı mında kojo.		Alpları buradaydı
Er öltürip eremjigen		Er öldürmeye alışkın
Cutpaları mında kojo.	1035	Canavarları buradaydı.
Oçoloñgo adı çıkkan		Dünyada adı duyulmuş
Oçı-Bala altay cerin		Oçı Bala'nın yurdunu
Olcoo bolup, oodor bolup,		Esir alıp, dağıtmak için
Onçozı belen körüp oturdı.		Hepsi hazır bekledi.
Eskirer aydıñ üç eskizin	1040	Eski ayın üçünü
Emdi bilip sakıp algan,		Bilip beklemişler.
Ekinçizin keler dep,		İkincisine de gelir diye,
Ebire körüp kurçap algan.		Etrafa bakıp kuşatmışlar.
Oçıra-Mancı ol ecezi		Ablası Oçıra Mancı
Olorgo mınayda cöbin aytkan:	1045	Onlara şöyle demiş:
- Ak malıñdı ayda deze,		- Ak malı sürüp götürecekseniz,
Aydajayın slerge,		Sizin için süreyim,
Albatı-condı apar deze,		Halkı alıp götürecekseniz,
Bolujayın slerge.		Size yardım edeyim.
Oçı-sıynım kelerin	1050	Küçük kardeşimin gelişini
Oturıp mında sakıgar.		Oturup burada bekleyin.
Baatır kızıçak neni aydar,		Bahadır kız neyi söyler,
Men bilbezim onı – dedi.		Onu ben bilmem, dedi.
Togzon tümen ar albatı		Doksan tümen sayısız halk
Kök teñeri tübineñ	1055	Gökyüzünün dibinden
Közin albay körüp turgan.		Gözünü ayırmayıp baktı.
Körüp turar ol bolgojın		Onlar öylece bakarken
Cerdiñ üsti seleñdedi,		Yeryüzü sallandı,
Tibirt emes tibirt boldı.		Gümbürtülü atın ayak sesi duyuldu.
Teñeri tübi kürküredi.	1060	Gökyüzü gürüldedi.
Tabış emes tabış boldı.		Çok fazla ses çıktı.
Ala tayga ol bajınañ		Ala dağın başından
Açu tuman kaynap çıktı,		Bir sis yayıldı,
Aydıñ közi ol cabıldı,		Ayın gözü kapandı,
Koyu tuman borlop çıktı -	1065	Koyu sis kaynaştı
Künniñ közi bu bürkeldi.		Güneşin gözü kapandı.
Ak buluttıñ aldınañ		Ak bulutun önünden
Ak tumannıñ arcanınañ,		Ak sisin arkasından,
Kök buluttıñ üstineñ		Gök bulutun üstünden
Soloñıdıy ceeren at	1070	Gökkuşağı gibi kızıl at

Teñeri tübin tozıp çıktı. Göğün dibini tozutup çıktı.
Tañ çolmondıy baatır kıs Sabah yıldızı gibi bahadır kız
Kök ayastañ köründi. Gökyüzünde göründü.
Ança-mınça bolbodı, Çok zaman geçmedi,
Açu-koron kıygı çıktı, Acı naralar duyuldu,
Ama-tomo tabış boldı. Bir gürültüdür koptu.
Açu-koron tabışka Acı acı çıkan sesten
Altaydıñ üsti seles etti. Altay'ın üstü sallandı.
Ama-tomo kıygıga Gürültülü naradan
Aylandıra tuular seleñdedi Çevredeki dağlar titredi.
Çıgara tıngan tınıjına Soluduğu nefesinden
Çañkır tuular carıldı, Çakır dağljar yarıldı
İşke tıngan tınıjına, İçine çektiği soluktan
Ulu tuular üzüldi. Ulu dağlar yerinden koptu.
Ak tumandıy arbın malı Ak sis gibi yılkısı
Ün alıjıp kiştey saldı. Ses verip kişnedi.
Kara agaştıy el-albatı Kara ağaç gibi halkı
Börkin çupçıp, örö turdı. Börkünü çıkarıp, ayağa kalktı.
Oçıra-Mancı ol ecezi Ablası Oçıra Mancı
Ejik ajıp körüp turat. Kapıyı açıp baktı.
Oçı-Balaga aytkan sözi Oçı Bala'nın söyledikleri
Ok tiygendiy ödü boldı, Ok değmiş gibi keskin oldu,
Ot tüşkendiy acu boldı: Ateş düşmüş gibi acı oldu:
- Kıl kuyruktu arlan-tarlan - Kıl kuyruklu toynaklı hayvan
Bu Altayga kaydañ kelgen? Bu Altay'a nereden geldi?
Kurç cıdalu alıp-kezer Sivri kargılı alp, yiğit
Bu törölgö ne kelgen? Ana vatanımıza niçin geldi?
Arbın malım onço bo? – diyt, - Hayvanlarım tamam mı? dedi,
Albatı-conım ezen be? – diyt, - Halkım esen mi? dedi,
Elbek malım onço bo? – diyt, - Servetim tamam mı? dedi,
El-albatım tirü be? – diyt, - Elim, halkım diri mi? dedi,
Cuulap kelgendi bojotpozım, Savaşmaya geleni bırakmam,
Suruuñdı bereyin – dedi. – Dersini vereyim, dedi.
Cuulap, tonop men barbazım. Savaşa, yağmaya gitmem.
Töröliñdi köröyin – dedi. – Yurdunu göreyim, dedi.
Çaktap kelgendi candırbazım, Savaşmaya geleni sağ döndürmem,
Canganıñdı köröyin – deyt. – Dönüşünü göreyim, dedi.
Çakka-cuuga men barbazım, Savaşa, kavgaya gitmem,
Cerine barıp keleyin – diyt. Yurduna gidip geleyim, dedi.
Kaannıñ uulı Ak-Calaa Kağanın oğlu Ak Calaa
Kança tümen çerüle kojo Sayısız askeriyle
Mındıy söstör ol kıygırdı: Şöyle sözler bağırdı:
- Uzun celeeñ kezerüüs, - Uzun yeleni keseriz,
Uur cööjöñ koştooruus, Ağır servetini yükleriz,
Kıska celeeñ kezerüüs, Kısa yeleni keseriz,

Kızıl tınıñ kıyaruus,		Kızıl canına kıyarız,
Ölbös bütken ceeren adıñ		Ölümsüz yaratılışlı kızıl atın
Cal castanar cañdu – dedi. –		Yelesine yaslanıp ölecek, dedi.
Ölbös bütken Oçı-Bala		Ölümsüz yaratılışlı Oçı Bala'nın
Ceñ castanar salımdu – dedi.	1120	Kaderi yenine yaslanıp ölmek, dedi.
Kuskun keptü çerülerine		Kuzgun görünüşlü askerine
Cööjö tonorgo cakılta berdi.		Malı mülkü yağmalama emri verdi.
Börü keptü baatırlarına		Kurt görünüşlü bahadırlarına
Mal tonoorgo cakıp saldı.		Hayvanları yağmalama emri verdi.
Ceezezin cemire tartıp,	1125	Ağaç yosunlarını kazıyıp,
Cerlü malın ayday bardı.		Evcil hayvanını sürdü.
Koozozın kodoro tartıp,		Ekinini kökünden koparıp,
Koldo cööjö koştoy bardı.		Eldeki servetini yükledi.
Oçı-Bala körgön mınça		Oçı Bala bunu görünce
Altan kulaş ak üldüdi	1130	Altmış kulaç ak palasını
Ayga-künge kayrap aldı.		Aya, güneşe karşı salladı.
Artınıp algan aluların		Yüklediği avlarını
Adınañ alıp cerge çaçtı.		Atından yere saçtı.
At ködürbes arçımagın		Atın kaldıramayacağı heybesini
Ala taygaga tüjür saldı.	1135	Ala dağa indirdi.
Uzada bargan uzun tiskin		Upuzun dizgini
Eeer kaşka kaştay saldı.		Eyer kaşına uzattı.
Tuura kelgen tuyuk tiskin		Karşı gelen dizgini
Ergek töskö çalıy aldı.		Baş parmağına doladı.
Altan kulaş ak üldüdi	1140	Altmış kulaç ak palayı
At üstine ol tudundı.		At üstünde tuttu.
Ala tayga ol bajınañ		Ala dağın başından
Atkan oktıy şuñuy bardı.		Atılan ok gibi süzüldü.
Oçı-Ceeren kalaptu adı		Heybetli atı Oçı Ceeren'i
Tömön buura tartarda,	1145	Aşağı sürdüğünde
Suu salkındıy uçup cadat,		Rüzgâr gibi uçtu,
Örö bura tartarda,		Yukarı sürdüğünde,
Ak calkındıy kelip cadat.		Şimşek gibi geldi.
Saadak tutkan mınıñ kolı		Onun sadak tutan eli
Salkın sokso eñilbedi,	1150	Rüzgâr esse eğilmedi,
Üldü tutkan baatır kolı		Pala tutan bahadır kolu
Üzü ottoñ caltanbadı.		Sıcak ateşten çekinmedi.
Toguzon tümen ol çerüge		Doksan tümen askere
Calkın-kükürttüy tabaru etti.		Şimşek, gök gürültüsü gibi saldırdı.
Arı ödüp altan munnañ	1155	Öteye gidip altmış biniyle,
Beri ödüp bejen munnañ		Beriye geçip elli biniyle,
Tömön ödüp törtön munnañ		Aşağı gidip kırk biniyle
Örö ödüp ceten munnañ		Yukarı çıkıp yetmiş biniyle
Baza la kezip cuulap keldi.		Vuruşup, savaştı.
Altın tondu baatırlar	1160	Altın giyimli bahadırlar

Adın tudup bolbodı.
Küler tondu külükter
Boyın külüp bolbodı.
Ceeren atka tiygen oktor
Temirge tiygen ok çılap,
Tarsıldap mında çarçalat.
Oçı-Balaga tiygen cıda,
Mıska tiygen cıda çılap
Mıyrılıp-büktelip çaçılat.
Attıñ kanı talaydıy
Tögildi le köldöldi.
Erdiñ kanı talaydıy
Çaçıldı la tögildi.
Caan, caan cakşı attar
Cal castanıp kırıldı.
Eñ le biyik baatır erler
Ceñ castanıp bojodı.
At söögi araskan, kuugan –
Altayında korım boldı.
Erdiñ kanı ereskin talay
Ejigile çorkırap aktı.
Çorkırap akkan connıñ kanı
Toybodımla bu kojuldı.
Toguzon tümen çerü aymak
Ködürezi bogo kırıldı.
Altın çöldiñ bir uçında
Ak-boro atka mingen
Ak-Calaa turbay kayttı.
Oço-Bala tutkan la bonço
Arka-belin sıy sogolo,
Omırtkazın oodo tepti,
Kabırgazın kayra bastı.
Aç belin sındırala,
Ak-boro adına koştoy berdi.
Baatır uulın altın söögin
Baza katap aparıp ber,
Ölgön çerüni öskürip alzın,
Ölgön uulın tirgizip alzın.
Köl bolgodıy kan tögüldi,
Köp bolgodıy çerü öldi.
Ceeren adım ölgönçö,
Kaan adına kulun bolbos,
Oçı-Bala ölgönçö,
Kaan cerine kul bolbos!
Boyım cedip bargança,

Atını tutamadılar.
Bronz giyimli pehlivanlar
Kendini bağlayamadılar.
Kızıl ata değen oklar
Demire değmişler gibi,
Kaykılıp saçıldılar.
Oçı Bala'ya değen kargılar
Buza değen kargılar gibi
Eğilip, bükülüp saçıldılar.
Atların kanı deniz gibi
Dökülüp göl oldu.
Erin kanı deniz gibi
Saçılıp döküldü.
Heybetli, heybetli iyi atlar
Kırılıp, yelelerine yaslandılar.
En heybetli bahadırlar
Yenlerine yaslanıp öldüler.
At kemiği sık orman gibi
Altay'da yığın oldu.
Erin kanı büyük deniz gibi
Kapısından şırıldayıp aktı.
Halkın şırıltıyla akan kanı
Toybodum'a eklendi.
Doksan tümen askerin
Hepsi burada kırıldı.
Altın çölün bir ucunda
Ak boz ata binen
Ak Calaa duruyordu.
Oçı Bala ona yeterek
Sırtına vurup,
Tepip omurgasını parçaladı,
Kaburgasını büktü.
İnce belini kırarak,
Ak boz atına yükledi.
Bahadır delikanlının altın cesedini
Tekrar götürüp ver,
Ölen askerini yerine koysun,
Ölen oğlunu diriltsin.
Göl gibi kan döküldü,
Birçok asker öldü.
Kızıl atım ölmeden,
Kağan atına kulun olmaz,
Oçı Bala ölmeden,
Kağan yurduna kul olmaz!
Ben ona varmadan,

Bodop cuu-çak beri iybezin.		O buraya savaş göndermesin.
Kalaptu kaanga colıgarga		Heybetli kağanla karşılaşmak için
Kayran boyım bararım dep,		Ben kendim giderim, diye
Ak-Calaa la adına		Ak Calaa ile atına
Baatır kızıçak aydıp berdi.	1210	Bahadır kız söyledi.
Ay kanattu ak-boro –		Ay kanatlı ak boz at
Altın caldu ay ercine		Altın yeleli kıymetli at
Ak-Calaadıñ altın söögin		Ak Calaa'nın altın cesedini
Altayına alıp keldi.		Alıp Altay'ına geldi.
At çakıga tüjür saldı.	1215	At direğine indirdi.
Ceten kezer temdelejip,		Yetmiş yiğit dizilip,
Kan-Taacı bey kaanga		Kağan Kan Taacı'ya
Uulın söögin ekelerde,		Oğlunun cesedini getirdiğinde,
Kandu köstü Kan-Taacı bey		Gözü kanlı Kan Taacı
Açu-koron ol kıygırdı.	1220	Acı acı nara attı.
Ama-tomo ol kışkırdı.		Öteye, beriye bağırdı.
Açu-koron kıygızına		Acı acı narasından
Altıgı oroon albatızı		yeraltının halkı
Altı añdanıp ol oygondı.		Altı kez dönüp uyandı.
Ada-Erliktiñ sol kulagı	1225	Ada Erlik'in sol kulağı
Cıñırayla, tunup kaldı.		Uğuldayıp, sağır oldu.
Ama-tomo kışkızına		Öteye, beriye bağırmasından
Teñeri tübi kürküredi		Gökyüzü gürüldedi.
Üstigi oroonnıñ albatızı		Gökyüzü ülkesinin halkı
Üç añdanıp bu çoçıdı.	1230	Üç kez dönüp ürktü.
Ülgen-biydiñ oñ kulagı		Ülgen Biy'in sağ kulağı
Şıñırayla, tunup kaldı.		Uğuldayıp, sağır oldu.
Kordobos boyı kordop,		Üzülmezken üzülüp,
Kos tayanıp ıylay berdi.		Köşeye dayanıp ağladı.
Açınbas boyı açınıp,	1235	Öfkelenmezken öfkelenip,
Ak-calbıştı ala koydı.		Ak şimşeği aldı.
"Köldi bolzo, içkem – dedi. –		"Göl de olsa içeceğim, dedi.
Köpti bolzo, cigem – dedi, -		Çok da olsa yiyeceğim, dedi,
Er öltürip eremcigen		Er öldürmeye alışkın,
Ekinçizin çerü kırgan,	1240	İkinci orduyu da kıran,
At öltürip amtajıgan,		At öldürüp tadına bakan,
Attañ caan argımak kesken,		Attan büyük argımakları kesen,
Erdeñ caan baatır kesken,		Erden heybetli bahadırları kesen,
Kezerlerdiñ kersüzin		Pehlivanların iyisini,
Kezip saltır kulugur,	1245	Kesip öldürmüş hain,
Alıptardıñ almızın		Alpların yiğidini
Adıp saltır şilemir.		Atıp vurmuş şeytan.
Ak-Calaa uulımnıñ		Ak Calaa oğlumun
Belin baza sındırgan,		Belini yine kırmış,
Omırtkazın ootkon,	1250	Omurgasını parçalamış,

Ol tübekti kay köröyin,
Kabırgazı kayrılgan,
Kayran uulım kay cazayın,
Aylu-kündü Altaydı
Ne tonodım bolbogoy?
Altın-möñün cööjödi
Ne blaaştım bolbogoy?
Cayalgalu baatırga
Caman körüp tiyijele,
Ulu caan kezerle
Uyalbay barıp cuulajala,
Uulımdı kanayıp cazarım,
Em kanayıp körörim?
Ölör onıñ tını cok,
Özör onıñ cajı cok.
Boyım barıp keltem" – dep,
Aytkan sözi ödü boltır,
Ak üldüzi çoktu boltır.
Em kanaydar mını dep,
Ebin tappay, ıylay berdi.
Tömön körüp kışkırarda,
Kan-Taacı bey komıdalı
Ada-Erlikke tıñ uguldı.
Ada-Erlik ukkan monço,
Taş biçikke biçip saldı.
Örö körüp sıktaarda,
Ülgen-biyge sıgıt uguldı.
Ülgen-biy ukkan la monço,
Samara biçikke biçip saldı.
Bu eküdiñ kajızı ceñer,
Aayına mınıñ çıgar dejet.
Kan-Taacı bey sıgırdı,
Oçı-Balaga baza uguldı,
Oçı-Bala ukkan la monço,
Omok adın agıdıp iydi.
Ok-saadagın çupça tartıp,
Bay terekke cölöp saldı.
Köö kuyagın çupça tartıp,
Ak kayıñga ilip saldı.
Arjan-kutuk ak talaydañ
Onço boyın ol cunundı.
Koyu kiri cılıp tüşti,
Açu teri agıp tüşti.
Köksi onıñ su-altın,
Köçügi mınıñ su-möñün.

Bu felakete nasıl dayanayım,
Kaburgası kırılmış,
Sevgili oğlumu nasıl iyileştireyim,
Aylı, güneşli Altay'ı
Yağmaladım da ne oldu?
Altın, gümüş serveti
Çalıp aldım da ne oldu?
Hünerli bahadıra
Kötü bakıp sataşarak,
Ulu, heybetli pehlivanla
Utanmadan savaşarak,
Oğlumu nasıl iyileştiririm,
Şimdi ne yaparım?
Onun durup ölecek nefesi yok,
Onun yaşayacak yaşı yok.
Kendim gidip geleyim." diye,
Söylediği sözü keskin solmuş,
Ak kılıcı ateşli olmuş.
Şimdi ne yapacağım diye,
Çaresizlik içinde ağlamış.
Aşağı bakıp bağırınca.
Kan Taacı beyin sitemi
Ada Erlik tarafından duyulmuş.
Ada Erlik duyar duymaz,
Taş kitaba yazmış.
Yukarı bakıp çektiği ahı,
Ülgen Biy tarafından duyulmuş.
Ülgen Biy duyar duymaz,
Kutsal kitaba yazmış.
Bu ikisinden hangisi yenecek,
Bunun çözümünü bulmalı demişler.
Kan Taacı bey bağırdı,
Oçı Bala da duydu,
Oçı Bala duyar duymaz
Dinç atını saldı.
Okunu, yayını çıkarıp,
Kutsal kavağa astı.
Zırhını çıkarıp,
Ak kayına astı.
Kutsal yeraltı sulu nehirde
Bütün vücudunu yıkadı.
Koyu kiri kayıp düştü,
Öfkeli teri akıp düştü.
Onun göğsü saf altın,
Sırtıysa saf gümüştendi.

Arutalgança cununala, İyice temizlenene kadar yıkanıp,
Ak platla arçındı, Ak örtüyle kurulandı,
Altın sopogın alıp kiydi, Altın çizmesini alıp giydi,
Ay kapsalga kebin kiyip, Ay gibi parlak paltosunu giyip,
Ak bulutka cedip öskön Ak buluta ulaşan
Ak kemirçek örgöödi Ak keçeden sarayı
Aça tartıp kirerde, Açıp içeri girdiğinde,
Oçıra-Mancı ecezi Ablası Oçıra Mancı
Kıñıs edip unçukpadı, Hiç ses çıkarmadı,
Tili coktıy otura tüşti. Dili yokmuş gibi oturdu.
Kılas edip körbödi, Gözünün ucuyla bile bakmadı,
Bir de ermek aytpadı. Hiç söz söylemedi.
Oçı-Bala baatır kızıçak Bahadır genç kız Oçı Bala
Aştadım dep, aş cibedi, Acıktım deyip, yemek yemedi,
Suuzadım dep, suu içpedi. Susadım deyip, su içmedi.
Künge küybes küreñ taştıy, Güneşte yanmaz kahverengi taş gibi
Külümzirep otura tüşti. Oturup gülümsedi.
Ayga küybes ala taştıy, Aydan yanmaz ala taş gibi,
Amırap cadıp, uyuktay bardı. Yatıp, uyuyup dinlendi.
Oçı-Ceeren omok adı Dinç atı Oçı Ceeren
Cada tüjüp ol añdandı, Yatıp yuvarlandı.
Tura cügürip bu silkindi, Kalkıp silkindi.
Arjan-kutuk suudañ içip, yeraltı suyundan içip,
Amarcaptañ üzüp cip, Otu koparıp yiyerek,
Ajanıp otop cürbey kayttı. Otlanıp, dolaştı.
Attu-çuulu Oçı-Bala Anlı şanlı Oçı Bala
Cañırar aydıñ üç cañıda Yeni ayın üçünde
Takıp oyto tura cügürdi. Tekrar kalktı.
Ejik açıp çıgıp bardı. Kapıyı açıp çıktı.
Ay kapsalga kebin çupçıp Ay gibi parlak giyimini çıkarıp
Ak kayıña arta saldı. Ak kayına astı.
Arjan-kutuk añdanıp akkan, Kutsal yeraltı suyu kıvrılıp akıyordu
Emge-tuska ekçelip akkan Yayılıp akıyordu.
Eki kara talayına İki kara nehrine
Bazıp kelip cunundı. Tekrar gelip yıkandı.
Baatır küçi tam kojuldı. Tam bahadır gücüne erişti.
Ozoozınañ on artık, İlk hâlinden on kat daha iyi,
Erteezineñ eki artık, Eskisinden iki kat daha iyi,
Kögüs boyı su-altın, Göğsü saf altın,
Köçük boyı su-möñün, Sırtı saf gümüş,
Tañ çolmondıy kaçarlu, Sabah yıldızı gibi gözlü,
Tolu aydıy çıraylu Dolunay gibi yüzlü,
Attu-çuulu baatır kıs Anlı şanlı bahadır kız
Aru kebin kiyindi. Temiz elbisesini giydi.
Tiji mancık kiyin iydi, İçliğini giyindi,

İrkek mancık cabın iydi.		Üstlüğünü örtündü.
Ak örgöögö kire kondı.		Ak saraya girdi.
Attu-çuulu Oçı-Bala		Anlı şanlı Oçı Bala
Alıptardıñ almıstarın		Alpların en yiğidini
Aldırtıp keldi aylına,	1345	Evine çağırdı,
Kezerlerdiñ kersüzin		Pehlivanların iyisini
Kelzin dedi aylına		Evine çağırdı
Oçıra-Mancı ecezi		Ablası Oçıra Mancı
Aş cakşızın kaynatkan,		Yemeğin iyisini kaynatmış,
Alama-tamzık bıjırgan,	1350	Lezzetli, baharatlı (yemek) pişirmiş,
Albatı-conın cuuyla,		Halkını toplayıp,
Oçı-Bala aydıp oturdı:		Oçı Bala oturup konuştu:
"Tayga keptü cööjödi		"Dağ gibi serveti
Kaan olcolop bolbodı.		Kağan ele geçiremedi.
Talay keptü malıstı	1355	Deniz gibi hayvanımızı
Kaan aydap bolbodı.		Kağan sürüp götüremedi.
Altayaarga amırap cadaar.		Yurdunuzda huzurlu yaşayın.
Kan-Taacı bey kaanga		Kan Taacı bey kağana
Boyım barıp colugayın.		Gidip bakayım.
Kaan sanaazı kandıy sanaa,	1360	Kağan düşüncesi nasıl düşünce,
Aayına barıp çıgayın.		Gidip anlayayım.
Men ölböönçö cuu kelbes.		Ben ölmeden düşman gelemez.
Ak malaardı azırap cadaar.		Ak malınızı besleyin.
Ar cööjögördi körüp turaar.		Servetinize sahip çıkın.
Ayıl-curttı öñjider,	1365	Evinizi, yurdunuzu güzelleştirin,
Arbın-malaar ösküreer.		Hayvanınızı çoğaltın,
Altay cereer bayıdaar,		Altayınızı zenginleştirin,
Amır-ençü cadaar" – dep,		Rahat, huzurlu yaşayın." diye,
Aydıp berdi baatırlarga.		Bahadırlara söyledi.
Altan tümen tamzıktu aştı	1370	Altmış tümen baharatlı yemeği
Albatıla kojo cidi.		Halkıyla birlikte yedi.
Oçı-Ceeren omok adın		Dinç atı Oçı Ceeren'i
Oyto takıp eertey berdi.		Tekrar eyerledi.
Omok adın eertep alıp,		Dinç atını eyerleyip,
Köö kuyagın ol kiyindi.	1375	Savaş zırhını giyindi.
Altan çeçek üze tartıp		Altmış çiçeği koparıp,
Aracan edip ol taptadı.		Aracan* içkisi yaptı.
Ceten çeçek cula tartıp,		Yetmiş çiçeği yolup,
Korocon edip bu cazadı.		Korocon içkisi yaptı.
Terek bürin cula tartıp,	1380	Kavak yaprağını yolup

* Aracan/korocon: Sütten yapılan sarhoşluk verici içki.

Tere tajuur cazap aldı.
Kayıñ bürin üze tartıp,
Kara tajuur cepsep aldı.
Altın saptu toñrak bıçak
Oñ karmanga salbay kayttı.
Eki tüñey altın sırga
Ala koyıp ol tañındı.
Küler-altın sırgazınañ
Künniñ közi oynop turdı.
Altan altı altın topçı
Keceezine ol tañındı,
Ceten eki möñün topçı
Çañkazına bu cazadı.
Ayabas bolot üldüzin aldı.
Cüs tekpektü temir caa
Ala koyıp ol cüktendi.
Cüs tekpelü küler kastak
Ala koyıp ol tañındı.
Ceten kulaş ol cıdadı
Caala caba ol cüktenet.
Altan kulaş ak üldüdi
Kınına sugup ol tañınat.
Kança cuudıñ köö kuyagın
Katay tudup ol böktördi,
Korgolcın tajuur arakıdı
Koştoy tudup kancaaladı.
Altın tajuur aracan-korocon
At terkige terkiledi.
At bajındıy altın çööçöy
Arçımakka kojo saldı.
Koy bajındıy möñün çööçöy
Koroconlo kojo suktı.
Ceten tajuur korocondı
Ceeren atka arta saldı.
Altan tajuur arakıdı
Arçımakka teñdep suktı.
Kanattu bütken ceeren atka
Oçı-Bala oyto mindi.
"At ölbözö altı cıldañ
Men ölbözöm ceti cıldañ
Keleribis, ecem – dedi. –
Kan-Taacı bey Altayına
Barbayınça bolbos" – dedi.
Altın börkün çupça tartıp,
Albatıla ezendeşti.

İçki tulumu yaptı.
Kayın yaprağını koparıp,
Kara tulum yaptı.
Altın saplı bıçağını
Sağ cebine koydu.
Birbirine eş iki altın küpeyi
Alıp takındı.
Bronz, altın küpesinde
Güneşin gözü oynadı.
Altmış iki altın düğmeyi
Saç örgüsüne taktı,
Yetmiş iki gümüş düğmeyle
Örgüsünü süsledi.
Çelik palasını aldı.
Yüz kirişli demir yayı
Alıp yüklendi.
Yüz çentikli bronz temreni
Alıp takındı.
Yetmiş kulaç palayı
Yayla birlikte yüklendi.
Altmış kulaç ak palayı
Kınına sokup takındı.
Sayısız savaş zırhını
Tutup üst üste giydi,
İçki dolu kurşun tulumu
Beraberinde kancaya astı.
Altın tulumdaki aracan, koroconu
At terkisine bağladı.
At başı gibi altın kadehi
Heybeye koydu.
Koyun başı gibi gümüş kadehi
Koroconla birlikte yerleştirdi.
Yetmiş tulum koroconu
Kızıl ata yükledi.
Altmış tulum rakıyı
Heybeye ağzı ağzına yerleştirdi.
Kanatlı yaratılmış kızıl ata
Oçı Bala tekrar bindi.
"At ölmese altı yılda
Ben ölmesem yedi yılda
Geliriz, ablam, dedi.
Kan Taacı beyin Altayına
Gitmeden olmaz." dedi.
Altın börkünü çıkarıp,
Halkıyla vedalaştı.

Baylık bütken Kin-Altaydıñ
Bakçıdına ol uulandı.
Ceten tayga koltugıla,
Ceti coldıñ ortozıla
Oçı-Ceeren biyelegen,
Oçı-Bala komıstagan,
Biyeledip barıp cadat.
Biyik tuular kırına tebet,
Corgolodıp barıp cadat.
Sodon sümer bajına tebet,
Balalu bütken añdarı
Baatır kıstıñ komızın tıñdayt.
Uyalu bütken kuştarı
Oçı-Ceerenle koştoy uçat.
Ceten caan tayga aşkan.
Azuludañ Oçı-Ceeren
Kös cedeten mönün çölgö
Kenetiyin tura tüşti.
Alın kolın alınbadı,
Kiyin budın tebinbedi.
Oñ kulagın olıy salıp,
Ol altaydı tıñday berdi.
Sol kulagın solıy salıp,
Sol altaydı tıñday berdi.
Eki tüñey kara közi
Surkurajıp şiñdey bardı.
Attu-çuulu Oçı-Bala
At üstineñ cayıl tüşti.
Altın karıs plattı
Oñ karmanınañ çupça tarttı.
Adın bajın artay tudup,
Adınañ baatır surap turdı:
- Al taygadı ajarda,
Agaş tayak sen bolgoñ,
Agın suudı keçerde,
Ay kanadım sen ediñ.
Koltıgımnıñ kanadı –
Kojo cürgen nökörim.
Ölöörzöös söögis cañıs,
Tirü cürzees tınıs cañıs.

Bereketli yaratılışlı Kin Altay'ın
Bakçıdına* yöneldi.
Yedi dağın koltuğuyla,
Yedi yolun ortasıyla
Oçı Ceren rahat yol aldı,
Oçı Bala kopuz çaldı,
Atını rahat sürüp gitti.
Yüksek dağların kırını tepti,
Rahvan koşturup gitti.
Dağların zirvesini tepti,
Yavrulu hayvanlar
Bahadır kızın kopuzunu dinledi.
Yuvalı kuşlar
Oçı Ceeren'le birlikte uçtu.
Yetmiş dağ aştı.
Yırtıcı dişli Oçı Ceeren
Göz yeten gümüş çöle
Birden gelip durdu.
Ön ayakları atmadı,
Arka ayakları tepinmedi.
Sağ kulağını sağa çevirip,
O altayı dinledi.
Sol kulağını sola çevirip,
Sol altayı dinledi.
Birbirine benzer iki kara gözü
Parıldayıp baktı.
Anlı şanlı Oçı Bala
At üstünden yayıldı.
Karış boyunda altın ipekli örtüyü
Çekip, sağ cebinden çıkardı.
Atının başını silip,
Bahadır atından sordu:
- Al dağı aştığımızda,
Sen ağaç dayanağım oldun,
Akarsuyu geçtiğimizde,
Ay kanadım sen idin.
Koltuğumun kanadı,
Birlikte gezdiğim dostum.
Ölürsek cesedimiz bir,
Yaşarsak nefesimiz bir.

* Bakçıt : 1. Dört yönden herhangi biri . 2. Ay ve güneşin bir yıl sonra geldikleri aynı nokta.

Ölöristi bildiñ be?		Öleceğimizi bildin mi?
Özöristi sestiñ be?		Yaşayacağımızı sezdin mi?
Ne toktodıñ? – dep suradı.		Niye durdun? diye sordu.
Oçı-Ceeren adı ayttı:		Atı Oçı Ceeren şöyle dedi.
- Ceten tayga arı canında,	1470	- Yetmiş dağın öte yanında,
Ceten özök ol canında,		Yetmiş vadinin o yanında,
Kara tayga koltıgında,		Kara dağın koltuğunda,
Kara köldiñ caradında		Kara gölün kıyısında
Kajıkça la kara neme		Kaşık kadar kara bir şey var
Bu natazı bolot ne? – diyt.	1475	Ne ola acaba? dedi.
Mını ukkan Oçı-Bala		Bunu işiten Oçı Bala
Oñ karmanını ol kodordı.		Sağ cebini karıştırdı.
Odus köstü, üç üyelü		Otuz gözlü, üç parçalı
Togus kırlu çoy turnabay		Dokuz köşeli, demir dürbünü
Oñ karmanınañ çupça tartıp,	1480	Sağ cebinden çekip çıkartıp
Orçoloñdı çiñdey kördi.		Dünyayı araştırdı.
Körüp turar ol bolgojın,		Bakınca gördü ki,
Kan-Taacı bey kaannıñ		Kağan Kan Taacı beyin
Bir buudagı mında emtir.		Bir engeli buradaymış.
Ceti coldıñ bu beltirin	1485	Bu yedi yolun kavşağında
Ceten cılga tozıy bartır,		Yetmiş yıl boyunca bekliyormuş,
Arı ötköniñ adın süzüp,		Öteye geçenin atını süsüp,
Kara kölgö ol taştagan.		Kara göle fırlatıyormuş.
Beri ötköniñ boyın süzüp,		Beriye geçenin kendisini süsüp,
Kara tuuga ol taştagan.	1490	Kara dağa fırlatıyormuş.
Sol müüzine emdi onıñ		Şimdi onun sol boynuzunda
Toguzon baatır söögi katkan.		Doksan bahadırın cesedi saplıymış.
Oñ müüzine emdi onıñ		Şimdi onun sağ boynuzunda
Ceten kezer söögi katkan.		Yetmiş pehlivanın cesedi saplıymış.
Sümer taygadıy müüstü,	1495	Dağ zirvesi gibi boynuzlu,
Süüri taygadıy kulaktu.		Sivri dağ gibi kulaklı.
Cer okpordıy oostu,		Uçsuz kuyu gibi ağızlı,
Cer taamıdıy tumçuktu.		Cehennem gibi burunlu.
Eki tüñey kara közi		Birbirine benzer iki kara gözü
Eki tüñey kara köldiy.	1500	Birbirine benzer iki kara göl gibi.
Altıgı uçı altıgı oroondo,		Altı yeraltı ülkesinde
Üstigi uçı üstigi oroondo.		Üstü gökyüzü ülkesinde
Togus caştu kara buka		Dokuz yaşındaki kara boğa
Coldı tozup mında turdı.		Burada yolu bekliyordu.
Kızarıp agar kanı cok,	1505	Kanı yok ki kızarıp aksın,
Kıyılıp ölör tını cok,		Nefesi yok ki kesilip ölsün.
Toñ altaydı ol bolgojın,		Altay donunca,
Torsıgına baday baskan,		Ayakları batarmış,
Katu cerdi bu bolgojın,		Sert toprakta ise,
Kajıgına çögrö tepken.	1510	Dizine kadar batarmış.

Ödör arga cok boluptır. Onu geçip gitmek imkânsızmış.
Cıldık cerdeñ cıt alar, Bir yıllık uzaktan koku alır,
Aylık cerdeñ kös körör. Bir aylık uzağı görürmüş.
Mını körgön Oçı-Bala Bunu gören Oçı Bala
Alañ-teleñ ol kaykadı. Şaşırıp kalmış.
"Emdi mını kanaydar? "Şimdi bunu ne yapmalı?
At tiskinin bura tartar Atın dizginini geri çevirmek
Cañ bar emes, kanaydar, - diyt.- Uygun değil, ne yapmalı, dedi.
Buudagınañ bolgoy, Engeli bir yana,
Kan-Taacı bey kaannıñ Kağan Kan Taacı beyin
Boyına barıp colıgarga Kendisine varmak için
Barıp catkan bolgonısta Yola çıktıksa
Emeze onı öltürele, Onu öldürmek için,
Emeze boyuus kubulala, Kılık değiştirip,
Ödüp barbas arga cok" – diyt. Geçmekten başka çare yok." dedi.
Oçı-Ceeren at ercine Kıymetli atı Oçı Ceeren
Oçı-Balaga aydıp turdı: Oçı Bala'ya şöyle dedi:
"Altı kulaş ak müüstü "Altı kulaç ak boynuzlu
Ceti caştu ceeren buka bolup Yedi yaşlı kızıl boğaya
Kubulala, men barayın. Dönüşüp, ben gideyim.
Kara bukala süzüjerim. Kara boğayla boynuz vuruşurum.
Sen kara mürküt bolup kubulıp, Sen kara kartala dönüşüp,
Teñerige çıgıp al. Gökyüzüne çık.
Meniñ tınım üzülgelekte, Benim nefesim kesilmek üzereyken,
Mege kelip bolujarıñ. Gelip bana yardım edersin.
Kara bukadıñ edi-kanı Kara boğanın eti, kanı
İzigençe süzüjeyin. Isınana kadar boynuz vuruşayım.
Ol tujında sen kelip, Sen o zaman gelip,
Eki cardın ortozına İki omzunun ortasına
Uçup kelip otura tüş. Uçarak gelip kon.
Eki en edin çılıy kezele, İki taraftaki etini keserek,
Tört sanın küliyle, Dört yandan bağlayarak,
Tirüge bogo çaçıyalık. Diri diri saçarız.
Oyto aylanar tujunda Geri döndüğümüzde
Onıñ aayına çıgaruus" – dedi. Onu o zaman hallederiz." dedi.
Oçı-Bala baatırdıñ Bahadır Oçı Bala'nın
Ceten kulaş kök cıdazın Yetmiş kulaç gök kargısını
Sol müüs edip kubultıp aldı. Alıp değiştirip sol boynuz yaptı.
Altan kulaş ak üldüzin Altmış kulaç ak kargısını
Oñ müüs edip kubultıp aldı. Alıp değiştirip, sağ boynuz yaptı.
Oçı-Ceeren ercine adı Kıymetli atı Oçı Ceeren
Cer eezi ceeren buka Yer iyesi kızıl boğa
Bolup kubulıp, Olup, kılık değiştirdi.
Kara coldıñ ortozıla Kara yolun ortasıyla
Kazalada celbey kayttı. Hızla koşturup gitti.

Oçı-Bala bu tujında		O zaman Oçı Bala
Tört kanattu boro mürküt		Dört kanatlı boz kartal
Bolup kubulıp,		Olup, kılık değiştirip,
Ak buluttıñ aldınañ		Ak bulutun altından
Kök buluttıñ üstineñ	1560	Gök bulutun üstünden
Teñeridiñ tübineñ,		Göğün dibinden
Kayrakannıñ aldınañ		Tanrı Kayrakan'ın altından
Kara bukadañ üstineñ tömön		Kara boğanın üstünden aşağı
Közin albay, kör oturdı.		Gözünü ayırmadan, baktı.
Altın caldu ceeren at	1565	Altın yeleli kızıl atı
At kazazın kazalagan,		Hızla uçup,
Açu-koron bu mıstagan		Acı acı böğürüp
Agaş-taştı cañılandırgan,		Ağacı, taşı savurup,
Al-korımdı koşkolotkon,		Taş yığınlarını devirip,
Kara bukadañ kayra barbay,	1570	Kara boğadan sakınmadan
Kak boyına udura kel cat.		Ona karşı geldi.
Kara buka mını körüp,		Kara boğa bunu görüp,
Kaykap oozın açıp turdı.		Şaşırıp, ağzını açtı.
Cerdiñ üstin ceti aylangam,		Yerin üstünü yedi kez dolaştım,
Ceten kaannıñ bukaların körgöm,	1575	Yetmiş kağanın boğalarını gördüm,
Altay üstin altı aylangam,		Altay üstünü altı kez dolaştım,
Altan kaan bukazın körgöm.		Altmış kağanın boğasını gördüm.
Eki müüzi kulugurdıñ		Bu alçağın iki boynuzu
Cıdaga tüñey tüp le tüs.		Kargı gibi düpdüz.
Cer eezi ceeren buka	1580	Yer iyesi kızıl boğa
Ceti caşka cetkençe,		Yedi yaşa gelene kadar,
Men kanayıp körbödim ne.		Ben nasıl oldu da görmedim.
Cer-kindigi kara taşka		Yer göbeği kara taşa
Ökpö-cüregin ötküre süzüp,		Süsüp, ciğerini, yüreğini saçıp,
İçi-kardın cara süzüp	1585	Süsüp, içini yarıp,
Kadırayın cibe dep,		Saplayayım diye,
Kara buka tıñ sanandı.		Kara boğa düşündü.
Ceeren buka aydıp kel cat.		Kızıl boğa konuşarak geliyordu.
- Er öltürip eremcigen –		- Er öldürmeye alışkın
Erlik-biydiñ encezi sen,	1590	Erlik Biy'in armağanı sen,
At öltürip amtajıgan –		At öldürüp tadına bakan
Kan-Taacı bey buudagı sen.		Kan Taacı beyin engeli sen.
Kara-tayga koltıgına		Kara dağın koltuğunda
Toolonboonıñ köröyin.		Yuvarlandığını göreyim.
Kara-köldiñ cakazına	1595	Kara gölün kıyısında
Cıgılbaanıñ köröyin – diyt.		Yıkıldığını göreyim, dedi.
Oñ kulakka ay oynottı,		Sağ kulağında ayı oynattı,
Sol kulakka kün oynottı.		Sol kulağında güneşi oynattı.
Ceten kulaş kuyrugı		Yetmiş kulaç kuyruğu
Cer toozının calmap keldi.	1600	Yerin tozunu yalayarak geldi.

Togus caştu bukadañ
Bir de ebeş ayabadı.
Cıldık cerdeñ cıra keldi.
Aylık cerdeñ süzüşti.
Eki buka tartıştı.
Kös cedeten möñün çöldi
Ködürezin antara bastı.
Kös cetpeyten altın çöldiñ
Bastırazın kömö bastı.
Cer toozını kaynayla,
Teñeree çıgıp toktodı.
Teñeree toozın burlayla,
Boro tuman çöyildi.
Tültüyüjip süzüjerde,
Tümen tuular cıgıldı.
Caan-caan taygalarga
Sıkaşgılap kogına bazıp,
Ol süzüşti.
Caan-caan talaylarga
Sıkaşkılap,
Sayına bazıp bu süzüşti.
Boro tuman borlop turat,
Künniñ közi böktöl turat.
Açu tuman kaynap turat,
Aydıñ közi cabıl turat.
Ceti künge süzüjele,
Tep le teñ ol tartıştı.
Oçı-Bala kör oturza,
Oçı-Ceeren omok adınıñ
Orto küçi çıgıp kaltır.
Kulun edi arıp keldi,
Kurç tuygagı elep keldi.
Togus caştu kara buka
Edi-kanı cañı izip,
Ökpö-cüregi cañı cılıp
Kelgen emtir.
Mını körgön Oçı-Bala,
Tört kanattu boro mürküt,
Üç teñeri ol tübineñ
Kara bukadıñ eki cardı
Ortozına uçup tüjüp,
Togus ayrı toñrak bıçak
Sol karmanınañ çupça tarttı.
En uçugın eney kezip,
Tört tuygagın küliy tarttı.

Dokuz yaşındaki boğadan
Biraz olsun çekinmedi.
Bir yıllık yerden koşup geldi.
Bir aylık yerden süstü.
İki boğa kavgaya başladı.
Göz yeten gümüş çölün
Tamamını alt üst ettiler.
Göz yetmez altın çölün
Tamamına ayak bastılar.
Yerin tozu kaynaşıp,
Göğe çıkıp durdu.
Göğün tozu savrularak,
Boz sis yayıldı.
Vuruşup süsüşürken,
Sayısız dağlar yıkıldı.
Büyük büyük dağlara
Nişan almış gibi basıp,
O süsüştü.
Büyük büyük dağlara
Nişan alıp,
Taşlarına basıp süsüştü.
Boz sis yayıldı,
Güneşin gözü kapandı.
Yoğun sis kaynaştı,
Ayın gözü kapandı.
Yedi gün süsüşerek,
Birbirlerine denk oldular.
Oçı Bala bir de baksa ki,
Dinç atı Oçı Ceeren'in
Gücünün yarısı çıkmış.
Kulun eti yorulmuş,
Keskin toynakları erimiş.
Dokuz yaşındaki kara boğa
Eti, kanı yeni ısınıp,
Ciğeri, yüreği yeni ısınıp
Gelmiş.
Bunu gören Oçı Bala,
Dört kanatlı boz kartal,
Üçüncü göğün dibinden
Kara boğanın iki omzunun
Uçarak ortasına konup,
Dokuz başlı bıçağı
Sol cebinden çekip çıkardı.
Damarını kesip,
Dört ayağını bağladı.

En uçukla eerep, tolgop,		Damarını evirip, çevirip,
Kara bukadı cıkkıladı.		Kara boğayı yıktı.
Kalaptu bütken kara buka		Heybetli yaratılışlı kara boğa
Sañıskan cetpes sarı çöldö		Saksağan ulaşmaz sarı çölde
Sarı cinle kuzup cattı.	1650	Sarı irin kustu.
Kuskun cetpes kuba çöldö		Kuzgun uçmaz boz çölde
Kızıl kanla ogır cattı.		Kızıl kanı akıp, böğürdü.
Altan cıldıñ bajında		Altmış yılın başında
Attıñ bajın oyorım,		Atın başını oyarım,
Ceten cıldıñ bajında	1655	Yetmiş yılın başında
Erdiñ bajın oyorım.		Erin başını oyarım.
En uçugım çirize,		Bu damarım çürüse de,
Ölböy oyto turarım.		Ölmez, tekrar kalkarım.
Elen çaktıñ eki üyege		İki nesil boyunca
Erdiñ kanın köp tögörim,	1660	Erin kanını çok dökerim,
Cajın çaktıñ caş üyege		Sonsuza dek genç nesle
Köstiñ cajın köp tögörim.		Çok gözyaşı döktürürüm.
Ceti caştu ceeren buka		Yedi yaşındaki kızıl boğa
Bütkül boyı bu silkindi.		Bütün vücuduyla silkindi.
Altın üygen üygendegen,	1665	Altın dizgin dizginlenmiş,
Altın eer eertegen		Altın eyer eyerlenmiş
Oçı-Ceeren at bolup,		Oçı Ceeren at olup,
Oyto katap ol kubuldı.		Tekrar eski hâline dönüştü.
Oçı-Bala baatır kızıçak		Oçı Bala bahadır genç kız,
Tört kanattu boro mürküt	1670	Dört kanatlı boz kartal
Bütkül boyı bu silkindi:		Bütün vücuduyla silkindi:
Ay caltagı çırayı –		Ay ışığı yüzü
Altın keptü caltıraşkan,		Altın gibi parlayan,
Kün caltagı çırayı –		Güneş ışığı yüzü
Kümüş keptü caltıraşkan.	1675	Gümüş gibi parlayan.
Soloñıdıy kaçarlu		Gökkuşağı kaşlı
Tolu aydıy çıraylu,		Dolunay yüzlü
Attu-çuulu baatır kıs		Anlı şanlı bahadır kız
Attu-çuulu Oçı-Bala		Anlı şanlı Oçı Bala
Oçı-Ceeren adına minip,	1680	Oçı Ceeren atına binip,
Kan-Taacı bey cerin köstöp,		Kan Taacı beyin yerine bakıp,
Kazaladıp ol celdirdi.		Şahlandırıp, koşturdu.
Oçı-Ceeren omok attıñ		Oçı Ceeren dinç atın
Alın kolı kazaladı,		Ön ayakları uçtu,
Kiyin budı biyeledi.	1685	Arka ayakları coştu.
Toguzon eki uyazı		Doksan iki düğümlü kuyruğu
Torsıgına cayıla tüjet,		Ayaklarından yayılıp sarkmış,
Ceten ayrı çañka calı –		Yetmiş örgülü yelesi
Tize köskö cayıla tüjet.		Dizlerinden yayılıp sarkmış.
Eki tüñey kayçı kulak	1690	Birbirine eş makas gibi kulakları

Teñeridiñ ak buludın		Göğün ak bulutunu
Arı-beri solıp turdı.		İleri geri savurup durdu.
Eki tüñey kara közi		Birbirine eş iki kara gözü
Aylanıjat karık tutkan ay keberlü.		Tutulmuş ay gibiydi.
Oçı-Ceeren su-corgozı	1695	Oçı Ceeren'in rahvan gidişi
Odoş özök salkınındıy,		Karşı vadiden esen rüzgâr gibiydi,
Köö kuyaktıñ ol çıñkırtı		Savaş zırhının şıngırtısı
Kök teñeri kükürtindiy.		Gök gürültüsü gibiydi.
Ceeren attıñ celegine		Kızıl atın koşuşundan
Cer altayı seleñdedi.	1700	Yurdu silkindi.
Caan, caan taygalar		Büyük büyük dağlar
Caykanıjıp üdeş kaldı.		Sallanıp geride kaldılar.
Tereñ, tereñ teñister		Derin derin denizler
Çaybalıjıp artıp kaldı.		Kıyılarından taşıp kaldılar.
Altan altı tanazı	1705	Altmış altı düğmesi
Ay aldına caltırt etti,		Ay altında parladı,
Ceten eki möñün topçı		Yetmiş iki gümüş düğmesi
Kün aldında mızılt etti.		Güneş altında ışıldadı.
Ceti kıldu temir komıs		Yedi kıllı demir kopuzu
Oçı-Bala oynop bar cat.	1710	Oçı Bala çalıp yol aldı.
Togus kıldu cadaanadı		Dokuz kıllı cadaanı
Cıñırada oynop keldi.		Şıngırdatıp çaldı.
Oçı-Ceeren omok adı		Dinç atı Oçı Ceeren
Köö-kara taygaga		Kapkara dağa
Köndüre celip çıkpay kayttı.	1715	Doğruca gelip çıktı.
Könü catkan kök özökti		Karşıdaki gök vadiye
Körüp oturdı Oçı-Bala.		Bakıp oturdu Oçı Bala.
Ak kemirçek taş örgöö		Ak kıkırdak gibi taş saray
Ayga-künge çagıl turdı.		Aya, güneşe karşı parladı.
Altı üyelü altın çadan	1720	Altı boğumlu altın at direği
Ak bulutka cedip turdı.		Ak buluta yetti.
Köböñ calañ altay cadat.		Pamuk ovadan yurt duruyordu.
Ceten başka özöktö		Yetmiş ayrı vadide
Başka cüzün maldar cüret.		Türlü türlü hayvanlar otluyordu.
Toguzon başka taygada	1725	Doksan ayrı dağda
Kança cüzün albatı cüret.		Çeşit çeşit halk yaşıyordu.
Kök-cajıl talayı		Gök-yeşil nehri
Kök sümerdeñ şuulap tüşken.		Gök zirveden şırıldayıp düşmüş.
Altıgı uçı bu talaydıñ		Bu nehrin alt ucu
Toybodımla tuduş emtir.	1730	Toybodım'la birleşiyormuş.
Üstigi uçı bu talaydıñ		Bu nehrin üst ucu
Kök ayasla tuduş boltır.		Gökyüzüyle birleşiyormuş.
Kan-Taacı bey aylında cok,		Kan Taacı bey evinde yoktu,
Añdap bargan tujı emtir.		Avlanma zamanıymış.
Mını körgön Oçı-Bala	1735	Bunu gören Oçı Bala

Sümer tuudıñ bajınañ		Dağın zirvesinden
Tülkü bolup öñölöp,		Tilki olup sürünerek,
Tük tamandap celip tüşti.		Tüylerini savurup koşup indi.
Kobı-ciktiñ içile		Vadinin içinden
Koyon bolup korıp celdi.	1740	Tavşana dönüşüp koştu.
Altın çakı tözine		Altın at direğinin dibinde
Adınañ baatır tüjele,		Bahadır atından inerek,
Arçımagın alaaldı,		Heybesini aldı,
Aracan-korocon çeçaaldı,		Aracan, koroconu çözdü,
Ceeren adın buulabadı,	1745	Kızıl atını direğe bağlamadı,
Altın üygenin suluktayla,		Altın dizgini bırakıp,
Adın boş lo agıdıp iydi.		Atını saldı.
Ayga-künge cedip öskön		Aya, güneşe doğru uzanan
Ak kemirçek taş örgöödiñ		Ak kıkırdak gibi taş sarayın
Altın ejigin açа tartıp,	1750	Altın kapısını açıp,
Arakı-çegenin algança,		Rakıyı, çegeni* aldığı gibi,
Taş örgöögö kire kondı.		Taş saraya girdi.
Kirip kelip körördö,		Girince baktı ki,
Kileñ altın örgöö boldı.		Burası altın saraymış.
Ayıldıñ için aylanganı	1755	Evin içini dolaşınca gördü ki
Altın-möñün cööjö emtir.		Her taraf altın, gümüş servetmiş.
Tör bajında Kan-Taacı bey		Baş köşede Kan Taacı beyin
Sol kolında cıda oynogon,		Sol elinde kargı varmış,
Oñ kolında üldü oynogon		Sağ elinde kılıç varmış,
Cer üstiniñ ceten kaan	1760	Yer üstünün yetmiş kağanının
Çerülerin toozın algan,		Askerlerini toplamış,
Altay üstiniñ altan kaannıñ		Altay üstünün altmış kağanının
Cuuçıldarın çotko tartkan		Savaşçılarını yığmış
Emdi mında turbay kayttı.		Burada duruyormuş.
Attu-çuulu Oçı-Bala	1765	Anlı şanlı Oçı Bala
Altın çööçöy ala koygon,		Altın kadehi almış,
Altın tajuur açа tartkan,		Altın tulumu çekip açmış,
Tarlan-koo kojoñdoylo,		Güzel sesle türkü söyleyip,
Tabılap körüp turar bolzo,		İyice bakmış ki,
Kan-Taacı bey boyı emes	1770	Kan Taacı beyin kendisi değil
Kaan kijidiñ süri boltır.		Kağanın heykeliymiş.
Anañ arı körördö		Sonra ileri baktığında
Ak köjöö ejik turdı.		Ak perdeden kapı duruyormuş.
Açа tartıp kirerde,		Açıp girdiğinde,
Taş örgöödiñ emdi içi	1775	Taş sarayın içi şimdi

* Çegen: Ekşimiş veya kaynatılmış sütten yapılan ayrana benzeyen bir tür içecek.

Aydıy-kündiy caltırt etti.
Altın-möñün mızılt etti.
Kurdak cetpes coon moynı
Kuu terektiy kılaygan,
Uyalu kara sagalı
Kurlaazına tolgolgon.
Çar ayaktıy kandu közi
Kandalgan, çaçılgan.
Küler tepçidiy mañdayı
Kün közine kızargan.
Kan-Taacı bey kaan kiji
Çireezinde oturdı.

***

Altın çööçöy ala koyıp,
Altın tajuur aça tartıp,
Aracan-korocon urala,
Otura tüjüp kojoñdodı:
"Kak agaştañ bür cayılta,
Kak altaydañ kök tomılta
Kojoñdoylo körördö,
Kan-Taacı bey boyı emes,
Kaan kijidiñ curugı boldı.
Anañ arı körördö,
Mönüñ kaalga ejik turdı.
Anañ arı Oçı-Bala
Möñün kaalga ejikti
Aça tartıp ol kirdi.
Altın bozoo altay bastı,
Temir tekpişti teep tüşti.
Kileñ altın örgööndö
Ak şirdekti caygan emtir.
Alular carajın ilgen boltır.
Ceten tümen mıltıktı cergeley
Mında turgustır.
Kança kaannañ tonop ekelgen
Kamık cööjö mında cattı.
Cer üstiniñ ceten kaannıñ
Kiygen kiyimi üze mında,
Altay üstiniñ altan kaannıñ
Altın-Möñüni bastıra mında.
Taş örgöödiñ üçünçi kıbı
Kan-Taacı bey tonokçıdıñ
Uyalanatan uyazı mında,
Oturatan ceri mında.
Kiygen kebi kiliñ-altın
Kileyte cazayla ilip saltır.

Ay gibi, güneş gibi parlamış.
Altın, gümüş ışıldamış.
Kuşak yetmez kalın boynu
Ak kavak gibi incelmiş,
Dağınık kara sakalı
Beline dolanmış.
Öküz ayağı gibi kanlı gözü
Kanlanmış, parlıyormuş.
Bronz tepsi gibi alnı
Güneşten kızarmış.
Kağan Kan Taacı bey
Tahtında oturuyormuş.

***

Altın kadehi alıp,
Altın tulumu açıp,
Aracan, koroconu dökerek,
Oturup türkü söyledi:
"Kuru ağaçtan yaprak yayıldı,
Kuru Altay'dan bitki filizlendi
Türkü söyleyip baktı ki,
Kan Taacı bey'in kendisi değil,
Kağanın resmiymiş.
Oradan ileri baktığında,
Gümüş kapı duruyordu.
Oçı Bala ilerleyip,
Gümüş kapıyı
Açıp girdi.
Altın eşiği adımlayıp yürüdü,
Demir merdivene basıp indi.
Altın saraya
Ak kilim döşenmiş.
Kürklerin güzeli asılmış.
Yetmiş tümen silah dizilmiş
Burada duruyormuş.
Sayısız kağandan yağmalanıp getirilen
Çok fazla servet buradaydı.
Yeryüzünün yetmiş kağanının
Giydikleri giyimlerin hepsi burada,
Altay üstünün altmış kağanının
Altını, gümüşü hep buradaydı.
Taş sarayın üçüncü odası
Yağmacı Kan Taacı beyin
Yatıp uyuduğu,
Oturup dinlendiği yermiş.
Giydiği kadife, altın elbisesi
İtinayla asılmış.

İçeten ajı – üze tamzık,		Yediği yemeği hep baharatlıymış,
Ürüstep kaynadıp sal koytır.		Pişirilip bırakılmış.
Kaan abakayı Altın-Targa		Kağanın hatunu Altın Targa
Ot ayakta ol oturdı.		Ateşin kenarında oturuyordu.
Kileñ altın kiyimine	1825	Kadife, altın giyimine
Kirlü kollo tiybegediy,		Kirli el değmemiş gibiydi,
Kiji bütken büdüjini		Onun yüzüne
Udura körüp bolbogodıy:		Karşıdan bakılamazdı:
Kecegezi kajıkka cetken,		Saç örgüsü ayağına inmiş,
Keen taktada ol oturat.	1830	Mükemmel bir masada oturuyordu.
Kızıl maral çıraylu,		Kızıl yaban gülü gibi yüzlü,
Tuyuk kara kabaktu		Kalın kara kaşlı
Kaan kiji abakayı		Kağanın hatunu
Cer aldına cayalıp bütken,		yeraltında yaratılıp,
Cer üstine tarttırıp kelgen.	1835	Yer üstüne getirilmişti.
Aylu-kündü bay Altayga		Aylı, güneşli kutsal Altay'da
Altan cılga curtay bargan.		Altmış yıl yaşamıştı.
Kan-Taacı bey örgöözine		Kan Taacı beyin sarayında
Kança cılga amıragan,		Yıllarca dinlenmişti,
Taş örgöödiñ eezi bolup,	1840	Taş sarayın sahibi olup,
Çaktıñ çakka sakıp cattı.		Uzun zaman onu korumuştu.
Ak-Calaa baatır uulı		Bahadır oğlu Ak Calaa
Tör bajında ol oturdı.		Baş köşede oturuyordu.
Oçı-Bala bazıp kelip,		Oçı Bala yürüyerek gelip,
Koyon oşkoş Ak-Calaadıñ	1845	Tavşan gibi Ak Calaa'nın
Kobı keptü kolınañ		Vadi gibi uzun elinden
Koştoy tudup ezendeşti.		Tutup selamlaştı.
Kan-Taacıdıñ cañıs uulı		Kan Taacı'nın tek oğlu
Koyon keptü korkıp kaldı.		Tavşan gibi korkup kaldı.
Babırgandıy balbaygan,	1850	Sincap gibi yığılıp,
Udura ermek ol aytpadı.		O söz söyleyemedi.
Ot-calardıy Oçı-Bala		Ateş yalar gibi Oçı Bala
Altın-Targa abakayla		Hatun Altın Targa'yla
Calañ bolgon alakanın		Ova gibi elini
Caya tudup ezendeşti.	1855	Uzatıp selamlaştı.
Kaan kiji abakayına		Kağanın hatununa
Oçı-Bala ayda saldı:		Oçı Bala şöyle dedi:
"Ezen-ezen, Targa, - dedi, -		"Selam, selam, Targa, dedi
Amır-amır, Abakay, - dedi. –		Nasılsın, Sultanım, dedi.
Ceten caan taygadı ajıp keldim,	1860	Yetmiş büyük dağı aşıp geldim,
Ceten caan talaydañ keçip keldim.		Yetmiş büyük nehri geçip geldim.
Oçı-Ceeren atka mingen		Oçı Ceeren ata binen
Oçı-Bala men edim – diyt. –		Oçı Bala benim dedi.
Toolop bolbos mal maldagan,		Sayılamaz hayvan besleyen,
Toozın bilbes con başkargan,	1865	Sayısını bilmediği halkı yöneten

Eleñkeyge mal öskürgen,
Een cerge con öskürgen,
Tayga keptü cööjö eelegen,
Talay keptü akça eelegen
Ak-Calaa uulardıñ
Codo-karızın men tomırgam,
Arka-belin, omırtkazın
Eki takıp men sındırgam.
Baştap bararda ceten tümen
Ekinçi bararda toguzon tümen
Baatırların men kırgam.
Cuulap kelgendi bojotpoytom,
Boyım cuuga barbaytam,
Çaktap kelgendi candırbaytam,
Çakka-cuuga cürbeytem.
Cuuçıl ulus bararda,
Curtım korıp kesken edim.
Altayıma çak tüjerde,
Albatım korıp kesken edim.
Kan-Taacı bey kaanga
Colıgayın dep kelgem.
Bajım biler kaanım cok,
Başkarıp aydar başçıbıs cok.
Kara Tayga adam bolgon,
Katu Cer enem bolgon.
Ecelü-sıyındu eki karındaş
Bis edüs.
Kan-Taacı bey kelerin,
Kaan neni aytkay ne,
Colıgala baratam" – dep,
Oçı-Bala ayt oturdı.
Kan-Taacı bey abakayı
Baatır kıska aytpay kayttı:
"Mende caman cok – dedi, -
Kan-Taacı bey camanı – diyt. –
Kan-Taacı bey kinçegi – diyt. –
Köpti bolzo, cigen degen,
Köldi bolzo, içken degen.
Körgön bolzom, men onı dep,
Korodop kaan ıylap turgan.
Kos tayanıp açın turgan.
Otur bolboy kalaptangan.
Ot tayanıp ol sıktagan.
Ama-tomo kıygızın
Ada-Erlik ukkan bolor.

Sahipsiz hayvanı yetiştiren,
Boş yerde halk çoğaltan,
Dağ gibi serveti olan,
Büyük nehir gibi akçesi olan
Oğlunuz Ak Calaa'nın
Bacağını ben kestim,
Sırtını, belini, omurgasını
İki defa ben kırdım.
İlk gelişinde yetmiş tümen
İkinci gelişinde doksan tümen
Bahadırını ben kırdım.
Savaşmaya geleni bırakmam,
Kendim de savaşmaya gitmem.
Kavgaya geleni döndürmem,
Savaşa, cenge gitmem.
Savaşçılar geldiğinde,
Yurdumu korumak için öldürdüm.
Yurduma felaket geldiğinde,
Halkımı korumak için öldürdüm.
Kan Taacı bey kağana
Rastlamak için gelmiştim.
Yönetecek kağanım yok,
Baş tutacak başçımız yok.
Kara Dağ babam oldu,
Katı Toprak anam oldu.
Ablalı, kardeşli iki kardeş
Bizdik.
Kan Taacı bey gelince
Kağan ne der,
Görüp gideceğim." deyip,
Oçı Bala oturdu.
Kan Taacı beyin hatunu
Bahadır kıza şöyle dedi:
"Bende kötülük yok, dedi
Kan Taacı beyin kötülüğü, dedi.
Kan Taacı beyin günahı, dedi.
O çok yer, dedi,
Göl de olsa içer, dedi.
Ben ona baksam,
Kağan ağlayıp, bağırır.
Köze dayanıp öfkelenir.
Oturamayıp hiddetlenir.
Ateşi tutup inler.
Bağırtısını
Ada Erlik işitir.

Açu koron kışkızın		Gür narasını
Ülgen-biy de ukkan bolor.		Ülgen Biy de işitir.
Kaan kiji neni aydarın,		Kağan kişiye ne diyeyim,
Kalak-kokıy, bilbezim" – dep,		Ah, bilmem ki." deyip,
Kaan abakayı aydala,	1915	Kağanın hatunu bunları söyleyip,
Ak-Calaaga kılças edip,		Ak Calaa'ya bakıp,
Aytkan sözi mındıy boldı:		Şunları söyledi:
- Adañ uçun ada bolorıñ,		- Baban için baba olacaksın,
Kaan ordına kaan bolorıñ,		Kağan yerine kağan olacaksın,
Biy ordına biy bolorıñ,	1920	Bey yerine bey olacaksın,
Kezerleriñ seniñ kayda?		Senin pehlivanların nerede?
Kelzin boo, -aldırt, - dedi. -		Buraya gelsinler, çağırt, dedi.
Alıptarıñ seniñ kayda?		Alpların senin nerede?
Aylıña beri ekel, - dedi. –		Evine getirt, dedi.
Ak-Calaa araayınañ	1925	Ak Calaa yavaşça
Kezerlerdiñ kersülerin		Pehlivanların iyisine
Kelzin boo dep, cakılta berdi.		Buraya gelsinler diye, emir verdi.
Alıptarın almıstarın		Alpların en iyileri
Araayınañ kelzin dedi.		Yavaşça gelsinler dedi.
Altın tondu alıptar	1930	Altın giysili alplar
Anañ-mınañ kelgiledi,		Oradan, buradan geldiler,
Küler tondu külükter		Bronz giysili pehlivanlar
Külürt edip çoguldı.		Gürültüyle yığıldılar.
Kezerlerdiñ kersüleri		Pehlivanların iyileri
Kelip mında cuuldı.	1935	Gelip buraya toplandı.
Ceti baştu Celbegen		Yedi başlı Celbegen* de
Cede konup bu keldi.		Yetip geldi.
Cer aldınañ Cer-Tekpenek		yeraltından Cer Tekpenek
Çıga konup bu keldi.		Çıkıp buraya geldi.
Kuu-Ceeren atka mingen	1940	Kuu Ceeren ata binen
Kubakayçı kelbey kayttı.		Kubakayçı geldi.
Müüstü kara atka mingen		Boynuzlu kara ata binen
Kaşkak-Kara kelbey kayttı.		Kaşkak Kara geldi.
Cedip kelip kör oturza,		Gelip baktı ki,
Oçı-Ceeren eerlü adı	1945	Eyerli atı Oçı Ceeren
Emdi mında cogıla,		Şimdi burada yok,
Oçı-Bala baatır kıs		Oçı Bala bahadır kızın
Oturganı körünet.		Oturduğu göründü.
Körörgö dö korkıştu		(Ona) Bakmak da korkunçtu
Közi çoktu baatır emtir.	1950	Gözü ateşli bahadırmış.

* Celbegen: Masal ve destanlarda adı geçen yedi başlı dev.

Kiygen kiyim ködürezineñ
Kiji közi kılbıkkadıy,
Baatır kıstıñ büdüjineñ
Bastıra çerü caltangadıy.
Calañ keptü carındu,
Ayañ keptü kabaktu,
Eki carın ortozına
Cüs baytal tebeleediy,
Eki köstiñ ortozına
Törtön irik tebeeleediy,
Bek bütken beline onıñ
Bejen aygır mal cürgediy.
Ak calañdıy arka-sınına
Altan üür koy cürgediy.
Oçı-Bala baatır kıs –
Orçoloñgo adı çıkkan,
Suu-Celbisteñ boyı bütken.
Ay keberin ayga berbes,
Altın keptü caltıraşkan.
Kün keberin künge berbes,
Kümüş keptü mızıldaşkan.
Kızıl maral çıraylu,
Soloñıdıy kaçarlu.
Calañ bolgon onıñ töji –
Caltırap tiygen künge tüñey.
Ayañ bolgon kabagı –
Cañırıp çıkkan ayga tüñey.
Çıkkan aydañ çıpçuuldu,
Sın Altaydıñ carajayı.
Tiygen künneñ kepkegendü,
Ene-Altaydıñ baatırı.
Altın-bolot cüstügineñ
Ak cılır çalıp turdı.
Kümüş-altın sırgazınañ
Künniñ közi oynop turdı.
Kıs çırayı kızıl çolmon,
Kızarıp agar kanı cok,
Körgön közi kök çolmon,
Kıyılıp ölör tını cok.
Ölötöniñ tının biler,
Ene-Altaydañ cayalgalu.
Özötöniñ cajın biler
Teñerideñ çıpçuuldu:
Mını körgön baatırlar
Kıymıktabay tım turdı.

Giydiği elbiselerinden
İnsan gözü kamaşır gibi,
Bahadır kızın görünüşünden
Bütün ordu korkuyor gibiydi.
Ova gibi omuzlu,
Tepe gibi kaşlı,
İki omzunun ortasında
Yüz kısrak tepinebilir,
İki gözünün arasında
Kırk koç tepişebilir,
Onun berk yaratılışlı belinde
Elli aygır gezebilirdi.
Ak ova gibi sırtında
Altmış koyun sürüsü gezebilirdi.
Bahadır kız Oçı Bala
Adı dünyaca ünlü
Suu Celbis'ten yaratılmış.
Aya benzer ama aydan güzel,
Altın gibi parlıyordu.
Güneş gibi ama güneşten güzel,
Gümüş gibi ışıldıyordu.
Kızıl yaban gülü yüzlü,
Gökkuşağı gözlü.
Onun ova gibi döşü
Parlayan güneş gibiydi.
Çıplak tepe gibi alnı
Parlayıp doğan ay gibiydi.
Doğan aydan daha parlak,
Altay'ın güzeli.
Değen güneşten görklü,
Ana Altay'ın bahadırı.
Altın, çelik yüzüğünden
Ak ışık parladı.
Gümüş, altın küpesinden
Güneş oynadı.
Kızın yüzü kızıl yıldız,
Kızarıp akacak kanı yok,
Gören gözü gök yıldız,
Kesilip ölecek nefesi yok.
Öleceğin nefesini bilir,
Ana Altay'dan hüner almış.
Yaşayacağın yaşını bilir,
Gökten ışığını almış:
Bunu gören bahadırlar
Kımıldamadan sessizce durdular.

Cer aldınıñ baatırları		yeraltının bahadırları
Tuucırap uyuktay barbay kayttı.		Mırıldanıp uyudular.
Ceti baştu Celbegen öbögön		Yedi başlı ihtiyar Celbegen
Sır kojoñlo ol caykandı.		Türkü söyleyip sallandı.
Baatır kıstıñ süri olordı	2000	Bahadır kızın görünüşü onların
Bastırazın ceñip turdı.		Hepsini yendi.
Bajuus bilgen kaanus bar,		Yönetecek kağanımız var,
Başkarıp aydar caanus bar,		Baş tutacak büyüğümüz var,
Bis slerdi camandaytan,		Bizim sizi kötüleyecek,
Bis slerdi cargılaytan	2005	Bizim sizi yargılayacak
Uçurıs bistiñ cok dep ayttı.		Yetkimiz yok dediler.
Mındıy baatır kelgen dep,		Böyle bir bahadır geldi diye,
Kaanuska bis aydarus,		Biz kağanımıza söyleriz,
Kaan boyı tuştabagança,		Kağan sizle karşılaşana dek,
Sler kayda da barbaar dep,	2010	Siz hiçbir yere gitmeyin diye,
Bastıra baatırdı cakıdı.		Bütün bahadırlara buyurdu.
Attu-çuulu Oçı-Bala		Anlı şanlı Oçı Bala
Altın çööçöy alıp turat,		Altın kadehi aldı,
Aracan-korocon ur oturat.		Aracan, korocon döktü.
Möñün çööçöy alıp turat,	2015	Gümüş kadehi aldı,
Korocon-aracan urup turat.		Korocon, aracan döktü.
Kolgo tutsa "koyt" eder,		Ele alınsa "koyt" diye ses çıkarır,
Korgolcın tajuur arttırgıstı –		Kurşun tulumu bıraktı
Mınızı kaannıñ ülüzi dep,		Bu kağanın payı diye,
Bulkançaktu arakı berdi.	2020	Küçük tulum dolusu rakıyı verdi.
"Kılt" edeten kızıl tajuur –		"Kılt" diye ses çıkaran kızıl tulum
Kızır beediñ südineñ askan –		Kısır kısrağın kaynatılmış sütünden
Kımıstıñ ajı dep turgustı.		Yapılmış kımızdır dedi.
Kayıñ bürin cazap etken –		Kayın yaprağından yapılan (tulumları)
Töödiñ südiniñ arakızı dep,	2025	Deve sütünün rakısı deyip,
Törtön tajuur ol turgustı.		Kırk tulum çıkardı.
Terek bürin taptap etken –		Kavak yaprağından işlenip yapılmış
Tere tajuurdan ceten tajuur		Yetmiş tulumu
Çireezine cölöp saldı.		Tahtına dayayıp bıraktı.
İçi-buurı izip çıgar	2030	İnsanın içini ısıtan
İlbizindü koroconlo		Sihirli koroconla
Altın tondu baatırları		Altın giyimli bahadırlara
Araayınañ kündüley berdi.		Yavaşça ikram etti.
Ökpö-cüregi tıñızıp çıgar		Yüreği, ciğeri ferahlatan
Köközündü arakıla	2035	İçtikçe köpüren rakıyla
Köp ulustı köküt keldi.		İnsanları keyiflendirdi.
At bajındıy altın çööçöy		At başı gibi altın kadeh
Ayıldıñ için altı aylandı.		Evin içini altı kez döndü.
Bir de kiji altatpastañ		Bir tek kişi atlamadan
Aylandıra ur oturat.	2040	Herkes doldurup içti.

Koy bajındıy möñün çööçöy
Örgöö için beş aylandı.
Oçı-Bala kojoñına
Odoş tuular caykanıjat,
Ook suular çaybal cadat.
Tarlan-koo kojoñına
Taş bajınañ çeçek östi.
Elesin-koo kojoñuna
Emil agaş büri cayılat.
Kak agaştañ bür cayıldı
Kak altaydañ kök tomıldı.
Balalu añdar balazın taştap,
Bastıra kelip tıñday berdi.
Uyalu kuştar uyazın taştap,
Oturıp mında cırgal tüşti.
Ediski bolgon emdi üni
Edi-söögin kübüredet.
Cadaanadıy caraş üni
Cal cüregin tıñ kökidet.
Tili ceñil kojoñçılar
Oçı-Baladı ol kaykajıp,
Onıñ ünile cemeşkilep,
Oçı-Balaga ol boluştı.
Cayalgalu kojoñçılar
Baatır kıska ötköngilep,
Bastırazı kökip çıktı.
Cadaanadıñ caraş üni
Caynalgandu oynop turat.
Ekilgidiñ eptü üni
Erep-caynap aydıp turat.
Caan-caan baatırlar
Cal cüregi küüredi.
Cakşı, cakşı kezerlerdiñ
Taş cüregi tastañdadı.
Cayalgalu kojoñçıdı
Kojoñdodo oynop keldi.
Taş cürektü baatırları
Biyelede oynop keldi.
Korocon içken kelin-keçin
Koyroñ, koyroñ, kojoñdojot.
Aracan içken baatırlar
Anda-mında caykangılayt.
Oçı-Bala kelgenine
Onço albatı kökip turdı.
Baatır kıstıñ kojoñına

Koyun başı gibi gümüş kadeh
Sarayın içini beş kez dolaştı.
Oçı Bala'nın türküsünden
Karşıdaki dağlar sallandı,
Küçük sular kıyılarından taştı.
Güzel havalı türküsünden
Taş başından çiçek büyüdü.
Gür sesli türküsünden
Çam ağacının yaprakları yayıldı.
Kuru ağaçtan yaprak yayıldı,
Kuru yerden ot yeşerdi.
Yavrulu hayvanlar yavrusunu bırakıp,
Hepsi gelip dinledi.
Yuvalı kuşlar yuvasını bırakıp,
Buradaki şenliğe katıldı.
Kaval gibi sesi
Eti, kemiği yumuşattı.
Cadaan gibi güzel sesi
Yürekleri neşelendirdi.
Sesi güzel türkücüler
Oçı Bala'ya şaşırıp,
Oçı Bala'nın sesine ses verip,
Oçı Bala'ya katıldılar.
Kabiliyetli türkücüler
Bahadır kıza eşlik edip,
Hepsi coşkuyla şarkı söyledi.
Cadaanın güzel sesi.
Hüzünlü çıktı.
İkilinin hoş sesi
Acıklı çalındı.
Heybetli heybetli bahadırların
Yele gibi yürekleri titredi.
İyi pehlivanların
Taş yürekleri kabardı.
Yetenekli türkücü
Türkü söyleyip oynadı.
Taş yürekli bahadırlar
Dans edip, oynadı.
Korocon içen genç kızlar, gelinler
Yerlere yatıp türkü söylediler.
Aracan içen bahadırlar.
Orada burada sallandılar.
Oçı Bala'nın gelişine
Bütün halk coştu.
Bahadır kızın türküsünden

Bastıra kalık süün turdı.		Bütün halk mutlu oldu.
Cer aldınıñ baatırları		yeraltının bahadırları
Çeberlenip cada tüşti.		Kıvrılıp yattılar.
Celbeen akıy öbögön		İhtiyar Celbegen
Terlegençe kojoñ baştayt.	2090	Terleyene kadar türkü söyledi.
Torko tondu kelinder		İpek elbiseli gelinler
Toy bolgondıy kökip turdı.		Düğün varmış gibi coştular.
Mancık tondu baatır kıstar		İpek işlemeli elbiseli bahadır kızlar
Bayramdaandıy cırgap turdı.		Bayramdaymış gibi eğlendi.
Askan ajı tatu emtir.	2095	Pişirdiği yemek lezzetliymiş.
Aracan-korocon arbın emtir.		Aracan, korocon çokmuş.
Aytkan sözi ödü emtir,		Sözü keskinmiş,
Açınbaadıy eptü boltır.		Öfkesiz tatlı sözlüymüş.
Kaan kelze neni aydarın		Kağan gelse ne söyleyeceğini
Kaydañ bilzin kalık-con.	2100	Nereden bilsin halk.
Bay kelgejin neni aydar –		Bay gelince ne söyleyeceğini
Bilijer bolup sakıy berdi.		Bilir gibi bekledi.
Kaan kirip kelbezin dep,		Kağan gelip girmesin diye,
Karuulga ulus turdı.		İnsanlar nöbete durdu.
Men kayda da barbazım dep,	2105	Ben hiçbir yere gitmem diye,
Oçı-Bala olorgo aydat.		Oçı Bala onlara söyledi.
Kaan kiji abakayı		Kağanın eşi
Cañıs çööçöy arakı içip,		Tek kadeh rakı içince,
Taptu kalañı caykanıştı.		Çakırkeyf olup sallandı.
Eki çööçöy arakı içip,	2110	İki kadeh rakı içince,
Ereen-tereen em ezirdi.		İyice sarhoş oldu.
Abakay-nacı cıgılarda,		Hatun yıkılınca,
Altan kelin bajınañ tudup,		Altmış gelin başından tutup,
Altan çireege apardılar.		Altın tahta götürdüler.
Törtön kelin budınañ tudup,	2115	Kırk gelin ayaklarından tutup,
Töjök-castıkka salıp koydı.		Yatağa, yastığa koydular.
Köböñ töjök töjöp berdi.		Pamuk yatak döşediler.
Kök cuurkan caap berdi.		Gök yorgan örttüler.
Kümüş caap, uyuktattı.		Gümüşü örtüp, uyuttular.
Kul kelinder karuulday bardı.	2120	Kul gelinler nöbete durdu.
Oçı-Bala kelgenine		Oçı Bala'nın gelişine
Ondıy cırgal mında bolot.		Böyle eğlence oldu.
Kurañı iytter etke toyıp,		Aç, sıska itler ete doyup,
Kuyruktarın cüktengileyt.		Kuyruklarını kaldırdılar.
Kul ulustar kursakka toyıp,	2125	Kul insanlar yemeğe doyup,
Kulagına cetire kızargılayt.		Kulaklarına kadar kızardılar.
Caan baatırlar sananıp,		İtibarlı bahadırlar düşünüp,
Çatra, közör kelip oynoyt.		Şatra*, kağıt oynadılar.
Ook ulus omorkop,		Diğer insanlar coşup,

* Şatra: Damaya benzer bir tür oyun

Kürejip, carıjıp, cuulıp oynoyt.
Anaytkannıñ ol soondo
Azuludañ Oçı-Ceeren
Oñ kanadı ak buluttıy
Sol kanadı kök buluttıy
Boro mürküt bolup kubuldı.
Üç teñeri tübine
Kürkürep uçup çıgala,
Calañ ceeren cılkılu
Calbış ceeren aygırdıñ
Üürine barıp kojulıp,
Kan-Taacı bey kelerin
Üstineñ tömön körüp cürdi.
Üürlü malla kojo otop
Örö-tömön corgolop
Anda cürbey emdi kayttı.
Attu-çuulu Oçı-Bala
Turguza la ol kubuldı,
Tutkança la bu cazandı,
Alıs cerdeñ cayalgalu,
Aydañ-künneñ bıçılgalu
Kan-Taacı bey cerinde bütken
Bolçok kara kıs bolup,
Oçı-Bala ol kubuldı.
Togus ayrı keceezi
Torsıgına cedip öskön.
Caraş cakşı çañkazı
Takımına cedip öskön,
Çiyü kara kabaktu,
Ciilek kızıl kaçarlu,
Codrodıy kara köstü,
Çoñ kızıl çıraylu,
Erlik-biydeñ cayalgalu
Erke kara kıs bolup,
Oçı-Bala ol kubuldı.
Ülgen biydeñ bıçuuldu
Üni caraş kara kıs
Say tajındıy kelinder cuup,
Kökkö-cikke üretken,
Caman-omok kıstardı cuup,
Biye–kojoñgo kökitken.
Kan-Taacı bey Altayına
Kamık caraştı köktötkön,
Kara albatı kaykatkan.
Kök iynektiñ terezineñ
Kokuur köktöyt kara kıs.

Toplanıp güreşip, yarışlar yaptılar.
Bunlar olduktan sonra
Yırtıcı dişli Oçı Ceeren
Sağ kanadı ak bulut gibi
Sol kanadı gök bulut gibi
Boz kartala dönüştü.
Üçüncü göğe
Gürültüyle çıkarak,
Kızıl ova yılkılı
Şimşek kızılı aygırın
Sürüsüne katılıp,
Kan Taacı beyin gelişine
Yukarıdan aşağı baktı.
At sürüsüyle birlikte otlayıp
Yukarı, aşağı gezip,
Orada dolaşıp durdu.
Anlı şanlı Oçı Bala
Hemen kılık değiştirdi,
Hemen çabucak,
yeraltından hünerini almış,
Ayın, güneşin parçası
Kan Taacı beyin yerinde yaratılmış
Yuvarlak hatlı kara kız olup,
Oçı Bala kılık değiştirdi.
Dokuz saç örgüsü
Ayak bileğine kadar uzamış.
Güzel örgüsü
Beline kadar uzamış.
Çekilmiş hat gibi kara kaşlı
Çilek kızılı yanaklı,
Kuş kirazı gibi kara gözlü,
Kıpkızıl yüzlü,
Erlik Biy'den hüner almış,
Nazlı kara bir kız olup
Oçı Bala kılık değiştirdi.
Ülgen Biy'den nasipli
Sesi güzel kara kız
Çakıl taşı gibi gelinleri yığıp,
Dikiş dikmeyi öğretmiş,
Dinç kızları yığıp,
Dans, şarkı öğretmiş.
Kan Taacı'nın Altay'ında
Güzel şeyler diktirtmiş,
Kara halkı şaşırtmış.
Gök ineğin derisinden
Tulum yapmış kara kız.

Köörçök-çegen saayla,		Köörçök*-çegen sağarak
Ecegey-bıştak kaynadat.		Peynir pişirmiş.
Ak iynektiñ terezineñ		Ak ineğin derisinden
Arkıt etken kara kıs.		Tulum yapmış kara kız.
Ayrak-çegen açıdıp,	2180	Ayran, çegen mayalayıp,
Aarçı-kurut köptötti.		Çokca peynir, kurut yapmış.
Kakpak-çorgo edele,		Kap kacak yaparak,
Kara rakı azıp turat.		Sert içki kaynatmış.
Çelek le küpteñ cazayla		Ağaç fıçıdan küp yaparak
Çegen-ayrak açıdıp turat.	2185	Çegen, ayran mayalamış.
Kep cakşızın kezele,		İyi elbise kesince,
Kelinder kökkö ürendi.		Gelinler dikişi öğrendi.
Aarçı-kurut ajanıp,		Peynir, kurut yiyip,
Albatı-conı toyındı.		Halk doydu.
Mındıy aştı kem etken?	2190	Bu yiyeceği kim yaptı? diye
Baatırlar kaykap turgulayt.		Bahadırlar şaşırdı.
Ceten tüñey caş kelinder		Birbirine benzer yetmiş genç gelin
Bir iynekti saagalakta,		Bir ineği sağarken,
Attu-çuulu Oçı-Bala		Anlı şanlı Oçı Bala
Bejen iynek saap cüret.	2195	Elli ineği sağdı.
Ceten tüñey caş kelinder		Birbirine benzer yetmiş genç gelin
Bir koydı saagalakta,		Bir koyunu sağarken,
Oçı-Bala baatır kızıçak		Bahadır kız Oçı Bala
Toguzon koydı saap turat.		Doksan koyunu sağdı.
Kızır maldı tujayla,	2200	Kısır kısrağı bağlayarak,
Südün saap, kımıs etti.		Sütünü sağıp, kımız yaptı.
Kıñıraktı kurçıdala,		Çelik bıçağı keskinleştirip,
Koyın kırkıp, çirdek etti.		Koyun kırkıp, kilim yaptı.
Toguzon tüñey caş kelin		Birbirine benzer doksan genç gelin
Çirdek çidep ürendi.	2205	Kilim dokumayı öğrendi.
Calañ tüñey caş kelinder		Birbirine benzeyen genç gelinler
Kiyim köktöp taskadı.		Elbise dikmeyi iyice öğrendi.
Baskın kul ulustar		Kul insanlar
Mancık kiyimdü caykanat.		İpek elbiseyle salındılar.
Koomoy kiyimdü coktular	2210	Kötü giyimli yoksullar
Korokoy kiygen cürgüleyt.		Kuzu postu giyip gezdiler.
Argazı cok coktular		Güçsüz yoksullar
Akar tondu bolgılayt.		Etekli elbiseli oldular.
İleen tere tongo carap		İşlenmiş deri iyi elbiselerle süslenip
Ulustiñ kebi caranat.	2215	İnsanların görünüşü düzeldi.

* Köörçök: Koyun veya keçi sütüne çegen katılmak suretiyle yapılan bir tür içecek.

İşteñkey kiji congo carap,
Baatırdıñ adı maktalat.
Bolçok kara kızıçaktı
Bastıra albatı süüdi.
Kolı ustıñ közi de altın;
Kökkö-cikke üredet.
Caş kelinder, caraş kıstar,
Boyludıñ kiynineñ cügüret.
Bilbegenin biler bolup,
Caş kelinder amadayt.
Erke kara kem bolgonın
Elbek kalık tanıbadı.
Oçı-Bala ol kayda?
Oturgan ulus bilbedi.
Erke kara boyludı
Elbek kalık maktadı...
Ança-mınça bolbodı,
Ay aldına açu tuman
Kaynap çıgıp cabıldı.
Kün aldına koyu tuman
Borlop çıgıp bürkeldi.
Ak tumandıy ak malı
Tebeezineñ çıkpay baadı,
Ak çıraylu albatı-conı
Tergeezineñ çıkpay baadı.
At kaptalda kar caadı,
Catkan cadık cada añdandı.
Andıy caan cotkon boldı,
Turgan agaş tura sındı.
Özök içi ölö tuman
Kök talayı caaktandı.
Kırdıñ bajı kızıl tuman
Kıñırada sıgır turdı.
Tabır-tubur caaş tüşti.
Ezin-cıbar salkın keldi.
Kara tayga ol bajına
Kan-Ceereni kazalagan
Kan-Taacı bey kelbey kayttı.
Köö kara taygazınañ
Körüp turdı cer-altayın.
Temir caa ol cüktengen,
Ceeren adı biyelegen
Kamdu añnıñ karaların
Karızınañ tizen salgan,
Albaa añnıñ alulârın

Çalışkan insanı halk beğenip,
Bahadırın adı övüldü.
Yuvarlak hatlı kara kızı
Bütün halk sevdi.
Eli beceriklinin gözü de altındır;
Dikişi öğretti.
Genç gelinler, güzel kızlar
Genç kızın peşinden gitti.
Bilmediklerini öğrenmeye,
Genç gelinler niyetlendi.
Nazlı karanın kim olduğunu
Halk tanıyamadı.
Oçı Bala nerede?
Oturan insanlar bilemedi.
Nazlı, kara genç kızı
Bütün halk övdü.
Çok geçmedi,
Ayın önünden yoğun sis
Kaynaşıp ayı kapattı.
Güneşin önünden koyu sis
Yükselip güneşi kapattı.
Ak sis gibi ak malı
Ağılından çıkmadı,
Ak yüzlü halkı
Yurdundan çıkmadı.
Kar atın böğrüne kadar yağdı,
Yerdeki odunlar savruldu.
Böyle büyük fırtına oldu,
Ağaçlar durduğu yerde kırıldı.
Vadinin içi alaca sis oldu
Gök nehri coştu.
Kırın başı kızıl sis oldu
Gök gürledi.
Şırıl şırıl yağmur yağdı.
Rüzgâr esti.
Kara dağın başında
Atı Kan Ceeren'i uçarak
Kan Taacı bey geldi.
Kapkara dağdan
Yurduna baktı.
O demir yay yüklenmişti,
Kızıl atı rahvan geliyordu
Su samurlarının karalarını
Dizlerinden dizmişti,
Avladığı samurları

Tumçugınañ tizen salgan,		Burunlarından dizmişti,
Kan-Ceeren kalaptu adı		Heybetli atı Kan Ceeren
Töödöñ caan at boluptır.		Deveden büyük atmış.
Kan-Taacı bey kaan boyı		Kan Taacı bey kağan
Tuudañ biyik er boluptır.	2265	Dağdan heybetli ermiş.
Kança cuudıñ köö-kuyagın		Sayısız savaş giysisini
Katay-tetey kiyin iytir.		Üst üste giyinmiş.
Kança cuudıñ cuu-cepselin		Sayısız savaş silahını
Karçıy-terçiy cükten iytir.		Çarpraz asmış.
Catkan cadık cada añdanar	2270	Yerdeki odunu savuran
Salkın bolup tüşkeni		Rüzgâr olup esen
Kan-Ceeren adınıñ		Kan Ceeren atının
Celbüüzi boluptır.		Esintisiymiş.
Turgan agaş tura sınar		Ağacı durduğu yerde kıran
Sook bolup kelgeni	2275	Soğuk olup esen
Kan-Taacı bey kaannıñ		Kan Taacı bey kağanın
Edeginiñ celbüüzi emtir.		Eteğinin esintisiymiş.
Aydıñ közin böktögön		Ayı kapatan
Açu tuman bolgonı		Yoğun sis
Kan-Ceeren attıñ	2280	Kan Ceeren atın
Tınıjı boluptır.		Nefesiymiş.
Kün aldına borlop çıkkan		Güneşin önünde yükselen
Boro tuman bolgonı		Boz duman
Kan-Taacı bey baatırdıñ		Kan Taacı bey bahadırın
Boyınıñ tınıjı boluptır.	2285	Kendi nefesiymiş.
At kaptalda kar bolup		Atın böğrüne kadar kar olup
Altayına caaganı		Altayına yağan
Kan-Taacı bey kaannıñ		Kan Taacı bey kağanın
Çilekeyi boluptır.		Tükürüğüymüş.
Adı caan kalap bolup,	2290	Öfkeyle gelip,
Altay cerin toñırganı		Altay'ı donduran
Köö kuyaktıñ celbüüzi emtir.		Zırhının esintisiymiş.
Özök içi ölö tuman,		Vadideki alaca sis,
Kırdıñ bajı kızıl tuman		Kırın başındaki kızıl sis
Bolup kelgeni	2295	Olup gelen
Kan-Taacı bey kaannıñ		Kan Taacı bey kağanın
Celbüüzi bolıptır.		Esintisiymiş.
Tabır-tubur caaş bolup		Şırıl şırıl yağış olup
Altayına caaganı		Altayına yağan
Kan-Taacı bey kaannıñ	2300	Kan Taacı bey kağanın
Eki köziniñ cajı emtir.		İki gözünün yaşıymış.
Ezin cıbar salkın bolup,		Rüzgâr olup,
Altayına kelgeni		Altayına esen
Kan-Ceeren adınıñ		Kan Ceeren atının
Kuyrugınıñ celbüüzi emtir.	2305	Kuyruğunun esintisiymiş.

Oçı-Ceeren atka mingen
Oçı-Baladıñ kelgenin
Bilbes cerdeñ bilip saltır,
Sespes cerdeñ sezip saltır.
Baspazımdı baskan bolzom,
Teppezimdi tepken bolzom,
Kızıl kanın kayt tögöyin,
Kıl öçin kayt üzeyin.
Kıldu bajın kay kezeyin.
Öştüümdi öltürbezem –
Örö turup amırabazım,
Cuuçıldı öltürbezem,
Cuulu-izü aş cibezim.
Turup amırap uyuktabazım.
Eki köslö körgön bolzom,
Eki kollo tutkan bolzom,
Ala köslö körgön bolzom,
Ayrı kollo tutkan bolzom,
Kızıl tının kıyar edim,
Kızargan kanın içer edim.
Er öltürip eremcigen
Eki katap çerü kırgan,
At öltürip amtajıgan,
Attañ caan at bojotkon
Erdeñ caan er öltürgen
Ak-Calaa uulımnıñ
Arka-belin ol sındırgan,
Coo-karızın ol tomırgan,
Kaydañ onı köröyin dep,
Cıldık cerdeñ sıktap keltir,
Aylık cerdeñ ıylap keltir.
Çilekeyi tögülip,
Ceti konok ozo caagan.
Közin cajı tögülip,
Togus konok ozo tüşken.
Celbüüzine cer-altayı
Ceti karış cara toñgon,
Ak malı cüregi korkıp,
Tebeezineñ ol çıkpagan,
Albatı-conı süri bazılıp,
Örgöözineñ ol çıkpagan.
Oçı-Bala kelgen izin
Kemcip-toolop,
Ködürezin bilip turdı.
Bargan izi cok emtir dep,

Oçı Ceeren ata binen
Oçı Bala'nın geldiğini
Bilinmez yerden bilmiş,
Sezilmez yerden sezmiş.
Basmadığımı basayım,
Tepmediğimi tepeyim,
Kızıl kanını dökeyim,
İnce boğazını koparayım,
Kıllı başını keseyim.
Düşmanımı öldürmezsem
İçim rahat etmez,
Savaşçıyı öldürmezsem,
Sıcak yemek yiyemem,
İçim rahat uyuyamam,
İki gözümle görsem,
İki elimle tutsam
Ela gözle görsem,
İki elle tutsam,
Kızıl canına kıyardım,
Kızarmış kanını içerdim.
Er öldürmeye alışkın
Orduyu iki defa kıran,
At öldürüp tadına bakan,
Attan heybetli atı öldüren
Erden heybetli eri öldüren
Oğlum Ak Calaa'nın
Belini kıran,
Bacağını, dizini kesen,
Onu nereden bulurum diye,
Bir yıllık uzaktan inleyerek gelmiş,
Bir aylık uzaktan ağlayarak gelmiş.
Tükürüğü saçılıp,
Yedi gün önce (kar olup) yağmış.
Göz yaşı dökülüp,
Dokuz gün önce (yağmur olup) düşmüş.
Onun rüzgârından yurdu
Yedi karış donmuş,
Ak malı korkup,
Ağılından çıkmamış,
Halkı resmine diz çöküp,
Sarayından çıkmamış.
Oçı Bala'nın geliş izini
Ölçüp, hesaplayıp,
Hepsini bilmiş.
Dönüş izi yokmuş diye,

Bastırazın kör oturdı.		Hepsine bakmış.
Köö-kara taygazınañ		Kapkara dağından
Körüp turdı Kan-Taacı bey,		Bakıp durmuş Kan Taacı bey,
Kara tayga ol bajınañ		Kara dağın başına
Karap körüp ol oturdı.	2355	Oturup gözetlemiş.
Kör oturar ol bolgojın,		Bakınca görmüş ki,
Aktar malı maldañ köp,		Hayvanları bıraktığından çok,
Altay sını tolu turdı.		Altay üstünü doldurmuşlardı.
Albatı-conı connoñ köp,		Halkı bıraktığından çok,
Amır-ençü aylında boldı.	2360	Evlerinde huzur içindeymişler.
Cabaa kire mal ölbögön,		Hayvanından bir tay bile ölmemiş,
Bir de çıgım bolboytır.		Hiç zarar olmamış.
Caş balaça kiji ölbögön,		Halkından çocuk bile ölmemiş,
Curtında tübek bolboytır.		Yurdunda felaket olmamış.
Say tajındıy ak bıyanı	2365	Çakıl taş gibi ak hayvanı
Tebeezinde batpay turdı.		Otlağına sığmamış.
Ak çıraylu albatı-conı		Ak yüzlü halkı
Tergeezine batpay turdı.		Ülkesine sığmamış
Curtına mınıñ cuu kelbegen		Yurduna düşman gelmemiş,
Albatı-conı amır-ençü.	2370	Halkı rahat, huzurluymuş.
Cerine mınıñ çak bolboon,		Yurdunda savaş olmamış,
Tebeelü mal amır-ezen.		Otlaktaki hayvan rahatmış,
Kurañı iytter etke toygon,		Aç, sıska itler ete doymuş,
Kuyruktarın ol cüktengen.		Kuyrukları dikleşmiş.
Kul albatı kursakka toygon,	2375	Kul halk yiyeceğe doymuş,
Mıkındarın bu tayangan.		Bellerini tutup dayanmışlar.
Caan, caan baatırlar		Heybetli bahadırlar,
Çatra, közör cayıp oynogon.		Şatra, kağıt yayıp oynamış.
Aş cakşızın kaynatkan,		Yemeğin iyisi pişirilmiş.
Aarçı-kurut köptötkön,	2380	Peynir, kurut çoğalmış.
Albatı-conı toyıngan,		Halkı doymuş,
Ak malı semirgen.		Ak malı semirmiş.
Altay ceri öñjük emtir,		Altay yurdu güzelleşmiş,
Oçı-Bala kelgen de bolzo,		Oçı Bala gelmiş de olsa,
Onoñ caman bolboytır.	2385	Ondan kötülük olmamış.
Çakka-cuuga kelbeytir.		Savaşmaya gelmemiş.
Körgön boyınca Kan-Taacı bey		Bunları gören Kan Taacı bey
Köö taygadıñ bajınañ tüşti.		Kara dağın başından inmiş.
Arta salgan arçımagı		Yüklendiği heybesi
At soorızın böktöy algan,	2390	Atın sağrısını kapatmış,
Alın-kiyin böktörgözi		Ön ve arka bağları
At kulaktañ ajıp kalgan.		Atın kulağından aşmış.
Añçı kaan aylına keldi.		Avcı kağan evine geldi.
Altın çakıga koştoy tüşti.		Altın at direğinde atından indi.
Altan alıp adın aldı.	2395	Altmış alp atını aldı.

Ceten kezer ceñineñ tuttı,
At ködürbes arçımagın
Caya tartıp tüjürgileyt.
Altan tüñey at algıştar
Adın alıp buuladı.
Ceten eki ceñ tudaaçı
Kaandı utkıp koltıkladı.
Togus ayrı çañkılu
Erke kara kızıçak
Ejigine üdeş çıktı.
Kandu köstü Kan-Taacı bey
Kaan çoçıp, körböy kayttı.
Bolçok kara kızıçaktı
Alañ kaykap körör boldı.
Acıktap cazap körüp turza,
Alañzıır mında neme cok.
Kan-Taacı bey cerine
Kaan ordına kaan bolgodıy,
Biy ordına biy bolgodıy,
Caraş kıstıñ iydezin
Kaan körüp kaykadı.
Kaandıgım kelgen be dep,
Kaan mürgip toktodı.
Altın ejik açıp kirip,
Kaandı çireege oturgıstı.
Aktañ, sütteñ kündüleyt,
Aş cakşızın salgılayt.
Kaannıñ ködürgen arçımagın
Erke kara kıs kiydirdi.
Kança tümen alulardı
Caya tudup ol kurgattı.
Cer aldınıñ ceten kaan
Tekşi cuulıp kelgiledi.
Cer teñzezi börüktü
Cer Tekpenek-baatır
Baza mında kelbey kayttı.
Müüstü kara atka mingen
Kaşkak-Kara degen kezer
Baza cedip mında keldi.
Kuu-ceeren atka mingen
Kubakayçı – Erlik-biydiñ
Karındajı mında baza keldi.
Ceti baştu Celbegen öbögön
Mında baza kelbey kayttı.
Altın-Targa abakayı,

Yetmiş pehlivan yeninden tuttu.
Atın kaldıramayacağı heybesini
Çekip indirdiler.
Birbirine benzer altmış at alıcı
Atını alıp bağladı.
Yetmiş iki yen tutucu
Kağanı karşılayıp koltukladı.
Dokuz ayrı örgülü
Nazlı, kara kız
Karşılamaya kapıya çıktı.
Kanlı gözlü Kan Taacı bey
Ürküp, bakakaldı.
Yuvarlak hatlı genç kıza
Şaşkın gözlerle baktı.
İyice baktığında gördü ki,
Bunda şaşıracak şey yok.
Kan Taacı beyin yerine
Kağan olmuş gibi,
Bey yerine bey olmuş gibi,
Güzel kızın gücünü
Kağan görüp şaşırdı.
Kağanım geldi deyip,
Kağana dua etti.
Altın kapıyı açarak girip,
Kağanı tahtına oturttu.
Süt ve başka içecekleri ikram edip,
Yemeğin iyisini koydu.
Kağanın heybesini
Nazlı kara kız içeri getirdi.
Sayısız kürkleri
Serip kuruttu.
yeraltının yetmiş kağanı
Toplanıp geldi.
Yer kızılı börklü
Cer Tekpenek bahadır
O da buraya geldi.
Boynuzlu kara ata binen
Kaşkak Kara adlı pehlivan
O da buraya geldi.
Kuu Ceeren ata binen
Kubakayçı; Erlik Biy'in
Kardeşi de geldi.
Yedi başlı ihtiyar Celbegen
O da buraya geldi.
Eşi Altın Targa

Ak-Calaa uulı		Oğlu Ak Calaa'yı
Ak çirdekke oturgılap,		Ak kilime oturtup,
Aytkan sözi mındıy boldı:		Şunları söyledi:
"Oçı-Ceeren omok attu		"Oçı Ceeren dinç atlı
Oçı-Bala kelip cürgen –	2445	Oçı Bala gelmiş,
Bütkül boyı kirip kelgen –		Bütün endamıyla gelmiş
Ak-Calaala ezendeşken,		Ak Calaa ile selamlaşmış,
Abakayla cakşılaşkan.		Eşiyle hâl hatır soruşmuş.
Ceten tayga arı canınañ,		Yetmiş dağın öte yanından,
Küreñ tayga edegineñ,	2450	Kahverengi dağın eteğinden,
Altan tayga arcanınañ		Altmış dağın öte yanından
Ala tayga koltıgınañ		Ala dağın koltuğundan
Kan-Taacı bey kaanga		Kan Taacı bey kağanla
Colıgarga kelgen edim,		Görüşmek için geldim,
Köp kalıktı kesken edim,	2455	Çok halkı öldürdüm,
Köldiy kan tökkön edim.		Göl gibi kan döktüm.
Cuulap kelgendi bojotpoytom,		Savaşmaya geleni bırakmam,
Cuuga boyım barbaytam.		Kendim de savaşmaya gitmem.
Çaktap kelgendi candırbaytam,		Kavgaya geleni döndürmem,
Çaktap-tonop cürbeytem.	2460	Kavgaya, yağmaya gitmem.
Kiji kanın tökpööm,		İnsan kanı dökmem,
Kinçeektü kerek etpeem.		Günah işlemem.
Bajım biler kaanım cok,		Yönetecek kağanım yok,
Başkarıp aydar biyim cok,		Baş tutacak başçım yok,
Altayga tolu malım bar,	2465	Altay dolusu hayvanım var,
Ak taygadıy cööjöm bar,		Ak dağ gibi servetim var,
Toolop bolbos mal kabırgan,		Sayısız hayvan otlatan,
Toozın bilbes con başkargan,		Sayısını bilmediği halkı yöneten,
Eleñkeyge mal öskürgen,		Sahipsiz hayvanı yetiştiren,
Een cerge conıs kirgen	2470	Boş yere halkı giren
Ecelü-sıyındu ulus edüüs.		Ablalı, kardeşli insanlarız.
Kara tayga adam bolgon,		Kara dağ babam oldu,
Katu cer enem bolgon.		Katı toprak anam oldu.
Kança cılga cadarımda,		Kaç yıl yaşadım,
Kandıy da kaan bazınbaan,	2475	Hiçbir kağan saldırmadı,
Emdi öydö mındıy bolup,		Fakat sonradan,
Eki takıp cuu kelgen		İki defa düşman geldi
Altayımdı korıp, men		Ben Altay'ımı korumak için
Attañ caan at öltürdim,		Attan büyük at(ları) öldürdüm,
Ak-Calaa dep uulardıñ	2480	Ak Calaa adlı oğlunuzun
Arka-belin men sındırgam.		Belini ben kırdım.
Omırtkazın men ootkom.		Omurgasını ben parçaladım.
Attıñ kanı talaydıy		Atın kanı nehir gibi
Altayımda colı arttı.		Altay'ımda yolu kaldı.
At söögi taygadıy	2485	At kemiği dağ gibi

Cerimde meniñ korım arttı.		Yurdumda taş yığını gibi kaldı.
Mende caman cok dep aydat.		Bende kötülük yok dedi.
Ne berişken mege diyt.		Niçin saldırdın bana.
Mende kinçek cok dep aydat.		Benim günahım yok dedi.
Ne cuulaşkan menile diyt,	2490	Niçin savaştın benimle dedi,
Kaan neni aydar dep,		Kağan ne der diye,
Colıgarga kelgen – degen. –		Görüşmeye geldim, demiş.
Aracan-korocon içkenüüs,		Aracan, korocon içtik,
Ajında caman cok turgan.		Yemeğinde kötülük yok.
Aytkan sözin ukkanuus,	2495	Söylediği sözünü dinledik,
Sözinde tögün cok cürgen.		Sözünde yalanı yok.
Al kelgeni bar edi,		Alıp getirdiği var idi,
Arttır koygon slerge – diyt, -		Size de artırdık, dedi.
Onçoos lo içkenüüs.		Hepimiz içtik
Oturıs la bis" – dedi	2500	Oturup biz." dedi.
Kan-Taacı bey ayt oturdı:		Kan Taacı bey şöyle dedi:
"Askan aju tatu ba?		"Yaptığı yemeği lezzetli mi?
Amzap köröyin men onı – diyt. –		Tadına bakayım onun, dedi.
Aktu boyı kayda ne?		Kendisi nerede
Colıgayın men ogo – diyt. –	2505	Göreyim onu, dedi.
Aylu-kündü Altaydıñ		Aylı, güneşli Altay'ın
Carajayın körötön bolzom,		Güzelini görsem,
Attu-çuulu baatırdıñ		Anlı şanlı bahadırın
Kak boyına tuştaytan bolzom.		Kendisiyle karşılaşsam.
Kuuçındajıp körör edim" – dep,	2510	Konuşurdum." deyip,
Cüzi-oozın sıymay tudat,		Yüzünü, ağzını sıvazladı,
Azu sagalın tolgoy tudat.		Sakalını kıvırdı.
Alañ kaykap ol oturdı.		Şaşırıp oturdu.
Altın-Targa abakayı		Eşi Altın Targa
Araayınañ örö turdı.	2515	Yavaşça kalktı.
Altın-toñıs kuşka tüñey		Altın tavus kuşu gibi
Arı-beri caykanıp bastı.		Salınıp yürüdü.
Altın tajuurlu arakıdı		Altın tulumlu rakıyı
Alıp kelip turgustı,		Alıp getirerek koydu,
Arakızınıñ açuzı dep,	2520	Rakısının sertliğine bak deyip,
Aracan-korocon alıp berdi.		Aracan, korocon verdi.
Kolgo tutsa "koyt" eder,		Ele alınsa "koyt" diye ses çıkarır,
Korconın berbey kayttı.		Koroconu verdi.
Kımıstañ tamgan arakı dep,		Kımızdan damıtılmış rakı deyip,
Kızıl tajuur tutturdı,	2525	Kızıl tulumu tutturdu,
Cer çeçeginiñ tecizi dep		Yabanî çiçekten deyip,
Ceten tajuur tutturdı.		Yetmiş tulumu tutturdu.
Aktıñ-süttiñ ürüzi dep,		Sütten yapılmış ak içecek deyip,
Altan tajuur ekeldi.		Altmış tulum getirdi.
Kalıñ boco ekelgendiy,	2530	Sert ev birası getirmiş gibi,

Kara rakı köp boltır.		Kara içki çokmuş.
Kudalap tüşken kudadıy		Dünür gelmiş dünürcü gibi
Al kelgeni arbın emtir.		Getirdiği şey çokmuş.
At bajındıy altın çööçöy		At başı gibi altın kadehi
Arakıla kojo al berdi.	2535	Rakıyla birlikte verdi.
Koy bajındıy möñün çööçöy		Koyun başı gibi gümüş kadehi
Koroconlo kojo tutturdı,		Koroconla birlikte tutturdu,
Bolçok kara boylu bala		Yuvarlak hatlı genç kız
Bolujıp mında cügüret.		Koşturup yardım etti.
Amtandu-tamzıktu arçımaktı	2540	Lezzetli yiyecek dolu heybeyi
Altın stolgo turguzat.		Altın masaya koydu.
Ceten cüzün kursaktı		Yetmiş çeşit yiyecekle
Tegerik stolgo cıldırat.		Yuvarlak masayı donattı.
Altın tepşiler cıldırıp,		Altın tepsileri koyup,
Aş cakşızın tepşileyt.	2545	Güzel yiyecekleri tepsilerle açtı.
Caraş tabaktı salala,		Güzel tabakları koyarak,
Tatu kursak salıp berdi.		Lezzetli yemekleri doldurdu.
Töö caanı buuralardıñ		Deve büyüğü buğraların
Örköştörin salgıladı.		Hörgüçlerini koydu.
Bayım irik kuyrugı,	2550	Besili koçların kuyruğu,
Bayım baytal kazızı		Besili kısrağın yağı
Kaan aldına kelerde,		Kağanın önüne geldiğinde,
Altın tajuur açıldı.		Altın tulum açıldı.
Aracan-korocon uruldı.		Aracan, korocon döküldü.
Altan cayzañ ozoçızı –	2555	Altmış cayzañın* önderi
Altın tondu akı cayzañ		Altın giyimli başçı cayzañ
Ayt oturdı conına:		Yanına oturup konuştu:
"Köpti bolzo cigen degen,		Ne kadar çok olsa da yiyen,
Köldi bolzo içken degen.		Göl de olsa içen,
Köpti kırgan Oçı-Bala	2560	Bir çoğunu kıran Oçı Bala
Körünerde körgönüüs,		Ortaya çıktığında gördük,
Ak-Calaa uulıñnıñ		Ak Calaa oğlunun
Arka-belin sındırganın		Belini kırdığını
Abakayga cart aytkan.		Eşine açıkça söylemiş.
Ködür kelgeni ködürerge	2565	Kaldırılacak (kadehi) kaldırıp
Kaanla kojo uurtaylık" – dep,		Kağanla birlikte yudumlayalım." diye
Akıy cayzañ ayda saldı.		Baş cayzañ konuştu.
Kojoñçılar aldında		Önünde türkücüler
Komırgaydıy tüs turdı.		Saz gibi dimdik durdular.
Kolgo tutkan çööçöylör	2570	Ele alınan kadehler

* Cayzañ: Eski yönetim şeklinde boy başkanı

Surkurajıp soguldı. Parıldayıp tokuşturuldu.
Altın-möñün çööçöydöñ Altın, gümüş kadehlerden
Aracan-korocon uurtaldı. Aracan, korocon içildi.
Kalaptu bütken Kan-Taacı bey Heybetli yaratılışlı Kan Taacı bey
Kayda barar, kojo içti, Beraber içti.
Askan aju tatu emtir. Yaptığı yemek lezzetliymiş.
Alamat cıdı cıtanat. Hoş kokusu yayılmış.
Altkan sözi ödü boltır. Söylediği sözü keskinmiş.
Kaan cüregin sıstadat. Kağanın yüreğini sızlatmış.
Cañıs çööçöy içele, Bir kadeh içerek,
Taptu kalay berbey kayttı. Çakırkeyf olmuş.
Cadaanadıñ caraş üni Cadaanın güzel sesi
Cañılanıp çıktı ok, Yankılanmış.
Cayaltalu bolçok kara Yetenekli kara kız
Kojoñ baştay berdi ok. Türkü söylemeye başlamış.
Çoñ kızıl çırayınañ Dolgun kızıl yüzünde
Soloñı oynop kızarat. Gökkuşağı kızarıp belirmiş.
Ciilek uşkuş kaçarınañ Çilek gibi göz altından
Çedirgen bıcırap çaçılat. Kıvılcımlar saçılmış.
Arı körüp bazarda, İleri bakıp yürüdüğünde,
Çañkıları mızıldayt. Saç örgüleri ışıldadı.
Beri körüp kelerde, Beri bakıp geldiğinde
Tanaları caltırayt. Düğmeleri parıldadı.
Üni caraş kıs bala, Güzel sesli genç kız,
Ediskidiy sııladı. Kaval gibi ses çıkardı.
Eptü aytkan söstörineñ Tatlı sözlerinden
Ermen-çeçen tögüldi. Hoş sohbet döküldü.
Ceti kıldu cadaanadı Yedi kıllı cadaanı
Ceti başka oynodot. Yedi ayrı türlü çaldı.
Cadaanadıñ caraş üni Cadaanın güzel sesi
Caynagan ulustı ıyladat. İnsanları ağlattı.
Cayalgalu türküçı Yetenekli türkücünün
Caraş üni cañılandı. Güzel sesi yankılandı.
Salımı andıy baladıñ Kaderi böyle genç kızın
Caynap aytkanı cart emtir. Yalvarıp söylediği açıkmış.
Koolotkon ünineñ Söylediği ezgiye
Komıstıñ üni kııladı. Kopuzun sesi katıldı.
Kojoñçılar çıdabay Türkücüler dayanamayıp,
Koştoy turup boluştı. Ona eşlik ettiler.
Eptü aytkan söstörgö Söylediği hoş sözlerden
Et cüregi küüreyt. Et yürekler sızladı.
Ebin tappay turgandar Çaresiz kalanlar
Ediskidiñ ünindiy Kavalın sesi gibi
Eptü üni cıñırayt, Hoş ses çıkardı,
Eptep aytkan söstördöñ Tatlı söylenmiş sözlerden

Ermen-çeçen tögület.		Hoş sohbet döküldü.
Ekinçizin ebire		İkinci defa dolanıp
Eptü çööçöy keldi ok,		Güzel kadeh geldi,
Kızıl kıdat çööçöydöñ		Kızıl Çin kadehinden
Kımıstıñ cıdı cıtanat.	2620	Kımızın kokusu yayıldı.
Açu aştıñ ürüzin		İçkinin sertliği
Aytpay kanay ködürer?		Söylenmeden nasıl kadeh kaldırılır?
Ceten kezer caanı		Yetmiş pehlivanın büyüğü
Cer-Tekpenek aydındı:		Cer Tekpenek şöyle dedi:
"Ekelgen bu edi,	2625	"Getirdiği bu idi,
Ebirede amzagar.		Dolandırıp tadına bakın.
Erlü caan kezerler		Yiğit pehlivanlar
Ebeş tudun çüüner".		Biraz tutup deneyin."
Koy bajındıy möñünneñ		Koyun başı gibi gümüş kadehten
Korocon kojo uurtaldı.	2630	Korocon içildi.
Caan-caan baatırga		Heybetli bahadıra
Taldama çööçöy tutturdı.		Özel kadeh verildi.
Kalaylu çööçöy kalırap,		Kalaylı kadeh şıngırdayıp,
Kara arakı içildi.		Kara rakı içildi.
Kaanga salgan tepşideñ	2635	Kağana açılan tepsiden
Kalık kojo ajandı.		Halk da onunla yedi.
Ekelgen ettiñ semizin		Getirilen etin semizliğine
El-albatı kaykadı.		Halk şaşırdı.
Altaydıñ malın ardagın		Altay'ın etinin nazikliğini
Albatı kaykap ajandı,	2640	Halk şaşırıp yedi,
Bayım irik kuyrugı		Besili koç kuyruğu
Bastıra baatırga cedijet.		Bütün halka yetti.
Bayım baytal kazızın		Besili kısrak yağını
Bastıra ulus ajanat.		Bütün insanlar yedi.
Bulkançaktu arakıdı	2645	Tulumdaki rakıyı
Kan-Taacı beyge tutturdı.		Kan Taacı beye verdi.
Burulu kıstıñ arttırganı		Suçlu kızdan kalan
Bu edi dep, cart ayttı.		Bu dedi.
Altın sırlu bulkançak		Altın sırlı tulum
Ayga-künge mızıldayt.	2650	Aya, güneşe karşı ışıldadı.
Açkalakta cıdınañ		Daha açmadan
Alayman-çikir cıtanat.		Güzel kokular yayıldı.
Kalu aştıñ cıdına		İçkinin kokusundan
Kaan çoçıp sanandı.		Kağan ürktü.
Kaandık kıstıñ bergenin	2655	Kağan olacak kızın verdiğini
Kayt tutpazım kaanım.		Nasıl almam kağanım.
Albatızın közinçe		Halkın gözü önünde
Kay albazım "külügim".		Nasıl almam "yiğidim"
Ot aylangan baatırlar		Ateşin etrafında dönen bahadırlar
Onçoloru oynodı.	2660	Hepsi oynadı.

Oçı-Bala kayda ne?		Oçı Bala nerede?
Orçoloñnoñ tappadı.		Dünyada bulamadı.
Korocon içken baatırlar		Korocon içen bahadırlar.
Kojoñ-cırgal baştadı.		Şarkıya, eğlenceye başladılar.
Korokoy tondu kelinder	2665	Kuzu postu giymiş gelinler
Koyroñ, koyroñ caykanat,		Salına salına yürüdüler.
Mancık tondu baatırlar		İpek giyimli bahadırların
Bastırazı cırgadı.		Hepsi eğlendi.
Cayalgalu caraş kıs		Yetenekli genç kız
Takıp mında kojoñdoyt.	2670	Burada yine türkü söyledi.
Ança-mınça öy ödüp,		Bir süre zaman geçti,
Albatı tüymep atkardı.		Halk endişelendi.
Kan-Taacı bey aylında		Kan Taacı beyin evinde
Kara rakı içildi.		Kara rakı içildi.
Attu-çuulu Kan-Taacı bey	2675	Anlı şanlı Kan Taacı bey
Ayu kebin ol tartındı.		Ayı şeklini aldı.
Saadaktarın ol tañındı,		Sadağını takındı,
Kurdaktarın bu kurçandı.		Kuşağını kuşandı.
Cayalgalu caraş kıska		Yetenekli güzel kıza
Cakılta berdi Kan-Taacı bey:	2680	Buyurdu Kan Taacı bey
"Sen tappazañ kem tabar? – diyt.		"Sen bulamazsan kim bulur? dedi.
Cayalgalu carajay, - diyt. –		Yetenekli güzel, dedi.
Sen bilbezeñ kem biler? – diyt. –		Sen bilemezsen kim bilir? dedi.
Bıçılgalu tirü bırkan,		İlahî Bırkan,
Oçı-Ceeren omok attu	2685	Oçı Ceeren dinç atlı
Oçı-Baladı tabala,		Oçı Bala'yı bularak,
Közime ekel körgüs – dedi, -		Getirip göster, dedi.
Aylıma ekelip kiydir – dedi, -		Getirip evime girdir, dedi.
Ugayın degen sümem bar,- diyt,-	2690	Dinleyeceğin aklım var, dedi.
Aydayın degen sözim bar – diyt, -		Söyleyecek sözüm var, dedi,
Altay cerin carajayın		Altay'n güzelini
*Men körbözöm – kem körör – di*yt.		Ben görmesem kim görür, dedi.
Albatıdıñ baatırına		Halkın bahadırına
Kaan tuştabaza, kem tuştaar– diyt.?	2695	Kağan rastlamazsa, kim rastlar, dedi.
Oçı-Baladı taap ekel.		Oçı Bala'yı bulup getir.
Ordıma meniñ otur – dedi. –		Benim yerime tahta otur, dedi.
Kaan örgöözine kak boyına		Kağanın sarayında bir başına
Cayalga bolup mal başkar – diyt.		Başçı olup malı yönet, dedi.
Kaandık bolup con başta" – diyt.–	2700	Kağan olup halkı yönet, dedi.
Mını ukkan boylu bala		Bunu duyan genç kız
Ak çirdekteñ tura cügürdi.		Ak kilimden kalktı.
Suytuldada ol katkırdı.		Şen kahkahalar attı.
Turala aytkanı mındıy boldı:		Kalkıp söyledikleri şunlardı:

"Men tappazam, kem tabar – diyt.?	2705	"Ben bulmazsam, kim bulur, dedi.
Ekeleyin calçıdı, - diyt. –		Getireyim ırgatı, dedi.
Men barbazam, kem barar – diyt, -		Ben gitmezsem, kim gider, dedi.
Bar keleyin kelinge – diyt.		Geline gidip geleyim, dedi.
Altın tajuur açıp berdi,		Altın tulumu açtı.
Altın çööçöy alıp berdi.	2710	Altın kadehi alıp verdi.
- Altın-Targa abakaar		- Eşiniz Altın Targa
Aylına kojo oturzın – dedi. –		Evde sizinle otursun, dedi.
Ak-Calaa uul bala		Oğlunuz Ak Calaa
Adazıla kojo bolzın – dedi. –		Babasıyla kalsın, dedi.
Cer aldınıñ kezerleri	2715	yeraltının yiğitleri
Slerle kojo oturgay – diyt. –		Sizinle birlikte otursunlar, dedi.
Altay üstüniñ alıptarı		Altay üstünün alpları
Aylaarda kojo bolzın" – dedi.		Evlerinde kalsınlar." dedi.
Tegerik ostol cıldırıp berdi.		Yuvarlak masayı donattı.
Tepşilü kursak salıp berdi.	2720	Tepsiler dolusu yemek koydu.
Tajuurlu aracan tuttur berdi.		Aracan dolu tulum tutturdu.
Caraş çööçöy alıp berdi.		Güzel kadeh verdi.
Erke kara boylu bala		Nazlı, kara genç kız
Bozoodoñ "burt" etti,		Eşikte "burt" etti,
Burt edele, "böt" etti,	2725	Burt edip "böt" etti,
Böt edele, "surt" etti.		Böt edip "surt" etti.
Orçılañdı on aylanıp,		Dünyayı on kez dolaşıp,
Oçı-Baladı bedredi.		Oçı Bala'yı aradı.
Kandu köstü Kan-Taacı bey		Gözü kanlı Kan Taacı bey
Altın tajuurdañ arakı urup,	2730	Altın tulumdan rakı döküp,
Aylında kökip cırgap cattı.		Evinde eğlendi.
Attu-çuulu Oçı-Bala		Anlı şanlı Oçı Bala
Calañ ceeren cılkılu		Ovada kızıl yılkılı
Calbış-ceeren aygırdı		Calbış Ceeren aygırı
Çañmadap mını tudala,	2735	Kement atıp tutarak,
Altın eerle eerteyle,		Altın eyerle eyerleyip,
Altın çakı tözine		Altın at direğinin dibine
Adı bu dep buuladı.		Atı bu diye bağladı.
Temir kijenle kijendep saldı.		Demir bukağıyla bukağıladı.
Ces armakçıla buulap saldı.	2740	Bakır halatla bağladı.
Cüs uçarlu taygadı		Yüz şelaleli dağı
Oçı-Bala edip kubultala,		Oçı Bala'ya dönüştürüp,
Ay saadagın tuttur berdi.		Ay gibi sadağını tutturdu,
Köö kuyagın kiydir berdi.		Zırhını giydirdi.
Ay üldüzin tañıp berdi.	2745	Ay gibi palasını taktı.
Toguzon buttu çoy ostolgo		Doksan ayaklı demir masaya
Laptap ekel oturgıstı.		Getirip dikkatle oturttu.
Kan-Taacı bey kör oturza,		Kan Taacı bey baktı ki,
Künge küybes küreñ tuudıy,		Güneşte parlamaz kara dağ gibi,

Küler altın baatır emtir.
Ay karañay saadagı
Aydı-kündi böktöp turat.
Ay kapsalga tonınañ
Altın-möñün çagıl turdı.
Tayga keptü carındu
Mejeliktiy iyindü.
Körgön közi kök çolmondıy,
Calañ keptü onıñ töji
Caltırap tiygen künge tüñey,
Ayañ keptü kabagı
Agarıp çıkkan ayga tüñey,
Altın hrom sopogı
Ak möñküdiñ tojındıy.
Baatır kıstıñ büdüjineñ
Bastıra kalık korkıdı.
Toguzon buttu çoy ostoldıñ
Törtön budı sınaardı.
Bejen budı cerge kirgen
Tızırajıp turbay kayttı.
Kan-Taacı bey çıga cügürip,
Altayga bütken baatırdıñ
Adıñ mınıñ çiñdep kördi.
Kan-Ceeren adınıñ
Canında koştoy soodıp koytır,
Kan-Ceeren adınıñ
Kulagınañ Oçı-Baladıñ
Ceeren adınıñ kulagı
Arçın kire biyik turdı.
Oçı-Baladıñ adına
Kan-Taacı beydiñ
Töödöñ caan ceeren adı
Cük le kulun bolup bodolot.
Toguzon eki kıl uyazı
Torsıgınañ ödüp öskön,
Ceten ayrı çañkı calı
Tizezineñ ödüp öskön,
Eki kayçı kulagı
Teñeridiñ agı-kögin
Arı-beri solıp turdı.
Eki tüñey kara közi
Karık tutkan ay keberlü
Aylanıjıp turar emtir.
Tört tuygagı emdi onıñ –
Tört altaydıñ küskü tajı,
Ol keberlü mızıldajat.

Bronz, altın bahadırmış.
Çam ağacından ay gibi sadağı
Ayı, güneşi kapatmış.
Ay gibi parlak elbisesinden
Altın, gümüş parıldamış.
Dağ gibi omuz kemikli
Yamaç ormanı gibi omuzlu.
Gözü gök yıldız gibi,
Ova gibi göğsü
Parlayan güneş gibi,
Çıplak tepe gibi alnı
Ağarıp doğan ay gibi,
Altın, krom çizmesi
Ak zirvenin buzu gibi.
Bahadır kızın görünüşünden
Bütün halk korktu.
Doksan ayaklı demir masanın
Kırk ayağı kırıldı.
Yere batan elli ayağı
Gıcırdayıp durdu.
Kan Taacı bey koşarak çıkıp,
Altay'da yaratılan bahadırın
Atını inceledi.
Atı Kan Ceeren'in
Yanında dinlenmeye bırakılmış,
Atı Kan Ceeren'in
Kulağından Oçı Bala'nın
Kızıl atının kulağı
Bir arşın kadar uzunmuş.
Oçı Bala'nın atına
Kan Taacı beyin
Deveden büyük kızıl atı
Kulun olmuş gibi duruyormuş.
Doksan iki kuyruk örgüsü
Ayaklarına dek uzamış,
Yelesinin yetmiş örgüsü
Dizlerinden sarkmış,
Makas gibi iki kulağı
Göğün bulutunu, dumanını
Sağa, sola savurmuş.
Birbirine benzen iki kara gözü
Tutulmuş ay gibi
Dönüp durmuş.
Şimdi onun dört toynağı
Dört Altay'ın ayna taşı,
O şekilli ışıldadı.

Kobıldu ol semis emtir,		Güçlü, semizmiş,
Korkıştu ol caraş emtir.		Çok güzelmiş.
Kaan körüp kaykadı.		Kağan görüp şaşırdı.
At la bolzo at boltır – diyt.		At da atmış ha, dedi.
Mındıy maldı kulun bolor dep,	2800	Bunu kulun olsun diye,
Ne öçödim bolbogoy,		Niçin hor gördüm,
Mındıy baatırdı kul bolor dep,		Böyle bir bahadırı kul olsun diye,
Ne çoottım bolbogoy?		Niçin eğlendim?
Cuulaşpagan bolzom kaydat –		Savaşmasam ne olurdu,
Curtıma tübek bolbos edi.	2805	Yurdumda felaket olmazdı.
Çeneşpegen bolzom kaydat –		Sınamasam ne olurdu,
Cerime cetker bolbos edi.		Yerimde bela olmazdı.
Orçoloñgo adı çıkkan		Adı dünyaya yayılan
Oçı-Baladı ceñbeze,		Oçı Bala'yı yenmeden,
Aylu-kündü altayga	2810	Aylı, güneşli Altay'da
Kaan mende cürüm cok.		Bana kağan olarak yaşamak yok.
Kayran mende olıt cok.		Oturacak yerim yok.
Kaçalañdu kerek edip		Keskin iş yapıp
Kanayttım dep kalaktadı.		Ne yaptım ben diye âh etti.
Adın körüp kaykayla,	2815	Atına bakıp şaşırarak,
Ayılga kire konboy kayttı.		Evine girdi.
Altın külüç alala,		Altın anahtarı alarak,
Altın ejik açıp çıktı.		Altın kapıyı açıp çıktı.
Ceti ejiktü temir çedenge		Yedi kapılı demir çite
Ceeren aygırdı kiydirdi.	2820	Kızıl aygırı soktu.
Ceti azulu ceeren aygır		Yedi azı dişli kızıl aygır
Altın eer eertep salgan,		Altın eyerle eyerlenip,
Altın üygen üygendep salgan,		Altın dizgin takılıp,
Temir çedenge kiydirerde,		Demir çite konulduğunda,
Çagırada kiştep bardı.	2825	Bağırıp kişnedi.
Erke kara kızıçaktañ		Nazlı, kara kıza
Kan-Taacı bey suray saldı:		Kan Taacı bey sordu:
"Baatır kıstıñ ceeren adı		"Bahadır kızın kızıl atı
Ne kiştedi ?" – debey kayttı.		Niçin kişnedi?" dedi.
Bolçok kara boyluum	2830	Yuvarlak hatlı kara kızım
Kıytıldada katkırala,		Kahkahalarla gülüp,
Kıcırañtıp ermektendi,		Diş gıcırdatıp konuştu,
Aytkan sözi mındıy boldı:		Söyledikleri şunlardı:
"Ölbös attı öltürze,		"Ölümsüz atı öldürürsen,
Kiştep ölörin bilereer be?"	2835	Kişneyip öleceğini sezer mi?"
Çoy ostoldıñ üstindegi		Demir masadaki
Küler taygadıy baatır kıstı		Bronz dağ gibi bahadır kızı
Temir kijenle kijendedi.		Demir bağla bağladı.
Ceti kat cer aldına		Yedi kat yeraltına
Cedip tüjer ceş tamıga	2840	Açılan cehenneme

Oçı-Baladı salzın dep,
Onço baatırdı cakıdı.
Ceten kezer ceñineñ tuttı,
Cer teñzezi börüktü
Cer-Tekpenek baatır,
Kuu-ceeren attu
Kubakayçı kezer,
Müüstü kara attu
Kaşkak-Kara külük,
Ceti baştu Celbegen öbögön –
Alıp onçozı tudala,
Ceş tamıga baatır kıstı
Ködür apar bolbodılar.
Kandu köstü Kan-Taacı bey
Sol ödügin çupça tartıp,
Ot ayakka taştadı.
Sol budınıñ ergegile
Temir kijen beltirineñ alala,
Küler tuudıy baatır kıstı
Cer aldınıñ tamızına
"Külürt" ettire kiydire tepti.
Ceş tam'adıñ ejigin
Ceten somoklo somoktodı,
Temir çeden ejigin
Toguzon somoklo somoktodı.
Küler taygadıy baatır kıs
Ceti kat cer aldına
Ceti künge kürkürep,
Açu-koron kışkır bardı,
Attu-çuulu Kan-Taacı bey
Bolçok kara boyludañ
Baza takıp suray saldı:
"Attu-çuulu Oçı-Bala
Ceti kat cer aldına
Ne kışkırıp bardı ne?" – diyt.
Bolçok kara boylu balam
Suytuldada katkırala,
Çuguldanıp ayda saldı:
"Ölbös erdi öltürze,
Kışkırıp ölörin bilereer be?"
Mını ukkan Kan-Taacı bey
Baspazımdı bastım dedi,
Teppezimdi teptim dedi.
Açu-koron ol kışkırdı,
Ama-tomo ol kıygırdı.

Oçı Bala'yı koysunlar diye,
Bütün bahadırlara emretti.
Yetmiş pehlivan yeninden tuttu,
Yer kızılı börklü
Bahadır Cer Tekpenek,
Kuu Ceeren atlı
Pehlivan Kubakayçı,
Boynuzlu kara atlı
Yiğit Kaşkak Kara,
Yedi başlı ihtiyar Celbegen
Hepsi tutarak,
Bahadır kızı yeraltı cehennemine
Kaldırıp götürdüler.
Gözü kanlı Kan Taacı bey
Sol ayakkabısını çıkarıp,
Ateşin kenarına attı.
Sol ayağının parmağıyla
Demir bukağının kıyısından alarak,
Bronz dağ gibi bahadır kızı
yeraltı cehennemine
"Kütürt" diye tepip attı.
yeraltı cehenneminin kapısını
Yetmiş kilitle kilitledi.
Demir çitin kapısını
Doksan kilitle kilitledi.
Bronz dağ gibi bahadır kız
Yedi kat yeraltında
Yedi gün gök gibi gürüldeyip,
Acı acı bağırdı,
Anlı şanlı Kan Taacı bey
Yuvarlak hatlı kara kıza
Tekrar sordu:
"Anlı şanlı Oçı Bala
Yedi kat yeraltında
Niçin bağırıyor?" dedi.
Yuvarlak hatlı kara balam
Kahkahalarla gülerek,
Öfkelenip konuştu:
"Ölümsüz eri öldürürsen,
Bağırıp öleceğini sezer mi?"
Bunu işiten Kan Taacı bey
Basamayacağımı bastım dedi,
Tepemeyeceğimi teptim dedi.
Acı acı bağırdı,
Öteye beriye bağırdı.

Açu-koron kışkızına		Acı acı bağırtısından
Altıgı oroon albatızı		yeraltı ülkesinin halkı
Altı añdanıp oygondı.		Altı kez dönüp uyandı.
Ama-tomo kıygızına		Öteye beriye bağırtısına
Üstigi oroon albatızı	2890	Gökyüzü ülkesinin halkı
Üç añdanıp oygondı.		Üç kez dönüp uyandı.
Ada-Erlik le Ülgen-biy		Ada Erlik ile Ülgen Biy
Bu tabıştı baza uktı.		Onlar da bu sesi duydu.
Albatı-conın cuuy tartıp,		Halkı toplayıp,
Albatızına aydıp oturdı:	2895	Halkına şöyle dedi:
?Askan aju tatu emtir,		"Yaptığı yemek lezzetliymiş,
Aytkan sözi ödü emtir.		Söyledikleri keskinmiş.
Cayalgalu carajay,		Yetenekli güzel,
Bıçılgalu bıçu kezer.		Tanrının hüner verdiği pehlivan.
Salımdu bütken cakşı baatır	2900	Kaderi böyle yazılmış iyi bahadır
Oçoloñgo adı çıkkan		Adı dünyada yayılmış
Ot calkındıy Oçı-Bala		Ateş alevi gibi Oçı Bala
Tegin cerge "öldi" – dedi.		Boş yere "öldü" dedi.
Altay cerin cuulaarus.		Savaşır yurdunu alırız.
Arbın malın olcoloorus.	2905	Çok malını ganimet alırız.
Cuulap kelgendi bojotpoyton,		Savaşmaya geleni bırakmayan,
Cuuga-çakka ol barbaytan,		Kendisi savaşa, kavgaya gitmeyen,
Çaktap kelgendi candırbaytan,		Cenge geleni geri döndürmeyen,
Çaktı, cuudı baştabaytan,		Cenk, savaş yönetmeyen,
Eleñkeyge mal öskürgen,	2910	Sahipsiz hayvanı yetiştiren,
Eeen cerge con öskürgen		Boş yerde halk yöneten
Ülgen-biydeñ ülülü,		Ülgen Biy'den nasibini almış,
Üç-Kurbustannañ cayalgalu,		Üç Kurbustan'dan hüner almış,
Çıkkan aydañ çıpçuuldu,		Doğan aydan güzel,
Aydañ-künneñ alkıştu bütken	2915	Aydan, güneşten dualı yaratılmış
Amır süügen baatırdı,		Barışı seven bahadırı
Altayga öskön carajaydı		Altay'ın yetiştirdiği güzeli
Ala-künge öltürgenine		Öldürdüğü günün şerefine
Açınıp-korodop, arakıday berdi.		Kızıp, içki içti.
Orçoloñgo adı çıkkan	2920	Adı dünyaya yayılmış
Adı carlu Oçı-Bala		Adı çıkmış Oçı Bala'nın
Ölgön bö, tirü be, bil albay –		Ölü mü, diri mi olduğunu bilmeyip,
Ötküre kökip, çööçöy tudat.		Kendinden geçip, kadeh tuttu.
Cayalgalu carajay		Yetenekli güzel,
Bolçok küreñ boylu bala	2925	Esmer, dolgun genç kız
Erin tijin tıñ tiştendi,		Alt dudağını ısırdı,
Er sanaazın bek sanandı:		Er aklıyla düşündü
"Emdi kemniñ ceñüzi bolor? –		"Şimdi zafer kimin olur?
Kaan etkeni katu degen,		Kağan olmak katılık gerektirir,
Biy etkeni biyik degen	2930	Bey olmak büyüklük gerektirir denir.

Süt cakşızı iytte emey,
Süme cakşızı kısta emey.
Cayalgalu carajayga
Sadınadım emeş pe?
Erke kara kaandıkka
İjenedim emeş pe?" –
Mık sanaanı sananıp,
Temir komıs oynoy berdi.
Tere tajuur aça tartıp,
Çegen ajın tuttur berdi.
Ölgön kıstıñ tögüzi uçun
Öörköşpöy içer dedi.
Ceti çööçöy içele,
Cer tayanıp kaan ezirdi.
Altı çööçöy içele,
Anda-mında caykanıştı.
Erke kara boylu bala
Kör oturar bu bolgojın,
Kan-Taacı bey kaannıñ
Sol tumçugı üydineñ
Ceten kulaş kara cılan çıgala,
Oñ kulakka ol tolgoldı.
Kan-Taacı bey kaannıñ
Tumçugunıñ oñ üydineñ
Ceten kulaş koron-sarı
Cılan çıgala,
Sol kulakka bu tolgoldı.
Kandu köstü Kan-Taacı bey
Kaan kiji ayt oturdı:
"Erke kara boylu bala
Tör bajında çike turgan
Odus köstü altın aptra
Açıp körzöñ, balam" – dedi.
Odus köstü aptradıñ
Ceten eki tülküürin
Baatır kıska alıp berdi.
Bolçok kara kızıçak –
Cayalgalu carajay –
Kan-Taacı beydiñ kaandıgı –
Aptradı açarda,
Odus köstü altın aptra
"Kiñirt" edip ol açıldı.
"Aptradıñ oñ canında
Cada tüüyle salıp koygon
Altın karıs plattı

Sütün iyisi ittedir elbet,
Aklın iyisi kızdadır elbet.
Yetenekli güzele
Kanacak mıyım?
Nazlı, kara kağana
Güvendim değil mi?
Böylece düşünüp,
Demir kopuzu çaldı.
Deri tulumu açıp,
Çegeni sundu.
Ölen kızın ölü aşı niyetine
Kızmayıp içelim dedi.
Yedi kadeh içerek,
Kağan sarhoş olup yere düştü.
Altı kadeh içerek,
Sağa, sola sallandı.
Nazlı, kara genç kız
Otururken baktı ki,
Kan Taacı bey kağanın
Burnunun sol deliğinden
Yetmiş kulaç kara yılan çıkarak,
Sağ kulağına dolandı.
Kan Taacı bey kağanın
Burnunun sağ deliğinden
Yetmiş kulaç zehirli, sarı
Yılan çıkarak,
Sağ kulağına dolandı.
Gözü kanlı Kan Taacı bey
Kağan kişi oturup konuştu:
"Nazlı, güzel genç kız
Başköşede duran
Otuz gözlü altın sandığı
Açıp bak, balam." dedi.
Otuz gözlü sandığın
Yetmiş iki anahtarını
Alıp bahadır kıza verdi.
Güzel kara kız,
Yetenekli güzel
Kan Taacı beyin kağanlığı
Sandığı açtığında,
Otuz gözlü altın sandık
"Pat" diye açıldı.
Sandığın sağ yanında
Düğümlenip koyulmuş
Karış boyunda altın bezi

Alıp ber" – dep aytpay kayttı.		Alıp ver." dedi.
Erke kara boylu bala		Nazlı, kara kız
Karıs plat alıp berdi.		Karış boyunda bez verdi.
Karıs plat ortozında		karış boyundaki bezin ortasında
Ceti kırlu kök kastak –	2980	Yedi köşeli gök temrenle
Tındu cada bar boluptır.		Yada taşı varmış.
Bu cadadı Kan-Taacı bey		Bu yada taşını Kan Taacı bey
Ceti kat cer aldında		Yedi kat yeraltında
Curtap catkan taş örgöölü		Taş sarayda yaşayan
Talay kaannañ algan emtir.	2985	Talay Kağan'dan almış.
Altın karıs platla		Karış boyundaki altın bezle
Cüzi-bajın sıymay tuttı:		Yüzünü, başını sıvazladı:
Ozogınañ on artık,		İlk hâlinden on kat iyi,
Ertezineñ eki artık,		Eski hâlinden iki kat iyi,
Kak la erüül Kan-Taacı bey	2990	İyice ayılmış Kan Taacı bey
Çireezinde otura tüşti.		Tahtına oturdu.
Togus kırlu cadadı		Dokuz köşeli yada taşını
Erke kara balaga		Nazlı, kara kıza
Oyto kayra berbey kayttı.		Tekrar geri verdi.
Bergen kolın tartkalakta,	2995	Verdiği elini çekerken,
Attu-çuulu Oçı-Bala		Anlı şanlı Oçı Bala
Altın karıs plattı		Karış boyundaki altın bezi
Caan karmanına suga saldı.		Büyük cebine koydu.
Odus köstü aptradı		Otuz gözlü sandığı
Kak la kuru kaptıra saldı.	3000	Bomboş bıraktı.
Altın sırlu aptra kayırçak		Altın sırlı sandık
Kañırt-koñırt ol cabıldı.		Patır kütür kapandı.
Altın karıs platta		Karış boyundaki altın bezle
Cañıs la cajıl cada emes;		Yalnızca yeşil yada taşı değil;
Altı kırlu altın otık	3005	Altı köşeli altın çakmak taşı
Ot-calardı kamızatan,		Yananı tutuşturan,
Alakalu altın cüstük -		Sihirli altın yüzük
Üç ölgöndi tirgizeten,		Üç ölüyü dirilten,
Ceti kırlu kök cada-		Yedi köşeli gök yada taşı,
Caaş-cañmır caadıratan,	3010	Yağış, yağmur yağdıran,
Altın saptu bolot bıçak,		Altın saplı çelik bıçak,
Kojoñdozo, boyı açılatan -		Türkü söylendiğinde kendisi açılan,
Altı kıptu taş kinge,		Altı sayfalı taş kitap,
Aylatkıştu ay sudur,		Hikmetli kitap,
Ebirtkiştü ereken samara,	3015	Geleceği söyleyen kutsal kitap,
Orçoloñdı böktögön		Dünyayı içine almış.
Oçı-Bala karmanına -		Oçı Bala'nın cebine
Onçozı barıp kirgenin		Hepsinin girdiğini
Kan-Taacı bey oñdobodı.		Kan Taacı bey anlamadı.
Cayalgalu carajay,	3020	Hünerli güzel,

Bolçok kara kızıçak,
Boyına şüülte turgustı:
"Kan-Taacı bey kaandı
Mıltıgınañ, üldüzineñ
Ep-argala ayırır kerek,
Ezirter ebin tabar kerek.
Omok çulmus Oçı-Bala
Ceten eki kelinniñ
Carajınañ taldap aldı.
Cüs tüñey sarı kıstıñ
Omogınañ taldap aldı.
Kolgo tutsa "koyt" edeten
Korgolcın tajuur kolına aldı.
Korgolcın tajuur aça tartıp,
Möñün çööçöy ura tartıp,
Erke-kara kızıçak
Eptü kojoñ kojoñdodı.
Ediskidiy ünineñ
Ermen-çeçen tögüldi.
Eptep aytkan sözinde
Mındıy söstör aydıldı.
Bu çööçöydiñ uçurın
Ugarga da küç emtir.
Möñün çööçöy möltürep
Möndür çilep körünet.
Möltürede urgan ajınañ
Möttiñ cıdı cıtanat.
Aytkan söstiñ uçurı –
Amadulu tukuraan:
Elen-çaktın eki üyege
Eptü catkan kaanga
Ergekçede tabışkan,
Er cajına curtagan,
Ak-Calaa uulın
Azıragan adazı,
Ay alıstıñ cerineñ
Alıp kelgen nacızı
Añdap cürüp kelerde,
Adazına bergen çööçöyi –
Añ semizin adala,
Alu carajın tabala,
Aylına cangan ejine
Altın-Targa abakay
Amzap bergen ülüzi.
Üzü bolzo "pop" debey,

Etine dolgun genç kız,
İçinden şöyle düşündü:
"Kan-Taacı bey kağanı
Silahından, kılıcından
Akıl yoluyla ayırmak gerek,
Sarhoş etmenin yolunu bulmak gerek.
Kurnaz Oçı Bala
Yetmiş iki gelinin
Güzelini seçti.
Birbirine benzer yüz sarı kızın
Boylu poslusunu seçti.
Ele alınsa "koyt" eden
Korgolcın tulumunu eline aldı.
Korgolcın tulumunu açıp,
Gümüş kadehi doldurup,
Nazlı, kara kız
Güzel türkü söyledi.
Kaval gibi sesinden
Hoş sözler döküldü.
Hoş sözlerinin içinde
Şöyle sözler vardı.
Bu kadehin anlamını
Bilmek de güçmüş.
Gümüş kadeh parlayıp,
Dolu gibi göründü.
Parıltıyla doldurulan içkiden
Bal kokusu yayıldı.
Söylediği sözlerin anlamı
Yüce anlamlıydı:
İki nesil boyunca
Huzurlu yaşayan kağana
Parmaklar gibi birbirine yakışan,
Hep beraber yaşayan,
Ak Calaa oğlunu
Yetiştiren babası,
yeraltından
Gelen dostu
Avdan geldiğinde,
Babasına kadeh verdi.
Hayvanın semizini avlayıp,
Kürkün iyisini bulup,
Evine dönen eşine
Eşi Altın Targa
Tadımlık içki verdi.
Sıcak olsa "üf" demeden,

Açu bolzo "ok" debey,		Sert olsa "hık" demeden,
Uurtagadıy ettire		Yudumladı.
Caraş kıstar cemeşken,		Güzel kızlar takip etti,
Caş kelinder boluşkan.		Genç gelinler yardım etti.
Möltüregen çööçöydi	3070	Parlayan kadehi
Kaanına tutturgan.		Kağanına verdi.
Bolçok kara kızıçak		Yuvarlak hatlı kara kız
Kollo tutkan çööçöydi		Ele alınan kadehi
İçerin sakıp turgulayt.		İçmesini bekledi.
Açınar neme mında cok,	3075	Bunda kızacak bir şey yok.
Abakayınıñ ülüzin		Eşinin verdiğine
Arı apar dep kanay aydar.		Nasıl geri çek denir.
Arı-beri körböstöñ		Sağa sola bakmadan
Möñün çööçöy uurtadı.		Gümüş kadehi yudumladı.
Möltürede urganı	3080	İçtiği içki
Möttöñ tatu içildi.		Baldan tatlı içildi.
Cañıs çööçöy içken monço,		Tek kadeh içince
Taptu kalañı bolo berdi.		Çakırkeyf oldu.
Bolçok kara boylu bala		Yuvarlak hatlı, kara genç kız
Kızıl tajuur aça tartıp,	3085	Kızıl tulumu açıp,
Kımıs ajınañ ura tarttı.		Kımızdan doldurdu.
Kızıl surlu kıdat çööçöy		Kızıl sırlı Çin kadehi
Kızas edip köründi.		Kızarıp göründü.
Kımıstañ askan ar arakı		Kımızdan yapılmış içkinin
Kıçkıl cıdı cıtandı.	3090	Kekre kokusu yayıldı.
Cadaanadıñ caraş üni		Cadaanın güzel sesi
Cañılanıp uguldı.		Yankılanıp dinlendi.
Caynap aytkan söstörinde		Yalvarmaklı sözlerin içinde
Caraa çeçen sös uguldı.		Öne çıkan bir ses duyuldu.
Caraş kelinder canında	3095	Yanındaki güzel gelinler
Carajayga bolujat		Bu güzele katıldılar.
Cakşı kıstar cuulgan		Toplanan güzel kızlar
Cañarına cemejet.		Türküsüne eşlik ettiler.
Kıdat kızıl çööçöydi		Çin işi kızıl kadehi
Kıya tudar arga cok.	3100	Elinden bırakamadı.
Kıstıñ çümdegen sözine		Kızın güzel sesine
Kıcırañtıırga carabas.		Kabalık etmek olmazdı.
Kızıl çööçöy alala,		Kızıl kadehi alarak,
Kıyalta cokko içkediy.		Mutlaka içmeliydi.
Kojoñdo söstiñ uçurın	3105	Türküdeki sözlerin anlamı
Korkıştu cazap ukkadıy:		Çok anlamlıydı:
- Koltıgınnıñ kanadı,		- Koltuğumun kanadı
Kojo cürgen nököri,		Birlikte gezdiğim arkadaşım,
Ay taygadı ajarda		Ak dağı aşarken
Kanat bolup uçurgan.	3110	Kanat olup uçuran.

Agın suudı keçerde, Akarsuyu geçerken,
Keme bolup keçirgen. Gemi olup geçiren.
Ölöörgö söögi cañıs – Öldüğünde cesedi bir,
Öñi caraş ceeren at, Rengi güzel kızıl at,
Özöörgö tıñı cañıs – Yaşasa nefesi bir,
Kanat kayık ceeren at. Kanadı kayık kızıl at.
Añ semizin adarda, Avın semizini avladığında,
Arçımagın ekelgen. Heybeyi getiren.
Albaa-tülkü adarda, Samur, tilki avladığında,
Kireltezin kiydirgen. (Kısa günün) kârını getiren.
Attu-çuulu kaannıñ Anlı şanlı kağanın
Ay kanattıy nacızı Ay kanatlı dostu
Aydıy-kündiy kezerdiñ Ay gibi, güneş gibi yiğidin
Alıp cüreten nököri. Birlikte gezdiği arkadaşı.
Kızır beedi saayla, Kısır kısrağı sağarak,
Kımıs askan ecezi. Kımız yapmış ablası.
Kımıstañ tamgan arakı Kımızdan damlayan rakıyı
Cettir keltir bırkanı. Doldurup getirmiş.
Kan-Ceerenniñ ülüzin Kan Ceeren'in payını
Kay içpeyten bu mını? Nasıl içemez bunu?
Kanadınınñ ülüzin Kanadının payını
Kay bereten uluska? Nasıl geri verir insanlara?
Kızıl çööçöy tudala, Kızıl kadehi tutarak,
Kıltıldada içiydi. Höpürdetip içti.
Eki çööçöy içele, İki kadeh içince,
Ereen-tereen ezirdi. İyice sarhoş oldu.
Altın çööçöy ura tarttı. Altın kadehi kaldırdı.
Komıs, topçuur ünine Kopuzun, topçuurun sesinden
Koştoy tuular caykanıştı. Karşı dağlar sallandı.
Elesin-koo kojoñgo Neşeli, güzel türküden
Emil agaş büri cayıldı. Çam ağacının yaprağı sallandı.
Kak agaştañ bür cayılat. Kuru ağaçtan yaprak çıktı.
Kak altaydañ bür tomılat. Kuru topraktan yaprak filzilendi.
At bajındıy altın çööçöydi At başı gibi altın kadehi
Araayınañ ekel tutturdı. Yavaşça getirip verdiler.
Aracannıñ cıdınañ Aracanın kokusundan
Alama-tamzık cıtanat. Hoş kokular yayıldı.
Altın kızıl çööçöyi Altın kızılı kadehi
Ak-calbıştıy körünet. Ateş alevi gibi göründü.
Artist kıstar kojoñına Sanatçı kızların türküsünde
Açınar arga cok emtir. Kızacak bir şey yokmuş.
Aydıy-kündiy adazına Ay gibi, güneş gibi babasına
Ak-Calaa uulı Oğlu Ak Calaa
Amzap bergen turamı. Tadına bakması için kadeh verdi.

Añdap cürüp kelele,		Avdan dönüp gelince
Amıraytan adazı.		Dinlenen babası.
Ak kayıñdı kezele,		Ak kayını keserek,
Kabay etken adazı.		Beşik yapan babası.
Aylına kelgen öştüdi	3160	Evine gelen düşmanı
Amıratkan adazı.		Dinlendiren babası.
Uulı bergen çööçöyin		Oğlunun verdiği kadehi
Uluska berer arga cok.		İnsanlara geri veremez.
Uulınıñ ülüzin		Oğlunun payını
Uurtagadıy boluptır.	3165	Yudumlayıp içti.
Cayalgalu caraştar		Yetenekli güzeller
Sakıp turdı çööçöydi.		Kadehi beklediler.
Kojoñçılar aldında		Türkücülerin önünde
Koştoy turdı çeçektiy.		Çiçek gibi durdu.
Altın çööçöy alala,	3170	Altın kadehi alarak,
Amzap içti kaanım.		İçti kağanım
Üç çööçöydi içele,		Üç kadehi içince
Üye-söögi cımırayt.		Eti, kemiği rahatladı.
Altan tüñey kezerler		Birbirine benzer altmış yiğit
Añnıñ edin kaynadat.	3175	Av etini pişirdi.
Kaannıñ adıp kelgenin		Kağan avlayıp getirdiğini
Kalık kojo ajandı.		Halkla birlikte yedi.
Bolçok kara kızıçak		Yuvarlak hatlı kara kız
Kara tajuur kodordı.		Kara tulumu kaldırdı.
Kara tajuur açala,	3180	Kara tulumu açarak,
Kalaylu çööçöy ekeldi.		Kalaylı kadehi getirdi.
Kaanga aytkan sözi bu:		Kağana şunları söyledi:
"Kanaydatan eder?		"Ne yapalım?
Bulkançaktañ bu öskö		Bu küçük tulumdan başka
Mında rakı bojodı.	3185	Rakı kalmadı.
Oçı-Bala ekelgen		Oçı Bala'nın getirdiği
Onço aştıñ tecizi.		Bütün içkilerin özü.
Kalıkla kojo içkediy		Halkla birlikte içtiğiniz
Kalgançı la tajuur".		Son tulum bu."
Kojoñı cok çööçöydi	3190	Türkü söylemeden kadehi
Kolına ekel tutturat.		Gelip eline tutturdu.
Kalaylu küreñ çööçöydöñ		Kalaylı, kara kadehten
Kabak-spirt cıtanat.		Alkol, ispirto kokusu yayıldı.
Ança-mınça sananıp,		Biraz düşünüp,
Kan-Taacı bey oturdı.	3195	Kan Taacı bey oturdu.
- Kuu-Ceeren attu		- Kuu-Ceeren atlı
Taayına berzeñ – dep,		Dayısına versen, diye
Cakıltalu caylattı.		Buyurur gibi konuştu.
Kalaylu çööçöy kalırap,		Kalaylı kadeh sallanıp,
Kaan kolınañ cayladı.	3200	Kağanın elinden gitti.

Kubakayçı alala,
Kunukpastañ içiydi.
Ceenniñ bergen çööçöyin
Cerge salar arga cok.
Kalaylu küreñ çööçöydi
Kaktay uurtap tüjürdi.
Cañıs çööçöy içele,
Taay öbögön kaladı.
Bayagı içken çööçöydöñ
Başka emtir amtanı.
Bulkançaktı kodorıp,
Mında cırgal baştaldı.
Törtinçizin urala,
Erke kara kojoñdoyt:
- Kara agaştıy kalıktıñ
Onçozı bergen ülüzi
Bajın biler kaanına
Bajırıp bergen çööçöyi.
Başkarıp aydar biyine
Kündülep bergen tuuramı.
Connıñ küünin körölö,
Uurtadı kaanım.
Tört çööçöydi içele,
Töbö-bajı caykanat.
Bulkançaktu arakı
Aça tartıp urgulayt.
Cer üstiniñ ceten çeçek-
Cıdı mınañ cıtanat.
Altay üsti altan cemit –
Amtanı mınañ cıtanat.
Cüs tajuur arakıdı
Bir tajuurga taptagan.
Cüs çööçöy arakıdı
Bir çööçöygö taptagan.
Bejinçi çööçöy içele,
Meelü bajı aylanat.
Altınçı çööçöy içele,
Araan-tereen kıygırdı.
Erke kara boyluga
Ekinçizin cakıdı:
- Men cıgılıp uyuktazam
Kurdagımdı kurdagança,
Saadagım tagıngança,
Ak üldüümdi tañıp koy – diyt.–
Ak mıltıgım cölöp koy –diyt.–

Kubakayçı alarak,
Gücenmeden içti.
Yeğeninin verdiği kadehi
Yere bırakmak olmazdı.
Kalaylı kara kadehi
Dibine kadar içip bıraktı.
Bir kadehi içince,
Dayısının içi yandı.
Önce içtiği kadehten
Başkaymış tadı.
Tulumu alıp,
Burada eğlence başladı.
Dördüncüsünü dökünce,
Nazlı, kara kız türküye başladı:
- Kara ağaç gibi halkın
Hepsinin payını verdi
Baş tutan kağanına
Baş eğip kadeh verdiler.
Onları yöneten beylerine
Saygıyla kadeh verdiler.
Halkını memnun etmek için,
İçti kağanım.
Dört kadehi içince,
Başı iyice döndü.
Tulumdaki içkiyi
Açıp doldurdular.
Yer üstünün yetmiş çiçeğinin
Kokusu yayıldı.
Altay üstünün altmış yiyeceğinin
Kokusu yayıldı.
Yüz tulum rakı
Bir tuluma sığdırılmış.
Yüz kadeh rakı
Bir kadehe sığdırılmış.
Beşinci kadehi içince,
Başı iyice döndü.
Altıncı kadehi içince,
Yüksek sesle bağırdı.
Nazlı, kara kıza
İkinci defa emretti:
- Ben yıkılıp uyursam
Kuşağımı kuşanıp,
Sadağımı takınıp,
Ak kılıcımı kuşan, dedi.
Ak silahımı as, dedi.

Kan-Ceeren adımdı Atım Kan Ceeren'i
Boş agıt dep aybıladı. Serbet bırak diye emretti.
Köböñ torko töjöp ber – diyt. – Pamuk, ipek döşek ser, dedi.
Küler eerim castap koy – diyt. – Bronz eyerimi yastık yap, dedi.
Ejik aldın sakıgan Kapı önünü bekleyen
Eki kara taygılımdı İki kara köpeğimi
Agıt iy dep aytpay kayttı. Bırakıp sal dedi.
Ceti çööçöy içele, Yedinci kadehi içince,
Cer tayanıp cıgıldı. Yere dayanıp yıkıldı.

*** ***

Erketendü erke kara Kudretli, güzel kara kız
Tura cügürip silkinde, Ayağa kalkıp silkinince,
Oçoloñgo adı çıkkan Adını dünyanın duyduğu
Attu-çuulu Oçı-Bala Anlı şanlı Oçı Bala
Bütkül boyı tura tüşti. Bütün heybetiyle göründü.
Ay kapsalga tonınañ Ay gibi parlak elbisesinden
Aydıñ közi caltırt etti. Ayın gözü parladı.
Kün kapsalga tonınañ Güneş gibi parlak elbisesinden
Künniñ közi mızılt etti. Güneşin gözü ışıldadı.
Aydıy-kündiy baatır kız Ay gibi, güneş gibi bahadır kız
Altın ejik açıp çıktı. Altın kapıyı açıp çıktı.
Soloñıdıy Kan-Ceerendi Gökkuşağı gibi Kan Ceeren'i
Temir kijenle kijendedi. Demir bukağıyla bukağıladı.
At burulu altın çakı At bağlanan altın direğe
Aylandıra tartıp buulay saldı. Dolayıp bağladı.
Kan-Taacı bey kaandı Kan Taacı bey kağanı
Küler kıncıla kıncıladı. Bronz zincirle zincirledi.
Er burulu erezin çadan Er bağlanan direğe
Ebire tartıp ol buuladı. Dolayıp bağladı.
Kolı-budın erep-tolgop, Elini, ayağını bağlayıp,
Bu kazıkka tolgoy tuttı. Bu kazığa bağladı.
Azar, Kazar taygıldarınıñ Köpekleri Azar ve Kazar'ın
Azulu caagın sıy soktı. Azı dişli yanaklarını parçaladı.
Tünükçi boro mürküdiniñ Bacada bekleyen kartalının
Meelü bajın oyo soktı. Akıllı başını ezdi.
Kurdaktarın çeçele, Kuşaklarını çözerek,
Kara kurumçı kurçap berdi. Kara kül serpti.
Saadagın alala, Sadağını alarak,
Sarı carçaa tañıp berdi. Çalı çırpı taktı.
Köböñ tokım ordına Pamuktan eyer keçesi yerine
Kara kurumçı töjöp berdi. Kara kül serpti.
Altın eer ordına Altın eyerin yerine
Kuu ıñırçak castap berdi. Kötü yük eyeri koydu.
Ay üldüzin alala, Ay gibi kılıcını alarak,
Agaş tayak cölöp saldı. Ağaç baston astı.
Ak mıltıgın alala, Ay gibi tüfeğini alarak,

Agaş sıra cölöp berdi.		Ağaç değnek taktı.
Kandu köstü kaan kiji		Gözü kanlı kağan
Kança konok uyuktadı.		Günlerce uyudu.
Uygnıp kelze, bu kaan		Uyandığında bu kağanın
Arakıdañ kakşagan.	3295	Rakıdan içi geçmişti.
Aştagan la suuzagan.		Hem acıkmış hem de susamıştı.
Arga-orgo taap bolboy,		Çare bulamayıp,
Açu koron kıygırdı:		Acı acı bağırdı:
*- Suuzay bardım, suu kerek – diy*t.		- Susadım, su gerek, dedi.
Aştap cadım, aş kerek – diyt.	3300	Acıktım aş gerek, dedi.
Kımıs kerek emeş pe dep,		Kımız gerek mi diye,
Kıstardıñ kuuçını ugulat.		Kızların sesi duyuldu.
Arakı kerek emeş pe dep,		Rakı gerek mi diye,
Kelinder kuuçını ugulat.		Gelinlerin sesi duyuldu.
Bir bilinip körüp turza,	3305	Kendine geldiğindeyse,
At burulu altın çakıga		At bağlanan altın direğe
Kan-Ceerendi buulayla,		Kan Ceeren'i bağlayarak,
Cıga adıp öltürgen emtir.		Atını yıkıp öldürmüş.
Azuludañ Kan-Ceeren at		Azı dişli at Kan Ceeren
Cal castangan mında cattı.	3310	Yelesine yaslanmış burada yatıyormuş.
Adazı uçun turujarga		Babası için savaşmaya
Ak-Calaa kelgen emtir.		Ak Calaa gelmiş.
Er burulu erezin çakıga		Er bağlanan direğe
Uulın erep buulayla,		Oğlu bağlanarak,
Bajın kezip budına saltır,	3315	Başı kesilip ayağına bırakılmış,
Budın kezip bajına saltır.		Ayağı kesilip başına asılmış.
Cer aldınañ taayları		Dayıları yeraltından
Bolujarga kelgen emtir.		Yardıma gelmişler.
Onçozınıñ moynın kezele,		Hepsinin boynu kesilerek,
Korımdar edip oboolop saltır.	3320	Taş yığınları gibi yığılmış.
Kaan ölgönin körör edip,		Kağanın ölüsünü görsün diye,
Kaan abakayın külip saltır.		Kağanın eşini bağlamış.
Küler kıncıga oturala,		Bronz zincire oturup,
Altın bolup sargar kaltır.		Altın gibi sararmış.
Kan-Taacı bey kaannıñ	3325	Kan Taacı bey kağanın
Aldına cedip kelele,		Önüne gelerek,
Oçı-Bala baatır kızıçak		Bahadır kız Oçı Bala
Bütkül boyı silkindi.		Bütün vücuduyla silkindi.
Ay kapsalga tonınañ		Paltosunun ay gibi düğmesinden
Aydıñ közi caltırt etti.	3330	Ayın gözü parladı.
Kün kapsalga tonınañ		Paltosunun güneş gibi düğmesinden
Künniñ közi mızılt etti.		Güneşin gözü ışıldadı.
Kaandık bolgon kara kıs		Kağan olacak kara kız
Oçı-Bala boyı emtir.		Oçı Bala'nın kendisiymiş.
Altın eer eertegen	3335	Altın eyerle eyerlenmiş

Oçı-Ceeren omok adı
Üç teñeri tübineñ
Kürkürep uçup tüşpey kayttı.
Temir çeden aça tartıp,
Ceeren aygırdı çıgar berdi.
At pa bu, aygır ba bu dep,
Kaan közine körgüzet.
Cer tamıdı açala,
Küler tuudı çıgar keldi.
Kıs pa bu, tuu ba bu dep,
Oçı-Bala aydıp turdı:
"Baspazımdı bastım degeñ,
Men bajırıp köröyin be – diyt. –
Teppezimdi tepkem degeñ,
Men tepsep köröyin be – diyt. –
E-ey-ey, kaan, - dedi. –
Elek, uyat kayda – dedi,-
Akır, akır, kaan, - dedi. –
Arga-süme kemde?" – dedi.
Kan-Taacı bey kaanım
Açu-koron kıygırdı.
Açu-koron kıygızı
Ada-Erlikke uguldı.
Ama-tomo kışkırdı,
Ülgen-Biyge uguldı.
Castanganın körördö,
Kuu ıñırçak cadırı.
Kurçanganın körördö,
Kara kurumçı boluptır.
Oçı-Bala aydıp turdı:
"Ezen-ezen, kaan, - dedi. –
Ermen-ermen kezer, - dedi. –
Süt cakşızı iytte degen.
Amadaganım alarım, - diyt. –
Süme cakşı kulda degen.
Meniñ möröy boldı, - diyt. –
Ceeren attıñ söögin
Alayın dep keldim, - diyt. –
Baatır kıstıñ tebüzin
Cuuyın dep keldim" – diyt.
Mını ukkan Kan-Taacı bey
Teñerige cañılandıra
Kıygırdı la kışkırdı.
Cer-altaydı torgılta
Iyladı la sıktadı.

Dinç atı Oçı Ceeren
Göğün üçüncü katından
Gürüldeyerek uçup inmiş.
Demir çiti açıp,
Kızıl aygırı çıkardı.
At mı bu, aygır mı bu deyip,
Kağana gösterdi.
yeraltını açarak,
Bronz dağı çıkardı.
Kız mı bu, dağ mı deyip,
Oçı Bala konuştu:
"Basmadığımı bastım dedi,
Ben baş eğip göreyim mi, dedi.
Tepmediğimi teptim dedi,
Ben tepip göreyim, dedi.
Eeey, kağan, dedi.
Alay, utanç nerede? dedi.
Dur, dur bakalım kağan, dedi.
Akıl, çare kimdeymiş?" dedi.
Kan Taacı bey kağanım
Acı acı bağırdı.
Acı acı bağırmasını
Ada Erlik duydu.
Türlü türlü bağırtısını
Ülgen Biy duydu.
Yaslandığına baktı ki,
Ak yük eyeri duruyor.
Kuşağına baktı ki,
Kara tozmuş.
Oçı Bala şöyle dedi:
"Selam, selam kağan, dedi.
Merhaba, merhaba yiğit, dedi.
Sütün iyisi itte denir.
Gayeme ulaşırım, dedi.
Aklın iyisi kulda denir.
Zafer benim oldu, dedi.
Kızıl atın cesedini
Almaya geldim, dedi.
Bahadır kızın cesedini
Yıkamaya geldim." dedi.
Bunu duyan Kan Taacı bey
Gökte yankılanana dek
Bağırıp çağırmış.
Yer Altay'ı yankılandırıp
Ağlayıp, inlemiş.

Ada-Erlik azıy ugup,
Taş biçikke sıy salgan.
Ülgen-bırkan ugala,
Samara biçikke biçigen.
Cuulap kelgendi bojotpos,
Cuuga-çakka ol barbas,
Çaktap kelgendi candırbas,
Çakka-cuuga ol cürbes,
Amır-ençü sanaalu,
Altayga toolu cööjölü
Amır catkan baatır kıska
Boyı barıp berijele,
Konogı cokko ol catkan.
Kan-Taacı bey kaandı
Kanaydarıs bis onı" – dep,
Ülgen-biy aydıp oturdı.
Ülgenniñ aytkan cakıltazıla
Teñeridiñ Teñeri-Kaanı
Kaannıñ tını üzüler edip,
Üle-konogın tüjürip iydi.
"Cüs uçarlu taygadı
Ceş tamıga kiydire teber tujında
Baatır küçiñ bar bolgon.
Bajıñ kayda, kaan? – diyt. –
Kan-Ceeren aygırdı
Temir çedenge sugarda,
İydeñ seniñ köp bolgon,
Sanaañ kayda, kağan?" – diyt.
Köp adıjıp, kaan – diyt.
Mergen bolbos men – dedi.
Köp aydıjıp men – dedi,
Çeçen bolbos kaan – dedi.
Temir kijen çeçele,
Kaandı takıp kijendeyt.
Almıs oşkoş üldüle
Moynın keze çaap iydi.
Kalaptu bütken kaannıñ
Ceñdirgeni bu boldı.
"E-e, kalak" degeni
Erlik-biyge uguldı.
"Co-o, kalak" degeni
Ülgen-biyge uguldı.
Cer üstiniñ ceten kaan
Tekşi cuulıp kelgiledi.
Altay üstin altan kaan

Önce Ada Erlik duyup,
Taş kitaba yazmış.
Ülgen Bırkan duyup,
Yüce kitaba yazmış.
Savaşmaya geleni bırakmaz,
O kavgaya, savaşa gitmez,
Cenge geleni döndürmez,
Kavgaya, savaşa o gitmez,
Barış düşünceli,
Altay dolusu servetli
Rahat yaşayan bahadır kıza
Kendi gidip sataşınca
Eceli geldi.
Kağan Kan Taacı beyi
Ne yapacağız?" diye,
Ülgen Biy konuştu.
Ülgen'in emriyle
Göğün Teñeri Kağan'ı
Kağanın nefesini durdurmak için,
Ecel vaktini indirdi.
"Yüz şelaleli dağı
yeraltına teptiğin zaman
Bahadır gücün vardı.
Başın nerede, kağan? dedi.
Kan Ceeren aygırı
Demir çite soktuğunda,
Senin gücün çoktu,
Aklın nerede kağan?" dedi.
Çok atınca, kağan dedi.
Nişancı olunmaz, dedi.
Çok konuşunca, dedi,
Hatip olunmaz kağan, dedi.
Demir bukağıyı çözüp,
Kağanı tekrar bukağıladı.
Elmas gibi kılıcıyla
Boynuna vurup kesti.
Heybetli yaratılışlı kağanın
Yenilgisi bu oldu.
"Ee, vah" deyişini
Erlik Biy duydu.
"Âah, vah" deyişini
Ülgen Biy duydu.
Yer üstünün yetmiş kağanı
Hep beraber toplanıp geldi.
Altay üstünün altmış kağanı

Bastıra cuulıp kelgiledi.		Hepsi toplanıp geldi.
Oçı-Bala aydıp turat:		Oçı Bala şöyle dedi:
"Ceri-curtın ürebeer,		"Yerini, yurdunu dağıtmayın,
Cerde caman cok – dedi.		Toprakta kötülük yok, dedi.
Ak malın sandıratpaar,	3430	Ak hayvanını kırmayın,
Malda caman cok – dedi.		Hayvanda kötülük yok, dedi.
Arbın maldı azıragar,		Çok hayvanı besleyin,
Cerlü kiji cereerge baraar,		Yerli kişi yerine gitsin,
Kayda mal azıragadıy		Hayvanı istediği yerde beslesin
Altaylu kiji altayaarga baraar.	3435	Yurdu olan yurduna gitsin.
Kayda cürüp bala azıragadıy,		İstediği yerde çocuk yetiştirsin
Albatı-con boyoor bileer" – dep,		Halk nereye isterse gitsin." diye,
Oçı-Bala aydala,		Oçı Bala söyleyip,
Malınañ ol mal albadı,		Hayvanından hayvan almadı,
Kebineñ ol keb albadı.	3440	Giysisinden giysi almadı.
Oçı-Ceeren adına minip,		Oçı Ceeren atına binip,
Altayına uulandı.		Altay'ına yöneldi.
Kan-Taacı bey kaannıñ		Kan Taacı bey kağanın
İçin onıñ altınla çümdep,		İçini altınla bezeyip,
Tıştıñ onıñ möñünle çümdep,	3445	Dışını gümüşle bezeyip,
Kaannıñ söögin cazap, cuup,		Kağanın cesedini süsleyip, yıkayıp,
Taş korımla cazap saldı.		Taş mezara koydu.
Attu-çuulu Oçı-Bala		Anlı şanlı Oçı Bala
Kaan abakayın öltürbedi,		Kağanın eşini öldürmedi,
Bılarda caman cok dedi.	3450	Bunlarda kötülük yok dedi.
Üle-konogı kelgençe,		Ecel vakti gelene kadar,
Altayına cürzin dedi.		Altay'ında yaşasın dedi.
Caan tuuga saygalatkan,		Büyük dağa rahvan koşan,
Biyik tuuga biyeletken		Yüksek dağda uçan
Oçı-Ceeren omok attu	3455	Oçı Ceeren dinç atlı
Oçı-Bala baatır kızıçak		Bahadır kız Oçı Bala
Tarlan-koo türkü saldı,		Neşeli türkü söyledi,
Tarlan-koo kojoñdoordo,		Neşeli türkü söylediğinde,
Taş bajınañ çeçek çıktı.		Taş başından çiçek çıktı.
Elesin-koo kojoñ çöydi,	3460	Kıvrak türkü saldı,
Emil agaştañ kuzuk östi.		Çam ağacından fısıtıklı kozalak çıktı.
Balalu añdar balazın taştap,		Yavrulu hayvanlar yavrusunu bırakıp,
Baatır kısla kojo keldi.		Bahadır kızla birlikte geldi.
Uyalu kuştar uyazın çaçıp,		Yuvalı kuşlar yuvasını bırakıp,
Oçı-Balala kojo uçtı.	3465	Oçı Bala'yla birlikte uçtu.
Ayga küybes ala taygaga		Ay altında yanmaz ala dağa
Atkan oktıy çike keldi.		Atılan ok gibi doğruca geldi.
Kelip cadıp Oçı-Bala		Gelip Oçı Bala
Cer eezi kök bukadı		Yer iyesi gök boğayı
Kan-Taacı bey buudagı –	3470	Kan Taacı beyin engeli;

Külüge catkan kara bukadı
Ökpö-cüregin keze atkan.
Kiyik deze tügi cok,
Kiyikke tüñey aayı cok,
Mal degejin – mal aayı cok,
Malga tüñey büdüji cok.
Kara buka ol altayda
Kara tayga bolup arttı.
Eki kulagı süüri tuu.
Eki müüzi eki sümer uçar,
Eki közi kara köl,
Oozı mınıñ ceş okpor,
Eki tumçugı ceş tamı
Altıgı uçı altıgı oroondo,
Üstügi uçı üstigi oroondo
Kök sümer bolup turup kaldı.
Eki kara kölgö
Er cajına kuş tüşpes,
Tüşken kuş anda la ölör,
Neniñ uçun deze, urtutu.
Mındıy tayga kayda barın
Biçikçi ulus biler uçurlu,
Küzüñülü küreñ taygaga
Oçı-Bala cedip keldi.
Altın taştu ala tayga –
Adadıy bütken Kin-Altayı.
Kümüş baştu küreñ tayga –
Enezi bolgon bay Altayı.
At bajındıy altın küük
Cıñkıldada cırgap turdı.
Altın taştu altay ceri
Aydıy-kündiy mızılt etti.
Ak malı maldañ köp
Altayında özüp kaltır.
Albatızı connoñ köp,
Töröl curtı caran kaltır.
Cerine kelgen Oçı-Bala
Çakızına kelbey kayttı.
Kaan ölgönin ugala,
Kara albatı kaykadı.
Baatır kıstıñ külügin
Bastıra albatı maktadı.
Coktu-coyu ulustar
Corgo attu corıktadı.
Baskın kul ulustar

Bukağıdaki kara boğayı
Vurup ciğerini, yüreğini parçaladı.
Geyik desen tüyü yok,
Geyiğe benzer yanı yok,
Hayvan desen, hayvana benzer değil,
Hayvan görünüşü yok.
Kara boğa o Altay'da
Kara dağ olup kaldı.
İki kulağı sivri dağ.
İki boynuzu iki şelale,
İki gözü kara göl,
Ağzı yeraltına açılan kuyu,
İki burnu yeraltı mağarası
Alt ucu yeraltı ülkesinde,
Üst ucu gökyüzü ülkesinde
Gök zirve olup kaldı.
İki kara göle
Bugüne kadar kuş konmaz,
Konan kuş da orada ölür,
Niçin derseniz civalı.
Böyle bir dağın nerede olduğunu
Okur yazar olanlar bilmeli,
Çıngıraklı kara dağa
Oçı Bala yetip geldi.
Altın taşlı ala dağ
Babası gibi olan Kin Altayı.
Gümüş başlı kara dağ
Anası gibi olan kutsal Altayı.
At başı gibi altın guguk kuşu
Keyifle cıvıldadı.
Altın taşlı yurdu
Ay gibi, güneş gibi ışıldadı.
Ak hayvanı olduğunca çok
Yurdunda yetişmiş.
Halkı çoğalmış,
Ana yurdu bezenmiş.
Yerine gelen Oçı Bala
At direğine geldi.
Kağanın öldüğünü duyan,
Kara halk şaşırdı.
Bahadır kızın yiğitliğini
Bütün halk övdü.
Yoksul, yayan insanlar
Rahvan atlarını koşturdu.
Esir, kul insanlar

Maanı tondu cürgüledi.		Yabani kedi paltosuyla koştu.
Attu-çuulu Oçı-Bala		Anlı şanlı Oçı Bala
Cañırar aydıñ üç cañıda		Yeni ayın üçünde
Ceeren adın minele,		Kızıl atına binerek,
Teñeri örö uçup çıktı.	3520	Göğe doğru uçup çıktı.
Curtaar curtım teñeride,		Yaşayacak yurdumu gökte,
Boyım barıp taap alarım.		Kendim gidip bulurum.
Bala-barka azırap,		Çoluk çocuk büyütüp,
Mal cakşızın öskürip,		Hayvanın iyisini besleyip,
Altayaarga amır cadaar,	3525	Altay'ınızda huzurlu yaşayın,
Cuuga-çakka barbagar.		Savaşa, kavgaya gitmeyin.
Cuulap kelgendi bojotpogor.		Savaşmaya geleni bırakmayın.
Çakka-cuuga barbagar –		Kavgaya, savaşa gitmeyin,
Çaktap kelgendi candırbagar.		Cenge geleni döndürmeyin.
Kan-Taacı bey cer-altayı	3530	Kan Taacı beyin yurdunda
Mal bütkenneñ bargaa bütken		Hayvan yerine ayrık otu bitti,
Con bütkenneñ coygon bütken		Halk yerine ladin ağacı yetişti.
Kaan söögi cerinde le,		Kağanın cesedi yerinde,
Altın-möñün orogonço,		Altına, gümüşe sarılıp,
Korım bolup artıp kalgan.	3535	Taş mezar olup kaldı.
Kobı-cikte curtı kalgan,		Vadide yurdu kaldı,
Korımduda söögi kalgan.		Taş mezarda cesedi kaldı.
Oçı-Bala altayına		Oçı Bala'nın yurdunda
Maldañ köp mal öskön,		Hayvandan çok hayvan yetişti,
Connoñ köp con öskön.	3540	Halktan çok halk yetişti.
Altay kulun albatı –		Altay halkı
Oçı-Baladıñ conınañ artkan.		Oçı Bala'nın halkından türedi.
Altay içinde mal –		Altay içindeki hayvan
Oçı-Baladıñ malınañ artkan.		Oçı Bala'nın hayvanından türedi.
Oçı-Bala boyı	3545	Oçı Bala'nın kendisi
Teñeride segistü ay.		Gökte ay sekizi oldu.
Cañırar aydıñ üç cañıda bargan.		Yeni ayın üçünde gitti.
Oçı-Ceeren omok adı		Dinç atı Oçı Ceeren
Eñir-Çolmon bolup kalgan.		Akşam yıldızı olup kaldı.
Altay kalıktıñ çeçen sözinde	3550	Altayların güzel sözünde
Mındıy söskö cayılıp artkan:		Şöyle söz yayılıp kaldı:
"Semirgejin at caraş,		"Semirince at güzel,
Segistüde ay caraş,		Sekizinde ay güzel,
Toyıngajın koy caraş,		Doyunca koyun güzel,
Togustuda ay caraş".	3555	Dokuzunda ay güzel."
Adamnañ ukkan kay edi,		Babamdan duyduğum destandı,
Uçı bolboy bayla.		Devamı yok galiba.
Agaş topçuur aylat salzın,		Ağaç topçuur söylesin,
Albatı-con tarkat salzın.		Halk dağılsın.
Oçıra-Mancı Altayda	3560	Altay'da Oçıra Mancı
Altaydıñ eezi bolup artkan.		Altay'ın iyesi olup kaldı.

AY SOLOGOY LO KÜN KOLOGOY

Altan ayrı ak talay		Altmış kollu ak nehir
Alkanıp araay agıp cadat.		Dalgalanıp yavaşça akıyordu.
Altı tüñey kök tayga		Birbirine benzer altı gök dağ
Ayga-künge çagılıp turat.	5	Aya, güneşe ulaşıyordu.
At bajındıy altın küüktiñ		At başı gibi altın guguk kuşunun
Üni üzülbes Altayda,		Sesi dinmez Altay'da
At artkıllu caş ölöñniñ		At yemi taze otun
Öñi öçpös Altayda,		Rengi solmaz Altay'da
Ak kemirçek biyik örgöö	10	Ak kıkırdak gibi yüce saray
Ak-carıkka bu cayılat.		Göğe doğru uzanmıştı.
Altı üyelü altın çakı		Altı boğumlu altın at direği
Ak bulutka kurç saptalat.		Ak buluta saplanmıştı.
Altayga tolo mal azıragan,		Altay dolusu hayvan besleyen,
Aymakka tolo con başkargan	15	Aymak dolusu halk yöneten
Ak-Kaannıñ altayı		Ak Kağan'ın yurdu
Amır, keen mında cadat.		Burada rahat, görklü duruyordu.
Altın çakı tözinde		Altın at direğinin dibinde
Ak-Sarı adı turat.		Ak Sarı at duruyordu.
Suudıñ añın suuga ceder,	20	Suyun hayvanı sudaydı,
Tuudıñ añın tuuga ceder.		Dağın hayvanı dağdaydı.
Cal kuyrugı calkın keptü,		Yelesi şimşek gibi,
Cal-arkazı calañ keptü,		Sırtı ova gibi,
Tayga bolup mızıldagan,		Dağ gibi ışıldayan,
Talay çılap şookırgan	25	Nehir gibi şırıldayan
Ak-Sarı ercinediñ		Kıymetli Ak Sarı'nın
Eki tüñey kayçı kulagı		Birbirine eş makas gibi iki kulağı
Teñeridiñ soloñızın		Göğün gökkuşağını
Örö-tömön solıp turdı.		Yukarı, aşağı oynattı.
Eki tüñey ala közi	30	Birbirine eş iki ala gözü
Eki tüñey tañ çolmondıy		Birbirine eş iki sabah yıldızı gibi
Surkuraşkan turbay kayttı.		Parıldayıp durdu.
Tört tuygagı emdi mınıñ		Şimdi onun dört toynağı
Tört tegerik ayga tüñey		Dört yuvarlak ay gibi
Mızıldaşkan turar boltır.	35	Işıldayıp durdu.
Ak-Kaan boyı deze		Ak Kağan'ın kendisiyse
Ak kemirçek örgöözinde,		Ak kıkırdak gibi sarayında,
Altı buttu taş çireede		Altı ayaklı taş tahtta
Amırap catkan ol boluptır.		Rahat oturdu.
Cuulap kelgendi ol candırbas,	40	O savaşmaya geleni döndürmez,
Cuuga-çakka boyı barbas,		Kendisi savaşa, kavgaya gitmez,
Çaktap kelgendi bojotpoyton,		Cenge geleni bırakmaz,
Çak-camanga atanbaytan,		Kötü savaşa gitmez,
Kiji kanın köp tökpöön,		İnsan kanını çok dökmez,

Kinçektü kerekke köp cürbegen,	45	Çok fazla günaha girmez,
Albatı kanın köp tökpögön,		Halkın kanını çok dökmez,
Altay tonop cuulabagan, -		Yurt yağmalamaz,
Añdap-suulap cortup ta cürer,		Ava çıkar, gezer,
Altay sının sındap ta cürer,		Altay üstünde dolaşır,
Albatı-conın başkaratan	50	Halkını yönetirdi.
Eki alıp uuldu boldı.		İki alp oğlu vardı.
Caan uulınıñ cakşınak adı		Büyük oğlunun iyi adı
Ay-Sologoy dep külük emtir.		Ay Sologoy adlı yiğitmiş.
Caan uulı onıñ bolzo,		Onun bu büyük oğlu,
Toşko tüñey sook boltır,	55	Buz gibi soğukmuş,
Tokına-coboş bütken emtir.		Sakin, rahat yaratılışlıymış.
Ne le bolup kubulıp turar,		İstediği şeye dönüşür,
Neni le cayap biler cañdu.		İstediğini yaratabilirmiş.
Ay eskide ol kubulıp,		Eski ayda kılık değiştirip,
Alıp-baatır büdüülü turat.	60	Alp, bahadır olurmuş.
Ay cañıda kenete kelip,		Yeni ay olunca birden
Keen kıs bolup kalat.		Çok güzel bir kız olurmuş.
Karañuy tün kirgen tuşta,		Karanlık çöktüğünde,
Kança cuudıñ kuyagın kiyip,		Sayısız savaş zırhını giyip,
Kara-Kaannıñ cerine tüjüp,	65	Kara Kağan'ın yurduna inip,
Katu kerekter başkarar boltır.		Zor işlerin üstesinden gelirmiş.
Tolu ay cañırgan tuşta,		Dolunay parladığında,
Aru cakşı kebin kiyip,		Güzel elbiselerini giyip,
Albatızın ortozına cürüp,		Halkın arasında dolaşıp,
At cakşızın taldap minet,	70	Atın iyisini seçerek binip,
Albatızın cakarıp cüret.		Halkı yönetirmiş.
Cer üstüniñ ceten kaan		Yer üstünün yetmiş kağanı
Ay-Sologoydı tanıbay turat.		Ay Sologoy'u tanıyamadı.
Kandu cañdu kiji bu dep,		Ne biçim insan bu diye,
Kaykajıp ogo ulus köröt.	75	İnsanlar şaşırarak baktı.
Altay üstünde altan kaan		Altay üstündeki altmış kağan
Ay-Sologoydı körüp te cürze,		Ay Sologoy'a bakınca,
Uul ba, kıs pa bu kiji dep,		Erkek mi, kız mı bu nasıl insan deyip,
Ulus onı oñdoboy turat...		İnsanlar ne olduğunu anlamadı...
Kün-Sologoy degen uulı	80	Kün Sologoy adlı oğlu
Tünde cürgende aydıy körünet,		Gece yürüdüğünde ay gibi görünür,
Tüşte bolzo, küydiy körünet.		Gündüzse, güneş gibi görünürdü.
Kiygen kiyiminde kir cukpas,		Giydiği giysisi kir tutmaz,
Kızıl calbıştıy kılbırap turar.		Kızıl alev gibi göz kamaştırırdı.
Köö-kuyagınıñ tabıjına	85	Zırhının sesinden
Kök teñeri kürkürep turar.		Gök gürlerdi.
Köörkiy boydıñ ermegi		Bu yakışıklının sözü
Köön özöktiñ salkınındıy.		Düz vadinin rüzgârı gibiydi.
Caman sanaaga kilebes cañdu		Kötü düşünceliye acımaz

Calkın çılap örtöy sogor.
Cakşı sanaaga açınbas cañdu,
Salımın onıñ cartap turar..
Ak-Kaan bir künde
Abakayına aydıp oturdı:
"Altan ayrı talayımdı
Aylanıp keler küünim bar.
Altı caan taygalarga
Añdap çıgar sanaam bar.
Albatı-condı ebirip körötöm,
Altay-cerimdi acarıp körötöm.
Azık-tülük cazap ber" – dep,
Aydıp turdı abakayına.
Ak-Kaannıñ abakayı
Arı körzö –ay keberlü,
Beri körzö – kün keberlü,
Al caltagı çırayı –
Altın keptü caltıraşkan,
Kün caltagı çırayı –
Kümüş keptü mızıldaşkan...
Toguzon ayrı keceezi
Torsık tömön tolgolıp tüşken,
Altan altı çañkızı
Arka-belde añdana tüşken..
Toguzon togus altın cinci
Tolu moynında surkurap turat.
Aru aydıy apagaş töji
Açılgan cikteñ surkurayt oşkoş.
Calbış kızıl caş çırayı –
Cañırıp çıkkan çeçek oşkoş.
Ecen-Boodo kaannıñ
Erke, caraş bu kızı, -
Adagan adı Ay-Sulu,
Alkı boyı ay-sürlü,
Ak-Kaannıñ algan eji
Ay-Sulu dep abakayı
Altan kırlu altın ostolgo
Altan cüzün tamzık saldı.
Azık-tülügin cazay berdi.
Ak-Kaan boyı deze
Altın ostolgo otırıp alıp,
Araayınañ ajana berdi.
Kündülü kuuçın kuuçındajıp,
Küler ayaktañ köçö içtiler.
Amadulu sös aydıjıp,

Şimşek gibi vurup yakardı.
İyi düşünceliye kızmaz,
Onun kaderini açıklardı..
Bir gün Ak Kağan
Eşine şöyle dedi:
"Altmış kollu nehrimi
Dolanıp gelmek istiyorum.
Altı büyük dağa
Çıkıp avlanmayı düşünüyorum.
Halkı dolaşıp göreyim,
Yurdum Altay'ı bakıp inceleyeyim.
Azık hazırlayıp ver." diye,
Eşine söyledi.
Ak Kağan'ın eşi
İleri baksa, aş şekilli
Beri baksa, güneş şekilli,
Ay gibi parlak yüzü,
Altın gibi parıldayan,
Güneş gibi parlak yüzü,
Gümüş gibi ışıldayan...
Doksan saç örgüsü
Dolanıp ayaklarına inmiş,
Altmış altı örgüsü
Sırtında sallanıp inmiş..
Doksan dokuz altın inci
Dolgun boynunda parıldadı.
Parlak ay gibi apak döşü
Açılan dikiş yerinden ışıldıyor gibi.
Ateş alevi gibi genç yüzü
Yeşerip çıkan çiçek gibi.
Ecen Boodo kağanın
Sevimli, bu güzel kızı
Verilmiş adı Ay Sulu,
Kendisi ay yüzlü,
Ak Kağan'ın evlendiği eşi
Ay Sulu adlı eşi
Altmış köşeli altın masaya
Altmış çeşit yemek koydu.
Azığını hazırladı.
Ak Kağan kendisi ise
Altın masaya oturup,
Yavaşça yemek yedi.
Saygıyla sohbet edip,
Bronz kâseden yarma çorbası içtiler.
Amaçlı söz konuşup,

Altın tepşideñ aş cidiler.
Ak-Kaan Ay-Suluga,
Arı körzö – ay sürlüge,
Aytpaganın emdi aydat,
Aalga küünin aça tartat:
- Börüdiy kök tujımda
Bökö-küçle öştöjip cürten,
Tülküdiy kızıl tujımda –
Tünge-tüşke ketejip cüreten
Kuskun kara atka mingen
Kara-Bökö dep baatır bar,
Erlik-biydiñ elçizi,
Üstügi Ülgen calçızı
Elen çaktıñ eki üyege,
Ertedeñ beri bolcop cüreten,
Cajın çaktıñ caş üyege
Caantayın kezedip cüreten, -
Bügün ol tüjüme kirdi...
Bu altayga ne bastı ne?
Mındıy cerge ne keldi ne?..
Abakayı aydıp oturat:
- Enezineñ algan eskizi cok,
Adazınañ algan artıgı cok,
Tegin cerge ne keler ol.
Konogı kelgendi korodoton
Koomoy cürgendi öltüreten,
Korkıştu caan elçi bolzo,
Bir nemeni bilip iydi ne,
Bir nemeni sezip iydi ne.
Ay sudurdı alıp çıksañ,
Aldı-kiyniñ şiñdep körzöñ...
Ak-Kaan ay-sudurdı alıp kördi,
Alañ kaykap otura berdi.
Cabaa kire mal ölböytir,
Cakalay malı amır turdı.
Caş balaça kiji ölböytir,
Catkan conı cayım boldı.
Odıra catkan el-kalıktıñ
Oynop catkanı közör emtir.
İçip-cigen kursagı olordıñ
İçke tamzık aş boluptır.
Cayım cürerdiñ cañı ba bu?
Caman cürer salımı ba bu? –
Ak-Kaan sanan berdi,
Aydara sözin tappay baadı.

Altın tepsiden aş içtiler.
Ak Kağan Ay Sulu'ya
İleri baksa, ay şekilliye,
Söylemediğini şimdi söyledi,
Gönlünü açtı:
- Kurt gibi gök çağımda
Boğa gibi gücümle kavga eden,
Tilki gibi kızıl çağımda
Gece gündüz iz süren
Kuzgun gibi kara ata binen
Kara Bökö adlı bahadır vardı,
Erlik Biy'in elçisi
Üstteki Ülgen'in hizmetkârı
İki nesil boyunca,
Eskiden beri tehdit eden,
Şimdiye dek
Her zaman tehdit savuran,
Bugün düşüme o girdi..
Bu Altay'a mı geldi acaba?
Buraya niçin geldi acaba?..
Eşi şöyle dedi:
- Anasından kalmış alacağı eskisi yok,
Babasından kalan bir şeyi yok,
Boş yere niçin gelsin o.
Eceli geleni üzen
Kötü yaşayanı öldüren,
Korkunç büyük elçi olsa,
Bir şeyi mi bildi ne,
Bir şeyi mi sezdi ne.
Çıkıp yüce kitabı alsan,
Bakıp önünü sonunu araştırsan...
Ak Kağan yüce kitabı alıp baktı,
Şaşırıp oturdu.
Tay kadar hayvan ölmemiş,
Hayvanı rahatmış.
Çocuk bile ölmemiş,
Halkı huzurluymuş.
Yaşayan elin, halkın
Oynadıkları iskambilmiş.
Onların içip yedikleriyse
Lezzetli, baharatlı aşmış.
Hür olmak bu mu?
Kötünün kaderi bu mu?
Ak Kağan böyle düşündü,
Söyleyecek söz bulamadı.

Tura cügürip, kiyine berdi,
Tuyuk küünin çeçer dedi.
Altan altı ak topçılu,
Ay kapsalga alıp kiydi.
Ceten ceti kök topçılu
Kün kapsalga alıp kiydi.
Kara kumdus börkün alıp,
Kaan boyı kiyip turat.
Kara tere sopogın alıp,
Arçıy tudup kiydire tebet.
Kança cuudıñ köö kuyagın
Katay-tetey baza kiyet.
Kança cuudıñ cuu cepselin
Karçıy-terçiy tagıp iyet.
Ay-karagay saadagı
Aydıñ közine çagılıp turat.
Kün-karagay cıdazı
Künniñ közin ekçep turat.
Sarı-corgo ercine adın,
Saamay bajın sıymap turat.
Oyın salgan ol bajına
Orçılañ kaykaar üygen sugat.
Ay sulugın cıldıra tartıp,
Ay-köböñ tokımın salat.
Altın küler eerin salıp,
Arka belin sıymay tudat.
Altan koloñ alıp tarttı,
Adınıñ çümi carana tüşti.
Tolgomoldu togus kuuşkan
Tolgoy tudup ol cıldırdı.
Kök bulutтıy arçımaktı
Ködür çıgıp arta saldı.
Köö kuyak cılu kebin
Türe tudup böktörip aldı.
Çoy üzeñi çöyö teep,
Arı körüp atandı.
Aydıñ közi böktölö tüşti.
Beri körüp burılarda,
Künniñ közi kızara tüşti.
Ay sulugın şiñdey tudup,
Araayınañ cürüp iydi,
Attu-çuulu Sarı-corgo
Kaday baspay biyeledi,
Kabay çılap caykay bastı.
Caraş salma salmaladı,

Kalkıp giyindi.
Kapalı gönlünü çözmeli dedi.
Altmış altı ak düğmeli,
Ay gibi elbisesini alıp giydi.
Yetmiş iki gök düğmeli
Güneş gibi elbisesini alıp giydi.
Kara kunduz kürkü börkünü alıp,
Kağan giyindi.
Kara deriden çizmesini alıp,
Silip tepip giyindi.
Sayısız savaş zırhını
Üst üste giyindi.
Sayısız savaş silâhını
Çarpraz taktı.
Çam ağacından ay gibi sadağı
Ayın gözüne saplandı.
Çam ağacından güneş gibi kargısı
Güneşin gözünü kapattı.
Kıymetli atı Sarı Corgo'nun
Şakaklarını sıvazladı.
Onun oynayan başına
Dünyanın şaşıracağı dizgini taktı.
Ay gibi gemi çekip,
Eyer keçesini koydu.
Altın, bronz eyeri koyup,
Sırtını, belini sıvazladı.
Altmış kolanı alıp çekti,
Atının güzelliği ortaya çıktı.
Dolamalı dokuz kuskunu
Dolayıp çekti.
Gök bulut gibi heybeyi
Kaldırıp yükledi.
Hafif zırhını
Dürüp katlayıp aldı.
Demir üzengiye tepip,
İleri doğru yola çıktı.
Ayın gözü kapandı.
Beri bakıp döndüğünde,
Güneşin gözü kızardı.
Ay gibi gemine dikkatle bakıp,
Yavaşça at sürdü,
Anlı şanlı Sarı Corgo
Sert basmayıp yavaş gitti,
Beşik gibi sallanıp gitti.
Güzel rahvan yol aldı,

Kılgan ölöñ kıya baspayt,
Kıyın-cayın su-corgo
Capşan ölöñ cara baspayt,
Caraş kıyın su-corgo
Kök ölöñdi kömö teppey,
Köndüge berdi ercine.
Büdün ölöñ bürte baspay,
Barıp cadat köndüre.
Altan ayrı ak talayı
Araay cımırt agıp cadat.
Agıp catkan bu suuzındı
Alkış-bıyan söstör aydat.
Arjan-kutuk talaydañ amzap,
Ak-Kaannıñ sını sergiyt.
Ajuzına ayu cadar,
Artaş tuular caraş emtir,
Bölçögine börü cürer
Boom-kırlar biyik emtir.
Attu-çuulu Ak-Kaan
Añ-kiyiktiñ semizin kördi.
Aldı-kiynin ötkürbey,
Adar boyı atpay cürdi.
Kiş-kiyiktiñ carajın kördi.
Kiyin-aldın ötkürbey,
Kinçiktebey, kilep cürdi.
Toozın bilbes kuş baldarı
Suu tajındıy cürgüledi,
Cüzün-çookır öñdü emtir.
Cüs ayrı kojoñdu emtir.
Beş üyelü kök taygadıñ
Beltirine Ak-Kaan
Cedip kelip odulandı.
Cüs budaktu bay terektiñ
Tözine tüjüp amıradı.
Ak-Sarı adın bolzo,
Ak-Kaan agıdıp iydi.
Kök boçkodı kodorıp,
Kök kursaktañ ajandı.
Köböñ tokımın töjönip,
Altın eerin castandı.
Köö tonın cabınıp,
Teñeri kögin şiñdep cattı.
Ança-mınça öy ötköndö,
Ak-Kaan ugup catsa,
Cer aldınañ kojoñ çıgat.

Otun filizine basmadan,
Güzel, rahvan gidip
Otun sapına basmadan,
Güzel, rahvan gidip
Gök otu ezmeyip,
Doğruca gitti kıymetli at.
Ota basıp parçalamayıp,
Doğruca gitti.
Altmış kollu ak nehri
Yavaşça aktı.
Akan bu nehri
Alkış sözler söylüyordu.
yeraltından çıkan nehirden içince,
Ak Kağan'ın vücudu rahatladı.
Aşıdında ayı yatar,
Dağlar çok güzelmiş,
Bellerinde kurt gezer
Dağ geçitleri yüksekmiş.
Anlı şanlı Ak Kağan
Geyiğin semizini gördü.
Önünden, arkasından geçirmeyip,
Atıp vururdu atmadı.
Geyiğin güzelini gördü.
Arkasından, önünden geçirmeyip,
Acıyıp, merhamet etti.
Sayısını bilmediği kuş yavruları
Su taşı gibi geçti,
Benekli, renklilermiş.
Yüz ayrı nağmelilermiş.
Beş parçalı gök dağın
Kavşağına Ak Kağan
Yetip kamp kurdu.
Yüz dallı kutsal kavağın
Dibine inip dinlendi.
Ak Sarı atınıysa,
Ak Kağan saldı.
Gök çıkını çıkarıp,
Gök yemekten yedi.
Eyer keçesine yatıp,
Altın eyerine yaslandı.
Kara paltosunu örtünüp,
Dikkatle göğe baktı.
Bir süre geçtikten sonra,
Ak Kağan duydu ki,
yeraltından türkü sesi geliyor.

Teñeriniñ ol tübineñ
Tegindü emes sıbıskı tüjet.
Bu natazınıñ kojoñı ne?
Bu natazınıñ komızı ne? –
Ak-Kaan sananıp cadat,
Ak-ayastı tıñdap cadat.
Körüp cadar ol bolgojın,
Teñeride tolu ay
Sol canınañ emdi çıgıp,
Oñ canı caar uulandı.
Üç aylanıp oynop turat,
Ülüüñ me! – dep kıygır turat.
Tün ortozı ötkölöktö,
Ay ejigi açılganda,
Cıldıs oşkoş caraş tondu,
Cıltırap turar köstü
Bir kıs bala çıgıp,
Cer döön tüş keledet...
Bir tüñey tört tayganıñ
Birüziniñ koltıgı açılarda,
Cerdiñ aldı kürkürey berdi...
Açu-koron kıygı ugulat.
Ama-tomo sıgırt uçat...
Ak-Kaan sananıp cadat.
Aylandıra ol acaarat.
Kara bajım kajaygança,
Kaşka tijim sarargança,
Aydañ kiji uçaranın
Men kaçan da körbögöm!..
Körbögöni mını körgöy – dedi.
Ukpazın mını ukkay – dedi.
Ança-mınça öy ötköndö,
Eñir-Çolmon cıla, cıla,
Tañ aldına cedip keldi.
Tañ-Çolmon çıkkan la monça,
Eki çolmon soguja berdi!..
Kök teñeridiñ tübineñ
Kızıl soloñı çöyilip tüjet.
Bir uçı onıñ bolzo,
Ak talayga barıp toktodı,
Baza bir uçı deze,
Üç teñeri tübinde turdı.
Ol soloñı colıla
Kızıl, kızıl attu
Kuulı, kuulı üzeñilü

Göğün dibinden
Anlamlı bir kaval sesi indi.
Bu türkü neyin nesi?
Bu kopuz neyin nesi?
Ak Kağan düşündü,
Ak göğü dinledi.
O baktı ki,
Gökte dolunay
Şimdi sol yanından çıkıp,
Sağa doğru yöneldi.
Üç kez döndü,
Senin payın! diye bağırdı.
Gece ortası geçerken,
Ayın kapısı açılıp,
Yıldız gibi güzel giyimli,
Parıltılı gözlü
Bir genç kız çıkıp,
Yere doğru indi...
Birbirine benzer dört dağın
Birisinin koltuğu açılıp,
yeraltı gürüldedi...
Acı bağırtılar duyuldu.
Türlü türlü ıslık yayıldı...
Ak Kağan düşünüp kaldı.
Etrafı dikkatle inceledi.
Kara başım ağarana dek,
Ak dişim sararana dek,
Aydan insan uçtuğunu
Hiçbir zaman görmedim!...
Görmediğimi gördüm, dedi.
Duymadığımı duydum, dedi.
Bir süre geçtikten sonra,
Akşam Yıldızı kaya kaya,
Tan önüne geldi.
Sabah Yıldızı çıkar çıkmaz,
İki yıldız kavgaya tutuştu!..
Gökyüzünün dibinden
Kızıl gökkuşağı uzayıp indi.
Onun bir ucu,
Ak nehre varıp durdu,
Bir diğer ucuysa,
Üçüncü göğün dibindeydi.
O gökkuşağının yoluyla,
Kızıl kızıl atlı,
Pirinç pirinç üzengili

Küler tondu külükter,
Caan-caan baatırlar,
Altın tondu alıptar,
Caraş, caraş kezerler,
Teñerideñ şuulap kelip,
Talay döön kalıp-tüjüp,
Oynogılap turbay
Olor kayttı...
Tañ atkança Ak-Kaan
Kös kımıp amırabadı.
Onçozın körüp Ak-Kaan
Op-sop tüşken cattı.
Korkıbas boyı korkıp kondı,
Körbögönin körüp kondı.
Erten tura kün çalıdı,
Kün ejigi açıla berdi.
Altın baştu küreñ kuşkaş
Teñerideñ uçup tüşti.
Ak-Kaanniñ canına kelip,
Kiji ünile caynay berdi...
Ölötöniñ salımın biler,
Özötöniñ cürümin biler,
Cer aldınañ çak kelip cat,
Teñerideñ cuu kelip cat.
Öskö kaannañ çak baştal cat:
Ölbögöni cüreten turu,
Öltürtkeni öñjibes turu.
Mını ukkan Ak-Kaan
Cadıp bolboy turup çıktı.
Talayga barıp cununıp aldı,
Tabılu otırıp ajanıp aldı.
Onoñ oyto uyuktay berdi...
Tüjenip cadar ol bolgojın,
Kuskun kara atka mingen
Kara-Bökö baatır
Temir kara üldülü,
Çoy kara tokpoktu, -
Erlik-biydiñ elçizi,
Ülgen-biydiñ calçızı
Cer aldınañ çıga kondı.
Bay terektiñ tözine toktop,
Bajın kekip ezendeşti.
Kuulı kañzaga tañkı azıp,
Kuuçındaşpay tañkıladı.
Cer kindigi kara taşka
Tañkı kogın kagıp turat.

Bronz giyimli pehlivanlar
Heybetli heybetli bahadırlar,
Altın giyimli alplar,
Güzel güzel yiğitler,
Gökten süzülerek gelip,
Nehre doğru sıçrayarak inip,
Oynayıp
Döndüler...
Tan atana dek Ak Kağan
Gözünü yumup dinlenmedi.
Her şeyi gören Ak Kağan
Bir şey anlamayıp yattı.
Korkmazdı korkup geceledi,
Görmediğini görüp geceledi.
Sabah gün doğdu,
Güneşin kapısı açılıverdi.
Altın başlı kahverengi kuş
Gökten uçup indi.
Ak Kağan'ın yanına gelip,
İnsan sesiyle yalvardı...
Ölenin kaderini bilir,
Yaşayanın ömrünü bilir,
yeraltından felaket geliyor,
Gökten düşman geliyor.
Başka kağan savaş başlatıyor:
Ölmeyen yaşayacak,
Öldüren onmayacak.
Bunu işiten Ak Kağan
Yatamayıp kalktı.
Nehre gidip yıkandı,
Rahatça oturup yemek yedi.
Sonra uykuya daldı...
O yatarken düşünde,
Kuzgun gibi kara ata binen
Bahadır Kara Bökö
Demir kara kılıçlı,
Dökme demirden kara gürzlü,
Erlik Biy'in elçisi,
Ülgen Biy'in uşağı
yeraltından çıktı.
Kutsal kavağın dibinde durup,
Başını sallayıp selamlaştı
Pirinç pipoya tütün doldurup,
Konuşmadan içti.
Yer göbeği kara taşa
Tütün ateşini vurdu.

Cerde catkan Ak-Kaanga
Çike körböy emdi aydat:
- Sen börüdiy kök tujında
Bölölöjip cüreten ediñ?
Kızıl tülkü boyıñ tuşta
Kırmalajıp cüreten ediñ?
Ölötöniñ tının biler
Erlik-biydiñ cerineñ keldim.
Özötönin cajın biler
Ülgen-biydiñ cerineñ tüştim.
Ak-Sarı seniñ adıñnıñ
Amır-sooduzı cetken be?
Ak-Kaan seniñ boyıñnıñ
Amıralıñ emdi cetken be?
Alkanıp cadar talayıñ
Neni aydat ugadıñ ba?
Aylandıra turgan taygalarıñ
Ne dep aydar bileriñ be?..
Ak-Kaan tüş cerinde
Kıñıs edip unçukpadı.
Kerijip bogo çeçen bolbos,
Kerçejip bogo keregiñ bütpes.
Kılças edip körüp te catsa,
Kem bolgonın bildirbes.
Kıyın cadıp bu tıñdaza,
Kılık-cañı cart oñdolbos...
Tüjengen kaan oygondı.
Tuura bazıp cüzin cundı.
Altan ayrı Ak-talayı
Alkanar üstine komıdap cattı.
Altı tüñey kök taygazı
Adışkan keptü kürkürep turdı.
Ak-Kaan boyına sananat,
Aalga-tuyuk em aydınat:
- Kerektiñ aayın körör kerek.
Kersü baştı kem de kespes.
Aldıma cürer açılarım cok,
Arkamdı cabar akalarım cok.
Eki uulçak bar da bolzo,
Men körbözöm, kem körör?
Men aytpazam, kem aydar?
Cakşı çaktıñ argazı ba,
Caman çaktıñ şıltagı ba?
Kemneñ ugar uçurlu dep,
Kersülenip sananıp turdı,

Yerde yatan Ak Kağan'a
Doğruca bakmadan şöyle dedi:
- Sen kurt gibi gök vaktinde
Akrabalı gezer, yaşardın?
Kızıl tilki gibi vaktinde
Küfürlü sözler ederdin?
Ölenin nefesini bilir
Erlik Biy'in yerinden geldim.
Yaşayanın yaşını bilir
Ülgen Biy'in yerinden indim.
Senin atın Ak Sarı
Yeterince soğuyup dinlendi mi?
Sen Ak Kağan
Yeterince dinlendin mi?
Dalgalanıp akan nehrin
Ne söylüyor duyuyor musun?
Etraftaki dağların
Ne diyor biliyor musun?
Ak Kağan düşünde
Ses çıkarıp konuşmadı.
Bununla tartışmaya dil yetmez,
Bununla baş etmeye gücün yetmez.
Gözünün ucuyla baksa da,
Kim olduğunu belli etmez.
Kenarda durup dinlese de,
Ne yapacağı anlaşılmaz...
Düş gören kağan uyandı.
Doğruca gidip yüzünü yıkadı.
Altmış kollu ak nehri
Şikâyetlenerek aktı.
Birbirine benzer altı gök dağı
Atışır gibi gürüldedi.
Ak Kağan kendi kendine düşündü,
Şimdi şöyle söylendi:
- Durumu anlamak gerek.
Akıllı başı kimse kesmez.
Önümde duracak kardeşlerim yok,
Arkamı örtecek ağabeylerim yok.
İki oğlum var olsa da,
Ben bakmasam kim bakar,
Ben yol göstermesem, kim gösterir?
İyi zaman geleceğinin işareti mi,
Kötü zaman geleceğinin sebebi mi?
Kimden akıl sormalı diye,
Akıllıca düşündü,

Kebin uştıp, cununıp baştadı.		Giysisini çıkarıp, yıkanmaya başladı.
Tereñ suuzı ajınza da,		Derin nehri coşsa da,
Teñiske cedip toktoy kalbay.		Denize gidip duruyor işte.
Caan tayga şuulaza da,		Büyük dağı hışırdasa da,
Teñeri ayassa tımıp kalbay...	410	Göğe yetip susuyor işte...
Albatı arazına tüjeten turum,		Halkın arasına gireyim,
Aytkan söstördi ugatan turum,		Söyleyeceklerini dinleyeyim,
Kalık ortogo baratan turum,		Halkın ortasına gideyim,
Karu söstörin ugatan turum.		Hoş sözlerini dinleyeyim.
Köp sanaaga kaan tüşpedi,	415	Kağan fazla düşünceye dalmadı,
Köksi köjüün sıstabadı.		Göğsü şişip sızlamadı,
Odu terekke oyto kelip,		Tekrar kamp kurduğu kavağa gelip,
Ol amırap uyuktay berdi.		Uyuyup dinlendi.
Kandıy ırım-tüş kelerin		Düşünde nasıl işaret geleceğini
Karanınañ sakıy berdi.	420	İçten içe bekledi.
Tünde onıñ çiñdegeni		Onun gece incelediği
Teñeridiñ cıldızı boldı.		Göğün yıldızıydı.
Tüşte onıñ tıñdaganı		Onun gündüz dinlediği
Cer aldınıñ tabıjı boldı...		yeraltının sesiydi...
Aydañ ajıra corıktaarda,	425	Çok fazla yol alınca
Azık-tülügi bojoy berdi.		Azığı tükendi.
Sarı adı semirgende,		Sarı atı semirdiğinde,
Sanaalu kaan tokınaganda,		Düşünceli kağan rahatladığında,
Bay terektiñ tözinde		Kutsal kavağın dibinde
Baatır adın eertey berdi.	430	Bahadır atını eyerledi.
Apagaş möñün üygen sugat,		Apak gümüş dizgini soktu,
Altın suluk cıldıra tartat.		Altın gemi çekti.
Ay-köböñ tokımın saldı.		Ay gibi eyer keçesini koydu.
Altın küler eerin saldı.		Altın, bronz eyerini koydu.
Tolgomoldu togus kuuşkan	435	Dolamalı dokuz kuskunu
Tolgoy tudup ol cıldırdı.		Tutup dolayarak taktı.
Üç üyelü köndürgezin		Üç parçalı göğüslüğünü
Üzülbes edip eptey tartat.		Kopmaz yapıp ustalıkla çekti.
Katkamaldu kat koloñın		Kat kat kolanı
Karçıy tudup ol cıldırat...	440	Çarpraz tutup taktı...
Al cürgenin taştabadı,		Alacağını bırakmadı,
Arçımagın atka artat.		Heybesini ata yükledi.
Kiy cürgenin undıbadı,		Giyeceğini unutmadı,
Kiyinip le cazap em böktöröt.		Güzelce giyindi.
Salkın keptü sarı corgodı	445	Rüzgâr gibi sarı rahvan ata
Saat bolboy minip saldı.		Bekletmeden bindi.
Cüs Sümerdiñ taygazınañ		Cüs Sümer dağından
Cütküp emdi tüşpey kayttı.		Yeldirip indi.
Keen-sürlü talayların		Görklü nehirlerini
Keçire cortup cürbey kayttı...	450	Atını koşturup geçti...

Cedip kelip körör bolzo,		Yetip gelince baktı ki,
Cer üstiniñ ceten kaanı		Yer üstünün yetmiş kağanı
Tekşi tüymep turguladı.		Toplanmış endişeleniyorlarmış.
Altay üstiniñ altan kaanı		Altay üstünün altmış kağanı
Alañ kaykap tüymep turdı.	455	Şaşırıp telaşlanıyorlarmış.
Attu-çuulu Ak-Kaan		Anlı şanlı Ak Kağan
Albatızın cuup aldı.		Halkını topladı.
Altay üsti altan kaanın		Altay üstünün altmış kağanını
Altın çireege oturgıstı.		Altın tahta oturttu.
Cerdiñ üsti ceten kaandı	460	Yer üstünün yetmiş kağanını
Temir taktaga oturgıstı.		Demir masaya oturttu.
Açınbas boyı açıngandıy,		Öfkelenmezdi, öfkelendi,
Aydıp, olordı cakarıp turat.		Onlara emretti.
Tarınbas boyı tarıngandıy		Darılmazdı, darılıdı
Tabılu ünle em cakarat:	465	Rahat sesle buyurdu:
Cer üstiniñ ceten kaanı,		Yer üstünün yetmiş kağanı,
Sler nege tüymeşteer?		Siz niçin endişelendiniz?
Cereerge cuu kelgelekte,		Yerinize düşman gelmek üzere,
Cetker sakıp kayttıgar?		Felaketi nasıl bekliyorsunuz?
Altayaarga çak tüşkelekte,	470	Yurdunuza savaş inmek üzere,
Ajındıra korkıp kayttıgar?		Korkup da ne yapıyorsunuz?
Ayrı koloordo iş cok,		Elinizde işiniz yok,
Oyınaar közör bolgon cok po?		Oynayacak kâğıdınız da mı yok?
Aş-kursaktañ aştap bilbes,		Yemek yemeyi de bilmez,
Artıktu catkan cogoor bo?	475	Nasıl daha iyi yaşayacaksınız?
Neni bilip tüymedeer?		Neyi bilip endişelendiniz?
Nekep turum – aydıgar?		İzliyorum, söyleyin?
Korkıp nedeñ çoçıdaar?		Neden korkup ürktünüz?
Komıdabay, mege cartagar?!		Şikâyetlenmeyip, bana açıklayın?!
Ol lo künneñ arı	480	O günden sonra
Ak-Kaannıñ albatızı		Ak Kağan'ın halkı
Közör oyındı taştadı.		kağıt oynamayı bıraktı.
Ködürezi iştep baştadı.		Hepsi çalışmaya başladı.
Şatra oyının taştadı,		Şatra oynamayı bıraktı,
Şakpırt coktoñ iştedi...	485	telaşsız çalıştı...
Attu-çuulu Ak-Kaan		Anlı şanlı Ak Kağan
Ay-Sologoy caan uulın		Büyük oğlu Ay Sologoy'u
Aldırtıp kelip çireezineñ.		Tahtından çağırttı.
Ak örgööge uul kelerde,		Delikanlı ak saraya geldiğinde,
Aş cakşızıla azırap,	490	Yemeğin iyisini yedirip,
Aktu boyın toydırıp,		Ak vücudunu doyurup,
Arıgan bedi – tıştandırıp,		Yorgunluğunu giderip,
Art uçında suradı:		En sonunda sordu:
- Mınañ arı ne bolorın		- Bundan sonra ne olacağını
Bileriñ be, balam, sen?	495	Sen biliyor musun yavrum?

Ay-Sologoy adazına
Aydıp turbay mında kayttı:
- Başkarıp aytkan adam sler,
Bajım bilgen kaan sler.
Bu kerekti kanay bilbedeer,
Bar şıltaktı ne sespedeer?
Ay eskide men kubulıp,
Kara büder kebim kiyip,
Kara bürüñküy çıraylu,
Alıs-Kaannıñ Altayında,
Kara-Kaannıñ cerinde
Kança cılga iş büdürgem,
Kandu cuudı toktot cürgem,
Katu kerek büdür cürgem.
Ay cañıda men
Aru kebim kiyip alıp,
Aş cakşızın ajan alıp,
Ayga-künge çıga konup,
Teñeride cürer bolgom,
Telekeydi karaar bolgom.
Kızım-uulım bildirbeem...
Kılıgımdı tanıtpaam...
Neni etkenim kanay bilbedeer?
Ne bolgonın kanay körbödöör?
Toguzon togus sümerlü
Kök taygadıñ bajında,
Ak köböñ tokım töjöngön,
Altın-küler eer castangan,
Köö tondı cabınıp,
Körüp catkan közöörgö
Men slerdiñ köründim ne?
Tolu aydıñ tolugınañ
Ay ejigi açılarda,
Cıldıstıy tondu,
Cıltırap turar köstü,
Bir kızıçak uçala,
Kök taygadıñ koltıgınañ
Altın ejik açılarda,
Köndüre şuulap tüşkenimdi
Körgön bedeer, adam? – dedi.
- Ol kerekti neniñ uçun
Anayda sen kılıngan? – dep,
Adazı uulınañ suradı,
Aydınıp boyı kaykadı.
Ay-Sologoy aydıp turat,

Ay Sologoy babasına
Şunları söyledi:
- Yönetici olan sizsiniz babam,
Başımdakini bilen sizsiniz.
Bu durumu nasıl bilemediniz,
Bunun sebebini niçin sezemediniz?
Ben eski ayda kılık değiştirip,
Kara görünümlü elbisemi giyip,
Kara yüzlü,
Alıs Kağan'ın Altay'ında
Kara Kağan'ın yerinde
Yıllar boyunca iş bitirdim,
Kanlı savaşı durdurdum,
Güç görevi tamamladım.
Yeni ayda ben
Temiz elbisemi giyip,
Yemeğin iyisini yiyip,
Aya, güneşe çıkıp,
Gökte gezindim,
Dünyayı seyrettim.
Kızıma, oğluma bildirmedim...
Huyumu tanıtmadım...
Ne yaptığımı nasıl bilemediniz?
Ne olduğunu nasıl görmediniz?
Doksan dokuz zirveli
Gök dağın başında,
Ak pamuktan eyer keçesine yatan,
Altın, bronz eyere yaslanan,
Kara paltoyu örtünüp,
Gören gözünüze
Ben görünmüştüm ya?
Dolunayın köşesinden
Ayın kapısı açıldığında,
Yıldız gibi giyimli,
Parıldayan gözlü,
Bir kızcağız uçarak,
Gök dağın koltuğundan
Altın kapı açıldığında,
Doğruca gürültüyle indiğimi
Görmüş müydünüz, babam? dedi.
- Onu sen niçin
Öyle yaptın? diye,
Babası oğluna sordu,
Söyleyip de şaşırdı.
Ay Sologoy konuştu,

Adazına cartap beret:		Babasına durumu açıkladı:
- Caan kaan salımdu bolor.		- Büyük kağan vazifelidir.
Cakarıp aydıp, başkarar cañdu,		Emredip, yönetmeli,
Caş ulustar uçurlu bolor,		Gençlerin yapacakları vardır,
Caantayın catpay iştener cañdu.	545	Her zaman çalışmalıdırlar.
Amır-çak dep ijenele,		Barış zamınında boş bulunup,
Albatıdı boş salbaar.		Halkı boş bırakmamalı.
Ada-çak dep tergenele,		Savaşa hazırlanmalı,
Cuuga ulus baştabaar.		İnsanları savaşa sevketmemeli.
Adazı uulına emdi süünet,	550	Babası şimdi oğlu için sevindi,
Azıyda berbeen cöbin beret:		Önceden söylemediğini şimdi söyledi:
- Oy, uulım! – dep, ol aydat, -		- Oy, oğlum! dedi o,
Ay-Sologoy baatır bol,		Ay Sologoy bahadır ol,
Albatı-coniñdı boyıñ başkar...		Halkını, milletini yönet...
Adañ ölzö, ordıma artıp,	555	Ben ölsem, yerime geçip,
Adalar izin ulaltıp cür.		Atalarının yaptıklarını devam ettir.
Adalar sözin ugup cür.		Atalar sözünden git.
Cuulap kelgendi candırbaytam,		Savaşmaya geleni döndürmedim,
Cuuga boyım tergenbeytem.		Kendim savaşa hazırlanmadım.
Cuuçıl bolup maktanba,	560	Savaşçılığınla övünme,
Cuu baştap, makatıba.		Savaşa girip, kinlenme.
Olordıñ kuuçını bojoordo,		Onların konuşması bittiğinde,
Onço ermek büderde,		Bütün sohbet tükendiğinde,
Ay-Sologoy örgöödöñ çıktı.		Ay Sologoy saraydan çıktı.
Ak-kemirçek örgöödiñ ejigine	565	Ak kıkırdak gibi sarayın kapısında
Altı üyelü çakıdıñ canına		Altı boğumlu at direğinin yanında
Kün-Sologoy em tuştadı.		Kün Sologoy'la karşılaştı.
Amır-ezeni uguştı,		Hâl hatır soruştular,
Ayrı koldoñ tuduştı.		El uzatıp tokalaştılar.
Oñ caagınañ okşoştılar,	570	Sağ yanaktan öpüştüler,
Olıy-solıy taptaştılar.		Sağlı sollu vuruştular.
Ay-Sologoy akazı surayt,		Ağabeyi Ay Sologoy sordu,
*- Kaydañ keldiñ, uul? – dep tur*at.		Nereden geldin, delikanlı? dedi.
Kün-Sologoy açızı aydat:		Kardeşi Kün Sologoy konuştu:
- Adam aylında ba? – dep,	575	- Babam evinde mi? dedi.
cartap ugat.		
Eki uuldıñ tabıjına		İki delikanlının sesine
Ene-adazı çıga kondılar.		Ana babaları çıktılar.
Ay-Sulu la Ak-Kaan		Ay Sulu'yla Ak Kağan
Ezen-amır suraşpay cadıp,		Hâl hatır sormadan,
Eki uulına aydıp turdılar:	580	İki oğullarıyla konuştular:
Ay-Sologoydı can arı diyt.		Ay Sologoy'a git dediler.
Kün-Sologoydı kir beri diyt.		Kün Sologoy'a içeri gir dediler.
Ay-Sologoy arı candı,		Ay Sologoy dönüp gitti,
Kün-Sologoy üyge kirdi.		Kün Sologoy eve girdi.
Kaan örgöözinde katkı boldı,	585	Kağanın sarayından kahkahalar çıktı,

Kabıra tudup ezendeşti,
Katay tudup oçomdoştı.
Ene-adazı aydıp turdı,
Erke-söstör tögüp turdı:
-Colıgışpagannañ cıl ötkön diyt,
Tuştaşpaannañ ay ötkön – diyt.
Kayda cürgen, balam, - dediler, -
*Kaydañ keldiñ, uulım? – deştile*r.
Aş cakşızın salıp berdi,
Amtandu kursak urup berdi.
Alamattañ ajanıp baştayt,
Arış kalajın katay çaynayt.
Ak mırçaktıñ münin içtiler,
Ak koyonnıñ edin cidiler.
Aştagan boyı toygon tuşta
Ak-Kaan uulınañ suradı:
- Mınañ arı ne bolor?
Mında kandıy cürüm bolor?
Kün-Sologoy uulı deze
Kün kuyagın kiyip te cürze,
Künge tüñey mızıldap ta cürze,
Külümzirenip katkırbadı,
Kükürt oşkoş ündü boldı:
- Kaan etkeni katu bolor,
Katu etkeni – biyik bolor,
Bilbes bolzo, kanay cakarar?
Caman etkenge kilebes kerek,
Kilemkey kiji – kiji de bolbos,
Cakşı etkendi undıbas kerek,
Cañ başkarıp kiji de bolbos!
Meniñ etken keregimdi
Sler kanayıp bilbegeneer,
Sezip kanay cürbediger?
Küreñ-kızıl çıraylu da bolzom,
Kün kapsalga kiyimdü de bolzom,
Men tegin oturbagam,
Kündülü kerekti men büdürgem,
Külükterge men boluşkam:
Toguzon togus sümerlü,
Kök taygadıñ bajında,
Amırap catkan tujaarda,
Teñeri kögin körör tuşta,
Bu oyındı men oynogom:
Tañ-Çolmonlo eki çolmon

Sıkıca tutup tokalaştı,
İyice sarılıp öpüştü.
Anası, babası konuştu,
Ağızlarından tatlı sözler döküldü:
- Görüşmeyeli yıl geçti, dediler,
Karşılaşmayalı ay geçti, dediler.
Neredeydin, balam dediler,
Nereden geldin, oğlum? dediler.
Yemeğin iyisini koydular,
Lezzetli yiyecek sundular.
Meyveden yemeye başladı,
Çavdar ekmeğini iyice çiğnedi.
Ak bezelyenin çorbasını içtiler,
Ak tavşanın etini yediler.
Aç karnını doyurduktan sonra
Ak Kağan oğluna sordu:
- Bundan sonra ne olur?
Burada hayat nasıl olur?
Oğlu Kün Sologoy ise
Güneş gibi zırhını giyse,
Güneş gibi ışıldayıp gezse de,
Gülümsemedi,
Sesi gök gürültüsü gibiydi:
- Kağanın yaptığı katı olur,
Katı yaptığıysa yücedir,
Bilmezse nasıl yönetir?
Kötülük yapana acımamak gerek,
Merhametli insan, insan olamaz,
İyilik yapanı unutmamak gerek,
Halkı yönetmekle insan olunmaz!
Benim yaptıklarımı
Siz nasıl bilemediniz,
Nasıl oldu da sezemediniz?
Esmer, kızıl yüzlü de olsam,
Paltom güneş düğmeli de olsa,
Ben boş oturmadım,
Mühim işleri tamamladım,
Yiğitlere yardım ettim:
Doksan dokuz zirveli,
Gök dağın başında,
Yatıp dinlenirken,
Gökyüzüne baktığınızda,
Bu oyunu ben oynadım:
Sabah yıldızıyla iki yıldız

Tañ aldında soguştı ba?	630	Tan vaktinden önce savaşmadı mı?
Ak talaydıñ üstine		Ak nehrin üstüne
Kızıl soloñı çöyildi be?		Kızıl gökkuşağı yayılmadı mı?
Küler, küler eerlü,		Bronz bronz eyerli,
Kuulı, kuulı üzeñilü		Pirinç pirinç üzengili
Altın tondu alıptar,	635	Altın giyimli alplar
Küler tondu külükter,		Bronz giyimli yiğitler,
Ay saadagın tudungança,		Ay gibi sadaklarını tutunup,
Cuu cepselin cüktengençe,		Savaş silahlarını yüklenip,
Talayga çoñup oynodı ba?		Nehre inip oynamadı mı?
Em kaçan da cuu bolbos,	640	Artık hiçbir zaman savaş olmaz,
Em kaçan da çak bolbos!		Artık hiçbir zaman felaket olmaz!
Ak-Kaan ukkan monço,		Ak Kağan bunları işitince,
Kün-Sologoy baatırga aydat:		Bahadır Kün Sologoy'a şöyle dedi:
- Kündülü conın başkarıp cür,		- Kıymetli halkını yönet,
Külük adıña minip cür.	645	Heybetli atına bin.
Küler örgööñö catkayın la,		Bronz sarayında yaşa,
Kün aldına çalıgayıñ la.		Güneş altında ışı.
Adalardıñ colıla bas,		Atalarının yolundan git,
Ajulardıñ üstile bas.		Geçitlerin üstüne bas.
Ak bulutka cajın cürgeyiñ,	650	Ak bulutun üstünde yaşa,
Kök bulutka körüp cürgeyiñ...		Gök buluta bakıp yaşa...
Ak-Kaan boyı		Ak Kağan kendisi
Ak malın alala,		Ak hayvanını alarak,
Ak tuman edip kubultıp iydi,		Ak sise dönüştürdü,
Albatızın alala,	655	Halkını alarak,
Arbın edip kubultıp iydi.		Değiştirip çoğalttı.
Cajı cetken ulustardı		Yaşı büyük insanları
Caş kayıñ edip kubultıp turat.		Kayın fidanlarına dönüştürdü.
Coondop öskön malın		Semiz hayvanlarını
Kaya taş edip kubultıp salat.	660	Kayaya, taşa çevirdi.
Ay-Sulu dep abakayın		Ay Sulu adlı eşini
Eki ayrı talay edip		İki kollu nehir yapıp
Emdi mında kubultıp iydi.		Burada kılık değiştirdi.
Ak-Kaan boyı deze		Ak Kağan kendisiyse
Alıs teñeri tübi döön	665	Uzaktaki göğe doğru
Uça berbey emdi kayttı.		Uçup gitti.
Teñeridiñ tübinde emdi		Şimdi gökyüzünde
Çoktu kızıl cıldıs bar,		Parlak kızıl yıldız var,
Çoktu kızıl ol cıldıs		İşte o parlak kızıl yıldız
Ak-Kaannıñ bilezi.	670	Ak Kağan'ın ailesidir.
Börüdiy kök tujında		Kurt gibi gök çağında
Bölölöjip cüreten,		Akrabalı gezip yaşardın,
Tülküdiy kızıl tuşta		Tilki gibi kızıl çağında
Kırmalajıp cüreten,		Küfürlü sözler ederdin,
Kuskundıy kara ettü	675	Kuzgun gibi kara etli

Kara-Bökö ol baatır –		O bahadır Kara Bökö
Erlik-biydiñ elçizi,		Erlik Biy'in elçisi,
Ülgen-biydiñ calçızı		Ülgen Biy'in uşağı
Cer üstine çayık çıgargan,		Yer üstünde sel çıkaran,
Teñerideñ taş caadırgan,	680	Gökten taş yağdıran,
Ak-Kaanıñ curtın		Ak Kağan'ın yurdunu
Añtarar bolup sanangan:		Alt üst etmeyi düşünen:
Keler bolzo, ne de cok,		Gelip bakmış ki, hiçbir şey yok,
Kezedip kıynaar conı cok!		Tehdit, işkence edeceği halk yok!
Cay bolgojın tayga caraş,	685	Bahar gelince dağ güzel,
Andıy caraş çeçek te cok,		Böyle güzel çiçek de yok,
Acıktap körzöñ, altay caraş,		Dikkatle baksan Altay güzel,
Anañ caraş curuk ta cok.		Böyle güzellik resimde de olmaz.
Ebire körzö elbek-çookır,		Etrafa baksa her şey rengarenk,
Ejigen caraş calañ da cok.	690	Bundan güzel ova bulunmaz.
Örö körzöñ teñeri çookır,		Yukarı baksan ala gökyüzü
Anañ biyik keendik de cok...		Ondan yüksekte güzellik olamaz...
Cebren ülger toktodı,		Eski şiir bitti,
Cayagan sözim bojodı.		Anlatacak sözüm tükendi.
Cer üstinde ne bar, -	695	Yer üstünde ne varsa,
Çörçöktör bolup ol kaldı.		Masal olup kaldı.
Bu biçikti kıçırıp,		Bu kitabı okuyup,
Bilbegendi bilip algar.		Bilmediğinizi öğrenin.

ÖSKÜS UUL

Ozo, ozo, ozo çakta
Oturgan bister cok tujında,
Erte, erte elen çakta
Emdi ulus cok tujında
Keen çañkır Altayda
Ne bolgonın ugıgar,
Ulu çörçök çümdeydim,
Oturgan ulus tıñdagar.
Al sanaamdı kökidip,
Çörçök aydıp bereyin.
Kay kuuçınım köylödip,
Kaykal aydıp iyeyin,
Agar-akpas talaydıñ
Ayañ bolgon caradında,
Cılar-cılbas talaydıñ
Cayılıp akkan cakazında
Ösküs-Uul curtap cattı.
Öçpös odı surkuragan,
Ölbös tını kıymıktagan,
Ölöñnöñ etken ayıldu boldı,
Ösküs cañıs baatır boldı.
Azıragan ol adazın
Aranay-Kaan cuulay bergen,
Erkelegen ol enezin
Erte öydö olcoloy bergen.
Ösküs-Uul ıylap-sıktap,
Curtap catpay emdi kayttı.
Üygendegediy adı da cok,
Ürüp çıgar iydi de cok.
Caagına onıñ castanganı
Calañ cerdiñ kök ölöñi.
Calmajına töjöngöni
Arka cerdiñ ak ölöñi.
"Tize cabar kiyimdi
Kandıy kaan bergey ne? – dep, -
Tilge salar kursaktı
Kandıy baatır bergey ne?" – deyt.
Erte çıgar kün bırkannañ
Erte turup, bazıp cüret.
Eñir çıgar ay bırkannañ
Oroy artpay, işten cüret.
Suuniñ añniñ suuda tudar,
Karmak salar ebin taptı.

Önce, önce, önceki çağda
Oturan bizler yokken,
Eski, eski eski çağda
Şimdiki insanlar yokken
Görklü, çakır Altay'da
Ne olduğunu dinleyin,
Ulu destanı düzeyim,
Oturan insanlar dinleyin.
Zihnimi coşturup,
Destan anlatayım.
Ezgili destanımı düzüp,
Mükemmeli anlatayım,
Dizgin akan nehrin
Derin kıyısında,
Çağlar çağlamaz nehrin
Yayılıp akan yakasında
Ösküs Uul yaşadı.
Sönmez ateşi parıldayan,
Ölmez canı hareketli,
Ottan yapılmış evliydi,
Öksüz, yalnız bahadırdı.
Onu büyüten babasını
Aranay Kağan savaşta yenmiş,
Onu nazlayan anasını
O zaman esir almış.
Ösküs Uul ağlayıp sızlayarak
Kalıp yaşamış.
Dizgin takacak atı yok,
Çıkıp ürüyecek iti yokmuş.
Onun yanağına yasladığı
Ovanın gök otuymuş.
Altına döşeyip yattığı
Ormanın ak otuymuş.
"Diz örten giyimi
Hangi kağan veriyor? diye,
Ağza alınan yemeği
Hangi bahadır veriyor?" dedi.
Sabah doğan güneş tanrıdan
Erken kalkıp, gitti.
Akşam çıkan ay tanrıdan
Daha geç çalıştı.
Suyun avını suda tutmak için,
Olta yaptı.

Tuuniñ añniñ tuuda tudar,
Tuzak salar ebin taptı.
Ceti kayıñ tozın soyıp,
Keme cazap albay kayttı.
Ceti tüñey ces emikteñ
Karmak büktep albay kayttı.
Agar-akpas ak talayda
Arı-beri kemeley berdi,
Cılar-cılbas kök talaydı
Örö-tömön karmaktadı.
Ak talaydı karmaktap,
Añdap cüret Ösküs-Uulım.
Aba cıştıñ ak koyonıñ
Alıp cürer bolboy kayttı.
Agın suunıñ ak balıgın
Taldap tudar bolboy kayttı.
Anayıp curtap catkança
Aydıñ közin bolgojın
Açu tuman bürkep iydi,
Künniñ közin bolgojın
Küreñ tuman böktöp iydi.
Aydıñ közin böktögöni
At tınıjı bu boluptır.
Künniñ közi bürkegeni
El tınıjı bu boluptır.
Karatı-Kaan kojoñdogon,
Kara corgo cakşı attu,
Kara kumdus ol börüktü
Kelip catpay emdi kayttı.
Kamçızıla mal aydaptır,
Kamık kalık-con baştaptır.
Ergegile ol şoor oynoyt,
Erdibile komıs oynoyt,
Tarlan-koo kojoñ çöyöt.
Toolop bolbos mal aydaptır,
Toozın bilbes çerü cuuptır.
Ak talaydıñ caradında
Albatı kelip tura la tüşti.
Kök talaydıñ cakazına
Kalık kelip tura la tüşti.
Ösküs-Uuldı körgön boyı
Örökön kaan bu calındı.
Tili caynap, suray berdi.
Tize büktelip, mürgiy berdi.
"Ak talayda artalı cok,

Dağın avını dağda tutmak için
Tuzak yaptı.
Yedi kayının kabuğunu soyup,
Gemi yaptı.
Birbirine eş yedi bakır teli
Kıvırıp olta yaptı.
Dizgin akan ak nehirde
İleri geri gemi sürdü.
Çağlar çağlamaz gök nehre
Aşağı yukarı olta attı.
Ak nehre olta atıp,
Avlanıp yaşadı Ösküs Uul'um.
Ormanın ak tavşanını
Tutup yaşadı.
Akarsuyun ak balığını
Seçip tuttu.
Böylece yaşarken
Ayın gözünü
Yoğun sis kapladı,
Güneşin gözünü
Koyu sis örttü.
Ayın gözünü kaplayan
At nefesiymiş.
Güneşin gözünü örten
Halkın nefesiymiş.
Türkü söyleyen Karatı Kağan
Kara rahvan atlı,
Kara kunduz kürkü börklü
Şimdi geliyordu.
Kamçısıyla hayvan sürüyormuş,
Sayısız halk yönetiyormuş.
Parmağıyla kaval çalıyor,
Dudağıyla kopuz çalıyor,
Neşeli türkü söylüyormuş.
Sayılamaz hayvan sürüyormuş,
Sayısını bilmediği asker toplamış.
Ak nehrin kenarına
Halk gelip durmuş.
Gök nehrin yakasına
Halk gelip durmuş.
Ösküs Uul'u görünce
İhtiyar kağan yalvarmış.
Yalvarıp, istekte bulunmuş.
Diz çöküp, dua etmiş.
"Geçitsiz ak nehirden,

Albatımdı keçir – dedi. –	90	Halkımı geçir, dedi.
Kök talayda keçü cok,		Gök nehirde geçit yok,
El-conımdı keçir – dedi. –		Halkımı geçir, dedi.
Uulımdı uul dep,		Sana oğlum deyip,
Bodop cürgen edim – deyt. –		Onun yerine koydum, dedi.
Tizeñ cabıp cürerge	95	Dizini örtmek için
Kep bererim, balam, - deyt. –		Elbise veririm, yavrum, dedi.
Tilge salar ajımnañ		Ağza alınır aşımdan
Aş bererim, balam, - deyt. –		Aş veririm, yavrum, dedi.
Calañ tolo malım bar,		Ova dolusu hayvanım var,
Mal bereyin, uulım, - deyt, -	100	Hayvan vereyim, oğlum, dedi.
Calañ torko kebim bar,		Ova dolusu ipek giysim var,
Kep bererim, erkem, - deyt, -		Giysi vereyim, yakışıklım, dedi.
Say tajındıy malımnañ		Çakıl taşı gibi hayvanımdan
Mal arttırıp salayın,		Hayvan bırakayım,
Ak çıraylu conımnañ	105	Ak yüzlü halkımdan
Con artırıp koyoyın.		Halk bırakayım.
Tize cabar seniñ kebiñ		Senin dizini örtecek giyimin
Torko-mancık bolor – dedi, -		İpek giyim olur, dedi.
Tilge salar seniñ ajıñ		Senin ağza alınacak aşın
Alama-şikir bolor – dedi. –	110	Meyve yemiş olur, dedi.
Ak talaydı kemele – dep, -		Gemini ak nehre sür deyip,
Kök talaydı keçir" – dep, -		Gök nehri geçir" deyip,
Ösküs-Uuldı aybıladı.		Ösküs Uul'dan istekte bulundu.
Arga-cokto Ösküs-Uulım		Ösküs Uul'um çaresiz
Añdap-kuştap ol barbadı.	115	Hayvan, kuş avlamaya gitmedi.
Karatı-Kaannıñ albatızın		Karatı Kağan'ın halkını
Kança künge keçirip cürdi.		Günlerce karşıya geçirdi.
Togus tüñey kayıñ kayık		Dokuz eş kayın kayık
Kalırada ejip cürdi.		Şırıldayıp yüzdü.
Agar-akpas ak talayda	120	Dizgin akan ak nehirde
Altı künge kemeledi.		Altı gün boyunca gemi yüzdürdü.
Ak tumandıy ak tar malın		Ak sis gibi ak hayvanı
Cük araydañ bu keçirdi.		Güçlükle geçirdi.
Cılar-cılbas kök talayda		Çağlar çağlamaz gök nehirde
Ceti künge kemeledi,	125	Yedi gün gemi yüzdürdü.
Ak çıraylu albatını		Ak yüzlü halkını
Arıp-çılap keçir berdi.		Yorgun, hâlsiz düşüp geçirdi.
Ak talayga at agıspay,		Ak nehre at akıtmayıp,
Onço maldı keçir berdi.		Bütün hayvanları geçirdi.
Kök talayga kiji tüjürbey,	130	Gök nehre insan düşürmeyip,
El-kalıktı keçir saldı.		Halkı geçirdi.
Kara corgo cakşı attu,		Kara rahvan atlı,
Kara torko cañı tondu		Yeni, kara ipek giyimli
Karatı-Kaan, caan kiji,		Karatı Kağan, büyük insan,

Ceti künge kemeleerde,	135	Yedi gün gemi yüzdürdüğü için,
Ceñdü tondı ol berbedi.		Yenli giysiyi vermedi.
Togus künge kemelerde,		Dokuz gün gemi yüzdürdüğü için,
Toyu kursak cidirbedi.		Doyuracak yemek vermedi.
Aktar malın keçir alıp,		Ak hayvanını geçirtip,
Albatızın ötkür alıp,	140	Halkını geçirtip,
Karatı-Kaan bolgojın		Karatı Kağan iş bitince
Ösküs-Uulga aydıp turdı:		Ösküs Uul'a şöyle dedi:
"Bayım semis sarı attu		"Semiz sarı atlı
Bay-Bülütiy Sadu-Kaannıñ		Bay Bülütiy Sadu Kağan'ın
Ceri-curtın cuulap, tonop,	145	Yurdunda savaşıp, yağmalamaya,
Cuu-çakka uulangan		Cenge giden
Cuuçıl ulus bis edibis.		Savaşçılarız biz.
Kemdü-çemdü ceti künneñ		Yedi gün içinde
Keleribis, Ösküs-Uul,		Geliriz, Ösküs Uul
Olcodoñ algan ol malımnañ	150	Ganimet aldığım hayvandan
Mal bererim uulıma,		Hayvan veririm oğluma,
Onoñ ekelgen cööjödöñ		Oradan getirdiğim servetten
Cööjö bererim balama.		Servet veririm yavruma.
Cuulap algan cööjömdöñ		Savaşarak aldığım servetimden
Cılu kiyim kiygeyiñ,	155	Sıcak tutacak giyim giy,
Tonop algan kursaktañ		Yağmalayıp aldığım yiyecekten
Toyu kursak cigeyiñ.		Doyurucu kursak ye.
Kemdü-çemdü ceti künneñ		Tam yedi gün içinde
Kelerimdi sakı" – dedi.		Dönüşümü bekle" dedi.
Öçögöndiy katkırdı,	160	Öc almış gibi kahkaha attı,
Örö dö körböy atandı.		Yukarı bakmadan yola çıktı.
Ösküs-Uulım kanaytsın?		Ösküs Uul'um ne yapsın?
Baza la katap balıktadı,		Tekrar balık avladı,
Balık edin cip alıp,		Balık etini yiyip,
Baatır colın coldodı.	165	Bahadırı yolculadı.
Kök talaydı keriy bazıp,		Gök nehrin etrafında yürüyüp,
Karmak salıp cürbey kayttı.		Olta atıp yürüdü.
Kara corgo cakşı attu,		İyi, kara rahvan atlı,
Kara torko cañı tondu		Yeni, kara ipek paltolu
Karatı-kaan bolgojın	170	Karatı Kağan ise
Kaçan oyto kelgey ne? – dep,		Tekrar ne zaman gelecek? diye,
Kança künge sakıp cürdi.		Günlerce bekledi.
Anaytkanıñ arazında		Zaman böylece geçerken
Aydıñ közin, akır, balam,		Ayın gözünü, dur bakalım, yavrum,
Açu tuman böktöy berdi.	175	Katı sis kapatıverdi.
Künniñ közin, akır, uulım,		Güneşin gözünü, dur bakalım, oğlum,
Küreñ tuman bürkep iydi.		Koyu sis örtüverdi.
Aydıñ-künniñ közine		Ayın, güneşin gözüne
Kara köjögö cabıldı.		Kara perde çekildi.

Teñeriniñ ol tübineñ
Boro tuman cayıldı.
Ösküs-Uul körüp turza,
Kara-corgo adın mingen,
Kara kumdus börüktü
Kara cıltır ödüktü
Karatı-kaan erlü kiji,
Cerdiñ üstin cuulagan,
Ceten kaandı tonogon,
Altay üstin cuulagan,
Altan kaandı olcologon,
Kelip catpay kanayttı.
Say tajındıy mal aydaptır,
Ak çıraylu con biyleptir.
Munnañ aşkan töölör bolzo,
Altın koştop arıptır.
Tayga keptü altındı
Caykanıjıp koştop keldi.
Eñmek tuudıy cööjöni
Eñilijip alıp keldi.
Kojoñçılar onıñ aldında
Komırgaydıy tüs turdı,
Say tajındıy albatı
Sarı agaştıy tım turdı,
Kuulızındıy köp çerüler
Kuuçını cok şık turdı.
Karatı—kaan cuuçıl kiji
Cortup kelbey kanayttı.
Ösküs-Uuldı körölö,
Öçögöndiy ol katkırdı:
"Uulımdı uul dep,
Bodop cürgen edim le,
Undıbaan bolboyıñ?
Keçir, ce be, balam, - dedi,-
Bir kejigim bererim,
Bir kayralım aydarım.
Tize cabar kebim köp,
Cuulap algam, balam, - dedi,-
Tilge salar ajım köp,
Tonop algam, uulım, - dedi. –
Say tajındıy bu malımnañ
Taldamazın bereyin – deyt,-
Ak çıraylu albatımnañ
Eñ carajın bereyin – deyt.-
Tize cabar seniñ kebiñ

Göğün dibinden
Boz sis yayıldı.
Ösküs Uul baktı ki,
Kara Corgo atına binen,
Kara kunduz börklü
Kara parlak çizmeli
Er kişi Karatı Kağan
Yerin üstünde savaşmış,
Yetmiş kağanı yağmalamış,
Altay üstünde savaşmış,
Altmış kağanı esir almış,
Dönüp geldi.
Çakıl taşı gibi mal sürmüş,
Ak simâlı halk yönetmiş.
Binden fazla deveyse,
Altın taşımaktan yorulmuş.
Dağ gibi altını
Yaylanarak taşıyıp geldi.
Büyük dağ gibi serveti
Eğilerek alıp geldi.
Türkücüler onun önünde
Saz gibi düz durdu,
Çakıl taşı gibi halk,
Sarı ağaç gibi sessiz durdu,
Sazlık gibi ordu
Konuşmadan dik durdu.
Savaşçı Karatı Kağan
Atını koşturup geldi.
Ösküs Uul'u görünce
Öc almış gibi kahkaha attı:
"Oğlumu oğul diye,
Seni oğlum yerine koyduğumu,
Unutmadın herhalde?
Geçir, emi yavrum, dedi.
Bir hediye veririm,
Bir övgü söylerim.
Diz kapatacak giysim çok,
Savaşıp aldım, yavrum, -dedi,
Dile salar aşım çok,
Yağmalayıp aldım, oğlum, -dedi.
Çakıl taşı gibi bu malımdan
En seçkinini vereyim, dedi,
Ak simâlı halkımdan
En güzelini vereyim, dedi.
Diz örtecek senin giyimin

Torko-mancık bolor - dedi, -	225	İpek elbise olur, dedi,
Tilge salar seniñ ajın		Dile salınacak senin aşın
Alama-şikir bolor - dedi.-		Meyve yemiş olur, dedi.
Ak talaydı keçir salgıñ,		Ak nehri geçirirsin,
Artagı cok teñis emey.		Sonsuz deniz ya.
Kök talaydı keçir salgıñ,	230	Gök nehri geçirirsin,
Kemirü cok teñis emey.		Geçitsiz deniz ya.
Mal agıspa, balam,- dedi,-		Hayvanı düşürme, yavrum, dedi.
Bayga karu bolorıñ.		Zenginin hoşuna gidersin.
Con agıspa, balam, - dedi,-		Halkı düşürme, yavrum, dedi,
Biyge karu bolorıñ.	235	Beyin hoşuna gidersin.
Kayralımdı bereyin – deyt.-		Ödülümü vereyim, dedi.
Kejigimdi aydayın – deyt.-		Övünç sözümü söyleyeyim, dedi.
Tize cabar kep alarıñ,		Dizini örtecek giysi alırsın,
Tilge salar aş alarıñ.		Diline salacak aş alırsın.
Kemelep keçir, balam", - deyt.	240	Gemiyle geçir, yuvrum" dedi.
Ösküs-Uul körüp turza,		Ösküs Uul bakmış ki,
Ödör arga cok boluptır.		Geçecek başka çareleri yok.
Togus tüñey tos kemeni		Birbirine eş kayın kabuğundan dokuz gemiyi
Kara kalık kurçap saltır.		Kara halk kuşatmış.
Caş agaştıy caş kelinder	245	Yaş ağaç gibi genç gelinler
Caynap turat Ösküs-Uuldı,		Ösküs Uul'a yalvarmış,
Korbo agaştıy korotılar		Ağaç sürgünü gibi gençler
Surap turat baatır uuldı.		Bahadır delikanlıya rica etmiş.
"Kaan küünin körbös bolzoñ,		"Kağanın gönlünü etmezsen,
Kalık küünin körzöñ – dejet.-	250	Halkın gönlünü et, derler.
Baatır bütken, Ösküs-Uul,		Bahadır yaratılışlı Ösküs Uul,
Baldar küünin uksañ" –dejet.		Gençleri kırmasan" dediler.
Öskü̈zegim ne korkızın,		Öksüzüm niye korksun,
Örö turup kemezin aldı,		Kalkıp gemisini aldı,
Togus tüñey tos kemezin	255	Kayın kabuğundan dokuz gemisini
Tolıktarga salıp iydi.		Köşelere saldı.
Togus künge kemeledi.		Dokuz gün gemi sürdü.
Toguzon tümen mal keçirdi.		Doksan tümen mal geçirdi.
Ceti künge kemeledi,		Yedi gün gemi sürdü,
Ceten tümen con keçirdi.	260	Yetmiş tümen halk geçirdi.
Ceti künge kemeleerde,		Yedi gün gemi sürdü de,
Ceñdü kiyim kaan berbedi.		Kağan yenli giyim vermedi.
Togus künge kemeelerde,		Dokuz gün gemi sürdü de,
Toyu kursak cidirbedi.		Doyurucu kursak yedirmedi.
Aştabagan Ösküs-Uul	265	Acıkmayan Ösküs Uul
Aştay berbey emdi kayttı,		İyice acıktı,
Arıbaan baatır uul		Yorulmayan bahadır delikanlı
Arıy berbey, ol kayttı.		İyice yoruldu.
Codo edi tolgolıjıp,		Baldırının eti sarkıp,

Torsıgına tüşken cüret.
Tegin kiji bolbogonın
Tekşi kalık bilip turat.
Cana bolbos alıp baatır –
Çırayınañ tanıp turat.
Tudunçagı bu bolgojın
Tuu kodorıp cürgen emtir.
Tartınçagı bu bolgojın
Talay agızıp bargan emtir.
Açınbaytan Ösküs-Uul
Açına bergen cürbey kayttı.
Karatı-kaannıñ aldına
Cartın emdi aytkan turdı:
"Togus künge kemelep,
Torolodım, kaanım, - dedi.-
Ceti künge kemelep,
Arıdım men, kaanım,- dedi.-
Ak tumandıy malıgardıñ
Kabortozı keçpeen edi.
Ak çıraylu albatınıñ
Tal ortozı keçpeen edi.
Azırabas ol bolzogor,
Boluşpazım emdi" – dedi.
Tostoñ etken togus keme
Tolkulardañ alıp çıktı.
Ak tumandıy malı bolzo,
Çurkurajıp tura berdi.
Ak çıraylu eli bolzo,
Iy-sıgıttı salıp iydi.
Kalaptu bütken Karatı-kaan
Kaykap emdi oozın açtı.
Ösküs-Uuldañ ebin tappay
Örö-tömön körüp turdı.
Azırayın bu degejin,
Aş berer küüni cok,
Azırabayın dep sananza,
Keçirgediy kiji cok.
Ösküs-Uul bolgojın
Anañ arı aytpay kayttı:
"Aydayın degen alkıjaardı
Ne aytpagar, kaanım,- deyt-
Bereyin degen kayralaardı,
Ne berbedeer, kaanım, - deyt-
Kança künge kemeleyle,
Kanayıp arıbas men? – dedi.-

Dizine düştü.
Onun boş biri olmadığını
Bütün halk anladı.
Korkusuz alp bahadır olduğu
Yüzünden tanındı.
Onun tutunca
Dağı söküp yürürmüş.
Yükü böyle olunca
Denizi akıtıp gidermiş.
Öfkelenmeyen Ösküs Uul
İyice öfkelendi.
Karatı Kağan'ın önünde
Açık sözle konuştu:
"Dokuz gün gemi sürüp,
Hâlsiz düştüm, kağanım, dedi.
Yedi gün gemi sürüp,
Yoruldum ben, kağanım, dedi.
Ak sis gibi hayvanınızın
Yarısı daha geçmedi.
Ak yüzlü halkınızın
Tam yarısı geçmedi.
Karnımı doyurmazsanız,
Yardım etmem artık" dedi.
Kayın kabuğundan yapılan dokuz gemi
Dalgalardan aşıp çıktı.
Ak sis gibi hayvanı,
Böğrüşüp durdu.
Ak simâlı halkı ise,
Ağlamayı, ağıtı saldı.
Heybetli yaratılışlı Karatı Kağan
Şaşırıp ağzını açtı.
Ösküs Uul'a çare arayıp,
Yukarı aşağı baktı.
Doyurayım dese,
Yiyecek vermeye gönlü yok,
Doyurmayayım diye düşünse,
Öteye geçirecek insan yok.
Ösküs Uul ise
Konuşmasına devam etti:
"Söyleyeceğim dediğiniz alkışınızı
Niçin söylemiyorsunuz, kağanım, dedi.
Vereceğim dediğiniz ödülünüzü,
Niçin vermiyorsunuz, kağanım, dedi.
Günler boyu gemi sürmekten,
Nasıl yorulmayayım ben? dedi.

Togus künge iştenele,	315	Dokuz gün çalışıp da,
Torolobos kaytkam?" – dedi.		Nasıl hâlsiz düşmeyeyim? dedi.
Karatı-kaan aytkalakta		Karatı Kağan konuşmak üzereyken
Kara albatı tüymep çıktı:		Kara halk endişelendi:
"Kanaytkan kiji sler? – deşti.-		"Siz ne biçim insansınız? dediler.
Kanayıp çıdajat baatır" – deşti.	320	Bahadır nasıl dayansın" dediler.
Karatı-kaan oygongondıy		Karatı Kağan uykudan uyanmış gibi
Tura cügürbey emdi kayttı.		Hemen kalktı.
Büdün-carım üüçeni		Etten bir bütün bir de yarım payı
Ösküs-Uulga alıp berdi.		Alıp Ösküs Uul'a verdi.
Büdün-carım kuruttı	325	Bir bütün bir de yarım kurudu
Ösküs-Uulga alıp berdi.		Alıp Ösküs Uul'a verdi.
Ösküs-Uulım körö tura,		Ösküs Uul'um şöyle bir bakıp,
Büdün-carım üüçelerdi		Bir bütün bir de yarım eti
Cuda salıp iybey kayttı.		Bir çırpıda yutuverdi.
Büdün carım kuruttı	330	Bir bütün bir de yarım kurudu
Ajırganın bilbey kayttı.		Boğazından hemen aşırdı.
Ettiñ caan sööktörin		Etin büyük kemiklerini
Oozınañ bırkırıp iydi.		Ağzından fırlatıp attı.
Emeş ook sööktörin		Kemiklerin biraz küçüklerini
Tumçugınañ üşkür iydi.	335	Burnundan çıkarttı.
Tegin kiji bolbogonın		Boş insan olmadığını
Telekey kaykap körüp turdı.		Bütün dünya görüp şaşırdı.
Kalaptu baatır bolgonın		Heybetli bahadır olduğuna
Kalık kaykap körüp kaldı.		Halk bakıp, şaşırıp kaldı.
"Aştagan boyım, toydım- deyt,	340	"Acıkmıştım, doydum, dedi,
Alkış la bolgoy, kaanım,- deyt.-		Size alkış olsun, kağanım, dedi.
Boluşkayım baza, örökön, - deyt,-		Daha yardım edeyim, efendim, dedi.
Bereten neme bar bolzo,		Vereceğiniz varsa,
Emdi le berger, kaanım,- deyt.–		Şimdi verin, kağanım, dedi.
Aydatan cakşı sözöördi	345	Söyleyeceğiniz güzel sözünüzü
Aydıp la beriger, örökön,- deyt.–		Söyleyin efendim, dedi.
Men baza la kemelep,		Ben tekrar gemiyi sürüp,
Malıgar keçirip bergeyim.		Hayvanınızı geçireyim.
Tos kemeler toltırıp,		Kayın kabuğundan gemileri doldurup,
Conıgar keçirip bergeyim.	350	Halkınızı geçireyim.
Aydayın degen alkıştı		Söyleyeceğim dediğiniz alkışı
Aydıp beriger, örökön,		Söyleyin, efendim,
Bereyin degen cööjöni		Vereceğim dediğiniz serveti
Beri beriger, köröyin".		Verin de göreyim."
Karatı-kaan bolgojın,	355	Karatı Kağan ise,
Karamday berbey cööjözin		Kıskandığı servetini
Ösküs-Uuldı mekeleerge		Ösküs Uul'u kandırıp (vermemek için)
Alıp çıktı sümezin.		Bir kurnazlık düşündü.
Ösküzektiñ oñ canına		Öksüzün sağ yanına
Önötiyin kelip oturdı.	360	Birden gelip oturdu.

Ak şirdekti töjönip,		Ak kilimi serip,
Altın çööçöy kodordı.		Altın kadehi çıkardı.
Kojoñçılar aldında		Önünde türkücüler
Komırgaydıy tüs tudı.		Kamış gibi düz durdu.
Cañarçılar aldında	365	Önünde karşılıklı türkü söyleyenler
Caş agaştıy teñ turdı.		Yaş ağaç gibi denk durdu.
Karatı-kaan Ösküs-Uulga		Karatı Kağan Ösküs Uul'a
Aydıp turbay emdi kayttı:		Sözlerini şöyle dedi:
"Bu talaydı bolgojın		"Bu büyük nehirde
Karmaktap kör, balam,- deyt.-	370	Oltayla avlan, yavrum, dedi.
Agar-akpas talayda		Dizgin akan nehirde
Altan tümen balık bar,		Altmış tümen balık var,
Altın sırlu balıktı		Altın sırlı balığı
Tudup alzañ, oy, balam.		Tutup alabilsen, oy, yavrum.
Talay-kaan keler – deyt.-	375	Talay Kağan gelir, dedi.
Ceti kadı cer aldında		Yedi kat yeraltında
Talay-kaan curtı bar.		Talay Kağan'ın yurdu var.
Taştan etken örgöölü,		Taştan yapılmış saraylı,
Toştoñ etken çakılu.		Buzdan yapılmış at direkli.
Calañ corgo maldu bolor,	380	Ovada rahvan hayvanı var,
Meniñ malımnañ artık bolor,		Benim hayvanımdan daha iyi,
Calañ torko tondu ulus		Ovadaki ipek paltolu halkı
Meniñ conımnañ önjük bolor.		Benim halkımdan daha güzel.
Altın balık tudup alzañ,		Altın balığı tutup alabilsen,
Öltürbey agıt, balam,-dedi.-	385	Öldürmeden bırak, yavrum, dedi.
Talay-kaan boyı kelip,		Talay Kağan kendisi gelip,
Calınar bolor, uulım, -dedi.-		Yalvarır, oğlum, dedi.
Say tajındıy mal berze,		Çakıl taşı gibi hayvan verse,
Mal albagın, balam, -dedi.-		Hayvanını alma, yavrum, dedi.
Ak çıraylu albatı berze,	390	Ak yüzlü halk verse,
Con albagın, uulım, -dedi.-		Halkını alma, oğlum, dedi.
Talay-kaan cerine		Talay Kağan'ın yerine
Tüjüp bar, balam, -dedi.-		İnip git, oğlum, dedi.
Tayga keptü cööjözineñ		Dağ gibi servetinden
Berze alba, uulım, -dedi.-	395	Verse de alma, oğlum, dedi.
Tal-ortodo orodo		Tam orta yerde kuyuda
Ölgön iyt söögi cadar		Ölmüş itin cesedi durur
Togus kat kuu sumalga		Dokuz kat ak beze
Orop koygon söök bolor.		Dolanmış ceset durur.
Ceti kat kedenge	400	Yedi kat ketende
Çuulap salgan söök bolor.		Sarmalanmış ceset durur.
Ölgön iyttiñ söögi edip,		Ölmüş itin cesedi yapıp,
Önötiyin kubultıp salgan		Değiştirip koymuş
Talay-kaannıñ kızı		Talay Kağan'ın kızı
Ol bolor, balam,-dedi.-	405	İşte odur, balam, dedi.

Altın-Küskü ol balanı		O genç kız Altın Küskü'yü
Alıp kel, uulım,-dedi.-		Alıp gel, oğlum, dedi.
Ölgön iyttiñ söögineñ başka		O ölmüş itin cesedinden başka
Öskö neme alba –dedi.-		Hiçbir şey alma, dedi.
Aylu-kündü Altayıña	410	Aylı, güneşli Altayına
Bu cööjöni alıp çıksañ,		Bu hazineyi alıp çıksan,
Ölöñ aylıñ altın bolor,		Ot evin altın olur,
Ösküs boyıñ baatır bolor.		Sen öksüz bahadır olursun.
Aytkanımdı uk, balam,		Sözlerimi dinle, yavrum,
Kiyim meneñ suraba, balam.	415	Benden giyim isteme, yavrum.
Aytkanım meniñ meke emes,		Söylediklerim hile değil,
Bir tuşta köröriñ –dedi.-		Zamanı gelir görürsün, dedi.
Ar conımdı kemele –dedi.-		Halkımın hepsini gemiyle geçir, dedi.
Ak malımdı keçir" –dedi.-		Ak hayvanımı geçir" dedi.
Mını ukkan Öskös-Uulım	420	Bunu işiten Öskös Uul'um
Caş baladıy süüne berdi.		Küçük çocuk gibi sevindi.
Eki alakanın sogup,		İki elini birbirine vurup,
Karsıldada katkır iydi.		Kahkahalarla güldü.
"Atañ taptu, kaanım,		"Çok iyi oldu, kağanım
Aytkanıgar bütsin – dedi.-	425	Söylediklerin olsun, dedi.
Caan caştu örökön,		Yaşına hürmet ettiğim efendim,
Bir bıyanaar cetsin –dedi.-		Bir iyiliğiniz ulaşsın, dedi.
Süt cakşızı iytte degen,		Sütün iyisi itte derler,
Çököbögör ulu kaanım,		Umutsuzlanmayın ulu kağanım,
Süme cakşızı kulda degen,	430	Kurnazlığın iyisi kulda derler,
Çın la bolboy, oygor kaanım.		Bu gerçektir, bilge kağanım.
Toolop bolbos malaarga		Sayılamayacak kadar çok malınızı
Mal kabırbas men kaytkam?		Gütmezsem ben ne yapayım?
Toozın bilbes conoorgo		Sayısı bilinmez halkınıza
Boluş etpes men kaytkam?	435	Yardımım dokunmazsa ben ne yapayım?
Bir bolujım cetirerim,		Bir yardım ederim,
Bir cozogım körgüzerim".		Geleneği senden yana uygularım.
Ak tumandıy ak maldı		Ak sis gibi ak hayvanı
Maarada kemeley berdi.		Böğürterek gemiyle geçirdi.
Ak çıraylu albatını	440	Ak yüzlü halkı
Çurkurada keçire berdi.		Gürültüyle geçirdi.
Say tajındıy ak bıyan		Çakıl taşı gibi ak hayvan
Tük sogulıp keçip cadat,		Tüyleri birbirine değerek geçti,
Til bilişpes el-albatı		Birbirinin dilini anlamayan halk
Kıymırajıp keçip cadat.	445	İtişerek geçti.
Baza katap tündü-tüştü		Tekrar geceli gündüzlü
Togus künge kemelep cüret.		Dokuz gün gemi sürdü.
Aktar malın ol keçiret,		Ak hayvanını geçirdi,
Albatızın kemelep barat,		Halkını gemiyle götürdü,
Karatı-kaan bolgojın,	450	Karatı Kağan ise,

Kıygızıla malın aydap,
Cerin köstöp cürüp iydi,
Colın köstöp sala berdi.
Kara agaştıy albatı
Östüs-Uulga aydıp turdı:
"Ölöñ aylıñ altın bolzo,
Biske barıp başçı bol.
Östüs boyıñ baatır bolzoñ,
Olcodoñ bisti ayrıp al.
Undıp koydıñ, uul", dejet,
Katkırıjıp cürüp kalat.
Attu-çuulu Östüs-Uulım
Agar-akpas ak talayga
Altı karmak salbay kayttı.
Cılar-cılbas kök talayga
Ceti karmak salbay kayttı.
Altan arşın altın balık
Östüs-Uuldıñ ceti tüñey
Ces karmagın cuda saldı.
Ak calañga çıgararga
Östüs-Uuydıñ küçi cetpeyt.
Ak talayga çöñürerge
Altın balık küçi cetpeyt.
Ceti künge kürejip,
Arga-süme bedrep,
Açu teri tögülip,
Altın balıktı Östüs-Uul
Ak talaydañ alıp çıktı,
Ak talayga çöñürerge
Kök tolkudañ Talay-kaan
Çıgıp kelbey emdi kayttı.
Aylu-kündü börüktü emtir,
Sarı corgo attu emtir,
Sarı torko tondu emtir.
Tili çeçen kaan boldı,
Östüs-Uuldı caynap turdı:
"E-ey! Erlü emtiriñ! dedi.-
Akır, akır, uulım, -dedi,-
Altın balıktı öltürbezeñ,
Ak talayga agıt iyzeñ.
Ajanıp cürgey ol –dedi.-
Talay eezi men edim,
Talay-kaan dep er edim,
Ceti kat cer aldında
Meniñ aylım bar edi.

Hayvanını nara atarak sürüp,
Yurduna doğru yol aldı,
Yolunu gözetleyip gitti.
Kara ağaç gibi halk
Östüs Uul'a şöyle dedi:
"Ot evin altın olursa,
Gelip bizim başçımız ol.
Öksüz hâlinle bahadır olursan,
Bizi esaretten kurtar.
Unutma, delikanlı" dediler.
Kahkahalarla güldüler.
Anlı şanlı Östüs Uul'um
Dizgin akan nehre
Altı olta attı.
Hırçın akan gök nehre
Yedi olta attı.
Altmış arşın altın balık
Östüs Uul'un birbirine benzer yedi
Bakır oltasını yuttu.
Ak otlağa çıkarmaya
Östüs Uul'un gücü yetmedi.
Ak nehre batırmaya
Altın balığın gücü yetmedi..
Yedi gün güreşip,
Çare arayıp,
Acı teri dökülüp,
Östüs Uul altın balığı
Alıp ak nehirden çıkardı,
Ak nehre batırmak için
Gök dalganın içinden Talay Kağan
Çıkıp geldi.
Aylı, güneşli börklü imiş,
Sarı rahvan atlı imiş,
Sarı ipek paltolu imiş.
Tatlı dilli kağan imiş,
Östüs Uul'a yalvarmış:
"Heey! Güçlüymüşsün! dedi.
Dur, dur yavaş ol, oğlum, dedi.
Altın balığı öldürmeyip
Ak nehre salsan.
Doyup gitsin o, dedi.
Nehir iyesi benim,
Talay Kağan adlı erim,
Yedi kat yeraltında
Benim evim var dedi.

Bistiñ ayılga baralık – dedi.-		Bizim eve gidelim, dedi.
Altın bolgon örgööm bar -deyt.-		Altın sarayım var, dedi.
Calañ corgo malım bar -deyt.-		Ova dolusu rahvan malım var, dedi.
Calañ torko kebim bar – deyt.-		Ovaya sığmaz giyimim var, dedi.
Öskö balık edin ciiriñ,	5 00	Başka balığın etini yersin,
Öltürbe onı, balam, -dedi.-		Onu öldürme, yavrum, dedi.
Aldın sürlì keb-balıkt?		Altın görünümlü büyük balığı
Agıdıp iyzeñ, uulım?, -dedi.		Salsan, oğlum dedi.
Ösküs-Uul alañ kaykap,		Ösküs Uul şaşırıp,
Örö-tömön körüp turdı.	505	Yukarı aşağı baktı.
Altan arşın altın balıktı		Altmış arşın altın balığı
Öltüreyin bu degejin,		Öldüreyim dese,
Talay-kaan açıngadıy,		Talay Kağan öfkelenecek,
Öltürbeyin bu degejin,		Öldürmeyeyim dese,
Aştap turganı korkış boldı.	510	Açlığı çok fazla.
Mınayıp tura Ösküs-Uulım		Böylece dururken Ösküs Uul'um
Karatı-kaannıñ aytkan sözin		Karatı Kağan'ın söylediği sözü
Eske alınbay emdi kayttı.		Birden aklına geldi.
Altın sürlü bu balıktı		Altın görünüşlü bu balığı
Karmagınañ agıdıp iydi.	515	Oltasından salıp gönderdi.
Altan ayrı ak talayga		Altmış kollu ak nehre
Altın balık kalıp iydi.		Altın balık dalıp gitti.
Attu-çuulu Talay-kaan		Anlı şanlı Talay Kağan
Kök talayga kalıy berdi.		Gök nehre daldı.
At kuyrugınañ suura tudup,	520	Atın kuyruğundan tutup,
Ösküs-Uulım turup kaldı.		Ösküs Uul'um kalakaldı.
Altan arşın balık ta cok,		Altmış arşın balık da yok,
Aydıy-kündiy kaan da cok,		Ay gibi, güneş gibi kağan da yok,
Eş le neme mında cok,		Burada şimdi hiçbir şey yok,
Een kara Altay boldı.	525	Bomboş sahipsiz Altay.
Emdi kanaydar Ösküs-Uul?		Şimdi ne yapacak Ösküs Uul?
Kök talaydı tömön kıykap,		Gök nehrin aşağısına gidip,
Baza takıp balıktadı.		Tekrar balık avladı.
Kemdü-çemdü ceti künge		Tam tamına yedi günde
Bir de balık öltürbedi.	530	Tek bir balık bile avlayamadı.
Koyon edin cip alala,		Tavşan etini yiyerek,
Kono-tüne balıktay berdi.		Gece gündüz balık avladı.
Ceti künniñ bu bajında		Yedinci günün başında
Ceten arşın altın balık		Yetmiş arşın altın balık
Ösküs-Uuldıñ ceti tüñey	535	Ösküs Uul'un benzer yedi
Ces karmagın cuda saldı.		Bakır oltasını yuttu.
Ösküs-Uulım süünip,		Ösküs Uul'um sevinip
"Atañ taptu tüşti" –dedi.		"Tam denk geldi" dedi.
Ceti künge küreşti,		Yedi gün boyunca güreşti,
Cer üstine bu balıktı	540	Bu balığı yeryüzüne

Süüredip çıkpay emdi kayttı. Çekip çıkarttı.
Kök tolkudañ Talay-kaan Gök dalgadan Talay Kağan
Sodos edip çıga kondı. Yükselip çıktı.
Azıydaaazınañ altı katap Önceki hâlinden altı kat
Caraş torko tondu emtir. Güzel ipek paltoluymuş.
Erteezineñ eki katap Eski hâlinden iki kat
Altın sürlü keptü emtir. Altın işlemeliymiş.
Cal-kuyrugı cayılgan Yelesi, kuyruğu yayılan
Sarı corgo attu boldı. Sarı rahvan atlıymış.
Talay-kaan attañ tüjüp, Talay Kağan attan inip,
Altın stol cıldırıp iyet. Altın masayı döşemiş.
Aş cakşızın salıp iyet. Yemeğin iyisini koymuş.
"Ay-ay, uulım, -dedi.- "Ay, ay, oğlum, dedi.
Altın balıktı agıt –dedi.- Altın balığı serbest bırak, dedi.
Sarı corgo bu adımdı Sarı rahvan bu atımı
Bu balama bererim –deyt.- Bu yavruma vereyim, dedi.
Altın bolgon balıgımdı Bu altın balığımı
Agıt iyzeñ, uulım, -deyt,- Serbest bırak, oğlum, dedi,
Say tajındıy malım bar, Çakıl taşı gibi hayvanım var,
Corgolordı bereyin –deyt.- Rahvanlarını vereyim, dedi.
Ak çıraylu conım bar, Ak yüzlü halkım var,
Eñ artıgın bereyin" –deyt. En iyisini vereyim" dedi.
Kök talayga bu balıktı Gök nehre bu balığı
Ösküs-Uulım bojodıp iydi. Ösküs Uul'um saldı.
Kök tolkuga Talay-kaan Gök dalgayla Talay Kağan
Tura cügürip, kalıdıp iydi. Koşup nehre daldı.
Ösküs-Uul karmas edip, Ösküs Uul uzanıp,
Sarı corgo kuyrugınañ Sarı rahvan atın kuyruğundan
Ala koyboy kanayttı. Çekip tutttu.
Ergegineñ em tözine Parmağının dibine
Eki le kıl oroldı, İki kıl dolanıp kaldı.
Tübi cok bu talayga Dipsiz bu nehre
Ösküs-Uul çöñö berdi. Ösküs Uul daldı.
Sarı attıñ kuyrugınañ Sarı atın kuyruğundan
Tam tıñıda tudunıp, Sıkıca tutunup,
Ceti kat cer aldına Yerin yedi kat altına
Cedip bardı Ösküs-Uulım. Yetip vardı Ösküs Uul'um.
Kök talaydıñ tübinde Gök denizin dibinde
Talay-kaannıñ aylı boldı. Talay Kağan'ın evi vardı.
Ay çagılgan altın örgöö Aya uzanan altın saray
Toguzon togus tolıktu, Doksan dokuz cepheli,
Toştoñ etken çakılu. Buzdan yapılmış at direkliydi.
Say tajındıy bu maldarı Çakıl taşı gibi hayvanları
Calañ corgo cürgüleyt. Ovada rahvan geziyordu.
Ay çıraylu albatızı Ay yüzlü halkı

Kojoñdoşkon kelgileyt.		Şarkı söyleyerek geliyor.
Cer ködürgen ker balıktar		Dünyayı taşıyan balinalar
Kegirgilep catpay kayttı.		Geğirip duruyor.
Cer ködürgen bukaları		Dünyayı taşıyan boğaları
Ogırıjıp catpay kayttı.	590	Böğürüp duruyor.
Kunan oşkoş kök taygıldar		Tosun gibi köpekleri
Küñküldede ürüp keldi.		Gürültüyle ürüyerek geldi.
Caltıraşkan kıstarı		Parlayan kızları
Ösküs-Uulga kaykap kördi:		Ösküs Uul'a şaşırarak baktı:
"Cıdıñ başka, uul,-deşti.-	595	"Kokun başka, delikanlı, dediler.
Beri nege kelgeñ? –deşti,-		Buraya niçin geldin? dediler,
Tiliñ başka, uul, - deşti,-		Dilin başka, delikanlı, dediler,
Beri nege tüşkeñ? –deşti,-		Buraya niçin indin? dediler,
Tize cabar kebiñ kayda?		Dizini örtecek giyimin nerede?
Ne kiyinbey cürgen? –deşti.-	600	Niçin giyinmeden geziyorsun? dediler.
Adı-colıñ seniñ kem		Senin adın, soyun sopun kimler
Aydıp berzeñ, uul", deşti.		Söylesene, delikanlı, dediler.
Ösküs-Uul aydıp turdı:		Ösküs Uul şöyle konuştu:
"Ey, ey, kıstar, baldar,		"Ey, ey, kızlar, gençler
Ermek mende bar emey.	605	Söyleyeceklerim var elbet.
Akır, akır, albatı-con,		Durun, yavaş olun, ey halk, ahali
Aydar sözim bar emey.		Söyleyecek sözlerim var elbet.
Sarı corgo attu kaannıñ		Sarı rahvan atlı kağanın
Cakıltazın men ukkam.		Emrini tuttum.
Say tajındıy malımnañ	610	Çakıl taşı gibi hayvanımdan
Mal bererim dep aytkan.		Hayvan vereyim demişti.
Ak çıraylu conımnañ		Ak yüzlü halkımdan
Con bererim dep aytkan.		Halk vereyim demişti.
Torko mancık kiyerge,		İpek elbise giymek için
Cılañaş kelgen edim,	615	Çıplak geldim,
Corgo-sayak minerge,		Rahvan ata binmek için,
Coyu kelgen men edim".		Yaya geldim."
Toştoñ etken çakıga		Buzdan yapılmış at direğine
Sürgedilip bu keldi,		İtilerek geldi.
Talay-kaannıñ aylına	620	Talay Kağan'ın evine
Kirip bargan ol turdı.		Varıp girdi.
Talay-kaan bolgojın		Talay Kağan ise
Toguzon buttu stoldı		Doksan ayaklı masayı
Ösküs-Uulga cıldır berdi.		Ösküs Uul için donattı.
Ceten cüzün kursak salıp,	625	Yetmiş çeşit yiyecek salıp,
Ösküs-Uuldı azıradı.		Ösküs Uul'u doyurdu.
"Aştaganın toydır, balam,		"Açlığını gider, balam,
Aş-kursagım köp emey –deyt.-		Yiyeceğim çok elbet, dedi.
Arıgan boyıñ semir, balam,		Zayıflamış vücudun semirsin, balam,
Bistiñ aylıs bay emey – deyt.-	630	Bizim evimiz zengin elbet, dedi.

Calañ corgo attu edim,
Attu canar bolboyıñ- deyt,-
Calañ torko keptü edim,
Keptü cürer emeyiñ" –deyt.
Ösküs-Uulım em bolgojın
Aştagan boyı toyo ajanat.
Toguzon cüzün bu kursaktañ
Toolop, amzap, cip oturat.
Ceten çardıñ edin cidi,
Toguzon añnıñ töjin cidi.
Altan tajuur açu aştı
Caba-cuba uurtay berdi.
Ceten cüzün tamzık aştı
Ösküs-Uulım cigen cüret.
Toguzon buttu çoy stoldıñ
Törtön budı sıngança
Ajana berbey emdi kayttı.
Taygala keptü etti ciyle,
Küçteñ artık küç kojuldı.
Talay keptü arakı içele,
İydedeñ artık iyde kojuldı.
Tegin kiji bolbogonın
Talay-kaan kör oturat.
Temir sööktü er bolgonın
Bastıra ulus kaykap cüret.
"Aştagan boyım cañı toydım,
Bıyan bolzın, kaanım, -dedi,-
Arıgan boyım em semirdim,
Alkış bolzın örökön".-dedi.
Altın sürlü bu örgööni
Aylandıra kör oturdı.
Tañ çolmondıy köstöri
Aylanışkan bu oturdı.
Talay-kaannıñ bu aylı
Cana küber bu boluptır.
Cayradılgan caan bay
Erlü kaan bolgon emtir.
Tayga keptü cööjözi
Teñkeyişken catkılayt,
Talay keptü akçazı
Oboolordıy turgulayt.
Tör bajında tört oro
Barı baza çın emtir.
Ol ololor birüzinde
İyttiñ söögin salıptır.

Ova dolusu rahvan atım var,
Atlı dönersin, dedi.
Ova dolusu ipek giyeceğim var,
Giyimli olursun elbette" dedi.
Ösküs Uul'um ise
Doyana kadar yedi.
Doksan çeşit yiyecekten
Sayıp, tadına bakarak oturup yedi.
Yetmiş öküzün etini yedi.
Doksan geyiğin döşünü yedi.
Altmış tulum sert içkiyi
Bir bir yudumladı.
Yetmiş çeşit baharatlı yemeği
Ösküs Uul'um yedi.
Doksan ayaklı dökme demirden masanın
Kırk ayağı kırılana kadar
Karnını doyurdu.
Dağ gibi eti yiyince,
Gücüne güç koşuldu,
Deniz gibi rakıyı içince,
Kuvvetine kuvvet koşuldu.
Boş kişi olmadığını
Talay Kağan görüp oturdu.
Demir kemikli er olduğunu
Bütün insanlar görüp şaşırdı.
"Acıkan karnım yeni doydu,
Şükrolsun, kağanım, dedi.
Zayıf vücudum şimdi semirdi,
Alkış olsun efendim" dedi.
Altın işlemeli bu saraya
Oturup etraflıca baktı.
Sabah yıldızı gibi gözleri
Dönüp durdu.
Talay Kağan'ın bu evi
Çok güzelmiş (külmüş?).
Yenilen büyük kağan
Yiğit, güçlü kağanmış.
Dağ gibi serveti
Denk yapılmış duruyormuş,
Deniz gibi akçası
Taş yığını gibi duruyormuş.
Baş köşede dört kuyunun olduğu
Gerçekten doğruymuş.
O kuyuların birisine
İtin cesedi salınmış.

Togus kat kurumçıla		Dokuz kat kayışla
Orop salgan boluptır,		Dolanıp koyulmuş,
Ceti kat kedenge		Yedi kat ketene
Tolgop salgan boluptır.		Dolanıp koyulmuş.
Cuuga cürgen kijige	680	Savaşa giden kişiye
Cılu töjök bolbogodıy,		Sıcak döşek olur gibiymiş,
Üyde cürgen kijige		Evde kalan kişiye
Cımjak castık bolbogodıy.		Yumuşak yastık olur gibiymiş.
Ösküs cabıs kijiniñ		Öksüz, garip kişinin
Özögine ciirge aş bolbos,	685	Kursağına yiyecek aş olmaz,
Öyögine cetkediy		Karnını doyurmazmış,
Kep cazaza, kep bolbos.		Giyim yapılsa, giyim de olmaz.
Ölgön iyttiñ söögi		Ölen itin cesedi
Çirip kalgan cadırı.		Çürümüş halde duruyormuş.
Talay-kaannıñ abakayı	690	Talay Kağan'ın hatunu
Ösküs-Uuldañ suradı:		Öksüs Uul'a şöyle sormuş:
"Talay keptü ajıma		"Deniz gibi aşımla
Toydıñ ba la, balam, -deyt,-		Doydun mu, yavrum, dedi,
Tayga keptü cööjömdi		Dağ gibi servetimi
Kördiñ be le, uulım, -deyt,-	695	Gördün mü, oğlum, dedi,
Öksüs kiji kersü emey,		Öksüz insan yiğit olur elbet,
Körüp le otur, balam, -deyt,-		Bak, yavrum, dedi,
Bistiñ ayıldañ neni alar		Bizim evimizden neyi almak
Künniñ bar, balam, -deyt,-		İstiyorsun, yavrum, dedi,
Sege bergediy kiyim bar,	700	Sana verilecek giyim var,
Calañ kiliñ torko –deyt,-		Çok güzel ipek kadife, dedi,
Sen mingediy malıs bar,		Senin bineceğin atımız var,
Calañ subay emdik –deyt.-		Çok güzel kısır, yabanî, dedi.
Balık edin ciir bolzoñ,		Eğer balık eti yersen,
Koştop sege bereyin" –deyt.	705	Yükleyip sana vereyim" dedi.
Talay-kaan aydındı:		Talay Kağan şöyle konuştu:
"Uulımdı uul dep,		"Delikanlımı oğlum diye,
Bodop men cüretem.		Benimseyip yaşarım.
Eki cakşı balıktı		İki güzel balığı
Aytkanım ugup bojotkon.	710	Sözümü dinleyip saldı.
Altayıña ne kerek		Altay'ında neye ihtiyaç varsa
Alıp canbay, balam, -deyt,-		Alıp dön, yavrum, dedi,
Sendiy erge ne kerek?		Senin gibi erin neye ihtiyacın olur?
Cükten bargay uulım", -deyt.		Yüklenip git oğlum" dedi.
Öksüs-Uulım bu emdi	715	Öksüs Uul'um şimdi
Örö-tömön kör oturdı.		Aşağı yukarı bakıp durdu.
Talay-kaannañ bolgojın		Talay Kağan'a ise
Cañıs surak suray saldı:		Tek bir soru sordu:
"Akır, akır, kaanım,		"Dur, dur, kağanım,
Açınbay sler bolujıgar.	720	Siz kızmadan yardım edin.

Ösküs cabıs boyıma		Öksüz garip hâlime
Örökön sler kileger.		Efendim siz merhamet edin.
Ölöñ caman aylıma		Ottan yapılmış kötü evime
Öñjük cööjö ne kerek?		Güzel şeyler ne gerek?
Ölgön iyttiñ söögin	725	Ölmüş itin cesedini
Örökön mege berzeger.		Efendim bana verseniz.
Ceti kat kurumçı		Yedi kat kayışı
Katay berzeer, örökön.		Yanında verseniz, efendim.
Togus kat kedendi		Dokuz kat keteni
Kojo berzeer, örökön.	730	Birlikte verseniz, efendim.
Balık edin salgadıy		Balık etini koyacağım
Taar edip alarım.		Torba yaparım.
Aylu-kündü cerime		Aylı, güneşli yerime
Amadap men canarım,		Bir işle dönerim,
Amır cürzem, kaanım,	735	Rahat olursam, kağanım,
Ayıldap men kelerim".		Misafirliğe gelirim."
Eki caak ot alışkan,		İki yanak ateş aldı,
Eki kezer kuuçındaşkan.		İki yiğit konuştu.
Ermen-Çeçen til alışkan,		Ermen Çeçen lafa girdi,
Eki baatır ermekteşken.	740	İki bahadır sohbet etti
Talay-kaan bu emdi		Talay Kağan şimdi
Ösküs-Uulga aydıp turdı:		Ösküs Uul'a şöyle dedi:
"Calañ corgo malım bar,		"Ova dolusu rahvan atım var,
Kay minbeydiñ, balam –deyt-		Niçin binmedin, balam, dedi.
Altın-mönüñ cööjöm bar,	745	Altın, gümüş hazinem var,
Kay albaydıñ, uulım, -deyt.-		Niçin almadım, oğlum, dedi.
Ölgön iyttiñ söögi		Ölmüş itin cesedi
Özögiñe seniñ aş bolbos,		Senin kursağına aş olmaz,
Öyögiñe kep bolbos.		Karnını doyurmaz.
Öçöp turgan bu çılap,	750	Kinlenmişsin gibi,
Kanay bereyin sege?" –deyt.		Nasıl vereyim sana?" dedi.
Öçöşköndiy Ösküs-Uul		Kinlenmiş gibi Ösküs Uul
Örö körböy cart ayttı:		Başını kaldırmadan açıkça konuştu:
"Öskö neme kerek cok,		"Başka şeye gerek yok,
Kuru canatam men" –dedi.	755	Boş dönerim ben" dedi.
Talay-kaan kanaydar?		Talay Kağan ne yapsın?
Kuru kanayıp candırar?		Nasıl eli boş döndürür?
Ölgön iyttiñ söögin		Ölmüş itin cesedini
Alıp berbey kanayttı.		Alıp verdi.
"Ceti kat cer aldınañ	760	"Yedi kat yeraltından
Cedip can" –dep, ol ayttı.		Çıkıp dön" dedi o.
Ösküs-Uul bolgojın,		Ösküs Uul ise,
Togus künge ejinip,		Dokuz gün yüzüp,
Kök talaydıñ tübineñ		Gök denizin dibinden
Çıgıp kelbey kanayttı.	765	Çıkıp geldi.

Aylu-kündü Altayga		Aylı, güneşli Altay'a
Cedip kelgen bu turdı.		Böylece yetip geldi.
Ölöñ ayıldıñ içine		Ottan evin içine
Ösküs-Uulım kir keldi,		Ösküs Uul'um gelip girdi,
Ölgön iyttiñ söögin	770	Ölmüş itin cesedini
Cüktengençe can keldi,		Yüklenerek dönüp geldi,
Aydıñ közin kenete		Ayın gözünü aniden
Açu tuman bürkedi,		Yoğun sis kapattı,
Künniñ közin kenete		Güneşin gözünü aniden
Küreñ tuman böktödi.	775	Boz sis kapattı.
Togus künge kün körünbey		Dokuz gün güneş görünmeden
Boro tuman borlodı,		Boz sis yayıldı,
Ceti konok ay körünbey		Yedi gündüz yedi gece ay görünmeden
Açu tuman kaynadı.		Yoğun sis kaynaştı.
Catkan cadık cada añdanar	780	Yerdeki kuru dalı yerinden oynatacak
Salkın tüşti Altayga,		Rüzgâr indi Altay'a
Turgan agaş tura sınar		Ağacı durduğu yerde kıracak
Sook tüşken cerine.		Soğuk düştü yerine.
Caynabaytan Ösküs-Uulım		Yalvarmayan Ösküs Uul'um
Caynalgandu aydındı:	785	Yalvarmaklı söylendi:
"Caan kaan ol cerineñ		"Büyük kağanın yerinden
Cakşını albas men kaytkam?		Ben nasıl iyi bir şey almadım?
Tayga keptü cööjözineñ		Dağ gibi servetinden
Taldap albas kanaytkam?		Nasıl seçip almadım?
Ölgön iyttiñ söögin	790	Ölmüş itin cesedini
Ne le aldım bolbogoy.		Ne diye aldım sanki.
Kuu sööktö tuza cok,		Ak cesette fayda yok,
Bilbes kayttım bolbogoy".		Bilmeden ne yaptım böyle.
Kuu sumaldı alala,		Ak bezi alarak,
Castangança bu cattı,	795	Yaslanıp yattı,
Kurgak ölöñ kerek cok,		Kuru ota da gerek yok,
Töjöngönçö uyuktadı.		Döşek gibi üstüne yatıp uyudu.
Ölöñ caman çadırda		Ottan kötü çadırda
Ösküzegim amırayt,		Öksüzüm dinlendi,
Ölgön iyttiñ söögin	800	Ölmüş itin cesedine
Castangança uyuktayt.		Yaslanıp uyudu.
Anañ arı ne bolgon		Ondan sonra ne olduğunu
Aydayın ba, baldarım?		Anlatayım mı, yavrularım?
Ceti künge Ösküs-Uul,		Yedi gün boyunca Ösküs Uul,
Oygonbodı, uuldarım!	805	Uyanmadı, oğullarım!
Ceti künniñ bajında		Yedi günün başında
Ösküs-Uul oygonıp,		Ösküs Uul uyanıp,
Körüp cadar bolgojın		Bakıp gördü ki,
Toguzon togus tolıktu		Doksan dokuz cepheli
Altın örgöö içinde,	810	Altın sarayın içinde,

Ceten buttu şireeniñ
Üstinde uyuktap cadırı.
Ceten kat köböñ töjök
Töjöp koygon boluptır.
Ceti kat torko castık
Castangança cadıptır.
Karış tüktü kara aybıstan
Bu terezin cabıngança,
Ay bildürlü altın cuurkan,
Kün bildürlü küreñ cuurkan
Cabıngança uyuktaptır.
"Tüjengenim tüjime –deyt,-
Sananganım sanaama –deyt,-
Kandıy kaannıñ aylına
Kalçıp cedip keldim ne?
Kandıy kiji cerine
Cedip amırap cadım ne? –deyt,-
Tüjengenim tüş bolboy?" –deyt.
Cüzin tudup ol kördi,
Kolı-budın coktodı.
Büdün-bütkül bu boyı
Kaan şireezinde cadırı.
Altın örgöö içinde
Kiji bar ba, cok po dep,
Aylandıra uul şirtedi.
Altın örgöö tolıgında
Altın takta bar emtir.
Ol taktanıñ üstinde,
Kıs köktönip oturat.
Ay keberin ayga berbes
Altın keptü caltıraşkan,
Kün keberin künge berbes
Kümüş keptü mızıldaşkan.
Tolun aydıy bu çıraylu,
Soloñıdıy bu kaçarlu,
Körgön közi kök çolmondıy,
Köörkiy boyı suu-altındıy.
Kiygen kebiniñ topçızına
Kijiniñ közi kılbıkkadıy,
Baatır bala bu carajın
Bastıra telekey kaykagadıy.
Calañ bolgon caldar töji
Caltırap turat ay keberlü
Ayañ bolgon bu kabagı
Mızıldap turat kün carkındu.

Yetmiş ayaklı tahtın
Üstünde uyuyor.
Yedi kat pamuk döşek
Altına döşenmiş.
Yedi kat ipek yastık
Baş altına yaslanmış.
Karış tüylü kara su samurunun
Bu kürkünü örtünüp,
Ay desenli altın yorganı,
Güneş desenli kahverengi yorganı
Örtünmüş uyuyormuş.
Gördüğüm düşe bak, dedi,
Düşündüğüm akla bak, dedi,
Hangi kağanın evine
Düşüp geldim acaba?
Nasıl birinin yerine
Varıp yatmış dinleniyorum? dedi,
Bu gördüğüm düş değil mi? dedi.
Yüzünü tuttu,
Elini ayağını yokladı.
İşte sapasağlam kendi vücudu
Kağanın tahtında yatıyor.
Altın sarayın içinde
İnsan var mı, yok mu diye,
Delikanlı etrafı inceledi.
Altın sarayın köşesinde
Altın oturak varmış.
O oturağın üstünde,
Kız oturmuş dikiş dikiyormuş.
Aydan daha güzel görünüşlü
Altın gibi parlıyormuş,
Güneşten daha güzel görünüşlü
Gümüş gibi ışıldıyormuş.
Dolunay gibi yüzlü,
Gökkuşağı gibi kaşlı,
Gören gözü çoban yıldızı gibi,
Genç kız saf altın gibiymiş.
Giydiği elbisesinin düğmesi
İnsan gözünü kamaştırır,
Bu bahadır kızın güzelliğine
Bütün dünya şaşırırmış.
Çok güzel döşü
Ay gibi parlıyormuş
Yayılmış kaşı
Güneş gibi ışıldıyormuş.

Altı kırlu altın iyne		Altıgen şeklinde altın iğneyi
Arı-beri ötküre kadayt.		Oraya buraya saplıyormuş.
Odus kırlu altın uçuk		Otuz uçlu altın ipi
Oroy tartıp, ol köktönöt.		Yavaşça çekip, dikiyormuş.
Cer altaydıñ bar çeçegin	860	Yeryüzündeki bütün çiçekleri
Kebiske köktöp bu oturat.		Oturmuş elbiseye işliyormuş.
Teñeriniñ cıldızına tüñey		Göğün yıldızı gibi
Keen curuk büdüp kalat.		Görklü resim bitmiş.
Ösküs-Uulım mını körüp,		Ösküs Uul'um bunu görüp,
Alañ kaykay berbey kayttı.	865	Şaşırıp kaldı.
Örö turayın bu deze,		Kalkayım dese,
Caraş bala çoçıy bergediy,		Güzel kız ürkecek gibi duruyordu,
Örö turbayın bu deze,		Kalkmayayım dese,
Amır uyku cetkendiy.		Uyukusunu yeterince almıştı.
Mınayıp emdi cadala,	870	Böylece yatıp dururken,
Ösküs-Uulım sanandı:		Ösküs Uul'um şöyle düşündü.
"Örö turbas men kaytkam?		"Ayağa kalkmayıp da ne yapacağım?
Ölgön bedim men baza!"		Öldüm mü ben yoksa!"
Törtön kat töjöktöñ		Kırk kat döşekten
Ösküzegim tura cügürdi.	875	Öksüzüm kalkıp koştu.
Ceten buttu şireedeñ		Yetmiş ayaklı tahttan
Cerge külük sekirdi.		Pehlivanım yere sıçradı.
Taş örgööniñ ejigin		Taş sarayın kapısını
İyinle açıp ol çıktı.		Omzuyla açıp çıktı.
Arı-beri acıktap,	880	Öteyi beriyi inceleyip,
Altayın çuñdap ol kördi.		Altayına dikkatle baktı.
Agar-akpas ak talayı		Dizgin akan ak nehri
At suuzını catpay kayttı.		At suyu olmuş duruyordu.
Cılar-cılbas kök talayı		Hırçın akan gök denizi
El suuzını catpay kayttı.	885	Halkın içeceği su olmuş.
Çeret-çemet ceti süüri		Kireçli yedi zirve
Bay tayganıñ koltugı emtir.		Kutsal dağın koltuğuymuş.
Çemetendü togus süüri		Kireçli dokuz zirve
Biy tayganıñ edegi emtir.		Bey dağının eteğiymiş.
Azıy tuşta karmaktagan	890	Önceden olta attığı
Agar talay bu boluptır.		Akan nehir buymuş.
Cebren öydöñ beri turgan		Eski zamandan beri duran
Ceñestü tayga bu la emtir.		Yosunlu dağ buymuş.
Ölöñ çadır ol ordına		Ottan çadırın yerine
Altın örgöö turgan emtir.	895	Altın saray duruyormuş.
Kaydañ kelip ol turganın		Onun nereden geldiğini
Kanay bilzin Ösküs-Uulım.		Nasıl bilsin Ösküs Uul'um
Ceti tüñey tos kemezin		Birbirine benzer yedi gemisini
Eleñide cölöp koytır,		Kapının kenarına dayamış,
Togus tüñey kayıñ kayık	900	Birbirine benzer kayından dokuz kayığı

Ejik caagında salıp koytır. Kapının yanına koymuş.
Ceti tüñey karmak sabın Birbirine benzer olta sapını
Cergelede cölöp saltır. Yanyana dayayıp dizmiş.
Mını körgön Ösküs-Uul Bunu gören Ösküs Uul
Kök talayga cunundı. Gök nehirde yıkandı.
Tayga bolgon bu bajın Dağ gibi başını
Suuga cunup katkırdı. Suda yıkayıp güldü.
Altayına kelgenine Altay'ına geldiğine
Ösküs-Uulım süünet. Ösküs Uul'um sevindi.
Karatı-kaannıñ aytkan sözi Karatı Kağan'ın sözünün
Kelişkenin bilip cüret. Gerçekleştiğini anladı.
Toguzon kırlu örgöögö Doksan cepheli saraya
Baatır kirip barbay kayttı. Bahadır girdi.
Aydıy-kündiy balala Ay gibi, güneş gibi genç kızla
Ezendeşken turbay kayttı. Selamlaştı.
Çıkkan aydañ çıpçuuldu, Doğan aydan daha ışıltılı,
Çın la caraş bala boldı. Gerçekten çok güzel bir kızdı.
Tiygen künneñ carkındu, Değen güneşten daha parıltılı,
Kaykamçılu boylu boldı. Hayrete düşürücü genç kızdı.
Mındıy ırıs bolorın Böyle bir mutluluk olacağını
Kaydañ bilzin Ösküzegim. Nereden bilsin Öksüzüm.
Ölgön iyttiñ söögineñ Ölmüş itin cesedinden
Çököbödiñ, köörkiyim. Umudunu kesmedi, garibim.
"Örö turup, ajan" –dep, "Kalk, karnını doyur" diye
Köörkiyek aytkan turdı. Güzel kız konuştu.
Altın stol cıldır berdi: Altın masayı donattı:
"Ajanıgar, baatır". –dedi. "Yiyiniz, bahadır", dedi.
Onoñ arı ne bolgonın Ondan sonra ne olduğunu
Aydıp bereyin be, baldarım? Anlatayım mı, yavrularım?
Ösküs-Uuldıñ cürümin bolzo, Ösküs Uul'un hayatının
Onoñ arı çümdeyin. Sonrasını anlatayım.
Altan cüzün kursak cigen, Altmış çeşit yiyecek yemiş,
Aş cakşızın ol amzagan, Yiyeceğin iyisini tatmış,
Ceten cüzün kursak cigen, Yetmiş çeşit yemek yemiş,
Arıgan boyı bu semirgen Zayıflayan vücudu semirmiş
Amırap, sayrap ol alala, Dinlenip, kendine geldikten sonra,
Ösküs-Uul örö turdı. Ösküs Uul kalktı.
Ceti tüñey ces karmagın, Birbirine benzer yedi bakır oltasını,
Togus tüñey tos kemezin Birbirine benzer kayından yedi gemisini
Bektep, cazap algan turdı. Sıkıca yerleştirip, yanına aldı.
Agar-akpas ak talayga Dingin akan ak nehirde
Añdap-suulap cürep kaldı. Avlanmaya çıktı.
Kara corgo cakşı attu, Kara rahvan, iyi atlı,
Kara torko cañı tondu Kara ipekten yeni paltolu
Karatı-kaan caan kiji Karatı Kağan itibarlı kişi

Altı cakşı aybıçılu,		Altı iyi hizmetçisiyle,
Altan togus cayzañdarlu		Altmış dokuz cayzanıyla
Aba cışta añdap cürdi.		Büyük ormanda avlanıyordu.
Tuunıñ añnıñ tuuda adat,		Dağın avını dağda avladı,
Suunıñ añnıñ suuda öltüret.	950	Suyun avını suda öldürdü.
Ak koyondı öltürele,		Ak tavşanı öldürerek,
"Ösküs-Uuldıñ aylına		"Ösküs Uul'un evinde
Kaynadala ekeliger" –dep,		Pişirip getirin" diye,
Eki cakşı baatırına		İki iyi bahadırına
Karatı-kaan cakıp turat.	955	Karatı Kağan emretti.
Onoñ baza kojup aydat:		Ondan sonra ekledi:
"Et suraza et berbeger,		"Et isterse et vermeyin,
Mün suraza, mün berbeger.		Çorba isterse çorba vermeyin.
Ölöñ caman ayıldu bolor,		Ottan kötü evi vardır,
Ösküs caman kiji bolor.	960	Öksüz kötü biridir.
Balık edin cip cürgen		Balık etini yiyerek yaşayan
Baatır kiji ol bolor.		Bahadır biridir.
Öskö cerge kaynatpagar,		Başka yerde pişirmeyin,
Ösküs-Uuldıñ aylına		Ösküs Uul'un evinde
Önötiyin kaynadıgar.	965	İyice pişirin.
Bir cerinde çiyi cok,		Bir yerinde çiği olmasın,
Bir cerinde küyügi cok.		Bir yerinde yanığı olmasın.
Ak talaydıñ cakazında,		Ak nehrin yakasında,
Kök talaydın caradında		Gök nehrin kıyısında
Ölöñ caman ayıldu edi,	970	Ottan yapılmış kötü evli idi,
Ösküs caman uul edi,		Öksüz kötü delikanlı idi,
Aylı-curtın körör" –dedi.		Evine, yurduna bakın" dedi.
Amadagan baatırları		Emri alan bahadırları
Koyon edin temdeleşken,		Tavşan etini yüklenip,
Kono-tüne biyelegen,	975	Gece gündüz gittiler,
Sañıskan uçpas sarı çöllö,		Saksağanın uçmadığı sarı çölde,
Sanaazı cok bu cügürgen,		Akıllarına bir şey gelmeden at koşturdular,
Kuskun uçpas kuba çöllö		Kuzgunun uçmadığı boz çölde
Tınış alınbay bu cügürgen,		Dinlenmeden at koşturdular,
Kemdü-çemdü cetinçi künde	980	Tam tamına yedinci günde
Ösküs-Uuldıñ aylı-curtına		Ösküs Uul'un evine, yurduna
Cedip kelbey ol kanayttı.		Varıp yettiler.
Ak talaydıñ cakazında,		Ak nehrin yakasında
Kök talaydıñ caradında		Gök nehrin kıyısında
Toguzon kırlu taş örgöö	985	Doksan cepheli taş saray
Ayga-künge çagılgan,		Aya, güneşe karşı yükseliyordu,
Mızıldagan turup cattı.		Işıldayıp duruyordu.
Körgön köstöri kılbıgıp,		Onu gören gözleri kamaşıp,
Köñkörö olor cıgıldı.		Yüz üstü yıkıldılar.
Ölöñ ayıl ordına	990	Ottan evin yerine

Altın örgöö köründi.
"Kandıy kaannıñ cerine
Keldibis?" –dep aydıştı.
Caan baatır canalık deyt,
Kiçinek baatır kirelik deyt.
Caan baatır aydıp turdı:
"Kaan kijiniñ aylı ne bu?"
Kiçinek baatır aydıp turdı:
"Kaan da kiji curtı bolzo,
Kiji kirbes kandıy neme?
Aştabagan boyım aştadım,
Cobobogon boyım cobodım.
Ösküs-Uuldı kaydañ tabar?
Kança künge şıraladıs.
Kança konok cobodıbıs".
Altın ejikti açarda,
Ösküs-Uuldıñ abakayı
Aydıy-kündiy caraş köründi.
Çıkkan aydañ çıpçuuldu –
Caltıragan abakay boldı,
Tiygen künneñ kegeendü –
Mızıldagan kelin boldı.
Calañ keptü caldar töji
Caltıraşkan oturbay kayttı.
Körgön közi kök çolmondıy,
Köörkiy boyı su-altındıy.
Ayan bolgon ol kabagı
Mızıldaşkan turar boldı.
Kiygen kiyim topçızına
Kiji közi kılbıkkadıy,
Baatır kelin carajın
Bastıra ulus kaykagadıy.
Tolu aydıy bu çıraylu,
Soloñıdıy bu kaçarlu.
Ceten ayrı kecegezi
Cer-altayga cedip tüşken.
Toguzon ayrı bu şañkızı
Çoñçoyına bu sogulgan.
Üç ölgöndi tirgizeten
Altan karış bu arçuuldu,
Üç kömürge ot kamızar
Altın bolot bu cüstüktü
Baatır balam bu emtiri.
Ay keberin ayga berbes
Altın oşkoş bu köründi.

Altın saray göründü.
"Hangi kağanın yerine
Geldik?" dediler.
Büyük bahadır dönelim dedi.
Küçük bahadır girelim dedi.
Büyük bahadır şöyle dedi:
"Bu bir kağanın evi değil mi?"
Küçük bahadır şöyle dedi:
"Kağanın yurdu da olsa,
İnsan giremez mi?
Acıkmazdım acıktım,
Yorulmazdım hâlsiz düştüm.
Ösküs Uul'u nereden bulacağız?
Kaç gün boyunca yorulduk.
Günler boyunca hâlsiz düştük."
Altın kapıyı açtıklarında,
Ösküs Uul'un hatunu
Ay gibi, güneş gibi güzel göründü.
Doğan aydan daha parlak
Parıltılı hatundu,
Değen güneşten daha görklü
Işıldayan gelindi.
Ova gibi güzel döşü
Parıldayıp oturuyordu.
Gören gözü sabah yıldızı gibiydi,
Genç kız saf altın gibiydi.
Yayılmış kaşı
Işıldıyordu.
Giysisinin düğmesine
Bakan insanın gözü kamaşırdı,
Bahadır gelinin güzelliğine
Bütün insanlar şaşırırdı.
Dolunay gibi yüzlü
Gökkuşağı gibi kaşlıydı.
Yetmiş belek örgüsü
Toprağa değiyordu.
Doksan belek örgüsü
Kalçasına değiyordu.
Üç ölüyü dirilten
Altmış karış bezli,
Üç kömürü tutuşturur
Altın yüzüklü
Bahadır yavrum böyleymiş.
Ay şeklini aya vermez
Altın gibi göründü.

Kün keberin künge berbes		Güneş şeklini güneşe vermez
Kümüş oşkoş bu bildirdi.		Gümüş gibi göründü.
"E-ey, e-ey, abakay,-deşti,-		"Heey, heey, hatun, dediler
Ezen, ezen, kaanıbıs, -deşti.-		Selam, selam, kağanımız, dediler.
Kandıy kaannıñ bu cerine	1040	Hangi kağanın yerine
Azıp-tozup bis kelgenis?		Gezip dolaşıp geldik?
Kandıy kiji bu aylına		Nasıl birinin evine
Tenip-teñjip bis kirgenis?"		Dolanıp girdik?
"Ezen, ezen, baatırlar! –deyt.-		"Selam, selam, bahadırlar! dedi.
Erlen, erlen, kezerler! –deyt.-	1045	Merhaba, merhaba, bahadırlar! dedi.
Talay-kaannıñ balazı edim,		Talay Kağan'ın balası idim,
Altın-Küskü attu edim.		Altın Küskü adlı idim.
Ösküs-Uul baatırdıñ		Ösküs Uul bahadırın
Algan eji men edim".		Aldığı eşi ben idim."
"Ölöñ caman ayıldu deşken,	1050	"Ottan kötü evli dediler,
Ösküs caman uul deşken		Öksüz kötü delikanlı dediler,
Karatı-kaan bisti öçöp,		Karatı Kağan bize kinlenip,
Aytkan cürbey külügim.		Öyle söylemiş yiğidim.
Cerdiñ üstin cuulayla,		Yer üstünde savaşarak,
Ceten kaandı olcoloylo,	1055	Yetmiş kağanı esir alarak,
Kandu köstü Karatı-kaan		Kanlı gözlü Karatı Kağan
Kamık altınga toyolo,		Çok altına doyarak,
Ösküs-Uuldıñ altın örgöözin		Ösküs Uul'un altın sarayına
Öçöp çenep aytkan bolboy?		Göz dikmiş olmasın?
Koyon edin kaynat kel dep,	1060	Tavşan etini kaynatıp gelin diye,
Öçöp aybılagan cürbey" – dejip,		Kinlenerek göndermiş" deyip,
Eki baatır aydıjat,		İki bahadır konuştu,
Epcoksınıp oturgılayt.		Çaresiz oturdular.
Ayıl eezi caş abakay		Ev sahibi genç hatun
Altan cüzün kursak salıp,	1065	Altmış çeşit yiyecek salıp,
Baatırlardı kündülep turat.		Bahadırları ağırladı.
"Ölöñ aylı altın emey,		"Ottan evi altın elbet,
Ösküs boyı eştü emey.		Öksüz hâli eşli elbet.
Koyon edin bistiñ ayılda		Tavşan etini bizim evde
Kaynadıp albay kaytkan"-dedi	1070	Kaynatıp alın." dedi.
"Andıy bolzo, akır, balam,		"Öyleyse, dur yavrum,
Koyon edin kaynadar		Tavşan etini kaynatacak
Koomoy kazan bar ba? –dejet,-		Kötü kazan var mı? dediler.
Caman-cuduk neme berzeñ,		Kötü mötü bir şey versen,
Köölü-saalu kazan berzeñ".	1075	İsli paslı kazan versen."
"Koomoy kazan kaydañ kelzin?		Kötü kazan nereden olsun?
Altın kazan bar emey" –dep,		Altın kazan var tabii ki? diye,
Abakay kiji aydıp turdı.		Hatun karşılık verdi.
Odus eki bu kulaktu		Otuz iki kulplu
Altın kazan alıp berdi.	1080	Altın kazanı alıp verdi.

Koyon edin baatır Tavşan etini bahadır
Tuurap, tuzap kaynat saldı. Doğrayıp tuzlayarak, kaynamaya bıraktı.
Ayıl eezi üy kijideñ Ev sahibi kadından
Köstörin albay otur kaldı. Gözlerini alamadılar.
Arı körzö, ay keberlü İleri baksa, ay şekilli
Beri körzö, kün keberlü, Beri baksa, güneş şekilli,
Cerdiñ üsti muñ çeçektiñ Yer üstündeki bin çiçeğin
Öñi oşkoş kebis köktöyt. Rengi gibi kilim dokuyordu.
Odus kırlu öñ uçuktañ Otuz çeşit renkli iplikten
Çololop, köktöp bu oturat. Desenler dokuyordu.
Teñeriniñ cıldızına tüñey Göğün yıldızı gibi
Keen kebisti etken turat. Görklü kilim dokuyordu.
Eki kara bu baatırım İki kara bahadırım
Kaynap turgan kazanın Kaynayan kazanı
Undıp salgan bu oturat. Unutup oturdular.
Bir bilinip bu körördö, Akıllarına geldiğinde ise,
Odus kulaktu altın kazan Otuz kulplu altın kazan
Soolo kaynap kalgan emtir. Kaynayıp suyunu çekmiş.
Koyon edi kok bolup, Tavşanın eti kok ulup,
Karara küyüp kalgan emtir. Kararıp yanmış.
Iylabaytan eki baatır Ağlamayan iki bahadır
Iylay berbey emdi kayttı. Şimdi ağladılar.
Komıdabaytan eki baatır Şikâyetlenmeyen iki bahadır
Komıdajıp emdi ayttı: Şimdi şikâyetlendi:
"O-o, cayla! Kaytkan neme! "Oo, vah! Olana bak!
Kanayıp körböy kaldıs ne? Nasıl oldu da unuttuk?
Karatı-kaan açınar turu, Karatı Kağan öfkelenecek
Kalcuurıp bisti kezeder turu. Hiddetlenip bizi kesecek.
Koyon edin cigilediñ dep, Tavşan etini yemekle suçlayıp,
Koomoy kerek tabatan turu. Kötü bahaneler bulur.
Bajıbıstı kezeten emtir, Başımızı keser,
Baltırıbıstı üzeten emtir, Baldırımızı koparır,
Altın kazanga aş azarın Altın kazanda yemek pişirmeyi
Aaylap bilbes ulus edis. Bilmeyen insanlardık.
Koyon edi kok bolorın Tavşan etinin kok olup yanacağını
Bilbey kalgan erler edis. Bilmeyen erler idik.
Emdi bis kanaydarıs? Şimdi biz ne yapacağız?
Kaanıbıska neni aydarıs? Kağanımıza ne diyeceğiz?
Ösküs-Uuldıñ abakayı Ösküs Uul'un hatunu
Oturgan cerineñ tura cügürdi. Oturduğu yerden kalkıp koştu.
Tört kulaktu ces algıyga Dört kulplu bakır bakraca
Bıjırıp koygon koyon edin Pişirip koyduğu tavşan etini
Salıp berbey emdi kayttı. Salıp verdi.
"Koyon edi bis aylında Bizim evimizde koyun eti
Bar emey – dep aydıp turdı.- Var tabii ki, dedi.

Ösküs-Uul bu boyınça		Ösküs Uul kendisi
Taptu añçı er emey –dep,		İyi avcı tabii ki, deyip,
Omok körüp ol unçuktı.-		Gururla bakıp konuştu.
Tuunıñ añıñ tuuda tudar,		Dağın avını dağda tutar,
Tuzak salıp bileten emey.	1135	Tuzak kurmayı bilir elbet.
Suunıñ añın suuda tudar,		Suyun avını suda tutar,
Karmak salıp bileten emey.		Olta atmayı bilir elbet.
Meniñ ejim añçı emey.		Benim eşim avcı elbet.
Çököbögör, baatırlar.		Umutsuzlanmayın, bahadırlar.
Tegin cerge ıylabagar,	1140	Boş yere ağlamayın,
Kaanıgardı azıragar.		Kağanınızı doyuracaksınız.
Kalak, aştap catkan bolboy!"		Âh, acıkmış olmalı!"
Katkırıp koştı Altın-Küskü.		Gülüp tavşanı yükledi Altın Küskü.
Eki baatır bolgojın,		İki bahadır ise,
"Bıyan bolzın, balam, -deşti,-	1145	"Sağol, yavrum, dediler,
Alkış bolzın, kızım, -deşti,-		Şükrolsun, kızım dediler,
Aylu-kündü bu Altayga		Aylı, güneşli bu Altay'da
Alkıjıñdı cetir cürbey.		Dualaların kabul olsun.
Ak sanaalu albatıña		Ak düşünceli halkından
Bıyanıñdı cetir cürbey.	1150	Yardımını esirgeme.
Kaanıstı kapşay barıp,		Hemen gidip kağanımızı
Azıraylık emdi" – deşti.		Şimdi doyuralım" dediler.
Ces algıydı temdelejip,		Bakır bakracı yüklenip,
Eki baatır sır cügürdi.		İki bahadır hızla at sürdü.
Sañıskan uçpas sarı çöldi	1155	Saksağan uçmaz sarı çölü
Sanaazı cok ödö kondı.		Akılları başlarında olmadan geçtiler.
Kuskun uçpas kuba çöldi		Kuzgun uçmaz boz çölü
Tınış alınbay ödö soktı,		Nefes almadan geçtiler,
Karatı-kaannıñ oduzına		Karatı Kağan'ın kampına
Atkan oktıy cetkilep keldi.	1160	Atılan ok gibi yetip geldiler.
Kaan kiji aldına bolzo,		Kağanın önüne,
Tört kulaktu ces algıydı		Dört kulaklı bakır bakracı
Turguzıp berbey emdi kayttı.		Verip koydular.
Karatı-kaan aydıp turdı:		Karatı Kağan şöyle dedi:
"Koyon edi koomoy et dep,	1165	"Tavşan eti kötü diye,
Albatı-connoñ ugup cürgem.		Halktan duymuştum.
Kolıma alıp kaçan birde		Fakat hiçbir zaman elime alıp
Amzabaan aş edi bu.		Yediğim yemek değildi bu.
Koyu müni tatu degen,		Koyu çorbası tatlı derler,
Uurtap körbögön aş edi bu.	1170	Yudumlayıp içmediğim aştı bu.
İçip-cip mını körzö,		Bunu yiyip içip tadına baksam,
Kaytkay edi, uuldar",-dedi.		Ne olur, delikanlılar" dedi.
Karatı-kaan koyon edin		Karatı Kağan tavşan etini
Barıp tutpay emdi kayttı.		Şimdi eline aldı.
Et amtanına çıdaşpay,	1175	Etin tadına dayanamayıp,

Oñ kolınıñ us sabarın		Sağ kolunun işaret parmağının
Üç üyezin üze sordı,		Üç boğumunu da sordu,
Tört kulaktu ces kazandı		Dört kulaklı bakır kazanı
Ceti künge bu caladı.		Yedi gün boyunca yaladı.
Altan togus bu cayzañdı	1180	Altmış dokuz cayzanı
Kuru oturıp emdi kaldı,		Elleri boş oturdular,
Altı cakşı baatırları		Altı iyi bahadırı
Sır katkıda oturladı.		Oturup kahkahalarla güldüler.
Karatı-kaan aydıp turdı:		Karatı Kağan şöyle dedi:
"E-e, cayla, koyon edi	1185	"Ee, vah, tavşan eti
Koomoy et dep ugup cürgem.		Kötü diye duymuştum.
Neme bilbes tenekterdiñ		Bir şey bilmez ahmakların
Sözin baza ugup cürgem.		Sözünü tuttum.
Koyon edin korkış cakşı		Tavşan etinin çok güzel
Et bolgonın bilip aldım.	1190	Et olduğunu anladım.
Ces kazandı aray bolzo,		Az kalsın bakır kazanı,
Oyo calap iybey kayttım.		Yalamaktan oyacaktım.
E-e, cayla, uuldarım,		Ee, vah, delikanlılarım
Emdi barıp añdaylıktar,		Şimdi gidip avlanalım,
Aba-cıştı agırtıgar,	1195	Ormanı akıtalım,
Añ cakşızı ak koyondı		Av iyisi ak tavşanı
Adıp emdi ekelekter".		Şimdi vurup getirelim."
Koyon cürer koyu çetti		Tavşanın yaşadığı sık ormanda
Kono-tüne añdagan soondo,		Günlerce avlandıktan sonra,
Boro koyon surt edip,	1200	Boz tavşan görünüp,
Çıga konboy emdi kayttı.		Şimdi ortaya çıktı.
"Ay!" –dejip, algırıştı,		"Ay!" deyip, saldırdılar,
"Uy!" –dejip, çurkuraştı.		"Uy!" deyip, bağırdılar.
Karatı-kaan koyondı		Karatı Kağan tavşanı
Cıga aydıp iygen turdı.	1205	Atıp yıktı.
"Boro koyon bu edin		"Bu boz tavşanın etini
Borlodıp sler kaynatkar –dep,		Siz kaynatıp pişirin, diye,
Karatı-kaan cakıp ayttı. –		Karatı Kağan emretti.
Türgen-tükey cürger –dedi.		Çabucak gidin, dedi.
Eki cakşı baatırına	1210	İki iyi bahadırına
Koyon edin tuttur berdi.-		Tavşan etini tutturup verdi.
Ösküs-Uuldıñ aylına		Ösküs Uul'un evine
Önötiyin apar kaynat –dedi.-		Hemen gidip pişirin, dedi.
Añçı bisti Ösküs tañma		Bizim avcılığımıza Ösküs mel'un
Kaykagay" –dep katkırdı.	1215	Şaşıracak"diye güldü.
Eki baatır koyon edin		İki bahadır tavşan etini
Temdelejip bu cügürdi,		Anlaşıp yüklendiler,
Ermektejip cöptöjip,		Sohbet edip, anlaşıp,
Eki baatır barıp cattı.		İki bahadır gitti.
"Ösküs-Uuldıñ abakayın	1220	"Ösküs Uul'un eşine

Caantayın körböylik –deşti,-		Her zaman bakmayalım, dediler.
Birübis et kaynatsa,		Birimiz et kaynatsa,
Ekinçibis kör oturzın,		İkincimiz baksın,
Koyon edi küyüp kalza,		Tavşanın eti yanarsa
Ösküs-Uuldıñ üy kijizi	1225	Ösküs Uul'un eşi
Baza et berbes bolboy.		Tekrar et vermez herhalde.
Caantayın et küydürer		Her zaman eti yakan
Kaytkan ulus sler debey,		Nasıl insanlarsınız der,
Caraş kelindi selijip,		Güzel geline sırasıyla,
Körüp ne oturbas?	1230	Niçin oturup bakmıyoruz?
Boro koyon bu edin		Bu boz tavşanın etini
Selijip ne kaynatpas?"		Niçin sırasıyla kaynatmıyoruz?
Şak mınayda sümelejip,		Onlar böylece çare bulup,
Ermektejip bu alala,		Konuşup anlaşarak,
Eki baatır bolgojın,	1235	İki bahadır,
Sañıskan uçup uçına cetpes		Saksağanın uçmakla sonuna yetemeyeceği
Sarı çöldi ödö kondı,		Sarı çölü geçtiler,
Kuskun uçup uçına çıkpas		Kuzgunun uçmakla sonuna çıkamayacağı
Kuba çöllö eles etti,		Boz çölü geride bıraktılar,
Toguzon kırlu taş örgöögö	1240	Doksan cepheli taş saraya,
Atkan oktıy cedip keldi,		Atılan ok gibi yetip geldiler,
Altın ejik bu açarda,		Altın kapı açıldığında,
Ösküs-Uuldıñ abakayı		Ösküs Uul'un eşi
Onoñ caraş bu köründi.		Daha güzel göründü.
"Ezen, ezen, uuldar, -dedi,-	1245	"Selam, selam, delikanlılar, dedi,
Ermen, Ermen, erler, -dedi.-		Merhaba, merhaba, erler, dedi.
Atañ taptu añçılar,		Yetenekli avcılar,
Kandıy cakşı bu uuldar!		Çok iyi bu delikanlılar!
Boro koyon öltürgen,		Boz tavşanı öldürmüş,
Borlodorgo bu kelgen.	1250	Pişirmeye buraya gelmiş.
Uuldarıma boluşpay!" –dep,		Delikanlılarıma yardım edeyim!" diye,
Kelin kiji tura cügürdi.		Gelin kalkıp koştu.
Tört kulaktu küler kazan		Dört kulplu bronz kazanı
Alıp berbey emdi kayttı.		Hemen alıp verdi.
Koyon edin tuzap, turap,	1255	Tavşan etini tuzlayarak doğrayıp,
Cazap turup kaynatsa,		İyice kaynatılırsa,
Cakşı bolboy ol kaytsın.		Mutlaka iyi olur.
Ce Karatı-kaan cakıgan edi:		Fakat Karatı Kağan şöyle emretti:
"Koyu müni arbın bolzın,		"Koyu çorbası çok olsun,
Kolı-budın kespeger –degen,-	1260	Elini, ayağını kesmeyin, dedi.
Tuyukka la kaynadıgar,		İyice kaynatın,
Tutkança la bıjırıgar –degen.-		Yeterince pişirin, dedi.
Cakşı ettiñ cini tatu,		İyi etin içi lezzetli,
Katay cize kaydar!" –degen.		İyice pişirin!" dedi.
Ta aamaytıgan kaan bolgon,	1265	Kağanımız ya delirdi,

Ta açaptagan kiji bolgon.		Ya da iyice aç gözlü oldu.
Boro koyon içi-kardın		Boz tavşanın içini, karnını
Baatır uuldar kaydañ carzın,		Bahadır delikanlılar nasıl yarsın,
Büdünge le bu koyondı		Tavşanı bütün haliyle
Tülüp koyboy olor kaytsın.	1270	Ütülemeden koydu onlar.
Koyon edin iki baatır		Tavşanın etini iki bahadır
Eliş-seliş kaynat turat.		Sırasıyla kaynattılar.
Birüzi kelinneñ közin albayt,		Birisi gelinden gözünü almadı,
Ekinçi kazanga karayt.		İkincisi kazana dikkat etti.
Boro koyon bu edi	1275	Boz tavşanın eti
Borlop kaynap bışpay kayttı.		Kaynayıp pişmeye başladı.
Bir canı sargar kaldı,		Bir yanı sarardı,
Bir canı kızar kaldı.		Bir yanı kızardı.
Kızarganı kanı bolboy,		Kızaranı kanıydı,
Sargarganı üzi bolboy.	1280	Sararanı yağıydı.
Et bıjarda temdelijip,		Et piştiğinde işaretleşip,
Eki baatır ezendeşti.		İki bahadır vedalaştı.
Aş cakşızın mınañ cigen,		Yemeğin iyisini burada yiyen,
Kelin carajın mınañ körgön		Gelinin güzelini burada gören
Ereeni cok añçı uuldar,	1285	İşi kusursuz yapan avcı delikanlılar
Karatı-kaannıñ baatırları		Karatı Kağan'ın bahadırları
Boro-koyon temdeleşken		Boz tavşanı yüklenip
Bojotkonnoñ boro aralın		Geldikleri boz ormandan
Tömön alıp ulundagan,		Aşağı doğru yöneldiler,
Koyon cürer koyu çetti aralagan,	1290	Tavşan gezen sık ormanı aralayan
Altı ayrı aba cışka		Altı taraflı büyük ormanda
Añdap cürgen Karatı-kaan		Avlanan Karatı Kağan
Oduzına cetken turdı.		Kampına gelmiş.
Karatı-kaan bolgojın		Karatı Kağan ise
Tatu etti ciirge bolup,	1295	Lezzetli eti yemek için,
Tatu mündi içerge bolup,		Lezzetli çorbayı içmek için,
Eki baatır kelerin		İki bahadırın gelişini
Kono-tüne karuuldaptır.		Gece gündüz beklemiş.
Azıydazınañ aray udap		Öncekinden biraz daha geç
Kalgan dep kommıdaptır.	1300	Kaldılar diye söylenmiş.
Aba-cışla arı-beri		Büyük ormanın içinde öteye beriye
Telçip bazıp turdı.		Hantalca yürüdü.
Açaptanıp sakıp turdı.		Aç gözlülükle bekledi.
Altan togus bu cayzañı		Altmış dokuz cayzanı
Aba kaanın toktodıp,	1305	Büyük kağanı durdurup,
Altı cakşı ködöçizi		Altı iyi yardımcısı
Koltıktap onı sootodot.		Onu koltuklayıp sakinleştirdi.
Aba cıştıñ saru ayuzın		Büyük ormanın sarı ayısını
Adıp alıp, kaynadala,		Atıp kaynatarak,
Alıp berze, cibezim deyt,	1310	Verseler, yemem dedi,

Karatı-kaan caan kiji		Karatı Kağan büyük kişi
Caş baladıy moynop iyet.		Küçük çocuk gibi direndi.
Koyon edin ciir bolup,		Tavşan etini yemek için
Kono-tüne bu sakıgan.		Gece gündüz bekledi.
Tünde mınıñ uykuzı cok,	1315	Gece onun uykusu yok,
Tüşte mınıñ amırı cok.		Gündüz onun huzuru yok,
Mınayıp sakıp turgança,		Böylece durup beklerken,
Ces kazandı teñdeleşken		Büyük kazanı yüklenen
Eki baatır cedip keldi.		İki bahadır yetip geldi.
Mını körgön Karatı-kaan	1320	Bunu gören Karatı Kağan
Caş baladıy süüne berdi,		Küçük çocuk gibi sevindi,
Carsıldada katkırıp iydi.		Kahkahalarla güldü.
Ces kazandı ala koyıp,		Bakır kazanı alıp,
Koyon edin ala koyıp,		Tavşan etini çıkararak,
Bir budın üze tartıp,	1325	Bir budunu koparıp,
Amzap körgön bu boyınça		Tadına bakınca
Açınbaytan Karatı-kaan		Kızmayan Karatı Kağan
Açına berbey emdi kayttı.		Şimdi kızdı.
Tarınbaytan Karatı-kaan		Öfkelenmeyen Karatı Kağan
Kazırlangan bu oturdı.	1330	Hiddetlenip oturdu.
Ögüs bolup bu ogurdı,		Öküz gibi böğürdü,
Arslan çılap bu algırdı.		Arslan gibi kükredi.
"Öçööbösti sler öçödöör,		"Siz kinlenmeyeni kinlendirirsiniz,
Ölgön iyttiñ edin		Ölmüş itin etini
Ekelip sler berdiger.	1335	Getirip verdiniz.
Çenebesti, tañmalar, çenedeer.		Beni sınıyorsunuz, mel'unlar
Tatu koyon edin ciyle,		Tavşanın lezzetli etini yiyerek,
Ölgön kiske edin alıp,		Ölmüş kedi etini alıp,
Ekelip bergen cürbeyiger.		Getirip verdiniz.
Koyon edin cigen uçun	1340	Tavşan etini yediğiniz için
Kolı-budaar sındırarım.		Elinizi, ayağınızı kırdırırım.
Tatu etti cigen uçun		Lezzetli eti yediğiniz için
Tamaktarıñdı men kıyarım".		Damaklarınızı keserim."
Eki baatır börkin suurıp,		İki bahadır börklerini çıkarıp,
Karatı-kaan aldına	1345	Karatı Kağan'ın önüne
Tize boyına cıgılıp,		Diz çöküp,
Mürgiy berbey emdi kayttı:		Dua edip, af dilediler:
"Kalak-kokıy, kaanım, -dejet.-		"Âh, âh kağanım, dediler.
Kalaptanbagar, örökön, -dejet,-		Öfkelenmeyin efendimiz, dediler,
Koyon boyı koyon emey,	1350	Bu tavşan tabii ki,
Cazap körzöör, kaanım, -dejet,-		İyice bakın kağanım, dediler.
Ösküs-Uuldıñ ol aylı		Ösküs Uul'un o evi
Ölöñ emes altın bolgon.		Ot değil altın idi.
Algan eji aydıy-kündiy		Aldığı eşi ay gibi, güneş gibi
Aydarı cok caraş bolgon.	1355	Anlatılamayacak kadar güzeldi.

Ozo ekelgen koyon edin
Ösküs-Uul abakayı bergen.
Caraş kelindi kör turgança,
Koyon edi küyüp kalgan.
Komıdap ıylay bereriste
Koyon edin abakay bergen,
İçi-kardın carıp koygon,
Kolı-budın kezip koygon
Koyon edi tatu bolboy.
Slerdiñ aytkan cakıltanı
Ereeni cok büdürgen edis.
Eki baatır elijip-selijip,
Ol etti kaynatkan edis.
Bir cerinde küygeni cok,
Bir cerinde çiyi cok,
Kiçeep cazap bıjırganıs.
Et cibedis, mün içpedis,
Açınbagar, kayran kaanıs".
Altan togus cayzañdarı
Aylandıra turguladı.
Koyon edin terezine
Salıp körör em bolzo,
Kolına onıñ kolı tüñey.
Budına onıñ budı tüñey.
Eki cakşı baatırdıñ
Koyon edin cibegenin
Boro koyon terezi
Kerelep emdi körgüsti.
Ce açınbaan Karatı-kaan
Açına berbey kayttı.
Tarınbaan Karatı-kaan
Tarına bergen turdı.
"Kara corgo bu adımdı
Kapşay mege eertegile,
Kança köö-kuyagımdı
Kapşay mege kiydirgile,
Ösküs-Uuldıñ abakayı
Öyineñ ötküre caraş bolzo,
Men barıp köröyin –deyt.-
Ölöñ aylı altın bolzo,
Men barıp kaykayın –deyt.-
Ceezezin cemire tartıp,
Cerime ekelip turguzarım.
Koozozın kodoro tartıp,

İlk getirdiğimiz tavşan etini
Ösküs Uul'un eşi vermişti.
Güzel geline bakarken,
Tavşanın eti yandı.
Biz üzülüp ağlayınca
Hatun bize tavşan eti verdi,
İçini, karnını yarıp koydu
Butlarını kesip koydu
Tavşanın eti lezzetliydi.
Sizin emrinizi
Kusursuz yerine getirdik.
İki bahadır sırasıyla,
O eti pişirdik.
Bir yerinde yanığı yok,
Bir yerinde çiği yok,
İyice pişirdik.
Et de yemedik, çorbasını da içmedik,
Kızmayın, sevgili kağanımız."
Altmış dokuz cayzanı
Etrafında döndü.
Tavşan etini derisine
Koyup bakarsanız,
Ön ayakları onunki gibi.
Ayakları onun budu gibi.
İki iyi bahadırın
Tavşan eteni yemediği
Boz tavşanın derisi
Kanıtlayıp gösterdi.
Fakat kızmayan Karatı Kağan
Çok fazla kızdı.
Hiddetlenmeyen Karatı Kağan
Çok fazla hiddetlendi.
"Kara rahvan bu atımı
Hemen benim için eyerleyin,
Sayısız zırhımı
Hemen bana giydirin,
Ösküs Uul'un eşi
Çok fazla güzelse,
Ben gidip göreyim, dedi.
Ottan evi altın ise,
Ben gidip şaşırayım, dedi.
Yosununu kökünden çekip,
Yerime getirip kurayım.
Başağını kökünden söküp,

Kojo alıp men bararım.	1400	Ben yanıma alırım.
Altı caraş abakayımnıñ		Altı güzel eşimden
Birüzin bolzo, Ösküs-Uulga		Biriniyse Ösküs Uul'a
Berip iybey men kaytkam.		Veririm.
Onıñ ordına onıñ kaytkam.		Onun yerine onu veririm.
Onıñ ordına onıñ üyin	1405	Onun yerine onun eşini
Alıp bolbos men kaytkam" –dep,		Alıp dönerim" diye,
Karatı-kaan bu aydındı.		Karatı Kağan konuştu.
Açap-sıyap Karatı-kaan		Aç gözlü Karatı Kağan'ın
Al sanaazınañ bolgojin,		Al düşüncesinden
Altın-Küskü çıkpay bardı.	1410	Altın Küskü çıkmadı.
Kara corgo kalaptu adın		Kara rahvan kalıplı atını
Eertedip albay kayttı.		Eyerletip aldı.
Anañ arı ne bolgonın		Ondan sonra ne olduğunu
Aydayın ce be, oy, baldarım?		Anlatayım mı, oy, yavrularım?
Ösküs-Uuldıñ aylına	1415	Ösküs Uul'un evine doğru
Karatı-kaan em atandı,		Karatı Kağan şimdi yola çıktı,
Kança cuunıñ cuu-cepselin		Sayısız savaşın zırhını
Karçıy-terçiy bu cüktendi.		Karşılıklı yüklendi.
Köböñ calañ bu tokımdu,		Pamuktan eyer keçeli,
Küler altın bu eerlü	1420	Bronz altın bu eyerli
Kara corgo cakşı adı		Kara rahvan iyi atı
Kazaladıp biyelegen,		Şahlanıp gitti,
Kara torko cakşı tonı		Kara ipekten iyi paltosu
Kün aldına kiltiregen,		Güneşin altında parlayan,
Çoyın kara sopogı	1425	Demir kara çizmesi
Çoñçoyı mızıldagan,		Parıldadı,
Çoltık kara üldüzi		Eğri kara kılıcı
Ayga-künge çagılgan,		Aya, güneşe ulaştı,
Elebeyten kök cıdazı		Yıpranmaz gök kargısı
Teñerige türtülgen	1430	Gökyüzüne saplandı
Karatı-kaan barıp cattı.		Karatı Kağan böyle gitti.
Kara corgo cakşı attıñ		Kara rahvan iyi atın
Alın kolı biyelegen,		Ön ayağı coştu,
Kiyin budı kazalagan,		Arka ayağı hızlandı,
Kök ölöñdi kömö baspay	1435	Gök otu basıp gömmeden
Köndüre boyı corgologon,		Doğruca rahvan gitti,
Capşan ölöñ caya baspay		Yeşil otu basıp ezmeden,
Caraş corgo corgologon,		Güzelce rahvan gitti,
Caan-caan taygalardıñ		Yüce yüce dağları
Carın boygo teptirgen,	1440	Omuz boyundan tepti,
Cabıs-cabıs taygalardıñ		Alçak alçak dağları
İyin boygo teptirgen		Omzundan tepti.
Barıp catpay emdi kayttı.		Böylece gitti.
Sañıskan uçpas sarı çölgö		Saksağan uçmaz sarı çöle

Salkın keptü cayıla tüjet.
Kuskun uçpas kuba çölgö
Kuu tumandıy çöyile tüjet.
At tınıjı kuu tumandıy,
Alıp cüzi kızıl örttiy,
Telekey üstin tibiretken.
Cıda mizi cış araldıy
Cıltıragan,
Üldü mizi üç taygadıy
Mıltıragan,
Koyon kara kecegezi
Carın boygo sogulgan,
Kojulañ kara cıdazı
Aç beline ekçelgen,
Saadak salgan cerine
Sañıskan uya tartkadıy,
Kurdak salgan cerine
Kuskun uya tartkadıy,
Kara büdür bu çıraylu,
Kara boro bu sanaalu,
Cügrük kara bu attu,
Cüdek kara bu cürektü
Karatı-kaan barıp cadat.
Ösküs-Uuldı öçöp cüret.
Ölöñ aylı altın deerde,
"Örtöytim" –deyt,
Ösküs kiji eştü deerde,
"Blaajatam" –deyt.
Ösküs-Uuldıñ abakayı
Caraş kelin bolgonın
Baatırlarınañ ugup alıp,
Beletep bergen koyon edineñ
Toyıp alıp,
Ösküs-Uuldı öçöp-çenep,
Kelip catpay emdi kayttı.
Talay-kaannıñ balazı bolzo,
Aydıy-kündiy caraş köörkiy
Altın-Küskü kelin
Karatı-kaan külüktiñ
Kara-boro sanaaluzın,
Kanattu kara attuzın,
Öçöp-çenep kel catkanın
Bilbes cerdeñ bilip saldı.
Aba cıştañ kel catkanın,
Sespes cerdeñ sezip oturdı.

Rüzgâr gibi yayılıp indi.
Kuzgun uçmaz boz çöle
Boz sis gibi yayılıp indi.
At nefesi ak sis gibi,
Alp yüzü kızıl alev gibi,
Yeryüzünü titretti.
Kargı ucu sık orman gibi
Işıldadı,
Kılıç ucu dağ zirvesi gibi
Parıldadı,
Tavşan kürkü kara örgüsü
Omzuna değiyordu.
Yanındaki kara kargısı
İnce beline dolanıyordu,
Sadak taktığı yere
Saksağan yuva kurabilirdi,
Kemerini sardığı yere
Kuzgun yuva kurabilirdi,
Kara görünüşlü,
Kara boz düşünceli,
Kara, iyi koşan atlı,
Pis kara kalpli
Karatı Kağan yol aldı.
Ösküs Uul'a kinlendi.
Ottan evi altın dediklerinde,
"Yakarım" dedi,
Öksüz kişi eşli dediklerinde,
"Çekip alırım" dedi.
Ösküs Uul'un eşinin
Güzel gelin olduğunu
Bahadırlarından duyup,
Hazırladığı tavşanın etinden
Doyana kadar yiyip,
Ösküs Uul'a kinlenip,
Ona doğru yol aldı.
Talay Kağan'ın yavrusu ise,
Ay gibi, güneş gibi güzel garip
Altın Küskü gelin
Pehlivan Karatı Kağan'ın
Kötü düşüncelinin,
Kanatlı kara atlının,
Kinlenerek geldiğini
Bilinmez yerden bildi.
Büyük ormandan geldiğini,
Sezilmez yerden sezdi.

Karatı-kaan körör bolzo,	1490	Karatı Kağan baktı ki,
Ölöñ ayıldıñ ordına		Ottan evin yerinde
Altın örgöö turup cat.		Altın saray duruyor.
Kuluzın ayıl ordına		Kamıştan evin yerinde
Kuulgazın örgöö turup cat.		Sihirli saray duruyor.
Kıl kuyruktu ercine mal	1495	Kıl kuyruklu kıymetli atın
Kıya baskan izi cok,		Basıp dolaştığı izi yok,
Kızıl çıraylu el-con		Kızıl yüzlü halkın
Odu salgan ceri cok,		Yerleştiği yeri yok,
Ejiginde kerek deze		Kapısında ise
Ürüp çıgar iydi cok.	1500	Çıkıp ürüyecek iti yok.
Ayga-künge çagılgan		Aya, güneşe saplanmış
Cüs tolıktu altın örgöö		Yüz cepheli altın saray
Emdi mında turbay kayttı.		Şimdi burada duruyordu.
Odus eki üyezi		Otuz iki parçası
Teñeriniñ kögine	1505	Gökyüzünün köküne doğru
Cedip çıkkan boluptır.		Yetip çıkmış.
"Kança cılga kaan bolgom,		"Kaç yıl kağanlık yaptım,
Altay üstin tonop cürgem,		Altay üstünü dolaşıp yağmaladım,
Ce mındıy örgöö körbögöm.		Fakat böyle saray görmedim.
Ösküs tañma bu altındı	1510	Öksüz mel'un bu altını
Kaydañ alıp örgöö tutkan? –dep,		Nereden alıp saray yapmış? diye,
Karatı-kaan sanandı.-		Karatı Kağan düşündü.
Bu örgööni cemirip,		Bu sarayı söküp,
Altayıma apar alzam,		Altayıma götürsem,
Albatıga kaykal bolor.	1520	Halk için şaşırtıcı olur.
Alıp boyıma mak bolor".		Alplığıma övünç olur."
Karatı-kaan cedip kelele,		Karatı Kağan yetip gelerek,
Kara corgo adınañ tüjele,		Kara rahvan atından inerek,
Açu-koron kıygı saldı:		Acı acı nara attı:
"Kara corgo cakşı attu,	1525	"Kara rahvan, iyi atlı,
Kara torko cañı tondu		Yeni kara ipek paltolu
Karatı-kaan men keldim,		Ben Karatı Kağan geldim,
Cer biylegen kaan edim.		Yer yöneten kağan idim.
Kara corgo adımdı		Kara rahvan atımı
Kaydañ buulap salayın?!"	1530	Nereye bağlayayım?!"
Altın sırlu örgöödöñ		Altın sırlı saraydan
Açınçılu ün uguldı.		Öfkeli ses duyuldu.
Aytkan sözin ugar bolzo,		Söylenen söze kulak verilince,
Üy kijiniñ üni boldı.		Kadın sesi olduğu anlaşıldı.
Komıs oşkoş koyu ünneñ	1535	Kopuz gibi tok sesten
Korondu sös ugulıp turdı:		Zehir gibi söz duyuldu:
"Arı canıñda ol turgan		"Öte yanında duran
Togus ayrı kara tıt		Dokuz dallı kara melez ağacı
Köziñe seniñ körünbes bolzo,		Senin gözüne görünmüyorsa,

Kanay oñdonıp kelgeñ?" –dedi.
Karatı-kaan kanay carbınar?
Togus ayrı kara tıttañ
Adın buulap ol salala,
Carın töstö cüs tekpilü
Temir caanı çupça tarttı,
Öçöp-çenep bu kıygırdı:
"Kara corgo cakşı attu,
Kara torko cañı tondu
Kaan kiji men edim.
Cuuçıl-şokçıl kaannıñ
Kezer moynın keze adatan
Altın saadak mıltıgımdı
Kayda cölöp koyoyın?" –dedi.
Taş örgöödöñ tarıngandıy
Caraş kelin üni uguldı.
Agıp catkan arı suuniñ
Tabıjındıy ün uguldı.
Açına bergen sırkın boldı,
Aytkan sözi mındıy boldı:
"Beri canıñda bu turgan
Cüs tolıktu altın örgöö
Köziñe seniñ körünbes bolzo,
Kanayıp baştanıp kelgeñ?" –dedi.
Altın örgöö ejigin
Karatı-kaan aça tarttı.
Ösküs-Uuldıñ abakayı
Kös kılbıgar caraş boldı.
Ay keberin ayga berbes,
Altın keptü caltıragan,
Kün keberin künge berbes,
Kümüş keptü mızıldagan.
Tolu aydıy bu çıraylu,
Soloñıdıy bu kaçarlu.
Calañ bolgon caldar töji
Caltırap çıkkan ayga tüñey
Kaykamçılu kayran çıray
Erte çıkkan künge tüñey.
Eki tüñey kaçarına
Kün oynogon,
Eki tüñey bu sırgazı
Teñeriniñ cıldızındıy.
Üç ölgöndi tirgizeten
Altın torko bu arçuuldu.
Üç kömürge ot küydürer

Nasıl buraya geldin?" dedi.
Karatı Kağan nasıl küser?
Dokuz dallı kara melez ağacına
Atını bağlayıp bırakarak,
Omzundaki yüz destekli
Demir yayı çıkarıp çekti,
Öfkeyle, kinle bağırdı:
Kara rahvan, iyi atlı,
Yeni kara ipek paltolu
Ben kağan kişiyim.
Savaşçı kağanın
Atıp boynunu kestiğim
Altın sadak silahımı
Nereye dayayayım?" dedi.
Taş saraydan darılmış gibi
Güzel gelinin sesi duyuldu.
Akıp duran temiz suyun
Sesi gibi ses duyuldu.
Çok fazla öfkelendi.
Söyledikleri şunlardı:
"Beri yanında duran
Yüz köşeli altın saray
Senin gözüne görünmüyorsa,
Buraya kadar nasıl geldin? dedi.
Altın sarayın kapısını
Karatı Kağan çekip açtı.
Ösküs Uul'un eşi
Göz kamaştıracak kadar güzeldi.
Ay şeklini aya vermez,
Altın gibi parlıyordu,
Güneş şeklini güneşe vermez,
Gümüş gibi ışıldıyordu.
Dolunay yüzlü,
Gökkuşağı gibi kaşlıydı.
Ova gibi parlak göğsü
Parlayarak doğan ay gibiydi
Şaşırtıcı sevimlilikteki yüzü
Sabah doğan güneş gibiydi.
Birbirine eş yanaklarında
Sanki güneş oynuyordu,
Birbirine eş iki küpesi
Göğün yıldızı gibiydi.
Üç ölüyü dirilten
Altın ipek bezliydi.
Üç kömürü yakan

Altın bolot bu cüstüktü,	1585	Altın çelik yüzüklü,
Çıkkan aydañ çıpçuuldu		Doğan aydan güzel
Caltıragan kelin boltır,		Parıldayan gelinmiş,
Tiygen künneñ kegeendü		Değen güneşten görklü
Mızıldagan köörkiy boltır.		Işıldayan güzelmiş.
Kiygen kebi topçızına	1590	Giydiği elbisesinin düğmesi
Kijiniñ közi taykılgadıy,		İnsanın gözünü alır gibiymiş,
Baatır kelin carajın		Bahadır gelinin güzelliği
Bastıra ulus maktagadıy.		Bütün insanları şaşırtır gibiymiş.
Cer üstineñ ceten kaan		Yer üstünün yetmiş kağanının
Cerine cürgen Karatı-kaan	1595	Yerine giden Karatı Kağan
Mındıy caraş kelindi		Böyle güzel gelini
Kaçan birde körbögön.		Hiçbir yerde görmemişti.
Altay üsti altan kaan		Altay üstünün altmış kağanının
Altayın tonogon Karatı-kaan		Altayını yağmalayan Karatı Kağan
Mındıy caraş köörkiydi	1600	Böyle güzel kızı
Er cajına körbögön.		Bu yaşına kadar görmemişti.
Cayalgan caraştı körölö,		Süslenmiş güzeli görünce,
Sanaarkadı Karatı-kaan.		Kederlendi Karatı Kağan.
Optu-ciptü kulugurıñ		Yalancı, sahtekâr alçak
Oturıp, çıdap bolboy turdı.	1605	Böylece oturmaya dayanamadı.
"Adıñ seniñ kem edi? –dep,		"Senin adın neydi?" diye,
Araayınañ ol suradı.		O yavaşça sordu.
Ösküs-Uul kayda ne?" –dep,		Ösküs Uul nerede?" diye,
Örö körüp, er unçuktı.		Başını kaldırıp, konuştu.
"Adım meniñ Altın-Küskü,	1610	"Benim adım Altın Küskü,
Talay-kaannıñ kızı edim.		Talay Kağan'ın kızıyım.
A sler ne kiji boldoor?		Peki siz kimsiniz?
Aydıp berzeer ukkay edim.		Söyleseniz dinlerdim.
Ösküs-Uul añdap-suulap		Ösküs Uul avlanmaya
Cüre bergen emey –dedi.-	1615	Gitti tabii ki, dedi.
Altı kırlu altın stolgo		Altı köşeli altın masaya
Ceten cüzün kursak saldı-		Yetmiş çeşit yiyecek koydu.
Ajanıgar, örökön" -dedi.		Yiyiniz, efendim" dedi.
Karatı-kaan bolgojın		Karatı Kağan ise
Kara torko tonın suurıp,	1620	Kara ipek paltosunu çıkarıp,
Ceten ayrı sıgın müüzine		Yetmiş dallı geyik boynuzuna
İlip salbay emdi kayttı.		Şimdi astı.
Toguzon buttu altın stolgo		Doksan ayaklı altın masaya
Laptap turup, oturıp alıp,		Dikkatli bakarak oturup,
Ceten cüzün aş-kursaktañ	1625	Yetmiş çeşit yiyecekten
Ürüstep alıp, cip oturdı.		Saçı saçıp, oturup yedi.
Ösküs-Uuldıñ aylında bolzo,		Ösküs Uul'un evinde ise,
Subay koyon edin barın		Kısır koyun etinin olduğunu
Kaan kiji körüp oturdı.		Kağan görüp oturdu.

Ker balıktıñ edineñ kaarıp,
Cazagan kursak mında cattı.
Üç sabarın üç üyege
Cetire sorgonı çın boldı.
Ösküs-Uuldıñ abakayı
Aş cazaarga us boluptır.
Aydarı cok caraş emtir.
Aştagan boyı bu toyolo,
Arıgan boyı semirele,
Karatı-kaan ayt oturdı:
"Uulımdı uul dep,
Bodop cürgen kiji edim.
Balamdı bala dep,
Baalap cürgen kaan edim.
Uzak öydiñ bu bajında
Colıgarıma men ijengem.
Caan talay bu keçerde,
Kayık bolgon balam edi,
Caan tayga bu ajarda,
Tayak bolgon uulım edi.
Ölöñ aylı emdi bolzo,
Altın cürbey köörkiydiñ.
Ösküs boyı emdi bolzo,
Baatır cürbey, köörkiyim.
Algan eji aydarı cok
Caraş turbay baraksannıñ.
Aytkan sözi kıyazı cok
Çın cürbey baatırımnıñ.
Tereñ suunı keçerimde,
Kemeçi bolup cürgen edi.
Caan tayga ajarımda,
Koltıkçım bolup cürgen edi.
Say tajındıy bu malımnañ
Mal öltürbey keçir bergen.
Ak çıraylu bu conımnañ
Con öltürbey keçir bergen.
Togus künge tündü-tüştü
Bolujı cetken uul edi.
Ösküs-Uul ol kelgejin,
Aytkın ce be, balam-dedi,-
Aba cışta oduuma
Ayıldap kelzin Ösküs-Uul
Aydayın degen sözim bar,
Bereyin degen cööjöm bar.
Ceten caan ol tayganıñ

Büyük balığın etinden kavrulup,
Yapılmış yemek de buradaydı.
Üç parmağının üç boğumuna
Kadar gerçekten de sordu.
Ösküs Uul'un eşi
Yemek yapmada ustaymış.
Anlatılamayacak kadar güzelmiş.
Acıkan vücudu böylece doyunca,
Zayıflayan vücudu semirince,
Karatı Kağan şöyle konuştu:
"Oğlumu oğul diye,
Benimseyen kişiydim.
Yavruma yavrum diye,
Kıymet veren kağandım.
Uzun zaman sonra
Karşılacağıma inanıyordum.
Bu büyük nehri geçerken,
Kayık olan yavrum idi,
Bu büyük dağı geçerken,
Dayanak olan oğlum idi.
Ottan evi şimdiyse,
Altın olmuş garibimin.
Öksüzdü, şimdiyse,
Bahadır olmuş garibim.
Aldığı eşi anlatılamayacak kadar
Güzelmiş zavallının.
Söylenen sözün fazlası yok
Hayatı böyle bahadırımın.
Derin nehri geçtiğim zaman,
Gemici olmuştu.
Yüce dağı aştığımda,
Yardımcım olmuştu.
Çakıl taşı gibi hayvanımdan
Hayvan öldürmeden geçirdi.
Ak yüzlü halkımdan
İnsan öldürmeden geçirdi.
Geceli gündüzlü dokuz gün
Delikanlı yardım etmişti.
Ösküs Uul gelince,
Ona söyle emi yavrum, dedi,
Büyük ormandaki kampıma
Misafir gelsin Ösküs Uul
Söyleyecek sözüm var,
Vereceğim servetim var.
O yüksek yetmiş dağın

Arı canında,	1670	Öte yanında,
Ceten caan ol talaydıñ		O büyük yetmiş nehrin
Ol canında		O yanında
Koron-sarı talaydıñ cakazında,		Koron Sarı nehrin yakasında,
Koo-kara tayganıñ koltıgında,		Koo Kara dağın koltuğunda
Aylı-curtım bar edi.	1675	Evim, yurdum var.
Toolop bolbos maldu men		Sayılamayacak kadar hayvanım var
Toozın bilbes condu men.		Sayısını bilmediğim halkım var.
Altı cakşı abakaylu		Altı güzel eşli
Kaan kiji men edim.		Kağan kişiyim ben.
Abakaylarım carajı	1680	Eşlerimin güzelliği
Altayda carlu ol edi.		Altay'a ün salmıştır.
Añdap cürüp, aştagan edim,		Avlanıp, acıkmıştım,
Corıktap cürüp, cobogon edim.		Yol geçip, yorulmuştum.
Ayu edin cip alala,		Ayı etini yiyerek,
Kelgen edim,	1685	Gelmiştim,
Anañ taptu koyon edin		Çok iyi tavşan etini
Baza cidim.		Beraberinde yedim.
Añçı erdiñ bu aylına		Bu avcının evinde
Amtandu kursak catpas bedi?		Lezzetli yiyecek olur muydu?
Caraş kelin cazaganı	1690	Güzel gelinin yaptığı
Cakşı bolbos kaytkan edi.		İyi olmaz olur mu?
Malga tüñey malım bar,		Çok fazla hayvanım var,
Mal bererim balama –deyt.-		Hayvan vereyim yavruma, dedi.
Congo tüñey conım bar,		Çok fazla halkım var,
Con bererim balama –deyt.-	1695	Halk vereyim yavruma, dedi.
Kayralımdı men bergem,		Ödülümü ben verdim,
Kejigimdi men aytkam.		Hediyemi ben söyledim.
Talay-kaannıñ kızın		Talay Kağan'ın kızını
Alarıñ dep aytkan edim.		Alırsın diye söylemiştim.
Ceti kat cer aldına	1700	Yedi kat yeraltına
Tüjerine bütken edim.		İneceğine inanmıştım.
Tegin kiji andıy cerge		Boş biri öyle bir yere
Kanayıp baza tüjeten.		Nasıl inebilsin.
Kança cılga kaan bolgom,		Yıllar boyu kağan oldum,
Kara albatı olcologom.	1705	Kara halkı esir aldım.
Ce ceti kat cer aldına		Yedi kat yeraltına
Tüjüp men bolbogom" –dep,		Ben inemedim" diye,
Komıdaldu ayt oturdı.		Oturup sitemli konuştu.
Ösküs-Uuldıñ ceñüzine,		Ösküs Uul'un zaferini,
Altın caraş örgöözine	1710	Güzel, altın sarayını
Karatı-kaan küyüngenin		Karatı Kağan'ın kıskandığını
Altın-Küskü bil oturdı.		Altın Küskü anladı.
Anıñ uçun aydıp turdı:		Onun için şöyle dedi:
"Akır, akır, örökön,-dedi,-		"Durun, durun efendim, dedi,

Adı çıkkan caan kaan
Sler bolboy kaytsın –dedi.-
Alı-tenek caş bala
Men bolboyım kaytsın –dedi.-
Caman kiji catkan ceri
Caan kijige ne kerektü?
Coyu-coktu Ösküs-Uuldı
Karatı-kaannıñ cerine
Barıp kel dep aydarınañ
Emdi men caltan turum.
Toolop bolbos maldu bolzoñ
At bergeniñ kayda? –dedi.-
Toozın bilbes condu bolzoñ,
Elçi iygeniñ kayda? –dedi.-
Emdi öydö kaan kiji
Elçige boyı cüreten turbay.
Erkelegen Ösküs-Uulı
Emdi coyu cüreten turbay.
Ayıl eezi Ösküs-Uul
Añdap-suulap bargan edi,
Kaçan canıp kelerin
Kaydañ men bileyin?"
Karatı-kaan açınala,
Aydıp turbay emdi kayttı:
"Altan ayrı aba cışta
Añdap men cürerimde,
Eki baatırım mege aytkan.
Ösküs-Uuldıñ ölöñ aylı
Ölöñ emes, altın deşken.
Ösküs-Uul boyı deze
Tegin emes, baatır deşken,
Algan eji caraş deşken.
Mını onçozın ugala,
Köröyin dep kelgen edim.
Kara corgo kayran adım
Sañıskan uçup uçına cetpes
Sarı çöldi ödörimde,
Kança teep kelgenin
Bileriñ be?" –dep öçödi.
Ösküs-Uuldıñ abakayı
Altı kırlu altın iyneni
Ala koydı, togus kırlu kebisti
Köktöy berdi.
"Oy, örökön, kaanım, -dedi,-
Oynop aydıp bileten

Adı duyulan, ünlü kağan
Sizsiniz, dedi.
Akılsız, genç kız
Benim, dedi.
Kötü birinin yaşadığı yer
Kağana niçin gerekli olsun?
Yoksul, garip Ösküs Uul'a
Karatı Kağan'ın yerine
Gidip gel demekten
Şimdi ben çekiniyorum.
Sayılamaz malın varsa
At tutanın nerede? dedi.
Sayısını bilmediğin halkın varsa,
Göndereceğin elçin nerede? dedi.
Şimdiki zamanda kağan
Elçi olarak kendisi gidiyor galiba.
Sevdiğiniz Ösküs Uul'unuz
Şimdi yaya gitti galiba.
Ev sahibi Ösküs Uul
Avlanmaya gitmişti,
Ne zaman dönüp geleceğini
Ben nereden bileyim?"
Karatı Kağan kızarak
Hemen şunları söyledi:
"Altmış cepheli büyük ormanda
Ben gezip avlanırken,
İki bahadırım bana anlattı.
Ösküs Uul'un ot evi
Ot değil, altın dediler.
Ösküs Uul kendisiyse
Boş biri değil, bahadır dediler,
Aldığı eşi çok güzel.
Bunların hepsini duyunca,
Göreyim diye geldim.
Sevgili, kara rahvan atımı
Saksağanın uçmakla ucuna yetmeyeceği
Sarı çölü geçerken,
Kaç defa teptiğimi
Biliyor musun?" diye kızdı.
Ösküs Uul'un eşi
Altı uçlu altın iğneyi
Alıp dokuz kenarlı kilimi
Dikti.
"Oy, efendim, kağanım, dedi,
Söz oyunu oynayalım

Cürbeyiger sler –dedi,-	1760	Sizinle birlikte, dedi.
Cerdin üstin ceti aylangan		Yerin üstünü yedi kez dolaşan
Attu kaan,		Şanlı kağan,
Altay üstin altı aylangan		Altay üstünü altı kez dolaşan
Ulu kaan,		Ulu kağan,
Attu-çuulu bileeçiler birüzi,	1765	Siz ünlü bilicilerden birisiniz,
Mende bir surak bar.		Benim bir sorum var.
Altın ejiktiñ caagınañ		Altın kapının sövesinden
Tör bajına sler kelgençe		Siz başköşeye gelene kadar
Togus kırlu kebisteñ		Dokuz kenarlı kilimden
Altı kırlu iyneni	1770	Altı uçlu iğneyi
Arı-beri kança katap		İleri geri kaç defa
Ötküre tartkam,		Takıp geçirdim,
Onı bilip boloroor bo?"		Bunu bilebilir misiniz?"
Karatı-kaan bu söskö		Karatı Kağan bu söze
Kıñıs edip unçukpadı,	1775	Hiç ses çıkarmadı,
Tili oktıy turup kaldı.		Dili ok gibi kalakaldı.
Kılças edip körbödi,		Gözünün kenarıyla bile bakamadı,
Közi coktıy tura berdi.		Gözü yok gibi kalakaldı.
Kara kumdus börkin alıp,		Kara kunduz börkünü alıp,
Kaktap, silkip kiybey kayttı,	1780	Silkeleyip giyindi,
Kara torko tonın alıp,		Kara ipek paltosunu alıp,
Kapşay mında kiygen turdı.		Hemen aceleyle giyindi.
Altın ejik açıp çıktı,		Altın kapıyı açıp çıktı,
Ay saadagın cükten alıp,		Ay gibi sadağını alarak yüklenip,
Corgo adın çeçip alıp,	1785	Rahvan atını çözerek alıp,
"Ösküs-Uul canıp kelze,		"Ösküs Uul dönüp gelirse,
Ayıldazın" –dep aydala,		Misafir gelsin" diyerek,
Arı körüp ol atandı.		İleri doğru atını sürdü.
Arı körüp atanala,		İleri doğru at sürerken,
Karatı-kaan ıylay berdi,	1790	Karatı Kağan ağladı,
Beri körüp katkır iydi.		Beri bakıp güldü.
Ösküs baatır örgööziniñ		Bahadır Ösküs'ün sarayının
Carajına içi küydi.		Güzelliğini kıskanmaktan içi yandı.
"Altın sırlu örgöözin		"Altın sırlı sarayını
Aparbazam bolzın –dedi.-	1795	Mutlaka götüreceğim, dedi.
Algan eji caraş emtir,		Aldığı eşi güzelmiş,
Curtabazam bolzın" –dedi.		Mutlaka onunla yaşayacağım" dedi.
Attu-çuulu Karatı-kaan		Anlı şanlı Karatı Kağan
Iylap-sıktap barıp cattı.		Ağlayıp inleyerek gitti.
Aba cışta oduzına	1800	Büyük ormandaki kampına
Adı onıñ cetirip saldı.		Atı onu getirdi.
Kalaptu bütken kaanın		Heybetli yaratılışlı kağanı
Kara albatı utkıp çıktı.		Kara halkı çıkıp karşıladı.
Altan togus cayzañdarı		Altmış dokuz cayzanı

Kurçap kelbey kayttı,
Eki cakşı baatırları
Edegineñ tutkan turdı.
"Ölöñ aylı dep öçögöni
Altın sırlu örgöö turbay,
Ösküs-Uuldıñ abakayı
Çın la caraş kelin cürbey.
Cerdiñ üstin ceti aylangam,
Ceten kaan cerin ötköm,
Andıy caraş kelin körbögöm.
Altay üstin altı aylangam,
Altan kaannıñ cerin ötköm.
Andıy caraş köörkiyge
Men kaçan da tuştabagam.
Altın aylın blaap alala,
Agaş ayıldı Ösküs-Uulga
Tudup berer men bolboyım,
Abakayın ayrıp alala,
Ösküs-Uulga öskö balanı
Men bereten bu bolboyım".
Anañ arı ne bolgonın
Ayt bereyin ce be, ulus?
Ösküs-Uul añdap-suulap
Bu cürele, canbay kayttı.
Ceti taar bu balıktı
Cüktengençe kelbey kayttı.
Altın-Küskü abakayı
Ceten cüzün bu kursaktı
Ösküs-Uulga salıp berdi.
Arı-beri bazıp tura
Aydıp turbay emdi kayttı:
"Akır, akır, Ösküs-Uul,
Arı la körzöñ çürçe –dedi.
Arı bolup körördö,
Arka-sırtın kemcip aldı.-
Ey, ey Ösküs-Uul,
Emdi beri körzöñ" –dedi.-
Beri oyto burılarda,
Meelü bajın kemcip aldı.
Arı körgön boyınça
Ösküs-Uulga abakayı
Altan eki tarılgalu
Almar-çalbar alıp berdi.
Ala koyıp kiyerde,
Bir cerinde tartılgak cok,
Bir cerinde cuurılgak cok,

Gelip etrafını sardı,
İki iyi bahadırı
Eteğinden tuttu.
"Ottan ev diye eğlendiğimiz
Altın sırlı saraymış,
Ösküs Uul'un eşi
Gerçekten de güzel gelinmiş.
Yerin üstünü yedi kez dolaştım,
Yetmiş kağanın yurdundan geçtim,
Böyle güzel gelin görmedim.
Altay üstünü altı kez dolaştım,
Altmış kağanın yurdunu geçtim.
Böyle güzel birine
Hiçbir zaman rastlamadım.
Altın evini zorla da olsa alıp,
Ağaç evi Ösküs Uul'a
Yapıp vereceğim,
Eşini ayırıp alarak,
Ösküs Uul'a başka genç kızı
Ben vereceğim."
Ondan sonra ne olduğunu
Anlatayım mı, insanlar?
Ösküs Uul av avlayıp
Dolaşıp, dönüp geldi.
Yedi torba balığı
Yüklenip geldi.
Eşi Altın Küskü
Yetmiş çeşit yiyeceği
Ösküs Uul'un önüne koydu.
İleri geri yürüyüp
Şimdi şöyle dedi:
"Dur, dur, Ösküs Uul,
Hemen ileri bak, dedi.
O ileri bakınca,
Sırtının ölçüsünü aldı.
Ey, ey Ösküs Uul,
Şimdi de beri bak" dedi.
O beriye döndüğünde,
Akıllı başının ölçüsünü aldı.
İleri bakınca
Eşi Ösküs Uul'a
Altmış iki büyük düğmeli
Giyim, pantolon verdi.
O alıp giyince,
Bir yerinde çekmesi yok,
Bir yerinde sıkması yok,

Kıpla öy bolboy kayttı.		Üstüne tam tamına oldu.
Altan eki ay carkındu,		Altmış iki ay ışıklı,
Altın tana bu topçılu		Altın sedef düğmeli
Ay kapsalga alıp berdi,		Ay gibi paltoyu alıp verdi.
Ala koyıp bu kiyerde,	1855	Alıp onu giydiğinde,
Bir cerinde tartılgak cok,		Bir yerinde çekmesi yok,
Bir cerinde cuurılgak cok,		Bir yerinde sıkması yok,
Öptöñ öy bolboy kayttı.		Üstüne tam oturdu.
Ceten eki kün carkındu,		Yetmiş iki güneş ışıklı,
Kümüş tana bu topçılu	1860	Gümüş sedef düğmeli
Kün kapsalga alıp berdi.		Güneş gibi paltoyu alıp verdi.
Ala koyıp kiyerde,		Alıp onu giydiğinde,
Bir cerinde tartılgak cok,		Bir yerinde çekmesi yok,
Bir cerinde cuurılgak cok,		Bir yerinde sıkması yok,
Kap la öy bolboy kayttı.	1865	Tam tamına oldu.
Toguzon eki çoy kapıldu		Doksan iki demir bağlı
Çoyın kara bu sopoktı		Demir kara çizmeyi
Ösküs-Uulga berbey kayttı.		Ösküs Uul'a verdi.
Ala koyıp kiyerde,		O alıp giyince,
Bir cerinde öyilgek cok,	1870	Bir yerinde bolluğu yok,
Bir cerinde kıpçılgak cok		Bir yerinde sıkması yok
Öp öy bolboy kayttı.		Tam tamına oldu.
Toguzon togus topçılu		Doksan dokuz düğmeli
Künge tüñey çololu		Güneş gibi işlemeli
Köö-kuyak alıp berdi.	1875	Zırhı alıp verdi.
Ala koyıp kiyerde,		O alıp giyince,
Öp lö öy bolboy kayttı.		Üstüne tam oldu.
Ayga tüñey bu çolmondu		Ay gibi yıldızlı
Altın küler börükti		Altın bronz börkü
Ösküs-Uulga alıp berdi.	1880	Ösküs Uul'a alıp verdi.
Ala koyıp kiyerde,		O alıp giyince,
Çıt caray berbey kayttı.		Çok güzel yakıştı.
Ceten ayrı kızıl calaa		Yetmiş ayrı kızıl püskül
Carın töşkö cayıla tüşti.		Omzundan döşüne yayılıp düştü.
Tize cabar mınıñ kebi	1885	Dizini örtecek giysisi
Torko bolup, bu tolgoldı.		İpek olup dolandı.
Tilge salar mınıñ ajı		Ağza alınacak aşı
Alama-şikir bu la boldı.		Meyve yemiş oldu.
Tegin kiji emes emtir,		Sıradan boş insan değilmiş,
Çenemeldü baatır emtir.	1890	Tecrübeli bahadırmış.
Tuunıñ añın tuuda tudar		Dağın avını dağda tutan
Tuzakçı bolgon er emtir,		Tuzakçı er imiş,
Suunıñ añın suuda tudar		Suyun avını suda tutan
Karmakçı bolgon kiji emtir.		Usta oltacıymış.
Caan talay keçkediy	1895	Büyük nehri geçebilen

Kemeçil de er boluptır,
Caan teñisle cürgediy
Suuçıl da baatır boluptır.
Eki kongon kiyninde
Eş-nököri ayt oturdı.
"Akır, akır, Ösküs-Uul,
Aytapayın dep sanangam,
Aytapaança bolbos turu.
Aytkan söstöri andıy da
Açınar cañıñ cok turu.
Kara corgo cakşı attu
Kaan kiji kelip cürgen,
Ösküs-Uul aylıma
Ayıldazın dep cakıgan.
Aba cışta odulap,
Añdap cürgen men degen.
Eki cakşı baatırları
Eldeñ ozo kelip cürgen.
Koyon edin kaynat alıp,
Kaanıska apararıs deşken.
Ekelgen edin kaynat cada
Ekilezi örtöp algan.
Iylap-sıktay bererde,
Koyon edin bergen edim.
Ekinçi katap baza kelgen,
Boro koyon kojo ekelgen,
Tuyukka la kaynadala,
Tudungança cürgüley bergen.
Karatı-kaan oduzına
Baratañ ba? Barbaytañ ba?"
Ösküs-Uul mını ugala,
Aydıp turbay emdi kayttı:
"Öçöbösti öçögön cürü,
Ösküs mege küyüngen turu!
Çenebesti çenegen cürü,
Çek sanaazın aytkan turu.
Barbaan adım çıkkança,
Bargan adım artsın.
Korkıgan adım çıkkança,
Ölgön adım çıksın.
Aba cışta oduzına
Ayıldabas men kaytkam?
Ne camanım cetken edi?
Ne korkıytam onoñ –dedi.-
Toolop bolbos malı bar,

Gemici ermiş,
Büyük denizin kıyısında yaşamış
Suya alışkın bahadırmış.
İki gün yattıktan sonra
Eşi şöyle dedi.
"Dur, dur, Ösküs Uul,
Söylemeyeyim diye düşünmüştüm,
Söylemesem olmayacak.
Söyledikleri sözler şöyleydi
Kızmana gerek yok.
Kara rahvan iyi atlı
Kağan kişi gelmişti,
Ösküs Uul evime
Misafir gelsin.
Büyük ormanda kamp kurup,
Avlandığını söylemişti.
İki iyi bahadırı
Ondan önce gelmişti.
Tavşan etini pişirip alıp,
Kağanımıza götüreceğiz demişlerdi.
Getirdiği eti kaynatırken
İkisi de yaktı.
Onlar ağlayıp, inleyince
Tavşan etini vermiştim.
İkinci defa tekrar geldiler,
Boz bir tavşan da getirdiler,
İyice kaynatarak,
Alıp hemen gittiler.
Karatı Kağan'ın kampına
Vardılar mı? Varmadılar mı?"
Ösküs Uul bunları duyunca,
Hemen şöyle konuştu:
"Kinlenmeyen kinlenmiş,
Öksüz hâlimi kıskanmış!
Yapmayacağını yapmış,
Aklından geçeni söylemiş.
Gitmeyip adım çıkana kadar,
Gideyim geride adım kalsın.
Adım korkağa çıkana kadar
Öleyim adım kalsın.
Büyük ormandaki kampına
Nasıl konuk gitmeyeyim?
Ona ne kötülüğüm oldu?
Ondan niçin korkayım, dedi.
Sayılamayacak kadar malı var,

Mal bererge turu ne –deyt,-		Mal vereceğim demiş ya,
Toozın bilbes kebi bar,		Sayısını bilmediği giysisi var,
Kep bererge cürü ne, -deyt.-		Giysi vereceğim demiş ya.
Cer üstinde ceten kaan		Yer üstündeki yetmiş kağanın
Cerin cuulap algan edi.	1945	Yerini savaşıp almıştı.
Ceti künge ol tujında		O zaman yedi gün boyunca
Men kemeçi bolgon edim.		Ben gemicilik yapmıştım.
Altay üsti altan kaan		Altay üstündeki altmış kağanın
Altayın tonop algan edi.		Altayını yağmalamıştı.
Togus konok ol tujında	1950	O zaman dokuz gün boyunca
Men kemeçi bolgon edim.		Ben gemicilik yapmıştım.
Ösküs kijige boluşkadıy		Öksüz birine yardım edecek
Küündü bolzo, boluşkay.		Gönlü varsa, yardım etsin.
Añılap ol aytkadıy		Anlamlı söz söylemiş,
Söstü bolzo, ayt oturgay.	1955	Söze uymalıyım.
Aba cışta oduzına baratam".		Büyük ormandaki kampına gidiyorum."
Tüp edegin Ösküs-Uul		Eteğinin altını Ösküs Uul
Türe tudup, bu kıstandı,		Dürüp kıstırdı,
Alın edegin Ösküs-Uul		Eteğinin önünü Ösküs Uul
Añtara tudup, ol kıstandı.	1960	Çevirip kıstırdı.
Ceten tayga ajıra biyeledi,		Atını yetmiş dağın öteye sürdü,
Ceten özök keçire biyeledi.		Yetmiş vadi geçirip koşturdu.
Altan ayrı aba cışka		Altmış cepheli büyük ormana
Ösküs-Uul cetken cürdi.		Ösküs Uul yetti.
Aba cıştıñ cakazında	1965	Büyük ormanın yakasında
Karatı-kaan külük boyı		Pehlivan Karatı Kağan
Saru ayu semis edin		Semiz sarı ayının etini
Cip oturbay emdi kayttı!		Oturmuş yiyordu!
Altan togus cayzañdarı		Altmış dokuz cayzanı
Altın tondu baatırları,	1970	Altın paltolu bahadırları,
Ceten togus cayzañdarı		Yetmiş dokuz cayzanı
Ceñ tudatan külükteri		Yen tutan pehlivanları
Aba cıştıñ cakazında		Büyük ormanın yakasında
Arakıdap bu oturat.		Oturmuş rakı içiyorlardı.
Karatı-kaan bay kiji	1975	Karatı Kağan bay kişi
Ösküs-Uuldı körgön boyınça,		Ösküs Uul'u görünce
Kiliñ tonı kiltirep,		Kadife paltosu hışırdayarak,
Örö turup katkırdı.		Ayağa kalkıp güldü.
Kobı keptü ol kolınañ		Vadi gibi elini
Koştoy tudup ezendeşti.	1980	Uzatıp selamlaştı.
Calañ keptü caagınañ		Ova gibi yanağını
Cars etire oşkoştı.		Uzatıp öpüştüler.
"Uulımdı uul dep,		"Delikanlımı oğlum diye,
Bodop cürgen emeyim –deyt.-		Benimsemiştim, dedi.
Ulu kiji bolor dep	1985	Büyük adam olacağına

İjen cürgen emeyim –deyt.- Güvenip inanmıştım, dedi.
Kaan ölzö, kaan ordına Kağan olsa kağanın yerine
Oturgadıy cürbey –deyt,- Oturmaya layıktır, dedi,
Biy ölgöjin, biy ordına Bey ölse beyin yerine
Biy bolgodıy cürbey –deyt,- Bey olmaya layıktır, dedi,
Aydayın degen sözim bar, Sana söyleyeceklerim var,
Aydayın ba, balam? –deyt.- Söyleyeyim mi yavrum? dedi.
Alayın degen cööjöm bar, Alacağım servetim var,
Alayın ba, uulım? –deyt.- Alayım mı, oğlum? dedi.
Caan talay keçerde, Büyük nehri geçerken,
Kayıgım bolgon balam –deyt.- Kayığım olan yavrum, dedi.
Caan tayga ajarda, Büyük dağı aşarken,
Kanadım bolgon uulım –deyt.- Kanadım olan oğlum, dedi.
Oynoyın dep sanangan Seninle oynamayı düşündüğüm
Oyının bar, balam, -deyt,- Oyunum var, yavrum, dedi,
Beriyin dep sanangan Sana vereyim diye düşündüğüm
Malım bar, uulım", -deyt. Malım var, oğlum" dedi.
Odus añnıñ terelerin Otuz geyiğin derisini
Ösküs-Uulga töjöp berdi. Ösküs Uul'a döşek verdi.
Bejen añnıñ edin bolzo Elli geyiğin etini ise
Kaynat berbey emdi kayttı. Onun için pişirtti.
Odus eki bu cilikti Bu otuz iki iliği
Ösküs-Uulga salıp berdi. Ösküs Uul'a verdi.
Ösküs-Uul baatır kiji Bahadır Ösküs Uul
Ajana berbey emdi kayttı. Karnını iyice doyurdu.
Coon añnıñ codo-karızın İri geyiğin ön ve arka ayaklarını
Oozınañ ol bırkırdı, Ağzından püskürttü,
Ook-teek sööktörin Ufak tefek kemiklerini
Tumçugınañ bu çükürdi. Burnundan çıkardı.
Odus añnıñ ol edineñ Otuz geyiğin etinin
Onçozınañ tomdogılap, Tamamını yiyip,
Ajanıp emdi ol oturdı. Oturup karnını doyurdu.
Sarı ayuniñ tal-ortozın Sarı ayının tam yarısını
Üze ciyle, toydım dedi. Yiyerek, doydum dedi.
Tegin kiji bolbogonın Boş biri olmadığını
Telekey üsti kör oturdı. Bütün dünya gördü.
Toguzon togus bu cayzañı Doksan dokuz cayzanı
Bodop korkıp bu oturdı. Korkup oturdu.
Mejeliktiy mañdayına Orman gibi geniş alnında
Bejen aygır mal turgadıy, Elli aygır durabilirdi,
Ortolıktıy ol cardına Ada gibi kürek kemiklerinde
Odus üürlü koy turgadıy. Otuz koyun sürüsü durabilirdi.
Calañ keptü ol carındu, Ova gibi geniş omuzlu
Ayañ keptü bu kabaktu. Çıplak tepe gibi alınlıydı.
Bekter bütken beline Sağlam belinde

Bejen aygır mal cürgediy,		Elli aygır gezebilirdi,
Ak calañdıy cardına		Ak ova gibi kürek kemiklerinde
Altan üür koy cürgediy.		Altmış koyun sürüsü gezebilirdi.
Tudunarın bu körgöjin,		Gücüne bakınca ise,
Tıt kodoro tart cürgediy,	2035	Melez ağacını çekip çıkarabilirdi.
Tayanganın bu körgöjin,		Dayanmasına bakınca ise,
Talay agıs bu cürgediy,		Nehir akıyormuş gibiydi.
Baatırım bu boluptır.		Tam bir bahadırmış.
Kiliñ kara bu kabaktu,		Kara kadife kaşlı,
Kirbee kara bu sagaldu,	2040	Kara sık ormanlık sakallı,
Koo kırlañ bu tumçuktu,		Dağ yamacı gibi burunlu,
Koş arkadıy bu kirbiktü.		Sık orman gibi kirpikliydi.
Külümzirenip katkırganda,		Gülümseyip, kahkaha attığında,
Kün karıga bereten emtir,		Güneş tutulurmuş,
Araayınañ katkırganda,	2045	Yavaşça güldüğünde,
Ay karıga bereten emtir.		Ay tutulurmuş.
Karatı-kaan aydıp turdı:		Karatı Kağan şöyle dedi:
"Balam, baza sen ırıstu		"Yavrum, sen bahtlı birisin
Bolup bütken ol turbayıñ.		Böyle yaratılmışsın.
Ceti kat cer aldına	2050	Yedi kat yerin altına
Cedip barbay sen kayttıñ.		Sen gidip döndün.
Talay-kaannıñ balazın		Talay Kağan'ın kızını
Seneñ öskö kandıy baatır		Senden başka bir bahadır
Alıp çıgar ol edi?		Alıp çıkarabilir miydi?
Men de baza kaan edim,	2055	Ben kendim de kağanım,
Men de baza cuuçıl edim.		Ben kendim de savaşçıyım.
Cerdiñ üstin cuulap cürgem		Yerin üstünde savaşıp gezdim
Ce seniñ algan ejindiy		Fakat senin evlendiğin eşin gibi
Caraş bala men körbögöm.		Güzel genç kız görmedim.
Altı caraş abakayım	2060	Altı güzel eşim
Altayımda bar edi,		Yurdumda vardır,
Etken koldorıs us edi,		Elleri beceriklidir,
Aytkan söstöri		Konuşunca sözleri
Çeçen edi...		Tatlıdır...
Akır, akır, uulım,-dedi.-	2065	Dur, dur, oğlum, dedi.
Oynoylık pa, balam?" –dedi.		Oynayalım mı, yavrum?" dedi.
"Oynoor bolzo, oynoylık,		"Oynarsan, oynayalım,
Ce tegin kanay oynoyton? –dep,		Fakat boşuna mı oynayacağız? diye,
Ösküs-Uul surap turdı.-		Ösküs Uul sordu.
Kürejer bolzo, kürejelik.	2070	Güreşirseniz, güreşelim.
Küçibis bistiñ as pa?" –dep,		Bizim gücümüz az mı? diye,
Külük boyı ayda saldı.		Pehlivan konuştu.
Karatı-kaan korkıy berdi.		Karatı Kağan korktu.
Ösküs-Uul bu baatırla		Bahadır Ösküs Uul ile
Kürejeyin ol degejin,	2075	Güreşeyim dese,

Omırtkazın oodo tudup,
Öltür koygodıy.
"Akır, akır, balam, dep,
Karatı-kaan aytkan turdı.-
Caan kiji caan emey,
Kaan kiji kaan emey,
Calın ciit caş kijile
Kanayıp men kürejeyin?
Küreji coktoñ oynoylık,
Öskö oyın bar emey –deyt.-
Margaandu cajınıjıp,
Oynoylık pa, uulım? –deyt.-
Üç kataptañ cajınalık,
Üç katap sen taptırzañ,
Üyiñdi, aylıñdı bereten turuñ.
Üç katap men taptırzam,
Üç margaandı men aldırzam,
Altı caraş abakayım al,
Altayga tolo malım al,
Cesteñ etken örgöömdi,
Cerge tolo cööjömdi
Sen alarıñ, uulım", -dedi.
Öçögönin bilgen çilep,
Ösküs-Uul katkıra saldı,
Eki alakanın bu sogundı.
"Kaan ordına kayrakan
Kaan boloton cürbeyim,
Biy ordına baş la bol,
Biy boloton cürbeyim.
Oynoor bolzo, oynoylık,
Oy, örökön, uksaar –deyt,-
Tögündeşpesteñ ol bolzın,
Tömön nege kördiñ? –deyt.
Men slerdi taap alzam,
Odordo turgan malaardı
Onçozın sler beriger.
Oduda catkan conoordı
Olcoloş coktoñ beriger.
Sler meni taap alzaar,
Neni baza bereyin?
Aydap cürgen malım cok,
Baştap catkan conım cok.
Algan cañıs ejimdi
Alatan turaar, kaanım", -deyt.
Ceten togus cayzañdar

Omurgasını parçalayıp,
Öldürürdü.
"Dur, dur, yavrum, diye,
Karatı Kağan konuştu.
Ben yaşlıyım elbette,
Ben kağanım elbette,
Senin gibi çok genç biriyle
Ben nasıl güreşim?
Güreşmeden oynayalım,
Başka oyun vardır elbet, dedi.
Sırasıyla gizlenip,
Oyanayalım mı, oğlum? dedi.
Üç defa saklanalım,
Sen üç defa bulunursan,
Eşini, evini vereceksin.
Ben üç defa bulunursam,
Üç yarışı ben kaybedersem,
Altı güzel eşimi al,
Altay dolusu hayvanımı al,
Bakırdan yapılmış sarayımı,
Yerlere sığmaz servetimi
Sen alırsın, oğlum", dedi.
Onun kinlendiğini anlayıp,
Ösküs Uul kahkaha attı,
Avuçlarını çırptı.
"Tanrım, kağanın yerine
Kağan olacağım,
Şükürler olsun ki, beyin yerine
Bey olacağım.
Oynayacaksan, oynayalım,
Oy efendim, duysana, dedi,
Yalan söylemeyin sakın,
Niçin yere bakıyorsunuz? dedi.
Ben sizi bulursam,
Otlaktaki malınızın
Hepsini vereceksiniz.
Toprağınızda yaşayan halkınızı
Eksiksiz vereceksiniz.
Siz beni bulursanız,
Ne vereyim ben size?
Sürüp otlattığım hayvanım yok,
Yönettiğim halkım yok.
Evlendiğim tek eşimi
Alın bari kağanım", dedi.
Yetmiş dokuz cayzan

Sır katkıda oturat,
Altı cakşı baatırlar
Arı-beri caykanat.
"Kaan baatır margaanın
Körzö kaydar – deşkileyt.-
Cajınışta kem ceñer,
Uksa kaydar" – deşkileyt.
Ceten tajuur arakı
Cetirzin degen cöp çıktı.
Cüs iriktiñ ol edin
Kaynatsın dep cakıdı.
Anañ arı ne bolgon
Aydıp men bereyin.
Karatı-kaan bolgojın
Aydıp turbay kanayttı:
"Sen barıp cajınzañ,
Men tabayın, uulım", deyt.
"Ce cajınıp körgöyim,
Taptırbazam kaytkay ne?"-
Öskös-Uulım unçuktı.
Onoñ tura cügürip,
Tüp edegin türe tudup,
Kıç etire kıstandı,
Alın edegin añtara tudup,
Taç etire kıstandı,
Öskös-Uul baatırdıñ
Turgan izi bar boldı,
Bargan izi cok boldı.
Ceten tayga bu ajıra
Cügüre berbey emdi kayttı.
Ceten özök bu keçire
Biyeley bergen turbay kayttı.
Toguzon kırlu taş örgöögi
Atkan oktıy kire kondı.
Kelgen boyınça Öskös-Uul
Cañartıktıñ ol aldına
Cada tüjüp kire berdi.
Köktönip oturgan Altın-Küskü,
Közi caraş köörkiy kelin,
Öskös-Uuldañ bu suradı:
"Akır, akır, Öskös-Uul,
Bu sen kanay turuñ?"
Mını ukkan Öskös-Uul
Cañartık aldınañ ol unçuktı:
"Karatı-kaan cajın deerde,

Kahkahalarla güldüler,
Altı iyi bahadır
İleri geri sallandı.
"Bahadır kağanın yarışını
İzleyelim, dediler.
Gizlenmede kimin yeneceğini
Duyup bilelim, dediler."
Yetmiş tulum içki
Hazırlansın denildi.
Üç yaşındaki yüz koyunun etini
Kaynatın diye emretti.
Ondan sonra ne olduğunu
Ben anlatayım.
Karatı Kağan ise
Şöyle konuştu:
"Sen gidip gizlen,
Ben bulayım, oğlum", dedi.
"Eh saklanayım bakayım,
Bulunmazsam ne olacak?"
Ösküs Uul'um böyle konuştu.
Sonra kalkarak koşup,
Eteğinin altını tutup dürerek,
Kıstırdı.
Eteğinin önünü ters çevirip,
Kıstırdı,
Bahadır Ösküs Uul'un
Durduğu izi göründü,
Gittiği izi görünmez oldu.
Yetmiş dağı aşmak için
Koşarak gitti.
Yetmiş vadiyi geçmek için
Coşarak gitti.
Doksan cepheli taş saraya
Atılan ok gibi girdi.
Geldiği gibi Ösküs Uul
Çuvalların önüne
Sürünerek girip gizlendi.
Dikiş diken Altın Küskü,
Güzel gözlü, sevimli gelin,
Ösküs Uul'a şöyle sordu:
"Dur, dur, Ösküs Uul,
Sen ne yapıyorsun böyle?"
Bunu işiten Ösküs Uul
Torbanın altından konuştu:
Karatı Kağan saklan dedi,

Arga tappay cürbey –dedi.-
Üç le katap cajınıp,
Oynoylık dep ol aytkan.
Üç katap taptırzañ,
Aylı-curtıñdı bazarım,
Algan ejineñ ayrıırım –dep,
Kaan kiji korkıtkan.
Onıñ uçun ep tappay
Cügürip turgam ne?" –dedi.
Altın-Küskü bu kelin
Ösküs-Uuldı ala koyıp,
İyne edip kubultala,
Köktönö berbey emdi kayttı.
Teñeriniñ tübineñ
Boro tuman çöyildi,
Telekeydiñ üstinde
Kara toozın kaynadı.
Aydıñ közi körünbes
Açu tuman cabılat,
Künniñ közi körünbes
Küreñ tuman cayılat.
Sol kolında cıda oynogon,
Oñ kolında üldü oynogon,
Cıda mizi cıltırap,
Cış araldıy mızıldagan,
Üldü mizi caltırap,
Üç taygadıy çagılgan,
Ergegile şoor oynogon,
Elezin-koo kojoñ çöygön,
Sabarıla şoor oynogon,
Tarlañ-koo kojoñ salgan.
Kara corgozı biyelegen
Karatı-kaan kelip cattı.
Cer-Altaydıñ çeçegile
Kuuçındajat,
Teñeriniñ salkınıla
Ermektejet.
Agın suunıñ keçüzineñ
Keçü surayt.
Al tayganıñ ölöñineñ
Aju surayt.
Aylatkıştu bu sudurdı
Aça tartat.
Ebirtkiştü ereken samara
Caya tudat.

Çaresini bulamadım, dedi.
Üç defa saklanıp,
Oynayalım dedi.
Üçünde de bulunursan,
Evini, yurdunu basarım,
Aldığın eşinden ayırırım, diye,
Kağan korkuttu.
Onun çaresini bulamayıp
Koşturup duruyorum" dedi.
Gelin Altın Küskü
Ösküs Uul'u alıp,
İğneye dönüştürerek,
Dikişini dikmeye devam etti.
Göğün dibinden
Boz sis yayıldı,
Yerin üstünden
Kara toz kaynadı.
Ayın gözünü görünmez eden
Yoğun sis çıktı,
Güneşin gözünü görünmez eden
Koyu sis yayıldı.
Sol elinde kargı sallayan,
Sağ elinde kılıç sallayan,
Kargısının ucu parıldayıp,
Sık orman gibi ışıldayan,
Kılıcının ucu parıldayıp,
Dağ zirvesi gibi ışıldadı,
Parmağıyla kaval çaldı,
Neşeli türkü söyledi,
Parmağıyla kaval çaldı,
Havalı türkü söyledi.
Kara rahvan atı coştu
Karatı Kağan böyle geldi.
Altay'ın çiçeğiyle
Konuştu,
Göğün rüzgârıyla
Sohbet etti.
Akarsuyun geçidinden
Geçit sordu.
Al dağın otundan
Aşıt sordu.
Hikmetli bilgelik kitabını
Açtı.
Her şeyi yazan yüce kitabı
Açtı.

Añ balazın caynadala,		Hayvanın yavrusunu yalvartarak,
Tilin ugat.		Dilini dinledi.
Kuş balazın caynadala,		Kuş yavursunu yalvartarak,
Ünin ugat.		Sesini dinledi.
"Ösküs-Uul kayda ne?" –dep,	2215	"Ösküs Uul nerede?" diye,
Surap turat.		Sordu.
Agın suunıñ say keçüzin,		Akarsuyun taş geçidinden
Al-Tayganıñ ölöñ-çibin,		Al Tayga'nın otundan çöpünden
Ösküs-Uuldıñ bargan izin		Ösküs Uul'un gittiği izi
İstep kezip cürbey kayttı.	2220	İzleyip gitti.
"Ösküs-Uul aylında la,		"Ösküs Uul evinde,
Öske cerge barbagan la,		Başka yere gitmedi,
Onoñ barıp bedre" –degen.		Gidip orada ara" dediler.
Cöpti kaan bilip aldı,		Kağan söyleneni anladı,
Ösküs-Uuldıñ çakızına	2225	Ösküs Uul'un at direğine
Emdi kelip tüşpey kayttı.		Hemen gelip indi.
Kara corgo cakşı adın		Kara rahvan iyi atını
Ceten caşka cede bergen		Yetmiş yaşına ulaşmış
Cebelek emeen ebin kubulttı.		Yaşlı kadın Cebelek'e dönüştürdü.
Taş örgööniñ epşi canın	2230	Taş sarayın kadınlar tarafını
Cebelek emeen bedrey berdi.		Yaşlı kadın Cebelek aradı.
Er canın bolgojın		Erkekler tarafını ise
Karatı-kaan timirip cürdi.		Karatı Kağan araştırdı.
Tünde mınıñ amırı cok,		Gece dinlenmeden,
Ayıl içi altı aylandı.	2235	Evin içini altı kez dolaştı.
Tüşte mınıñ amırı cok,		Gündüz dinlenmeden,
Örgöö için ceti aylandı.		Sarayın için yedi kez dolaştı.
Ceti künge bedredi,		Yedi gün boyunca aradı,
Eş le neme cok boldı.		Hiçbir şey bulamadı.
Een kara cer boldı.	2240	Bomboş yer idi.
Ölgön deze söögi cok,		Ölmüş olsa cesedi yok,
Tirü deze boyı cok,		Diri olsa kendisi yoktu.
Ösküs-Uuldıñ izi cok.		Ösküs Uul'un izi yoktu.
Kança künge bedredi,		Günler boyunca aradı,
Kanayıp ta taap bolbodı.	2245	Ne yapsa da bulamadı.
Arga cokto Karatı-kaan		Çaresiz Karatı Kağan
Aştabagan boyı aştadı,		Acıkmazdı acıktı,
Arıbagan boyı arıdı.		Yorulmazdı yoruldu.
Altın ejikti açıp çıktı,	2250	Altın kapıyı açıp çıktı,
Açu-koron bu kıygırdı.		Acı naralar attı.
"Kalak-kokıy, Ösküs-Uul!		"Âh, âh, Ösküs Uul!
Kayda sen kayıl kaldıñ,		Sen nereye kayboldun,
Men tappadım, balam", -dedi.		Ben bulamadım, yavrum" dedi.
Altın-Küskü kelin bolzo,	2255	Altın Küskü gelin ise,

Köktönip oturgan iynezi
Çupça tartkan boyınça
Tör bajına taştap iydi.
Ösküs-Uul bolgojın
Tör bajında tura tüşti:
"Ayılda turgan kiji körbös,
Akır, kaytkan kiji edi,
Kaytaar sler, kaanım", -dedi.
Katkırıp turbay emdi kayttı.
Karatı-kaan körgön boyı
Külümzirenip bu katkırdı.
Küüni-küçi cok turdı.
"Meniñ möröy ölgön –dedi,
Seniñ möröy bütken" –dedi,
Men barıp cajınayın,
Barıp bedre, balam",-dedi.
Ösküs-Uuy "Ce le" dedi.
Karatı-kaan arı boldı,
Kara corgo adına mindi.
Tartpas canın tarta saldı,
Sokpos canın sogo saldı.
Ay kanattu kara corgo
Tepken cerdeñ cer üzület,
Baskan cerdeñ taş çaçılat.
Alın tuygak tepken cerdeñ
Arsal tayga bu çarçaldı,
Kiyin tuygak tepken cerdeñ
Bürsel tayga bu üzüldi.
Teep bargan cerlerinde
Tegerik kara köldör arttı.
Bazıp bargan cerlerineñ
Balkaştu kara suular çıktı.
Ösküs-Uul tüp edegin
Türe tudup kıstandı,
Alın edegin bolgojın
Añtara tudup kıstandı.
Karatı-kaan kiynineñ
Cügürerge ol sanandı.
Mını körgön Altın-Küskü
Aydıp turbay kanayttı.
"Kalak-kokıy Ösküs-Uul,
Kanayıp turuñ, o-o cayla!"
"Karatı-kaan cajınganın
Körörgö turbay baza" –dep,
Ösküs-Uul aydıp turdı.

Dikiş diktiği iğnesini
Çekip çıkararak
Başköşeye fırlattı.
Ösküs Uul ise
Başköşede ortaya çıktı:
"Evde duran insanı göremez,
Hey, ne biçim insansın,
Ne yaptınız, kağanım" dedi.
Kahkahalarla güldü.
Karatı Kağan onu görünce
Gülümsedi.
İsteksiz, gönülsüz durdu.
"Ben yarışmayı kaybettim, dedi,
Sen yarışmayı kazandın" dedi,
Ben gidip gizleneyim,
Gelip ara, yavrum" dedi.
Ösküs Uul "tamam" dedi.
Karatı Kağan gitti,
Kara rahvan atına bindi.
Çekilmez tarafını çekti,
Vurulmaz tarafına vurdu.
Ay kanatlı kara rahvanın
Teptiği yerden toprak koptu,
Bastığı yerden taşlar saçıldı.
Ön toynağın teptiği yerden
Çıkıntılı dağ saçıldı,
Arka toynağın teptiği yerden
Dağın örtüsü koptu.
Teptiği yerlerde
Yuvarlak kara göller oluştu.
Basıp gittiği yerlerden
Çamurlu kara sular çıktı.
Ösküs Uul eteğinin altını
Tutup dürerek kıstırdı,
Eteğinin önünü ise
Dürüp kıstırdı.
Karatı Kağan'ın arkasından
Koşmayı düşündü.
Bunu gören Altın Küskü
Şöyle dedi:
"Zavallı Ösküs Uul,
Ne yapıyorsun, vah, vah!"
"Karatı Kağan'ın gizlendiği yeri
Gidip görmeliyim" diye,
Ösküs Uul karşılık verdi.

"Akır, akır, Ösküs-Uul,		"Dur, dur, Ösküs Uul
Ajanıp alzañ sen kaydar?		Önce karnını doyursan ne olur?
Möröydi kanay aların		Yarışmayı nasıl kazanacağını
Ugup alzañ sen kaydar?"		Dinlesen ne olur?"
Ösküs-Uulım toktodı,	2305	Ösküs Uul'um durdu,
Ajanıp, sayrap oturdı.		Dinlenip, keyif yaptı.
Aştagan boyı toygon tuşta,		Acıkan karnı doyduğunda,
Arıgan boyı tıştangan tuşta,		Yorulan vücudu dinlendiğinde,
Altın-Küskü aydıp turdı:		Altın Küskü şöyle dedi:
"Ceten caan bu tayganıñ	2310	"Yetmiş yüce dağın
Arı canında cajındı,		Öte yanına gizlendi,
Ceten caan bu talaydıñ		Yetmiş büyük nehrin
Ol canında cajındı,		O yanına gizlendi,
Koyon bajı badıp bolbos		Tavşan başının sığamayacağı
Koyu cıştıñ arazında,	2315	Koyu ormanın arasında,
Ayu bajı badıp bolbos		Ayı başının sığamayacağı
Aba cıştıñ ortozında,		Büyük ormanın ortasında,
Karatı-kaan cajındı –dedi.-		Karatı Kağan gizlendi, dedi.
Eki tüñey boro tal bolup,		Birbirine eş iki boz dal olup,
Kubula bergen turu –dedi.-	2320	Kılık değiştirdi, dedi.
Calañ boro tal ortodo		Güzel boz dalların arasında
Karmak sabın kes algadıy		Kesilip olta sapı olabilecek
Boro tal turar –dedi,-		Boz dal duruyor, dedi,
Cedip barar tabarga		Gidip bulmak için
Ceten cıldık Altay –dedi,-	2325	Yetmiş yıl uzaktaki Altay, dedi.
Ceti künniñ bu bajında		Yedi günün başında
Ceder bolorıñ, uul, -dedi.-		Varırsın, delikanlı, dedi.
Oñ canında ol turganı		Sağ yanda duranı
Karatı-kaan boyı –dedi,-		Karatı Kağan'ın kendisidir, dedi.
Sol canında turganı	2330	Sol yanda duranı
Kara corgo adı –dedi,		Kara rahvan atıdır, dedi.
Ekilezi karmak sapka		İkisi de olta sapı olmaya
Caragadıy boluptır.		Yarar dedi.
Oñ canında bu taldı		Sağ yandaki dalı
Kabortozınañ tutkan monço	2335	Ortasından tutup
Tazılınañ bükte –dedi,-		Dibinden bük, dedi.
Karmak sabına bu keskediy		Olta sapı yapılmak için kesilecek
Kandıy cakşı taldar dezeñ.		Ne güzel dalsın de.
Karatı-kaandı kaydañ tabar?		Karatı Kağan'ı nereden bulurum?
Kança künge cobodım dezeñ.	2340	Günlerdir hâlsiz düştüm de.
Karmak sabın kezip alıp,		Olta sapını alıp keserek,
Balıktazam kaydar dezeñ.		Balık avlayayım de.
Balık edin cip alala,		Balık etini yiyerek,
Baza katap bedreytem dezeñ.		Tekrar arayayım de.
Boro taldıñ tözine bolzo,	2345	Boz dalın dibine doğru

Bıçagıñdı caba tutsañ, Bıçağını uzatırsan,
Karatı-kaan kıygır iyer". Karatı Kağan bağırır."
Mını cartap alala, Bunu açıkca anlatarak,
Altın-Küskü oygor kelin Bilge gelin Altın Küskü
Altın saptu tomırak bıçak Altın saplı keskin bıçağı
Ösküs-Uulga alıp berdi. Alıp Ösküs Uul'a verdi.
Ösküs-Uul ugup alala, Bunu duyan Ösküs Uul
Üydeñ meñdep çıga berdi. Evden hemen çıktı.
Ceten tayga bu ajıra Yetmiş dağı aşmak için
Biyeley berdi. Dans eder gibi gitti.
Ceten özök bu keçire Yetmiş vadiyi geçmek için
Cügüre berdi. Koşarak gitti.
Ayu cürer aba cıştı Ayının yaşadığı büyük ormanı
Aralap keldi. Aralayıp geldi.
Koyon cürer koyu çetke Tavşanın yaşadığı koyu ormana
Cuuktap keldi. Yaklaşıp geldi.
Ceten künge ödör cerdi Yetmiş günde geçilecek yeri
Ceti konup ödüp çıktı. Yedi günde geçti.
Koo tayganıñ koltıgına Güzel dağın koltuğuna
Cedip bardı. Yetip vardı.
Koron-sarı bu talaydıñ Koron Sarı nehrin
Caradına cetken turdı. Kıyısına yetti.
Koyon cürer koyu çedim – Tavşan yaşar koyu ormanım
Calañ boro taldar boltır. Her yeri dal doluşmuş.
Bastırazı karmak sapka Hepsi olta sapı
Caragadıy agaş emtir. Olacak kadar güzel ağaçmış.
Tal degejin talga tüñey, Dal desen dal gibi,
Taldap alar arga cok. Seçip ayırmak imkansız.
Ösküs-Uulım sananıp, Ösküs Uul'um düşünüp,
Örö-tömön bazıp turdı. İleri geri yürüdü.
Emdi körüp turgajın, Şimdi bakıp gördü ki,
Eki boro bu la talım İki boz bu dalım
Eñ ötküre tüs boldı. En çok düz olanlarıydı.
Cülün oşkoş koo boldı. İçlerinde en ince ve en güzelleriydi.
Kulugurdıñ oñ canında Alçağın sağ yanında
Turganı bolzo, Duranı ise,
Karış kire biyik emtir. Bir karış kadar uzunmuş.
Karmak sapka caragadıy. Olta sapı olmaya yararmış.
Sürekey cakşı agaş emtir. Çok güzel ağaçmış.
"Adañ tap men- dedi.- "Benim için çok iyi oldu, dedi.
Aştabagan bu boyım Vücudum acıkmazdı
Aştagan turum –dedi.- Acıktım, dedi.
Cobobogon men boyım Vücudum hâlsiz düşmezdi
Cobogon turum-dedi.- Hâlsiz düştü, dedi.
Karatı-kaandı kaydañ tabar? Karatı Kağan'ı nereden bulacağım?

Kança konok şıraladım.		Günlerce eziyet çektim.
Balık edin cip alala,		Balık etini yedikten sonra,
Baza katap bedreydim.		Tekrar arayayım.
Karmak sapka kes algadıy		Kesip olta sapı olarak alınacak
Kandıy cakşı tal edi"-	2395	Ne güzel dal bu."
Ösküs-Uul mınayda aydıp,		Ösküs Uul böyle deyip,
Boro taldıñ tal-ortodoñ		Boz dalın ortasından
Laptap turup ala koyıp,		Tutup iyice bakarak,
Boro taldı tözineñ		Boz dalı kökünden
Kezerdiñ beri canında	2400	Kesmek üzereyken
Açu koron kıygı çıktı:		"Acı çığlıklar duyuldu:
"Kalak-kokıy, Ösküs-Uul,		Âh, âh, Ösküs Uul,
Kiji budın kestiñ!" –dedi.		İnsan ayağını kestin!" dedi.
Ayra mingen boro tal		İşte bu dal
Karatı-kaan bolboy kayttı,	2405	Karatı Kağan'ın kendisiydi,
Koştoy turgan ekinçi tal		Yanında duran ikinci dal
Kara corgo adı boldı.		Kara rahvan atıydı.
"Meniñ möröy ölgön –dedi,-		"Ben yarışı kaybettim, dedi,
Seniñ möröy bütken –dedi,-		Sen yarışı kazandın, dedi,
Taptır iydim balama –dedi.-	2410	Yavruma bulundum, dedi.
Eki katap cajınarıñ arttı,		İki defa gizlenme kaldı,
Emdi cajın, uulım", -dedi.		Şimdi gizlen, oğlum", dedi.
Cer üstiniñ ceten kaanı		Yer üstünün yetmiş kağanı
Cirkirede katkırıştı.		Kahkahalarla gülüştüler.
Altay üsti altan kaan	2415	Altay üstünün altmış kağanı
Alañ-teleñ kaykaştı.		Çok fazla şaşırdılar.
Karatı-kaan la Ösküs-Uul		Karatı Kağan ile Ösküs Uul
Ceti künge cırgadı,		Yedi gün boyunca eğlendi,
Ceten tajuur arakı içti.		Yetmiş tulum rakı içtiler.
Ceti künniñ bajında	2420	Yedi günün başında
Ösküs-Uul cajınıp bardı.		Ösküs Uul gizlenmek için gitti.
Tüp edegin türe tudup,		Eteğinin altını dürüp,
Ösküs-Uul kıstandı.		Ösküs Uul kıstırdı.
Alın edegin añtara tartıp,		Eteğinin önünü ters çevirip,
Alıp baatır cazandı.	2425	Alp bahadır süslendi.
Ceten tayga aja cügürdi,		Yetmiş dağı koşup aştı,
Ceten özök keçire cügürdi.		Yetmiş vadiyi koşup geçti.
Ak talaydıñ canında		Ak denizin yanındaki
Aylına cede konup keldi.		Evine yetip geldi.
Orınınıñ aldına bolzo,	2430	Yatağın altına,
Oyto kire kono berdi.		Tekrar girmeye çalıştı.
Aydıy-kündiy caraş kelin,		Ay gibi güneş gibi güzel gelin,
Altın-Küskü köörkiy		Sevimli Altın Küskü
Ösküs-Uulga aydıp turdı:		Ösküs Uul'a şöyle dedi:
"Akır, akır, Ösküs-Uul,	2435	"Dur, dur, Ösküs Uul

Orın aldına ne kirdiñ?"
Karatı-kaandı taptıñ ba?
Col-corıkta kandıy cürdiñ?"
"Aydatanı sende turu.
Tabatanı mende turu.
Karatı-kaandı taap aldım,
Tal bolgonı çın turbay.
Kulugırdıñ budın bolzo,
Aray la bolzo kezip iybey.
Ekinçi möröy büderde,
Sen de barıp, cajın-dedi.-
Onıñ uçun arga tappay
Cajınıp baza turbay" –dedi.
Altın-Küskü oygor kelin
Ösküs-Uuldı tutkan boyınça
Sokı edip kubultıp iydi,
Taş örgööniñ tolıgına
Araayınañ cölöp koydı.
Künniñ közin bolgojın
Küreñ tuman böktöp iydi.
Aydıñ közin bolgojın
Açu tuman bürkep iydi.
Ay aldına ak tuman
Tartılganı – at tınıjı.
Kün aldına küreñ tuman
Cayılganı – er tınıjı.
Oñ kolında üldü oynogon,
Sol kolında cıda oynogon
Ergegile şoor oynogon,
Elezin-koo kojoñ çöygön,
Sabarbıla şoor oynogon,
Tarlañ-koo kojoñ salgan,
Kara corgo biyelegen
Karatı-kaan kelip cadat.
Telekeydiñ salkınıla
ermekteşken,
Teñeriniñ cıldızıla kuuçındaşkan,
Agın suuniñ say keçüsi
Çikezin aytkan,
Al tayganiñ ölöñ-çöbi
Cartın aytkan.
Ösküs-Uul aylında deşken,
Öskö cerdeñ bedrebe deşken.
Karatı-kaan kayrakan
Mal balazın maaradıp,

Yatağın altına niçin girdin?"
Karatı Kağan'ı buldun mu?
Yolculuğun nasıl geçti?"
"Söylemek sendendi.
Bulmak da benden.
Karatı Kağan'ı buldum,
Dala dönüştüğü gerçekmiş.
Alçağın budunuysa,
Az kalsın kıracaktım.
İkinci yarış bittiği için,
Sen de gidip saklan, dedi.
Onun için çaresiz
Saklanıyorum" dedi.
Bilge gelin Altın Küskü
Ösküs Uul'u tuttuğu gibi
Havana dönüştürdü,
Taş sarayın köşesine
Yavaşça dayadı.
Güneşin gözünü
Koyu sis kapladı.
Ayın gözünü
Koyu sis örttü.
Ayın önüne ak sis
Çekilen – at nefesiymiş.
Güneşin önüne koyu sis
Yayılan – er nefesiymiş.
Sağ elinde kılıç sallayan,
Sol elinde kargı sallayan
Parmağıyla kaval çalan,
Kıvrak türkü söyleyen,
Parmağıyla kaval çalan,
Havalı türkü söyleyen,
Kara rahvan atı coşturan
Karatı Kağan geliyordu.
Yeryüzünün rüzgârıyla
sohbet etti,
Göğün yıldızıyla konuştu,
Akarsuyun taş geçidi
İnceldiği yeri söyledi,
Al dağın otu çöpü
Doğruyu söyledi.
Ösküs Uul evinde dediler,
Başka yerde arama dediler.
Karatı Kağan zalim
Hayvanın yavrusunu böğürtüp,

Enezineñ ugat.
Añ balazın caynadıp,
Adazınañ ugat.
Ay kanattu kula kuştı
Caynadıp tilin ugat.
Ösküs-Uul örgöözinde
Bolgonın bilip cüret.
Ösküs-Uuldıñ ceri-curtına
Karatı-kaan cedip kelip,
At çakızına tüşpey kayttı.
Kara corgo cakşı adı
Odus caşka cañı cetken
Omok kelin bolup kubulıp,
Altın sürlü bu örgööniñ
Epşi canın bedrey berdi.
Karatı-kaan boyı bolzo,
Altın sürlü taş örgööni
Örö bazıp, tömön bazıp,
Ayıl için altı aylandı,
Örgöö için ceti aylandı.
Tünde mınıñ uykuzı cok
Ceti künge bedredi.
Tüşte mınıñ amırı cok.
Togus künge bedredi.
Eşle neme tappadı,
Een kara cer boldı.
Ösküs-Uul baatırdıñ
Ölgön bolzo, söögi cok,
Tirü bolzo, boyı cok.
Altı kırlu altın sokını
Alıp kördi,
İçin onıñ karap körölö,
Oyto cölöy salıp koydı.
Altın ejik açıp çıktı,
Arga tappay kıygırdı:
"Kalak-koron Ösküs-Uul!
Kayda bardıñ? Tappadım!
Ekinçi bu möröydi
Algan turuñ, uulım".
Talay-kaan kızı,
Altın-Küskü köörkiy,
Altın sokını ala koyıp,
Tör bajına taştap iydi.
Tör bajında Ösküs-Uul
Biyelegen turbay kayttı.

Anasından dinledi.
Geyiğin yavrusunu yalvartıp,
Babasından dinledi.
Ay kanatlı kula kuşu
Yalvartarak konuşturup dinledi.
Ösküs Uul'un sarayında
Olduğunu öğrendi.
Ösküs Uul'un yurduna
Karatı Kağan gelip,
At direğinde atından indi.
Kara rahvan iyi atı
Otuz yaşa yeni yetmiş
Dinç geline dönüşüp,
Altın görünüşlü bu sarayın
Kadınlar tarafını aradı.
Karatı Kağan kendisiyse
Altın görünüşlü taş sarayı
Aşağı, yukarı yürüyüp,
Evin içini altı kez dolaştı,
Sarayın içini yedi kez dolaştı.
Gece bunun uykusu yok
Yedi gün boyunca aradı.
Gündüz bunun dinlenmesi yok.
Dokuz gün boyunca aradı.
Hiçbir şey bulamadı,
Bomboş yerdi.
Bahadır Ösküs Uul'un
Ölmüş olsa, cesedi yok,
Diri olsa, kendisi yok.
Altı köşeli altın havanı
Alıp baktı,
İçine iyice bakarak,
Tekrar yerine dayadı.
Altın kapıyı açıp çıktı,
Bulamayınca çaresiz kalıp bağırdı:
"Âh Ösküs Uul
Nereye gittin? Bulamadım!
Bu ikinci yarışı da
Kazandın, oğlum."
Talay Kağan'ın kızı,
Sevimli Altın Küskü,
Altın havanı alıp,
Başköşeye attı.
Başköşede Ösküs Uul
Oynayıp durdı.

"Mında turgan kiji körbös
Közöör kayda, örökön? –dedi.-
Men mında la turbay" –dedi.
Karatı-kaan körgöjin
Ösküs-Uul aylında
Tör bajında turbay kayttı.
Küüni-küçi cok to bolzo,
Külümzirenip katkır iydi,
"Meniñ möröy ölgön –dedi,-
Seniñ möröy ceñgen –dedi.-
Irıstu emtiriñ, uul,-dedi.-
Men barıp cajınayın,
Bedre ce be, uulım, -dedi.-
Ak tumandıy malımnañ
Ayrıladım emeş pe?
Altı cakşı ejimdi
Aldırtadım emeş pe?"
Karatı-kaan adına minip,
Arı bolup uulandı.
Kara corgo bu adı
Salkın keptü cayıldı,
Kuyun keptü çöyildi.
Kös cetpes möñün çöldö
Körüne berdi kaanım,
At ötpös altın çöldö
Bildire berdi külügim.
Turgan izi artıp kaldı,
Bargan izi cok boldı.
Anañ arı ne bolgon
Aydayın ba ülgerlep?
Ösküs-uul emdi bolzo,
Tüp edegin bolgojın
Türe tudunıp kıstandı,
Alın edegin bolgojın
Añtara tudunıp kıstandı.
Cügürerge le cürerde
Altın-Küskü abakayı
Aydıp turbay kanayttı:
"Akır, akır, uul, -dedi.-
Ne meñdediñ, külük", -dedi.-
Ceten cüzün kursak salıp,
Ajangılap otura berdi.
"Cajınganın men körölö,
Aydıp bereyin ce be? –dedi.
Ösküs-Uulda ne bolzın,

"Buradaki insanı görmez,
Gözünüz nerede, efendim? dedi.
Buradayım işte" dedi.
Karatı Kağan baktı ki,
Ösküs Uul evinde
Başköşede duruyor.
İsteksiz gönülsüz de olsa,
Gülümsedi,
"Ben yarışı kaybettim, dedi,
Sen yarışı kazandın, dedi.
Bahtlıymışsın, oğlum, dedi.
Ben gidip gizleneyim,
Ara olur mu, oğlum, dedi.
Ak sis gibi hayvanımdan
Ayrılayım mı biraz?
Altı güzel eşimi
Çağırtayım mı biraz?
Karatı Kağan atına binip,
İleri doğru yöneldi.
Kara rahvan atı
Rüzgâr gibi yayıldı,
Fırtına gibi gerildi.
Göz yetmez gümüş çölde
Görünüverdi kağanım,
At geçmez altın çölde
Beliriverdi pehlivanım.
Durduğu izi artıp kaldı,
Gitiği izi yok oldu.
Ondan sonra ne olduğunu
Nazma dizip anlatayım mı?
Şimdiyse Ösküs Uul
Eteğinin dibini
Dürüp kıstırdı,
Eteğinin önünü
Ters çevirip kıstırdı.
Koşmaya hazırlanırken
Eşi Altın Küskü
Şöyle dedi:
"Dur, dur, delikanlı, dedi.
Niçin acele ediyorsun, yiğit", dedi.
Yetmiş çeşit yiyecek koyup,
Oturup yedirdi.
"Ben gizlendiği yeri görüp,
Söyleyeyim olur mu? dedi.
Ösküs Uul ne yapsın,

Caş ejine bütpey kaytsın.	2570	Elbet genç eşine inanacak.
Altan cüzün kursaktañ		Altmış çeşit yiyecekten
Aştagan boyı toygonço,		Acıkan karnı doyana kadar,
Arıgan boyı semirgençe		Zayıf bedeni semizleyene kadar
Ajanıp emdi otura berdi.		Oturup yedi.
Alıp baatır toygon soondo,	2575	Alp bahadır doyduktan sonra,
Aydıy-kündiy caraş kelin		Ay gibi, güneş gibi güzel gelin
Ösküs-Uuldıñ aldına		Ösküs Uul'un önünde
Onçozın cartap aydıp turdı.		Her şeyi açıkça söyledi.
"Altan aylık altayga		"Altmış aylık uzaktaki Altay'a
Karatı-kaan cajındı –dedi.-	2580	Karatı Kağan gizlendi, dedi.
Ceten caan taygalardıñ		Yetmiş büyük dağın
Arı canında,		Öte yanında,
Uzun caan talaydıñ		Uzun, büyük nehrin
Ol canında		O yanında
Ayu cürer aba cıştıñ	2585	Ayının yaşadığı büyük ormanın
Ortozında		Ortasında
Ak la kayıñ agaş bolup		Ak kayın ağacı olup
Kubuldı.		Kılık değiştirdi.
Üç maltanıñ sabına		Üç baltanın sapına
Kelişkediy kayıñ bolor,	2590	Sap olacak güzellikte kayındır,
Kemdü-cemdü togus kün		Tam dokuz günün
Bu bajında		Başında
Ceder bolorıñ, baatırım, -dedi.-		Ulaşırsın, bahadırım, dedi.
Malta sabın edele,		Balta sapı yaparak,
Keme cazap köröyin,	2595	Gemi yapayım,
Balık edin cip alala,		Balık etini yiyerek,
Baza katap bedreytem.		Tekrar arayayım.
Malta sabına caragadıy		Balta sapı olacak güzellikte
Kandıy cakşı kayıñ dep,		Ne kadar güzel kayın deyip,
Agaştı büktey tart –dedi.-	2600	Ağacı çekip bük, dedi.
Altın saptu tomıraktı		Altın saplı keskin bıçağı
Tözine caba tut" –dedi,		Dibine doğru tut." dedi,
Laptap turup cakıp turdı.		İyice tembihledi.
Ösküs-Uul baatırım		Ösküs Uul bahadırım
Ceten tayga ajıra biyeledi,	2605	Yetmiş dağı neşeyle aştı,
Ceten özök keçire biyeledi.		Yetmiş vadiyi neşeyle geçti.
Ayu cürer aba cıştı araladı,		Ayı yaşayan büyük ormanı araladı,
Cılan cürer arkanı kıykadı.		Yılan yaşayan ormanı kıyıladı.
Koyon cürer koyu çetteñ		Tavşan yaşayan sık ormanı
Kono-tüne bedredi.	2610	Gece gündüz aradı.
Ceten caan bu tayganı		Yetmiş yüce dağı
Ajıp tüşti,		Aşıp indi,
Ceten caan bu talaydı		Yetmiş büyük nehri
Keçip çıktı.		Geçip çıktı.

Aba cıştı caraş bütken
Altay boluptır.
Malta sabına caragadıy
Calañ tüñey kayıñ
Agaş öskön emtir,
Cülün oşkoş koo emtir.
Ösküs-Uul bolgojın
Togus künge bedredi,
Togus künniñ bajında
Coktu uulga ırıs bolup,
Baatır kelin aytkanıla
Kelişkediy eki kayıñ
Ereeni cok uçuray berdi.
Oñ canında ol turganı
Karış kire biyik boluptır.
Üç maltanıñ bu sabına
Caragadıy agaş emtir.
Ösküs-Uul baatırım
Caş kayıñdı bolgojın
Tal-ortodoñ büktey tartıp,
"Adañ taptu ediñ –dedi.-
Tappazımdı taptım –dedi.-
Malta sabın alala,
Keme cazap bu algadıy
Kandıy cakşı agaş turu!
Togus konok men cobodım,
Karatı-kaandı kaydañ tabar?
Keme cazap balıktaytam.
Balık edin cip alala,
Baza takıp bedreytem.
Kaanımdı bedrep tappas
Kaytkan kiji edim" -dedi,
Almas-bolot bıçagın
Ak kayıñga caba tuttı.
"Kalak-kokıy, Ösküs-Uul!
Kiji beli kestiñ" –dedi.
Ayra mingen ak kayıñ
Karatı-kaan boyı boldı,
Aldında turgan ak kayıñ
Kara corgo adı boldı,
"Meniñ möröy ölgön –dedi,-
Seniñ möröy bütken –dedi.-
Kalgançı la bu cajınıştı
Cajıngayıñ, Ösküs-Uul
Kanaydarım men emdi?"

Büyük ormanı çok güzel
Bir Altaymış.
Balta sapı olmaya uygun
Çok güzel kayın
Ağaçları yetişmiş,
İnce, uzunlarmış.
Ösküs Uul ise
Dokuz gün aradı,
Dokuz günün başında
Yoksul delikanlıya talih gülüp,
Yiğit gelinin sözlerine
Uygun iki kayın
Kusursuz tesadüf etti.
Sağ yanında duran
Bir karış kadar büyükmüş.
Üç baltaya sap olmaya
Uygun ağaç imiş.
Ösküs Uul bahadırım
Yaş kayını
Tam ortasından bükerek çekip,
"Tam da denk düştü, dedi.
Bulamadığımı buldum, dedi.
Balta sapını alarak,
Gemi yapılacak
Ne güzel ağaç bu!
Dokuz gün boyunca hâlsiz düştüm,
Karatı Kağan'ı nereden bulacağım?
Gemi yapıp balık avlayayım.
Balık etini yedikten sonra,
Tekrar arayayım.
Kağanımı bulamaz
Nasıl insanım" dedi.
Elmas çelik bıçağını
Ak kayına doğru tuttu.
"Âh, Ösküs Uul
İnsanın belini kestin" dedi.
Yüklendiği ak kayın
Karatı Kağan'ın kendisiydi,
Önünde duran ak kayın
Kara rahvan atıydı,
Ben yarışı kaybettim, dedi,
Sen yarışı kazandın, dedi.
Son saklanışı da
Saklan, Ösküs Uul
Ne yapacağım ben şimdi?"

Kaanım mında ıyladı.
Kara albatı ködürezi
Sır katkıda oturdı:
"Süt cakşızı iytte degen,
İytteñ caan tındu cok.
Süme cakşızı kulda degen,
Seneñ cakşı uul cok.
Bu kaanla cuulaşpastañ
Möröy sende boloton cürbey.
Ak tumandıy albatızın
Sen baştaytan cürbeyiñ.
Altı cakşı abakayın
Sen alatan turbayıñ".
Anañ arı ne bolgonın
Aydayın ba, baldarım?
"Sen barıp cajın –dedi,-
Kalgançı la oyın –dedi,-
Kalgançı la möröy" –dedi.
Ösküs-Uul "ce le" –dedi.
Ceten tayga bu ajıra
Biyeley berdi.
Ceten özök bu keçire
Cügüre berdi.
Toguzon kırlu taş örgöögö
Ösküs-Uul kelbey kayttı.
Cañırtıktıñ bu aldına
Cada tüjüp, kire kondı.
Altın-Küskü abakayı
Aydıp turbay emdi kayttı:
"Kanay turuñ, Ösküs-Uul?
Kaan kijini taptıñ ba?
Kayra cakşı candıñ ba?
Cañırtık aldına ne kirdiñ?"
"Karatı-kaandı taap algam,
Kayıñ bolup kubulıptır,
Abakayım aytkanı
Aydarı cok çın emtir.
Örökönniñ belin bolzo,
Araydañ la kes iybedim.
Kalgançı la möröy degen.
Kapşay barıp cajın degen
Onıñ uçun cajınarga
Arga tappay cürbey baza".
Altın-Küskü abakay
Ösküs-Uuldı ala koyıp,

Kağanım burada ağladı.
Kara halkın tamamı
Kahkahalarla güldü:
"Sütün iyisi itte derler,
İtten büyük canlı yok.
Kurnazlığın iyisi kulda derler,
Senden iyi delikanlı yok.
Bu kağanla yaptığın savaşta
Sen galip geleceksin
Ak sis gibi halkını
Sen yönetirsin.
Altı iyi eşini
Sen alırsın."
Ondan sonra ne olduğunu
Anlatayım mı, yavrularım?
"Sen gidip gizlen, dedi,
Son oyun kaldı, dedi,
Son yarışma kaldı" dedi.
Ösküs Uul "tamam" dedi.
Yetmiş dağı aşarken
Coşup oynadı.
Yetmiş vadiyi geçerken
Koştu.
Doksan cepheli taş saraya
Ösküs Uul geldi.
Büyük deri torbanın altına
Yatıp girdi.
Eşi Altın Küskü
Ona şöyle dedi:
"Ne yapıyorsun, Ösküs-Uul?
Kağanı buldun mu?
Geriye rahat döndün mü?
Torbanın altına niçin giriyorsun?"
"Karatı Kağan'ı buldum,
Kayın şekline dönüşmüş,
Eşimin söylediği
Gerçekten de doğruymuş.
İhtiyarın belini
Az kalsın kesecektim.
Son yarışma kaldı dedi.
Hemen gidip gizlen dedi
Gizlenmek için
Başka çare bulamadım."
Eşi Altın Küskü
Ösküs Uul'u alıp,

Attıñ kılı edip kubultala,
Ot ayagına taştap koydı.
Anaytkanın ol soñında
Aydıñ közi bu karıktı,
Altı künge körünbedi,
Künniñ közi bu böktöldi,
Ceti künge körünbedi.
Boro tuman borloy berdi,
Kara tuman kaynay berdi.
Kara corgo biyelegen,
Karatı-kaan kojoñdogon,
Samara bolgon biçikti
Ergegile toolop tutkan.
Toguzon çardıñ terezineñ
Tolgop örgön
Altın saptu kamçızın
Ak bilekke tolgoy tutkan
Karatı-kaan kelbey kayttı.
Oñ kolında üldü oynoyt.
Sol kolında cıda oynoyt.
Kara corgo bu adı
Kanattu kuştıy kleedet,
Toguzon eki kıl kuykazı
Torsugına sogulat.
Ceten eki çañkıl calı
Tize kööskö cayılat.
Eki tüñey kara közi
Karık tutkan ay keberlü
Aylanışkan.
Eki tüñey kayçı kulak
Teñeriniñ agı-kögin
Arı-beri sobırgan.
Karatı-kaan külügim
Altın sırlu örgöögö
Cedip keldi.
Aydıy-kündiy abakayga
Baza katap colıktı.
Arılık kara sanaadañ
Altın-möñün çıkpagan.
Attu-çuulu kaan kiji
Caan möröy albagan.
Altın-Küskü abakay
İştenip le oturdı.
Altın iyne tudunıp,
Köktönip le oturdı.
Teñeriniñ ayı-küni,

Atın kılına dönüştürerek,
Ateşin kenarına fırlattı.
Bundan sonra
Ayın gözü karardı,
Altı gün boyunca görünmedi,
Güneşin gözü kapandı,
Yedi gün boyunca görünmedi.
Boz sis savruldu,
Kara sis kaynaştı.
Kara rahvan at coştu,
Karatı Kağan türkü söyledi,
Kutsal kitabı
Parmağıyla çevirdi.
Dokzan öküzün derisinden
Dolayarak örülmüş
Altın saplı kamçısını
Ak bileğine doladı
Karatı Kağan böylece yol aldı.
Sağ elinde kılıç oynadı.
Sol elinde kargı oynadı.
Kara rahvan atı
Kanatlı kuş gibi geldi.
Doksan iki kıl kuyruğu
Ayak bileğine vuruyordu.
Yetmiş iki yelesi
Dizine yayılıyordu.
Birbirine eş iki kara gözü
Tutulmuş ay gibi
Dönüyordu.
Birbirine eş makas gibi iki kulak
Göğün akını göğünü
İleri geri savuruyordu.
Pehlivanım Karatı Kağan
Altın sırlı saraya
Yetip geldi.
Ay gibi, güneş gibi hatunla
Tekrar karşılaştı.
Kötü kara düşünceden
Altın gümüş çıkmaz.
Anlı şanlı kağan
Büyük yarışı kazanamaz.
Altın Küskü hatun
Oturup çalışıyordu.
Altın iğneyi tutmuş
Dikiş dikiyordu.
Göğün ayı, güneşi,

Telekeydiñ salkını,		Yeryüzünün rüzgârı,
Altay cerdiñ özümi,		Altay'ın bitkisi,
Agın suunıñ keçüzi		Akarsuyun geçidi
Ösküs-Uul aylında dep,		Ösküs Uul evinde diye,
Öskö cerdeñ bedrebe dep,	2755	Başka yerde arama diye,
Aydıp bergen ol emey.		Söyledi elbette.
Karatı-kaan örökön		İhtiyar Karatı Kağan
Katap tüşti çakıga.		Tekrar at direğinde indi.
Mingen adı kara corgo		Bindiği atı kara rahvan
Odus ayrı şañkılu	2760	Otuz belekli
Boylu bolup kubuldı.		Genç kıza dönüştü.
Toguzon kırlu taş örgööniñ		Doksan cepheli taş sarayın
Epşi canın bedrey berdi.		Kadınlar tarafını aradı.
Karatı-kaan boyı bolzo,		Karatı Kağan kendisi ise,
Ösküs-Uuldıñ örgöözиniñ	2765	Ösküs Uul'un sarayının
Er canın temire berdi,		Erkekler yanını araştırdı.
Örö-tömön koskoro berdi.		Her tarafını devirip yıktı.
Ayıldıñ için		Evin içini
Altı aylandı,		Altı kez dolaştı,
Altı tüñey attıñ kılın	2770	Birbirine eş altı atın kılının
Altay-teltey bazıp cürdi.		Üzerine basıp geçti.
Ölgön bolzo söögi cok,		Ölmüş olsa cesedi yok,
Ösküs-Uul üyde cok.		Ösküs Uul evde yok.
Ösküs-Uul mında cok,		Ösküs Uul burada yok,
Öskön bolzo boyı cok,	2775	Diri olsa kendisi yok,
Een kara altayım,		Bomboş kara Altay'ım,
Em kanaydar, kaanım.		Şimdi ne yapacak, kağanım.
Açınbaytan bu boyı		Kızmayan özü
Aydarı cok açındı.		Anlatılamyacak kadar çok kızdı.
Aydıy-kündiy kelindi	2780	Ay gibi, güneş gibi gelini
Al bolbozı bildirdi.		Alamayacağı anlaşıldı.
Altın sırlu örgöögö		Altın sırlı sarayda
Curtabazı cartaldı.		Yaşamayacağı belli oldu.
"Köktöngön bu iyneñdi		Dikiş diktiğin iğneni
Köröyiñ be?" –dep unçuktı.	2785	Göreyim mi?" diye konuştu.
İyneni tuttur bererde,		İğneyi eline verince
Tudup körüp çöködi.		Tutup bakarak umutsuzlandı.
"Bu la emes cürbey" –dep,		"Bu da değilmiş" diye,
Burludıy unçuktı.		Suçlu gibi konuştu.
Altın ejikti açala,	2790	Altın kapıyı açarak,
Baatır çıgıp kıygırdı:		Çıkıp bahadır bağırdı:
"Taap bolbodım, uulım,		"Bulamadım, oğlum,
Sen kayda cajındıñ?"		Sen nereye gizlendin?"
Ösküs-Uuldıñ abakayı		Ösküs Uul'un eşi
Örö tura cügürdi.	2795	Kalkıp koştu.

Attıñ tüñey kıldarın
Tör bajına taştadı.
Ösküs-Uul baatırım
Tör bajına tura tüşti.
"Ayılda oturgan kiji körbös,
Akır, kayttaar, kaanım?-dedi.-
Meniñ möröy bolgon dep
Alakanın sogundı.-
Ak tumandıy malaardı
Alayın ce be, örökön?
Altı caraş abakay
Meniñ bolot po, örökön?"
Karatı-kaan kanaytsın,
Karuzına katap unçuktı.
"Men barıp cajınayın,
Bedre, uulım, sen –dedi.-
Seniñ möröy bolgon –dedi.-
Meniñ möröy bojogon" –dedi.
Kalgançı katap cajınarga
Karatı-kaan atandı.
Kara corgo bu adı
Kanattu kuştıy şuñudı.
Caan-caan taygalar
Eles edip bu arttı.
Caan-caan talaylar
Çaybalajıp art kaldı.
Cajınganın körör dep,
Ösküs-Uulım meñdedi.
Tüp edegin baatırım
Türe tudup kıstandı.
Cügürerge le cürerde
Abakayı onı toktottı:
"Akır, akır, Ösküs-Uul,
Ajanıp sen alzañ, uul.
Meñdebezeñ sen kaydar?
Men aydıp bereyin.
Altan caan bu tayganın
Arı canında,
Ceten caan bu talaydıñ
Ol canında,
Koo kara tayganıñ koltıgında,
Koron-sarı talaydıñ caradında,
Ak tumandıy arbın maldıñ
Ortozında,
Koyu tüktü koy lo maldıñ

Birbirine eş at kıllarını
Başköşeye attı.
Ösküs Uul bahadırım
Başköşede belirdi.
"Evde oturan insanı göremez,
Hey, ne yaptın, kağanım? dedi.
Yarışı ben kazandım diye
Ellerini çırptı.
Ak sis gibi hayvanınızı
Alayım mı, ihtiyar?
Altı güzel eşin
Benim olacak mı, ihtiyar?
Karatı Kağan ne yapsın,
Tekrar cevap verdi.
"Ben gidip gizleneyim,
Sen ara, oğlum, dedi.
Bu yarışı sen kazandın, dedi.
Ben bu yarışı kaybettim" dedi.
Son defa saklanmak için
Karatı Kağan atlandı.
Kara rahvan atı
Kanatlı kuş gibi süzüldü.
Yüce yüce dağlar
Arkasında gözden kayboldu.
Büyük büyük nehirler
Dalgalanıp geride kaldı.
Saklandığı yere bakayım diye,
Ösküs Uul'um acele etti.
Bahadırım eteğinin altını
Dürüp kıstırdı.
Koşmaya hazırlanırken
Eşi onu durdurdu:
"Dur, dur, Ösküs Uul,
Sen yemeğini ye, delikanlı.
Acele etmesen ne olur?
Ben sana söyleyeyim.
Altmış yüce dağın
Öte yanında,
Yetmiş büyük nehrin
O yanında,
Ulu kale gibi kara dağın koltuğunda,
Koron Sarı nehrin kıyısında,
Ak sis gibi çok hayvanın
Ortasında,
Sık tüylü koyunla atın

Arazında		Arasında
Eki tüñey kara kuça bolup,		Birbirine eş iki kara koç olup,
Kubulıp aldı kulugurıñ.		Şekil değiştirdi alçağın.
Toolop bolbos mal bolor,		Sayılamayacak kadar hayvan vardır,
Toozın bilbes con bolor.	2850	Sayısı bilinmez halk vardır.
Köndüre le bar –dedi.-		Doğruca git, dedi.
Karatı-kaan örökön		İhtiyar Karatı Kağan
Boyınıñ la cerinde –dedi.-		Kendi yurdunda, dedi.
Eki tüñey kara kuça		Birbirine eş iki kara koç
Tündü-tüştü süzüjip cürer.	2855	Gece gündüz süsüşür.
Oñ canında cürgeni		Sağ yanda duranı
Çala artıktap cürer bolor.		Biraz daha iyidir.
Bilbeeçi kiji bolup		Bilmeyen biri gibi yapıp
Körüp cürgin.		Bakınıp gezin.
Tünge-tüşke kulugurdı	2860	Alçağı gece gündüz
Bazıp cürgin.		Sıkıştırıp dur.
Artık süzüp bu cürgenin		Daha iyi süseni
Ala koyıp tut la –dedi,-		Alıp tut, dedi,
Kara kuça kanın içip,		Kara koçun kanını içip,
Karatı-kaandı bedreytem.	2865	Karatı kağanı ara.
Koy başçızı kookımay dep,		Koyunun başçısı *kookımay* (korkak) diye
Kojun connoñ ukkan edim.		Halkın içinden duymuştum.
Tünge-tüşke süzüjeten		Gece gündüz süsüşen
Kaytkan cüülgek kuça dezeñ,		Bu nasıl bön koç dersen,
Altın saptu tomıraktu	2870	Altın saplı bıçağı
Kecirine caba tutsañ,		Boğazına dayarsan,
Ol tujunda köröriñ".		O zaman görürsün."
Abakayınıñ aytkanın ugup,		Eşinin söylediklerini dinleyip,
Ösküs-Uul baatırım		Ösküs Uul bahadırım
Catan tayga ajıra biyeledi.	2875	Coşup yetmiş dağı aştı.
Ceten özök keçire cügürdi.		Koşarak yetmiş vadiyi geçti.
Toguzon caan tayga aştı,		Doksan yüce dağ aştı,
Ceten caan talay keçti.		Yetmiş büyük nehir geçti.
Karatı-kaan Altayına		Karatı Kağan'ın Altay'ına
Cedip barbay emdi kayttı.	2880	Yetip vardı.
Say tajındıy ak malı		Çakıl taşı gibi ak malı
Cılıjışkan cürer boldı,		Sürtüşüp geziyordu,
Ak tumandıy koy malı		Ak sis gibi ak koyunu
Arı-beri bazıp cürdi.		İleri geri yürüyordu.
Toolop bolbos öñdü boldı.	2885	Sayılamaz renkliydiler,
Toozın bilbes köp boldı.		Sayısı bilinmez kadar çoktular.
Calañ kara töölör		Güzel kara develer
Caykanışkan cürgüleyt.		Yayılıp geziyordu.
Celmeyişken sarlıktar		Sıralanmış öküzler
Kortıldaşkan turgulayt	2890	Böğürüp duruyordu.

Cüster tüñey cügürük
Carışkılap bargılayt.
Cüsteñ aşkan ulustar
Küreşkilep turgulayt.
Say tajındıy kalıgı
Ezendejip kelgileyt.
"Ölöñ aylım altın dep
Çümerkebe – deşkileyt.-
Österüs boyım baatır dep
Maktanbazañ deşkileyt.
Karatı-kaan ak malın
Eelenerge keldiñ be?
Kıymıragan kalıgın
Kuldanarga cürüñ be?
Altı cakşı ejine
Küüniñ cetti emeş pe?
Altayga tolo malına
İçin küydi emeş pe?
Cıdıñ başka uul
Bu altayga ne kelgeñ?
Tiliñ başka baatır
Bu altayga ne baskañ?
Kiliñ-torko tonıñla
Maktanarga turuñ ba?
Kiji bolgom men deyle,
Cuulajarga cürüñ be?
Süt cakşızı iytte degen,
Azıraarga turuñ ba?
Süme cakşızı kulda degen,
Bolujarga cürüñ be?"
Mını ugup Österüs-Uul
Cüüleeçi bolup arlandı,
Alın edegin kıstanıp,
Arı-beri cügürdi.
Altan aygır bu maldı
Aralagan ol cürdi.
Odus üür koylordıñ
Ortozında ol cürdi.
Eki kara kuçanıñ
Süzüşkeni çın emtir.
Tünge-tüşke amır cok
Tartışkanı cart emtir.
Abakayınıñ aytkanı
Österüs-Uulga ebelet.
Baraksanniñ aytkanı

Birbirine eş yüzlerce rahvan at
Yarışıyordu.
Yüzden fazla insan
Güreşiyordu.
Çakıl taşı gibi halkı
Selamlaşarak geliyordu.
"Ottan evim altın diye
Kibirlenme, dediler.
Öksüz özüm bahadır diye
Kendinle övünme dediler.
Karatı Kağan'ın ak malını
Sahiplenmeye mi geldin?
Hareketli halkını
Kul etmeye mi geldin?
Altı güzel eşinde
Gönlün mü kaldı?
Altay dolusu hayvanını
Kıskandın mı yoksa?
Kokun başka delikanlısın
Bu Altay'a niçin geldin?
Dilin başka bahadırsın
Bu Altay'a niçin geldin?
Kadife, ipek giysinle
Övünüyor musun?
Adam oldum diyerek,
Savaşmaya mı geldin?
Sütün iyisi itte derler,
Besleyecek misin?
Aklın iyisi kulda derler,
Yardıma mı geldin?"
Bunu duyan Österüs Uul
Delirmiş gibi oldu,
Eteğinin önünü kıstırıp,
İleri geri koştu.
Altmış aygır malı
Aralayıp yürüdü.
Otuz sürü koyunun
Ortasında yürüdü.
İki kara koçun
Süsüştüğü gerçekmiş.
Gece gündüz dinlenmeden
Tartıştıkları gerçekmiş.
Eşinin söyledikleri
Österüs Uul'a belli oldu.
Zavallının söyledikleri

Bastıra çınga kelijet.		Hepsi bir bir gerçekleşti.
Ceti künge süzüşken		Yedi gün süsüşen
Kara kuçaga cedişti,		Kara koça yetti,
Oñ canında cürgeni		Sağ yanında duranı
Ozolop turgan emtiri.	2940	Galip gelenmiş.
Ol kuçanı Ösküs-Uul		O koçu Ösküs Uul
Ala koyboy kanayttı.		Alıp tuttu.
"Koy maldıñ başçızı		"Koyunun başçısı
Kookımaytıp kanaytkan?		Nasıl korkaklık eder?
Koyu tüktü örökön	2945	Sık tüylü ihtiyar
Koy baştabas kanaytkan?		Koyun idare etmeyip ne yapıyor?
Kookonoktu bu kuça		Taşaklı bu koç
Koromcılu bolboy –deyt.-		Belki çiftleşir, dedi.
Korogojın caan kaan		Zengin, güçlü kağan
Mınañ türep kalar ba?	2950	Buradan kayboldu mu?
Kaanımdı kaydañ tabayın?		Kağanımı nereden bulayım?
Kança konok şıraladım.		Günlerce yoruldum.
Caş kelinder köp emtir,		Genç gelinler çokmuş,
Çay da azıp berbedi.		Çay da kaynatıp vermediler.
Caraş kıstar köp boltır,	2955	Güzel kızlar çokmuş,
Çööçöy urup berbedi.		Kadeh doldurup vermediler.
Boluşkadıy küüni cok		Yardım etmeye gönülsüz
Boydoñ baldar cürbey bu.		Genç çocuklar bunlar.
Kilegediy küüni cok		Merhamet etmeye gönülsüz
Kaan uluzı turbay bu.	2960	Kağanın insanları bunlar.
Kara kuça kanınañ		Kara koçun kanından
İçip alzam kaytkay ne?		Alıp içsem ne olur?
Aştap cürgen boyıma		Acıkmış özüme
Kursak bügün bolgoy ne?"		Yiyecek olmaz mı?
Kara kuça kecirine	2965	Kara koçun boğazına
Altın saptu tomıraktı		Altın saplı bıçağı
Caba tudup iybey kayttı.		Uzatıp tuttu.
Bu la tuşta kenete		O vakit aniden
Açu-koron kıygı çıktı.		Acı acı bağırma çıktı.
"Kalak-kokıy, Ösküs-Uul!	2970	"Âh, âh, Ösküs Uul
Kiji moynın kestiñ" –dedi.		İnsan boynunu kesiyorsun." dedi.
Ösküs-Uul baatırdıñ		Ösküs Uul bahadırın
Ayra minip alganı		Üstüne bindiği
Aktu kaan boluptır.		Kağanın kendisiymiş.
Aldında onıñ turganı	2975	Onun önünde duranı
Kara corgo at emtir.		Kara rahvan atmış.
Karatı-kaan kanaytsın,		Karatı Kağan ne yapsın,
Kalgançıda ayt turdı:		Sonunda şöyle dedi:
"Süt cakşızı iytte degen,		"Süt iyisi itte derler,
İytteñ cakşı nacı cok.	2980	İtten iyi dost yok.

Süme cakşızı kulda degen,		Aklın iyisi kulda derler,
Seneñ calakay uul cok.		Senden sevimli delikanlı yok.
Uulımdı uul dep		Delikanlımı oğul diye
Bodop cürgen emeyim.		Sahiplenip benimsemiştim.
Caan talay keçerde,	2985	Büyük nehri geçerken,
Kemeçi bolgon emeyiñ.		Gemici olmuştun ya.
Ölgön kaan ordına		Ölen kağanın yerine
Kaanga carap kalgadıy,		Kağanlığa yakışırsın,
Öskö biydiñ ordına		Başka beyin yerine
Biyge cöptöp salgadıy"	.	2990 Beyliğe oturabilirsin."
Mını onçozın aydala,		Bunları dedikten sonra,
Karatı-kaan ıyladı.		Karatı Kağan ağladı.
Altayga tolo bu malın		Altay dolusu hayvanını
Aldırtkandıy komıdayt.		Çaldırmış gibi kederlendi.
Altı cakşı ejineñ	2995	Altı güzel eşinden
Ayrılgandıy kalaktayt.		Ayrılmış gibi âhladı.
"Albatıga tirüde		"Diriyken halka
Elekke kaldım men –dedi,-		Eğlence oldum ben, dedi,
Uulıma uyalbay		Utanmadan oğlumu
Oynot iydim men" –dedi.	3000	Kendimle oynattım." dedi.
Ösküs-Uul toktodıp:		Ösküs Uul onu durdurup:
"Örökön, sler kayttaar? –deyt.-		"Efendim, siz ne yaptınız? dedi.
Öskö oyın cok emes,		Başka oyun yok değil ya,
Oynop iyze kaydar?" –deyt.		Oynasak ne olur?" dedi.
Karatı-kaannıñ bolgojın	3005	Karatı Kağan'ın ise
Kara-boro sanaazı		Kara boz düşüncesi
Kara köstü kelinde.		Kara gözlü gelindeydi.
Açap-sıyap kaannıñ		Aç gözlü kağanın
Amadagan sanaazı		Bütün hedefi
Altın-möñün örgöödö.	3010	Altın, gümüş saraydaydı.
Ösküs-Uul baatırdı		Ösküs Uul bahadırı
Öltüreyin bu deze,		Öldüreyim dese,
Küçi mınıñ cetpestiy.		Gücü yetmez gibiydi.
Öltürbeyin ol deze,		Öldürmeyeyim dese,
Colına buudak etkediy.	3015	Yoluna engel olacak gibiydi.
Muñ süme bedreyt,		Bin kurnazlık aradı,
Cüs tögün sananat.		Yüz yalan düşündü.
Toguzon togus cayzañdı		Doksan dokuz cayzanı
Aldırtıp kelgen oturat.		Çağırtıp getirtti.
Ceten togus baatırın	3020	Yetmiş dokuz bahadırını
Cuup alıp sananat.		Toplayıp düşündü.
Karatı-kaan cerinde		Karatı Kağan'ın yerinde
Caan cırgal baştaldı.		Büyük şölen başladı.
El-albatı süünip,		Halk sevinip,
Etti cip cırgadı.	3025	Eti yiyip eğlendi.

Kurañı, kurañı iytteri		Zayıf zayıf itler
Kuyruktarın cüktenet.		Kuyruklarını yüklendi.
Kulga cürgen ulustar		Kulluk eden insanlar
Mıkındarın tayanat.		Bellerine dayandı.
"Ösküs-Uuldıñ margaanı	3030	"Ösküs Uul'un yarışı
Mındıy bolboy –deşkileyt.-		Böyle olsun, dediler.
Calçı cürgen uluska		Irgat olan insana da
Irıs baza bar –dejet,-		Kader güler, dediler,
Emdi bistiñ ceriske		Şimdi bizim yerimize
Başçı bol" – dep aydıjat.	3035	Başçı ol." dediler.
Talay-kaannıñ balazı,		Talay Kağan'ın çocuğu
Altın-Küskü köörkiy,		Güzel Altın Küskü
Mında ne bolgonın		Burada ne olduğunu
Aylınañ bilip oturdı.		Evinden bildi.
Ösküs-Uuldı öçöylö,	3040	Ösküs Uul'a kinlenip,
Çenegenin oñdodı.		Denediklerini anladı.
Oygor eji boluşkan,		Bilge eşinin yardım edeceğini,
Onı bilet baatırım.		Bildi bahadırım.
Er kijiniñ köksinde		Er kişinin göğsünde
Ne cürbes dep aydarım?	3045	Neler olmaz ki?
Ösküs-uuldıñ sanaazın		Ösküs Uul'un düşüncesini
Kaan kaydañ oñdozın.		Kağan nereden bilsin.
Öçögön çilep kulugur		Alçak kinlenip
Cañı margaan turgustı.		Yeni yarış tertipledi.
"Oynot iydim,uulım, -dedi,-	3050	"Oyna bakalım, oğlum, dedi,
Oynoylık pa, balam? –dedi.-		Oynayalım mı, yavrum? dedi.
Caan tayga bu ajıra		Bu yüce dağın ötesine dek
Altın tögüp körölik –deyt,-		Altın döküp görelim, dedi,
Caan özök bu keçire		Bu büyük vadiyi geçene dek
Torko cayıp körölik –deyt.-	3055	İpek yayıp görelim, dedi.
As cayganı möröydi		Az yayan yarışı
Aldırıp iyer bolzın –deyt.-		Kaybetsin dedi.
Seniñ torkoñ as bolzo,		Senin ipeğin az olursa,
Ejiñdi ber, balam, -deyt.-		Eşini vereceksin, yavrum, dedi.
Sende altın cok bolzo,	3060	Senin altının olmazsa,
Örgööñdi ber, uulım", -deyt.		Sarayını vereceksin, oğlum" dedi.
Ösküs-Uul aydıp turdı:		Ösküs Uul şöyle dedi:
"Torko mañcık cok edi,		"İpeğim yok,
Ösküs-cabıs kiji edim.		Öksüz garibin biriyim.
Altın-möñün cok edi,	3065	Altınım gümüşüm yok,
Argazı cok kiji edim.		Güçsüz biriyim.
Ce el-connoñ surap keleyin		Eh, halka sorup geleyim
Eki künge sakıgar" dedi.		İki gün bekleyin." dedi.
"Kaydañ tapsañ onoñ tap,-		"Nereden bulacaksan oradan bul,
Kaan kiji unçuktı.-	3070	Kağan böyle dedi.

Oynobosko turuñ ba?"-
Onoñ öçöp suradı.
Cer üstiniñ ceten kaan
Ce sakıdı bu möröydi,
Altay üsti altan kaan:
"Akır, mını körör" –deşti.
Ösküs-Uul aylına
Kunukçaldu canıp keldi.
Altın-Küskü abakayı
Ösküs-Uulga aydıp turdı:
"Süt cakşızı iytte degen,
İytteñ cakşı nökör cok.
Süme cakşızı kulda degen,
Seneñ omok baatır cok.
Meniñ köksim kandu tuşta
Seni ceñip bolbos turu.
Meniñ közim suulu tuşta
Seni bazıp bolbos turu.
Cer biylegen bu kaandı
Men añtarar cañdu" –dedi.
Ösküs-Uul aydıp turat:
"Kança möröy men algam,
Kaan etken margaan algam.
Ce altan tayga bu ajıra
Altın tögüp körölik dep,
Karatı-kaan meni öçödi.
Ceti özök keçire
Torko cayıp körölik dep,
Kaan kiji meni çenedi.
Torkozı cok coktu edim,
Altını cok alıp edim.
Cer üstinde ceten kaan
Cerin tonogon Karatı-kaan,
Altay üsti altan kaan
Albatızın tonogon Karatı-kaan
Tayga keptü bu altındı
Tartıp algan,
Talay keptü bu torkonı
Cayıp algan.
Karatı-kaanga öçöttim.
Kanaydayın, ejim, men?"
Altın-Küskü ogo ayttı:
"Ajanıp la toyıp al,
Amırap alıp uyukta.
Ertengi künde ne bolor

Oynamak istemiyor musun?"
Böyle öfkeyle sordu.
Yer üstünün yetmiş kağanı
Bekleyip durdu bu yarışı,
Altay üstünün altmış kağanı:
"Dur bakalım, bunu görelim" dediler.
Ösküs Uul evine
Kederli dönüp geldi.
Eşi Altın Küskü
Ösküs Uul'a şöyle dedi:
"Sütün iyisi itte derler,
İtten iyi dost yok.
Aklın iyisi kulda derler,
Senden bilge bahadır yok.
Benim göğsüm kanlıyken
O seni yenemez.
Benim gözüm yaşlıyken
Seni basamaz.
Yeryüzünü yöneten bu kağanı
Ben yıkacak güçteyim." dedi.
Ösküs Uul şöyle dedi:
"Sayısız yarışı ben kazandım,
Kağanın düzenlediği yarışları kazandım.
Fakat altmış dağın ötesine
Altın döküp görelim deyip,
Karatı Kağan bana kinlendi.
Yedi vadinin ötesine
İpek yayıp görelim deyip,
Kağan beni sınadı.
İpeği olmayan yoksulum,
Altını olmayın alpım.
Yer üstünün yetmiş kağanının
Yerini yağmaladı Karatı Kağan,
Altay üstünün altmış kağanının
Halkını yağmaladı Karatı Kağan
Dağ gibi bu altını
Çekip aldı,
Irmak gibi bu ipeği
Alıp yaydı.
Karatı Kağanı öfkelendirdim.
Ne yapayım, eşim benim?"
Altın Küskü ona şöyle dedi:
"Yemek yiyip karnını doyur,
Uyuyup iyice dinlen.
Yarın ne olacak

Men körgöyim, Ösküs-Uuul".		Ben göreyim, Ösküs Uul."
Ker balıktıñ carım edin		Balinanın etinin yarısını
Ösküs-Uul üze cidi.		Ösküs Uul tamamen yedi.
Subay koyon edin baza		Kısır tavşanın etini de
Cigen boyı toyo berdi.	3125	Yiyince doydu.
Aştagan boyı toyordo,		Acıkan karnı doyunca,
Amırap uyku cederde,		Uyuyup dinlenince,
Altın-Küskü abakay		Eşi Altın Küskü
Odus köstü kayırçaktı		Otuz gözlü sandığı
Aça tartkan boyınça	3130	Çekip açarak
Ösküs-uuldıñ edegine		Ösküs Uul'un eteğine
Eki orom torko saldı,		İki kez dolanmış ipeği koydu,
Arba başça altındı		Arpa tanesi kadar altını
Karmanına sugup berdi.		Verip cebine soktu.
"Bu altındı aparıp,	3135	"Bu altını götürüp,
Margaan tuşta sal körzöñ,		Yarış zamanı fırlatıp bakarsan,
Bu torkonı aparıp,		Bu ipeği götürüp,
Möröy tuşta cay körzöñ,		Yarış zamanı yayıp bakarsan,
Ne bolgonın bileriñ,		Ne olduğunu anlarsın,
Ulu kaykal ederiñ".	3140	Herkesi çok şaşırtırsın."
Ösküs-Uulda ne bolzın!		Ösküs Uul'a göre ne olsun!
Tüp edegin türe kıstandı,		Eteğinin altını dürüp kıstırdı,
Alın edegin añtara kıstandı,		Eteğinin önünü katlayıp kıstırdı,
Ceten tayga ajıra		Yetmiş dağın ötesine
Cügüre berdi.	3145	Koşarak gitti.
Ceten özök keçire biyeley berdi.		Yetmiş vadiyi coşarak geçti.
Ösküs-Uul cedip kelze,		Ösküs Uul yetip geldiğinde,
Karatı-Kaan kulugur		Alçak Karatı Kağan
Altan kaan übine ijengen,		Altmış kağanın servetine güvenerek,
Ceten kaan torkozına maktangan	3150	Yetmiş kağanın ipeğine övünerek
Süünip, sayrap oturdı.		Sevinip, kendinden geçmiş oturuyordu..
Kara torko bu tonı		Kara ipek paltosu
Kirlenbes dep bodogon,		Kirlenmez diye düşünüyordu,
Kara corgo bu adı		Bu kara rahvan atı
Cobobos dep bodogon,	3155	Hâlsiz düşmez diye düşünüyordu,
Kara-boro sanaala		Kötü düşünerek
Ceñerim dep ijengen,		Yeneceğine inanıyordu,
Kara köstü kelindi		Kara gözlü gelini
Blaap alarga sanangan.		Zorla alacağını düşünüyordu.
Ösküs-Uuldı körölö,	3160	Ösküs Uul'u görünce,
Öçögöndiy suradı:		Kinlenerek sordu:
"Adıñ seniñ kayda, uul?		"Senin atın nerede, delikanlı?
Altın cööjöñ koşto bo?		Altın servetin yükte mi?
Tayga oşkoş torkonı		Dağ gibi ipeğini
Tartıp keleten cogıñ ba?	3165	Çekip getirenin yok mu?

Meniyin cazap körzöñ, uul!"
Karatı-kaan torkozı
Ceten caan tayganı
Ajıra çöyil barıptır,
Ceten caan özökti
Keçire cayıl barıptır.
Kaan kijiniñ altını
Altan caan özökkö
Aray tolbos boluptır,
Altı caan taygadañ
Aray cabıs boluptır.
Arba la kirezi altındı
Ösküzim alıp taştadı.
Ösküs-Uuldıñ çaçkanı
Özökkö tolo cayıldı.
Ceten caan tayganı
Aja bergen cadırı.
Ergegine eki orogon
Ak torkonı kodordı,
Temir kazık bajınañ
Bu torkonı buuladı.
Bir uçınañ tartarda
Ösküs-Uuldıñ torkozı
Toguzon tayga aja berdi,
Toguzon özök keçe berdi.
Karatı-kaan altınınañ
Ösküs-Uuldıñ altını
Altı katap arbın boldı,
Karatı-kaan torkozınañ
Ösküs-Uuldıñ torkozı
Togus katap elbek boldı.
Bu margaandı körölö,
Onço ulus kaykajat.
"Kaannañ köp cööjölü
Kandıy kiji bu?" –dejet.
Anañ arı ne bolgon
Aydayın ba, ulustar?
Kandu köstü Karatı-kaan
Katap emdi sıztadı.
"Torkozı cok nemeler
Torkonı kaydañ algan? –deyt,-
Altını cok coktular
Altındı kaydañ tapkan? –deyt.-
Albatıda ne le bar,

Benimkine baksana, delikanlı!"
Karatı Kağan'ın ipeği
Yetmiş yüce dağı
Aşıp yayılmış,
Yetmiş büyük vadiyi
Geçip yayılmış.
Kağan kişinin altını
Altmış büyük vadiyi
Neredeyse dolduracakmış,
Altı yüce dağdan
Biraz alçaktaymış.
Arpa kadar altını
Öksüzüm alıp fırlattı.
Ösküs Uul'un saçtığı
Yayılıp vadiyi doldurdu.
Yetmiş yüce dağı
Aşıp geçti.
Parmağına iki kez doladığı
Ak ipeği çıkardı,
Demir kazığın başına
Bu ipeği bağladı.
Bir ucundan çekince
Ösküs Uul'un ipeği
Doksan dağı aştı,
Doksan vadiyi geçti.
Karatı Kağan'ın altınından
Ösküs Uul'un altını
Altı kez daha fazlaydı,
Karatı Kağan'ın ipeğinden
Ösküs Uul'un ipeği
Dokuz kat fazla oldu.
Bu yarışı görünce
İnsanların hepsi şaşırdı.
"Kağandan çok serveti olan
Nasıl biri bu?" dediler.
Ondan sonra ne olduğunu
Anlatayım mı, insanlar?
Gözü kanlı Karatı Kağan
Defalarca sızlandı.
"İpeği olmayan mel'unlar
İpeği nereden almış? dedi,
Altını olmayan yoksullar
Altını nereden buldu? dedi.
Halkın içinde ne olacağını,

Kiji bilbes cürbey – deyt.-	3210	İnsan bilemez, dedi.
Kalgançı la möröy bolgoy,		Son hesaplaşma olsun,
Kalgançı la margaan bolgoy,		Son yarış olsun,
Kara tayga bajına		Kara dağın başında
Kara bukalar süzüştirip,		Kara boğaları süsüştürüp,
Oynoylık pa, uulım, -deyt.-	3215	Oynayalım mı, oğlum, dedi.
Uulımdı uul dep		Delikanlımı oğlum diye
Bodop cürgen edim –deyt.-		Sahiplenip benimsemiştim, dedi.
Balamdı balam dep		Yavrumu yavrum diye
Sanap cürgen edim" –deyt.		Düşünmüştüm." dedi.
Ösküs-Uul aydıp turdı:	3220	Ösküs Uul şöyle dedi:
"Cer üstinde ceten kaan		"Yer üstündeki yetmiş kağanın
Bukaların aydap keldeer.		Boğalarını sürüp geldiniz.
Altay üstinde altan kaan		Altay üstündeki altmış kağanın
Altayın sler cuulap aldaar.		Yurdunu savaşıp aldınız.
Ejigimde iydim cok,	3225	Kapımda köpeğim yok,
İrkek torbok mende cok.		Benim erkek tosunum yok.
Eldeñ-connoñ surangayım,		Halkın içinden sorup isteyeyim.
Eki künge sakıgar" –dedi.-		İki gün bekleyin." dedi.
Karatı-kaan külügim		Pehlivanım Karatı Kağan
Elektegen çilep katkırdı:	3230	Alay edermişcesine güldü:
"Ekel ce be, balam –dedi.-		"Getir bakalım, yavrum, dedi.
Kaydañ tapsañ onoñ tap,		Nereden bulacaksan oradan bul,
Kaydañ alzañ onoñ al".		Nereden alacaksan oradan al."
Kança tümen malına		Sayısız hayvanına
Kaan kiji ijengen,	3235	Karatı Kağan bel bağladı,
İydi de cok coktunı		Köpeği bile olmayan yoksulu
İstep kaan çenegen.		Karatı Kağan sınadı.
Bu kerekteñ ne bolorıñ		Bu işin sonunda ne olacağını
Ösküs-Uul bilip te turza,		Ösküs Uul bilse de,
Karatı-kaanla ezendejip,	3240	Karatı Kağan'la vedalaşıp,
Kayra körböy canıp iydi.		Geriye bile bakmadan döndü.
Er çırayı erü de bolzo,		Er yüzü solmuş da olsa,
Ejine karın aydıp turdı:		Eşine şunları dedi:
"Margaandı baza alıp çıktım,		"Yarışı yine kazandım,
Bergen cööjöñ cetkil boldı.	3245	Verdiklerin yetti.
Andıy da bolzo aylıma		Öyle de olsa evime
Elektedip candım – dedi.-		Kendimle eğlendirip döndüm, dedi.
Ejigimde iydim cok,		Kapımda köpeğim yok,
İrkek bozu mende cok.		Benim erkek buzağım yok.
Ce kara tayga bajına	3250	Fakat kara dağın başına
Kalaptu buka ekelip,		Kalıplı boğa getirip,
Süzüştirip oynoylı dep,		Süsüştürüp oynayalım diye,
Karatı-kaan aydıp cat.		Karatı Kağan söyledi.
Bu margaandı aldırzam,		Bu yarışı kaybedersem,

Seni kaan alatan cat.
Emdi mını kanaydar?
Ebin tappay men cürüm.
Erkek caman bozunı
El ortodon bedreyin dep,
Sös berele men keldim".
Altın-Küskü abakay
Aydıp turbay kanayttı:
"Bistiñ möröy bolorın
Bilbes kaytkan kaanıñ.
Ceti kat cer aldına
Cedip barzañ kaydarıñ?
Talay-kaan kaynıñnañ
Çökööbözöñ Ösküs-Uul.
Adam-enem aylın
Ayıldap kelzeñ eş-nökör.
Cer ködürgen bukadañ
Bozu cok dep turuñ ba?
Talay tübine tüjerge
Küçiñ cetpey kalar ba?"
Ösküs-Uulım sananıp,
Amırap catpay kanayttı.
Ajanıp, toyıp alala,
Tım uykınu cabındı.
Erten tura abakayı
Ösküs-Uuldı oygostı.
Ceten tajuur arakı
Beletep koygon boyuptır.
Cer çeçegin taptayla,
Korocon edip cazaptır.
Altay çeçek taptayla,
Aracan edip cazaptır.
Corıkka barar aldında
Abakayı cakıgan:
"Toybodımnıñ tübine
Cedip le bar, Ösküs-Uul,
Adam katu kiji edi,
Açındırba, Ösküs-Uul,
Enem karu kiji edi,
Erke körör, Ösküs-Uul.
Eneyime, köörkiyge,
Bu biçikti cetirzeñ,
Adam açına bergejin,
Arakıdañ un berzeñ.
Katu erdi kanaydar?

Seni kağan alacak.
Şimdi bu durum ne olacak?
Ben çaresini bulamadım.
Erkek yaman buzağıyı
Halkın içinde arayayım diye,
Söz verip geldim."
Altın Küskü sultan
Şöyle dedi:
"Yarışı bizim kazanacağımızı
Bilmez mi bu kağanın.
Yedi kat yeraltına
Gitsen ne olur?
Kaynatan Talay Kağan'dan
Umudunu kesme Ösküs Uul.
Atamın anamın evine
Misafir gidip gel eşim yoldaşım.
Dünyayı taşıyan boğadan
Başka buzağı yok mu?
Denizin altına inmeye
Gücün yeter mi?"
Ösküs Uul'um düşünüp,
Yatıp dinlendi.
Karnını doyurduktan sonra
Derin uykuya daldı.
Eşi sabah erkenden
Ösküs Uul'u uyandırdı.
Yetmiş tulum içkiyi
Hazırlayıp koymuş.
Yabanî çiçeği ezip,
Korocon içkisini hazırlamış.
Altay'ın çiçeğini ezerek,
Aracan içkisini hazırlamış.
Yola çıkmadan önce
Eşi tembihledi:
"Toybodım'ın dibine
Yetip var, Ösküs Uul,
Babam sert biridir,
Kızdırma, Ösküs Uul,
Annem şefkatli biridir,
Hoş bak, Ösküs Uul.
Güzel anneme,
Bu mektubu ulaştır,
Babam kızarsa,
İçkiden doldurup sun.
"Katı er ne olur?

Arakı cımjadar bolor bo?	3300	Rakı yumuşatır mı?
Karu küyüzin kanaydar,		Sevgili damadına ne yapsın,
Sege kileer bolor bo?		Sana acır mı?
Açıngança, uulım,		Kızmaktansa yiğidim,
Aydıp berzeñ tort emey.		Konuşsan daha iyi.
Camırkagança, uulım,	3305	Kibirlenmektense yiğidim,
Iylazañ da tort emey dep,		Ağlasan daha iyi değil mi deyip,
Adam sege unçugar".		Babam sana karşı konuşur."
Altın-Küskü biçigin		Altın Küskü'nün yazdığı mektubu
Karmanına suk aldı.		Alıp cebine soktu.
Aracandap askan arakındı	3310	Aracan yapılmış içkiyi
Laptap turup cüktendi,		Dikkatle yüklendi,
Korocondu tajuurdı		Korocon dolu tulumu
Koltıgına kıstandı.		Koltuğuna kıstırdı.
"Adama aparıp tutturar		"Gidip babama sunacak
Arakı mende bar" –dedi.	3315	Rakım da var." dedi.
Ceti kat cer aldına		Yedi kat yeraltına
Cedip bardı Öskös-Uul.		Varıp yetti Öskös Uul.
Toybodımnıñ tübine		Toybodım'ın dibine
Toktop kaldı baatır uul.		İnip kaldı bahadır delikanlı.
Cer ködürgen ker balıktar		Dünyayı taşıyan balinalar
Kegirgilep catkılayt.	3320	Geğirip duruyorlardı.
Cer ködürgen bukalar		Dünyayı taşıyan boğalar
Bustagılap turgulayt.		Böğürüp duruyordu.
Calañ torko tondular		Güzel ipek giyimliler
Biceleşken cürgüleyt.		Dans edip duruyorlardı.
Calañ corgo attular	3325	Güzel rahvan atlılar
Corgolotkon kelgileyt.		Koşturup geliyordu.
Tan çolmondıy cüsteri		Sabah yıldızı gibi yüzleri
Mısıldaşkan turgulayt.		Işıldayıp duruyordu.
Tañ atkandıy sanaazı		Tan atmış gibi aklı
Cilbirkegen cürgüleyt.	3330	Heyecanla koştu.
"Bistiñ küyü mında" –dep,		Bizim damat burada." diye,
Biyler cuulıp kelgileyt.		Beyler toplanıp geldi.
"Kayran küyü sen be?" –dep,		"Sevgili damadımız sen misin?" diye,
Kaandar surap turgulayt.		Kağanlar sorup durdular.
Toştoñ etken çakıga	3335	Buzdan yapılmış at direğine
Öskös kelip mürgüdi.		Öskös gelip baş eğdi.
Taştañ etken örgöögö		Taştan yapılmış saraya
Mürgigençe kir keldi.		Baş eğip dua ederek girdi.
Talay-kaan adazınañ		Talay Kağan babasının
Bajına mürgip bu turdı.	3340	Başında dua edip durdu.
Altın-Şuru eneniñ		Annesi Altın Şuru'nun
Budına mürgip cıgıldı.		Ayağına eğilip dua etti.
"Ne bolgon mında?!" –dep,		"Burada ne oldu?!" deyip,
Adazı kizirt ol etti.		Babası kızarak sordu.

"Küyüñdi tanıbay kayttıñ?!" –dep,
Enezi örökön unçuktı.
Ösküs-Uuul baatırım
Tayga oşkoş tajuurın
Cüktügineñ tüjüret.
Talay-kaan kaynına
Bajırıp kapşay tutturat.
Altın sırlu çööçöyin
Kolına berip caynadı.
"Kel bolbogom, örökön,
Keregim meniñ köp bolgon".
"Balam kandıy cürü". –dep,
Enezi surap oturat.
"Balagar biçik iygen" –dep,
Biçikti ogo alıp beret.
Törtön kulaş biçikti
Kayın ene kıçırdı,
Ortozına la cedele,
Otura tüjüp ıyladı.
"Akır, akır, balam,-dedi,-
Erdiñ curtı een emes,
Ede-anazı biste tirü.
Baatır curtı een emes,
Bala-barkazı em de ezen.
Kaan etken katu möröy
Balam ceñgen cürbey –dedi-
Biyik etken biyik möröy
Küyüm algan turbay –dedi.-
Ölöñ ayıldu bu tujunda
Camanıñ cetken bedi? –dedi.-
Ösküs-cabıs cüreriñde,
Bolujıñ cetken emey –dedi.-
Cer biylegen caan kaan
Kanay turgan bu boloton?
Caş balanı körböön çilep,
Ne bazıngan kiji boloton?"
Altın tajuurda arakını
Adazı urup baştadı,
Cañıs çööçöy içele,
Taptu kalañı oturdı,
Eki çööçöy içele,
Ereen-tereen caykandı.
Üçinçizin üyine
Amzap berip ıyladı.
"Kara buurım men emdi

"Damadını tanımadın mı?!" diye,
İhtiyar anası sordu.
Bahadırım Ösküs Uul
Dağ gibi tulumunu
Yükünden indirdi.
Kaynatası Talay Kağan'a
Hemen baş eğip verdi.
Altın sırlı kadehini
Eline verip yalvardı.
"Gelemedim, efendim,
Benim ihtiyacım çok."
"Kızımın durumu nasıl?" diye,
Annesi sordu.
"Kızınız mektup gönderdi." diye,
Mektubu alıp verdi.
Kırk kulaç uzunluğundaki mektubu
Kaynana okudu,
Ortasına varınca,
Oturup ağladı.
"Dur, dur bakalım yavrum
Erin yurdu sahipsiz değil,
Biz ana babası sağız.
Bahadırın yurdu sahipsiz değil,
Çoluğu çocuğu şimdi de sağ.
Kağanın yaptığı katı yarışı
Yavrum kazanmış, dedi.
Beyin yaptığı yüce yarışı
Damadım almış, dedi.
Ottan yapılmış evli hâliyle
Kötülük mü yaptı? dedi.
Henüz yoksul garipken
Yardım etmişti ya, dedi.
Yurt yöneten büyük kağan
Bu yaptıkların ne böyle?
Gençleri görmüyormuş gibi,
Niçin zulmeden biri oldun?"
Altın tulumdaki içkiyi
Babası doldurup başladı,
Tek kadeh içince,
Çakırkeyf oldu,
İkinci kadehi içince,
Yalpalanıp durdu.
Üçüncüsünü eşine
Tadına bakıp vererek ağladı.
"Ben şimdi kara ciğerimi

Kodorıp bergem uulıma,
Kaşpak tijim men emdi
Kayrıp bergem uulıma.
Kara cañıs kızıñ uçun
İçpes kaytkañ sen?" –dedi.
Azıragan enezi
Açıngandıy aydındı:
"Talay keptü südimdi
Tegin emes cürgem be?
Tayga keptü ajımdı
Balama tegin bergem be?
Küyüüm bergen kündüni
Boyım da içip oturbay.
Cañıs balam cırgalın
Men süünip cırgabay.
Ceti tajuur arakınıñ
Törtüzin boyıñ içkeyiñ,
Artkan üç tajuurdı
Abakayıña bergeyiñ".
"Kalak-kokıy, abakay,
Kanay turaar, örökön?
Aydıy-kündiy eş-nökör,
Açınbagar, örökön.
Küyü ekelgen kündüni
Küünzep turup içkeyis.
Kirip kelgen uluska
Açu aştañ urgayıs –dep,
Talay-kaan unçugat.
Kara cañıs kızımnıñ
Karu cakşı nacızın
Kapşay barıp ekelzin".
Ösküs-Uuydıñ çööçöyi
Ottı ebire aylanat.
Kızarıp çıkkan kün çilep,
Kızıl çööçöy surkurayt.
Caman kiji içele,
Çalçıgadıy açu aş.
Cakşı kiji içele,
Kökigediy açu aş.
Koroconnıñ açuzın
Bilbes kiji bar edi?
Koron koşpoon çööçöydi
İçse kaydar albatı?
Ceten eki caş kelin
Kojoñdojo bu berdi.
Altın-Küskü nacızı

Çıkarıp veririm oğluma,
Ak dişimi ben şimdi
Söküp veririm oğluma.
Tek kızın için
Sen niçin içmiyorsun?" dedi.
Büyüten annesi
Kızmış gibi konuştu:
"Irmak gibi sütümü
Boş yere mi içirdim?
Dağ gibi aşımı
Yavruma boşuna mı verdim?
Damadımın verdiği ikramı
Kendim de içerim.
Tek çocuğumun eğlencesine
Ben sevinip keyiflenirim.
Yedi tulum içkinin
Dördünü kendin içtin,
Kalan üç tulumu
Eşine veriyorsun."
"Âh, âh hatun,
Ne yapıyorsun, ihtiyar?
Ay gibi, güneş gibi eşim, yoldaşım,
Kızma ihtiyar.
Damadın getirdiği ikramı
Gönlümüzce içeriz.
Gelen insanlara
Sert içkiden doldururuz, diye,
Talay Kağan konuştu.
Tek kızımın
Sevgili, iyi dostunu
Hemen gidip getirsin."
Ösküs Uul'un kadehi
Ateşin etrafında döndü.
Kızarıp doğan güneş gibi
Kızıl kadeh parladı.
Kötü kişi içince,
Sert içki kötülük yapıyordu.
İyi kişi içince,
Sert içki coşturuyordu.
Koroconun sertliğini
Bilmeyen var mıydı?
Zehir konulmuş kadehi
Halk içse ne olurdu?
Yetmiş iki genç gelin
Türkü söylediler.
Dostu Altın Küskü

Aldırtkanda cetkeldi. Çağırdığı için geldi.
Togus ayrı şañkılu Saçı dokuz belekli
Boylu bala bu keldi. Genç kız çıkıp geldi.
Ol köörkiydiñ carajın Onun güzelliğine
Onçozı kaykap oturat. Herkes şaşırıp kaldı.
"Tirü bırkan emtir" –dep, "Diri Burkan imiş" diye,
Ulus mında aydıjat. İnsanlar konuştu.
Kecegezi köörkiydiñ Garibin saç örgüsü
Torsugına sogulat. Ayak bileğine iniyordu.
Keberiniñ carajı Yüzünün güzelliği
Telekeydi kaykadat. Dünyayı şaşırtıyordu.
Kızıl maral cüzineñ Kızıl yaban gülü gibi yüzünde
Ot çagılgan oturat. Ateş saçıyormuş gibi oturdu.
Kilemcilü sözineñ Merhametli sözüne
Con kaykagan oturat. Halk şaşırıp oturdu.
Nököriñiñ arakızın Arkadaşının içkisini
Uurta, ce be – deşkileyt. Yudumla hadi, dediler.
Togus çööçöy amzap ol içti, O dokuz kadehi içti,
Bir de kiçinek ezirbey, En ufak sarhoş olmadan,
Kıymıktabay oturdı. Kımıldamadan oturdu.
Cañıs tajuur arakıga Tek bir kadeh içkiden
Bastıra ulus ezirdi. Bütün halk sarhoş oldu.
Talay-kaan aydıp oturdı: Talay Kağan şöyle konuştu:
"Akır, akır, uulım, -dedi.- "Dur, dur oğlum, dedi.
Akır, akır, küyüüm, -dedi.- Dur, dur, damadım, dedi.
İrkek bozu bistiñ cerde Bizim yurdumuzda erkek buzağı
Emdi tura cok edi. Halihazırda yok.
Cer ködürgen eki kara Dünyayı taşıyan iki kara
Bukalar mende bar edi. Boğalar bende var.
Mustagazın uylarıs Böğüren ineklerimizin
Boozoy berten cer edi. Buzalayacağı yer idi.
Añdanatan salımı cok, Onlar avlanamaz,
Eki bukam añdanza, İki boğam avlansa,
Cer-altay seles eder, Bütün dünya sallanır,
Cer üstinde cayık çıgar. Yeryüzünde sel çıkar.
Ceti cılga subay cürgen Yedi yıl kısır duran
Kök iynegim bar edi, Gök ineğim var idi.
Celdep kelgen ol emdi. Yelip gelir o şimdi.
Ceti künge sakı, ce be, Yedi gün bekle, emi,
Karu küyüüm sen, -dedi.- Sevgili damadım sen, dedi.
İrkek bozu çıkkajın, Erkek buzağı doğarsa,
Apargayıñ, Alıp götürürsün,
Tiji bozu çıkkajın, Dişi buzağı doğarsa,
Boyıñ körgöyiñ". Kendin düşünürsün."
"Tiji bozu çıksa, "Dişi buzağı doğarsa,

Uy bolgoy,		İnek olur,
İrkek bozu çıksa,		Erkek buzağı doğarsa,
Margaan algay" –dep,		Yarışı kazanırız." diye
Ösküs-Uul unçuktı,		Ösküs Uul konuştu.
Örö-tömön bazıp,	3485	Aşağı yukarı yürüyüp,
Ayıl ijin edip turdı.		Evin işini yaptı.
Eptü cakşı enezine		Becerikli iyi annesine
Ot aldırbay ot alıp beret,		Ateşe el sürdürmeden ateş alıp verdi,
Suu aldırbay suu alıp beret.		Suya göndermeden su alıp verdi.
Erke cakşı adazına	3490	Merhametli iyi babasına
Eñçes edip kazan urat,		Eğilip kazan doldurdu,
Çögödöy tüjüp, çööçöy salat.		Çömelip kadeh sundu.
Ösküs-Uuldıñ arakızı		Ösküs Uul'un içkisi
Ceti künge tügenbeyt.		Yedi gün tükenmedi.
Altın-Küskü nacızı	3495	Altın Küskü'nün dostu
Cañar-kojoñ baştadı,		Türkü söylemeye başladı,
Tarlan-koo türküınañ		Havalı türküsü
Taş bajında çeçek özöt,		Taş başında çiçek çıkardı,
Elezin-koo türküınañ		Kıvrak türküsü
Emil agaş büri cayılat.	3500	Sedir ağacının yaprağını salladı.
"Biste de aş bar edi –dep,		"Bizde de yiyecek var, diye
Altın tajuur turgustı.-		Altın tulumu koydu.
Biste de çööçöy bar edi" –dep,		Bizde de kadeh var." diye,
Aracanın urup oturdı.		Aracanı doldurdu.
Ceti künge Ösküs-Uul	3505	Yedi gün boyunca Ösküs Uul
Ne bolgonın oñdoboyt.		Ne olduğunu anlamadı.
Bir bilip körgöjin,		Bir de kendine geldi ki,
Togus ayrı şañkılu		Dokuz ayrı belekli
Boylu bala		Genç kız
Ceti kat kedenge	3510	Yedi kat ketene
Cazap turup orogon,		İyice sarmış,
Togus kat torkolo		Dokuz kat ipekle
Cazap turup çuulagan		İyice sarmalamış
Kök iynektiñ bozuzın,		Gök ineğin buzağısını,
İrkek kök bozunı	3515	Erkek kara buzağıyı
Ösküs-Uuldıñ cardına		Ösküs Uul'un omzuna
Cazap cüktep bu turdı.		İyice yükleyip yerleştirdi.
"Ölgön iyttiñ söögineñ		"Ölmüş itin cesedini
Çököbögön er cokpoñ,		Çekinmeden alan er idin
Tirü bozu cüktenbes	3520	Diri buzağıyı yüklenmeyip
Bu emdi sen kaytkañ?		Sen şimdi ne yapıyorsun?
Cüktençikti tüjürbey,		Yükünü düşürmeden,
Cügürgençe bar –dedi.-		Hızla git, dedi.
Kara tayga bajına		Kara dağın başına
Cedip çık" – dep cakıdı.	3525	Yetip çık" diye tembihledi.

Talay-kaan örökön
Tabılanıp unçuktı.
"Öçöp cürgen kijiniñ
Ölümin biler kiji men.
Kilegen kijiniñ
Irızın biler kiji men".
Kök bozunı cüktenip,
Ösküs-Uul cüktendi.
Ada kaynına bajırıp,
Altayıña meñdedi.
Karatı-kaan cerine
Celip barbay kanayttı.
Katu bütken Karatı-kaan
Kara albatı cuup algan,
Optu-ciptü Karatı-kaan
Onço bukazın ekel algan.
Cer üstine ceten kaan
Cerlerineñ bukalar cuugan,
Altay üstinde altan kaan
Altayınañ bukalar ekelgen,
Celbegenniñ ol cerineñ
Ceti baştu buka ekelgen,
Erlik biydiñ cerineñ
Eki kara buka ekelgen.
Togus kırlu bay tayganıñ
Bajında
Toguzon togus baatır
Cuugan,
Ceten togus kaan
Cuugan,
Karatı-kaan oturdı.
Kiliñ tonı kirlenbeediy,
Kiji boyı cıgılbaadıy.
Erlik biydiñ bukazınıñ
Sol müüzinde
Toguzon kaan söögi katkan,
Oñ müzinde
Ceten kaan söögi katkan,
Temir terek ol tözine
Bu bukanı buulap alıp,
Ösküs-Uuldıñ keletenin
Öçöp sakıp bu oturdı.
Çaranalu caş bozunı
Ösküs-Uulım cüktengençe,
Cedip kelbey emdi kayttı.

İhtiyar Talay Kağan
Keyifli şekilde konuştu.
"Kinlenen insanın
Ölümünü bilenim ben.
Merhametli insanın
Kaderini bilenim ben."
Gök buzağıyı kaldırıp,
Ösküs Uul yüklendi.
Kaynatasına baş eğip,
Hızla yurduna gitti.
Karatı Kağan'ın yerine
Rüzgâr gibi geldi.
Sert yaratılışlı Karatı Kağan
Kara halkını toplamıştı,
Hilekâr Karatı Kağan
Bütün boğalarını getirmişti.
Yer üstünün yetmiş kağanının
Yerlerinden boğalar toplamış,
Altay üstünün altmış kağanının
Altayından boğalar getirtmiş,
Celbegen'in yerinden
Yedi başlı boğa getirmiş,
Erlik Biy'in yerinden
İki kara boğa getirmiş.
Dokuz kırlı kutsal dağın
Başında
Doksan dokuz bahadır
Toplamış,
Yetmiş dokuz kağan
Toplamış,
Karatı Kağan oturdu.
Kadife paltosu kirlenmez gibiydi,
Kendisi yıkılmayacak gibiydi.
Erlik Biy'in boğasının
Sol boynuzunda
Doksan kağanın cesedi saplanmıştı
Sağ boynuzunda
Yetmiş kağanın cesedi saplanmıştı,
Demir kavağın köküne
Bu boğayı bağlayıp,
Ösküs Uul'un gelişini
Oturup öfkeyle bekledi.
Doğum sıvısı üzerindeki küçük buzağıyı
Ösküs Uul'um yüklendiği gibi,
Hemen yetip geldi.

Karatı-kaan mını körölö,
Karsıldada ol katkırdı.
"E-e, uulımdı uul dep,
Bodop cürgen edim le" –deyt.
Ösküs-Uul aydıp turdı:
"Kança künge şıralap,
Kan Altaydı ebirip,
Körüş-tanış ulustañ
Caş bozunı cerge salıp,
Surap aldım, kaanım,
Margaan alar bolorım ba?
İjenip keldim, kaanım".
Karatı-kaan katkırdı:
"Kalgançı bu möröydö
Ceñerim dep bodobo.
Kayda caş bozuñdı
Kapşay beri sal!" –dedi.
Caş bozunı cerge salıp,
Ösküs-Uulım caynadı:
"Ceti konok suuda cürgem,
İçi-buurım oorıdı –deyt.-
Balık istep bu cürele,
Suuga tüşken edim –deyt.-
Bir cerge barıp keleyin
Emeş sakıgar, ce be?" –deyt.
Kök bozunı artıp salıp,
Kayra körböy cügüre berdi.
Örö körgön Ösküs-Uul
Aylın köstöp can iydi.
Azaylu caş bozu
Albadanıp örö öñdöydi.
Ak calardıñ canına
Araydañ kelip ogırdı.
Ogırgan onıñ ogırıjınañ
Odoş tuular silkindi.
Ook-teek bukalar
Tabıjınañ cıgıldı.
Karatı-kaan körölö,
Kaykap kalgan unçuktı:
"Bu ne atazı, ulustar,
Muñdu bozu cürbey –deyt.-
Mını bu altayga
Kaydañ alıp kelgen? –deyt.-
Ösküs-Uul kelgelekte
Öltür salbay mını –deyt.-

Karatı Kağan bunu görünce,
Kahkahalarla güldü.
"Ee, delikanlımı oğlum diye,
Benimsemiştim." dedi.
Ösküs Uul şöyle dedi:
"Günler boyunca eziyet çekip,
Kan Altay'ı dolaşıp,
Tanıdık bildik insanlardan
Genç buzağıyı yere koyup,
İsteyip aldım, kağanım,
Yarışı kazanır mıyım?
Güvenip geldim, kağanım."
Karatı Kağan kahkaha attı:
"Bu son yarışı da
Kazanırım sanma.
Nerede genç buzağın
Hemen buraya getir!" dedi.
Genç buzağıyı yere bırakıp,
Ösküs Uul'um yalvardı:
"Yedi gün su içinde kaldım,
Ciğerim hastalandı, dedi.
Balık peşinde koşarak,
Suya düştüm, dedi.
Bir yere kadar gidip geleyim
Biraz bekleyin, olur mu?" dedi.
Gök buzağıyı yüklenip,
Geriye bakmadan koştu.
Yukarı doğru bakan Ösküs Uul
Evini gözetleyip döndü.
Doğum sıvısı üzerindeki buzağıyı
Zor bela kaldırdı.
Ak ateşin yanına
Yavaşça gelip böğürdü.
Onun böğürmesinden
Karşıki dağlar silkindi.
Ufak tefek boğalar
Bu sesten yıkıldı.
Karatı Kağan bunu görünce,
Şaşırıp şöyle konuştu:
"Bu da ne böyle, insanlar,
Bu nasıl buzağı böyle, dedi.
Bunu bu Altay'a
Nereden alıp geldi? dedi.
Ösküs Uul geldiğinde
Öldürün bunu, dediler.

Bozuuñ ölgön dejele,		Buzağın öldü diyerek,
Margaan albay bis –dedi.-		Yarışı biz kazanalım, dedi.
Ak calardıñ üsti döön		Ateşin üstüne doğru
Çaçıp iyiger" –dep cakıdı.		Fırlatıp atın." diye emretti.
Altı baatır bozunı	3620	Altı bahadır buzağıyı
Aray ködür bolbodı,		Kaldıramadılar,
Cetinçizi cemejip,		Yedincisi yardıma gelip,
Kök bozunı ködürdi.		Gök buzağıyı kaldırdı.
Ot calardıñ üstine		Ateşin üstüne
Köörkiydi taştadı.	3625	Zavallıyı fırlattı.
Otko tüşken bu bozu		Ateşe düşen buzağı
Oñı cok ogurdı,		Aşırı şekilde böğürdü,
Cer-teñeri kenete		Birden yer ve gök
Seles etpey bu kayttı.		Sallanıp durdu.
Caan-caan taygalar	3630	Yüce yüce dağlar
Calbışka bu aldırdı,		Ateşe büründü,
Toguzon tümen kaandar		Doksan tümen kağan
Toolonıp küygüledi.		Ateşte yuvarlanıp yandı.
Karatı-kaan bu emdi		Şimdiyse Karatı Kağan'ın
Kara kogı art kaldı.	3635	Kara kömürü artıp kaldı.
Erlik-biydiñ bukazınıñ		Erlik Biy'in boğasının
Edi bıjıp bu kaldı.		Eti pişip kaldı.
Boro tuman borloylo,		Boz sis yayılıp,
Ceti künge seribeyt,		Yedi gün dağılmadı,
Kara tuman kaynayla,	3640	Kara sis kaynayıp,
Togus künge toktoboyt.		Dokuz gün dinmedi.
Ösküs-Uul ceñgenine		Ösküs Uul'un zaferine
Kara albatı süünet,		Kara halk sevindi,
Talay keptü cööjözin		Dağ gibi servetini
Coktularga kelijet.	3645	Yoksullara dağıttı.
Altın-Küskü abakay		Altın Küskü hatun
Anañ caş körünet.		Daha güzel göründü.
Kıygılıktıñ calañına		Kıygılık'ın ovasında
Kıstar cuulıp oynodı.		Kızlar toplanıp oynadı.
Oygolıktıñ calañına	3650	Oygolık'ın ovasında
Uuldar cuulıp oynodı.		Delikanlılar toplanıp oynadı.
Bu çörçöktiñ uçurın		Bu destanın anlamını
Bilgen ulus bilgey le,		Bilen insanlar bilir,
Ulu caan çörçögim		Ulu yüce destanımın
Ukkanım la bu edi.	3655	Duyduğum kadarı buydu.

KAN-KAPÇIKAY

Topçuurdıñ alkıjı:		Topçuurun övgüsü:
Altay ulustıñ cañı ondıy:		Altay milletinin inancı şöyledir.
Caan çörçök kaylaar tuşta,		Büyük destan anlatılacağı zaman,
Topçuurdı alkayla, kaylar uçurlu	5	Topçuuru överek destana başlamalı:
Caagay agaş canı cürbiy,		Ağaç fidanı dallıdır,
Caan ulustıñ kolı cürbiy.		Büyük insan kolludur.
Emil agaş tözi cürbiy,		Sedir ağacı köklüdür,
Eptü ustıñ kolı cürbiy.		Becerikli insan ellidir.
Coygon agaş tözineñ	10	Lâdin ağacının kökünden
Conup etken bay topçuurım,		Yontulup yapılan kutsal topçuurum
Corgo maldıñ ol kılıla,		Rahvan atın kılıyla,
Tolgop, irep kıldap, oynogon.		Dolanıp, iğrilip çalınan.
Emil agaş em tözineñ		Sedir ağacının kökünden
Eptep oygon, biy topçuurım,	15	Ustalıkla oyulan, bey topçuurum,
Eerlü maldıñ eki kılın		Eyerli atın iki kılı
Eptep, irep kıldap, oynogon.		Ustalıkla iğrilip çalınan.
Uzun tündü öy kıskartıp,		Uzun geceyi kısaltıp,
Men kaylayın, tıñda, bala,		Ben destan anlatayım, dinle, yavrum,
Oñ kulakka Ay tıñdazın –	20	Sağ kulağıyla Ay dinlesin,
Sook tınış tartın kelip,		Soğuk nefesini çekerek gelip,
Solun çörçök ugup alzın.		Şaşırtıcı destanı dinlesin.
Sol kulakka Kün tıñdazın –		Sol kulağıyla Güneş dinlesin,
Üzü tınış tartın kelip,		Sıcak nefesini çekerek gelip,
Ülgerimdi tıñdap barzın.	25	Şiirimi dinlesin.
Cer eezi Cebelek emeen		Yer iyesi Cebelek kadın
Cedip kelip kojo oturzın.		Gelip bizimle otursun.
Ces müüstü Ceeren buka		Bakır boynuzlu Ceeren boğa
Adın minip kelip barzın.		Atına binip gelsin.
Köl eezi Köldü emeen	30	Göl iyesi Köldü kadın
Köndüre kelip çörçök uksın.		Doğruca gelip destan dinlesin.
Könök süttü kök iynegin		Kova dolusu sütlü gök inek
Saap ekelip, çay kaynatsın.		Sağıp getirilip, çay kaynatsın.
Caan çörçök connıñ bolor,		Büyük destan milletindir,
Carlu kayçı ugum bolor.	35	Şanlı destancı soyumdandır.
Ulu çörçök connıñ bolor,		Ulu destan milletindir,
Uktu kayçı ugu bolor.		Atası destancı olan destancı olur.
Uur sanañ köküde,		Ağır düşünceni dağıtmak için,
Çörçök aydayın cibe, bala.		Destan anlatayım emi, yavrum.
Uzun tañdı kıskarta	40	Uzun tanı yakınlaştırmak için,

Men kaylayın, cibe, bala.
Karañuy sanañ uzadıp,
Çörçök aydayın cibe, bala.
***
Ozo, ozo, ozo tuşta,
Oturgan kalık cok tujında,
Erte, erte, erte tuşta,
Emdi bister cok tujında
Cer-teñeri eezi bolup,
Ulu baatır curtap catkan,
Ol kezerdiñ çümin çümdep,
Ozogızın oygozıp cadım.
Oylu çörçök çümdep cadım,
Ertegizin elter cadım,
Eelü çörçök baştap cadım.
Ayga-künge ol çaçılgan,
Altın sümer edeginde,
Künge-ayga bu çaçılgan
Küreñ ıyık odojında,
Cer karabas bay taygadıñ
Caya tüşken edeginde,
Ceten aylık kök talaydıñ
Caya tüşken caradında
Odorluga malın salgan
Omok kezer curtı turdı,
Odınduga conın salgan
Caan baatır ceri boldı.
Kös cedeten möñün çöldör
Köbön torko cabın iytir.
Kös cetpeyten altın çöldör
Cajıl kebin kiyin iytir.
Kuskun uçpas kuba çöldör
Kuu tumandıy mal körünet.
Sañıskan cetpes sarı çöldö
Kara agaştıy con bildiret.
Altın baştu bay sümerdeñ
Arjan talay agıp tüştür,
Kümüş baştu biy sümerdeñ
Kutuk talay şuulap tüştür.
Aylık sındu ak talayı
Ak möñküdeñ tüşken boltır.
Cıldık sındu kök talayı
Kök möñküdeñ tüşken emtir.
Eki tüñey bu talaylar
Ceten tayga ajıp-tüjüp,
Ceten özök keçip tüjüp,

Destan anlatayım, emi, yavrum.
Karanlık düşünceni dağıtıp,
Destan anlatayım, emi, yavrum.
***
Önce, önce, önceden,
Burada oturan halk yokken,
Evvel, evvel, evvelden,
Şimdiki bizler yokken
Yer ve göğün sahibi olan,
Ulu bahadır yaşamış,
O yiğidin giyimini giydirip,
Öncekini uyandırıyorum.
Muhteşem destanı düzüyorum,
Evvelkini hatırlatıyorum,
İyeli destana başlıyorum.
Aya, güneşe uzanan,
Altın dağın eteğinde,
Güneşe, aya uzanan
Alacakaranlık dağın karşısında,
Yer görünmez kutsal dağın
Yayılmış eteğinde,
Yetmiş aylık uzaktaki gök nehrin
Yayılmış kıyısında
Otlu yere hayvanını salan
Dinç yiğidin yurdu duruyordu,
Odunlu yere halkını salan
Heybetli bahadırın yurduydu.
Göz yeten gümüş çöller
İpek, pamuk örtüsünü örtmüş.
Göz yetmez altın çöller
Yeşil elbisesini giymiş.
Kuzgun uçmaz boz çöllerde
Ak sis gibi hayvan görünüyordu.
Saksağan yetmez sarı çölde
Kara ağaç gibi halk vardı.
Altın başlı kutsal zirveden
Nehir akıp düşmüş,
Gümüş başlı zirveden
Nehir gürüldeyerek akmış.
Aylık mesafedeki ak nehri
Ak zirveden düşmüş.
Yıllık mesafedeki gök nehri
Gök zirveden düşmüş.
Birbirine benzer bu iki nehir
Yetmiş dağ aşarak düşüp,
Yetmiş vadi geçerek düşüp,

Cerdiñ üstin ceti aylanıp,		Yerin üstünü yedi kez dolaşıp,
Altay sırtın altı aylanıp,		Altay sırtını altı kez dolaşıp,
Eki tüñey em talayı		Birbirine eş iki nehri
Eneseyge kolbololo,		Yenisey'e karışmış,
Altıgı uçı altı oroondo,	90	Alt uçları yeraltı ülkesinde,
Toybodımla tuduş emtir.		Toybodım'la birlikteymiş.
Cer-teñeri beltirinde,		Yer ve göğün birleştiği yerde,
Ceten tayga koltıgında		Yetmiş dağın koltuğunda
Aydıñ, künniñ bakçıdında,		Aya ve güneşe erişen,
Altan tayga edeginde,	95	Altmış dağın eteğinde,
Ulaazınañ uylar içken,		Kapısının önünde inekleri su içen,
Ulu kezer curtı turdı.		Ulu yiğidin yurdu vardı.
Ejigineñ elder içken		Kapısından insanları su içen
Erlü kaan ceri boldı.		Güçlü kağanın yeriydi.
Altın baştu bay möñküler	100	Altın başlı kutsal zirveler
Adadıy bolup korılagan,		Babası gibi korur,
Möñün baştu biy sümerler		Gümüş başlı bey zirveler
Enediy bolup kabaylagan.		Ana gibi beşiği olmuş.
Kabay bolgon Kin-Altayda		Beşik olan Kin Altay
Kan-Kapçıkay tebeezi.	105	Kan Kapçıkay'ın yurduydu.
Ene bolgon bay Altayda		Anası olan kutsal Altay'da
Kaan kiji örgöözi.		Kağanın sarayı vardı.
Toolop bolbos mal maldagan,		Sayısız hayvan besleyen,
Toozın bilbes con başkargan,		Sayısını bilmediği halkı yöneten,
Say tajındıy mal eelegen,	110	Çakıl taşı gibi hayvanı sahiplenen,
Ak çıraylu con başkargan		Ak yüzlü halkı yöneten
Kan-Kapçıkay curtı boldı.		Kan Kapçıkay'ın yurduydu.
Kalıñ aygır mal körünet,		Kalabalık yılkı göründü,
Kara agaştıy con bildiret.		Kara ağaç gibi halk vardı.
Caraş keen bay altayı	115	Güzel, görklü, kutsal vatanı
Calañ terek bay agaştu.		Kutsal kavak ağaçlı.
Ene bolgon Kin-Altayı		Ana gibi olan Kin Altayı
Emil cıttu möş agaştu.		Çam fıstığı kokulu çam ağaçlı.
Tal cakalu talayları		Ağaç yakalı nehirleri
Caykanışkan, kojoñdogon.	120	Sallanıp, türkü söyleyen.
Taş cakalu taygaları		Taş yakalı dağları
Ak möñküzi mızıldagan.		Ak zirvesi ışıldıyan.
Altın bajı caltıraşkan,		Altın başı parıldayan,
Künge cetken kök sümerdiñ		Güneşe ulaşan gök zirvenin
Möñün bajı mızıldaşkan.	125	Gümüş başı parıldayan.
Agar-akpas ak talayı		Akar akmaz ak nehri
Arjan-kutuk añdanıp akkan.		yeraltı sularıyla kıvrılıp akan.
Cılar-cılbas kök talayı		Çağlar çağlamaz gök nehri
Emge-tuska ekçelip akkan.		Kıvrılıp aktı.
Koloskozı mızıldaşkan,	130	Vadileri ışıldayan,

Kojoñdop cattı talayları.
Korım tajı küzüregen
Mızıldap turdı taygaları.
Eles teke taygalardañ
Emil cıdı cıtan turdı.
Eki kara talayınañ
Ekelge üni ugul turdı.
Til bilişpes tümen kalık
Bay altayda cürgiledi.
Kara-küreñ el albatı
Tilin bilbeediy keleeyi bar,
Tiskin tutpas soloyı bar,
Adıp caspas soloonı bar,
Aydıp bolbos çokolı bar.
E-e caylazın elimdi!
Malta tudup işten biler,
Maska tudun uzan biler.
Bay Altayda biyirkegen
Bu Altayda cürbiy kayttı.
Say tajındıy ak bıyanı
Ok cetpediy omogı bar,
Kuş cetpediy kurdunı bar.
Bazıp bolbos bayım semis
Malında kojo cürer cañdu.
Cılıp bolbos cılmay semis
Cılkıla kojo turar cañdu.
Ertiş Buur Kin-Altayda
Elkem-telkem cürgüledi.
Ene-Buur bay Altayda
Ezen-amır catkıladı.
Cer karabas kara tayga
Cayıla tüşken edeginde,
Ceten ayrı kök talaydıñ
Cayılıp akkan talazında
Toguzon kırlu taş örgöö
Cüs tolıktu turar boldı.
Bu örgöödiñ tuurazında
Cüs buudaktu möñün terek
Ceten togus olbıktu
Toguzon toguz uyalu
Emdi turbay bu kanayttı.
Temir terek tazılında
Temir kıncıla kıncılatkan
Ceti boro taygıl cattı.
Ala közi kandalgan,

Türkü söyler gibi aktı nehirleri.
Kırma taşı gürüldeyen
Dağları parıldadı.
Dağ yamaçlarından
Çam fıstığı kokusu yayıldı.
İki kara nehrinden
İkili sesi duyuldu.
Dillerinden anlamayan sayısız halk
Kutsal Altay'da yaşadı.
Esmer yüzlü halkın (içinde)
Konuşamayan dilsizi var,
Dizgin tutamayan solağı var,
Attığı şaşmaz nişancısı var,
Konuşamayan kekemesi de var.
Ee, işte böyle halkım!
Balta tutup çalışmayı bilen,
Çekiç tutup ustalık yapan.
Gurur duyup kutsal Altay'da
Bu Altay'da yaşadı.
Çakıl taşı gibi ak hayvanda
Ok yetmez çeviği var,
Kuş yetmez atağı var.
Semizlikten yürüyemez
Hayvanı var.
Semizlikten sürünemez
Yılkısı var.
Ertiş'in böğrü Kin Altay'da
Rahat, hür yaşadı.
Kutsal Altay'da Ene Buur adlı yerde
Rahat, huzurlu yaşadı.
Yer görünmez ormanlık kara dağın
Yayılan eteğinde
Yetmiş kollu gök nehrin
Yayılıp aktığı kıyısında
Doksan cepheli taş saray
Yüz köşeli duruyordu.
Bu sarayın karşısında
Yüz dallı gümüş kavak ağacı
Yetmiş dokuz sık ve gür dallı
Doksan dokuz yuvalı hâliyle
Şimdi burada duruyordu.
Demir kavak ağacının dibinde
Demir zincire zincirlenmiş
Yedi boz köpek vardı.
Ala gözü kanlanan,

Azu tiji tarsıldaşkan
Alıp colın añdap cadar,
Kezer colın ketep cadar.
Cıldık cerdeñ cıt alatan,
Aylık cerdeñ kös körötön.
Cer üstiniñ buudagı
Temir kıncı şıñıratkan.
Tünde mında uyku cok,
Tüşte olordo amır cok.
Temir terek tazılında
Akşıp, akşıp ürgülegen.
Tırmaktarı almıs keptü,
Tınıştarı salkın keptü
Ceti tüñey boro taygıl
Mal tebeezin korılaytan,
Con tebeezin karuuldaytan.
Azır-kazır taygıldar
Akşıp, akşıp, ürgülep cattı.
Ceten togus olbıktu,
Toguzon togus uyalu
Bay terektiñ tal-ortodo
Togus tüñey kara mürküt
Koñkuldaşkan oturgulayt.
Üç teñeri bu tübile
Ay kanattu kuş ötkürbes
Üç Altaydıñ bu sırtıla
Ayrı sandu añ ötkürbes
Kan-Kapçıkay kaan curttın
Kança cılga korılagan
Ay kanadı ak buluttıy,
Oñ kanadı kök buluttıy,
Tırmaktarı almıs keptü
Aylık cerdeñ kös körötön,
Cıldık cerdeñ cıt alatan
Teñeri tübin tozuuçızı,
Kaan kiji örgöözine
Arlan-tarlan añ kiydirbes,
Kuş cıdalu cuu kiydirbes.
Sespes cerdeñ bilipsalar,
Bilbes cerdeñ bilip salar.
Togus tüñey kara mürküt
Tümen curtı korulagan,
Tünükteñ tömön karuuldagan.
Kan-Kapçıkay örgöözine
Ejigineñ iyt kiydirbes,

Azı dişi gıcırdayan
Alp yolunda avlanır,
Yiğit yolunu bekler.
Bir yıllık uzaktan koku alır,
Bir aylık uzaktan görürlerdi.
Yer üstündeki ağaç dalı
Demir zinciri şıngırdattı.
Gece burada uyku yok,
Gündüz onlara rahat yoktu.
Demir kavağın dibinde
Havlayıp, ürüdüler.
Tırnakları elmas gibi,
Nefesleri rüzgâr gibi
Birbirine eş yedi boz köpek
Hayvan otlağını korurdu,
İnsanların yurdunu beklerdi.
Saldırgan, öfkeli köpekler
Havlayıp, ürüdüler.
Yetmiş dokuz sık ve gür dallı
Doksan dokuz yuvalı
Kutsal kavağın tam ortasında
Birbirine eş dokuz kara kartal
Ötüşüp duruyorlardı.
Üçüncü göğün dibinden
Ay kanatlı kuş geçirmez
Üç Altay'ın sırtından
Yabanî hayvan geçirmez
Kağan Kan Kapçıkay'ın yurdunu
Yıllar boyu koruyan
Ay kanadı ak bulut gibi
Sağ kanadı gök bulut gibi
Tırnakları elmas şekilli
Gözleri bir aylık yerden gören,
Bir yıllık yerden koku alan
Göğün bekçileri
Kağanın sarayına
Toynaklı hayvan girdirmez.
Kuş başı kargılı savaşçı girdirmezdi.
Sezilmez yerden sezer,
Bilinmez yerden bilirlerdi.
Birbirine benzer dokuz kara kartal
Sayısız yurdu korurlar,
Yukarıdan aşağı kontrol ederlerdi.
Kan Kapçıkay'ın sarayına
Kapısından it girdirmez,

Tünügineñ kuş kiydirbes.
Ay kanattu mürkütterim
Bay terektiñ olbıgına
Kança cılga uyalangan.
Teñeri tübi tozuuçızı
Temir terek tal-ortodo
Şañşıp edip oturgulayt.
Temir terek tazılında
Eki tüñey sarı ayu
Temir kınca kıncalatkan
Amıragan catkıladı.
Ejik aldı tozuuçızı
Er canında ögüs ayu,
Epşi canında maas ayu.
Örgöö curtın karuuldaytan
Azır, kazır ayuları
Anda-mında catkıladı.
Ada bolgon bay Altayda
At bajındıy altın küük
Anda-mında koñkıldagan,
Koy bajındıy koñır küük
Komıdaldu cañkıldagan.
Toguzon kırlu taş örgöö
Ayga-künge mızıldaşkan.
Altın örgöö ejiginde
Togus kırlu möñün çakı
Ayga-künge bu çagılgan,
Ak buluttı bu kurçangan,
Künge-ayga bu saptalgan,
Kök tumanla bu kurçatkan.
Ayrı taştu at çakızı
Altın örgöö ejiginde
Ayga-künge çagıl turdı.
Altın çakı bu tözinde
Soloñıdıy Kan-Ceeren at
Mında turbay emdi kayttı.
Üç bilektü temir kijen
Sakagınañ kijen salgan.
Toguzon kulaş kara cibek
Armakçıla buulap salgan.
Temir çakı aylana bazıp,
Ceeren adı kiştep turdı.
Temir kijen şıñkırada
Tekpilenip turbay kayttı.
Toguzon eki uyazı

Bacasından kuş girdirmezlerdi.
Ay kanatlı kartallarım
Kutsal kavağın dallarına
Yıllar önce yuvalanmıştı.
Göğün koruyucusu
Demir kavak tam ortada
Hışırdayıp duruyordu.
Demir kavağın dibinde
Birbirine eş iki sarı ayı
Demir zincirle zincirlenmiş
Yatıp dinleniyorlardı.
Kapı önü bekçisi
Er tarafında erkek ayı,
Kadın tarafında dişi ayı.
Sarayı bekleyen
Saldırgan, öfkeli ayılar
Orada, burada yatıp durdular.
Baba gibi kutsal Altay'da
At başı gibi altın guguk kuşu
Orada, burada ötüyor,
Koyun başı gibi esmer guguk kuşu
Kederli cıvıldıyordu.
Doksan cepheli taş saray
Aya, güneşe karşı ışıldıyordu.
Altın sarayın kapısında
Dokuz cepheli gümüş at direği
Aya, güneşe saplanmış,
Ak bulut etrafını sarmıştı,
Güneşe, aya saplanmış,
Boz sisle kuşatılmıştı.
Çatallı taşlı at direği
Altın sarayın kapısında
Aya, güneşe saplıydı.
Bu altın at direğinin dibinde
Gökkuşağı gibi Kan Ceeren at
Burada duruyordu.
Üç bileğine demir bukağı
Vurulmuştu.
Doksan kulaş kara ipek
Halatla bağlanmıştı.
Demir direğin etrafında dönüp,
Kızıl atı kişneyip durdu.
Demir bukağı şıngırdayıp,
Tepiklenip durdu.
Doksan iki örgülü kuyruğu

Torsık tözin ödüp öskön. Uzayıp, ayak bileğine sarkmıştı.
Ceten ayrı çañka calı Yetmiş örgülü yelesi
Tize köstöñ ödüp öskön. Uzayıp, dizinden sarkmıştı.
Eki tüñey kayçı kulak Birbirine eş makas gibi kulakları
Teñeridiñ agı-kögin Göğün bulutunu, sisini
Arı-beri solıp turdı. Sağa, sola savurdu.
Eki tüñey kara közi Birbirine eş iki kara gözü
Karık tutkan ay keberlü Tutulmuş ay gibi
Möltüregen turbay kayttı. Parlıyordu.
Tört tuygagı üzüm bolot Dört toynağı yağ gibi
Mızıldışkan turar boldı. Işıldıyordu.
Tört altaydıñ küskü tajı Dört Altay'ın ayna gibi taşları
Ol keberlübolboy kayttı. Onun gibi olamazdı.
Caan tayga bu aşkazın Büyük dağı aşınca
Çagı çıgıp arıbaadıy, Yorulup, hâlsiz düşmezdi.
Caan talay bu keçkezin Büyük nehir geçince
Cada tüjüp ejinbeediy. Yatıp eşinmezdi.
Büdün tuudı koştogozın Bütün bir dağı yüklesen
Büdürüler salımı cok, Yüklenebilirdi,
Caan tayga artıngazın Büyük dağı sırtına vursan
Taykılatan konogı cok. Toynağı bile sürçmezdi.
Ay tañmazı caltıraşkan, Ay damgası parıldayan,
Altın calı mızıldagan, Altın yelesi ışıldayan,
Kün takazı mızıldagan, Güneş gibi nalı ışıldayan,
Kümüş calı caltıragan. Gümüş yelesi parıldayan.
Soloñıdıy Kan-Ceerenim Gökkuşağı gibi Kan Ceeren'im
Cügüriktiñ mañın tutkan Dörtnala koşan
Cügürük söökti at ercine Yarışçı soyundan kıymetli at
Çagırdada kiştey berdi, Bağırarak kişnedi,
Taadırada silkine berdi. Bütün heybetiyle silkindi.
Açu-koron ayda saldı, Sert sözler söyledi,
At ercine suray saldı: Kıymetli at şöyle sordu:
"Kada, kada men kelele, Yerimde dura dura
Kamçı sındu boldım, - dedi. – Kamçı gövdeli oldum, dedi.
Sooy, sooy men kelele, Ben dinlene dinlene
Kıl arkalu boldım, - dedi, - Kıl gibi sırtlı oldum, dedi,
Öçögön seniñ öçiñ be? – diyt, - Alınacak öcün var mı? dedi,
Oynogon seniñ oyınıñ ba? – diyt. – Oynayacak oyunun var mı? dedi.
Barar bolzo, bu Altaydañ Bu Altay'dan gideceksen
Kapçay barar kerek – dedi. – Hemen gitmek gerek, dedi.
Keler bolzo ene Altayga Ana Altay'a gelinecekse
Kapçay keler kerek – dedi. – Hemen gelmek gerek, dedi.
Sen bolgojın ces örgöödö Sen bakır saraydayken
Ayu tere bay töjöktü, Ayı derisi kutsal döşekli,
Aybıstan tere cuurkandu. Yaban keçisi derisinden yorganlı.

Amırap cırgap cadarıñda,
Açu tañga tün aylanıp,
At çakıga tüş aylanıp,
Kançaga kadıp turatam,- diyt. –
Ene töröl bay Altayga
Elkem, telkem cüredim, diyt. –
Ertiş-Buur bay Altayga
Oynop-cırgap baratam, - diyt.-
Baratan bolzoñ, kapçay barak,
Sanangan cerine cetireyin,
Barbas bolzoñ kapçay agıt,
Otop, cırgap barayın.
Onoytkoniñ ol soñında,
Cüs tolıktu taş örgöödö
Kan-Kapçıkay kaan kiji
Kança künge amıragan.
Samıradı ala koyıp,
Erekendi emdi alıp,
Sabarıla toolop körgön,
Ergegile cıldırıp körgön,
Altın taştu ala tayga
Arı cañın çiñdep körgön.
Ak tumandıy arbın maldıñ
Amır canın kör oturdı,
Ak çıraylu albatıdıñ
Su-kadıgın kör oturdı.
Emdi mında ne bolor dep,
Erekenneñ çiñdey bertir,
Akır emdi kanaydar dep,
Ay sudurdañ kör oturdı.
Kör oturar ol bolgojın
Ay kanattu Kan-Ceerenniñ
Aydarı mında coldu emtir.
Möñün çakı bu tözine
Togus künge sooy bertir,
Ceti künge kat artır.
Cañırar aydıñ bir cañıda
Sootkonı çın emtir,
Caraş aydıñ ak toluunda
Aydınganı çın emtir.
Mını ukkan Kan-Kapçıkay
Örgöözineñ em öñdöydi,
Çireezineñ tura cügürdi.
Ceten caştı cajadım, -diyt,
Cer tayanıp karıdım, - diyt.

Yatıp dinlendiğinde,
Gece boyu tan atana dek dönüp,
At direğinin etrafında dönüp,
Yerimde ne kadar duracağım, dedi.
Kutsal, anavatan Altay'da
Hür dolaşacağım, dedi.
Kutsal Ertiş Buur'a
Eğlenip, oynayarak gideceğim, dedi.
Gideceksen, hemen gidelim,
Seni gideceğin yere yetireyim,
Gitmeyeceksen, beni hemen sal,
Otlayıp, keyif yapayım.
Böyle söyledikten sonra,
Yüz köşeli taş sarayda
Kağan Kan Kapçıkay
Günlerce dinlenmiş.
Kutsal kitabı alıp,
Yüce, bilgelik kitabını alıp,
Parmağıyla sayfalarını çevirmiş,
Baş parmağıyla çevirip bakmış,
Altın taşlı ala dağın
Öbür yanını incelemiş.
Ak sis gibi çok hayvanının
Rahat olduğunu görmüş,
Ak yüzlü halkının
Esen olduğunu görmüş.
Şimdi burada ne olacak diye,
Yüce kitabı incelemiş,
Peki şimdi ne yapayım diye,
Kutsal kitabına bakmış.
Ona bakınca
Ay kanatlı Kan Ceeren'in
Doğru söylediğini görmüş.
Gümüş at direğinin dibinde
Dokuz gün dinlenmiş,
Yedi gün beklemiş.
Yeni ayın ilk gününde
İyice dinlenmiş.
Güzel ayın dolunay vaktinde
Söyledikleri doğruymuş.
Bunu işiten Kan Kapçıkay
Sarayında doğruldu,
Tahtından kalktı.
Yetmiş yaş yaşadım, dedi,
İhtiyarlayıp eğildim, dedi.

Altan cajım cajadım, - diyt,		Altmış yaş yaşadım,
Ak tayanıp aaymadım, - diyt.		Yaşlanıp aklım azaldı, dedi.
Elik adıp ekelgediy		Karaca avlayıp getirecek
Uul bala mende cok, - diyt.		Oğlum yok, dedi.
Algan tapkan abakayı	360	Evlendiği eşi
Üç teñeri bu tübinde		Üçüncü göğün dibindeki
Ülgen-biydiñ ceeni boltır.		Ülgen biy'in yeğeniymiş.
Ülgen-biydeñ cayalgalu,		Ülgen biy'den hüner almış,
Üç-Kurbustan bıçılgalu		Üç Kurbustan'dan pay almış
Ayana-Aru abakayı	365	Eşi Ayana Aru
Alañ kaykap kör oturdı,		Şaşırıp baktı,
Kan-Ceerendi soodıp bu,		Kan Ceeren'i dinlendirip,
Kayda bartan baatır bu?		Bu bahadır nereye gidecek?
Karıganda Kan-Kapçıkay		İhtiyar hâliyle Kan Kapçıkay
Kanaydarga turgañ? – dedi	370	Ne yapıyor? dedi.
At karıgan sogumtıkta		Kesimlik olmuş yaşlı atla
Kajı Altayga uulantan? – diyt.		Hangi Altay'a gidiyor? dedi.
Çurap, toktop bu – kalgazın		Önüne geçip, durduralım bunu
Kaytkay edi, örökön, - dedi.		Ne yapıyor, bu ihtiyar, dedi.
Kan-Kapçıkay ayda saldı:	375	Kan Kapçıkay şöyle dedi:
- Ceten tayga arı canında,		- Yetmiş dağın öte yanında,
Ceten özök ol canında		Yetmiş vadinin ötesinde
Say tajındıy mal başkargan,		Çakıl taşı gibi hayvan besleyen,
Ak talaydıy cööjö eelegen		Ak nehir gibi serveti olan
Ay-Kaan dep kudam bar.	380	Ay Kağan adlı dünürüm var.
Amır-ezen cüret ne,		Rahatı, sağlığı nasıl,
Altayına barıp keltem.		Yurduna gidip geleyim.
Anañ bolbos degezin		Sonrasını sorarsan
Anañ arı coruktaytam.		Oradan ileri giderim.
Temir calañ Altaylu	385	Yurdu demir ovalı
Temir terek agaştu		Demir kavak ağaçlı
Buurıl-Kaan nacıma		Dostum Buurıl Kağan'a
Cedip barıp keletem.		Gidip gelirim.
Adıp koygon ogım bar,		Attığım okum var,
Oyıp alatam kaçan da	390	Çekip alacağım mutlaka
Aydıp koyon sözim bar,		Söyleyeceğim sözüm var,
Ugaladım barala.		Gidip söyleyeyim.
Üç teñeri tübinde,		Üçüncü göğün dibinde,
Kayrakannıñ cerinde,		Kayrakan'ın yerinde,
Kara bulut calañdu,	395	Kara buluttan ovalı,
Köö kara taygalu,		Kapkara dağlı,
Kök-cajıl talaylu,		Gök, yeşil nehirli,
Köbö calañ Altayda		Çok güzel Altay'da
Teñeri-Kaannıñ ayılı bar.		Teñeri Kağan'ın evi var.
Ol Altayga cetire	400	O Altay'a kadar

Coruktaydım dep ayttı.		Gideceğim dedi.
Kança cuudıñ köö kuyagın		Sayısız savaş zırhını
Katay-tetey kiyindi.		Üst üste giyindi.
Altan togus topçılu		Altmış dokuz düğmeli
Albar-çalbır alıp kiydi,	405	İçliğini, dışlığını alıp giydi,
Ceten togus şilbilü		Yetmiş dokuz yerinden bağlı
Temir kuyak kiyindi.		Demir zırhı giyindi.
İçke kiyer tar köö		İçine giydiği ince zırhı
Ala küyip kiybey kayttı.		Alıp giydi.
Bir cerinde cuurılgak cok	410	Hiçbir yerinde darlık yoktu,
Kaptar öydöñ bolboy kayttı.		Üstüne tam oldu.
Tışka kiyer taş köö		Dışına giydiği taş zırhı
Ala koyıp katandı.		Alıp üstüne giydi.
Bir cerinde tartılgak cok		Hiçbir yerinde çekme yoktu,
Öptör öydöñ boboy kayttı.	415	Üstüne tam oldu.
Ceten eki kapılgalu		Yetmiş iki topuklu
Temir sopok teep kiydi,		Demir çizmeyi giydi.
Bir cerinde öyilgek cok		Hiçbir yerinde kusur yoktu,
Öptör öydöñ bolboy kayttı		Ayağına tam oldu.
Ayga tüñey ölölü	420	Aya benzer benekli
Altın börük kiyip turat.		Altın börkünü giydi.
Künge tüñey çolmondu		Güneş gibi yıldızlı
Küler kurın kurçap turat.		Bronz kuşağını kuşandı.
Kök buluttıy köö tonın		Gök bulut gibi kara giyimini
Ala küyip kiyindi.	425	Alıp giyindi.
Toguzon togus bek topçuzı		Doksan dokuz sağlam düğmesi
Tolu aydıy mızıldadı.		Dolunay gibi ışıldadı.
Kezer çili kezer tudar		Tutunca pehlivanın damarını kesen
Keski meeley karmandandı.		Keskin eldiveni taktı.
Alıp çili añtara tudar	430	Tutunca alpın damarını koparan
Almıs meeley karmandandı.		Elmas eldiveni taktı.
Soloñıdıy Kan-Ceerenin		Gökkuşağı gibi Kan Ceeren'ini
Çıga cügürip eertey berdi.		Koşup eyerledi.
Köböñ calañ tokum saldı,		Pamuktan eyer keçesini saldı,
Altın üygen üygendedi.	435	Altın dizgini taktı.
Küler artaş eerin saldı.		Bronz eyerini koydu.
Tolgomoldu togus kuuşkan		Dolamalı dokuz kayışı
Tolgoy tutpıy bu cıldırdı.		Dolayıp taktı.
Katamaldu kat koloñdı		Kat kat kolanı
Katay tudup tartıp keldi.	440	Üst üste tutup çekti.
Bejen koloñ beldep tartat,		Elli kolanı belinden çekti,
Toguzon koloñ toolop tartat.		Doksan kolanı dolayıp çekti.
Üstigi oroon cerine çıksa		Gökyüzü ülkesine çıksa
Üzülbezin, çaçılbazın		Kopmasın, saçılmasın diye
Törtön koloñ töjineñ tartıp,	445	Kırk kolanı döşünden çekip,

Küler eerdi eertep aldı. Bronz eyeri eyerledi.
Altıgı oroon cerine tüşse, yeraltı ülkesine inse,
Alılbazın, carılbazın Kırılıp, yarılmasın
Emdi le dep aydala, Diye söyleyerek,
Alın koloñ altan koloñ Öndeki altmış kolanı
Alıp tartpay bu kanayttı. Alıp çekti.
Üç üyelü kömdörgödi Üç halkalı göğüs kayışını
Büktey tudup tartıp keldi. Çekip sıkıştırdı.
Cüs koloñdu küler eer Yüz kolanlı bronz eyer
Tañ çolmondıy cıltıradı. Sabah yıldızı gibi parladı.
Cügürük caraş ceeren adı İyi koşan, güzel kızıl at
Soloñıdıy ol köründi. Gökkuşağı gibi göründü.
At bajında altın üygen Atın başındaki altın dizgin
Ayga-künge mızıldadı. Aya, güneşe karşı ışıldadı.
Adın çümin çümdegendi Atının koşumunu takıp,
Alıp çümin çümdendi. Kendisi de alp kılığını kuşandı.
Ay karagay saadagın Ay gibi çam ağacından sadağını
Ala küyip cüktendi. Alıp yüklendi.
Adıp caspas mıltıgın Attığı şaşmaz silahını
Alıp tudup cüktendi. Alıp yüklendi.
Altın bolot üldüzin Altın, çelik palasını
Ala koyıp tañındı, Alıp kuşandı.
Uçpa kara cıdazın Sivri uçlu kara kargısını
Uçınañ tudup cüktendi. Ucundan tutup yüklendi.
Attu-çuulu Kan-Kapçıkay Anlı şanlı Kan Kapçıkay
Abakayına aydıp turat. Eşiyle konuştu.
Ayana-Aru abakayga Eşi Ayana Aru'ya
Aytkan sözi mındıy boldı: Şunları söyledi:
- At ölbözö, altan cıldañ - At ölmese altmış yılda
Er ölbözö, törtön cıldañ Er ölmese kırk yılda
Aylanarım cerime, - diyt. Yurduma dönerim, dedi.
Cet canarım aylıma, - diyt. Dönüp evime yeterim, dedi.
Altın targaa abakayı Altın ipek eşi
Ayana-Aru aydıp turat: Ayana Aru şöyle dedi:
- Ne bolgozın ol bolgoy, - diyt. - Kaderde ne varsa o olur, dedi.
Tirü cürgeñ tujuñda, Sağ olduğunu,
Kastagıñnañ tanuurıs, - diyt. Temreninden biliriz, dedi.
Cuuga-çakka tuştap barzañ, Savaşa, kavgaya girdiğini
Sudurustañ köröris, - diyt. Kutsal kitaptan görürüz, dedi.
Kök buluttıy köö boçkodı Gök bulut gibi kara çıkını
Kapçıkayga berbey kayttı. Kapçıkay'a verdi.
Kan-Kapçıkay alala, Kan Kapçıkay alarak,
Cerdeñ aray ködürip, Yavaşça yerden kaldırıp,
Ceeren atka artıp turat. Kızıl ata yükledi.
Bu boşkodo ne barın Bu çıkının ne olduğunu

Kan-Kapçıkay bilbey turat.
Ak arçuulga oroy tutkan
Altan altın akça berdi.
Kök arçuulga oroy tutkan
Odus kümüş akça berdi.
Kan-Kapçıkay baatır kiji
Altan altın akça
Oñ karmanga salbay kayttı.
Odus kümüş möñün akça
Sol karmanga salbay kayttı.
Kan-Ceerendi mine sogup,
Kan-Kapçıkay ol atandı.
Eki tüñey ay suluktı
Teñdey tutpay bu kanayttı.
Eki tüñey altın tiskin
Caba tutpay emdi kayttı.
Arı körüp burularda,
Aydıñ közi cabıla tüjet,
Beri körüp burularda,
Künniñ közi böktölö tüjet.
Ay karagay saadagı
Aydıñ közin böktöp çıktı.
Kün karañuy üldüzi
Künüñ közin böktöp çıktı,
Cıda mizi caltırajıp,
Cış araldıy mızıldaştı.
Üldü mizi caltırajıp,
Üç araldıy mızıldadı.
Köö kuyaktıñ bu tabıjı
Kök-Teñeri kükürtündiy,
Ceeren attıñ sır corgozı
Cer altaydıñ celbüzidiy.
Azuludañ mingen adı
Kök ölöñdi kömö teppeyt,
Köönü corgo köndüge tüşti,
Capşan ölöñ caya baspay
Caraş corgo cayıla tüşti.
Caan, caan taygalardıñ
Carın boygo teep aştı,
Cabıs, cabıs taygalardıñ
Een boygo teep ötti.
Kılgak ölöñ kıya baspas
Kıyın-cayın sur corgo,
Capşan ölöñ caya baspas
Caraş kıyın su salma

Kan Kapçıkay'da bilmiyordu.
Ak beze sarılmış
Altmış altın akçe verdi.
Gök beze sarılmış
Otuz gümüş akçe verdi.
Bahadır Kan Kapçıkay
Altmış altın akçeyi
Sağ cebine koydu.
Otuz gümüş akçeyi
Sol cebine koydu.
Kan Ceeren'ine binip,
Kan Kapçıkay yola çıktı.
Birbirine eş iki gemi
Denk tuttu.
Birbirine benzer iki altın dizgini
Tutup salladı.
Geriye dönüp baktığında,
Ayın gözü kapandı,
Beriye dönüp baktığında,
Güneşin gözü kapandı.
Çam ağacından ay gibi sadağı
Ayın gözünü kapattı.
Kara palası
Güneşin gözünü kapattı,
Kargısının ucu parıldayıp,
Sık orman gibi ışıldadı.
Palasının ucu parlayıp,
Üç orman gibi ışıldadı.
Zırhının sesi
Gök gürültüsü gibiydi,
Atın rahvan gidişi,
Altay'ın esintisi gibiydi.
Yırtıcı dişli bindiği atı
Gök otu tepip ezmeden,
Doğruca rahvan gitti,
Otların filizini ezmeden
Güzelce, rahvan yol aldı.
Yüce yüce dağları
Kürek kemiği boyunca tepip aştı,
Alçak alçak dağları
Omzu boyunca tepip aştı.
Uzun çimleri ezmeden
Rahvan gidip,
Otların filizini ezmeden
Güzelce yol adı,

Erkek ölöñ bajına teep,		Erkek otun başına tepip,
Biyik tuuga biceledi.		Yüksek dağa uçtu.
Tiji ölöñ köksine teep,		Dişi otun göğsüne tepip,
Caan tuuga sayaladı.		Büyük dağa koştu.
Calbrak bajın cara teppey	540	Yaprağın başını ezip tepmeden
Salmalatkan barıp cattı.		Güzelce gitti.
Adartkıdı añtara teppey,		Hiçbir şeyi devirmeden,
Atkan oktıy uçup cattı.		Atılan ok gibi uçup gitti.
Caan, caan talaylarga		Büyük büyük nehirleri
Kuyruk tiybey keçeerdi.	545	Kuyruk değmeden geçirdi.
Caan, caan taygalardañ		Yüce yüce dağlardan
Tuygak tiybey ajaardı.		Toynak değmeden aşırdı.
Ceten caan tayga ajıp,		Yetmiş yüksek dağ aşıp,
At corugı tam kojuldı.		Atın gidişi iyice hızlandı.
Ceten caan talay keçip,	550	Yetmiş büyük nehir geçip,
At corgozı tam tıñıdı.		Atın gidişi iyice hızlandı.
Ay aldına arta tüşken		Ay altında yaylanan
Altın taştu ala tayga		Altın taşlı ala dağa
Aylık sındu bay Altayga		Aylık mesafedeki kutsal Altay'a
Atkan oktıy kelbey kayttı.	555	Atılan ok gibi geldi.
Ceten eki bek üyelü		Yetmiş iki boğumlu
Turnabaydı çupça tartıp,		Dürbünü çıkarıp,
Odıs eki onıñ közin		Onun otuz iki gözünü
Ceti üyege cetire tolgop,		Yedi boğumuna çevirip,
Cerdiñ üstin Kan-Kapçıkay	560	Kan Kapçıkay yerin üstüne
Aylık cerdeñ körüp turdı.		Bir aylık uzaklıktan baktı.
Omok ceeren kayran adı		Dinç, kızıl sevgili atının
Omurudañ ter çarçagan.		Omurundan ter damladı.
Orçoloñdu Kan-Kapçıkay		Kan Kapçıkay dünyaya
Ol taygadañ körüp turdı.	565	Bu dağdan baktı.
Körüp turar ol bolgozın		Oradan bakınca
Cer üstünüñ ceten kaan		Yer üstünün yetmiş kağanının
Ceri-curttı körün turat.		Yeri, yurdu göründü.
Altay sırtın altan kaan		Altay sırtının altmış kağanının
Aylı-curtı körün turat.	570	Evi, yurdu göründü.
Ceti coldıñ beltirinde		Yedi yolun kavşağında
Cer kulaktu Cebelek emeen		Yer kulaklı kadın Cebelek
Cerdi tıñday catpay kayttı.		Yatıp yeri dinliyordu.
Kan-Ceerendi minip iygen		Kan Ceeren'e binen
Kan-Kapçıkay kaan kiji	575	Kağan Kan Kapçıkay
Ölötöniñ tının biler,		Ölenin nefesini bilir,
Özötöniñ cajın biler		Yaşayanın yaşını bilir
Öçkön ottı kamıskadıy,		Sönen ateşi yakar,
Ölgön kiji tirgiskediy,		Öleni diriltir,
Cuulap kelgendi candırbaytan,	580	Savaşmaya geleni döndürmez,

Cuuga boyı cek barbaytan. Kendisi de savaşmaya gitmezdi.
Tonop kelgendi çek kiydirbeyten, Yağmaya geleni yaklaştırmaz,
Tonokko boyı tort barbaytan. Kendisi de hiç yağmaya gitmezdi.
At karıgan sogumdıkta, Atı ihtiyarlayıp kesimlik olduğunda,
Kan-Altayga uulangan dep, Kan Altay'a yöneldi diye,
Er karıgan ölümtükte Er ihtiyarlayıp ölümü geldiğinde,
Kandıy cerge atangan dep, Nereye gidiyor diye,
Braatkan colı kayda, Yolu ne tarafa,
Amadaan Altayı kayda? Hangi Altay'ı hedeflemiş?
Tebeezine cuu kelbeen, Otlağına düşman gelmedi,
Tergeezine çak kelbeen. Ülkesinde felaket olmadı,
Ak malı amır turan, Ak hayvanı iyi,
Albatı-conı amır catkan. Halkı rahat yaşıyordu.
Çak bolorın sesti be bu, Felaket olacağını mı sezdi bu,
Ne tüymeen baatır dep, Ne endişeli bahadır diye,
Cuu bolorın bildi be bu, Savaş olacağını mı anladı bu,
Ne kölzöön bu külük dep, Ne hareketli yiğit bu deyip,
Cer kulaktu Cebelek emeen Yer kulaklı kadın Cebelek
Ay kulakla Aydañ tıñdap, Ay kulağıyla Aydan dinleyip,
At tibirtin ugup cattı. Atın ayak sesini işitti.
Cer kulakka cerdeñ tıñdap, Yer kulağıyla yerden dinleyip,
Baatır tabıjın ugup cattı. Bahadırın ayak sesini işitti.
Ak boro atka mingen Ak boz ata binen
Ay-Kaan kudazı Dünürü Ay Kağan
Altın Şuru sıynınıñ Kız kadeşi Ay Şuru'nun
Caan kaynı Ay-Kaan Büyük kaynı Ay Kağan
Kan-Kapçıkay kel catkanın Kan Kapçıkay'ın geldiğini
Bilbes cerdeñ bilip saltır, Bilmez yerden bilmiş,
Sespes cerdeñ sezip saltır. Sezmez yerden sezmişti.
Ceeren attıñ tibirtine Kızıl atın ayak vuruşundan
Cer seleñdep turan emtir. Yer sallanmış.
Temir köö bu şıñırtı Bu demir şıngırtı
Teñerideñ uguliptır, Gökten de duyulmuş.
Ceeren attıñ bu tibirtti Kızıl atın bu ayak sesi
Cer altaydı torgultıptır. Altay üstünde yankılanmış.
Cer üstiniñ ceten kaan Yer üstünün yetmiş kağanı
Tekşi kaykap körüp turat. Birlikte bakıp şaşırmış.
Altay üsti altan kaan Altay üstünün altmış kağanı
Alañ kaykap ugup oturat. Şaşırıp dinlemişler.
Orçoloñnıñ ol üstineñ Dünyanın üstünden
Onçozın kördi Kan-Kapçıkay Her şeyi gördü Kan Kapçıkay
Onço kaannıñ Altay cerin Bütün kağanların yurdunu
Çiñdep saldı Kan-Kapçıkay İnceledi Kan Kapçıkay
Aylık sındu Bay-Altayga Aylık mesafeli Bay Altay'a
At tınıjın alın turdı At soluğu yayıldı.

Aydıñ-Künniñ olozınañ		Ayın, güneşin aydınlığından
Kan-Kapçıkay körüp turdı.		Kan Kapçıkay baktı.
Altan cıldık Kin-Altayga		Altmış yıllık Kin Altay'a
Cedip barıp keleyin, - diyt.		Yetip geleyim, dedi.
Ay-Kaanniñ Altay cerin	630	Ay Kağan'ın Altay'ına
Tabara cortup ödöyin, - diyt.		Atımı koşturayım, dedi.
At iydezin körör bolup,		Atının gücünü görmeyi,
Kan-Kapçıkay ol sanandı.		Kan Kapçıkay düşündü.
Ala tayga ol bajınañ		Ala dağın başından
Atkan oktıy tüşpey kayttı.	635	Atılan ok gibi indi.
Adı deze tam tıñıyla,		Atıysa iyice güçlenip,
Sır corgozı tam çöyildi,		Gidişini hızlandırdı,
Sañ tömöngö bu tüjerde,		Aşağıya inerken,
Calın cayıp corgolodı.		Yelesini yayıp koştu.
Sañ örögö bu çıgarda,	640	Yukarı çıkarken,
Kuyrugın caykap biceledi.		Kuyruğunu yayıp uçtu.
Tar özökkö cayıla tüşti,		Dar vadiye yayılıp indi,
At iydezi tam tıñıdı.		At iyice güçlendi.
Keñ özökkö kerile tüşti.		Geniş vadiye gerilip indi.
Attıñ küçi tam kojuldı.	645	Atın gücü iyice arttı.
Aylık bütken Bay-Altaydañ		Aylık mesafeli Bay Altay'dan
Üydelikke ödüp cadat.		Yarım günde geçti.
Cıldık bütken Kin-Altaydañ		Yıllık mesafeli Kin Altay'dan
Konoktıkka ödüp cadat.		Bir günde geçti.
Kös cedeten möñün çöldör	650	Göz yeten gümüş çöller
Körünbey kiynineñ artıp kalat.		Arkasında kalıp görünmez oldu.
Kös cetpeyten altın çöldör		Göz yetmez altın çöller
At kiynine artıp cadat.		Atın arkasında kaldı.
Surgulcındı surt ederde,		Parıl parıl parıldayıp,
Suu-talaylar çaybalıştı.	655	Nehirler dalgalandı
Elesineñ eles etti, -		Saf kum gibi süzüldü.
Eki tayga seleñdedi.		İki dağ sallandı.
Baza birde körüp turza,		Bir de baktı ki,
Ay-Kaanniñ altayına		Ay Kağan'ın yurduna
Atkan oktıy kelgen emtir.	660	Atılan ok gibi gelmiş.
Altın-Şuru altın sıynı		Altın kardeşi Altın Şuru
At çakıda sakıp turdı.		At direğinde bekliyordu.
Alañ kaykap körüp turat.		Şaşırmış bakıyordu.
Açı sıynı körüp turza,		Küçük kız kardeşi baktı ki,
Soloñıdıy ceeren adı	665	Gökkuşağı gibi kızıl atı
At karıgan sogımdıkta		Yaşlanıp, kesimlik olmuşken
Caranganı tıñ boluptır,		Güzelleşip, güçlenmiş.
Sootkonı cakşı emtir.		İyice dinlenmiş.
Altan aylık cer ödördö,		Altmış aylık yolu aldığında,
Ak köbügi cayrabaytır,	670	Ak köpüğü saçılmamış.

Ceten cıldık cer ödördö, Yetmiş yıllık yolu aldığında,
Teri-suuzı tögülbeytir. Teri, suyu dökülmemiş.
Soloñıdıy ceerenniñ Gökkuşağı gibi kızıl atın
Toguzon eki kıl uyazı Doksan iki örgülü kuyruğu
Torsugına çarçalışkan. Ayaklarına uzamış.
Ceten ayrı çañka calı Yetmiş örgülü yelesi
Tizezine cayıla tüşken, Dizlerine yayılmış,
Eki tüñey kayçı kulak Makas gibi birbirine eş iki kulağı
Teñeridiñ agı-kögine Göğün bulutunu, sisini
Arı-beri solup oynoyt. Sağa, sola savurmuş.
Eki tüñey kara közi Birbirine eş iki kara gözü
Ceten tayga ajuzında, Yetmiş dağın aşıdında,
Ceten talay keçüzinde, Yetmiş nehrin geçidinde,
Ceeren adı tekpelcigen. Kızıl at tepiklemiş.
At tınıjı kuu tumandıy At nefesi ak sis gibi
Aju köstöp turbay kayttı. Aşıdı gözetlemiş.
Alıp cüzi kızıl örttiy Alpın yüzü kızıl alev gibi
Keçü köstöp turbay kayttı. Geçidi gözetlemiş.
Kan-Kapçıkay akazı Ağabeyi Kan Kapçıkay
Kiliñ kara kabaktu, Kadife gibi kara kaşlı
Kirbee kara ol sagaldu, Gür kara sakallı,
Koo kırlañ bu tumçuktu, Dağ yamacı gibi burunlu,
Koş arkadıy bu kirbiktü. Sık orman kirpikli.
Kaçarına kan oynogon Göz altına kan dolmuş
Codro kara oniñ közi Yaban kirazı gözü
Col aylanıp çiñdep keldi. Yolu dolanıp incelemiş.
Ay caltagı bu çırayı Ay gibi parlak yüzü
Ayga berbes altın keptü, Aydan parlak altın görünüşlü,
Kün caltagı bu çırayı Güneş ışığı gibi yüzü
Künge berbes kümüş keptü. Güneşten parlak gümüş görünüşlü.
Calañ keptü caldar töji Ova gibi döşü
Caltırap tiygen künge tüñey. Parıldayan güneş gibi.
Ayañ keptü bu kabagı Çıplak tepe gibi alnı
Ak la toolu ayga tüñey. Ak dolunay gibi.
Koyon bolup baş kajaygan Başı tavşan gibi ağarmış,
Saamayı buuray kaltır. Şakaklarına ak düşmüş.
Altın bolup tiş sargargan Dişi altın gibi sararmış,
Akazı emeş karıp kaltır. Ağabeyi biraz yaşlanmış.
Cıda miizin caltıratkan, Kargısının ucu parlayan,
Cış araldıy mızıldatkan, Sık orman gibi ışıldayan,
Üldü miizin caltıratkan. Palasının ucu parlayan.
Üç taygadıy mızıldatkan. Dağ zirvesi gibi ışıldayan.
Saadak salgan bu cerine Sadağını taktığı yere
Sañıskan uya bu tartkadıy, Saksağan yuva yapabilir,
Kurdak salgan bu cerine Kuşak taktığı yere

Kuskun uya bu tutkadıy.		Kuzgun yuva tutabilir.
Bek bütken beline onıñ		Onun sağlam yaratılışlı belinde
Bejen aygır mal turgadıy,		Elli aygır durabilir,
Ak calañdıy arkazına		Ak ova gibi sırtında
Altan üür koy cürgediy.	720	Altmış sürü koyun gezebilir.
Calañ keptü carındu,		Ova gibi omuz kürekli,
Mejeliktiy iyindü.		Sık orman gibi omuzlu.
Ayan keptü kabaktu,		Çıplak tepe gibi alınlı,
Kuu soyoktıy moyındu,		Bozkır gibi boyunlu,
Eki carın ortozına	725	İki omzunun ortasında
Törtön irik tebeelediy.		Kırk koç tepinebilir.
Carnında capşarı cok –		Omzunda eklemi yok
Calbak bütken baatır emtir.		Heybetli yaratılışlı bahadırmış.
Omırtkazı üyezi cok		Omurgasında eklemi yok
Omok bütken kezer emtir.	730	Güçlü yaratılışlı pehlivanmış.
Kazılgandıy kara közi		Üzüm gibi kara gözü
Karañuydı carıt turdı.		Karanlığı ışıttı.
Soloñdıy kaçarınañ		Gökkuşağı yanağından
Tort çedirgen oynop turdı.		Sanki kıvılcımlar saçıldı.
Açu-koron kıygıra saldı,	735	Acı naralar attı,
Ama-tomo ezen surayt.		Etrafa hâl hatır sordu.
Ceeren adı çalıp turdı,		Kızıl atı yeri eşeledi,
Kan-Kapçıkay meñdep turdı,		Kan Kapçıkay acele etti,
Kıygızınañ ol bajıla		O bağırarak
Amır surap ugup turat,	740	Hâl hatır soruştu,
Kamçızınañ bu bajıla		Kamçısının başıyla
Ezen surap meñdep turat.		Hızla selamlaştı.
Ezen-ezen, sıynım, - dedi.		Merhaba, selam, kız kardeşim dedi.
Ermen-ermen, balam – dedi.		Nasılsın, yavrum, dedi.
Arbın malıñ amır ba? – diyt,	745	Çok hayvanın rahat mı? dedi.
Adañ-eneñ tirü be? – diyt.		Baban, anan diri mi? dedi.
Elbek malıñ onço bo? – diyt.		Sayısız hayvanın tam mı? dedi.
Eneñ-adañ tirü be? – diyt.		Anan, baban diri mi? dedi.
Mingen attıñ eki közi		Bindiği atının iki gözü
Ceten tayga ajuzında.	750	Yetmiş dağın aşıdındaydı.
Kan-Kapçıkay körgön közi		Kan Kapçıkay'ın gözü
Ceti talay keçüzinde.		Yetmiş nehrin geçidindeydi.
Altın-Şuru açı sıynım		Küçük kardeşi Altın Şuru
Acıktap, şiñdep körüp turdı.		İyice inceleyip baktı.
At üstineñ meñdep, çiñdep,	755	At üstünde acele edip,
Ezen surap aydıp turdı.		Hâl hatır sordu.
Körüp turar bu bolgozın		Baktı ki
Köörkiy caraş Altın-Şuru		Güzel Altın Şuru'nun
Körgön közi kök çolmondıy		Gözü gök sabah yıldızı gibi
Körüp turgan bu boluptır.	760	Bakıp durmuş.

Kiygen kebi kileñ alu –
Kiltiregen, mızıldagan.
Ay keberin ayga berbes,
Altın keptü caltıraşkan.
Kün keberin künge berbes
Kümüş keptü mızıldaşkan.
Soloñıdıy ol kaçarlu,
Toolu aylu bu çıraylu.
Çıkkan aydañ çıpçuuldu
Cıltıragan baatır boldı.
Tiygen künneñ kep-keendü,
Mızıldagan kezer boldı.
Ceten ayrı keceezi –
Cer Altayga süüredilgen.
Toguzon ayrı çañkazı –
Çoñçoyına sogul turdı.
Altan altı cılamajı
Arka belin caykap turat.
Törtön eki topçızı
Töbö bajın silkip turat.
Kan-Kapçıkay akazın
Kayran sıynı toktottı.
- Adam-enem amır, - dedi.
Arbın malım, onço, - dedi.
Enem-adam ezen, - dedi.
Elbek malım onço, - dedi.
Ayılga-curtka kirip barbay,
Aş cakşızın içip barbay.
At karıgan sogımtıkta,
Altay sırtın ne ödötön?
Er karıgan ölümtikte
Een cerge ne cortoton?
Uurap, toktop em kalgazın
Kaytkan edi, örökön, - diyt.
Kan-Kapçıkay ayda saldı:
- Akır, akır, balam, - dedi.
At tınıjı serigelek.
Altay ödüp alayın, - diyt.
Amır cürze, ezen cürze,
Baza takıp keleyin, - diyt.
Cer-teñeri beltirinde,
Temir kara taygalu,
Kara bulut calañdu,
Kök cajıl talaylu,
Köböö calañ Altaylu

Elbisesi kürk gibi
Hışırdayıp, ışıldamış.
Ay gibi ama aydan güzel,
Altın gibi parıldamış.
Güneş gibi ama güneşten güzel
Gümüş gibi ışıldamış.
Gökkuşağı gibi yanaklı
Dolunay yüzlü.
Doğan aydan daha güzel
Parlak bahadır genç kızmış.
Değen güneşten görklü,
Işıldayan yiğit genç kızmış.
Yetmiş örgüsü
Yerlerde sürünmüş.
Doksan saç örgüsü
Benleri etrafında kıvrılmış.
Altmış altı deniz kabuğu
Sırtında sallanmış.
Kırk iki düğmesi
Başında sallanmış.
Ağabeyi Kan Kapçıkay'ı
Sevgili kız kardeşi durdurdu.
- Babam, anam rahat, dedi.
Çok hayvanım tam, dedi.
Anam, babam esen, dedi.
Sayısız hayvanım tam, dedi.
Eve, yurda girsene
Yemeğin iyisini yesene.
Atın yaşlanıp kesimlik çağında,
Altay'da ne dolaşıyorsun?
Kendin yaşlanıp ölüm vaktinde
Sahipsiz yerde niçin dolaşıyorsun?
Şimdi durup, konaklasan
Ne olur, ihtiyar, dedi.
Kan Kapçıkay şöyle dedi:
- Dur, dur yavrum, dedi.
At nefesi açıldı.
Altay'ı dolaşayım, dedi.
Rahat gitsem, esen gitsem,
Tekrar gelirim, dedi.
Yer ve gögün birleştiği yerde,
Demir kara dağlı,
Kara bulut ovalı,
Gök, yeşil nehirli,
Geniş ovalı Altaylı

Teñeri-Kaan cerine		Teñeri Kağan'ın yurduna
Cedediy dep bodogom,		Gitmeyi tasarlıyorum,
Aydayın degen sözim bar,		Söyleyecek sözüm var,
Alayın degen cööjöm bar,		Alacak servetim var,
Ugayın degen sözim bar,	810	İşitecek sözüm var,
Bereyin degen barkım bar.		Verecek hediyem var.
Temir calañ Altaylu,		Demir vadi Altaylı
Temir terek agaştu,		Demir kavak ağaçlı
Buurıl-Kaan nacıma		Dostum Buurıl Kağan'la
Colugayın dep kelgem.	815	Görüşmeye geldim.
Ertegide caş tuşta		Eskiden delikanlılığımızda
Ekü kastak alışkan.		İki temren alıp vermiştik.
Ozogıda ciit tuşta		Önceden gençken
Oynop cırgap cüreten.		Oynayıp, eğlenirdik.
Aydıp küygen sözim bar,	820	Söyleyecek sözüm var,
Alayın degen cööjöm bar,		Alacak servetim var,
Berip küygen belegim bar,		Verecek hediyem var,
Bereyin degen sanaam bar.		Verecek aklım var,
Meñdep, çiñdep turum men,		Bu yüzden acele ediyorum.
Baradım dep tüymedi.	825	Gideyim diye acele etti.
Kan-Ceereni toktoboyt,		Kan Ceeren'i durdurmadı,
Kan-Kapçıkay şokşoboyt.		Kan Kapçıkay atından inmedi.
Altın-çuulu Altın-Şuru		Altın yataklı Altın Şuru
Açınbas boyı açındı.		Öfkelenmezdi öfkelendi.
Agazına aydınıp toktottı:	830	Ağabeyini durdurup şöyle dedi:
- Bistiñ ayılıbıs, ayıl emes pe?		- Bizim evimiz ev değil mi?
Kirip barbas kaytkanar.		Niçin girmiyorsun.
Bistiñ sözis sös emes pe? –		Bizim sözümüz söz değil mi?
Ugup barbas kaytkanar.		Niçin dinlemek istemiyorsun.
Altan cıldıñ bajında	835	Altmış yılın başında gelmişsin
Ayılga kirbes ne bolgonoor?		Eve niçin girmiyorsun?
Ceten cıldıñ bajında		Yetmiş yılın başında gelmişsin
Ayıldap barbas ne bolgonoor?..		Niçin misafirimiz olmuyorsun?..
Ölötöniñ tının bilip,		Ölenin nefesini bilip,
Ölöristi bildeer be?	840	Öleceğimizi mi sezdin?
Özötöniñ cajın bilip,		Yaşayanın yaşını bilip,
Bayuurıstı bildeer be?		Zengin olacağımızı mı sezdin?
Kan-Kapçıkay katkırdı.		Kan Kapçıkay kahkalarla güldü.
Karsıldada katkırarda,		Kahkahalarla gülünce,
Kara taştar carıldı,	845	Kara taşlar yarıldı,
Kürsildede katkırarda,		Kahkaha atınca,
Küreñ taştar oodıldı.		Koyu taşlar parçalandı.
Töböñdögi törtön topçı		Başındaki kırk düğme
Tögülgelek, çaçılgalak,		Dökülüp, saçılacak.
Arkañdagı altan çañkı	850	Sırtındaki altmış örgü

Üzülgelek, tögülgelek.
Törtön caşka cetkelekte,
Ölörimdi bildiñ be dep,
Ne öçöydiñ, balam? – dedi.
Neni aydadıñ, açım? – dedi.
Kalaptu bütken Kan-Kapçıkay
Ay sulugın caykay tarttı.
Altın tiskin teñdey tuttı.
At tiskinin bojodo saldı.
Ay kanattu ceeren attıñ
Turgan izi artıp kaldı,
Bargan izi cogıl kaldı.
Kelgen izi bar boldı,
Bargan ceri cok boldı.
Mını körgön Altın-Şuru
Ölzöröör tını cok,
Özöörör cajı cok.
Öçöp-çenep ne kelet ne?
Örökön bogo ne kelet ne?
Öçöp, çenep ne cüret ne?
Körmös seni körgöy,- dedi.
Kiynineñ arı bir tükürdi.
Erlik, seni ukkay, - dedi.
İzine kelip bir tükürdi.
Ay-Kaan kayn ada
Alañ kaykap körüp kaldı.
- Akar, balam, kanaytkañ,- diyt.
Akañ kanay turı, - dedi.
Açınganı bar bolzo,
Aydınala ne barbas.
Aldırtkanı bar bolzo,
Surap, ugup ne canbas.
Kargan sogum at bolzo,
Kanay mınay uçar ol.
Cajap kalgan er bolzo,
Cajınıp kanay barar ol.
Alañ kaykap örökön
Arı-beri baskındayt.
Altın tondu alıptar
Altın-Şuruga katkırat.
Ayıldap kelgen akañnıñ
Adın albay ne iydiñ?
Kirerge kelgen kijige
Kilebes sösti ne ayttıñ?
Altın üygen tudunıp,

Kopup, saçılacak.
Kırk yaşına varıp da,
Öleceğimi mi sezdin diye,
Ne kızıyorsun, yavrum? dedi.
Ne söylüyorsun, kardeşim? dedi.
Heybetli yaratılışlı Kan Kapçıkay
Ay gibi gemi çekti.
Altın dizgini denk tuttu.
Atın dizginini salladı.
Ay kanatlı kızıl atın
Durduğu izi artıp kaldı,
Gittiği izi görünmez oldu.
Geliş izi kaldı,
Gidiş izi yok oldu.
Bunu gören Altın Şuru
Nefesi yok ki ölsün,
Yaşı yok ki yaşasın.
Neye kızıp geldi acaba?
İhtiyar buraya neye geldi acaba?
Neye kızıp gitti acaba?
Seni şeytan görsün, dedi.
Arkasından tükürdü.
Seni Erlik dinlesin, dedi.
Gelip izine tükürdü.
Kaynatası Ay Kağan da
Şaşırıp baka kaldı.
- Hele, yavrum ne oldu, dedi.
Ağabeyin ne yaptı, dedi.
Bir kızgınlığı varsa,
Niye söylemedi.
Diyeceği varsa,
Sorup, niçin dinlemedi.
Kesimlik olmuş yaşlı atsa,
Nasıl böyle uçtu.
Yaşlanmış erse,
Nasıl böyle hızlı gitti.
Şaşıran ihtiyar
İleri geri yürüdü.
Altın giyimli alplar
Altın Şuru'ya güldüler.
Misafir gelen ağabeyinin
Atını almadan niçin gönderdin?
Gelip eve girecek kişiye
Niçin kötü söz söyledin?
Altın dizgini tutup,

At suraarga kelgen be?		At istemeye mi gelmişti?
Ay sabazın tudunıp		Ay gibi kâsesini tutup
Aş suraarga kelgen be?		Yemek istemeye mi gelmişti?
Andıy kandıy keliş bu?		Nasıl gelmeydi bu?
Ak örgöödiñ tabıjı	890	Ak saraydaki ses
Akka, kökkö torguldı,		Gökyüzünde yankılandı.
Alıp kezer katkızı –		Alpların kahkahası
Altıgı oroongo uguldı.		yeraltı ülkesinde duyuldu.
Cer kulaktu Cebelek		Yer kulaklı Cebelek*
Ceri tıñdap katkırat.	895	Yeri dinleyip güldü.
Ceeren attu Köbölök		Kızıl atlı Köbölök**
Cedijerge sananat.		Peşinden yetişmeyi düşündü.
Buurıl-Kaannıñ ayılına		Buurıl Kağan'ın evine
Bügün ceder bolor, – diyt.		Bugün varır, dedi.
Bu tujunda buudaktap,	900	O vakit bir engel koyup,
Bir iydezin körör diyt.		Gücünü sınamalı dedi.
Kalaptu bütken Kan-Ceeren		Heybetli yaratılışlı Kan Ceeren
Teñeri tübin kürküretken,		Göğün dibini gürletti,
Telekey üstin çıñıratkan.		Dünyanın üstünü şıngırdattı.
Azuludañ at ercine	905	Azı dişli kıymetli at
Kök möñkülü kara tuuga		Gök zirveli kara dağa
Biyeledip celip çıktı.		Uçup çıktı.
Ceten eki bek üyelü		Yetmiş iki parçalı
Odus köstü turnabaydı		Otuz gözlü dürbünü
Oñ karmanınañ ala koyıp	910	Sağ cebinden alıp,
Ol Altaydı çiñdep kördi.		O Altay'ı inceledi.
Bu Altaydı körüp oturza,		Bu Altay'a baksa,
Buurıl-Kaan ceri boltır.		Buurıl Kağan'ın yeriymiş.
Buurıl baştu taygaları		Kırçıl başlı dağları
Ak möñküzi caltıraşkan	915	Ak zirveleri parıldayan
Buulıp akkan talayları		Kıvrılıp akan nehirleri
Altın-Kölgö kolbolgon.		Altın Köl'e karışan.
Kırtıjı cok temir calañ		Dümdüz demir ova
Mızıldagan catpay kayttı.		Burada ışıldıyormuş.
Kırtıjı cok temir terek	920	Dümdüz demir kavak
Telbiregen turbay kayttı.		Sallanıyormuş.
Toguzon kırlu ces örgöö		Doksan cepheli bakır saray
Eki mında turar boldı.		Şimdi burada duruyordu.
Togus kırlu temir çakı		Dokuz cepheli demir at direği
Ejiginde turbay kayttı.	925	Kapısında duruyordu.

* Cebelek: Yer iyesi
** Köbölök: Kötü ruh, şeytan.

Toguzon buttu çoy tokpoktu		Doksan perli demir gürzlü
Kara-Kes dep baatır -		Kara Kes adlı bahadır
Ceti coldıñ karuulçıgı.		Yedi yolun bekçisiydi.
Ceten but ces tokpoktu		Yetmiş perli bakır gürzlü
Kara-Bökö dep baatır	930	Kara Bökö adlı bahadır
Ceti coldıñ karuulçıgı.		Yedi yolun bekçisiydi.
Ceti kuçak ces tayaktu.		Yedi kucağın kavrayacağı bakır asalı
Tenek-Bökö dep baatır		Tenek Bökö adlı bahadır
Örgöözineñ karuulçıgı.		Sarayının bekçisiydi.
Teñeri tübin tozıganı –	935	Göğü bekleyen
Calañ temir mürkütter		Demir kartallar,
Cerdiñ üstin tozıganı –		Yeri bekleyen
Calañ temir börüler.		Demir kurtları vardı.
Col tozıgan kezerleri –		Yolları tutan yiğitleri
Calañ temir kiyimdü.	940	Demir giyimliydi.
Col canında taygada		Yol kenarındaki dağda
Toguzon tümen kalık –		Doksan tümen halk,
Olor onçozı mıltıktu.		Hepsi de silahlıydı.
Oñ canında taygada		Sağ yandaki dağda
Ceten tümen kalık –	945	Yetmiş tümen halk,
Ol onçozı üldülü.		Hepsi de kılıçlıydı.
Kajı la taladañ cuu kelip		Hangi memleketten savaşçı gelse
Oyto barar argazı cok.		Geri dönmesi imkansızmış.
Cer üstiniñ ceten kaan		Yer üstünün yetmiş kağanı
Çek cuulap bolbogon.	950	Gelip savaşamazmış.
Törbölcidiñ törtön kaan		Âlemin kırk kağanı
Onı tonop bolbogon.		Gelip onu yağmalayamazmış.
Kuu-Ceeren buka mingen		Kuu Ceeren boğaya minen
Ceti baştu Celbegen öbögön –		Yedi başlı ihtiyar Celbegen
Buurıl-Kaannıñ boluşçızı.	955	Buurıl Kağan'ın yardımcısıymış.
Alıs cerdiñ kaanı –		yeraltının kağanı
Erin sagalı emçek ötkön,		Bıyığı memelerinden aşmış,
Eek sagalı kurlaa ötkön		Sakalı dizlerinden sarkmış
Aba-Erlik öbögön –		İhtiyar Aba Erlik
Buurıl-Kaannıñ taayı boltır.	960	Buurıl Kağan'ın dayısıymış.
Ogo tıgınar neme cok,		Ona vuracak hiçbir şey yok,
Onı cuular kaan cok.		Onunla savaşacak kağan yokmuş.
Onı tonoor çokçıl cok,		Onu yağmalayacak düşman yok,
Tartınganı Erlikteñ,		Erlik'in himayesinde,
Tayanganı baatırdañ.	965	Bahadırların korumasındaymış.
Tudatanı Tenek-Bökö		Tutanı Tenek Bökö
Cudatanı Celbegen öbögön.		Yutanı ihtiyar Celbegen'miş.
Mınıñ uçun bu Altayga		Bunun için bu Altay'a
Kaan men dep kaan da bolzo,		Ben kağanım diyen de,
Kalaptu men dep, baatır da bolzo,	970	Ben heybetli bahadırım diyen de,

Kandıy da tıñ kiji		Kendini güçlü gören hiç kimsenin
Bütkül boyı bararga,		Sağ salim gitmesi
Carabaytan cañdu emtir.		Mümkün değilmiş.
Mını körgön Kan-Kapçıkay		Bunu gören Kan Kapçıkay'ın
Kara köstöñ caş aylandı,	975	Kara gözünden yaş döküldü,
Kak mañdaydañ ter çarçadı.		Çıplak alnından ter damladı.
Kaykabas boyı kaykay bardı,		Şaşırmazdı şaşırdı,
Karıkbas boyı çoçıy bardı.		Karamsar olmazdı umutsuz oldu.
- Bütkül boyı kanayıp barar?		- Nasıl sağ giderim?
Bu ulustı körö tura,	980	Bu insanları görüp de,
Kirbey bogo kanayıp canar?		Oraya nasıl girmez?
Cer tübineñ kelele,		Yerin dibinden gelip,
Emeş sananıp oturala,		Oturup biraz düşünüp,
Ceeren attañ cerge tüşti,		Kızıl atından indi,
Turnabaydı karmandandı,	985	Cebinden dürbününü çıkardı,
Tuyuk sanaa sananbadı.		Kara düşünce düşünmedi.
Cuulajarga kelgen emes –		Savaşmaya gelmiş değil,
Tuştajarga kelgende.		Görüşmeye geldim.
Sogujarga kelgen emes –		Vuruşmaya gelmiş değil,
Colugarga kelgende.	990	Görüşmeye geldim.
Emdi mınañ ne korkor		Şimdi bundan niye korkayım
Ebin mınıñ tabar, - dedi.		Çaresi bulunur, dedi.
Oñ karmanın kodordı,		Sağ cebini karıştırdı,
Odus kümüş möñün akça		Otuz gümüş akçeyi
Oñ kolına tudundı.	1000	Sağ elinde tuttu.
Ol akçadañ alıp		O akçeden alıp
Altan arçın ak torkodoñ		Altmış arşın ak ipekten
Ak kayıñga kıyra buuladı.		Ak kayına bez bağladı.
Ceten arşın kök torkodoñ		Yetmiş arşın gök ipekten
Temir terekke calama buuladı.	1005	Demir kavağa bez bağladı.
Odus kümüş möñün akçadañ		Otuz gümüş akçeden
Ak kayıñnıñ tözine saldı.		Ak kayının dibine bıraktı.
Erten çıgar kün bırkanga		Sabah doğan güneş Bırkan'a
Börkin çupçup bu mürgüdi.		Börkünü çıkarıp dua etti.
Eñir çıgar ay bırkanga	1010	Akşam çıkan ay Bırkan'a
Otura tüjip bu mürgüdi.		Oturup dua etti.
Kök boşkodı kodorordo,		Gök çıkını açınca,
Aracan, korocon mınañ çıktı.		İçinden aracan, korocon çıktı.
Ecee-bıştak mında cürdi.		Onda peynir de vardı.
Sarcu-kurut kojo boldı.	1015	Tereyağı, kurut da vardı.
Talayına çaçılga çaştı,		Nehre saçı saçtı,
Köböñ tokum caya saldı.		Pamuk eyer keçesini yaydı.
Altın-eerdi castay saldı.		Altın eyere yaslandı.
Altın üygen çupça tartıp,		Altın dizgini çekip,
Ceeren attañ suray berdi:	1020	Kızıl atına sordu:

- Koltıgımnıñ kanadı sen,		- Sen koltuğumun kanadısın,
Kojo cürgen nökörim sen!		Sen beraber gezdiğim dostumsun!
Ölöörgö söögim cañıs,		Ölsek cesedimiz bir,
Özöörgö sözin cañıs,		Yaşasak sözümüz bir,
Tünde meniñ nökörim,	1025	Gece arkadaşım,
Tüşte meniñ kanadım.		Gündüz kanadımsın.
Caan tuudı ajarda,		Yüce dağı aşarken,
Agaş tayak sen bolgoñ,		Ağaç dayanak sen oldun,
Caan suudı keçerde,		Büyük nehri geçerken,
Altın kayık sen bolgoñ.	1030	Altın kayık sen oldun.
Tereñ suudı keçer tuşta,		Derin nehri geçerken,
Kanat bolgoñ, ercinem,		Kanat oldun, kıymetlim,
Biyik tuudı ajar tuşta,		Yüksek dağı aşarken,
Nacı bolgoñ, ercinem,		Dost oldun, kıymetlim.
Müngen adım tokum sokkon –	1035	Bindiğim atımı keçe vurdu
Añdanıp, amırap al, - dedi.		Yuvarlanıp dinlen, dedi.
Cürgen boyım uyku soktı –		Bana uyku bastırdı,
Men amırap köröyin, - dedi.		Dinleneyim, dedi.
Bütkül boyıs bararga		Bu hâlimizle gidersek
Bis eküge carabas	1040	İkimiz için iyi olmaz
Ekileebisti olor körzö lö,		Onlar ikimizi görünce,
Bistiñ aayuska çıgar dedi.		Bizi alt ederler dedi.
Kan-Ceeren adı ayttı:		Kan Ceeren atı şöyle dedi:
Katkırgandıy ayda saldı,		Kahkahalarla konuştu:
- Buurıl-Kaannañ ne korkor	1045	- Buurıl Kağan'dan ne korkuyorsun
Erte çakta nacıñ bolzo,		Eskiden dostunsa,
Emeş amırap alala,		Biraz dinlendikten sonra,
Ekü kojo tüjerüs.		İkimiz beraber gideriz.
Ebin men tabayın		Çaresini ben bulayım
Baatırların toktotsın,	1050	Bahadırlarını durdursun,
Buudaktarın buulazın.		Engellerini bağlasın.
Amırap cadıp uyukta,		Yatıp biraz dinlenip uyu,
Aş kursaktañ cakşızın ci.		Yemeğin iyisini ye.
Arakı çegen bogo içpe.		Rakı, çegen içme.
Nacıñ aylıña bararıñ	1055	Dostunun evine gidiyorsun
Amtandu, açu kursak		Lezzetli yemek, sert içki
Ol kaçan da tügenbes.		Orada hiçbir zaman tükenmez.
Añtıgarlu cakşı nacı		Ant içmiş iyi dost
Ol kaçan da undıbas.		Hiçbir zaman unutmaz.
Ebin men tabayın – dep aydala,	1060	Çaresini ben bulayım, diyerek,
Soloñıdıy Kan-Ceeren at		Gökkuşağı gibi Kan Ceeren at
Cada tüjüp bir añdandı,		Yere yatıp yuvarlandı,
Tura cügürip bir silkindi.		Ayağa kalkıp silkindi.
Oyto takıp cal castanıp, cada tüşti.		Tekrar yelesine yaslanıp yattı.
Tört tuygagı örö bolup,	1065	Dört toynağını yukarı kaldırıp,

Töbö, beli tömön bolup,		Başı, beli aşağıda kalıp,
Çalkoyto añdandı.		Sırt üstü yuvarlandı.
Sol budın ködürele,		Sol ayağını kaldırarak,
Aydıñ közin tuy tepti.		Ayın gözünü kapattı.
Oñ budın ködürele,	1070	Sağ ayağını kaldırarak,
Künniñ közin tuy tepti.		Güneşin gözünü kapattı.
Künniñ közin çolmon tudup,		Güneşin gözünü yıldız tutup,
Küreñ tuman kaynap çıktı.		Boz sis kaynadı.
Aydıñ közin karık tuttı,		Ayın gözü kapandı,
Kara tuman borlop çıktı.	1075	Kara sis yükseldi.
Kök teñeri bu tübine		Göğün dibinde
Boro tuman borlop turdı.		Boz sis yükseldi.
Köndüre özöktiñ içine		Bütün vadinin içine
Kuu toozın çöyilip kaldı.		Ak toz yayıldı.
Ançı-mınça öy ötpödi,	1080	Çok zaman geçmedi,
Aydıñ, künniñ közine		Ayın, güneşin gözüne
Kara köjöö cabıldı.		Kara örtü çekildi.
Buurıl-Kaannıñ Altayına		Buurıl Kağan'ın Altay'ına
Tün karañuy tüjüp kaldı.		Gece karanlığı düştü.
At kulagı körünbes	1085	At kulağı görünmez
Ay karañuy tün turdı.		Kapkaranlık gece oldu.
Albatı çırayı körünbes		İnsanların yüzü görünmez
Tün karañuy tur kaldı.		Gece karanlığı oldu.
Kan-Kapçıkay bu tuşta		O zaman Kan Kapçıkay
Köböñ tokum töjön iydi,	1090	Pamuk eyer keçesini saldı,
Ak üldüzin ilip saldı.		Ak palasını astı.
Altın eerin castan iydi,		Altın eyerine yaslandı,
Ak mıltıgın cölöp saldı.		Ak tüfeğini dayadı.
Köö kuyagın camınıp iydi,		Savaş zırhını giydi,
Çirey teep uyuktay berdi.	1095	Uzanıp uyudu.
Çimirebey amıray bardı.		Ses çıkarmadan uyudu.
Buurıl-Kaannıñ altayına		Buurıl Kağan'ın Altay'ında
Kemdü-çemdü ceti künge		Yedi gün boyunca
Künniñ közi körünbedi.		Güneşin gözü görünmedi.
Kemdü-çemdü ceti künge	1100	Yedi gün boyunca
Aydıñ közi çalıbadı.		Ay ışık saçmadı.
Ceti künniñ turkunına		Yedi gün boyunca
Teñerideñ kün körünbeyt.		Gökte güneş görünmedi.
Telekeydeñ cer körünbeyt.		Dünyada yer görünmedi.
Örö körzö cıldıs körünbes,	1105	Yukarı baksan yıldız görünmez,
Ottoñ ıraza, col körünbes.		Ateşten uzaklaşsan yol görünmez oldu.
Ak tumandıy ak malı		Ak sis gibi ak hayvanı
Odorgo çıgar arga cok.		Otlağına çıkamadı.
Kara agaştıy eli-conı		Kara ağaç gibi halkı
İştenip barar arga cok.	1110	Çalışamadı.

Odorluga malı cetpey,		Hayvanı otlağa çıkamayıp,
Tebee aylanıp tüñey bardı.		Ağılda durdu.
Odınduga conı cetpey,		Halkı odun toplayamayıp,
Ot aylanıp şokşoy bardı.		Ateşin etrafında dinlendi.
Buurıl-Kaan sanaarkadı,	1115	Buurıl Kağan düşündü,
Mını emdi kanaydar?		Şimdi ne yapmalı?
Kemneñ surap ugatan?		Kime çare sormalı?
Cuu-çak kelip catkan ba?		Savaşçı mı geliyor?
Laptap kaydañ bileten?		Doğrusu nereden bilinir?
Keleetken cuu bolzo,	1120	Gelen savaşçıysa,
Tal tabıjı kayda?		Sesi nerede?
Altayga tüşken çak bolzo,		Altaya felaket düşmüşse,
Aayı-tööyi kayda?		Belirtisi nerede?
Cañıs la Buurıl-Kaan cerinde		Yalnızca Buurıl Kağan'ın yerinde
Kara tünes kaynap turdı.	1125	Zifiri karanlık gece oldu.
Ceti baştu Celbeen öböön		Yedi başlı ihtiyar Celbeen
Ceñ castangan uyuktap cattı.		Yenine yaslanıp uyudu.
Tenek-Bökö baatırı		Bahadırı Tenek Bökö
Tuu castangan amırap cattı.		Dağa yaslanıp yatıp dinlendi.
Arga tappay oturala,	1130	Çare bulamayıp,
Abakayınañ suray saldı:		Eşine sordu:
- Üreen iytte ülüü bar –		- Ürüyen itin payı var
Ne bolorın bileten.		Ne olduğunu bilir.
Üy kijide sanaa bar		Kadın akıllı olur
Neni-neni sezeten.	1135	Her şeyi sezer.
Ay karañuy tün tüşken		Gece karanlık düştü
Altı künneñ ödö berdi.		Altı gün geçti.
Neni bildiñ, neni sestiñ?		Neyi bildin, neyi sezdin?
Ne dep, sananıp oturuñ dep, -		Neye yordun olanları diye,
Abakayınañ suradı.	1140	Eşine sordu.
Buurıl-Kaannıñ abakayı –		Buurıl Kağan'ın eşi
Tegin kiji emes boltır.		Boş kişi değilmiş.
Celmeygen kara çaçtu,		Gür kara saçlı,
Tegerik kara köstü,		Yuvarlak kara gözlü,
Koloñ kara keceelü,	1145	Kolan gibi kara saç örgülü,
Kara büder kabaktu,		Kara kaşlı,
Kara bülüñküy çıraylu		Esmer yüzlü
Töji bayrı tölgöçi.		Anadan atadan büyücü.
Tölgöçidiñ balazı –		Büyücünün çocuğu,
Beli bayrı belgeçi,	1150	Her haliyle falcı
Belgeçidiñ kızıçagı.		Falcının kızıymış.
Altı oroondo Ada-Erliktiñ		yeraltı ülkesindeki Ada Erlik'in
Erke-Toyloñ kızı boltır.		Erke Toyloñ adlı kızıymış.
Buurıl-Kaan ciit tuşta		Buurıl Kağan gençken
Taayım dep Ada-Erlikke	1155	Dayım diye Ada Erlik'e

Caantayın ayıldap cüreten.		Her zaman misafir gidermiş.
Cışkırgajın – turun bolup,		Baksan bedeni, kafası var,
Çık deze – iydi bolup,		Çık dese, iti olup,
Aybılanza – ceeni bolup,		Buyursa, yeğeni olup,
Taayı aylına cürele,	1160	Dayısının evine gelerek,
Boyına karu taay ecezin		Dayısının beğendiği kızını
Ceti kat cer aldınañ		Yedi kat yeraltından
Kudalabay kaçırıp ekelgen.		Dünür olmadan kaçırmış.
Kuu bukadı minip cürgen		Ak boğaya binen
Ceti baştu Celbegen öböön	1165	Yedi başlı Celbegen
Taay ecezin kaçır kelerde,		Dayı kızını alıp kaçırdığında,
Erke-Toyloñ Erliktiñ kızı		Erlik'in kızı Erke Toyloñ
Buurıl-Kaannıñ altayın körüp,		Buurıl Kağan'ın yurdunu görüp,
Buulup akkan talayı		Kıvrılıp akan nehri
Altın-Köllö tuduş bolordo,	1170	Altın Köl ile birleştiğinde,
Buurıl baştu taygaları		Ak başlı dağları
Ak ayasla tuduş bolordo,		Ak gökle birleştiğinde,
Ak tumandıy ak malı		Ak sis gibi ak hayvanın
Maaraza, üni de caraş, -		Melese, sesi de güzel,
Bazıp cürze, boyı da caraş.	1175	Yürüse, kendisi de güzeldi.
Say tajına tüñey malga		Çakıl taşına benzer hayvanını
Sadıngandıy artıp kalgan.		Çok beğenmiş.
Ak çıraylu albatızı		Ak yüzlü halkı
Koolodo kojoñdozo do		Türkü söylese
Komuska, ikilige üni tüñey.	1180	Sesi kopuzun, ikilininki gibi.
Korkuştu cazap kiyinze,		Güzel giyinse,
Cer çeçegindiy kiyimdü,		Çiçek gibi giyimli,
Teñeri cıldızındıy çıraylu		Yüzü göğün yıldızı gibi.
Aylu-kündü Altayga		Aylı, güneşli Altay'a
Ay alıstıñ cerineñ	1185	yeraltından
Alıp kelgenine süünip,		Geldiğine sevinip,
Buurıl-Kaannıñ curtına		Buurıl Kağan'ın yurdunda
Büdün çakka curtap kaltır.		Bugüne kadar yaşamış.
Ceti kulaş tayaktu		Yedi kulaç bastonlu
Tenek-Bökö lö Celbegen	1190	Tenek Bökö'yle Celbegen
Erlik-biydiñ ayılına		Erlik Biy'in evine
Kara arakı apargandar.		Sert içki götürmüşler.
Kalıñ bodo cetirgen		Sert eti götürmüşler,
Ada-Erlik örökön		İhtiyar Ada Erlik
Kalbakça arakı içpeen,	1195	Kaşık kadar içki içmemiş,
Bir ergekçe et cibeen.		Parmak kadar et yememiş.
- Bala bargan cerde bolboy baza,		- Kız gittiği yerde kalır,
- Taş çaçkan cerge catpay baza.		- Taş düştüğü yerde yatar.
- Erke-Toyloñ baladıñ		- Genç kız Erke Toyloñ'un
- Adazı çın men edim.	1200	- Ben gerçek babasıyım.

Aylu-kündü Altaydañ		Aylı, güneşli Altay'dan
Ay alıstıñ cerine		yeraltına
Ölzö süneezine tüşpezin,		Ölse, ruhu inmesin,
Tirü cürze, boyı da kelbezin.		Yaşasa, kendi gelmesin.
Cer altaydıñ eezi bolup,	1205	Yeryüzünün iyesi olup,
Arı cer aldına tüşpey		Artık yeraltına inmeyip,
Beri biyik teñerige çıkpay,		Yüksek göğe çıkmayıp,
Cer üstüne artar edip,		Yer üstünde artırıp,
Erke-Toyloñ kızıçagın		Erke Toyloñ kızın
Tuulgan adazı Erlik-Biy	1210	Öz babası Erlik Biy
Bıçılganı meneñ deyle,		Benim parçam diyerek,
Elin çaktıñ eki üyege,		İki nesil boyunca,
Cajın çaktıñ caş üyege		Ömrü boyunca
Añdı-kuştı maldan cürer		Hayvanla kuşla yaşar
Malga-aşka da albatı-congo do	1215	Toprağa da, halka da
Caan bıyanı ceder.		Faydası olur olsun.
Aylu-kündü teñerilü,		Aylı, güneşli göklü
Arjan-kutuk talaylu,		yeraltı ve kaynak sulu nehirli,
Altın-möñün taygalu,		Altın, gümüş dağlı,
Aru keylü Altayga	1220	Temiz havalı Altay'a
Cer enezi bolor edip		Yer Anası yapıp
Bıçılgan adazı bıçıp küyen.		Babası yaratmış.
Erlik-Biydiñ abakayı		Erlik Biy'in eşi
Erke-Toloñnuñ arakızın		Erke Toyloñ gelen rakıyı
Arı körüp alala,	1225	Bakıp alarak,
Başka castık salala,		Başına yastık koyarak,
Ezirgençe içken.		Sarhoş olana kadar içmiş.
Kalıñ bodogo bargan etti		Getirilen eti
Katu deyle, karızın taştabagan,		Sert deyip, budunu atmamış.
Kaksu deyle, codozın çaçpaan.	1230	Bozulmuş deyip, bacağını atmamış.
Cüs iriktiñ edin		Yüz koçun etini
Tügengençe, üze cigen.		Bitirene kadar yemiş.
Cer aldınıñ uluzına		yeraltının insanlarına
Tekşi toygonço, cidirgen.		Doyana kadar beraber yedirmiş.
Cer altınıñ kalıgın	1235	yeraltının halkını
Ezirgençe arakıdatkan.		Sarhoş edene kadar içirmiş.
Cayalgan enezinıñ		Doğuran annesinin
Aytkanı bu:		Söyledikleri şunlar:
- Altay albatınıñ cañına artkan		- Altay halkının töresinde kalmış
Togus konok arakıdayla,	1240	Dokuz gün rakı içip,
Toygom dep, abakay aytpaan.		Kadın yeter dememiş.
Ceti konok tündü, tüştü içele,		Yedi gün gece gündüz içip,
Uyuktayla, tur kelerde,		Uyuyup, kalktığında
Arakı ur bererde,		Rakı doldurulup verildiğinde,
İçpezim debeen.	1245	İçmem dememiş.

Anañ ulam altay kalıkka		Bunun için Altaylarda
Artıp kalgan sös bu:		Kalan söz şu:
- Korocon degen koyu aş –		- Korocon adlı sert içkiyi
Köp tö içseñ toybozıñ.		Çok da içsen kanmazsın.
Arakı degen açu aş –	1250	Arakı denen sert içkiyi
As içele, aştabazıñ.		Az da içsen acıkmazsın.
Toygom dep aydıp,		Doydum deyip,
Karı çelin taştaba,		Budunu kemiğini atma,
Aştadım dep aydala,		Acıktım deyip,
Codo çelin cibe.	1255	Bacağını kemiğini yeme.
Etke toydım dep aydıp,		Ete doydum deyip,
Codo-karı taştabas cañdu.		Budu, bacağı atmamak gerek.
Arakızın içken de bolzo,		Rakısını içsen de,
Bay sabaazın ootpos cañdu.		Bayın kırbası parçalanmaz.
Toy bolgon cerge	1260	Düğün olan yerde
Otko arakı çaçpas uçurlu		Ateşe rakı saçılmaz
Kıstıñ rakızın –		Kızın rakısını
Kınga da sürtse kerek dep,		Kına da sürmek gerek,
Bir de çööçöy bolzo,		Bir kadeh bile olsa,
Ülejip içer.	1265	Paylaşıp içmek gerek.
Albatı alkıjın		Halkın duasını
Ugarga turgan bolzoñ,		Duymak istersen,
Başpaadıdı kıygırar tuşta,		Başpaadı* bağrılırken,
Otko üsti urar cañdu.		Ateşe yağ saçmak gerek.
Kıstıñ bajın örgön kijige	1270	Kızın saçını ören kişiye
Baş örüge arakı tuturar cañdu.		Rakı vermek gerek.
Cayagannıñ salımı aayınça		Tanrının verdiği kaderde
Albatıga artkan cañ.		Halka kalan töre bu.
Attu-çuulu Buurıl-Kaanga		Anlı şanlı Buurıl Kağan'a
Erke-Toyloñ abakayı	1275	Eşi Erke Toyloñ
Emeş sananıp oturala,		Oturup biraz düşündükten sonra,
Eptü ermek ermektendi.		Güzel sözler söyledi.
Çala cabıs oturala,		Biraz alçağa oturup,
Carım ünile kuuçındadı.		Alçak sesle konuştu.
Ce meniñ sanaamla bolzo,	1280	Benim düşünceme göre,
Öskö tabış cok bolgodıy,		Bu başka ses değil gibi,
Ölüm, tübek kelbeediy		Ölüm, felaket gelmiyor gibi
Emeş-ubaş arakı içer		Biraz rakı içip
Irımım tudat.		Hissedeyim.
Ezendejip kolın tutkadıy,	1285	Selam verip elini tutacak gibi,

* Başpaadı: Düğün sırasında gelin ve damat için kim alkış söyleyecek diye bağırma.

Ermektejip ünin ukkadıy
Kandıy da törögön,
Solun kijige tuştaar
Bolorım dep sanan oturım.
Erte çakta nacı bolgon,
Cer karabas taygalu
Aylık sındu ak talayı
Emge-tuska ekçelgen.
Altın tayga edeginde,
Ceten tayga arı canında,
Kan-Ceeren atka mingen
Kan-Kapçıkay kaandı
Añtıgarlu nacım deyteñ,
At-nerelü nökörim deyteñ,
Ayıldap kelip catkan bolor bo,
Aaylap, çiñdep körör kerek.
Ülgen-biydeñ ülülü,
Bırkan-biydeñ cayalgalu,
Ayana-Aru abakaylu,
Attu-çuulu baatır degen.
Teñeridiñ Ayı-Künin
Buudaktardı buulazın dep,
Tokpoktuzın toktotsın dep,
Ay karañuy tün tüjürip,
Aylu-kündü böktöördöñ
Ayabas dep ayda saldı.
Buurıl-Kaan ukkan monço,
Süüngenine kulagın
Aray üze sokpodı.
Türgen-tükey tura cügürip,
Toguzon togus bay cülküürlü
Odus köstü çoy kara
Aptıradıñ cülküürin tolgop,
Kakpagın aça tartıp iydi.
Togus kırlu çoy aptıra
"Kiñirt" edip ol açıldı.
Ak paltka orop küygen
Altın kastak mınañ aldı.
Ala koyıp körördö,
Altı kırlu altın kastak
Tal-odtozı ottu emtir.
Buurıl-Kaan körgön monço
Közin aray çupça körbödi.
Bu kastaktı Buurıl-Kaanga
Bergenneñ beri bejen cıl ajıp
kalgan.

Konuşup sesini duyacak gibi
Akrabalardan biri
Bir tanıdık gelecek
İçime böyle doğuyor.
Eskiden dostun olan,
Yer görünmez dağlı
Çok geniş nehirli
Kıvrılıp aktı.
Altın dağın eteğinde,
Yetmiş dağın öte yanında,
Kan Ceeren ata binen
Kan Kapçıkay kağan
Ant içmiş dostum dediğin,
Anlı şanlı arkadaşım dediğin,
Misafir geliyor galiba,
Bakıp, araştırmak gerek.
Ülgen Biy'den nasipli,
Bırkan Biy'in yarattığı
Ayana Aru adlı eşli,
Anlı şanlı bahadır.
Göğün ayı, güneşi
Engellerini bağlasın diye,
Gürzlüsünü durdursun diye,
Karanlık geceyi indirip,
Ayı, güneşi kapatmaktan
Çekinmez dedi.
Buurıl Kağan bunları duyunca
Sevincinden kulağını
Az kalsın koparacaktı.
Hemen kalkarak koşup,
Doksan dokuz anahtarlı
Otuz gözlü, kara çelik
Sandığın anahtarını çevirip,
Kapağını açtı.
Dokuz köşeli çelik sandık
"Patırt" diye açıldı.
Ak örtüye sarılmış
Altın temreni onun içinden aldı.
Alıp bakınca
Altı kenarlı altın temren
Tam ortadan yanıyormuş.
Buurıl Kağan bunu görünce
Az kalsın gözü yerinden çıkacaktı.
Bu temreni Buurıl Kağan'a
Vereli elli yılı aşmış.

Aayı-töövin aydala, bergen.		Bütün hünerini söyleyerek vermiş.
Alganınañ beri bu kastak		Aldığından beri bu temreni
Altan cılga cedip kalgan.		Altmış yıla ulaşmış.
Altın belek kastaktı		Altın hediye temreni
Ayrı kolıma tudar tuşta	1335	Eline verdiğinde
Aytkan sözi mındıy bolgon:		Şunları söylemiş:
- Añtıgarlu nacı bolorıs		- Ant içmiş dostlar olduk
Ayıldap kelip barıp tur.		Misafirliğe de gel.
At nerelü nökör bolorıs,		Anlı şanlı arkadaş olduk,
Belegimdi berip cadım.	1340	Sana hediye veriyorum.
Kandıy-kandıy tübekke tüşseñ,		Herhangi bir felaketle karşılaşırsan
Meneñ boluş surap cür,		Benden yardım iste,
Meneñ bıyan sakıp cür.		Benden iyilik bekle.
Ayıldap, cırgap kelip catsam,		Konuğun olmaya gelirsem,
Tal ortozı ottu bolor.	1345	(Bu temrenin) tam ortası ateşli olur.
Cuuga-çakka cürgen bolzom,		Savaşa girersem,
Kastaktıñ kırı ottu bolor,		Temrenin kenarı ateşli olur,
Aylımda amır uyuktap catsam,		Evimde rahat uyursam,
Kastaktıñ uçı ottu bolor.		Temrenin ucu ateşli olur.
Kandıy, kandıy cuu kelze,	1350	Herhangi bir savaşçı gelse,
Adar ogın tügen barza,		Atacak okun tükendiğinde,
Bu kastakla atsañ da kem cok.		Bu temrenle atabilirsin.
Kerde-marda atkan tuşta		Nereden atarsan at
Ok bajınañ ot çöyiler,		Okun başından ateş çıkar.
Ergek töstöñ ış buular.	1355	Parmağının dibinden duman yayılır.
Cerge tüşpes tındu kastak –		Yere düşmez canlı temren,
Soloon oktıñ birüzi bu.		Tutulmaz oktur bu.
Tümen çerüni tooloy tiyer.		Bir tümen askeri yarıp geçer.
Cüsti de aytsañ tüñey		Yüzüne de atsan bir,
Muñdı da atsañ tüñey.	1360	Binine de atsan bir.
Birüzine li uulazañ		Birisine çevirsen
Kança muñdı örtööy berer,		Binlercesini yakar,
Kança tümenneñ ödö berer.		Sayısız tümeni yarıp geçer.
Cer aldın döön atsañ,		yeraltına doğru atarsan,
Ölgön kiji çilep sıktap barar.	1365	Ölen kişi gibi sızlayarak gider.
Teñeri döön uulap atsañ –		Göğe doğru tutsan,
Turuyna çılap kıygırıp barar.		Turna gibi bağırarak gider.
Kalaptu kerekti büdürele,		Zor işi yapıp,
Cerge tüşpey boyıña keler.		Yere düşmeden yine sana gelir.
Kijige kadalbay,	1370	Hiç kimseye saplanmadan
Altıña toktoor.		Önünde durur.
Turgan cerineñ ala küybe,		Durduğu yerde hemen alma,
İzü bolzo, soogonço, turzın,		Sıcaksa, soğusun.
Kara kirge tuturba.		Kirlenmesin.
Kayırçakka sugup sal.	1375	Sandığa koyup sakla.

Men ölzöm dö taştaba,		Ben ölsem de atma,
Men ölgöyim kastak ölbös.		Ben ölürüm, temren ölmez.
Tındu soon kerek bolor		Sonra ihtiyacın olur
Ölüp kalzam bu kastak		Ben ölürsem bu temren
Karar tatap kalar bolor.	1380	Kararıp paslanır.
Taş biçikke çiyele,		Taş kitabeye yazarak,
Cazap turup cakıyla,		İyice anlatarak,
Biçigin kojo bergen emtir.		Yazdığını eline vermiş.
Algannañ beri altan cıl,		Aldığından beri altmış yıl geçmiş,
Kan-Kapçıkay cürgen bolzo	1385	Kan Kapçıkay sağsa
Ceten cti caştu bolgon boluptır.		Yetmiş iki yaşında olsa gerekmiş.
Tirü cürgeni cart.		Açıkça belli ki sağmış.
Ayıldap kelip catkanı cart.		Açıkça belli ki misafir geliyormuş.
Abakayınıñ aytkanı çın!		Eşinin söyledikleri doğruymuş!
Altın kastak kereeçi boldı.	1390	Altın temren de bunu doğrulamış.
Altın kastaktı oroy tudup,		Altın temreni sarıp,
Aptaradöön salarda,		Sandığa bıraktığında,
"Koñırt" edip ol salıldı.		"Pat" diye ses çıkarmış.
Oyto kayra cülküürde,		Tekrar kilitlediğinde,
"Kiñirt" edip bu cabıldı.	1395	"Patırt" diye kapanmış.
Buuıl-Kaan çıgara cügürip,		Buuıl Kağan çıkarak koşup,
Buudaktarın buulay bardı.		Engellerini bağladı.
Tokpoktu baatırdı külütti,		Gürzlü bahadırı bağlattı,
Temir kuştardı türmeledi.		Demir kuşları kapattı.
Temir börülerdi çedendedi.	1400	Demir kurtları çite soktu.
Celbegendi oygozolo,		Celbegen'i uyandırarak,
Mal cakşızınañ taldap soy,		Hayvanın iyisini seçip kes,
Kan-Kapçıkay nacım kelip cat, - dep,		Dostum Kan Kapçıkay geliyor, diye
Buuıl-Kaan cakıp saldı.		Buuıl Kağan emretti.
Tenek-Böködi oygozolo,	1405	Tenek Bökö'yü uyandırarak,
Kan-Kapçıkay nacım kel cat.		Dostum Kan Kapçıkay geliyor.
Arakı içseñ açınba,		Rakı içsen öfkelenme,
Ayak kazannañ azıjarıñ,		Kazanı asarsın,
Aş kursaktañ ciijeriñ.		Yemekten yersin.
Ezirbey boyıñdı tudınarıñ.	1410	Sarhoş olmayıp kendini tutarsın.
Kan-Kapçıkay kaanga		Kan Kapçıkay kağana
Ot algazın, ot aldırtpay,		Ateş alacağı vakit, ateş aldırma,
Suu algazın, suu aldırtpay		Su alacağı vakit, su aldırma,
Ködöçi bolup kör otur.		Hizmetçisi ol.
Tayga keptü et bolor,	1415	Dağ gibi et olur,
Üze cip bolbozıñ.		Sakın hepsini yeme.
Men cıgılzam, sen koruula.		Ben yıkılsam, sen koru.
Aarıy barzañ, aydala – cat.		Yorulduğunda söyleyip yat.
Kerekke baratsañ, aydala – bar.		İşin olduğunda söyleyip git.
Uyuktap catsañ, men körörim.	1420	Sen uyursan, ben hizmet ederim.

Seneñ caan bökö cok.		Senden heybetli yiğit yok.
Çeberlep cibe dep aydala,		Onu koru diyerek,
Tenek-Bököni tekteerip,		Tenek Bökö'ye
Tere tajuurlu arakı tutturdı.		Demir tulumda rakı verdi.
Tenek-Bökö dö bolzo,	1425	Tenek Bökö de olsa,
Kayda kire baatır bolzo,		Ne kadar büyük bahadır da olsa,
Sen bökö dep, maktayla,		Sen yiğitsen diye övüp,
Kem de o-o çööçöy amzap berbegen.		Kimse kadeh sunmamış ki.
Temir kızıza sınarın bilbes,		Demir kızınca kırılacağını bilmez,
Tenek kökize ölörin bilbes.	1430	Ahmak coşunca öleceğini bilmez.
Tere tajuurın tudunıp alıp,		Deri matarayı alıp,
Buurıl-Kaannıñ bajına mürgüp,		Buurıl Kağan'ın başına dua edip,
Erke-Toyloññıñ budına mürgüyle,		Erke Toyloñ'un ayağına eğilip,
Ejikteñ çıgara sekireerdi.		Sıçrayıp kapıdan çıktı.
Aylına cetire cügüreerdi.	1435	Evine kadar koştu.
Arakı körölö, tayagın undıdı.		Rakıyı görünce, sopasını unuttu.
Tajuur tudala, abakayına maktandı.		Matarayı tutarak, karısına karşı övündü.
Abakayı tıñ kaykadı,		Karısı çok şaşırdı,
Eleñ çaktıñ eki üyege		İki nesil boyunca
Açu kursak içpeeni çın.	1440	Sert içki içmediği doğruydu.
Çajın çaktıñ caş üyege		Bu güne kadar
Tatu kursak cibeeni çın.		Lezzetli yemek yemediği doğruydu.
İyt ciligin cip cüreten,		İt iliğini yiyerek yaşayan,
Çoçko cadının cadındap cürten		Domuz gibi hayat sürüp,
Töö komıdın moynına kiyip,	1445	Deve hamuduna boyun geçirip,
Tömön bazıp, örö bazıp,		Aşağı gidip, yukarı gidip,
İşten cüreten Tenek-Bökö.		Çalışırdı Tenek Bökö
Kay da kire kursak cigende,		Ne kadar yemek yese de,
Toygom dep, bıyan aytpagan.		Doydum deyip şükretmezdi.
Tere tajuurdı körgön tenek	1450	Deri matarayı gören ahmak
Tereñ tebiy kölgö kalıgadıy,		Derin göle atlamış gibi,
Biyik tebiy taygaga çıkkadıy.		Büyük dağa çıkmış gibi oldu.
Tenek-Böködiñ süüngenin körölö,		Tenek Bökö'nün sevindiğini görünce,
Temdü-Bökö abakayı ayttı:		Temdü Bökö adlı eşi şöyle dedi:
- Bataa, bu Buurıl-Kaan	1455	- Haydaa, bu Buurıl Kağan'ın
Bügün kanayıh sanaazı kirdi ne?		Bugün aklına ne geldi böyle?
Tenegimdi tekterele,		Ahmağımı coşturup da,
Teñiske salıy bazın bu.		Denize atmasın bu.
Aaamayımdı algıza la bu –		Alığımın aklını çelip de,
Agın suuga tüliy bezin dep, aydala,	1460	Akarsuya atmasın bu diyerek,
Ayılçı kelip catkan bolzo,		Misafir geliyorsa,
Arakıdı ürebes bolboyıñ?		Rakıyı bitirmez mi?
Bir çööçöydöñ içele,		Bir kadeh içip,
Biy külükti sakıp körök dep,		Beyi, yiğidi görelim diye,

Temdü-Bökö abakayı ayttı.
Tenek-Bökö süünip aydat:
- Bökö kijidiñ ayılına
Açu kursak turbas bedir.
Ol aytkanıñ çın abakay.
Ook ayaktı Tenek-Bökö
Oo, cayla-a, ne algay ne?
Köçö içeten çar ayakka
Cık la toltıra urala,
- Çööçöy dep, abakayına tuttı.
Temdü-Bökö çar ayaktu
korocondı
Ala koyıp uurtarda,
Çar ayak "şölürt" edip uurtaldı.
Kıytıldada cut iyerde,
Kızıl cüregi kızıp çıktı.
Edi-kanı izip çıktı.
Taş cüregi tirsildedi.
Tardak köksi tardañdadı.
Ekinçizin Tenek-Bökö
Çar ayakka toltura urup,
Oçoktu otko bir mürgiyle,
Ayga-künge eki mürgüyle,
Araayınañ uurtadı.
Şölüretpey amzap içti.
Kıytıldatpay araay cuttı.
Key cüregi cabızay baadı,
Keneyte sanaazı kire berdi.
Közиniñ odı caltıldadı,
Köksinde cüregi tokunadı,
Kuştañ coboş kuş bolup,
Kuuçındanbay oturar boldı.
Koyonnoñ coboş añ bolup,
Kojoñdoboy tokunay bardı.
***
Mınañ arı ne bolgonın
Aydayın la cibe, balam.
Oygor çörçök oñdu cerin
Oynop bereyin, cibe bala!
Caan çörçök caraş cerin
Takıp kaylap köröyin.
Buurıl-Kaannıñ Altayına
Künüñ közi caltırt edip,
Künneñ caraş kün tiydi.
Soloñıdıy Kan-Ceeren
Sol budın künneñ algan.
Buurıl-Kaannıñ Altayına

Eşi Temdü Bökö konuştu.
Tenek Bökö sevinçle şöyle dedi:
- Yiğidin evinde
Sert içki beklemezmiş.
O söylediğin gerçek eşim.
Küçük kâseyi Tenek Bökö
Oo, niye aldı?
Yarma çorbası içilen öküz derisi kâseyi
İyice doldurarak,
- Şerefe deyip, eşine sundu.
Temdü Bökö öküz derisinden
kâsedeki içkiyi
Alıp içtiğinde,
Öküz derisi kâseden "höpürdetip" içti.
Hüp diye yutunca,
Kızıl yüreği kızdı.
Eti kanı ısındı.
Taş yüreği çarptı.
Geniş göğsü kütürdedi.
İkincisinde Tenek Bökö
Öküz derisi kâseyi iyice doldurup,
Ocaktaki ateşe bir kez dua edip,
Aya, güneşe iki kez dua edip,
Yavaşça yudumladı.
Höpürdetmeden tadını alarak içti.
Hüpletmeden yavaşça yuttu.
Yüreği rahatladı.
Aklı başına geldi.
Gözünün ateşi parladı,
Göğsünde yüreği rahatladı,
Kuştan uysal kuş olup,
Konuşmadan oturdu.
Tavşandan uysal hayvan olup,
Türkü söylemeden durdu.
***
Bundan sonra ne olduğunu
Anlatayım emi, yavrum.
Mükemmel destanın güzel yerini
Çalayım emi yavrum!
Büyük destanın iyi kısmını
Tekrar anlatayım.
Buurıl Kağan'ın Altay'ında
Güneşin gözü parlayıp,
Güneşten güzel güneş değdi.
Gökkuşağı gibi Kan Ceeren
Sol budunu güneşin önünden çekti.
Buurıl Kağan'ın Altay'ında

Aydañ caraş ay çalıdı.	1510	Aydan güzel ay ışıdı.
Neniñ uçun bu degejin		Niçin böyle derseniz
Soloñdıy Kan-Ceeren at		Gökkuşağı gibi Kan Ceeren at
Oñ budın Aydañ algan.		Sağ budunu ayın önünden çekti.
Künniñ közin tuy tebele,		Güneşin gözünü kapatıp,
Ceti künge cadarda,	1515	Yedi gün yatınca,
Ceeren attıñ sol tuygagı		Kızıl atın sol toynağı
Küreñ çañkay bolup kaltır.		Ağarıp kalmış.
Oñ budın Aydañ alıp,		Sağ ayağını ayın önünden çekip,
Ceeren at körördö,		Kızıl at bakınca,
Aydıñ közin tuy tebele,	1520	Ayın gözünü kapatıp,
Ceti künge cadarda,		Yedi gün yatınca,
Ceeren attıñ oñ tuygagı		Kızıl atın sağ toynağı
Küreñ şañkay bolup kaltır.		Ağarıp kalmış.
Ceeren adı tura cügürip,		Kızıl atı kalkıp,
Arjan kutuk suudañ içti.	1525	yeraltı suyundan içti.
Amarcaptañ otodı.		İyi ottan otladı.
Kan-Kapçıkaydı oygostı.		Kan Kapçıkay'ı uyandırdı.
Kan-Kapçıkay oygonıp,		Kan Kapçıkay uyanıp,
Kazança kara köldöñ		Kazan gibi kara gölde
Cüzi-oozın cazap cundı.	1530	Yüzünü, ağzını iyice yıkadı.
Ayga-künge örö körördö,		Aya, güneşe karşı baktığında,
Künneñ artık kün tiytir.		Güneşten güzel güneş doğmuş.
Ozogızınañ on artık		İlk hâlinden on kat daha iyi
Aydañ artık ay çalıptır,		Aydan iyi ay ışımış.
Erteezineñ eki artık.	1535	Eski hâlinden iki kat daha iyi.
Togus cerde üyelü,		Dokuz yerinden boğumlu
Kök möñkülü kara tuudañ		Gök zirveli kara dağdan
Turnabaydañ körördö,		Dürbünüyle bakınca,
Buurıl-Kaan nacızı		Dostu Buurıl Kağan
Buudaktarın buulaptır,	1540	Engellerini bağlamış,
Börülerin çedenteptir.		Kurtlarını çite sokmuş.
Bökölörin külüp koytır,		Yiğitlerini bağlamış,
Mürkütterin türmelegen.		Kartallarını kapatmış.
Biletenin cakıgan.		Herkese emretmiş.
Korokoy tondu kelinder	1545	Kuzu yününden elbiseli gelinler
Koyu kursak beletegen,		Koyu yiyecek hazırlamış.
Ülüp tondu baatırlar		İpek işlemeli giyimli bahadırlar
İzü kursak kaynatkan.		Sıcak yemek kaynatmış.
Mal cakşızın taldagan,		Hayvanın iyisini seçip,
Baatırlar soyıp turagan,	1550	Bahadırlar kesmiş,
Aş cakşızın kaynatkan.		Yemeğin iyisini pişirmiş.
Ayılçı-melçi sakıgan.		Misafiri beklemişler.
Altın tondu alıptar		Altın giyimli alplar
At alarga turgulayt.		At almaya hazırlarmış.
Küler tondu külükter	1555	Bronz giyimli yiğitler

Koltuktarga cuulgılayt. Koltuklamaya toplanmışlar.
Torko tondu kelinder İpek giyimli gelinler
Colıgarga sakıgan, Karşılamayı beklemiş,
Baatırdı körörgö Bahadırı görmek için
Bastıra kalık cütkügen. Bütün halk istekliymiş.
Baza birde körüp turza, Bir de bakmış ki,
Kara tayga ol bajınañ Kara dağın başından
Kan-Ceereni biyelegen, Kan Ceeren'i uçmuş,
Kan-Kapçıkay kojoñdogon, Kan Kapçıkay türkü söylemiş,
Ergek bile şoor oynogon. Parmağıyla kaval çalmış.
Ercinelü Kan-Ceereni – Kıymetli Kan Ceeren'i
Azuludañ at cakşızı. Azı dişli at iyisiymiş.
Şoor oynogon Kan-Kapçıkay Kaval çalan Kan Kapçıkay
Ergektüdeñ er cakşızı. Erkek içinde er iyisiymiş.
Saadak salgan ol cerine Sadak taktığı yere
Sañıskan uya ol tartkadıy, Saksağan yuva kurabilirmiş,
Kurdak salgan bu cerine Kuşak bağladığı yere
Kuskun uya bu tartkadıy. Kuzgun yuva kurabilirmiş.
Cıda mizi cıltıraşkan Kargının parlayan ucu
Cıltırap tiygen kün carkındu. Parıldayan güneş ışığı gibiymiş.
Üldü mizi caltıraşkan Kılıcın parlayan ucu
Çalıp tiygen ay carkındu. Işıyan ay ışığı gibiymiş.
Köö kuyagı topçuları Zırhının düğmeleri
Kök teñeri çolmonındıy. Göğün yıldızı gibiymiş.
Kan-Ceerenniñ kazazı Kan Ceeren'in vücudu
Tar özökkö cayıla tüşken, Dar vadiye yayılıp inmiş,
Keñ özökkö kerile tüşken. Geniş vadiye gerilip inmiş.
Kök ölöñdi kömö teppey, Gök otu basıp ezmeden,
Kööni corgo corgologon, Atı rahvan sürmüş,
Caş ölöñdi caya baspay, Taze ota basmadan,
Caraş salmaa salmalagan. Güzelce gitti.
Cügüriktiñ mañın tutkan Hızla koşan
Calbış ceeren mal ercine Alev gibi kızıl kıymetli at
Argımaktıñ kuldı kulunı emtir, Argımak'ın kulunuymuş,
Cerdiñ-suudıñ celbizi – Yerin, suyun iyesi
Ceeren aygır balazı. Kızıl aygırın yavrusuymuş.
Üç teñeri tübineñ Göğün üçüncü katında
Bıçılgalu ceeren at. Yaratılmış kızıl at.
Üç-Kurbustan cerineñ Üç Kurbustan'ın yerinde
Cayalıp bütken argımak. Yaratılmış argımakmış.
Örö tartkan tujında Yukarı çıktığında
Uçup barar argazı bar. Uçabilirmiş.
Tömön tukan tujında Aşağı indiğinde
Şuñuy barar arga bar. Süzülebilirmiş.
Mını körgön albatı Bunu gören halk

But bajında kaykajat.		Şaşırıp kalmış.
Bıçılgan mınıñ aygırın		Bu nasıl yaratılmış aygır
Körgön kiji deşkileyt.		Dedi görenler.
Ceeren attıñ enezin		Kızıl atın anasını
Tapkan kiji degileyt.	1605	Bulan kişi dediler.
Suu celbisteñ bütken mal		Su iyesinden olmuş at
Cuuraazındıy turdı ok.		Resmedilmiş gibi durdu.
Tınganı onıñ bildirbeyt.		Nefes alışı bile belli olmadı.
Key cürektü bolgodıy.		Geniş yürekliymiş.
Tınıjı onıñ körünbeyt.	1610	Onun nefesi görünmüyormuş.
Salımdu bütken bolgodıy.		Talihli yaratılmış.
Koltıgınıñ altında		Koltuğunun altında
Koştoy kanat bar emtir.		Kanadı varmış.
Tuygagınıñ kiyninde		Toynağının arkasında
Altın sakak bar emtir.	1615	Altın çıkıntı varmış.
Eer-üygenniñ carajın		Eyerin, dizginin güzelliğine
Eki künge çiñdedi.		İki gün baktı.
Ercine adın carajın		Kıymetli atın güzelliğine
Togus künge köstödi.		Dokuz gün baktı.
Körö, körö kelele,	1620	Baka baka geldiğinde,
Közi taldı kalıktıñ.		Halkın gözü daldı.
Tura, tura kelele,		Dura dura geldiğinde,
Budı taldı çerüdiñ.		Asker kalakaldı.
Köp kaykagan ulustıñ		Çok şaşıran halkın
Köndüre bajı oorıdı.	1625	Hepsinin başı ağrıdı.
Çala körgön uuldar		Biraz olsun gören delikanlılar
Ereendü cangılayt.		Şaşkınlıkla döndüler.
Cazap körgön ulustar		İyice bakan insanlar
Maktangılap bargılayt.		Överek gittiler.
Kojoñçılar altında	1630	Türkücülerin önünde
Komırgaydıy tüs turdı.		Saz gibi düz durdu.
Kolgo tutkan çööçöylör –		Ellerindeki kadehler
Kosko tüñey kızarat.		Köz gibi kızardı.
Altın sırlu çööçöydöñ		Altın sırlı kadehten
Arakı ulay la içildi.	1635	Rakı devamlı içildi.
Ceti tümen albatı		Yedi tümen halkın
Tekşi mında cırgalda.		Hepsi burada eğlendi.
Celbegen akıy öbögön		İhtiyar Celbegen
Çerü baştap kojoñdoyt.		Askere ses verip türkü söyledi.
Ceti tüñey bajınañ	1640	Birbirine eş yedi başından
Caraş kojoñ çöyilet.		Güzel türküler yayıldı.
Ceten cıldık Altayga		Yetmiş yıllık uzaktaki Altay'dan
Cañarı cañılanıp ugulat.		Türküsü yankılanıp duyuldu.
Altın tondu alıptar		Altın giyimli alplar
Anda-mında caykanat.	1645	Orada burada sallandılar.

Korocon içken kelinder
Koyroñ-koyroñ kojoñdoyt.
Tudunbaan uuldar
Tuuralap barıp, cıgılat.
Ajıra tutkan külükter
Ayılına cetpey cogoldı.
Taptap turgan arakıdıñ
Tügenbezin kaydayın.
Kök boçkodıñ tajuurı
Bojobozın kaydayın.
Ceti kongon kiyninde
Ceeren adın agıttı.
Kan-Kapçıkay örökön
Uyuktaytan, dep ayttı.
Cer kulaktu Cebelek
Cerdi tıñdap katkırat.
Ceeren attu Köbölök
Cedip kelip kubulat.
Altın çööçöy kırına
Tomonok bolup oturdı.
Kan-Kapçıkay içerin
Kara körmös sakıdı.
Buurıl-Kaanniñ abakayı –
Beli bayrı belgeeçi –
Belgeçidiñ balazı.
Töji bayrı tölgööçi
Tölgööçidiñ balazı.
Ceeren attu Köbölöktiñ
Cedip kelgenin
Ayıldap kelgen baatırga
Tübek ederge turganın bilele,
Araay barkı altın çööçöygö
Korocon arakı urala,
Arakıla, tomonoktı katay
Hrustal boluştopko urala,
Meşke böklö böktöylö,
Togus kat torkolo oroylo,
Çoy kayırçakka salala,
Cerge aparıp kömüp saldı.
Anañ arı ne bolorın
Erke-Toyloñ körüp oturza,
Buurıl-Kaanniñ ezirigi caanadı.
Kan-Kapçıkay kak la erüül seridi.
Kan-Kapçıkay atanatam,
Baratam deerde,

Korocon içen gelinler
Salınıp türkü söylediler.
Çevik delikanlılar
Gidip gidip yıkıldılar.
Çok içen yiğitler
Evlerine yetemediler.
Mayalanan rakının
Çokluğunu nasıl anlatayım.
Gök tulumdaki içkinin
Tükenmeyişini nasıl anlatayım.
Yedi gün geçtikten sonra
Kızıl atını saldı.
İhtiyar Kan Kapçıkay
Uyuyayım dedi.
Yer kulaklı Cebelek
Yeri dinleyip güldü.
Kızıl atlı Köbölök
Kılık değiştirip geldi.
Altın kadehin kenarına
Sivri sinek olup oturdu.
Kan Kapçıkay'ın içmesini
Kara şeytan bekledi.
Buurıl Kağan'ın eşi
Her haliyle falcı
Falcının çocuğu.
Anadan atadan büyücü
Büyücünün çocuğu
Kızıl atlı Köbölök'ün
Yetip geldiğini
Misafir gelen bahadıra
Kötülük edeceğini sezip,
Altın kadehe yavaşça
Korocon içkisi doldurup,
İçkiyle birlikte sivri sineği
Kristal şişeye doldurarak,
Mantar tıpayla kapatıp,
Dokuz kat ipekle sarıp,
Demir sandığa koyarak,
Götürüp yere gömdü.
Ondan sonra ne olacak diye
Erke Toyloñ baktı ,
Buurıl Kağan'ın sarhoşluğu arttı.
Kan Kapçıkay ayıktı.
Kan Kapçıkay yola çıkayım,
Gideyim dediğinde,

Ceti kelin kojoñdop,		Yedi gelin türkü söyleyip,
Tenek-Bökö koltuktap,		Tenek Bökö koltuğuna girip,
İkili, topçuur ekelip oynoyt.		İkili, topçuur getirip çaldılar.
Altan kıstar kojoñdoyt,		Altmış kız türkü söyledi,
Amırgı şoor ekelip oynoyt.	1695	Kaval getirip çaldılar.
Buurıl-Kaannıñ turarın		Buurıl Kağan'ın kalkmasını
Ceti künge sakıdı.		Yedi gün bekledi.
Buurıl-Kaan ugup catsa,		Buurıl Kağan dinleyip baktı ki,
Kan-Kapçıkay kojoñu ugulat.		Kan Kapçıkay'ın türküsü duyuldu.
- Caka cıldıs çıgıp kelt,	1700	- Kıyıdaki yıldız çıktı,
Canar öyim cedip kelt,		Dönüş zamanım geldi,
Koyu cıldıs çıgıp keldi,		Koyu yıldız çıktı,
Konor öyim ödüp kaldı.		Çok geç kaldım.
- Tebüürdiy ak kiyis		- Çadır keçesi gibi ak keçeyi
Cerge caydım kajaybıyt,	1705	Yere yaydım ağarmadı,
Ceten caştu nacıma		Yetmiş yaşındaki dostuma
Çööçöy berdim uurtalbayt.		Kadeh verdim içmedi.
Alakandıy ak kiyis		Avuç içi gibi ak keçe
Ak kayıña orolboyt.		Ak kayına sarılmadı.
Ak saaldu nacıma	1710	Ak sakallı dostuma
Arakı berdim içilbeyt.		Rakı verdim içmedi.
Bu kojoñdı ugala,		Bu türküyü işitince
Buurıl-Kaan seridi,		Buurıl Kağan ayıldı,
Kızıl çööçöy arakıdı		Kızıl kadehteki rakıyı
Kılırada uurtadı.	1715	Höpürdetip içti.
Kan-Kapçıkay aydıp oturdı:		Kan Kapçıkay şöyle dedi:
- Cer-teñeri beltirinde		- Yerle göğün birleştiği yerde
Kayrakannıñ tübinde		Kayrakan'ın dibinde
Kara bulut calañdu		Kara bulut ovalı
Köö-kara taygalu,	1720	Kapkara dağlı,
Kök cajıl talaylu,		Gök yeşil nehirli,
Temir-boro attu		Temir Boro atlı
Teñeri-Kaannıñ cerinde		Teñeri Kağan'ın yerinde
Ceten cıldıñ cırgalı bar.		Yetmiş yılın şenliği var.
Cedip barıp körölik.	1725	Gidip görelim.
Toguzon cıldıñ toyı bar.		Doksan yılın toyu var.
Toygo kojo baralık.		Toya birlikte gidelim.
Temir-Mize uulınıñ		Oğlu Temir Mize'nin
Algan tapkan abakayın		Aldığı eşini
Körüp, ugup canarus.	1730	Görüp döneriz.
Ogo koştoy men olorgo		Bununla birlikte ben onlara
Komıdalım aydatam,		Sitemimi söylerim.
Neni aydarın ugatam.		Ne söyleyeceklerse dinlerim.
Ejigimde iydim cok.		Kapımda itim yok.
Ceti taygıl karıgan.	1735	Yedi köpeğim yaşlandı.

Eles eder bala cok		Büyüyüp gidecek çocuğumuz yok
Eki boyıs karıgan.		Eşimle birlikte yaşlandık.
Bu tujında Buurıl-Kaannıñ abakayı		O vakit Buurıl Kağan'ın eşi
Kan-Kapçıkay kaanga		Kağan Kan Kapçıkay'a
Çööçöy kojoñdop berdi.	1740	Türkü söyleyerek kadeh uzattı.
Kojoñdogon söstörgö		Türküdeki sözlerden
Kıstar uyalıp çıga cügürdi,		Kızlar utanıp koşarak çıktı,
Kelinder kañtırıp köñkörö kördi.		Gelinler gülmekten yüz üstü yattı.
Kan-Kapçıkay suradı:		Kan Kapçıkay sordu:
- Bu kojoñnıñ uçurın	1745	- Bu türkünün anlamını
Blar, sler örökön		Siz ihtiyar
Mege cartap aytpas bolzoor –		Bana açıklamazsanız
Bu çööçöydi men		Bu kadehi ben
Alıp içpes bolboyım.		Alıp içmem.
Neniñ uçun degezin	1750	Niçin derseniz
Çakka curtagan Buurıl-Kaan		Bu vakte dek yaşayan Buurıl Kağan
Bu kojoñgo burulu ba?		Bu türküde suçlu mu?
Caş tujında, aysa slerdiñ		Yoksa sizin gençliğinizde
Cürümiger burulu ba?		Kaderiniz mi suçlu?
Aaylap, oñdop bolbodım –	1755	Anlayamadım
Aayın-cartın ugar kerek.		İzahını dinlemek gerek.
Bu tujında Erke-Toyloñ		O zaman Erke Toyloñ
Arı körüp, ıylay saldı.		İleri bakıp ağladı.
Beri körüp, katkıra saldı:		Beri bakıp güldü.
- Ce çööçöydi alaar –	1760	- Eh artık kadehi alın
Kolım çılap baraat.		Elim yoruldu.
Cartın aydıp bereyin, - dedi.		İzah edeyim, dedi.
Kan-Kapçıkay çööçöydi		Kan Kapçıkay kadehi
Erke-Toyloñ abakaydıñ		Erke Toylon'un
Kolınañ alala,	1765	Elinden alarak,
İçpey tudunala, otura berdi.		İçmeden oturdu.
Kojoñdogon kojoñı bu:		Söylediği türkü şuydu:
- Car altında izim bar,		- Yar altında izim var,
Caşta tapkan balam bar.		Gençken doğurduğum yavrum var.
Suu altında izim bar,	1770	Su altında izim var,
Surastap tapkan balam bar.		Babası belli olmayan yavrum var.
Aylu-kündü Altayga		Aylı, güneşli Altay'a
Alıs cerdiñ aldınañ		yeraltı cehenneminden
Ay alıs la kün alıstañ		Aysız, güneşsiz yerden
Boyınıñ ceenine kaçkan uçun	1775	Kendi yeğenine kaçtığı için
Ada-Erlik örökön		İhtiyar Ada Erlik
Elin çaktıñ eki üyege,		İki nesil boyunca
Cajın çaktıñ caş üyege		Ömrünün sonuna kadar
Erke-Toyloñ kızıçagı		Erke Toyloñ kızcağızı
Bala tudunıp cürbes edip,	1780	Çocuk doğuramaz edip,

Bogırgan boluptır.		Beddua edip kısır yapmış.
Adazınıñ cetirgen camanı		Babasının yaptığı kötülük
Kızıçakka carabaan		Genç kıza dokunmuş
Ak-carıktıñ añı-kuji,		Tabiatın hayvanı, kuşu,
Albatıdıñ malı-koyı	1785	Halkın malı, koyunu
Bastıra bala azırap		Hepsinin yavru besleyip
Turganın körölö,		Yetiştirdiğini görünce,
Erke-Toyloñ örökön		İhtiyar Erke Toyloñ
Cer ködürgen Cer-Ceñiske		Yeri havaya kaldıran Cer Ceñis'e
Arakılu bargan emtir.	1790	İçkiyle gitmiş.
Cer-Ceñis arakıdı içele aytkan:		Cer Ceñis içkiyi içtikten sonra:
- Cer kulaktu Cebelekke		- Yer kulaklı Cebelek'e
Cedip barıp komuda,		Gidip derdini söyle,
Ne dep aydar-ugayın degen.		Ne derse de yap demiş.
Cer kulaktu Cebelekke bararda,	1795	Yer kulaklı Cebelek'e vardığında,
- Seniñ adañ tüñey tirü bırkan		- Senin baban bir tanrı
Adañnıñ bogırgan kargıjın		Babanın bedduasından
Men seneñ ayrıp, çeçip bolbozım.		Ben seni kurtaramam.
Albatıda uurulu bol turbay,		Halkın içinden al,
Kiji tüñeyi katkılu bolor.	1800	İnsanın benzeri mutlaka olur.
Sen baylu, çektü kiji		Sen kutsal, aziz birisin
Boyıña tüñey kıs bala cürze,		Sana benzeyen kız olsa,
Uluska uurdadıp aparıp, azıra.		Onu insanlara aldırıp, büyüt.
Buurıl-Kaanga tüñey uuldar cürze,		Buurıl Kağan'a benzer oğullar olsa,
Uluska baz aldırala,	1805	Onları da insanlara aldırıp,
Azırap al dep aytkanınañ ulam –		Besle, büyüt dediği için
Erke-Toyloñ örökön		İhtiyar Erke Toyloñ
Boyı bala tapaan boluptır.		Böylece çocuk sahibi olmuş.
Cürüminde togus uul azıraan.		Hayatında dokuz oğul büyütmüş.
Togus uul çıdayla,	1810	Dokuz oğul büyüyüp,
Şokşlañ-Kara akalu,		Şokşlañ Kara ağabeyli,
Çodır-Kara açılu,		Çodır Kara kardeşli,
Togus kara baatır bolgon.		Dokuz kara bahadır olmuş.
Üzezi çokol tildü bolgon.		Hepsi kekeme olmuş.
Ceti kıs çıdayla,	1815	Yedi kız büyüyüp,
Erke kara ecelü		Sevimli, kara ablalı
Cebelek kara sıyındu.		Cebelek kara kız kardeşli olmuşlar.
Calañ keltir kıstar bolgon.		Yabandan gelen kızlarmış.
Neniñ uçun mındıy bolgon deze,		Niçin böyle derseniz,
Örö turgan Kurbustan	1820	Yukarıdaki tanrı Kurbustan
Olordıñ salımınıñ tının bererde,		Onların canını, kaderini vermiş de,
Baldardıñ tilin Erlik berbeen,		Erlik çocukların dilini vermemiş,
Anañ bılam albatıda		Bunun için halkın içinde
Tili cok ulus bar,		Dili olmayan insanlar da var,
Til bilbes keleey,	1825	Dil bilmez dilsiz,

Aydıp bolbos çokool.		Konuşamayan kekeme var.
Körüp bolbos sokor,		Göremeyen kör,
Ugup bolbos tüley		Duyamayan sağır
Kandıy da tınduda bar bolor.		Bu sakatlar her canlıda vardır.
Altay ülger aayıla bolzo,	1830	Altay efsanesine göre,
Albatıda körzin dep,		Halk görsün diye,
Ak-carıkka cürzin dep,		Ak dünyada yaşasın diye,
Ne de bar dep, bütsin dep,		Neyin var olduğuna inansın diye,
Erlik-biydeñ bogırganı bu.		Erlik Biy'in laneti bu.
Buurıl-Kaan bu bolgozın	1835	Buurıl Kağan ise
Toygo kojo barar boldı.		Düğüne gitmeye karar verdi.
Ton, ödügin kiyip baştadı.		Elbiselerini giymeye başladı.
Kuuçın mındıy bolup toktodı.		Şuna karar verildi.
Oyto canar tujında		Geri dönüşte
Buurıl-Kaannıñ ayılına	1840	Buurıl Kağan'ın evine
Kelele, canar.		Gelinip buradan dönülecek.
Kaan kijidiñ cakıltazı aayınça,		Kağanın emrince
Con başkarza mineten		Halkı yönetirken bindiği
Corgo-Küreñ adımdı		Corgo Küreñ atımı
Tudup kelzin dep cakıgan.	1845	Tutup getirin diye emretti.
Uuldar attı bedirep,		Delikanlılar atı arayıp,
Togus çañkalu Corgo-Küreñdi		Yelesi dokuz örgülü Corgo Küreñ'i
Aygırlu maldañ tappadı.		Yılkının içinde bulamadılar.
Kandu cuuga barza minten		Kanlı savaşa giderken bindiği
Kalaptu küreñ adımdı	1850	Heybetli kara atımı
Ekeleer dep, cakıgan.		Getirin diye, emretti.
Ol maldı odus baatır		O atı otuz bahadır
Ceti künge bedireyle, tappadı.		Yedi gün arayıp, bulamadı.
Buurıl-Kaan cakırgan:		Buurıl Kağan yine emretti:
- Mal başkarza, mineten	1855	- Hayvanları gezerken bindiğim
Bayım-Çookır adımdı		Bayım Çookır atımı
Ekeler dep aytkan.		Getirin dedi.
Bargan elçi udabadı –		Elçi gittikten sonra çok geçmedi
Bayım-Çookırdı alıp keldiler.		Bayım Çookır'ı alıp getirdiler.
Buurıl-Kaan çookır attıñ	1860	Buurıl Kağan benekli atın
Bajın, közin sıymay tudup,		Başını, gözünü sıvazlayıp,
Möñün üygen üygendedi.		Gümüş dizgini taktı.
Bayım semis çookır at		Besili, semiz benekli at
Balık çılap semir kaltır.		Balık gibi semirmiş.
Üç büktelgen kazızı	1865	Yağı üç boğum olup,
Torsugına cedip tüştir.		Dizine sarkmış.
Üç kurlu semis mal		Üç kuşaklı semiz atın
Koobılına oturala,		Kuyruğuna oturup,
Koy kabırıp cürgediy.		Koyun otlatılabilirdi.
Cayaazına oturala,	1870	Beline oturup,

Çar kabırıp cortkodıy.		Öküz otlatılabilirdi.
Ötküre semis bayımdı		Çok semiz atı
Örökön kaan eertey berdi.		İhtiyar kağan eyerledi.
Ak-köböñ tokumın saldı,		Ak pamuktan eyer keçesini koydu,
Möñün küler eerin saldı.	1875	Gümüş, bronz eyerini koydu.
Togus kolon koştoy tartat,		Dokuz kolanı birlikte çekti,
Altı koloñ alıp tartat.		Altı kolanı alıp çekti.
Kömdörgözin tartıp turdı.		Göğüs kayışını çekti.
Köm arçımak arta saldı.		Deri heybesini yükledi.
Kuuşkanın cıldırt turdı,	1880	Kuskunu çekip geçirdi,
Kuu tuluptı arta saldı.		Ak tuluğu yüklendi.
Kan-Kapçıkay örökön		İhtiyar Kan Kapçıkay
Kök boşkozın kodordı.		Gök çıkını çekti.
Korgolcın tajuurga taptagan		Kurşun matarayı
Korocon arakı alıp berdi.	1885	Alıp korocon içkisini verdi.
Altın tajuurga tajuurlagan		Altın mataraya doldurulmuş
Aracan-korocon alıp berdi.		Aracanla koroconu alıp verdi.
Terek bürineñ taptap etken		Kavak yaprağından yapılmış
Tere tajuurdı tutturdı.		Deri matarayı verdi.
Kayıñ bürineñ cazap etken	1890	Kayın yaprağından yapılmış
Kara tajuurdı tutturdı.		Kara matarayı verdi.
Ceeren adım kelgençe,		Kızıl atım gelene kadar,
Slerdiñ adaar soozın, nökör!		Sizin atınız dinlensin, dostum!
Bayım semis bazıp bolbos,		Semiz at yürüyemez,
Cılım semis cılıp bolbos.	1895	Semizlikten gidemez.
Semis maldıñ teri açu,		Semiz atın teri acı,
Çeçen kijiniñ tili açu.		İyi konuşanın sözü acı.
Attı emeş soodor deşti.		Atı biraz dinlendirmeli dedi.
Temdü-Bökö abakaylu		Temdü Bökö eşli
Tenek-Böködiñ ayılına barar,	1900	Tenek Bökö'nün evine gidelim,
- deşkiledi.		dediler.
Tenek-Böködiñ ayılına		Tenek Bökö'nün evine
Erke-Toyloñ abakaylu		Erke Toyloñ eşli
Buurıl-Kaan boyu baştap,		Buurıl Kağan önde gidip,
Altan baatır koltıkçılu,		Altmış bahadır uşağı
Ceten kezer ködöçilü	1905	Yetmiş yiğit yardımcısıyla
Cede konup kelgiledi.		Yetip geldi.
Celbegen öbögön olordıñ kiyineñ		Onların peşinden ihtiyar Celbegen
Baza kojo kelbey kayttı.		Onlarla birlikte geldi.
Ces örgöödi açarda,		Bakır sarayı açıp,
Erke-Toyloñ ozo kirdi.	1910	Önce Erke Toyloñ girdi.
Onıñ kiyineñ kirgeni		Onun peşinden giren
Altan altı kojoñçı kelin,		Altmış türkücü gelin,
Onıñ kiyineñ kirgeni		Onların peşinden giren
Buurıl-Kaan la Kan-Kapçıkay,		Buurıl Kağan ile Kan Kapçıkay,

Onıñ kiynineñ kirgeni	1915	Onların peşinden giren
Çööçöy tudatan törtön bala,		Kadeh tutan kırk delikanlı,
Onıñ kiynineñ kirgeni		Onların peşinden giren
Altan togus ködöçilü,		Altmış dokuz yardımcılı,
Toguzon togus biyeçilü		Doksan dokuz dansçı
Ceti baştu Celbeen öböön.	1920	Yedi başlı Celbeen oldu.
Tenek-Bökö korkıgan boyınça,		Tenek Bökö korkup
Turgan boyı otura tüşti,		Oturup kaldı,
Ces tayagın tuura saldı.		Bakır sopası elinden düştü.
Kaçılanıp, otura tüjüp		Bağdaş kurup oturup,
Kaan kelgenin kaykay berdi.	1925	Kağanın gelişine şaşırdı.
Temdü-Bökö örökön		İhtiyar Temdü Bökö
Üç temdenip, örö turdı,		Üç kez yekinip, ağaya kalktı.
Solum kijige udura bastı.		Misafire doğru yürüdü.
Erke-Toyloñ abakay		Erke Toyloñ hatun
Emeş tuura turup kaldı.	1930	Biraz yaklaştı.
Kan-Kapçıkay baatır kiji		Bahadır Kan Kapçıkay
Temdü-Bökö abakayla		Temdü Bökö'yle
Calañ keptü alakanın		Ova gibi elini
Caya tudup ezendeşti.		Uzatıp tokalaştı.
Calbış keptü caaktarın	1935	Alev gibi yanaklarını
Cölöy tudup, oçomdoştı.		Dokundurup öptü.
Tenek-Bökö baatırdıñ		Tenek Bökö bahadırın
Kobı keptü kolınañ		Vadi gibi elini
Koştoy tudup ezendeşti.		Tutup tokalaştı.
Koo kırlañdıy tumçugın	1940	Dağ yamacı gibi burnunu
Cölöy tudup çopolodı.		Uzatıp öpüştü.
Büdün calañ büdüşteri		Görünüşleri heybetli
Tüp le tüñey baatırlar.		Birbirine benzer bahadırlar.
Carım kaya caaktarı		Yanakları yarım kaya gibi
Calbış oşkoş kezerler.	1945	Alev gibi yiğitler.
Ezendejip toktogondo,		Selamlaşma bitince,
Buurıl-Kaannıñ abakayı		Buurıl Kağan'ın eşi
Tayga keptü tajuurlardı		Dağ gibi mataraları
Temdü-Bökögö tutturat.		Temdü Bökö'ye verdi.
Mejeliktiy bulkunçaktı	1950	Küçük matarayı
Tenek-Bökögö tutturdı.		Tenek Bökö'ye verdi.
Temdü-Bökö örökön		İhtiyar Temdü Bökö
Süünbes boyı süüne berdi.		Sevinmezdi sevindi.
Süün te turza, cüregi sıstayt.		Sevinse de yüreği sızladı.
Alañ-teleñ bu kaykadı.	1955	Çok şaşırdı.
Arakılu tajuur kolgo tuttı.		İçki matarasını aldı.
Ak çirdekti caya saldı,		Ak kilimi yaydı,
Ayılçılardı otrgustı.		Misafirleri oturttu.
Altın stol cıldırıp keldi.		Altın masayı donattı.

Küreñ çirdek caya saldı,
Külükterin oturgustı,
Küler stol cıldıra tarttı.
Kündülü ayak urup keldi,
Ak la sütle kündüledi.
Ayı cok ol Altayga
Ay tiygendiy bu süündi,
Küni cok bu Altayga
Kün tiygendiy ol meendi.
Neniñ uçun süüngen deze,
Elen çaktıñ eki üyege
Eki bökö cadarda,
Ejigineñ korkup iyt kirbeen,
Tünügineñ korkup kuş kirbeen.
Tajuurlu arakı tutturıp,
Caan kaan kelerdeñ bolgoy,
Boluştoptu tudungan
Bala barka da kirbeyten emey.
Er cajına Tenek-Bökö
Töödiñ komıdın moynına
Kiyip alıp,
Çar terezi moynoklo
Cadık tartıp, töñöş tartıp
Kara bajı kajaygança,
Katu tiji sarargança,
Uydıñ caanı buka keptü
Kaannıñ ayılına cürze de,
Aylıña aparıp iç dep,
Açu aştı berbeyten.
Kerigine keergen tüşpes,
Karamına kargaa tüşpes
Erke-Toyloñ örökön
Temdü-Bökögö tajuurlu
Arakı ekelip tuturarda,
Tatu kursak ekelerde,
Temdü-Bökö körölö,
Örökönniñ bolçok cüregi
Bort ederde,
Bogono söögi sırt edele,
Süünze de, cüregi sıstaganı bu.
Ol aylangan albatı –
Onçozı tekşi cırgay berdi.
Kara tajuur aça tartıp,
Aracan, korocon urguladı.
Ceeren oñdu koyu aş

Kahverengi kilim yaydı,
Yiğitleri oturttu,
Bronz masayı donattı.
İkrâm edeceği kâseyi doldurdu,
Ak süt ikram etti.
Aysız o Altay'a
Ay değmiş gibi sevindi,
Güneşsiz bu Altay'a
Gün değmiş gibi mutlu oldu.
Niçin sevindi derseniz,
İki nesil boyunca
İki yiğit yaşayıp da,
İt korkup kapılarından girmemişti,
Kuş korkup bacalarından girmemişti
Matarada içki getirip,
Kağanın gelmesi bir yana,
Şişe taşıyan
Çocuk bile girmemişti.
Bu yaşına kadar Tenek Bökö
Devenin hamudunu boynuna
Takıp,
Öküz derisinden kayışla
Odun çekip, kütük çekip
Kara başı ağarana kadar,
Sert dişi sararana kadar,
İneğin büyüğü boğa gibi
Kağanın evine gitse de,
Evine davet edip iç deyip,
İçki vermemişti.
Cimriliğinden servi kuşu konmaz,
Hasisliğinden karga konmaz
İhtiyar Erke Toyloñ
Temdü Bökö'ye matarada
İçki getirip verince,
Lezzetli kursak getirince,
Bunu gören Temdü Bökö
İhtiyarın yuvarlak yüreği
Cız ettiğinde,
sert kemiği kırt ederek,
Sevinse de, yüreği bundan sızladı.
Oradaki halk
Hepsi keyifle eğlendi.
Kara matarayı açıp,
Aracan, korocon doldurdular.
Kızıl renkli içki

Temdü-Böködöñ baştaldı.
Törtön kızıl çööçöy
Örgööni aylanıp bojoboyt.
Törtön tüñey boylu bala
Çömçöyip le bojoboyt.
Bulkunçaktu arakıdı
Temdü-Bökö alala,
Altın çööçöy albaan
Togus caştu kara bukadıñ
Eki müzine toltura urala
Kan-Kapçıkay la Tenek-Bökö
Eki müüstü süzüştirele,
Olor ekü uurtaganınañ ulam
Kal üyediñ kalıgına
Çööçöy süzüştireri cañ kelişken.
Bulkançaktu arakı –
Buruuzı coktıñ kündüüzi.
Buka müüzi çööçöylör –
Çili çööçöydiñ nacızı.
Arakı bar bolzo,
Buka müüzine urup iç.
Buura çılap çakırba.
Buka çılap serpilbe.
Arakı tügenze, çööçöy tügenbes.
Salın koy, sabaan kerek bolor.
Eki çööçöy içele,
Ereen-tereen caykangılayt.
Cañıs çööçöy içele,
Caagı tıñıp kuuçını köptöyt.
Anañ mınañ çööçöy kelerde,
Açap Celbegen kaladı.
Ay maltazın al çıgıp,
Agaş terekke kadap koydı.
Kuu tulubın belineñ çupçup,
Kurgak terekke artıp saldı.
Celbegen çeberlep kirele,
Eki kaannıñ ortozına
Ekilgi, topçuurdı oynodı.
Eki böködiñ kolına
Kojoñdu çööçöy cetirdi.
Celbegenge kelgen tuuramnıñ
Ceti ülüdiñ eküzin
Ekü bökö kaçan da
İzü bolzo "pop" debey,
Açu bolzo "ok" debey,

Temdü Bökö'den içilmeye başladı.
Kırk kızıl kadeh
Sarayı dolanıp bitmedi.
Birbirine benzer kırk genç
Doldurmakla bitiremedi.
Küçük mataradaki rakıyı
Temdü Bökö alarak,
Altın kadehi almayan
Dokuz yaşındaki kara boğanın
İki boynuzuna doldurup
Kan Kapçıkay ile Tenek Bökö
İki boynuzu tokuşturarak,
Onların ikisi içtiği için
Cesur neslin halkına
Kadeh tokuşturma geleneği kaldı.
Küçük mataradaki rakı
Suçsuzun ikramı.
Boğa boynuzundan kadehler
Cam kadehin dostu.
Eğer rakı varsa,
Boğa boynuzuna doldurup iç.
Buğra gibi bağırma.
Boğa gibi böğürme.
Rakı bitse de, kadeh bitmez.
Kenara bırak, ihtiyacın olur.
İki kadeh içince,
Yalpalayıp sallandı.
Tek kadeh içince,
Yanağı kızardı, sohbeti arttı.
Oradan buradan kadeh gelince,
Aç gözlü Celbegen sıçrayıp aldı.
Ay gibi baltasını alarak çıkıp,
Kavak ağacına sapladı.
Ak tuluğu belinden çıkarıp,
Kurumuş kavağa astı.
Celbegen dikkatle içeri girerek,
İki kağanın arasına (oturup)
İkiliyle topçuur çaldı.
İki yiğidin eline
Türkü söyleyerek kadeh verdi.
Celbegen'in payına gelen kadehin
Yedisinden ikisini
İki yiğit hiçbir zaman
Sıcaksa "üf" demeden,
Sertse "âh" demeden,

Alıp içerge kelişti.	2045	Alıp içtiler.
Kojoñdogon kojoñı bu.		Söylediği türküsü şuydu.
Celbegen aytkan sözi bu:		Celbegen'in sözleri:
- Ceeren buka moynına		- Kızıl boğanın boynunda
Ces komıdı turbas pa,		Bakır hamut durmaz mı,
Celbegen akıy bergende,	2050	Celbegen verir de,
Sendiy bökö içpes pe?		Senin gibi yiğit içmez mi?
Kök bukadıñ moynına		Gök boğanın boynunda
Kömdü komut turbas pa?		Deri hamut durmaz mı?
Köörkiy celbegen bergenin		Garip Celbegen'in verdiğini
Temdü-Bökö tutpas pa?	2055	Temdü Bökö tutmaz mı?
Buka bajın katu dep,		Boğa başın sert diye,
Taştaadıy öy keler.		Atılacak zaman gelir.
Buuday köstü sıkık dep,		Buğday gibi kısık gözlü diye,
Bodoobodıy tuş keler.		Sayılmayacak zaman gelir.
- Çoçko bajın katu dep,	2060	- Domuz başını sert diye,
Taştabaadıy öy keler.		Atılmayacak zaman gelir.
Tostok köstü sokor dep,		Patlak gözlü kör diye,
Bodoboodıy öy keler.		Sayılmayacak zaman gelir.
Kıldañ çiçke cañ bolzo,		Kıldan ince töre de olsa,
Kıya bazar cañıñ cok.	2065	Kaçman mümkün değil.
Celbegenniñ ceti bajı		Celbegen'in yedi başı
Ceti başka kojoñdoodıy bolgon.		Yedi türlü türkü söylüyor gibiydi.
Cük le üç bajı kojoñdoon.		En fazla üç başı türkü söylüyordu.
Neniñ çun andıy deze,		Niçin öyle derseniz,
Celbegenniñ tört bajı	2070	Celbegen'in dört başı
Boş cok bolgon:		Başka işle meşguldü.
Celbegen bir bajıla komıs oynogon,		Celbegen bir başıyla kopuz çalıyor,
Bir bajıla kuuçındagan,		Bir başıyla konuşuyor,
Bir bajıla şoor oynogon,		Bir başıyla kaval çalıyor,
Bir bajıla komudagan.	2075	Bir başıyla da şikâyetleniyordu.
Temdü-Bökö örökön		İhtiyar Temdü Bökö
Cüs kulaktu kazanga		Yüz kulplu kazanda
Cüzün-cüüri et kaynatkan.		Çeşit çeşit et kaynatmıştı.
Ceten cüzün ette		Yüz çeşit etin içinde
Cañıs la koydıñ edi cok.	2080	Yalnızca koyun eti yoktu.
Koydıñ edi bar da bolzo,		Koyun eti olsa da,
Önötiyin tilbeen oşkoş.		Kasden parçalanmamıştı.
Tepşidi kaan abakayı aayınça		Tepsiyi kağan eşi olduğu için
Erke-Toyloñ baştagan.		Erke Toyloñ açtı.
Solun etti cip turgança,	2085	Değişik eti yerken,
Buurıl-Kaannıñ bu cajına		Bu yaşına kadar Buurıl Kağan'a
Berbiy turup ıçkıngan.		Çıkarıp vermemişti.
Tere tajuur arakı		Demir mataradaki içki
Kan-Kapçıkaydañ baştalala,		Kan Kapçıkay'dan başlayarak,

Kalık aylanıp,
Urup keldi.
Solun etti cigenderge
Temdü-Bökö mınayda kokırlagan.
Kokırlap aytkan sözi bu:
Toyooron kiyninde,
Todu koydıñ kuyrugı
Katu boloton emey.
Kööröy baran tujunda
Köbü kuraan kuyrugı
Kaksu boloton emey.
Koydıñ edi tülülbegen bolzo,
Koyon edineñ amzagar.
Kuraan edineñ tülbeen bolzo,
Krolik edin cigeyer.
Erke-Toyloñ örökön
Kuu dep kuştıñ töjin alıp cidi.
Buurıl-Kaan coon sıgınnıñ
Cayaazın alıp cidi.
Kan-Kapçıkay öbögön
Töödiñ caanı tönön buuradıñ
Örköjin alıp cidi.
Öskö kelinder
Bayım baytal kazızıla
Boro koyon bogonozıla
Cüzün-cüür kursaktı
Ajanıp oturala,
Erke-Toyloñ sanandı:
- Kalaptu bütken Kan-Kapçıkayga
Kança konok oturarda,
Korocınnıñ arakızınañ öskö
Arakı da urulbaan.
Koydıñ, iriktiñ edineñ öskö
Uça, töş salınbaan.
Tenek-Bökö bökö bay ba,
Buurıl-Kaan dep, kaan bay ba?
Temdü-Bökööniñ sanaazındıy
Tereñ sanaa cok uçun
Aş kursagın azıp bolboy,
Ayılçı kelerde, kündülep bolboy.
Cürgenimneñ ulam
Suu körböy, ödügin çupçup,
Curtın körböy, ceenine barıp,
Cer altınañ çıkkanım uçun,
Adama kargadıp, bogırtıp,

Halkı dolaşıp,
Dolduruldu.
Değişik eti yiyenlere
Temdü Bökö şöyle şaka yaptı.
Şakalı sözleri şunlardı:
Doyduktan sonra,
Besili koyun kuyruğu
Sert gelir.
İyice yedikten sonra
Nazik kuzu kuyruğu
Kokmuş gibi gelir.
Koyun eti dilinmemişse,
Tavşan etinin tadına bakın.
Kuzu eti dilinmemişse,
Tavşan etini yiyin.
İhtiyar Erke Toyloñ
Kuğunun döşünü alıp yedi.
Buurıl Kağan semiz geyiğin
Yağlı sağrısını alıp yedi.
İhtiyar Kan Kapçıkay
Devenin büyüğü buğranın
Hörgücünü alıp yedi.
Diğer gelinler
Besili kısrağın yağı,
Boz tavşanın kemiğiyle
Çeşit çeşit yiyeceği
Oturup yerken
Erke Toyloñ şöyle düşündü:
Heybetli yaratılışlı Kan Kapçıkay'a
Kaç gün misafir oldu da,
Korocon içkisinden başka
Rakı sunmadık.
Koyunun, koçun etinden başka
Sırt, döş eti konmadı.
Tenek Bökö mü zengin yiğit,
Buurıl Kağan mı zengin kağan?
Temdü Bökö'nün aklı gibi
İnce düşüncemiz olmadığı için
Yeterince iyi yemek hazırlamayıp,
Misafiri iyi ağırlayamadık.
Hayatım boyunca
Dereyi görmeden ayakkabı çıkarıp,
Yurdumu görmeden yeğenine gidip,
yeraltından geldiğim için,
Babamın lanetine uğrayıp,

Cürgenim ol -a-a dep,	2135	Kadersizliğim bu diye,
Erke-Toyloñ sananganınañ ulam,		Erke Toyloñ düşündüğü için,
Kerik kılıgın toktotkonınañ ulam		Cimriliğini terkettiği için
Cebren çaktıñ çagına		Eski çağdan beri
Cerdeñ semis kayda da cok bolup,		Topraktan bereketlisi olmadığı için,
Cer carandı.	2135	Toprak bezendi.
Ada çaktıñ çagına		Önceden beri
Altaydañ bay cok bolgonınañ ulam		Altay'dan zengini olmadığı için
Albatı bayıdı.		Altay zenginleşti.
Ülgerge aydılgan uçurı bu,		Şiirde söylenen anlamı bu,
Çörçökkö aydılgan sös bu.	2140	Masalda söylenen söz bu.
Neneñ de artık cer semis.		Toprak her şeyden bereketli,
Nedeñ de artık cer caraş.		Toprak her şeyden güzel.
Neneñ de artık cer bay,		Toprak her şeyden zengin,
Neneñ de artık cer katu.		Toprak her şeyden katı.
Temdü-Bökö örökön	2145	İhtiyar Temdü Bökö
Añtıgarlu nacı bolzın,		Ant içmiş dostum olsun,
Abakayıña apar ber dep,		Eşine ver diye,
Togus ayrı altın toñrak		Dokuz başlı bıçağı
Alıp berdi Kan-Kapçıkayga.		Alıp verdi Kan Kapçıkay'a.
Emdi kaan çokçıl dedi,	2150	Kağan şimdi güçlü dedi,
Emdi kaan cuuçıl, - dedi.		Kağan şimdi savaşçı, dedi.
Ayılga, curtka da oturza,		Evinde, yurdunda da otursa
Aybılanıp ta turbay.		İsteğini isteyebilir.
Cuuga-çakka cürze,		Savaşa, cenge de gitse,
Tuzalanıp ta cürbey.	2155	Ondan faydalanabilir.
Tegin bıçak emes dedi.		Sıradan bıçak değil dedi.
Caan kerektü bıçak		Çok faydalı bıçaktır
Tegin bir de açılbas.		Hiç boş yere açılmaz.
Kojoñdozo, açılar.		Türkü söylenirse açılır.
Bir ayrızın aça tartsa,	2160	Bir başını açsan,
Bir baatır tüjüp keler.		Bir bahadır peyda olur.
Kandıy da kiji ötür bolbos –		Hiç kimseyi geçirmez
Key kebizin baatırlar.		Çok güçlü bahadırlar.
Tenek-Bökö Kan-Kapçıkayga		Tenek Bökö Kan Kapçıkay'a
Küler kaptu kuulu kol mıltık berdi.	2165	Bronz kaplı pirinç tabanca verdi.
Bir maajızın bılça bassa,		Bir tetiğini çeksen,
Ceti takıp ulay adar.		Peşpeşe yedi kez atar.
Ekinçi maajıdı bılça bassa,		İkinci tetiğine bassan,
Togus takıp ulay adar.		Peşpeşe dokuz kez atar.
Ceti katap atkanınañ	2170	Yedi kez attığı zaman
Ces oktor çıgar.		Bakır kurşun atar.
Togus katap atkanınañ		Dokuz kez attığında
Kuulu oktor çıgar.		Pirinç kurşun atar.
Erlik-biydiñ uzı etken.		(Onu) Erlik Biy'in ustası yapmış.

Eelü kol mıltık
Kan-Kapçıkay alıp tagındı.
Cajı cetken caan kiji
Karmanında bıçak cok,
Kaptu mıltıgı cok.
Us etkenin uska caraar,
Kaan kayralı kaanga caraar.
Anañ arı kuuçındaştı.
Kuuçındajıp ugup oturza,
Tenek-Bökö lö Temdü-Bökö
Olor ekü birigele,
Odus bala azıragan boltır.
On beş kıs, on beş uul.
O beş uul onçozı
Kam bolup, kaan bolup bargan emtir.
Ol tujunda andıy öy boluptır.
Kem cakşı kamdap biler –
Aylatkış kiji dep, kaanga cöptöör.
On beş kıs onçozı
Çıdayla, nama bolup bargan emtir.
Kan-Kapçıkayga Buurıl-Kaan
Kanaydaarın bolbogoy.
Temdü-Böködöñ suray saldı.
Erdiñ curtı een bolorgo cat, bılar,
Ejügiste iydis karıdı.
Temdü-Bökö katkırala, ayttı:
- Men sege öçkön ottı kamızar –
Barkı berip köröyin.
Ölgön kiji tirgizer –
Bıyan berip köröyin.
Kandıy-kandıy baatır kiji
Bojop kalgan catsa,
Söögin kömdürbiy
Tirgizele, apar boyıñ.
Azıraal cür.
İytke sanaarkaba.
Kayda, kayda cakşı küçük körünze,
İyttiñ küçügin baldarga ekeler dep
aydıp,
Emeze uyalu börüdiñ
Uyazın tabala,
Küçükterin ekelele,
Azırap al cür.
Börüdiñ közi kandu añ bolor.
Börüdiñ küçügin iyt edip,
Azıraarga turgan bolzoñ –

İyeli tabancayı
Kan Kapçıkay alıp taktı.
Yaşı kemâle ermiş yaşlı kişi
Cebinde bıçağı yok,
Kaplamalı tüfeği yok.
Ustanın yaptığının kıymetini usta bilir,
Kağanın övgüsünü kağan bilir.
Ondan sonra konuşmaya devam etti.
Konuşunca öğrendi ki,
Tenek Bökö'yle Temdü Bökö
Onlar evlendikten sonra,
Otuz çocuk büyütmüş.
On beşi kız, on beşi erkekmiş.
O beş oğlanın tamamı
Kam olup, kağan olup gitmiş.
O zaman öyleymiş.
Kim iyi kamlar,
Geleceği görürse, kağana akıl verirdi
On beş kızın tamamı
Büyüyüp, lama olmuş.
Kan Kapçıkay'la Buurıl Kağan
Ne yapacaklarını bilemediler
Temdü Bökö'ye sordular.
Erin yurdu sahipsiz kalıyor,
Kapımızda itimiz yaşlandı.
Temdü Bökö gülerek, şöyle dedi:
- Ben size sönen ateşi alevlendirir
Hediye vereyim.
Öleni diriltir
Armağan vereyim.
Herhangi bir bahadır
Ölüp kalsa,
Cesedini gömdürmeyip,
Diriltip alın.
Besleyip yetiştirin.
İt için ise üzülmeyin.
Herhangi bir yerde it eniği görseniz,
İt eniğini çocuklara götürüyorum
deyip,
Ya da yuvalı kurdun
Yuvasını bularak,
Yavrularını getirip,
Besleyip büyütün.
Kurt gözü kanlı hayvandır.
Kurdun yavrusunu it yerine koyup,
Besleyip büyütürsen,

Küçüktiñ közin körüktiñ Yavrunun gözünü körüğün
Çogına aldırt iy. Közüne tut.
Küçüktiñ közineñ kan tögiler. Yavrunun gözünden kan dökülür.
Közin iriñtitpey arjan sook suula Gözünü iltihaplandırmadan soğuk
cunar. *kaynak suyuyla yıka.*
Ol tujında kara köstü iyt bolup kalar. O zaman o kara gözlü it olur.
Bu kuuçın cañıs ta Bu konuşma yalnızca
Kan-Kapçıkayga emes, Kan Kapçıkay'a değil,
Kojoñçı kelinderge de, Türkücü gelinlerin,
Çööçöy tutkan kıstarga da,- Kadeh tutan kızların,
Onçozına caragan. Hepsinin hoşuna gitti.
Anaytkanıñ ol soondo, Bunları söyledikten sonra,
Azuludañ Kan-Ceeren at Yırtıcı dişli at Kan Ceeren
Çagıradañ kiştey saldı. Yüksek sesle kişnedi.
Barar bolzo, kapçay kerek, - diyt, Gideceksek hemen gidelim, dedi.
Keler bolzo, kapşay keler kerek, - diyt Geleceksek hemen gelelim, dedi.
Buurıl-Kaannıñ adı Buurıl Kağan'ın atı
Sooduzı cedip kaltır. Yeterince dinlenmiş.
Kan-Kapçıkaydıñ adı Kan Kapçıkay'ın atı
Toyınıp alala, tıştanıp alala, Doyup, dinlenerek
Kelgen emtir. Gelmiş.
Altan tüñey calçılar Birbirine benzeyen altmış uşak
Soloñıdıy ceeren attı Gökkuşağı gibi al atı
Altın üygenle üygendedi. Altın dizginle dizginledi.
Köböñ calañ tokımın saldı. Pamuk gibi eyer keçesini saldı.
Küler altın eerin saldı. Bronz, altın eyeri koydu.
Tolgomoldu togus kuuşkandı Dolamalı dokuz kuskunu
Tolgoy tudup kuuşkandadı. Dolayıp geçirdi.
Katamaldu kat koloñdı Kat kat kolanı
Katay, tetey tartıp keldi. Dolayıp çekti.
Üç üyelü kömdörgödi Üç parçalı göğüs kayışını
Omırudañ oroy tarttı. Omurundan dolayıp çekti.
Kök buluttıy kök boçkodı Gök bulut gibi gök heybeyi
Temdelejip arta saldı. Yekinip yükledi.
Kança cuudıñ koo kuyagın Sayısız savaş zırhını
Katay tutup böktör turat. Üs üste tutup yığdı.
Tenek-Bökö ayılınañ Tenek Bökö'nün evinden
Altan baatır koltıkçılu Altmış bahadır hizmetçili
Ceten kezer koruıçıldu, Yetmiş yiğit korumalı,
Buurıl-Kaan la Kan-Kapçıkay Buurıl Kağan'la Kan Kapçıkay
Kança tümen ködöçilü, Sayısız uşaklı,
Erke-Toyloñ abakaylu Erke Toyloñ eşli
Eeçiy-deeçiy çıkkılap, Peşpeşe çıkıp,
Ulay-teley baskılap, Art arda yürüyüp,
Buurıl-Kaannıñ örgöözine Buurıl Kağan'ın sarayına
Mında kelgen kirgiledi. Gelip girdiler.

Atanardıñ çööçöyi dep,
Üydejüge arakı urdı.
Atanar baştıñ kazanı dep,
Üstü-cuulu et kaynattı.
Mında salgan tatu aşta –
Bulut keptü kazı salıldı.
Bu taygadıy örköştör –
Töö caanı tönön buura.
Uy caanı kara buka –
Bazıp bolbos bayım semis.
Cılıp bolbos cılmay sarlık cayaazı.
Aba-cıştıñ eezi bolgon –
Sarı ayudıñ kıltazı.
Kara Talaydıñ eezi bolgon –
Ker-balıktıñ sübezi.
Mını cigen ulustıñ
Küçine küç kojıldı.
İydezine iyde kojıldı.
Caş baldar cigen monço,
Edine et kojulıp caanay berdi.
Caan ulus cigen monço,
İydezine iyde kojulıp, semire berdi.
Buurıl-Kaannıñ abakayı
Kan-Kapçıkay öbögöngö
Altın karıs plat berdi.
Tegin plat emes,- dedi.
Abakayıña apar ber, - diyt.
Elen çaktıñ eki üyege
Iraşpas nacı bolzın, - dedi.
Üç katap serbigezin –
Ölgön kiji tındanıp turar.
Üç katap celbigezin
Öçkön ot küyüp çıgar.
Kan-Kapçıkayga Buurıl-Kaan
Kara cılan armakçı berdi...
Kara cılannıñ terezineñ
Katpay sulap etken boluptır.
Neni çañmadarga turgañ-
Çaçsala, tutpay kalbas.
Ay karañuy tün de bolzo, kem cok,
Açık carık tüş te bolzo, kem cok.
Ölzin degendi çañmadaza,
Armakçızıla salar cañdu.
Kara cılan öltür salar.
Tudayın degeni tutsa,

Yola çıkmanın şerefine deyip,
Ayrılık rakısı doldurdular.
Yola çıkma yemeği deyip,
Yağlı et kaynattılar.
Burada pişirilen yemeğe
Bulut gibi yağ konuldu.
Dağ gibi hörgüçler,
Deveden büyük buğraların.
İnekten büyük bağa (pişirildi)
Semizlikten yürüyemez.
Sürünemez sarlık beli.
Ormanın sahibi olan
Sarı ayının yağlı eti.
Kara Deniz'in sahibi olan
Balinanın yağlı kaburgası.
Bunları yiyen insanların
Gücüne güç katıldı.
Kuvvetine kuvvet katıldı.
Küçük çocuklar yer yemez,
Etine et katılıp büyüdü.
Büyük insanlar yer yemez
Kuvvetlerine kuvvet katılıp semirdi.
Buurıl Kağan'ın eşi
İhtiyar Kan Kapçıkay'a
Karış boyunda altın örtüyü verdi.
Sıradan örtü değil, dedi.
Götürüp eşine ver, dedi.
İki nesil boyunca
Ayrılmaz dostu olsun, dedi.
Üç defa silkince
Ölen insan canlanır.
Üç defa sallayınca
Sönen ateş yanar.
Buurıl Kağan Kan Kapçıkay'a
Kara yılandan kement verdi...
Kara yılanın derisinden
İşlenip yapılmış.
Neyi tutmak istersen,
Atsan, tutarsın.
Gece karanlığı da olsa, önemli değil,
Gündüz aydınlığı da olsa, önemli değil.
Birini öldürmek için atsan,
Kemendi atman yeterli.
Kara yılan öldürür.
Tutmak için atsan,

Buudı salbay tudar cañdu.	2310	Bağı salsan tutar.
Kalcuudı tutsa, coboş bolor.		Öfkeliyi tutsa, uysal olur.
Coboştı tutsa, bekem bolor.		Uysalı tutsa, yiğit olur.
Uçurı caan kara armakçıdı		Bu sihirli halatı
Tegin kiji etpegen.		Boş kişi yapmamış.
Erlik-biydiñ abakayı	2315	Erlik Biy'in eşi
Kuznetske sulap etken.		Demirciye yaptırmış.
Tarmalu kara armakçıdı		Sihirli kara halatı
Kan-Kapçıkay alala,		Kan Kapçıkay alarak,
Oroy tudup,		Tutup sararak,
Altın karıs platka	2320	Karış boyunda altın örtüye
Ak torkogo oroylo,		Altın İpeğe sararak,
Arçımakka salıp aldı.		Heybeye bağladı.
Altın karıs plattı		Karış boyunda altın örtüyü
Tegin kiji etpegen.		Boş kişi yapmamış.
Erlik-biydiñ abakayı	2325	Erlik Biy'in eşi
Karañuy tündüy örgöögö		Karanlık gece gibi sarayda
Ceti künge tüüp etken		Yedi gün boyunca örmüş
Tümen kalık tıngaratan		Sayısız halka can veren
Tirü cayuuçıdıñ		Diri yaratıcının
Barkızınañ barkı alala,	2330	Hazinesinden pay alarak,
Bu platka çıpçap kiyen.		Bu örtüye sarmış.
Mını tartıngan kiji		Bunu çeken insan
Cebren çaktıñ çagına		Eski çağlarda
Ölör salımı cok edip,		Ölümü yok edip,
Cazap çıpçap kiygen boluptır.	2335	İyice giyinirmiş.
Kan-Ceeren aldına		Kan Ceeren'in önüne
Kan-Kapçıkay körgüzele,		Getirip Kan Kapçıkay göstererek,
Arçımaktıñ bir kılına		Halatın bir kılına
Algan barkılardı salıp aldı.		Aldığı hediyeleri astı.
***		***
Anañ arı ne bolgonın	2340	Ondan sonra ne olduğunu
Aydayın la, cibe, bala,		Söyleyeyim, emi bala,
Kan-Kapçıkay cürümin		Kan Kapçıkay'ın hayatını
Kaylayın la cibe, bala!		Anlatayım, emi bala!
Eki tüñey baatır		Birbirine benzer iki bahadır
Eerlü adın mingilep,	2345	Eyerli atlarına binip,
Buurıl-Kaannıñ örgöözineñ		Buurıl Kağan'ın sarayından
Eeçijip atandı.		Peşpeşe yola çıktı.
Cayalgalu ceeren at		Kıymetli kızıl at
Bajı közi oynop bardı.		Başı, gözü oyanayıp gitti.
At kazazın kazalagan,	2350	At dörtnala gitti,
Alın kolı biyelegen		Ön ayakları uçtu
Suu salmadı salmalagan,		Güzelce yol aldı,
Kiyin budı corgologon.		Arka ayakları hızla koştu.
Kök ölöñdi kömö baspay,		Gök otu basıp ezmeden,

Köönü corgo corgolodı.
Büdün ölöñ bürte teppeyt,
Kılgan ölöñ kıya baspayt.
Alın tuygak tepken cerdeñ
Ak çeçekter cayılıp östi.
Kiyin tuygak baskan cerdeñ
Kök çeçekter tomulıp östi.
Baday baskan isterineñ
Komırgay bajı koolop çıktı.
Sañ tömöngö tüjerde,
Calın caykap corgologon.
Sañ örögö çıgarda,
Kuyrugın cayıp corgologon.
Cer üstiniñ ceten kaan
Tekşi kaykap körör boldı.
Altay üstiniñ altan kaan
Alañ kaykap körör boldı.
Müngen adın semizin,
Bazıdınıñ sedeñin!
Eer, üygenniñ carajın,
Altın-möñün köbüzin,
Köö-kuyagın carajın,
Topçıların köbüzin,
Albatı-con kaykap,
Aylık cerge üydeştiler.
Tenek-Bökö lö Temdü-Bökö
Olorlo kojo kelgiledi.
Kök taygadıñ ülezine
Üydejüge arakı urdı.
Kızıl ottıy çööçöygö
Temdü-Bökö arakı ekelip,
Üç katap çööçöy berdi.
Üçülbezi kojoñdu.
Temdü-Bökönin baştapkı kojoñı bu:
- Bolçok, bolçok tayga cer -
Bolços eder cañı cok.
Mongol kızıl çööçöydiñ
Oñıp kalar cañı cok.
- Kızıl, kızıl kırlañ cer -
Kıntıs eder cañı cok.
Kıdat kızıl çööçöydiñ
Oñıp kalar cañı cok.
Ekinçi kojoñı bu:
- Altan attıñ ortodoñ
Ardak boro tanıktu,

Doğruca rahvan gitti.
Otları parçalamadı,
Uzun ota basıp ezmedi.
Ön toynaklarının bastığı yerden
Ak çiçekler yayılıp büyüdü.
Arka toynaklarının bastığı yerden
Gök çiçekler filizlenip büyüdü.
Bastığı izlerinden
Saz başları hışırtıyla çıktı.
Aşağı inerken,
Yelesini savurup koştu.
Yukarı çıkarken,
Kuyruğunu savurup koştu.
Yer üstünün yetmiş kağanı
Hepsi bakıp şaşırdı.
Altay üstünün altmış kağanı
Şaşırıp baktı.
Binilen at çok semizdi
Yürüyüşü çok güzeldi!
Eyeri, dizgini çok güzeldi,
Altın, gümüş çok fazlaydı,
Zırhı, silahı çok güzeldi,
Düğmeleri çok fazlaydı,
Halk hayretler içinde kalıp,
Aylık mesafeye uğurladılar.
Tenek Bökö'yle Temdü Bökö de
Onlarla birlikte geldi.
Gök dağa pay olsun diye
Uğurlama rakısı döktüler.
Kızıl ateş gibi kadehte
Temdü Bökö rakı getirip,
Üç defa kadeh sundu.
Üçünde de türkü söyledi.
Temdü Bökö'nün ilk türküsü bu:
- Yuvarlak yuvarlak dağın
Kabarması mümkün değil.
Moğol işi kızıl kadehin
Solması mümkün değil.
- Kızıl kızıl yamaç
Yerinden oynamaz.
Çin işi kızıl kadehin
Solması mümkün değil.
İkinci türküsü bu:
- Altmış atın arasından
Güzel boz at tanınır,

Altan kalık ortodoñ	2400	Altmış halkın arasından
Aydılgan üüre tanıktu.		Dostlar tanınır.
- Odus attıñ ortodoñ		- Otuz atın arasından
Oylok boro tanıktu.		Çevik boz at tanınır.
Odus kalık ortodoñ		Otuz halkın arasından
Oynogon bala tanıktu.	2405	Oynayan çocuk tanınır.
Üçünçi kojoñı bu:		Üçüncü türküsü şöyleydi:
- Calamannıñ cart kayıñ –		- Calama nehrinin kayınını
Cara tartkan men kandıy?		Nasıl çekip eğeyim?
Çat körbögön ulustañ		İyi görmeyen insanlardan
Caba tartkan men kandıy?	2410	Nasıl da çektim ben?
- Ülegemniñ üç kayıñ –		Ülegem nehrinin üç kayınını
Üze tartkan men kandıy?		Nasıl çekip eğeyim?
Üç körböön ulustañ		Görünmeyen insanlardan
Üüre tartkan men kandıy?		Dostlarımı nasıl ayırayım?
Kojoñdu çööçöy içilgen,	2415	Türküyle kadehler içildi,
Koştoy, koştoy cortkuladı,		Atları beraber sürdüler,
Üydeşken ulus cangıladı.		Uğurlayan insanlar döndü.
Eki tüñey baatırlar		Birbirine benzeyen iki bahadır
Eeçijip, cortup köndükti.		Peşpeşe yola çıktılar.
Buurıl-Kaan örökönniñ	2420	İhtiyar Buurıl Kağan'ın
Mal başkarza mineten		Hayvan otlatırken bindiği
Bayım semis buurıl adı		Semiz kır atı
Alın kolın alınbay,		Ön ayaklarını atmayıp,
Kiyin budın tebinbey,		Arka ayaklarını tepmeyip,
Sol kulagın soluy salıp,	2425	Sol kulağını sola çevirip,
Oñ kulagın oluy salıp,		Sağ kulağını sağa çevirip,
Cerdi tıñdap tur kaldı.		Durup yeri dinledi.
Alañ-keleñ kaykajıp,		Çok şaşırıp,
Adınañ tüşti baatırlar.		Atlarından indi bahadırlar.
Bu natazı degezin	2430	Bu da neyin nesi
Tibirt emes tibirt ugulat,		Ayak sesine benzemez ses duyuldu,
Kükürt emes kükürt ugulat.		Gürültüye benzemez gürültü duyuldu.
Cerle tüñür tüpüldep keldi.		Yerden tef sesi tımbırdayıp geldi.
Teñerile küzüñi şıñırap keldi.		Gökten çıngırak sesi şıngırdayıp geldi.
Kan-Kapçıkay örökön	2435	İhtiyar Kan Kapçıkay
Erekendi ala koydı,		Yüce kitabı alıp,
Ergek bile tooloy berdi.		Parmağıyla çevirdi.
Ay sudurın ala koydı.		Kutsal kitabını aldı.
Açа tartıp körör bolzo,		Açıp baktı ki,
Cer ködürgen Cebelek,	2440	Yeryüzünü ayakta tutan Cebelek
Ces tumçuktu kayrakan,		Bakır burunlu tanrı,
Ceeren attu Köbölökti		Al atlı Köbölök'ü
Ceti künge sakaan.		Yedi gün boyunca beklemiş.
Köbölök kelbenneñ ulam		Köbölök gelmediği için

Ölötön neme öl bolboon.
Ceti künge şıralagan.
Cer kulaktu Cebelek
Ces tüñürdeñ tartala,
Ces orbıla atkan emtir.
Ok bajınañ ot çöyilip,
Ces küzüñi şıñırap,
Buurıl-Kaannıñ örgööziniñ
Tündügineñ kirele,
Cerdin bir kadın cara tiygen.
Togus çoy kayırçaktı
Tal ortodoñ cara tiyele,
Ak platka orop kiyen,
Sarı tosko çulgap koygon
Meşke keptü hrustal
Boluştoptu cara atkan.
Koroconlo kojo urgan
Ceeren attu Köbölök
Tomonok bolup kubul kalgan.
Ceeren Köbölök attu
Cebelek emegen mınañ çıgıp,
Ölötöniñ tının üzüp,
Buurıl-Kaannıñ ayılınañ
Kan-Kapçıkaydı burulap,
Bolup albaan kara körmös
Togus künge toroloylo,
Ceti künge şıralayla,
Ceeren attu Köbölök
Cer aldına tayıldı.
Onıñ uçun Buurıl-Kaannıñ
Mal baştagan Baspak küreñ adın
Baspas edip, kijendeen bolıptır.
Cer altınnıñ Cebelegi
Bu Altaydañ tayılarda,
Bayım semis buurıl at
Tujuuzınañ çeçildi,
Buruuzınañ ayrıldı.
Ozogızınañ on artık,
Erteezineñ eki artık
Eki kezer cortup oturdı.
Eki baatır braattı.
Künniñ közin böktöp öskön
Küzüñülü küreñ tayga
Altı canı ay çalıbas –
Ay karagay agaş bütken.

Ölecek olanlar ölememiş.
Yedi gün ıstıırap çekmiş.
Yer kulaklı Cebelek
Bakır tefi çekip,
Bakır tokmağı fırlatıp atmış.
Ok başından ateş çıkıp,
Bakır çıngırak şıngırdayıp,
Buurıl Kağan'ın sarayının
Baca deliğinden girerek,
Yerin bir kat altına inmiş.
Dokuz kat demir sandığı
Tam ortasından yararak,
Ak örtüye sarılan,
Sarı kayın kabuğuna yatırılan
Mantar gibi kristal
Şişeyi kırmış.
Koroconla birlikte ona konulan
Al atlı Köbölök
Sivri sineğe dönüşmüş.
Al Köbölök atlı
İhtiyar kadın Cebelek buradan çıkıp,
Ölecek olanın nefesini kesip,
Buurıl Kağan'ın evinden
Kan Kapçıkay'ı suçlayıp,
Alamayan şeytan
Dokuz gün titreyerek,
Yedi gün ıstırap çekerek,
Al atlı Köbölök
yeraltına indi.
Onun için Buurıl Kağan'ın
Mal yöneten kahverengi Baspak atı
Ayakları tutulup, yürüyememiş.
yeraltının Cebeleği
Bu Altay'dan gidince,
Besili kır at
Bağından çözüldü,
Ağırlığından kurtuldu.
Öncekinden on kat iyi,
Eskisinden iki kat iyi
İki yiğit at sürdü.
İki bahadır yol aldı.
Güneşi kapatacak kadar büyüyen
Otlaklı kahverengi dağ
Alt tarafına ay ışığı vurmaz
Çam ağaçları yetişmiş.

Üsti canı kün çalıbas –	2490	Üst tarafına güneş ışığı vurmaz
Bu taygadıñ bajına		Bu dağın başında
Möñkü biyik uçar bütken.		Çok büyük şelale varmış.
Cük araydañ cedip çıktı.		Yavaşça çıktılar.
Buurıl-Kaannıñ semis adı		Buurıl Kağan'ın semiz atı
Orto küçin üzee teep,	2495	Orta gücüyle tepip,
Bu taygaga çıkpay kayttı.		Bu dağa çıktı.
Bu tayganıñ bajında		Bu dağın başında
Calañ tüñey barçıt kayıñ		Ova gibi gür kayın ağacı
Kalbıraşkan turguladı.		Sallanıp durdu.
Calañ tüñey terek agaş	2500	Ova gibi kavak ağacı
Telbireşken turguladı.		Savrulup durdu.
Kan-Kapçıkay öbögön		İhtiyar Kan Kapçıkay
Caan karmanın kodordı.		Büyük cebini karıştırdı.
Ceten eki bek üyelü		Yetmiş iki boğumlu
Odus tüñey möñün köstü	2505	Birbirine benzer otuz gözlü
Altın turnabay çupça tartıp,		Altın dürbününü çıkarıp,
Arı canın çiñdep kördi.		Öteleri inceledi.
Bu taygadıñ edeginde		Bu dağın eteğinde
Teñeri-Kaannıñ ceri boldı.		Teñeri Kağan'ın yeri vardı.
Kara bulutтıy kara calañ –	2510	Kara bulut gibi kara ova
Kamık maldıñ tebeezi.		Sayısız malın otlağıydı.
Cüs uçarlu kara tayga –		Yüz şelaleli kara dağ
Kalık-connıñ turluzı.		Halkın yaylasıydı.
Köbügi cok kök talay		Köpüksüz gök nehir
Köbürip agıp, mızıldap cadat.	2515	Köpürerek akıp, ışıldadı.
Köö calañ-bay Altay –		Kara ovalı kutsal Altay'ın
Kök çeçegi caykanıp turat.		Gök çiçeği sallandı.
Say tajındıy üürlü mal		Çakıl taşı gibi hayvan sürüsü
Cayılıp otop cürbey kayttı.		Yayılıp otladı.
Ak çıraylu albatı-con	2520	Ak yüzlü halk
Cırgap, oynop turbay kayttı.		Eğlenip oynadı.
Teñeri-Kaannıñ cerinde		Teñeri Kağan'ın yerinde
Ceten cıldıñ cırgalı emtir,		Yetmiş yılın şöleni varmış,
Toguzon cıldıñ toyı boluptır.		Doksan yılın düğünü varmış.
Altın tondu alıptar	2525	Altın giyimli alplar
Anda kelgen emtir.		Oraya gelmiş.
Küler tondu külükter		Gümüş giyimli yiğitler
Kündüleşken boluptır.		Ağırlanmışlar.
Bala-barka bazar cerge		Çocukların basacağı yere
Mancık torko cayılttır.	2530	İpekler yayılmış.
Kelin kıstar keler colgo		Gelin kızların geleceği yola
Keen torko cayıltır.		Görklü ipek yayılmış.
Alıp keler coldorgo		Alpların geleceği yola
Altın takta turguskan,		Altın masa konulmuş,

Külük keler cerinde
Küler stol turguskan.
Tayga keptü et tuurap,
Salıp küytir stoldo.
Talay keptü arakıdı
Urup turdı kalıkka.
Kurañı cürgen iytteri
Kuyruktarın cüktentir.
Kulga cürgen ulustar
Mıkındarın tayantır.
Mını körgön Kan-Kapçıkay
Buurıl-Kaanga ayda saldı:
- Biy etkeni biyik tedi,
Bis kojo lo baralık diyt.
Kaan etkeni katu tedi,
Kapçay kojo tüjelik, - diyt.
Kan-Kapçıkay kaan kiji
Kömür kara taygadañ
Ergek bile şoor tarttı.
Elesin koo kojoñ çöydi.
Sabarbıla çoor oynodı,
Tarlan koo kojoñ çöydi.
Kan-Kapçıkay baatırdıñ
Kara tayga bajınañ
Kojoñdop tüşken kojoñı bu:
- Kamık attıñ ortogo
Kan-Ceerenim turgay ne?
Kamık kalık ortogo
Kan-Kapçıkay kelgey ne?
Temir-Boro canına
Ceeren adım turgay ne?
Teñeri-Kaannıñ ayılına
Kan-Kapçıkay kirgey ne?
Eki buurıl buuladıy
Çakı barba-a, nanamay.
Eki baatır kongodıy
Örgöö barba, balamay.
Öskö cerdiñ malı dep,
Attı kaydañ tanızın?
Öskö uktu kiji dep,
Bisti kaydañ tanızın?
Altın şoor ünin ugup,
Altıgı oronnıñ kalıgı
Altı añdanıp cıgıldı.
Ekilgi cañar ünin ugup,

Yiğitlerin geleceği yola
Gümüş masa konulmuş.
Dağ gibi et doğranıp,
Masaya konulmuş.
Deniz gibi rakı
Halka doldurulmuş.
Sıska itlerin
Kuyrukları dikleşmiş.
Kul insanlar
Ellerini bellerine dayamışlar.
Bunu gören Kan Kapçıkay
Buurıl Kağan'a şöyle dedi:
- Beyin yaptığı yüce, dedi,
Beraber gidelim, dedi.
Kağanın yaptığı katı, dedi,
Beraber inelim, dedi.
Kağan Kan Kapçıkay
Kömür karası dağda
Parmağıyla kaval çaldı.
Gür sesle türkü söyledi.
Parmağıyla kaval çaldı,
Havalı türkü söyledi.
Kan Kapçıkay bahadırın
Kara dağın başından
İnerken söylediği türküsü buydu:
- Çok atın ortasında
Kan Ceeren'im mi duruyor?
Çok halkın arasına
Kan Kapçıkay mı geliyor?
Temir Boro'nun yanında
Al atım mı duruyor?
Teñeri Kağan'ın evine
Kan Kapçıkay mı giriyor?
İki ak atın bağlanacağı
Direk var mı yavrum.
İki bahadırın konacağı
Saray var mı yavrum.
Başka yerin hayvanı diye,
Atı nereden tanısın?
Başka soydan insan diye,
Bizi nereden tanısın?
Altın kavalın sesini duyup,
yeraltı ülkesinin halkı
Altı kez dönüp yıkıldı.
İkilinin, şarkının sesini duyup,

Üstigi oroon ozo	2580	Gökyüzü ülkesi
Üç añdanıp çoçıdı.		Üç kez dönüp ürktü.
Kan-Ceerendi biyeletken,		Kan Ceeren'i uçuran
Eki baatır eeçişken,		İki bahadır birbirini takip ederek,
Teñeri-Kaannıñ ayılına		Teñeri Kağan'ın evine
Cedip tüşti baatırlar.	2585	Yetip indi bahadırlar.
Temir çakı tözine		Demir direğin dibinde
Kan-Kapçıkay tüjele,		Kan Kapçıkay inerek
Ceeren adın agıdıp iydi.		Al atını saldı.
Altın eerin alıp çaçtı,		Altın eyerini alıp attı,
Kuu soyok bolup köründi.	2590	Ak kemik yığını gibi göründü.
Köböñ tokum alıp taştayt,		Pamuk eyer keçesini alıp fırlattı,
Kök calañ bolup köründi.		Gök ova gibi göründü.
Saadagın cölödi.		Sadağını dayadı.
Üldü, cıdazın ilip saldı.		Kılıcını, kargısını alıp astı.
Kök buluttıy köö boşkodı	2595	Gök bulut gibi çıkını
Ceten baatırga berdi.		Yetmiş bahadıra verdi.
Arçımakta kerektü nemeni		Heybedeki gerekli şeyleri
Kan-Kapçıkay boyına algan.		Kan Kapçıkay kendine aldı.
Ceten baatır cergeleşken,		Yetmiş bahadır sırasıyla gelip,
Ceñineñ tudup koltıktagan.	2600	Yeninden tutup koltukladı.
Altan baatır adın algan,		Altmış bahadır atını aldı,
Aldıla bazıp col baştagan.		Önünden gidip yol gösterdiler.
Buurıl-Kaannıñ adın baza		Buurıl Kağan'ın atını da
Mındagı calçılar buulap turat.		Buradaki uşaklar bağladı.
Bayım-Çookırdıñ eerin alıp,		Bayım Çookır'ın eyerini alıp,
Baatırlar körüp tüjür turat.	2605	Bahadırlar bakıp indirdiler.
Tokumın çaçtı, tokum la boldı		Eyer keçesini attılar, keçeydi işte,
Kecimin çaçtı, kecim le boldı.		Eyerin altındaki deriyi attılar, deriydi işte.
Eerin çaçtı, eer boldı.		Eyerini attılar, eyerdi işte.
Kiçinek baatır kaykayla,		Küçük bahadır şaşırarak
Caan baatırdañ suradı:	2610	Büyük bahadıra sordu:
Bu ne uçun mındıy, örökön?		Niçin böyle efendim?
Bu baatırdıñ tokumu calañ boldı,		Bu bahadırın eyer keçesi ova gibi oldu,
Eeri soyok boldı.		Eyeri tepe gibi oldu.
Caan baatır cakıdı:		Büyük bahadır tembihledi:
- Anayıp (ay) aytpas, balam, tokto.	2615	- Öyle söylenmez yavrum, dur.
Birüzi carlu baatır kiji		Birisi ünlü bahadır kişi
Birüzi kaan da bolzo,		Birisi kağan da olsa,
Bay da bolzo, tegin kiji.		Bay da olsa, sıradan biri.
Altın ejik açarda la,		Altın kapı açıldığında,
Ot ayaktıñ canında	2620	Ateşin yanında
Odus caştañ cañı la aşkan		Otuz yaşını yeni geçmiş
Bir sokorok kaylap oturdı.		Bir kör oturmuş destan söylüyordu.
Bastıra kalık tıñdap cadat.		Bütün halk onu dinliyordu.
Tudungan onıñ topçuurın		Onun tuttuğu topçuuru

Möş agaştañ etken emtir.
Aytkan oniñ söstöri
Aydarı cok çeçen emtir.
Topçuuriniñ ünine
Boyiniñ üni tüñey boltır.
Enedeñ le çıkkannañ beri
Eki közi cok boluptır.
Albatıla ezendejip,
Kan-Kapçıkay la Buuril-Kaan
Ak şirdekke oturdılar.
Aktañ sütteñ kündüledi,
Adın körüp con kaykadı,
Boyın körüp el kaykadı.
Kan-Kapçıkay ugup oturza,
Kaylap oturgan kayçı
Kan-Ceeren attu
"Kan-Kapçıkay" dep çörçökti
Kaylap turgan emtir uluska.
Kere tüşke kaylagan kay:
Kan-Kapçıkay baatırdıñ
Sunup baskan Altayın,
Suzup içken talayın,
Azıragan ak malın,
Aru keylü taygaların,
Arjan kutuk talayların,
Azıragan ada-enezin, -
Ködürezin çümdeyle,
Kan-Kapçıkay baatır
Kabayda catkanınañ alala,
Buuril-Kaan nacızınıñ
Ayılına cetire kelgenin
Sokor kaydañ körgön bolboy,
Topçuurga çümdep kaylap koytır.
Kan-Kapçıkaydıñ ünineñ ugala,
Kayçı carıkka carladı:
- Solun ulus kelgen –
Caandar kuuçındaşsın.
Bu çörçökti çümdegen uçun
Altaydıñ eezi mege
Ceten ayrı müüstü
Corgo kara sıgın bergen.
Ol sıgın kara tayga koltugında,
Kara talay cakazında,
Arjan kutuk suu bar –
Ol suudı karuuldap,
Anda cadar salımdu emtir.

Çam ağacından yapılmış.
Onun sözleri
Anlatılamayacak kadar hoşmuş.
Topçuurunun sesine
Kendi sesi benziyormuş.
Anadan doğduğundan beri
İki gözü yokmuş.
Halkla selamlaşıp,
Kan Kapçıkay'la Buuril Kağan
Ak kilime oturdular.
Ak içecekten, sütten ikram edildi,
Atını gören halk şaşırdı,
Kendilerini gören el şaşırdı.
Kan Kapçıkay oturup dinlese,
Destan anlatan destancı
Kan Ceeren atlı
"Kan Kapçıkay" adlı destanı
İnsanlara anlatıyormuş.
Gün ortasına kadar anlatılan destan:
Bahadır Kan Kapçıkay'ın
Uzayıp giden Altay'ını,
Alınıp içilen nehrini,
Beslediği ak malını
Temiz havalı dağlarını,
Kutsal nehirlerini,
Onu yetiştiren ana, babasını,
Hepsini iyice anlatarak,
Bahadır Kan Kapçıkay'ın
Beşikte yatışından alarak,
Dostu Buuril Kağan'ın
Evine kadar gelişini
Kör nereden görmüşse,
Topçuuruyla anlatmış.
Kan Kapçıkay'ın sesini duyunca
Destancı boşluğa haykırdı:
- Misafirler geldi,
Büyükler onlarla sohbet etsin.
Bu destanı anlattığım için
Altay'ın iyesi bana
Yetmiş çatal boynuzlu
Rahvan kara geyik verdi.
O geyik kara dağın koltuğunda
Kara nehrin kıyısında,
yeraltı suyu var,
O suyu koruyup,
Orayı beklemek için yaratılmış.

Mende Koo-Koñır attu
Kojın-Erkeş dep
Baatır uul bar.
Ol uulımdı iyele,
Sıgındı mege tirüge
Tuturıp alarım.
Ekelip cobojıdala,
At edip min cürerim.
Kaydıñ artkanın men
Ceti künneñ kaylaarım.
Sıgın körtön uuldar
Togus konup bistiñ ayılga
Baraar – dedi.
Kayçı kayın toktodıp,
Topçuurın kolgo alıp,
Ejikteñ çıgıp baadı.
Arı körzö-sını tüñey,
Beri körzö cüzi-tüñey,
Ces tırmaktu,
Eki tüñey almıs kelin
Sokoroktı koltuktap,
Ejikteñ çıgıp bararda,
Eki mayçık ödüginiñ izi
Bozoodıñ canına artıp kaldı.
Bir kelin calmuuş alala,
Mayçık ödüktiñ iziniñ üstin döön
Tobrak, kumak ejip turdı.
Buurıl-Kaan bu tujunda
Ol kelinneñ suradı:
- Bu kayçıdıñ adı kem?
Kandıy kıygas kelin bolbogoy
Buurıl-Kaanga kılças edip körölö,
İyt çilep ırkıranıp turala,
Kezem sölö ayda saldı:
- Sokorokko cakşı at kaydañ kelgen?
Eke mayçık buttu uçun
Bis onı Körmös-Tuygak
dep adap turganıs.
***
Altın takta cıldırt turat,
Aş cakşızın salıp turat,
Alamattu stol saldı.

Benim Koo Koñır atlı
Kojın Erkeş adlı
Bahadır bir oğlum var.
O oğlumu gönderip,
Geyiği bana diri olarak
Tutturup aldırırım.
Getirtip uysallaştırarak,
At edip binerim.
Ben destanın kalanını
Yedi günde anlatırım.
Geyiği görmeye delikanlılar
Dokuz gün sonra bizim eve
Gitsin, dedi.
Destancı destanını kesip,
Topçuurunu eline alıp,
Kapıdan çıktı.
İleri baksa, vücutları benzer,
Beri baksa, yüzleri benzer,
Bakır tırnaklı,
Birbirine benzer iki almıs* gelin
Körü koltuklayıp,
Kapıdan çıkarınca,
İki ayağının çarpık izi
Eşiğin yanında kaldı.
Bir gelin süpürge alarak,
Çarpık ayak izinin üstüne doğru
Toprak, kum saçtı.
O zaman Buurıl Kağan
O geline şöyle sordu:
- Bu destancının adı ne?
O huysuz bir gelinmiş,
Göz ucuyla Buurıl Kağan'a bakıp,
İt gibi hırlayarak,
Sert sözle konuştu:
Köre iyi adı kim versin?
Bacakları çarpık olduğu için
Biz ona Körmös Tuygak
adını verdik.
***
Altın masa donatıldı,
Aş iyisi konuldu,
Meyveli, yemişli masa hazırlandı.

* Almıs: Kadın şeklinde görünen kötü ruh.

Albatı-con tekşi oturdı. Halk, millet beraber oturdu.
Cer üstiniñ ceten kaan Yer üstünün yetmiş kağanı
Cergelejip arakıladı. Sırasıyla rakı içti.
Altay üstin altan kaanı Altay üstünün altmış kağanı
Anda-mında çööçöylöşti. Orada burada kadeh tutuştu.
Ceten million ar-albatı Yetmiş milyon halk
Cer caykalta bazıp turdı. Yürüyerek yeri salladı.
Ceten tümen bala-barka Yetmiş tümen çoluk çocuk
Örö tömön cılıp turdı. Yukarı aşağı koşturdu.
Altın çööçöy con aylanıp, Altın kadeh halkı dolaşıp,
Arakızı şuulap turat. Rakı şırıldadı.
Omok ulus tutkan la mınça, Dinç insanlar (kadehi) tutunca
Otura tüjüp kojoñdop beret. Oturup türkü söylediler.
Kök buluttıy köö boşkodı Gök bulut gibi gök çıkını
Köörkiy abakay aça tarttı. Kağanın güzel eşi açtı.
Cerdeñ örö ködür bolbos Yerden yukarı kaldırılmaz
Tere tajuur mınañ çıktı. Deri tulum onun içinden çıktı.
Ceten kezer temdelejip, Yetmiş yiğit doldurup,
Teñeri-Kaanga tutturdı. Teñeri Kağan'a sundu.
Arçımaktañ al bolbodıy Heybeden zor alınan
Altın tajuur mınañ çıktı. Altın tulum çıkarıldı.
Altan kelin temdelejip, Altmış gelin doldurup,
Abakayına tuttur turat. Kağanın eşine sundu.
Kan-kapçıkay kör oturza, Kan Kapçıkay baktı ki,
Teñeri-Kaannıñ abakayı Teñeri Kağan'ın eşi
Küñker-Kaannıñ kızı boltır. Küñker Kağan'ın kızıymış.
Arı körzö – ay keberlü, Öte baksa, ay şekilli,
Ay keberin ayga berbes, Aydan daha güzel,
Altın keptü caltıraşkan. Altın gibi parıldıyormuş.
Beri körzö – kün keberlü, Beri baksa, güneş şekilli,
Kün keberin künge berbes, Güneşten daha güzel,
Kümüş keptü mızıldaşkan. Gümüş gibi ışıldıyormuş.
Tolu aydıy çıraylu, Dolunay yüzlü,
Codradıy kara köstü, Kuş kirazı gibi kara gözlü,
Soloñıdıy kaçarlu, Gökkuşağı gibi yanaklı,
Kiliñ kara kabaktu, Kadife gibi kara kaşlı,
Calañ keptü onıñ töji Ova gibi göğüslü,
Caltırap tiygen künge tüñey. Parıldayan güneş gibiymiş.
Mızıldagan mınıñ cüzi Onun ışıldayan yüzü
Tün carıtkan ayga tüñey. Geceyi aydınlatan ay gibi.
Kiygen kebi kileñ alu, Elbisesi samur kürkü işlemeli,
Albaa kiştiñ karazı emtir, Samur kürkünün karasıymış.
Kiygen kebiniñ topçızına Elbisesinin düğmesinden
Kijidiñ közi kılbıkkadıy, İnsanın gözü kamaşırdı,
Baatır kelin carajın Bahadır gelinin güzelliğine

Bastıra kalık kaykagadıy.		Bütün halk şaşırdı.
Çıkkan aydañ çıpçuuldu,		Doğan aydan daha aydınlık
Caltıragan carajay.		Parıldayan güzel.
Tiygen künneñ kep-keendü		Değen güneşten daha görklü
Mızıldagan abakay.	2760	Işıldayan hatun.
Toguzon kulaş keceezi		Doksan kulaç saç örgüsü
Çoñçoyına cedip tüştir.		Benleri etrafında kıvrılmış.
Altan ayrı çañkazı		Altmış dal örgüsü
Arka belin caykap turat.		Belinde sallanmış.
Odus eki şaltragı	2765	Otuz iki tokası
Carın töstö oynop turat.		Omzunda oynaşmış.
Ay tanazı ayga tüñey,		Ay düğmesi ay gibi,
Aydıñ közin çalıdat.		Ayın gözünü ışıtmış.
Kün tanazı künge tüñey		Gün düğmesi güneş gibi
Künniñ közin oynodot.	2770	Güneşin gözünü oynatmış.
Ermektengen ermegi		Sohbet ederken sesi
Şılırap akkan suuga tüñey.		Şırıldayarak akan su gibiymiş.
Kuuçındagan kuuçını		Konuşurken lafı, sözü
Kuçkaş, sañıskan ünine tüñey.		Kuş, saksağan sesi gibiymiş.
Kuş tilile kuuçındap,	2775	Kuş diliyle konuşup,
Kuulı çööçöy ekelip,		Pirinç kadeh getirip,
Buurıl-Kaanga tutturdı.		Buurıl Kağan'a sundu.
Araay coboş ermektenip,		Yavaşça konuşup,
Altın çööçöy surkuradıp,		Altın kadehi parlayıp,
Kan-kapçıkayga ekelip,	2780	Getirip Kan Kapçıkay'a
Çömçöyip olorgo bergen turat.		Diz çöküp onlara verdi.
Büdümineñ cayalgalu,		Doğuştan yetenekli
Bütken ceri tirü bırkan.		Tanrı katında yaratılmış.
Salımınañ bıçılgalu,		Geleceği gören yaratılmış
Cayalgan ceri tındu bırkan.	2785	tanrı katında yaratılmış
Cer kindiktü Teñeri-Kaannıñ		Yer göbekli Teñeri Kağan'ın
Eldeñ tapkan abakayı		Alıp evlendiği eşi
Eki bırkannañ cayalıp bütken.		İki tanrıdan yaratılmış
Tirü bırkan çööçöy berdi.		Diri Bırkan kadeh verdi.
Altın çööçöy kolgo alala,	2790	Altın kadehi eline alınca,
Kan-Kapçıkay suray saldı:		Kan Kapçıkay sordu:
- Adıñ seniñ kem, balam?		- Senin adın ne, yavrum?
- Ada-eneñ ne kiji?		- Baban, anan kim?
Tirü bırkan aytpay kayttı:		Diri Bırkan şöyle dedi:
Enem meniñ Agarus,	2795	Benim anam Agarus,
Adım meniñ Mariya.		Benim adım Mariya.
Adam meniñ Üç-Kurbus.		Benim babam Üç Kurbus
Ayana-Aru ecemdi		Ablam Ayana Aru,
Men slerdi tanıp turum.		Sizi ben tanıyorum.
Algan kiji sler dep,	2800	Onunla evlenen sizsiniz diye,

Bil oturbay, örökön, Bilip tanıdım, efendim.
Ay-Kaan akamnıñ Ağabeyim Ay Kağan
Altın-Kindik uulına Oğlu Altın Kindik'e
Slerdiñ cerdeñ barala, Sizin yurdunuza gidip,
Altın-Şuru sıynaardı 2805 Kız kardeşiniz Altın Şuru'yu
Kelin cööp alar tuşa, Gelin aldığı zaman,
Toguzon togus ködöçilü, Doksan dokuz uşaklı
Ceten togus baatırlu, Yetmiş dokuz bahadırlı,
Ceten ceti talay keçip, Yetmiş yedi nehir geçip,
Cer karabas tayga ajıp, 2810 Yer görünmez dağ aşıp,
Slerdiñ ayılga kudalap, Evinize dünür gelindiğinde,
Cürgen tujum bar edi. Ben de oradaydım.
Men ol tujunda caş bolgom. O zaman ben gençtim.
Tenek, bolgom, örökön. Aklım başımda değildi, efendim.
Üy ulustiñ salımı ondıy 2815 Kadınların kaderi öyledir
Bala tujı bar bolor, Çocukluk zamanları vardır,
Bala cürümi as bolor. Az çocukluk yaşarlar.
Kelin tujı bar bolor, Gelin çağları vardır,
Kelin tujı köp bolor. Çok uzun zaman gelinlik ederler.
Teñeri-Kaannıñ cerinde 2820 Teñeri Kağan'ın yurdunda
Kelin bolgon cürerimde Gelin olduğum zaman
Tirü kelele, tuştayla, Gelip, rastlayıp da,
Curçaardı tanıbanaar, Dünürünüzü tanımadınız,
Ol naa, dep, aydala, Bu nasıl iş, diyerek,
Kıytıldada katkıra saldı. 2825 Kahkahalarla güldü.
Bu kelinniñ katkızına Bu gelinin kahkahasına
Onıla tuduş neme çilep, Onun parçasıymış gibi,
Ceti tüñey caş kelinder Birbirine benzer yedi genç gelin
Kıytıldada kojo katkırdı. Kahkahalarla katıldılar.
Cüs tüñey caraş kıstar 2830 Birbirine benzer yüz güzel genç kız
Suytuldada katkırdı: Şuh şuh güldüler.
Örgöö içi cañılandı, Sarayın içi yankılandı,
Ayak-kazan şıñırap kaldı. Kapkacak şıngırdadı.
Tayga keptü et tuuragan, Dağ gibi et doğranmış,
Talay keptü arakı urgan. 2835 Deniz gibi içki doldurulmuştu.
Talayçadıy içkender, Deniz gibi içkiyi içtiler,
Taygaçadıy cigeender. Dağ gibi eti yediler.
Bulut keptü kaazıludı Bulut gibi yağlı
Koyın cıgıp soygıladı. Koyunu devirip kestiler.
Bu taygadıy caldulardı 2840 Dağ gibi yeleli atları
Tuzap, tuurap kaynattı. Tuzlayıp, doğrayıp kaynattılar.
Bazıp bolbos bayım semis Semizlikten yürüyemez
Maldañ taldap soyıp turat. Hayvanları seçip kestiler.
Cılıp bolbos cılmay semisti Semizlikten sürünemez
Cılkıdañ ekelip öltür turat. 2845 Atları getirip öldürdüler.

Bala-barka bazar cerge		Çoluk çocuğun yürüyeceği yere
Mancık, torko caya saldı,		İpekler salındı,
Kelin, kıstar keler cerge		Gelinlerin, kızların geçeceği yere
Keen torko çöyö saldı.		Görklü ipekler yayıldı.
At cakşızı carış kuup	2850	Atın iyisi yarışa sokulup
Sooduda turbay kayttı.		Bekletilmedi.
Er cakşızı küreş çüüp,		Er iyisi güreşe girip,
Soodınıp turbay kayttı.		Beklemedi.
Kıygılıktıñ calañında		Kıygılık'ın ovasında
Kıstar oyın baştay bardı.	2855	Kızlar oynamaya başladı.
Uygulıktıñ calañında		Uygulık'ın ovasında
Uuldar cırgap oynoy bardı.		Delikanlılar eğlenip oynadı.
Temir boro atka mingen		Temir Boro ata binen
Temir-Mize baatırdıñ		Temir Mize bahadırın
Alıp ekelgen abakayı	2860	Alıp getirdiği eşi
Bos-kaannıñ cerinde bütken		Bos Kağan'ın yerinde yaratılmış
Moñıs-kaannıñ kızı boluptır.		Moñıs Kağan'ın kızıymış.
Cıltıragan onıñ çaçı		Onun parıldayan saçı
Cılçı küçük kuyrugındıy.		Enik kuyruğu gibiymiş.
Cıpıldagan onıñ tili	2865	Onun şakırdayan dili
Cılmay balık kuyrugındıy.		Kıvrılan balık kuyruğu gibiymiş.
Körgön közi körinee oşkoş		Gören gözü ateş közü gibi
Kök çedirgen çaçıl turat.		Gök kıvılcım gibi çakıyormuş.
Köörkiy boyı möñün oşkoş		Bu güzelin bedeni gümüş gibi
Kök möñküdiy körün turat.	2870	Gök zirve gibi görünüyormuş.
Kızıl maral çırayı –		Kızıl yaban gülü gibi yüzü
Çolmon tutkan künge tüñey.		Tutulmuş güneş gibiymiş.
Tuyuk kara kabagı –		Sık kara kaşı
Karık tutkan ayga tüñey.		Tutulmuş ay gibiymiş.
Kandık keptü sabarında	2875	Çiçek dalı gibi parmağında
Altın cüstük mızıldajat.		Altın yüzük parlıyordu.
Kızıl maral kaçarınañ		Kızıl yaban gülü gibi yanağında
Kızargan ciilek öñi körünet.		Kızarmış çileğin rengi görünüyordu.
Tuyuk kara kirbigi –		Sık kara kirpiği
Tuura bargan colgo tüñey.	2880	Düz giden yol gibiydi.
Çiyü kara kabagı –		Çekilmiş hat gibi kara kaşı
Calaña bütken ciilekke tüñey.		Ovada yetişen çilek gibiydi.
Arı körüp tınarda,		İleri bakıp soluduğunda,
Ak tuman çöyilip turat,		Ak sis yayılırdı,
Beri körüp tınarda,	2885	Beri bakıp soluduğunda,
Kızıl tuman çagıl turat.		Kızıl sis yayılırdı.
İçke tıngan tınıjınañ		İçine çektiği soluğundan
Sook salkın sogup turdı.		Soğuk rüzgâr vururdu.
Çıgara tıngan tınıjınañ		Verdiği nefesinden
İzü salkın çöyil turdı.	2890	Sıcak rüzgâr yayılırdı.

Attu-çuulu Teñeri-kaan
Albatı congo car salıp,
Altın cargı turgustı.
Ceten tayga arı canınañ,
Ceten talay ol canınañ,
Cer-teñeri beltirineñ
Kara kumak uuştanıp,
Ozo kelgen baatırga
Adı ozo kelgenine
At bajındıy altın berer.
Ozo kelgen uulçakka
Bir aygırlu mal berer,
Kaan etken katu margaan.
Möröylöjip carışkan –
At cakşızı carış kuudı.
Celbegen akıy öbögön
Ceti konok ozo baadı,
Buka mingen baatırlar
Bu altaydañ koştoygılayt.
Akıy cayzañ örökön
Altı konok ozo atandı.
Aygır mingen baatırlar
Ol altaydañ koştongılayt.
Argımak mingen baatırlar
Atkan oktıy surt etti.
Alıptardıñ almıstarı
Altay tübin ödö berdi.
Cügürik mingen ulustar
Uçkan kuştıy "burt" etti.
Kezerlerdiñ kersüleri
Cerdiñ üstin ödö berdi.
Kalaptu bütken Kan-kapçıkay
Kan-ceeren kayran adın
Taakılu cabaa edip kubulttı.
Cürgen boyı Kan-Kapçıkay
Taar tondu Tas-Tarakay
Bolup kubulıp carışka bardı.
Buurıl-kaan öbögön
Mingen adı çookır küreñ buka
bolup kubuldı.
Cürgen boyı Buurıl-Kaan
Kan-Küler bolup kubuldı.
Celbegenge bu koştonıp,
Celip, çaap cüre le kaldı.
Altay tübin tibiredip,

Anlı şanlı Teñeri Kağan
Halka duyuru yapıp,
Altın yargıyı kurdu.
Yetmiş dağın öte yanından,
Yetmiş nehrin o yanından
Yerle göğün birleştiği yerden
Kara kumu avuçlayıp,
İlk gelen bahadıra
Atı ilk gelene
At başı gibi altın verecek.
İlk gelen delikanlıya
Bir aygırlı at verecek,
Kağanın yaptığı katı yarış.
Dizilip yarışan
At iyisi yarışa girdi.
Baş Celbegen
Yedi gün önce yola çıktı,
Boğalara binen bahadırlar
Bu altaydan uzaklaştılar.
Baş cayzan
Altı gün önce atlandı.
Aygırlara binen bahadırlar
Bu altaydan yola çıktılar.
Argımaklara binen bahadırlar
Atılan ok gibi çıktılar.
Alpların iyileri
Altay dibini geçti.
Yarış atlarına binenler
Uçan kuş gibi "pır" etti.
Pehlivanların akıllıları
Yerin üstünü geçti.
Heybetli yaratılışlı Kan Kapçıkay
Sevgili atı Kan Ceeren'i
Keçel taya dönüştürdü.
Kan Kapçıkay kendisi
Çuval paltolu Tas Tarakay
Olup yarışa girdi.
İhtiyar Buurıl Kağan
Bindiği atı benekli boz boğa
olup değişti.
Buurıl Kağan kendisi
Kan Küler'e dönüştü.
Celbegen'e katılıp,
Koşarak gelip vurdu.
Altay dibinde dörtnala at sürüp,

Teñeri tübin kürküredip,	2935	Göğün dibi gürüldeyip,
Atkan oktıy carış boldı.		Atılan ok gibi yarış oldu.
Uçkan kuştıy möröy boldı.		Uçan kuş gibi yarış oldu.
- Möröy, möröy bistiñ dejip,		- Zafer, zafer bizimdir deyip,
At köküde kıygılıyat.		Atları coşturup bağırdılar.
- Margaan, margaan bistiñ dejip,	2940	- Yarış, yarış bizimdir deyip,
Con köküde kışkırgılayt.		Halkı coşturup bağırttılar.
Ceten tayga arı canınañ,		Yetmiş dağın öte yanından,
Ceten talay ol canınañ,		Yetmiş nehrin o yanından
Temir tayga edegineñ,		Demir dağın eteğinden,
Cer-teñeri başkıdınañ,	2945	Yerle göğün birleştiği yerden,
Ayga cetken ak sümerdiñ		Aya ulaşan ak zirvenin
Mees bolgon beltirineñ,		Meyilli kıyısından,
Boro çookır atka mingen		Boro Çookır ata binen
Boodoy bırkan kolınañ		Boodoy Bırkan'ın elinden
Tirü kumak kolına alıp,	2950	Eline kum almak için,
Kara kumak uuştanıp,		Kara kumu avuçlamak için,
Kaan biyler uulandılar.		Kağanlar, beyler yola çıktılar.
Ceten attı ceñigen		Yetmiş atı yenen
Taakılu cabaa ozo keldi.		Keçel tay galip geldi.
Taar tondu Tas-Tarakay	2955	Çuval paltolu Tas Tarakay
Ermektejip ünin ugup,		Sohbet edip, lafa girip,
Ezen-mendi suray salgan.		Hâl hatır soruştu.
Ecil-kocıl katkırıjıp,		Kahkahalarla gülüp,
Kara kumak uuştangan		Kara kumu avuçlayan
Cer-teñeri beltirineñ	2960	Yerle göğün birleştiği yerden
Ceten attı ceñip alıp,		Yetmiş atı yenip,
Altan attı akalagan		Altmış atın önüne geçip
Kara kumak uuştanıp,		Kara kumu avuçlayıp
Tabılañdu taş taygaga		Otlu taş dağa
Taakılu cabaa teppey kayttı.	2965	Keçel tay tepip durdu.
Cer üstiniñ ceten kaan		Yeryüzünün yetmiş kağanı
Alañ kaykap kışkırıştı.		Şaşırıp hayrete düştüler.
Kara kumak uuştanıp,		Kara kumu avuçlayıp,
At corugın koşkuladı.		Atını hızla koşturdu.
Takulu cabaa margaan alza,	2970	Keçel tay yarışı kazanırsa
Tas-Tarakay möröy alza,		Tas Tarakay zafer kazanırsa,
Elek-uyat biske bolor,		Ayıp bizimdir,
Öön-bökön mında bolor.		Burada huzursuzluk çıkar.
Teñeri kaannıñ cerine		Teñeri Kağan'ın yerine
Tas-Tarakay cetirbes dep,	2975	Tas Tarakay'ı vardırmayalım deyip,
Teñeridiñ tübile,		Göğün dibiyle,
Kara mürküt bolup kubulıp,		Kara kartala dönüşüp,
Cer altaydıñ sınıla		Yer Altay'ın üstüyle
Kandu börü bolup kubulıp,		Kanlı kurda dönüşüp,

Taakılu cabaa atka cetpiy,
Tudaan iyttiy tutkulangan.
Tas-Tarakay uulga cetpey,
Ayu-börüdiy algılangan.
Argımak mingen baatırlar
Adın akalap, ceñer bolup,
Cügürük mingen uuldar
Tas-Tarakaydı tudar bolup,
Arbangılap, sabagılap,
Arbanıştu, karganıştu
Cügürigin çıbıktap,
Tas-Tarakayga cedijerge,
Tam tıñıda çırmaygılayt.
Taş cakalu taygalardıñ
Carın boygo teptirgen.
Biyik biyik taygalardıñ
İyin boygo bastırgan.
Toolop bolbos talaylardı
Kuyruk salbıy keçe bergen.
Toozın bilbes booçılardı
Tuygak tiybey aja bergen.
Kalaptu bütken taakılu cabaa
Uçkan kuştañ aray türgen,
Atkan oktoñ aray coboş,
Cer ortozın tuura tartkan.
Teñeri tübin kürküretken.
Tos eeri çıkıragan,
Tal koloñı şalıragan,
Taar tonı kılıragan,
Taakılu cabaa tiziregen.
Tar özökkö cayıla tüşken.
Sañıskan-kuskun kuşka tüñey
Keen özökkö kerile tüşken.
Keergen taral kuşka tüñey
Kelip catpıy bu kanayttı.
Keleetpey bu kanayttı.
Ceten attañ ceñü algan,
Cüs kijideñ margaan algan.
Argımaktı akalagan
Altan kaan adı çıkkan,
Ceten kaannıñ ceñün algan,
Cügüriktiñ mañın tutkan.
Cüs kezerdeñ möröy algan.
Amadaganı tudungança,
At tınıjı tuman keptü

Keçel taya dönüşüp,
Saldırgan it gibi tuttu.
Tas Tarakay delikanlıya yetişip,
Ayı gibi, kurt gibi saldırdı.
Argımak atına binen bahadırlar
Atının önüne geçip, yenecek olup,
Yarış atlarına binen delikanlılar
Tas Tarakay'ı tutacak olup
Küfredip vurarak,
Kötü sözlerle
Yarış atlarına vurup,
Tas Tarakay'a yetişmek için,
Var güçleriyle yüklendiler.
Taş yakalı dağları
Kürek kemiği boyunca teptiler.
Yüksek yüksek dağları
Omuz boyunca tepip aştılar.
Sayılamayacak kadar çok nehri
Kuyruk değdirmeden geçtiler.
Sayısız geçitleri
Toynak değdirmeden aştılar.
Heybetli yaratılışlı keçel tay
Uçan kuştan biraz hızlı,
Atılan oktan biraz yavaş,
Yer ortasına geldiler.
Göğün dibini gürüldeten
Ağaç kabuğu eyeri gıcırdayan,
Dal kolanı şıngırdayan,
Çuval paltosu hışırdayan,
Keçel tay yol aldı.
Dar vadiye yayılıp düştü.
Saksağan, kuzgun gibi
Gerilip görklü vadiye indi.
Gerilen servi kuşu gibi
Hemen geldi.
Böylece geldi.
Yetmiş ata karşı zafer kazandı,
Yüz kişiye karşı kazandı.
Argımakları geçen
Anlı şanlı altmış kağanı,
Yetmiş kağanı yendi.
Yarış atının ünlüsü
Yüz pehlivana karşı kazandı.
Amacına ulaşınca,
At nefesi sis gibi

Tos ödügi çıkıragan,	3025	Ağaç kabuğu ayakkabısı gıcırdayan,
Taar tonı kılıragan,		Çuval paltosu hışırdayan,
At corugı attañ başka		Atının koşusu attan başka
Koy cırtık börügin		Koyun postu yırtık börkünü
Koltıktangan Tas-Tarakay		Koltuğunun altına alan Tas Tarakay
Altın tondu cayzañdarga,	3030	Altın paltolu cayzanlara
Küler tondu külükterge,		Bronz paltolu pehlivanlara,
Kaandıktıñ aldına		Kağanlığın önünde
Kança kaan bajın biler		Sayısız kağanın başını bilen
Cer-Teñeri kinin tutkan		Yerin göğün hakimiyetini elinde tutan
Temir kaannıñ stolına	3035	Temir Kağan'ın masasına
Boodo bırkan kolına		Boodo Bırkan'ın eline
Algan kara kumak urup berdi.		Aldığı kara kumu verdi.
Tirü kumak salıp berdi.		Canlı kumu alıp verdi
Kaandardıñ kaandıgı		Kağanların kağanlığı
Cıldıs çookır aygırlu	3040	Yıldız benekli aygırlı
Cılan çookır cılkıdı		Benekli yılanlı yılkıyı
Tas-Tarakayga berzin dep,		Tas Tarakay'a versin diye,
Tañmaların salıp berdi.		Alçak adamlarını gönderdi.
At bajındıy altındı		At gibi altını
Altan kümüş akçala kojo	3045	Altın, gümüş parayla birlikte
Tas-Tarakayga berzin dep,		Tas Tarakay'a verin diye,
Tañmaların kagıp berdi.		Alçak adamlarına emretti.
Ceten attı ceñgen uçun		Yetmiş atı yendiği için
Ceten kelin koltıktazın,		Yetmiş gelin koltuklasın,
Arıgan boyı semirgençe,	3050	Zayıflayan bedeni semirene kadar,
Altın stol altında turzın.		Altın masa önünde dursun.
Aştagan boyı toyıngança,		Acıkan karnı doyana kadar,
Albatıla kojo içsin dep,		Halkla birlikte yesin deyip,
Küler boçkolu arakıdı		Bronz fıçıdaki rakıyı
Küñker kaan turgus berdi.	3055	Küñker Kağan hazırladı.
Ekinçi möröydi kulaş kuyruk		Yarışta ikinciliği kulaç kuyruğu
Süüredilgen Kuu-Ceeren atka mingen		Yerde sürünen Kuu Ceren ata binen
Erlik biydiñ baatırı		Erlik Biy'in bahadırı
Kubakayçı albay kayttı.		Kubakayçı aldı.
Boro koyondıy aygırlu,	3060	Boz tavşan gibi aygırlı,
Borbıy emçek boro beelü		Kırba gibi memeli boz kısraklı
Carım aygır malla,		Aygır atla,
Koy bajındıy möñünle,		Koyun başı gibi gümüşle,
Möñün stoldo kursakla,		Gümüş masadaki yemekle,
Odus kümüş möñün akça,	3065	Otuz gümüş para,
Bir boçko arakı,		Bir fıçı içki,
Ekinçi margaan oynop aldı.		Yarışta ikinciliği böyle aldı.
Üçinçizin möröydi		Yarışta üçüncülüğü
Ak-Boro attu		Ak Boro atlı

Ay-Kaannıñ uulı	3070	Ay Kağan'ın oğlu
Kan-Kapçıkay baatırdıñ		Kan Kapçıkay bahadırın
Altın-Şuru sıynın algan		Altın Şuru kız kardeşiyle evlenen
Bir koton koylo		Bir koçlu koyun sürüsüyle
Altın saptu kamçıla		Altın saplı kamçıyla
Küler öñdü stoldı	3075	Bronz renkli masayı
Tamzıktu ajıyla katay		Baharatlı yemekle birlikte
Bir boçko arakı		Bir fıçı rakı (aldı)
Üçinçi möröy oynop aldı.		Üçüncü yarışı böyle kazandı.
Törtinçi möröydi		Yarışta dördüncülüğü
Temir-Boro attu	3080	Temir Boro atlı
Teñeri-kaannıñ uulı		Teñeri Kağan'ın oğlu
Oynop algan.		Böylece kazandı.
Küler eerle,		Bronz eyerle,
Kuulu üygenle,		Pirinç dizginle,
Altın kındu almıs bıçak,	3085	Altın kılıflı elmas bıçak,
Möñün saptu torçık kamçı,		Gümüş saplı kısa kamçı,
Margaanga algan.		Yarışta kazandıklarıydı.
Bejinçi möröydi		Yarışta beşinciliği
Ceeren-Buka şıltuuzında		Ceeren Buka'sından dolayı
Celbeen akıy öbögön aldı.	3090	Celbegen kazandı.
Cüs tajuur arakı,		Yüz tulum içki,
Cüs iriktiñ edi,		Yüz koçun eti,
Küler kazandu köçö,		Bronz kazanda yarma çorbası,
Möröygö oynop aldı.		Yarışta kazandıkları oldu.
Cetinçi möröyödöñ arı	3095	Yarışta yedincilikten sonrasına
Sıy berilbeedi.		Ödül verilmedi.
Altan attañ odus atka cetire,		Altmış attan otuz ata kadar,
Ceten attañ törtön atka cetire		Yetmiş attan kırk ata kadar
At mingen baatırlar		At binen bahadırlar
Börük eder albaala, kişle	3100	Börk yapacak samur, su samuruyla
Sıylatkılap, -		Ödüllendirilip,
Onçozı bir tajuurdañ arakı tudungılap,		Hepsine birer tulum rakı verilip,
Başka-başka kaannıñ adın		Başka başka kağanların atını
Maktatkılap,		Övdürüp,
Adı cügürük deedirtip,	3105	Atı yarışçı dedirtip,
Başka-başka cayzañnıñ		Başka başka cayzanın
Otogın maktadıp		Otağını övdürüp
Baatır omok deedirtip,		Bahadır dedirtip,
Margaaan anayıp toktodı.		Yarış böylece sona erdi.
Ekinçizin kaan etken katu möröy	3110	İkincisi kağanın yaptığı katı yarış
Biy etkeni biyik möröy.		Beyin yaptığı yüce yarış.
Ceten tayga arı canınañ,		Yetmiş dağın öte yanından,
Ceten özök ol canınañ,		Yetmiş vadinin o yanından,
Temir terek bu tözineñ		Demir kavağın dibine

*Altın ergek * çıgarayın.*	3115	Hedef koydurayım.
Tal ortodoñ keze atkan		Tam ortadan vuran
Baatırlarga bir bukalu uy beriler.		Bahadırlara bir boğalı inek verilecek.
Adıp caspas altın caa		Attığı şaşmaz altın yay
Mıltık berer,		Silah verilecek,
Togus tondık torko berer,	3120	Dokuz paltoluk ipek verilecek,
Törtön töögö koştogon		Kırk deve yüklenmiş
Kara bulgayrı beriler.		Kara deri verilecek.
Tört atka koştop barar		Kırk ata ancak yüklenecek
Kara kiliñ temdegi cok		Kusursuz kara kadife
Törtön kara kiş,	3125	Kırk kara samur,
Törtön küreñ at beriler.		Kırk koyu donlu at verilecek.
Törtön kara kiş margaan saldı.		Kırk kara samur ödül konuldu.
Altın cargı bu turgustı.		Altın yargı böylece kuruldu.
Ceten cıldık bu altaydañ,		Yetmiş yıllık bu Altay'dan
Temir terek tözineñ,	3130	Demir kavak ağacının dibinden,
Temir tayga koltıgınañ,		Demir dağın koltuğundan,
Altın ergek çıgar berdi.		Altın damgayı çıkardılar.
Cer üstiniñ ceten kaan		Yer üstünün yetmiş kağanı
Cüs tekpelü temir caa		Yüz çentikli demir yay
Adıp caspas kıybır cebee	3135	Attığı şaşmaz demir yaylı ok
Toolbırlu kandu kastak		Çentikli kanlı ok
Toolop tiyer tındu soon,		Vızıldayıp değen canlı ok,
Çıkamaldu ak mıltıktañ		Namlulu ak silahtan
Altay sınıñ alıptarı,		Altay'ın alpları
Adıp caspas soloondor	3140	Attığı şaşmaz çevikler
Bu möröydi ceñer bolup		Bu yarışı kazanmak için
Taş biçikke biçiy tartıp,		Taşa çentik çekip,
Tañma adış köndüge berdi.		Hedefe atış başladı.
Cerdiñ üsti seles edet.		Yerin üstü sallandı.
Al taygalar silkin turdı,	3145	Ala dağlar sarsıldı,
Agın suular çaybal turdı.		Akarsular coştu.
Cerdiñ üstin ört böktödi.		Yerin üstünü yangın kapladı.
Teñeri tübile calkın bardı,		Gökte şimşekler çaktı,
Tünde mınıñ uykuzı cok,		Gece uykusuz kalıp,
Tüşte mınıñ amırı cok	3150	Gündüz dinlenmeden
Cer üstiniñ ceten kaan,		Yer üstünün yetmiş kağanı,
Altay üstü altan alıp,		Altay üstünün altmış alpı,
Atka cıkkan oygorlor,		At yıkan pehlivanlar,
Adıp caspas soloondor		Attığı şaşmaz yiğitler
Altın ergek üzer bolup,	3155	Altın hedefi vurmak için,

* Altın ergek: Vurulması için ağaca konulan nişan.

Tündü, tüştü cügürgüleyt,		Gece gündüz uğraştılar,
Möröylöjip atkılayt.		Yarışa attılar.
Altay üsti altan kaanı,		Altay üstünün altmış kağanı,
Cer üstiniñ ceten kaanı		Yer üstünün yetmiş kağanı
Ceten tayga ajıra	3160	Yetmiş dağın ötesine
Ceten özök keçire		Yetmiş vadinin ötesine
Birüzi de adıp bolbodı.		Birisi de atamadı.
Kayda kire cuuçıldıñ		Bu kadar savaşçının
Atkan ogı barbadı,		Attığı ok varmadı,
Kayda kire caadıñ	3165	Bu kadar yayın
Kastaktarı cetpedi.		Okları yetmedi.
Albadanıp adıp ta turza,		Ne kadar kendilerini zorlasalar da,
Cedip barar salımıs cok.		Ulaştırmaları mümkün değil.
Cer ortogo tüjüp cadat.		Yolun yarısında düşüp kaldı.
Altın tondu alıptar	3170	Altın paltolu alplar
Alañ kaykap oturgulayt.		Şaşırıp kaldılar.
Küler tondu külükter		Bronz paltolu pehlivanlar
Küni soop üşkürgileyt.		Gönülleri soğuyup iç çektiler.
Cer aldınıñ ceekteri		yeraltının şeytanları
Çökörögön turguladı.	3175	Umutsuzluğa kapıldılar.
Cer üstiniñ celbisteri		Yer üstünün soysuzları
Oozın açıp otura tüjet.		Ağızlarını açıp kaldılar.
Ceten kulaş uy mıltıkla		Yetmiş kulaç silahla
Celbeen öbögön adıp kördi,		Celbegen atıp baktı,
Üç karagay tözine	3180	Üç çamın dibine
Şılırt edip ogı tüşti.		Oku hışırtıyla düştü.
Altan kulaş ok mıltıkla		Altmış kulaç silahla
Akıy cayzañ adıp kördi.		Baş cayzan atıp baktı.
Karagaydıñ tözine		Çam ağacının dibine
Kalırt edip ogı tüşti.	3190	Oku uğultuyla düştü.
Biy etkeni biyik möröy –		Beyin yaptığı yüce yarış
Kanay da cedip bolbodı.		Tamamlanamadı.
Kaan etken katu möröy –		Kağanın yaptığı katı yarış
Kanay da adıp bolbodı.		Tamamlanamadı.
Eñ uçında em kanaydar	3195	En sonunda ne olsun
Ebin taap bolboy turdı.		Çaresiz kaldılar.
Taar tondu Tas-Tarakay		Çuval paltolu Tas Tarakay
İyde artık öçöy salgan,		Gücünü iyice topladı,
İlmi artık çeney salgan.		Sihir, büyü yaptı.
Taar tondu Tas-Tarakay	3200	Çuval paltolu Tas Tarakay
Talır-tulur tura cügürdi,		Aceleyle koştu,
Kabırgadañ caazın aldı,		Sırtından yayını aldı,
Sılgayaktañ ogın aldı.		Ağaç okunu aldı.
Tal çulbaazın kirişterin		Taş bağlı kirişlerini
Çiñmirikle bu cibitti.	3205	Burnunun suyuyla yumuşattı.

Meniñ möröy bolor bo dep,		Bu yarışı kazanabilir miyim deyip,
Kabırga caadı uulay tuttı.		Sırtından çıkardığı yayı gerdi.
Sıgın müüzi kandu kastak		Geyik boynuzundan kanlı oku
Kuran müzi tındu soon		Karaca boynuzundan canlı oku
Ulay tudup ol kıygırdı.	3210	Düz tutup bağırdı.
Attu ulus tüjüp körzin,		Atlı insanlar inip baksın,
Coyu ulus cadıp körzin,		Yaya insanlar yatıp baksın,
Altın möröy meniñ bolor.		Altın yarış benim olacak.
Altın barkı mende bolor.		Altın ödül benim olacak.
Kaandıktıñ kayralın,	3215	Kağanlığın ödülünü
Temir kaanniñ camızın,		Temir Kağan'ın taltifini
Teñeri-kaannıñ barkızın,		Teñeri Kağan'ın ödülünü,
Men alarım, uuldar, -dedi.		Ben alacağım, delikanlılar, dedi.
Cer üstiniñ ceten kaan		Yer üstünün yetmiş kağanı
Seniñ möröy bolgon deşti,	3220	Sen kazanırsın dediler,
Öçöp, çenep katkırıştı.		Eğlenip gülüştüler.
Margaan seniñ bolgoy deşti,		Ödül senin olur dediler,
Bajın caykap elektedi.		Baş sallayıp alay ettiler.
Tas-Tarakay cada tüjüp,		Tas Tarakay yatıp,
Altın ergek keze körüp,	3225	Altın hedefe dikkatle bakıp,
Erten tartkan eñir boldı,		Yayını sabah çekti akşam oldu,
Eñir tartkan erten boldı.		Yayını akşam çekti sabah oldu.
Altın majı baza saldı,		Altın tetiği bıraktı,
Kandu kastak kırkıray berdi.		Kanlı ok uğuldadı.
Ok bajınañ ot çöyildi,	3230	Okun başından ateş yayıldı,
Atkan okko cer silkindi,		Atılan oktan yer sallandı,
Koş arkalar caykan kaldı.		Ormanlar silkindi,
Agın suular çaybal kaldı,		Akarsular dalgalandı,
Altay üsti seleñdedi,		Altay üstü titredi,
Ceti künge cer silkindi,	3235	Toprak yedi gün boyunca sallandı,
Altı konok tuu silkindi,		Dağlar altı gün boyunca sallandı,
Tayga bajı ot kamıldı.		Ormanlık dağların başını ateş tuttu.
Calañ üsti calkın bardı.		Ovanın üstünde şimşek çaktı.
Biyik tuudañ köçkö tüjüp,		Yüce dağdan toprak göçüp,
Bir kebinde bu toktodı.	3240	Bir yerde durdu.
Caan suudañ cayık çıgıp,		Yüce nehirden sel çıkıp,
Caradıp ajıp suu toktodı.		Kıyılarından aşıp durdu.
Tas-Tarakay atkan ogı		Tas Tarakay'ın attığı oku
Ceten özök keçeertir,		Yedi vadi geçmiş,
Ceten tayga ajaartır.	3245	Yetmiş dağ aşmış.
Ceti üyelü temir terek		Yedi parçalı demir kavak ağacının
Tazılınañ ödöörtir.		Dibinden geçmiş.
Ceti kırlu temir kazık		Yedi köşeli demir kazığı
Tal ortodoñ sıy atkan.		Tam ortasından vurmuş.
Margaandu altın ergek	3250	Ödül konmuş hedefi

Tal ortodoñ keze tiydi. Tam ortadan vurdu.
Cer karabas temir tayga Toprağı görünmez demir dağı
Koltıgınañ cara attı. Atıp koltuğundan vurdu.
Ceti kat cerdiñ altına Yedi kat yerin altına
Tındu kastak kojoñdoy berdi. Canlı ok uğuldayarak gitti.
Baspazımdı bastım dep, Yenemeyeceğimi yendim deyip,
Teppezimdi teptim dep, Tepemeyeceğimi teptim deyip,
Möröyimdi aldım dep, Ödülümü aldım deyip,
Margaanımdı bastım dep, Yarışı kazandım deyip,
Cer altınıñ talayına yeraltı nehri
Soolo kaynap bu toktodı. Kaynayıp suyunu çekerek durdu.
Adıp caspas solooktor Attığı şaşmaz yiğitler
Cüs köñkörö cıgıl kaldı. Yüz üstü yıkıldılar.
Attu-çuul baatırlar Anlı şanlı bahadırlar
Alañ kaykap otura tüşti. Şaşırıp kaldılar.
Elen çaktıñ eki üyege İki nesil boyunca
Elek-uyat artıp kaldı. Ayıpları olarak kaldı.
Cajın çaktıñ caş üyege Bugüne kadar genç nesilde
Caan möröy margaan aldı. Büyük ödülü aldı.
Tas-Tarakay kem bolgonın Tas Tarakay'ın kim olduğunu
Bir de kezer tanımadı. Tek bir yiğit de tanıyamadı.
Baatırdıñ kuulganın Bahadırın kılık değiştirdiğini
Bastıra külük bil bolbodı. Hiçbir yiğit bilemedi.
Süt cakşızı iytte degen, Sütün iyisi itte derler,
İytteñ bıju nökör cok, İtten iyi arkadaş yok,
Süme cakşızı kulda degen, Hilenin iyisi kulda derler,
Kuldañ cakşı nacı cok. Kuldan iyi dost yok.
Kaandıktıñ kaandarı, Kağanlığın kağanları,
Kança bırkan adaları, Sayısız bırkan babaları,
Kamık kezer başçıları, Pehlivan başçıların tümü,
Kança nama eneleri Sayısız lama anaları
Tas-Tarakaydı maktadılar. Tas Tarakay'ı övdüler.
Uulımdı uul dep, Oğlumu oğul diye,
Men bodogon emeyim, -diyt. Benimsemiştim, dedi.
Kaan ölgön tujında Kağan öldüğü zaman
Kaanga cöptöp alarus, Kağan yaparız,
Biy ölgöniñ kiyninde Bey öldükten sonra
Biyge turgus alarus. Bey yaparız.
Caaktuga ayttırba dep, Yanaklıya söyletme deyip,
Caan ulus alkap turdı. Büyük insanlar hayır dua etti.
Carınduga soktırba dep, Omuzluya dövülme deyip,
Caan nama aydıp turdı. Büyük lama söyledi.
Süttü bee kulduna turza, Sütlü kısrak kulluğuna dursa,
Mal azıra balam, -deşti. Hayvan yetiştir yavrum, dediler.
Sümelü kalık congo turza Akıllı halk tebaa olsa

Bala azıra uulım, -deşti. Çocuk büyüt oğlum, dediler.
Möñün böbük kadap berdi, Gümüş kağan damgasını verdi,
Börügine bu kondırdı, Bu damgayı börküne taktı,
Altın camı alıp berdi. Altın ödülü alıp verdi.
Kuyagına bu kondırdı. Bunu zırhına taktı.
Köö ton sıylap turat, Kara palto hediye etti,
Köböñ kuyak berip turat. Pamuk gibi zırh verdi.
Altın saadak cüktep berdi. Altın sadağı yükledi.
Ak üldüdi tañıp berdi. Ak kılıcı taktı.
Törtön töögö koştop barar Kırk deve yükü olacak
Kara bulgayrı berbey kayttı. Kara deriyi verdi.
Törtön cüüzin kara kişti, Kırk çeşit kara samuru,
Temdegi cok kara albaadı, Kusursuz kara su samurunu,
Tumçugınañ toolop berdi. Burunlarından sayıp verdi.
Altı atka koştop barar Altı at yükü olacak
Ak torkodı berbey kayttı. Ak ipeği verdi.
Ceti caştu ceeren bukalu Yedi yaşındaki kızıl boğalı
Cüs küreñ tönön uydı Yüz koyu ineği
Çedendeyle, toolop berdi. Çite sokup, sayıp verdi.
Alıp tudar tutkalu, Alp tutacak tutkaçlı,
Altın sırlu stoldu, Altın sırlı masayı.
Ceten cüzün tamzıktu aş Yetmiş çeşit baharatlı yemekle
Stolıla cıldırdı. Masayı donattı.
Cer çeçegin taptap etken Kır çiçeği ezilerek yapılmış
Ceti boçko koyu aş. Yedi fıçı koyu içki.
Altay çeçegin taptap etken, Altay çiçeği ezilerek yapılmış,
Açıtkılu açu aş Mayalı sert içki
Boçkozıla turgus turat. Fıçılarda duruyordu.
Ceten kelin kojoñçılu Türkü söyleyen yetmiş gelin
Celbeen akıy öbögöndi, Baş Celbegen'i
Altan baatır koltıkçılu Altmış bahadır yardımcılı
Akıy cayzañ örököndi Baş cayzanı
Tas-Tarakaydıñ canına Tas Tarakay'n yanına
Kaandıktar oturgıstı. Kağanlar oturttu.
Biy etkeni biyik möröy – Beyin yaptığı büyük yarışın
Ekilbezin algan dedi. İkincisini de kazandın dediler.
Kaan etken katu margaan – Kağanın yaptığı katı yarışı
Tas-Tarakay aldı deşti. Tas Tarakay aldı dediler.
Tas-Tarakay bu külügim – Tas Tarakay yiğidim
Tarlan koo kojoñ saldı, Havalı bir türkü söyledi,
Tam tıñıda şoor oynoyt. Kavalı en yüksek sesle çaldı.
Elezin koo katkı saldı, Kıvrak bir türkü söyledi,
Ergek bile şoor tarttı. Parmağıyla kaval çaldı.
Kojoñdogon kojoñı bu: Söylediği türküsü şöyleydi:
- Bee de bolzo, mal emey – - Kısrak da olsa, mal değil mi
Taakılu caba at emes pe? Keçel tay at değil mi?

Men de bolzo er emey –		Ben er değil miyim
Tas-Tarakay er emes pe?		Tas tarakay er değil mi?
Kuyrugın sıymap minerge,		Kuyruğunu sıvazlayıp binmek için,
Kulunım cakşı at bolor.		Kulunum iyi at olur.
Kuuçındajıp cürerge –	3345	Hayat yoldaşı olmak için
Kul da bolzo, eş bolor.		Kul da olsa, eş olur.
Calın sıymap minerge,		Yelesini sıvazlayıp binmek için,
- Cabaam cakşı at bolor.		- Tayım iyi at olur.
Cazap oynop cürerge –		Neşeli yaşamak için
Tas-Tarakay er bolor.	3350	Tas Tarakay er olur.
Taakılu cabaam carışçı –		Yarışçı keçel tayımla
Margaan alıp bilerim.		Yarışı kazanmayı bilirim.
Tas-Tarakay carınçı –*		Tas Tarakay falcı
Belge salıp bilerim.		Gelecekten haber veririm.
- Cerdiñ üstin ceektegen	3355	- Yeryüzünü yöneten
Ceten kaannıñ kulı edim.		Yetmiş kağanın kuluydum.
Cer karabas taygalu		Toprağı görünmez ormanlık dağlı
Kan-Kapçıkay ceeni edim.		Kan Kapçıkay'ın yeğeniydim.
- Altay üstin altı aylangan		- Altay üstünü altı kez dolaşan
Altan kaannıñ kulı edim.	3360	Altmış kağanın kuluydum.
Arjan-kutuk talaylu		Kutsal yeraltı suyundan nehirli
Kan-Kapçıkaydıñ ceeni edim.		Kan Kapçıkay'ın yeğeniydim.
Bu kojoñdı ugala,		Bu türküyü duyunca
Mında kalık kaykadı.		Buradaki halk şaşırdı.
Kan-Kapçıkay kayda dep,	3365	Kan Kapçıkay nerede diye,
Kaandar, biyler bediredi.		Kağanlar, beyler arandı.
Kan-Kapçıkay baatırdıñ		Kan Kapçıkay bahadırın
Kelgen izi bar emtir,		Geldiği izi varmış,
Eerlü adı tabılbayt,		Eyerli atı bulunamadı,
Erlü baatır körünbeyt.	3370	Er bahadır görünmedi.
- Toygo kelgen örökön		- Düğüne gelen adam
Baçım barbas bolor,-		Böyle hızlı dönmez,
Teñeri-Kaannıñ abakayı –		Teñeri Kağan'ın eşi
Ol cestebis bistiñ ayıldañ		O eniştemiz bizim evimizden
Oyın-cırgal toktobogonço,	3375	Oyun, eğlence durmadan,
Tura cügürip barbas bolor.-		Kalkıp gitmez.
Arakılu kelgen tajuurı mında,		İçki dolu getirdiği tulum burada,
Alıp cürgen arçımagı mında,		Taşıdığı heybesi burada,
Oynogor lo, cırgagar la,		Oynayın da, eğlenin de,
Kalgançı möröy mında bolor.	3380	Son yarış da burada olacak.

* Carınçı: Kürek kemiğinden fala bakan kişi, falcı.

Kaan etken katu möröy –		Kağanın yaptığı katı yarışın
Kalgançızın körüp con toktoor.		Sonuncusunu da görüp halk dursun.
Biy etkeni biyik möröy –		Beyin yaptığı büyük yarışı
Kaandar körüp cırgal toktoor.		Kağanlar görünce eğlence dursun.
Andıy bolor uçurlu, -deşti.	3385	Böyle olması gerekli dediler.
Caan, caan baatırlar		Heybetli heybetli bahadırlar
Çadıra, közör cayıp oynoyt.		Şatra ve kağıt oynadılar.
Ook-teek bala-barka		Ufak tefek çoluk çocuk,
Biyelejip oyın baştayt.		Oyunu, dansı başlattılar.
Cer üstiniñ ceten kaan	3390	Yer üstünün yetmiş kağanı
Cergeley otırıp arakıladı.		Sırayla oturup içki içti.
Ceti künniñ bajında		Yedinci günün başında
Bala-barka ciidin cuugan		Çocukları, gençleri toplayan
Eki kıldu altın topçuur		İki kıllı altın topçuurun
Möñün kılla kıldagan,	3395	Gümüş telini çalan,
Möş tekpedi cıldırgan,		Çam ağacından gövdesini coşturan
Cayaltalu sokorok		Yetenekli kör
Topçuur sogup kaylagan.		Topçuur çalıp, destan söyledi.
Kan-Kapçıkay baatırdıñ		Kan Kapçıkay bahadırın
Cürümin takıp oygostı,	3400	Hayatını tekrar anlattı,
Caraş, caraş boylular		Güzel güzel genç kızlar
Sırgazın çupçup, tıñdadı.		Küpelerini çıkarıp dinlediler.
Optu-ciptü kelinder		Kurnaz gelinler
Odoştoy oturıp ukladı.		Karşısına oturup dinlediler.
Körmös-Tuygak kayçıdıñ	3405	Körmös Tuygak adlı destancının
Köndüre aytkan sözinde		Düzüp anlattığı sözünde
Cıldıs çookır aygırlu		Yıldız benekli aygırlı
Cılan çookır cılkıdañ		Yılan benekli yılkıdan
Toguzon aygır mal öskön.		Doksan aygır yetişmiş.
Cer telekey üstinde	3410	Yeryüzünde
Anañ kök cılkılu		Böyle yılkılı
Baatır mında bütpeen.		Bahadır yaratılmamış.
Öçkön ottoñ kül alıp,		Sönen ateşten kül alıp,
Ölgön kijideñ bala azırap,		Ölen insandan çocuk büyütüp,
Öltürgen ulusla cuulaşkan.	3415	Öldürenlerle savaşmış.
Öştüzin bedirep,		Düşmanını arayıp,
Baltır kejik caş bala		Güçlenmemiş, bağışlanmış çocuk
Bos-kaannıñ cerine bargan.		Bos Kağan'ın yerine gitmiş.
Caan-Moñıs örökönlö		İhtiyar büyük Moñıs'la
Ceti cılga cuulaşkan dep,	3420	Yedi yıl boyunca savaştı diye,
Bu çörçökkö çike aydıldı.		Bu destanda doğruca anlatıldı.
Temir-Mize baatırdıñ		Temir Mize bahadırın
Cööp ekelgen kelin kıs		Alıp evlendiği gelin kız
Kiçinek moñıs kaannıñ		Küçük canavar kağanın
Kızıçagı bolgonınañ ulam	3425	Kızı olduğu için

Bu çörçöktiñ uçurı		Bu destanın anlamı
Caş kelinge carabadı.		Genç gelinin hoşuna gitmedi.
Kara agaştıy kalıñ kalık		Kara ağaç gibi kalabalık halkın
Kap ortozı ezirik.		Tam yarısı sarhoştu.
Caan, caan kezerler	3430	Heybetli heybetli pehlivanların
Tal ortozı sır kojoñdo.		Tam ortası türküye kapılmıştı.
Köp ulustıñ ortozınañ		Kalabalık insanın içinden
Kayçıdı aparar degenneñ ulam,		Destancıyı kaçıralım diye,
Eki tüñey almıs kelin		Birbirine eş iki şeytan gelin
Kayçıdı alıp mınañ bardı.	3435	Destancıyı buradan alıp gittiler.
Altın topçuur koo üni		Altın topçuurun hoş sesinin
Cañılgazı mında artıp kaldı.		Yankısı burada kaldı.
"Kan-Kapçıkay kayran çörçök		"Kan Kapçıkay'ın güzel destanının
Tal ortozı aydılbadı.		Tam yarısı anlatılamadı.
Eki mayçık ödüginiñ	3440	İki eğri çizmesinin
İzi mında artıp kaldı.		İzi burada artıp kaldı.
Connıñ kulı kargan emeen		Halka kulluk eden ihtiyar kadın
Calmuuş alıp, izin calmayt,		Süpürge alıp, izi süpürdü.
Ook uuldar ençigip bolboy,		Küçük oğlanlar duramayıp,
Kayçıdıñ kiynineñ cügürişti.	3445	Destancının peşinden koştu.
Biy etkeni biyik möröy –		Beyin yaptığı yüce yarış
Kaan turguskan kalıñ margaan.		Kağanın yaptığı sert yarış.
Teñeri-Kaannıñ altın cargızı –		Teñeri Kağan'ın altın yargısı
Togus kırlu kara tayga,		Dokuz köşeli kara dağı
*Cetu kırlu köjülü kaya,**	3450	Yedi köşeli oyuk kayayı
Bu calañga turguzayın		Bu ovaya getiren
Cara tepken baatırga		Yarıp tepen bahadıra
Bir buuralu töö bererim.		Buğralı bir deve veririm.
Ceten kümüş altın akça,		Yetmiş gümüş, altın akçe,
Toguzon kümüş mönün akça.	3455	Doksan gümüş akçe (veririm).
Bu margaandı turguskan		Bu yarışı kazanan (getirip diken)
Togus kırlu köjülü kaya!		Dokuz köşeli heybetli kayayı!
Ceti kırlu kara tayga		Yedi köşeli kara dağı
Ak calañga turgus berdi.		Ak ovaya kurdu.
Altın tondu alıptar,	3465	Altın paltolu alplar,
Anañ-mınañ tura cügürdi,		Oradan buradan kalkıp koştu,
Caan margaan alar bolup,		Büyük yarışı kazanmak için,
Küreñ tondu külükter		Kahverengi paltolu pehlivanlar
Caan möröy ceñer bolup,		Yarışta kazanmak için,
Anda-mında señzey kelip,	3470	Oradan buradan var güçleriyle gelip,

* Köjülü kaya: Ortası oyuk, bir tarafından girince diğer tarafından çıkılabilen kaya.

Tayganı teep baştadı.		Dağı tepmeye başladılar.
Cer çilizi kara tayga		Toprağın damarı kara dağın
Seleñdeyten salımı cok.		Sallanması imkansızdı.
Cer kindigi köjülü kaya		Toprağın göbeği ortası oyuk kayanın
Kıntıs eder argazı cok.	3475	Yerinden oynaması imkansızdı.
Kay da kire baatırlar		Sayısız bahadırlar
Cara teep bolboy turdı.		Tepip yaramadılar.
Kança da kire kezerler		Sayısız pehlivanlar
Oodo teep bolboy turdı.		Tepip parçalayamadılar.
Sol canına tudungan –	3480	Sol yanında taşıdığı
Toguzon but çoy tokpoktu.		Doksan pud* demir tokmaklı.
Cer teñzezi börüktü		Sık ormanlık gibi börklü
Cer-Tekpenek baatır		Bahadır Cer Tekpenek
Erlik-biydiñ cerineñ		Erlik Biy'in yerinden
Aylu-kündü Altayga	3485	Aylı, güneşli Altay'a
Toygo kelgen kezer		Toya gelen pehlivan
Meniñ möröy bolor bo dep,		Zafer benim olur mu, deyip
Tura cügürdi bu külük.		Bu pehlivan koştu.
Tüp edegin ala koyıp,		Eteğinin altını alıp,
Türe tudup kıstandı.	3490	Dürüp kıstırdı.
Alın edek ala koyıp,		Ön eteğini alıp,
Añtara tudup kıstandı.		Çevirip kıstırdı.
Anda-mında señzey kelip,		Var gücüyle gelip,
Bu taygadı teep kördi.		Dağı tepti.
Togus kırlu kara tayga	3495	Dokuz cepheli kara dağ
Seles eder salımı cok,		Sallanmadı bile,
Cer kindigi köjülü kaya		Yer göbeği oyuklu kayanın
Kıntıs eder argazı cok.		Kımıldaması imkansızdı.
Cer üstiniñ ceten kaan		Yeryüzünün yetmiş kağanı
Tekşi körüp kaykaştı.	3500	Hep birlikte şaşırıp baktı.
Altay üstin altan alıp		Altay üstünün altmış kağanı
Alañ kaykap otura tüşti.		Şaşırıp oturdular.
Bu baatır bol albaanda		Bu bahadır yapamıyorsa
Kem de sındır bolbos, -deşti.		Kimse yapamaz dediler.
Ceti baştu Celbeen öböön	3505	Yedi başlı Celbegen
Tura cügürip teep kördi.		Koşarak tepti.
Togus kırlu kara tayga		Yedi cepheli kara dağın
Seles eder salımı cok,		Sallanması imkansızdı.
Ceti kırlu köjülü kaya		Yedi cepheli oyuklu kayanın
Kıymıktanar argazı cok.	3510	Kımıldaması imkansızdı.

* Pud: 16,3 kg ağırlığındaki ağırlık ölçüsü birimi.

Cer üstiniñ ceten kaan		Yer üstünün yetmiş kağanı
Teep bolboy çöködi.		Tepemeyip umutsuzuğa düştü.
Altay üstiniñ altan alıp		Altay üstünün altmış alpı
Oodıp bolboy çökörödi.		Parçalayamayıp umutsuzluğa düştü.
Taar tondu Tas-Tarakay	3515	Çuval paltolu Tas Tarakay
Talır-tulur tura cügürdi.		Patır putur koştu.
Meniñ möröy bolor bo, -diyt.		Zafer benim olur mu, dedi.
Taar ton talırt etti,		Çuval paltosu hışırdadı.
Tos ödügi çıkırt etti.		Ağaç kabuğu ayakkabısı gıcırdadı.
Cer üstiniñ ceten baatır	3520	Yer üstünün yetmiş bahadırı
Cergelejip katkırıştı.		Dizilip güldüler.
Altay üstiniñ altan kezer		Altay üstünün altmış pehlivanı
Anañ mınañ kokırladı.		Eğlenip durdular.
Caan-caan baatırlar		Büyük bahadırlar
Tas-Tarakaydı öçöp aydat.	3525	Tas Tarakay'la dalga geçtiler.
Tep le balam, sen bökö		Tep yavrum, sen yiğitsin
Caan kaandar bol alalbaza,		Büyük kağanlar yapamasa bile,
Tas-Tarakaydañ ödör bö, ol.		Senin elinden kurtaramaz o.
Tas-Tarakay baatır kiji,		Bahadır Tas Tarakay
Cara teppiy baza, -deşti.	3530	O da tepsin, dediler.
Taar tondu Tas-Tarakay		Çuval paltolu Tas Tarakay
Tüp edegin tura tudup,		Eteğinin dibini tutup,
Laptap cazap ol kıstandı.		Dikkatlice kıvırdı.
Alın edegin añtara tudup,		Ön eteğini çevirip,
Aaylap, cazap bu kıstandı.	3535	Özenle kıvırdı.
Anda-mında señzey kelip,		Var gücünü toplayıp,
Tas-Tarakay teberde,		Tas Tarakay teptiğinde,
Cer çilizi kara tayga		Yerin damarı kara dağ
Tal ortodoñ carıldı.		Tam ortasından yarıldı.
Togus kırlu köjülü kaya	3540	Dokuz cepheli oyuklu kaya
Kap ortodoñ tomura sındı.		Tam ortasından kırıldı.
Cer üstiniñ ceten kezer		Yer üstünün yetmiş pehlivanı
Uyalgan boyınça, cıgıl kaldı.		Utanıp oturdukları yerde kaldılar.
Altay üstiniñ altan baatır		Altay üstünün altmış bahadırı
Anañ kaykap otura tüşti.	3545	Şaşırıp otura kaldılar.
Erlik-biydiñ baatırlarına		Erlik Biy'in bahadırlarına
Elek-uyat uruldı.		Utanç damgası vuruldu.
Küler tondu külükterge		Bronz paltolu pehlivanlara
Uyattu söstör aydıldı.		Utandırıcı sözler söylendi.
Kaandardiñ kaandıgı	3550	Kağanların kağanı
Tas-Tarakaydı koltuktadı.		Tas Tarakay'ı koltukladı.
Töö caanı tönön buura –		Develerin başı buğra
Törtön töögö kojo aydap,		Kırk deveyi sürüp,
Sarlık coonı kara buka		Öküzlerin başı kara boğa
Altan sarlıktı kojo aydap,	3555	Altmış öküzü sürüp,

Bir çedenge çedendedi.		Bir çite kapattı.
Algan möröyiñ bu, -dedi.		Aldığın ödülün bu, dedi.
Toguzon kümüş möñün akça		Doksan gümüş akçeyi
Bir taarga taarladı.		Bir keseye koydu.
Ceten kümüş altın akça	3460	Yetmiş gümüş, altın akçeyi
Bir sumalga sumaldadı.		Bir tuluma koydu.
Aş cakşızın salıp berdi.		Yiyeceğin iyisini alıp verdi.
Tayga keptü altın tajuur		Dağ gibi altın tulumla
Korocondu korgolcın çööçöy,		Koroconlu kurşun kadeh,
Arakılu altın çööçöy,	3465	Rakılı altın kadeh
Ceten kezer temdeleşken.		Yetmiş pehlivan dizildi.
Altan cüzün kursak salgan		Altmış çeşit yiyecekle
Akıy cayazañ col baştagan,		Baş cayzan yol açtı,
Celbeen öböön kokır baştaan,		İhtiyar Celbegen hoş sohbet başlattı,
Tas-Tarakaydı çööçöylötti.	3470	Tas Tarakay'a kadeh sundular.
Taygadıy et cidirdi,		Dağ gibi et yedirdiler,
Caan margaan algañ, -deşti,		Büyük yarışı kazandın dediler,
Taakılu cabaa cügürük –		Yarışçı keçel tay
Argımaktı akaladıñ.		Argımakları yendi.
Tas-Tarakay sümelü –	3475	Akıllı Tas Tarakay
Kezerlerdeñ margaan aldıñ.		Pehlivanlara karşı yarışı kazandı.
Eektüge ayttırbay cür,		Kötü dilliye söyletme,
Ergektüge soktırbay cür.		Güçlüye dövülmeden yaşa.
Uulımdı uul dep,		Delikanlımı oğul diye,
Men bodogon emeyim.	3480	Ben sahiplendim.
Ulu caan baatır dep,		Ulu, büyük bahadır deyip,
İjen cüren emeyim.		Ona güvendim.
Kaan ölzö, balamdı		Kağan ölse, yavrumu
Kaanga cöptöp alarım.		Kağan yaparım.
Biy ölgözin balamdı	3485	Bey öldüğünde yavrumu
Biyge tudup alarım.		Bey yaparım.
Orçoloñdı kaykadıp,		Bütün dünyayı şaşırtıp,
Adıñ çıktı, uulım.		Adın taçlandı, oğlum.
Onço kaannıñ böközineñ		Sayısız kağanın yiğidine karşı
Margaan aldıñ, balam!	3490	Yarışı kazandın, yavrum!
Caan baatırlar alkap,		İtibarlı bahadır övüp,
Alkıştu çööçöy tutturat.		Hayır dua ederek kadeh sundu.
Kiçinek ulus maktap,		Sıradan insanlar övüp,
Kojoñdu çööçöy ekelet.		Türkü söyleyerek getirdiler.
Kojoñdop kojoñu bu:	3495	Söyledikleri türküler şöyleydi:
- Cügüriktiñ mañın tutkan –		- Yarışı kazanan
Taakılu cabaa argımak.		Keçel at argımak
Cüs kezerdeñ margaan algan –		Yüz yiğide karşı yarış kazandı
Tas-Tarakay baatır.		Tas Tarakay bahadır.
Süt cakşızı iytte bolor,	3500	Sütün iyisi itte olur,

Meniñ beren çööçöyim bu.		Benim verdiğim kadehim bu.
Süme cakşı kulda bolor,		Aklın iyisi kulda olur,
Kojoñdogon kojoñım bu:		Söylediğim türküm bu:
- Cügüriktiñ mañın tut,		- Yarışları kazan,
Cüs kezerdi kolgo tut.	3505	Yüz pehlivanı yanında tut.
Boçkoçoktıñ ajın iç,		Yemeğini kazandan ye,
Muñ kezerdi kolgo tut.		Bin pehlivanı yanında tut.
Bıyandu söstördi mınayda aydıp,		Böylece minnet sözlerini söyleyip,
Mında ulus mında cırgadı.		İnsanlar burada eğlendi.
Kurañı bütken iytteri	3510	Zayıf köpeklerin
Kuyruktarın cüktendi.		Kuyrukları semirdi.
Kulga cürgen albatızı		Kul yaşayan halkı
Mıkındarın tayandı.		Bellerine dayandı.
Biy etkeni biyik möröy,		Beyin yaptığı büyük yarış,
Bu taygaga toktodı.	3515	Bu dağda bitti.
Kaan etken katu margaan –		Kağanın yaptığı katı yarıştan
Tas-Tarakay ceñü aldı.		Tas Tarakay zaferle çıktı.
Toguzon cıldıñ toyı toktop,		Doksan yılın toyu bitip,
Con-albatı cañgıladı.		El, halk döndü.
Ceten cıldıñ cırgalı bojop,	3520	Yetmiş yılın şöleni bitip,
Ceten kaan bargıladı.		Yetmiş kağan gitti.
Azuludañ taakılu cabaa		Azı dişli keçel tay
Bütkül boyı silkindi,		Bütün bedeniyle silkindi,
Kan-Ceeren at boldı.		Kan Ceeren ata dönüştü.
Ergektüdeñ Tas-Tarakay	3525	Er Tas Tarakay
Bütkül boyı silkindi,		Bütün bedeniyle silkindi,
Kan-Kapçıkay baatır boldı.		Kan Kapçıkay bahadıra dönüştü.
Cıldıs çookır aygırlu		Yıldız benekli aygırlı
Cılan çookır cılkıdı		Yılan benekli yılkıyı
Altın kokşo uçuk edip kubultala,	3530	Altın bir yumağa çevirip,
Kan-Kapçıkay karmanına salıp aldı.		Kan Kapçıkay cebine koydu.
Bir buuralu töödi		Bir buğralı deveyi
Bir bakça iyne edip kubultala,		Bir iğneye dönüştürüp,
Kan-Kapçıkay otugına salıp aldı.		Kan Kapçıkay çakmak torbasına koydu.
Bir bukalu sarlıktı	3535	Bir boğalı öküzü
Altın çööçöy edip kubultala,		Altın kadehe dönüştürüp,
Kan-Kapçıkay arçımakka salıp aldı.		Kan Kapçıkay heybesine koydu.
At bajındıy altındı		At başı gibi altını
Altın cüstük edip kubultala,		Altın yüzüğe dönüştürüp,
Kan-Kapçıkay sol kolına kiyip aldı	3540	Kan Kapçıkay sol eline taktı.
Adıp caspas altın caadı,		Attığı şaşmaz altın oku,
Margaanga algan bulgayrıdı,		Yarışta aldığı deriyi,
Möröygö algan torko mancıktı –		Ödül olarak aldığı ipeği
Ködürezin caba tudala,		Hepsini tutarak,
Altın topçı edip kubultala,	3545	Altın bir düğmeye dönüştürüp,

Kan-Kapçıkay cakazına tañıp aldı.		Kan Kapçıkay yakasına taktı.
Teñeri-Kaan Kan-Kapçıkayga		Teñeri Kağan Kan Kapçıkay'a
Tört kırlu kiçinek		Dört köşeli küçük
Altın kayırçak berdi.		Altın sandık verdi.
Bu kayırçaktı sler	3550	Siz bu sandığı
Ayılga-curtka cetpeençe,		Evinize varana kadar,
Açpagar dep, cakıdı.		Açmayın diye tembihledi.
Meniñ Mariya abakayım		Benim eşim Mariya'nın
Ecezine bergen barkı bar.		Ablasına verdiği çeyizi var.
Açıyzaar cılıy kalar.	3555	Açarsanız kaybolur.
Cer sayzın tarkay barar,		Her yere dağılır,
Cedip tudup bolbozoor.		Yetişip tutamazsınız.
Terip cuup, bolbozoor, -dep aydala,		Derip toplayamazsınız, diyerek,
Teñeri-Kaan		Teñeri Kağan
Kan-Kapçıkayga berip turat.	3560	Kan Kapçıkay'a verdi.
Altın kayırçak bergen uçun		Verilen altın sandığı
Arçımagına salıp aldı.		Alıp heybesine koydu.
Kan-Kapçıkay örökön		Yiğit Kan Kapçıkay
Kança künge toydo bolgon.		Günlerce toyda kaldı.
Taygaçadañ et ciişken,	3565	Dağ gibi et yenildi,
Talayçadañ arakı içişken.		Nehir gibi içki içildi.
Köp bolgodıy kursak ciigen,		Çokca yemek yenildi,
Köl bolgodıy arakı içişken.		Göl gibi içki içildi.
Buurıl-Kaandı eeçidip,		Buurıl Kağan'ın peşinden
Ceeren adın minip,	3570	Kızıl atına binip,
Bu altaydañ ıradı.		Bu Altay'dan uzaklaştı.
Ceri-curttın köstögön,		Yerini, yurdunu gözleyip
Ceeren adın minip iygen.		Kızıl atına binip gitti.
Celip, çaap barıp cadat,		Koşturup gitti,
Cerin köstöp kelip cadat.	3575	Yurduna doğru geldi.
Kan-Kapçıkay örökön		Yiğit Kan Kapçıkay
Baza da birde körüp turza,		Bir de baktı ki,
Cüs budaktu temir terek		Yüz dallı demir kavak ağacının
Tözinde bir calbırak		Dibinde bir yaprak
Tüjüp kalgan mında cattı.	3580	Düşmüş burada duruyor.
Uzaadazı arçın (arşin) sındu,		Uzunluğu bir arşın,
Tuuradazı metr sındu.		Genişliği bir metreydi.
Kan-Kapçıkay ayda saldı:		Kan Kapçıkay şöyle dedi:
- Uzaadazı büdün arçın,		- Uzunluğu tam bir arşın,
Tuuradazı carım arçın –	3585	Genişliği yarım arşın
Mındıy caan calbırak		Böyle büyük yaprak
Caş agaştañ ne tüjeten?		Yaş ağaçtan nasıl düşmüş?
Mını alıp körtön cürbiy dep,		Alıp bir bakayım diye,
At üstineñ eñçey kelip,		At üstünden eğilip,
Calbıraktı ala koyor kajı canında,	3590	Yaprağı alacakken,

Calbırak tura cügürdi. Yaprak birden uzaklaştı.
Köziñ ottu er bolzoñ – Gözü ateşli er isen
Adıp, tudup algayıñ, -diyt. Tutup alabilirsin, dedi.
Köksiñ oylu baatır bolzoñ – Akıllı bahadır isen
Cedip, tudup algayıñ, -deyt. Yetip, tutup alabilirsin dedi.
Tört kulaktu boro cabaa bolup kubulala, Dört kulaklı boz taya dönüşüp,
Koyon çılap surt etti, Tavşan gibi hızla koştu.
Ceten özök keçeerdi, Yetmiş vadi geçti,
Tülkü çilep "burt" etti. Tilki gibi gözden kayboldu.
Ceten tayga ajaardı. Yetmiş dağ aştı.
Kan-Kapçıkay örökön Yiğit Kan Kapçıkay
Açınbas boyı açındı. Öfkelenmezdi öfkelendi.
- At karıgan sogımtıkta - Atın yaşlısı kesimlik
Mındıy tañma öçöör bö, Bu mel'un öc mü alacak,
Er karıganı ölümtikte Erin yaşlısı ölümlük
Mındıy kulugır çeneer be? Bu alçak beni mi deniyor?
Kulunga cetpes at bolzo, Atım kuluna yetişmez olsa,
Ceten kaannañ möröy algam ba? Yetmiş kağanın ödülünü almadım mı?
Cabaa cetpes at bolzo, Taya yetişmez at ise,
Altan attı akalagam ba? Altmış atın önüne geçmedim mi?
Kıl torsugın kıya bastırıp, İnce bileğini burkup,
Kıldu bajın üzedim, -diyt. Kıllı başını keserim, dedi.
Kulugurdı caba cedip, Alçağa yetişip,
Çañmadap köröyin men, -dedi. Kement atıp bakayım, dedi.
Kara cılan armakçıdı Kara yılan gibi halatı
Arçımaktañ çupça tarttı. Heybesinden çekip çıkardı.
Kan-Ceeren cügürük attıñ Yarış atı Kan Ceeren'in
Tartpas canın tarta saldı, Çekilmez yanını çekti,
Sokpos canın sabay saldı. Vurulmaz yanına vurdu.
Altın saptu kamçıla Altın saplı kamçıyla
At calmajın sabadı. Atın kalçasına vurdu.
Altın saptu bu kamçıga Altın saplı bu kamçı
At calmajın iziy tüşti. Atın kalçasını ısıttı.
Eki tüñey ay sulukka Birbirine eş ay gibi iki dizgin
At caagı iziy tüşti. Atın yanağını ısıttı.
Camakayın caykap tartıp, Ağzının kenarından çekip,
Kan-Ceerendi bojottı. Kan Ceeren'i saldı.
Azuludañ Kan-Ceeren Yırtıcı Kan Ceeren
Çöyilbeske çöyile tüşti. Uzanılmayacak yere uzandı.
Törtön tuudı kattay tepti, Kırk dağı birden atladı,
Kergilbeske kergile tüşti Gerilemeyecek kadar gerildi,
Bejen özök keçire tepti. Beş vadiyi birden geçti.
Tar özökkö cayıla tüjüp, Yayılarak dar vadiye inip,
Uçkan kuştıy bu çöyildi, Uçan kuş gibi süzüldü,
Keen özökkö kerile tüjüp, Gerilerek görklü vadiye inip,

Atkan oktıy bu çoñıdı.		Atılan ok gibi uğuldadı.
Tört kulaktu boro cabagaga		Dört kulaklı boz taya
Kan-Ceeren caba cetti.		Kan Ceeren yetti.
Kan-Kapçıkay baatır		Bahadır Kan Kapçıkay
Kara cılan armakçıdı	3640	Kara yılan gibi kemendi
Boro cabaa moynına		Boz tayın boynuna
Kiydire çaçıp çañmadadı.		Atıp geçirdi.
Erlik-biydiñ tüleyi –		Erlik Biy'in sık
Sulap etken kara armakçı		Su verilmiş kara kemendi
Tört kulaktu boro cabaa	3645	Dört kulaklı boz tayın
Kıl tamagın keze tartıp,		İnce boynunu kesip,
Bu toktotkon turbay kayttı.		Burada durdurdu.
Boro cabaa kıygırdı:		Boz tay şöyle bağırdı:
- Kalak, kokıy, örökön!		- Âh, âh yiğidim!
Kızıl kanım tökpöör,	3650	Kızıl kanımı dökme,
Kıl öçim üspeer		Kıl boynumu kesme
Kurbın-Kuuçın kudaylu,		Kurbın Kuuçın tanrılı*,
Köböö-Ceñes altaylu,		Köböö Ceñes adlı yurtlu
Ülgen-biydeñ ülüülü,		Ülgen Biy'den nasipli,
Üç-Kurbustannañ bıçılduu,	3655	Üç Kurbustan'ın parçası,
Kurbustannañ cayalgalu		Kurbustan'ın yarattığı
Baltırı kejik baatır uuldıñ		Güçlenmemiş, bağışlanmış bahadırın
Adı bolup men cayalgam,		Atı olarak yaratıldım.
Ceereñkeydiñ balazı –		Ceereñkey'in yavrusu
Celbis-Ceeren aygırdıñ	3660	Aygır Celbis Ceeren'in
Kuldı edim men, -dedi.		Kuluydum ben, dedi.
Kan-Kapçıkay kıygırdı:		Kan Kapçıkay bağırdı:
- Andıy bolzo, ol uulçak		- Madem öyle, o delikanlının
Ol kayda bileriñ be?		Nerede olduğunu biliyor musun?
Tögündeyle, barar bolup,	3665	Eğer yalan söylersen,
Turgan tañma bolorıñ, -dedi.		Lanetlenirsin dedi.
Bos-kaannıñ cerineñ		Bos Kağan'ın yurdundan
Üç-Moñıs çıgala,		Üç Moñus* çıkarak,
Altay cerüs cuulagan.		Altayımızda savaştı.
Baltırı kejik uul bala	3670	Bağışlanmış erkek çocuğu
Adazınıñ ataanıñ alıp,		Babasının desteğini alıp,
Enezиniñ öçin alıp,		Annesinin öcünü alıp,
Moñustarla cuulaşkan.		Canavarlarla savaştı.
Kemine ol cetpeen		Onun gücü yetmedi
Baltırı kejik uuldı	3675	Güçlenmemiş, bağışlanmış delikanlıyı

* Kurbın-Kuuçın kudaylu: Tanrının dahi habersiz olduğu durumlar için kullanılan ifade.
* Moñus: 1. Savaşçı 2. Dev 3. Canavar

Caan-Moñus öltür salgan. Canavarların büyüğü öldürdü.
Cer- Kindigi kara taşka Yerin göbeği kara taşı
Almıs taşla kezip turup, Sert taşla kesip,
Çoodıp biçik çiyele, Üzerini yazarak,
Baatırdı bazıp salgan. Bahadırı bastı.
Baatır uuldıñ söögi Bahadır delikanlının cesedinin
Ceti coldıñ beltirinde Yedi yolun kavşağında
Kayda catkanın men bilerim. Olduğunu biliyorum.
Kan-Kapçıkay baatır: Bahadır Kan Kapçıkay:
- Baatır uuldıñ adı bolzoñ – - Bahadır delikanlının atıysan
Kan-Ceeren adıma Atım Kan Ceeren'e
Kulun bolup cüreriñ. Kulun ol.
Kurbun-Kuuçın kudaylu, Kurbun Kuuçın tanrılı
Köböö-Ceñes altaylu, Köböö Ceñes adlı yurtlu
Baltırı kejik uuldı Güçlenmemiş, bağışlanmış delikanlıyı
Men tıngarıp alarım, -diyt. Ben diriltirim, dedi.
Bala-barka cok edim, Evsiz barksız biriyim,
Baatırga ad adadarım. Bahadıra ad adarım.
Caan tayga aşkazın – Yüce dağı aşarken
Tayak bolor, uulım, -diyt. Destek olur oğlum, dedi.
Caan talay keçkezin – Yüce nehri geçerken
Kayık bolor balam, -diyt. Kayık olur yavrum, dedi.
Kara cılan armakçıdı Kara yılan gibi kemendi
Kıl tamagın üze tartpay, İnce boynunu koparmadan,
Kıldu bajın üze sokpoy, Kıllı başını kesmeden,
Boro cabaa moynınañ Boz tayın boynundan
Armakçıdı uştıp aldı. Kemendi çekip aldı.
Tört kulaktu cabaadı Dört kulaklı tayı
At bajına cüreten Atın başında duran
Altın nokto edip kubultala, Altın yulara dönüştürüp,
Kan-Kapçıkay Kan Kapçıkay
Arçımakka salıp aldı. Alıp heybesine koydu.
Anañ arı Kan-Kapçıkay Ondan sonra Kan Kapçıkay
Altayın köstöp atandı. Altayına yöneldi.
Bir sananıp körüp turza, Bir de aklına geldi ki,
Buurıl-Kaan örökön İhtiyar Buurıl Kağan
Ta kayda da artıp kaltır. Geride bir yerlerde kaldı.
Kan-Kapçıkay sanandı: Kan Kapçıkay şöyle düşündü:
Bir terektiñ tözöjine tüjüp Bir kavağın dibinde durup
Müngen attı tokum sokkon - Binilen ata keçe vurdu
Eerin alıp azıraar. Eyerini alıp doyurmalı.
Cürgen boyımdı uyku sokkon – Beni uyku bastı
Cadıp uyuktap tıştanar. Yatıp uyuyup dinlenmeli.
Ol öygö Buurıl-Kaan O zaman Buurıl Kağan
Cedijip keler bolor bo, -dep, Belki yetişebilir, diye

Kaya bagıp körüp salıp, Geriye bakıp,
Celedirbey de, mañtatpay da, Atını ne koşturdu ne de hızlandırdı.
Corgolodıp cort oturdı. Rahvan sürdü.
Braadar bu bolgozın Böylece giderken
Cer kindigi kara taş Yerin göbeği kara taş
Col ortodo turbay kayttı. Yolun ortasında duruyordu.
Cer kindigi kara taştıñ Yerin göbeği kara taşın
Bir kelteyi cık la tolu Bir tarafına tamamen
Tarlan çookır curuk boldı, Av hayvanları resmedilmişti.
Bir kelteyi cık la tolu Bir tarafı tamamen
Uura çookır biçik boldı. Süslenmiş yazıydı
Bir cartıgı biçiktü Bir tarafı yazılı
Kandıy kaannıñ biçigi bu? Hangi kağanın yazısı bu?
Bir cartıgı curuktu – Bir tarafı resimli
Kandıy kaannıñ curugı bu? Hangi kağanın resmi bu?
Albatı-condı körzin dep, El, halk görsün diye,
Krees edip curagan ba? Anıt mı resmetmiş?
Alıp kezer kıçırzın dep, Alp, pehlivan okusun diye,
Çümdep çiygen söstör bö? Süslü sözler mi kazımış?
Kurç almısla kezip turup, Keskin elmasla kazıyıp,
Kara taşka neni curagan? Kara taşa neyi resmetmiş?
Curugın çiñdep körördö, Resme iyice baktı ki,
Kaykamçıktu curuk boldı. Şaşırtıcı resimdi.
Attu kiji tüjüp körgödiy, Atlı kişi inip bakabilirdi,
Coyu kiji cadıp körgödiy. Yaya biri yatıp bakabilirdi.
Cazap curagan curugında Ustalıkla yapılmış resimde
Say tajındıy mal aydagan, Çakıl taşı gibi hayvanı süren,
Kara agaştıy con aydagan, Kara ağaç gibi halkı götüren,
Calañ kara töögö Sayısız kara deveye
Torko, mancık koştogon, İpekli giysiler yüklemiş,
Calañ kara sarlıkka Sayısız kara öküze
Altın-möñün koştop algan, Altın, gümüş yüklemiş,
Ay-oozı cem tamaadıy Ağzı cehennem kuyusu gibi
Kök-boro atka mingen, Kök Boro ata binen,
Köö kuyak ton kiygen, Kara zırh giymiş,
Kök bulutka cedip turar Gök buluta ulaşan
Köö kuyak kiyimdü Kara zırhlı giyimli
Üç tüñey baatır Birbirine eş üç bahadır
Mal aydagan, con olcologon Mal süren, halk götüren
Ceti coldıñ beltirinde Yedi yolun kavşağında
Kıygızıla, mal aydap, Narayla mal sürüp,
Kamçızıla con biylep, Kamçıyla halk yönetip,
Keledeerde bu Altayga Bu Altay'a geldiklerinde
Enedeñ çıkkan caş bala Annesinden doğan küçük çocuk
Eki caştu baatır uul İki yaşındaki bahadır oğul

Ak mıltıktı tudungan, Ak silahı tutunmuş,
Ak üldüdi tayangan, Ak kılıca dayanmış,
Olordı tozıp cuulaşkan, Onlarla vuruştu,
Ak maldı blaaşkan, Ak hayvanı almaya çalıştı,
Ebeş-ubaş adışkan, Biraz atıştı,
Kastaktardıñ ogı cattı. Attığı oklar (resimde) duruyordu.
Ebeş-ubaş küreşken Biraz güreşti
Edirgendiy izi cattı. Dirgen gibi iz (resimde) duruyordu.
Anañ arı Kan-kapçıkay Ondan sonra Kan Kapçıkay
Acıktap, çiñdep körördö, İyice baktı ki,
Caş baladı kaandar Küçük çocuğu kağanlar
Omırtkazın oodo tebele, Tepip omurgasını un ufak ederek,
Kabırgazın kayra tebele, Tepip kaburgasını kırarak,
Bajın oyo sogolo, Vurup başını oyarak,
Tos kabayga kabaylayla, Ağaç kabuğu beşikte sallayıp,
Taş mejikke salala, Taş mezara koyarak,
Söögin mında salıp koygon. Cesedini buraya gömmüşler.
Cer-Kindigi kara taşla Yerin Göbeği kara taşla
Elin çakka turbas edip, Sonsuza kadar çıkamaz yapıp,
Bektep mında bazır salgan. İyice bastırmışlar.
Curugı mınıñ bojodı. Resimdekiler böyleydi.
Uura-çookır biçiktiñ Süslenmiş yazının
Uçınañ ala Kan-Kapçıkay Başından başlayarak Kan Kapçıkay
Bir uçına kıçır kördi. Sonuna kadar okudu.
Kıçır körör bu bolgojın – Okurken baktı ki,
Çoodıp çiygen biçik boltır: Hakaret dolu yazıymış:
- Torbok, buka tuştagazın – - Tosun, boğa geçerse buradan
Ogırıp, bustap cuulanıp ötsin. Böğürüp, pisleyip geçsin.
İyt le kuş tuştagazın,- İtle kuş geçerse buradan,
Taşka caba sarıp ötsin,- Onlar da taşa işesin,
Baatır ulus tuştagazın,- Bahadır insanlar geçerse buradan,
At kamçıla sabap ötsin, At kamçısıyla vurup geçsin,
Bala-barka tuştagazın – Çoluk çocuk geçerse buradan
Tükürip, kakırıp mınañ ötsin. Tükürüp, hakurup geçsin.
Uyalbastıñ söögi mında, Utanmazın cesedi burada,
Mınañ turar salımı cok. Buradan kalkması imkansız.
Baatırdı turguzatan – Bahadırı kaldıracak
Bıyandu kiji mında cok. Merhametli insan burada yok.
Çiygen ulus Kök moñustar. Bunu yazan Gök Moñuslar.
Ölgön bala baltırı kejik. Ölen çocuk bağışlanmış.
Bu biçikti körgön boyı Bu yazıyı okuyunca
Cer-Kindigi kara taştı Yerin göbeği kara taşı
Kan-Kapçıkay baatır kiji Bahadır Kan Kapçıkay
At üstüneñ añtara tepti. At üstünden tepip devirdi.
Taş mejekkke mejektegen, Taş mezara konulmuş,

Tos kabayga kabaylagan.		Ağaç kabuğu beşiğe konulmuştu.
Kögüzi onıñ su-altın		Onun göğsü saf altındı
Köçügi onıñ su-möñün		Onun arkası saf gümüştü
Baatır uuldıñ söögi		Bahadır oğlanın cesedinin
Bir kelteyi cuñtıp kalgan,	3815	Bir tarafı tüylenmişti,
Bir kelteyi kaksıp kalgan.		Bir tarafı çürümüştü.
Eki közin körgönçö,		Gören iki gözü,
Külümzirep, katkırıp ölgön.		Gülümseyerek ölmüştü.
Emdi mınañ çıkpay kayttı.		Şimdi buradan çıkamıyordu.
Kan-Kapçıkay baatır	3820	Bahadır Kan Kapçıkay
Taş mejekteñ baatır uuldı		Bahadır oğlanı taş mezardan
Kodoro tartıp algan monço,		Çekip çıkardı,
Kurbın-kuuçın kudaylu,		Kurbın Kuuçın tanrılı,
Köböö-Ceñes altaylu,		Köböö Ceñes yurtlu
Baltırı kejik uuldı	3825	Güçlenmemiş, bağışlanmış oğlanı
Men tıngarar cañdu, -dedi.		Ben diriltirim dedi.
Baatır uuldıñ söögin		Bahadır oğlanın cesedini
Otuk taş edip kubultala,		Çakmak taşına dönüştürüp,
Taş mejekti ala koyıp,		Taş mezarı alıp,
Arçımakka salıp aldı.	3830	Heybesine koydu.
Cer-Kindigi kara taşka		Yerin göbeği kara taşa
Üç temdenip tuda berdi.		Üç kez gerilip vurdu.
Ceti kırlu taş mejek		Yedi köşeli taş mezar
Talkan oşkoş kül bolup,		Kavrulmuş un gibi kül olup,
Cerdiñ sayın çaçıldı.	3835	Yeryüzüne saçıldı.
Temir terek tözine		Demir kavak ağacının dibinde
Kan-Kapçıkay adınañ tüşti.		Kan Kapçıkay atından indi.
Altın otuk karmanınañ alıp,		Altın çakmak taşını cebinden
Cañıs çagıp küydürdi.		Tek çakışta yaktı.
Baatır uuldıñ tos kabayın	3840	Bahadır oğlanın kabuktan beşiğini
Cara tartala, ol tut iydi.		Çekerek tuttu.
Kan-Ceeren adına ayttı:		Atı Kan Ceeren'e şöyle dedi:
- Ceti tüñey ceeren beedi		- Birbirine eş yedi kızıl kısrağı
Sen bedirep taap kel.		Sen bulup getir.
Buurıl-Kaan nacımdı	3845	Dostum Buurıl Kağan'ı
Mında sakıp tıştanayın.		Ben burada dinlenerek bekleyeyim.
Ay kanattu Kan-Ceeren		Ay kanatlı Kan Ceeren
Cada tüjüp añdandı,		Yere yatıp yuvarlandı,
Tura cügürip silkindi,		Kalkıp silkindi,
Arjan suudañ içip aldı,	3850	Pınar suyundan içti
Amar-captañ otop aldı.		Otun iyisinden yedi.
Ceti tüñey ceeren beedi		Birbirine eş yedi kısrağı
Bedirep taap ekeler bolup,		Bulup getirmek için
Kan-Ceeren at bedirep,		Kan Ceeren at arayarak
Teñeri köstöp uçup cadat.	3855	Göğe doğru uçtu.

Attu-çuulu Kan-Kapçıkay
Altın karıs platla
Baatır uuldı celbidi.
Togus kırlu kara cadadı
Aç beline caba tuttı.
Üç ölgöndi tirgizeten
Altın bolot cüstükti
Ak plattañ çeçe tartıp,
Cal cürekke caba tuttı.
Baltırı kejik caş bala
Külümzirep katkır cadat,
Cük le öñi kubul cadat.
Ay sudurdı ala koyıp,
Kan-Kapçıkay körör bolzo,
Ceti tüñey ceeren baytal
Agın südin tomdop saap,
Baltırı kejik uulçaktıñ
Oozına tamıskazın
Tındanatan salımdu emtir.
Aylık sındu ak talayda
At bajındıy altın köbük alala,
Arjan suuga baatır uuldı
Ceti künge cungazın
Baltırı kejik uul bala
Örö turup baratan boluptır.
Kan-Kapçıkay baatır
Baza birde körüp turza,
Üç teñeri tübineñ
Kan-Ceeren at kıygırdı,
Ceti tüñey ceeren baytal
Kelip cadı, Kan-Kapçıkay,
Cetilbezin katay
Çañmadaytan turuñ.
Kan-kapçıkay baatır -
Erlik-biydiñ tüleyi
Suulap etken armakçazın
Cazap turup türele,
Ceti ceeren baytaldı
Kara cılan armakçıla
Ceti baytaldıñ moynına
Kirer edip çıpçap cattı.
Kara armakçı bir uçın
Cer-Kindigi kara taşka
Oroy tartpay bu kanayttı.
Ceti tüñey ceeren baytal

Anlı şanlı Kan Kapçıkay
Altın bezle
Bahadır oğlanı yelpazeledi.
Dokuz köşeli kara yada taşını
İnce beline tuttu.
Üç ölüyü dirilten
Altın yüzüğü
Ak bezden çıkarıp,
Yüreğine tuttu.
Bağışlanmış küçük çocuk
Gülümsüyordu,
Rengi yavaş yavaş değişti.
Ay gibi kutsal kitabı alıp,
Kan Kapçıkay baktı ki,
Birbirine eş yedi kızıl kısrağın
Sütünü duayla sağıp,
Bağışlanmış oğulcuğun
Ağzına damlatılırsa
Yeniden dirilirmiş.
Çok geniş ak nehirden
At başı gibi altın köpük alarak,
Pınar suyunda bahadır oğlanı
Yedi gün yıkarsa
Bağışlanmış oğlan
Tekrar kalkabilirmiş.
Bahadır Kan Kapçıkay
Bir de baktı ki,
Üçüncü göğün dibinden
Kan Ceeren at bağırdı,
Birbirine eş yedi kızıl kısrak
Geliyor, Kan Kapçıkay
Yetişemezsen,
Kement at.
Bahadır Kan kapçıkay
Erlik Biy'in sık
Su verilerek yapılmış kemendini
İyice dolayıp,
Yedi kızıl kısrağı
Kara yılan gibi kemendi
Yedi kısrağın buynuna
Geçecek şekilde dikkatle attı.
Kara kemendin bir ucunu
Yer Göbeği kara taşa
Çekip doladı.
Birbirine eş yedi kızıl kısrağı

Bir mukşalıp cütküdi.		Hepsi bir beden olup saldırdı.
Cer-Kindigi kara taş		Yer göbeği kara taş
Bir canınañ añdangalak.		Bir yanına yıkılır gibi oldu.
Ceti tüñey ceeren baytal		Birbirine eş yedi kızıl kısrak
Bir mukşalıp cıgılgılayt.	3905	Bir beden olup yıkıldı.
Kan-Kapçıkay baatır		Bahadır Kan Kapçıkay
Temir kijendi alıp barıp,		Demir bukağıyı alıp,
Ceti tüñey ceeren baytaldı		Birbirine eş yedi kızıl kısrağın
Cetilezin kijendeyle		Yedisini de bukağılayarak
Bir çööçöygö tomdop saadı.	3910	Bir kadehin içine sağdı.
Cer eezi ceti baytaldı		Yer iyesi yedi kısrağı
Kijenineñ ayrıp,		Bukağıdan çözüp,
Armakçızın çupçudı.		Kemendini çıkardı.
Ceeren baytaldar südin		Kızıl kısrakların sütünü
Baatır uuldıñ oozına	3915	Bahadır delikanlının ağzına
Altın kalbakla tamızıp turat.		Altın kaşıkla damlattı.
Kan-Ceeren at tujunda		O vakit Kan Ceeren at
Üç teñeri tübineñ		Üçüncü göğün dibinden
Aydıñ-künniñ aldında bütken		Ayın, güneşin altında yaratılmış
Sudur suu dep suudañ	3920	Sudur nehri adlı nehirden
At bajındıy altın köbük		At başı gibi altın köpüğü
Alıp ekelip berbey kayttı.		Getirip verdi.
Kan-Kapçıkay baatır uuldı		Kan Kapçıkay, bahadır oğlanı
Arjan kutuk suuga aparıp,		Pınar suyuna götürüp,
Ak köbükle sürküştep,	3925	Ak köpüğü sürüp,
Tünde onıñ uykuzı cok,		Gece uyumadan,
Tüşte mınıñ amırı cok,		Gündüz dinlenmeden,
Ceti künge cunbay kayttı.		Yedi gün boyunca yıkadı.
Baltırı kejik uul bala		Bağışlanmış erkek çocuk
Ozogızınañ on artık,	3930	Önceki hâlinden on kat iyi,
Ertegizineñ eki artık –		İlk hâlinden iki kat iyi olup,
Adañ taptu uyuktadım dep,		Ne kadar derin uyudum deyip,
Turup baspay emdi kayttı.		Ayağa kalkıp yürüdü.
Cüntügen ceri tülep tüşti,		Dökülmüş yerler tüylendi,
Kaksıgan ceri katap cazıldı.	3935	Çürümüş etleri iyileşti.
Baatırdañ artık baatır boldı.		Bahadırdan daha iyi bahadır oldu.
Öçkön odım küydü dedi.		Sönen ateşim yandı dedi.
Erdeñ artık er boldı.		Erden daha iyi er oldu.
Ölgön boyım tirildim, -dedi.		Ölmüştüm dirildim dedi.
Kindigi cok baatır emtir.	3940	Göbeksiz bahadırmış.
Kirbigi cok kezer emtir.		Kirpiksiz pehlivanmış.
Baltırı kejik uul bala		Bağışlanmış erkek çocuğu
Ada-enezin olcodoñ,		Babasını, annesini esaretten
Ak malın olcolotpoy,		Ak malını tutsak ettirmeden,
Albatı-conın türmeletpey,	3945	Elini, halkını hapsettirmeden,

Ayrıp alganı cart boldı. Kurtaracağı belli oldu.
Caan-Moñus çıltuuzında Büyük canavarın sebebine
Bos-kaannıñ moñustarı Bos Kağan'ın canavarları
Kemirçegi katpagan, Kıkırdağı sertleşmemiş,
Kemine ol cetpeen, 3950 Er çağına ermemiş,
Baatır uuldı öltürele, Bahadır oğlanı öldürerek,
Çoodıp biçik çiyele, Hakaret dolu yazıyı yazarak,
Bu altaydañ bargandar. Bu yurttan gitmişler.
Baltırı kejik uul ayttı: Bağışlanmış oğlan şöyle dedi:
- Kemime men cedip alayın. 3955 - Ben er çağına ulaşayım.
Erdiñ küçi kojulgan tuşta Er gücünü kazandığım zaman
Ceezelü curttın men cemirerim. Yosun tutmuş ağaçlı yurdunu yıkarım.
Koozolu curtın kodororım. Başak kalıntılı yurdunu dağıtırım.
Üç moñıstıñ altay cerin Üç canavarın yurdundan
Ölgön öçim alıp, 3960 Öcümü alıp,
Cuulap, tonop köröyin, -dedi. Savaşıp yağmalarım dedi.
Kan-Kapçıkay aydıp oturdı: Kan Kapçıkay şöyle dedi:
- Akar, akar, balam, -dedi. - Dur, dur bakalım, yavrum dedi.
Cer boomı as bolor, Yerin geçidi az olur,
Er boomı köp bolor. 3965 Erin çözümü çok olur.
Kaan etken katu bolor – Kağanın yaptığı katı olur
Kara agaştu çerülü. Kara ağaç gibi askerlidir.
Biy etkeni biyik bolor – Beyin yaptığı yüce olur
Kança tümen baatırlu. Sayısız bahadırlıdır.
Üç monustıñ cerine 3970 Üç canavarın yerinde
Cuulajarga küç kelijer. Savaşmak güç olur.
Ol kirezi maldı O kadar hayvanı
Bis kaydañ da tabarus, Nereden olsa buluruz.
Bu kirezi cööjödi Bu kadar serveti
Bis kaçan da taap alarus. 3975 Biz her zaman buluruz.
Öltürtken öçim nekeydim dep, Öldürülmenin öcünü alacağım deyip
Öç alarga carabas. Kinlenmek olmaz.
Öçkön odın küygende, Sönen ateşin yandı,
Ölgön boyıñ turganda, Ölen bedenin dirildi,
Aylu-Kündü Altayga 3980 Aylı, güneşli Altay'a
Cuulaşpay cadıp bolbos bedir. Savaşmadan gitmeli.
Boro cabaa adıñdı Boz tayını
Men tudup algan edim. Ben tutup almıştım.
Ayılga-curtka barala, Evimize, yurdumuza gidip,
Albatı-condı kündülerüs, 3985 Eli, halkı coşturalım,
Algan margaandı körgüzeten Aldığım ödülü gösterelim
Altayıska cedip alala, Altayımıza yetip,
Adalu, uuldu bis Babalı, oğullu biz
Altın sındu taygaga Altın gövdeli dağda
Oynop, soodop cürerüs. 3990 Neşeli, mutlu yaşarız.

Arjan kutuk suular içip,		Kutsal yeraltı sularından içip,
Amırap, tıştanıp alarus.		Dinlenip rahatlarız.
Say tajındıy malım bar –		Çakıl taşı gibi hayvanım var
Ogo kojo mal kojılar.		Ona hayvan eklenir.
Kara agaştıy conım bar –	3995	Kara ağaç gibi halkım var
Ogo katay con kojılar.		Ona halk eklenir.
Cıldıs çookır aygırlu		Yıldız benekli aygırlı
Cılan çookır cılkıdı		Yılan benekli yılkıyı
Men balama bererim.		Ben yavruma veririm.
Köziñ seniñ ottu, -dedi,	4000	Senin gözün ateşliymiş, dedi,
Köksiñ seniñ oylu, -dedi.		Sen akıllıymışsın, dedi.
Aş cakşızın salıp berdi,		Yiyeceğin iyisini verdi,
Aracan, korocon urup berdi.		Aracan, korocon doldurup verdi.
Ançа, mınça öy ötköndö,		Bir süre geçtikten sonra,
Andıy kuuçın bojogondo,	4005	Bu sohbet bittikten sonra,
Buurıl-Kaan örökön		İhtiyar Buurıl Kağan
Bu altayga cede kondı.		Bu Altay'a geldi.
Bayım-çookır arıgan –		Bayım Çookır yorulmuş
Attiñ tügi tokım ötkön.		Atın tüyü eyer keçesini aşmış.
Buurıl-Kaan cobogon –	4010	Buurıl Kağan hâlsiz düşmüş
Erdiñ çaçı börük ötkön.		Erin saçı börkü aşmış.
Koyon çılap baş kajaygan,		Başı tavşan gibi ağarmış,
Altın çılap tiş sargargan,		Dişi altın gibi sararmış,
Çorgo çılap sın bököygön.		Bedeni musluk gibi eğilmiş.
Kargan nacızın körölö,	4015	İhtiyar dostunu görünce,
Kan-Kapçıkay adın alıp,		Kan Kapçıkay atını alıp,
Bayım-çookırdı agıttı,		Bayım Çookır'ı serbest bıraktı,
İzü kursak azıp berdi.		Sıcak yemek pişirdi.
Aracan-korocon urup berdi.		Aracan, korocon doldurup verdi.
Ajanıp, toyıp alala,	4020	Yemeklerini yiyip, doyduktan sonra
Eki tüñey kargandar		Birbirine eş iki ihtiyar
Köböñ tokum töjöngilep,		Pamuk eyer keçesini serip,
Küler eerdi castangılap,		Bronz eyere yaslanıp,
Köö kuyaktı cabınıp,		Kara zırhı örtünüp,
Buurıl-Kaanla Kan-Kapçıkay	4025	Buurıl Kağan'la Kan Kapçıkay
Amırap cadıp uyuktay berdi.		Yatıp uyuyarak dinlendiler.
Baltır kejik uul mında		O vakit bağışlanmış çocuk
Arı-beri baskındadı.		Öteye beriye yürüdü.
Eder nemezin tappay turdı.		Yapacak bir şey bulamadı.
Ebi-cibi tabılbay turdı.	4030	İçi içine sığmadı.
Baltırı kejik baatır uul		Bağışlanmış yiğit oğlan
Buurıl-Kaannıñ temir caazın –		Buurıl Kağan'ın demir yayını
Cüs tekpelü temir caadı,		Yüz çentikli demir yayı,
Baatır kiji caazı –		Bahadırın yayını
Kandıy caa bolot ne dep,	4035	Bu nasıl yay deyip,

Alıp tudup tartıp kördi.		Alıp baktı.
Cüs tekpişteñ ajıra tartala,		Yüz çentiği çekerek,
Temir caadıñ eki uçın		Demir yayın iki ucunu
Tiyiştire tartıp turat.		Değdirip çekti.
Adazınıñ temir caazın	4040	Babasının demir yayını
Ala koyıp tartıp kördi.		Alıp çekerek baktı.
Cüs tekpeelü temir caadı		Yüz çentikli demir yayı
Ceten eki tekpezine cük araydañ		Yetmiş ikinci çentiğine kadar zorla
Cetire tartat.		Çekti.
Kan-Kapçıkay örökön –	4045	İhtiyar Kan Kapçıkay'ın
Caan baatır bolgon cürbiy.		Heybetli bahadır olduğu bilindi.
Buurıl-Kaan kaan da bolzo,		Buurıl Kağan kağan da olsa,
Küçi Kan-Kapçıkayga cetpes cürbiy.		Gücü Kan Kapçıkay'a yetmezdi.
Tegin bogo ne oturar,		Burada boş yere niçin oturuyorum,
Cer körörgö bas cürbiy.	4050	Gidip yer göreyim.
Adazınıñ temir caazın		Babasının demir yayını
Ala koyıp cüktendi.		Alıp yüklendi.
*Adazınıñ taş köözin ala koyıp kiyind*i.		Babasının sağlam zırhını alıp giydi.
Adazınıñ ak üldüzin		Babasının ak kılıcını
Ala koyıp tagındı,	4055	Alıp takındı,
Anañ arı baatır uul		Ondan sonra bahadır delikanlı
Aba cışka kire kondı.		Sık ormana girdi.
Baraadar ol bolgozın		Böylece giderken
Köö kara tayga turdı,		Kapkara bir dağ durdu,
Kök cajıl talay cattı.	4060	Gök yeşil bir nehir uzandı.
Köböö calañ altay cattı.		Pamuk gibi ovalı Altay göründü.
Calañ terek agaş boltır.		Sayısız kavak ağacı varmış.
Calañ ak kayıñ boltır,		Sayısız ak kayın ağacı varmış,
Carajın körüp kaykap turdı.		Bu güzelliğe bakıp şaşırdı.
Kıl tırmaktu arlan-tarlan	4065	İnce tırnaklı hayvanların
Kıya baskan izi körünbeyt.		Bastığı izi görünmedi.
Kızıl köstü ayu-börü		Kızıl gözlü ayının, kurdun
Çiye baskan izi bildirbeyt.		Ayak izi görünmedi.
Tal cakalu kök talaydañ		Dal yakalı gök nehirden
Bir de kuş körünbedi.	4070	Tek bir kuş bile görünmedi.
Taş cakalu koo taygadañ		Taş yakalı ak dağdan
Bir de is körünbedi.		Tek bir iz bile görünmedi.
Mındıy caraş talay –		Böyle güzel nehrin
Kujı cok kaytkan bolton?		Nasıl olur da kuşu olmaz?
Mındıy caan tayga –	4075	Böyle yüce dağın
Añı cok kaytkan bolton?		Nasıl olur da hayvanı olmaz?
Kaykap körüp bu turgança,		Böylece şaşkın bakarken,
Kara agaştıñ ortozınañ		Kara ormanın ortasından
Kıygı emes kıygı uguldı,		Bağırtıya benzemez bağırtı duyuldu,
Tabış emes tabış uguldı.	4080	Sese benzemez ses duyuldu.

Aytpas sösti aydıp turat.		Söylenmez sözü söyledi.
Ayrı-teyri kışkır turat.		Türlü türlü bağırdı.
Ergek bile şoor oynoyt.		Parmağıyla kaval çaldı.
Elek söslö kojoñ kojoñdoyt.		Eğlenceli türkü söyledi.
Cüs attıñ tibirtindiy	4085	Yüz atın ayak sesi gibi
Tibirt ugulıp kelbey kayttı.		Ayak sesi duyuldu.
Cüs kijidiñ tabıjındıy		Yüz kişinin sesi gibi
Tabış ugulıp cañılandı.		Ses duyulup yankılandı.
Karsıldada katkı çıktı.		Kahkahalar çıktı.
Buka bolup ogur turat,	4090	Boğa olup böğürdü,
Tünküldede teep turat		Gürültüyle tepti.
Tülkü bolup çanır turat.		Tilki gibi çınladı.
Kuran bolup bagır turat,		Karaca gibi bağırdı,
Kuskun bolup kuuktadı.		Kuzgun gibi öttü.
Baatır uul kaykap turdı.	4095	Bahadır delikanlı şaşırdı.
Örö-tömön körüp turdı.		Aşağı yukarı baktı.
Kiji be deze, kiji aayı cok,		İnsan dese, insan belirtisi yok,
Kijige üni tüñey emes,		Sesi insan sesi gibi değil,
Añ ba deze, añ aayı cok,		Hayvan dese, hayvan belirtisi yok,
Añga üni tüñey emes.	4100	Sesi hayvan sesi gibi değil.
Kandıy-mındıy tabış bolton –		Bu nasıl ses böyle
Caman neme tabıjı ba?		Kötü bir şeyin sesi mi?
Kandıy-mındıy tibirt bolton?		Bu nasıl ayak sesi böyle?
Cakşı neme tibirtti be?		İyi bir şeyin ayak sesi mi?
Mını kanayıp köröyin dep,	4105	Bunu nasıl görürüm diye,
Acıktanıp turgança,		Dikkatle bakınırken,
Aba-cıştıñ ortozınañ		Sık ormanın ortasından
Ay bildirlü torko kiygen,		Ay desenli ipek giyinen,
Kün carkındu kuyak kiygen,		Güneş işlemeli zırh giyinen,
Cüs tekpeelü caa tudungan,	4110	Yüz çentikli yay tutunan,
Altın kındu üldü tagıngan,		Altın kınlı kılıç takınan,
Ak koyondı koltıktangan		Ak tavşanı koltuklamış
Ceti tüñey uul bala		Birbirine eş yedi delikanlı
Emdi mında bu köründi.		Şimdi burada göründü.
Ay keberi çırayı –	4115	Ay gibi yüzleri
Altın keptü caltıraşkan.		Altın gibi ışıldıyordu.
Kün keberi çırayı –		Güneş gibi yüzleri
Kümüş keptü mızıldaşkan.		Gümüş gibi parlıyordu.
Calañ keptü kabaktu,		Yay gibi kaşlı,
Ayañ keptü mañdaylu,	4120	Çıplak tepe gibi alınlı,
Büdün tayga büdüştü,		Dağ gibi görünüşlü,
Carım calañdıy caaktu,		Yarım ova gibi yanaklı,
Omırtkazınıñ üyezi cok,		Omurgası eklemsiz,
Onço boyınıñ mukşalı cok.		Bedeni silindir gibi.
Kabırgazın caazı cok,	4125	Kaburgasının yağı yok,

Katu söögi üye cok, Sert kemiklerinde eklem yoktu,
Bek bütken belderine Sağlam bellerinde
Bejen üür koy cürgediy. Elli koyun sürüsü durabilirdi.
Ak calañdıy arkazına Ak ova gibi sırtına
Altan aygır mal turgadıy. Altmış aygır at durabilirdi.
Calañ keptü carındu Ova gibi omuzlu
Ayañ keptü kabaktu, Çıplak tepe gibi alınlı,
Koo kırlandıy tumçuktu, Dağ yamacı gibi burunlu,
Koş arkadıy kirbiktü, Sık orman gibi kirpikli,
Körgön közi köl keberlü, Gören gözü göl gibi,
Turgan boyı tuu keberlü. Duran bedeni dağ gibi.
Altay eezi ak koyondı – Altay iyesi ak tavşanı
Onçoloro tudungandar. Hepsi birden tutmuştu.
Ceti tüñey baatır Birbirine eş yedi bahadır
Cer altaydı seleñdedip, Yeryüzünü titretip,
Eeçiy-deeçiy tura tüşti. Peşpeşe geldiler.
Körgön közi köl keberlü, Gören gözü göl gibi,
Turgan boyı tuu keberlü, Duran bedeni dağ gibi,
Akka-kökö cedip turdı, Gökyüzüne ulaşıyordu,
Ayga tüñey börügi – Aya benzer börkü
Ak buluttı solup turat. Ak bulutu savuruyordu.
Künge tüñey kuyagı – Güneşe benzer zırhı
Künniñ közin oynot turat. Güneşin ışığını yansıtıyordu.
Baatır uuldı körgön monço, Bahadır delikanlıyı görünce,
Ezen, ezen, uul, –deşti. Selam, selam delikanlı dediler.
Ermen, ermen, baatır, -dedi. Merhaba, merhaba, bahadır dediler.
Cıdıñ başka kulugur Kokun başka alçak
Bu altayga ne kelgeñ, -diyt. Buraya niçin geldin, dediler.
Baatır uul ezendeşti. Bahadır delikanlı selamlaştı.
Ezen-mendi suraganda, Hâl hatır sorup,
Ermen-çeçen aydışkanda, İyi, güzel konuşurken,
Ceti uul aydıksadı: Yedi delikanlı konuştu:
- Tiliñ başka şileemir, -diyt. - Dilin başka sahtekâr, dediler.
Bu altayga ne kelgeñ, -diyt. Bu Altay'a niçin geldin, dediler.
Azıragan adañ, kayda? Seni büyüten baban nerede?
Erkelegen eneñ kayda? Seni nazlayan annen nerede?
Münip cürgen adıñ kayda, Bindiğin atın nerede,
Kajı altayga uulangan? Hangi Altay'a gidiyorsun?
Kandıy cerdeñ tuulgan? Nerede doğdun?
Kaydañ kelgen terbezen sen? Nereden gelen dilencisin?
Temir caa ne tudungañ? Niçin demir yay tutuyorsun?
Taş kuyaktı ne kiyingeñ? Taş zırhı niçin giyindin?
Ak üldüdi ne tayangañ? Ak kılıca niçin dayandın?
Altın kındı kaydañ algañ? Altın kını nereden aldın?
Kandıy kaannıñ baskını sen? Hangi kağanı bastın sen?

Kaydañ kelgen coşkın sen?		Nereden gelen serserisin?
Cılıp kelgen cılan ba, sen?		Sürünüp gelen yılan mısın, sen?
Bazıp cürgen baskın ba, sen?		Dolaşıp gelen eşkıya mısın?
Mındıy suraktı suragılayt –		Böyle sorular sordular,
Mınayıp, şoodıp aydıksadı.	4175	Böyle eğlenip, dalga geçtiler.
Baatır uulım körgön monço,		Bahadır oğlum bunları görünce,
Ceti baatırdañ caltanbadı,		Yedi bahadırdan çekinmedi,
Ak koyondı kaydañ attaar?		Ak tavşanı nerede vurdunuz?
Añdu-kuştu cereer kayda?		Avlı, kuşlu yeriniz nerede?
Atka çıkkan erler bolzoñ –	4180	At üstünde erlerseniz
Añ öltürbes kaytkanaar?		Hayvan avlamayıp ne yapıyorsunuz?
Koyon baza añ ba, ol?		Tavşan da av mı ki o?
Kızıl köstü tañma ol.		Kızıl gözlü mel'un o.
Tappastı tapkan bolup,		Bulunmazı bulup,
Canıp oturgan büdüjeerdi.	4185	Dönenlere bakın hele.
Añçı bolzoñ adıñ kayda?		Avcıysan atın nerede?
Boyıñ baskın boloruñ ba?		Sen eşkıya mısın?
Añdu-kuştu ceriñ kayda?		Avlı, kuşlu yerin nerede?
Aydıp berer añdaayın.		Söyleyin avlayayım.
Koyon edin men cibezim –	4190	Ben tavşan eti yemem
Koçkor edin ciirge kelbey.		Yaban koçu yerim ancak.
Çıçkan edin men cibezim		Ben sıçan eti yemem
Sıgın edin ciirge kelbey.		Geyik eti yerim ancak.
Seneñ uyan kiji cok,		Sizden utanan yok,
Çeçerkeşpeer iytter, -dedi.	4195	Dalaşmayın itler, dedi.
Ceti tüñey uul baldar		Birbirine eş yedi delikanlı
Karsıldada katkırıştı.		Kahkahalarla güldüler.
Adañaydıñ edin cidi, -diyt.		Babanın etini ye, dediler.
Aytpas sösti aydıp turdı.		Söylenmezi söylediler.
Eneneydiñ töjin ci, -diyt,	4200	Annenin döşünü ye, dediler.
Ep-cok sösti aydıp turdı.		Kötü söz söylediler.
Adañ cibeen et emey –diyt.		Babanın yemediği eti dediler.
Sendiy tañma ciyteñ be, -diyt.		Senin gibi mel'un mu yiyecek, dediler.
Adañ atpaan añdı, -dedi –		Babanın vuramadığı avı dediler,
Sendiy kulugur, adatañ ba, -dedi.	4205	Senin gibi alçak mı vuracak, dediler.
Uyalbazıñ iyttiñ, -deşti.		Utanmaz it, dediler.
Altın otuk "caltırt" edip,		Altın çakmak taşı "çak" edip,
Ceti uul bargıladı.		Yedi delikanlı gitti.
Baltırı kejik baatır uul		Bağışlanmış bahadır oğul
Ceti uuldıñ otugınañ	4210	Yedi delikanlının çakmak taşına
İlmi-tarmı kolbop saldı.		Sihir, büyü yaptı.
Ceder cerge cetkençe,		Varacakları yere yetene kadar,
Cedip aylına kirgençe,		Yetip evlerine girene kadar,
Otıktarı alılbas edip,		Çakmak taşlarını çakmaz edip,
Cetilbezin tarmaladı.	4215	Böylece büyü yaptı.

Anañ arı baatır uul
Arı körüp baskalakta,
Kara arkadıñ ol tübinde
Kıytıldada katkı çıktı.
Suytuldada katkırajat.
Çukçulañ koo kojoñ çıktı.
Caraş çoor üni ugulat,
Uzada çöygön kojoñ ugulat,
Altın söstör kojoñı tögület,
Abırgı üni kojo ugulat.
"Tadırt", "madırt" tabış ugulat.
Çümdegen caraş kojoñ çöyilet,
Cüs kijidiñ kojonındıy
Cüzün başka kojoñ çöyildi,
Cüs attıñ tibirtindiy
"Tibirt", "tabırt" ugul keldi.
Bu natazı bolot ne dep,
Baatır uul çiñdey berdi.
Kiji be deze, kiji aayı cok –
Kiji ünine tüñey emes,
Kuş ba deze, kuş aayı cok –
Kuş ünine tüñey emes.
Bu natazı bolup bardı.
Mını kaydañ köröyin dep,
Alañ kaykap turgança,
Kara arkadıñ tübineñ
Ceti tüñey caraş kıstar
Cergeleşken kelip cadat.
Ekemel, mancık kiyimdü,
Ayu, tere aybıstandu,
Maanı terezi börüktü,
Ceti tüñey baatır kıs
Ay keberin ayga berbes –
Altın keptü caltıraşkan.
Kün keberin künge berbes –
Kümüş keptü mızıldaşkan.
Çıkkan aydañ çıpçuuldu,
Caltıraşkan baatırlar.
Tiygen künneñ kep keendü,
Mızıldaşkan kezerler.
Tolu aylu çıraylu,
Soloñıdıy kaçarlu.
Ay kapsalga ayga tüñey,
Kün kapsalga künge tüñey,
Çiñmeerdeñ kiyingen.

Ondan sonra bahadır oğlan
İleri doğru yürürken,
Kara ormanın dibinden
Şuh kahkaha duyuldu,
Kıkırtılar duyuldu.
Tiz sesle söylenen türkü yayıldı.
Kavalın güzel sesi duyuldu,
Uzun havalı türkü duyuldu,
Türküden altın sözler döküldü,
Onunla birlikte amırgı sesi duyuldu.
Türlü sesler duyuldu.
Söylenen güzel türkü yayıldı,
Yüz kişinin söylediği türkü gibi
Başka başka türküler yayıldı,
Yüz atın ayak sesi gibi
"Patır", "putur" ses geldi.
Bu da ne böyle deyip,
Bahadır oğlan araştırdı.
İnsan desen, insan belirtisi yok
İnsan sesine benzemiyor.
Kuş desen, kuş belirtisi yok
Kuş sesine benzemiyor.
Bu nasıl şey böyle.
Bunu nereden görürüm diye,
Şaşırmış öylece dururken,
Kara ormanın dibinden
Birbirine eş yedi güzel kız
Peşpeşe geldiler.
Simli kumaş, ipek giyimli,
Ayı, su samuru kürklü
Yabani kedi kürkünden börklü,
Birbirine eş yedi bahadır kız
Ay gibi ama ondan güzel
Altın gibi parıldadı.
Güneş gibi ama ondan güzel
Gümüş gibi ışıldadı.
Doğan aydan daha alımlı,
Parıldayan bahadırlar.
Değen güneşten daha görkemli
Işıldayan yiğitler.
Dolunay yüzlü,
Gökkuşağı yanaklı.
Ay gibi iparlak paltolu
Güneş gibi parlak paltolu
Kurdelalı elbiseler giyinmiş.

Çiyü kara kabaktu,		Çekilmiş hat gibi kara kaşlı,
Kızıl maral çıraylu,		Kızıl yaban gülü yüzlü,
Tostok kara köstü,		Yuvarlak kara gözlü,
Ceti kıstıñ kiynineñ		Yedi kızın peşinden
Kök soloñı oynap turdı.	4265	Gökkuşağı oynadı.
Töjinge tagıngan camıları		Döşlerine taktıkları madalyonları
Teñeridiñ tañdagındıy.		Göğün tanı gibiydi.
Ak üldüdi tayangılagan,		Ak kılıca dayanmış,
Ak mıltıktı cüktengen,		Ak silahı yüklenmiş,
Sıgın añnıñ kıymaların	4270	Geyikten yaptıkları yemeği*
Kapka salıp cüktengilegen.		Kaba koyup yüklenmişler.
Cüktenip algan cüktügineñ		Yüklenip aldıkları yüklerinden
Ciilik, böörök körünip turdı.		İlik, böbrek göründü.
Suytuldada katkırgılap,		Şuh şuh gülüp,
Tura tüşti ceti boylu.	4275	Durdu yedi genç kız.
Ceti kaan dep cıldıska tüñey		Yedi Kağan adlı yıldız gibi
Cergeleşken turgulay bardı.		Sıralandılar.
Ceten ayrı keceeleri		Yetmiş ayrı örgüleri
Cer altayga cedip tüştir.		Toprağa düşmüş.
Altan altı cılamajı	4280	Altmış altı deniz kabuğu
Altın, möñün çagıl turdı.		Altın, gümüş gibi parladı.
Aydıy, kündiy çañkaları		Ay gibi, güneş gibi örgüsü
Carın töstö oynop turdı.		Omuzlarında sallandı.
Altın, möñün tanalardañ		Altın, gümüş düğmelerden
Aydıñ közi carıp turat.	4285	Ayın gözü ışıdı.
Kümüş, altın tanalarga		Gümüş, altın düğmelerde
Künniñ közi oynop turat.		Güneşin gözü oynadı.
Calañ keptü caaktarı		Ova gibi yanakları
Soloñıdıy turbay kayttı.		Gökkuşağı gibi durdu.
Kızıl maral çırayları	4290	Kızıl yaban gülü gibi yüzleri
Tañdak keptü bolboy kayttı.		Tan vakti gibiydi.
Kiygen kebin topçıları		Giysilerinin düğmeleri
Bay altaydıñ çeçegindiy,		Kutsal Altay'ın çiçeği gibiydi,
Töjinde tagıngan kayraldarı –		Göğüslerine taktıkları madalyonları
Eñir çıgar çolmondıy.	4295	Akşam yıldızı gibiydi.
Ceti tüñey boylu bala		Birbirine eş yedi genç kız
Baatır uulga ayda saldı:		Bahadır oğlana şöyle dediler:
- Ezen, ezen, uulçak , -dedi.		- Selam, selam, oğulcuk, dediler.
Ermen, ermen, uul, -dedi.		Merhaba, merhaba, delikanlı, dediler
Temir caa ne tudungañ,	4300	Niçin demir yay taşıyorsun,

* Kıyma: İşkembeyle sarılarak bağırsaktan yapılan bir tür yemek.

Bu altayga kaydañ kelgeñ?
Taş köödi ne kiyingeñ?
Minip cürgen adıñ kayda?
Adañ-eneñ seniñ kayda?
Cıdıñ başka, kulugur, -diyt.
Bu altayga ne kelgeñ, -diyt.
Baatır uulım aydıp turdı:
- Ayana-Aru enem –dedi.
Kan-Kapçıkay adam, -dedi.
Ayga cetken ak sümerdeñ,
Künge cetken kök taygadañ,
Ay böktögön ala taygadañ,
Cer karabas kök taygadañ,
Kelgen kiji men edim, -diyt,
Ceti kıstar aydıp turdı:
Tiliñ başka, kulugur, -diyt.
Kan-Kapçıkay cerinde
Ürüp çıgar iydi cok,
Eki boro taygıldu
Übün ciyten balazı cok,
Ayana-Aru abakaylu.
Kan-Kapçıkay baatırda
Uul bala kaydañ kelgen?
Sıgındaba sen, -dedi,
Sıytıldaba sen, -dep ayttı.
Mekelebe sen, -deşti,
Melceñdebe, iyt, -deşti.
Ceten cıldık altaydañ
Sendiy baskın keleriñ be?
Altan cılıdık taygadañ
Sendiy coyu keleriñ be?
Sıgırgan bolup sıytılda ba?
Sıgandazañ bilip iyeris.
Momon bolup boltılda ba,
Tögündezeñ sezip iyeris.
Baatır uulım ayda salda:
- Sıgın kaydañ adıp,
Kıymaçakla oynop turaar,
Cilik, böörök kaydañ taap,
Ciirge, içerge aparadıraar.
Tappazaktı tapkan bolup,
Baraatkan bolboydoroor,
Cööbözökti cöögön bolup,
Can oturgan boloroor bo?

Bu Altay'a nereden geldin?
Taş zırhı niçin giyindin?
Bindiğin atın nerede?
Senin anan baban nerede?
Kokun bir başka, alçak, dediler.
Bu Altay'a niçin geldin, dediler.
Bahadır oğlum şöyle cevap verdi:
- Annem Ayana Aru'dur dedi.
Babam Kan Kapçıkay'dır dedi.
Aya ulaşan ak zirveden,
Güneşe ulaşan gök dağdan,
Ayı perdeleyen ala dağdan,
Toprağı görünmez gök dağdan,
Gelen insanım dedi.
Yedi kız şöyle dedi:
Dilin başka, alçak, dediler.
Kan Kapçıkay'ın yurdunda
Çıkıp ürüyecek iti yok,
İki boz köpekli
Soyunu devam ettirecek çocuğu yok,
Ayana Aru eşli.
Bahadır Kan Kapçıkay'a
Erkek çocuk nereden gelsin?
Geyik avlama sen, dedi,
Mızıldanma sen, dedi.
Yalan söyleme sen, dediler.
Titreme, it, dediler.
Yetmiş yıllık uzaktaki Altay'dan
Senin gibi serseri mi geldi?
Altmış yıllık uzaktaki dağdan
Sen yaya mı geldin?
Çekirge gibi cır cır etme?
Geyik avlasan biliriz.
Yer ayısı gibi kükreme,
Yalan söylediğini sezeriz.
Bahadır oğlum şöyle dedi:
- Geyiği nerede vurup,
Yemeğini yaptınız,
İliği, böbreği nereden bulup,
Yiyip, içmeye götürüyorsunuz.
Bulunmazı bulup,
Gidiyorsunuz.
Yığınla serveti yığıp,
Geri mi dönüyorsunuz?

Ce, sıgın baza añ ba ol?
Ayrı tuygaktu,
Ayrı müüstü tañma ol.
- Añdu-kuştu cereer kayda?
Men içeege-karın cibezim.
Eçeege ciirge iyt bedim.
Men sıgın cürze de atpazım.
Cuuzı toñgok tañma ol.
Men bu altayga
Ayu-börü adarga
Bar dep añ bar deerde,
Onı adarga bedirep cürbey.
Ceti kıs katkırıştı.
Uyalbazın iyttiñ, -deşti.
Adañ cibeen et emey, -diyt.
Sendiy tañma ciyten bediñ,
Adañ atpaan añdı
Sendiy uulçak adatan bediñ?
Arıktıñ sanaazı omok,
Amaaydıñ sözi kezem.
Kıyma cibes iyt bolzoñ,
Me bu, deyle, tükürdi.
Ceti tüñey caraş kıs
Cergelejip bargıladı,
Cedinijip cürgüledi.
Baltır kejik baatır uul –
Ceti kıstı çañkazınañ
Başka cerge barbas edip,
Ceder cerge cetpegençe,
Cedip ayılına kirbeençe,
Çeçilbes edip ceti kıstı,
Ceti kıstıñ keceezin
Kolboy tudup tarmaladı.
Keceezineñ ilmi-tarmı
Kolbop saldı kızıçaktardı.
Uulı, kızı cetideñ cürer
Uyalbazın balardıñ.
Kıyma cibeske tükür turar
Kılıgı caman kandıy kıstar,
Başka barganın köröyin.
Meneñ alganıñ bu –dedi.
Arı bazarga cetkelekte,
Een cerdeñ elbes edip,
Ceti tüñey çookır mıygak
Cergeleşken kelbey kayttı.

Eh, geyik de av mı sanki?
Ayrı toynaklı,
Çatallı boynuzlu mel'un o.
- Avlı, kuşlu yeriniz nerede?
Ben bağırsak, karın yemem.
İt miyim ki, bağırsak yiyeyim.
Geyik rastlasa bile vurmam.
Yağı donan mel'un o.
Ben bu Altay'a
Ayı, kurt vurmaya
Pars adlı hayvan var dediler de,
Onu avlamaya geldim.
Yedi kız kahkaha attı.
Utanmaz it, dediler.
Babanın yemediği eti, dediler.
Senin gibi mel'un mu yiyecek.
Babanın vuramadığı hayvanı
Senin gibi oğulcuk mu vuracak?
Arığın aklı iyi,
Ahmağın sözü keskin.
Kıyma yemeyecek olsan,
Hadi oradan deyip, tükürdüler.
Birbirine eş yedi güzel kız
Dizilip gittiler,
Hep birlikte koştular.
Bağışlanmış bahadır oğul
Yedi kızın örgüsünden
Başka yere gidemez edip,
Yetecekleri yere yetmeden,
Yetip evlerine girmeden,
Çözülmez edip yedi kızı,
Yedi kızın beleğini
Tutup büyü yaptı.
Beleklerine sihir, büyü
Yaptı kızların.
Oğlanı, kızı yedişer gezer
Utanmazın çocukları.
Kıyma yemeyene tüküren
Huyu kötü kızlar,
Gidişinizi göreyim.
Benden alacağınız bu, dedi.
Tam ileri gitmek üzereyken,
Geniş yerden görünüp,
Birbirine eş benekli yedi maral
Peşpeşe geldiler.

Adazınıñ temir caazın		Babasının demir yayını
Carın töstöñ çupça tartıp,		Omuz hizasından çekip,
Toguzon eki toolbırlu		Doksan iki kanatlı
Kandu kastak soon saldı.		Kanlı oku saldı.
Ceti çookır mıygaktı	4395	Yedi benekli marala
Keze körüp atpay kayttı.		Dikkatle bakıp attı.
Teñeri tübi kürkürep kaldı.		Göğün dibi gürüldedi.
Telekey üsti şıñırap kaldı.		Dünyanın üstü çınladı.
Atkan okko cer silkindi.		Atılan oktan yer silkindi.
Al taygalar caykanaardı,	4400	Al dağlar sallandı,
Agın suular çaypalaardı.		Akarsular coştu.
Ceti tüñey çookır mıygak		Birbirine eş yedi benekli maral
Cergelejip celgiledi.		Peşpeşe geldiler.
Ança-mınça barala,		Bir süre gittikten sonra,
Castanıja cıgıl kaldı.	4405	Yaslanıp yıkıldılar.
Baltırı kejik uul bala		Bağışlanmış oğlan çocuğu
Mıltık deze, mıltık		Silah desen, silah
Kandıy çeçen mıltık dedi.		Ne kadar usta yapılmış silah dedi.
Cedip barıp körördö,		Gidip baktı ki,
Ceti çookır mıygaktıñ	4410	Benekli yedi maralın
Tas koltıgın cara tiygen,		Koltuğunun altına isabet etmiş,
Taş cüregin keze atkan.		Taş yüreğinden vurmuş.
Karan canıs soonlo		Yalnızca bir okla
Katay cıga atkan emtir.		Hepsini birden vurmuş.
Castanıjıp ölüp kaltır.	4415	Yaslanıp ölüp kalmışlar.
Kızıl kanı kırkırap agıp,		Kızıl kan şırıldayarak akıp,
Kırdı tömön çorkuradı.		Kırdan aşağı kan olmuş.
Üzü-cuuzı surkurajıp,		Yağı parıldayıp,
Atkan cerineñ körünip cattı.		Vurulan yerden göründü.
Ceti çookır mıygaktıñ	4420	Benekli yedi maralın
Semizin baatır kaykadı.		Semizliğine bahadır şaşırdı.
Torsıktarın üytteyle,		Ayak bileklerinden delerek,
Bir tizenge kolbodı.		Bir diziye bağladı.
Ködür bolboy süüredip,		Kaldıramayıp sürterek,
Baatır uul kelip cadat.	4425	Bahadır oğlan geldi.
Adazınıñ oduzına		Babasının kampına
Alıp ekeldi mıygaktardı.		Alıp getirdi maralları.
Ceti mıygaktı soyolo,		Yedi maralı keserek,
İçee-kardın arçıyla,		Bağırsak ve karınlarını temizleyip,
Ceti mıygak terezineñ	4430	Yedi maralın derisinden
Bir arçımak cazadı,		Bir kement yaptı,
Ceti mıygaktıñ edin		Yedi maralın etini
Bir terekti cıgala,		Bir kavak ağacını yıkarak,
Adazınıñ üldüzile		Babasının kılıcıyla
Ceti mıygaktı tiştedi.	4435	Yedi maralı şişe geçirdi.

Bir cerinde çiyü cok, Hiç çiğ yer bırakmadan,
Bir cerinde küyügi cok Hiçbir tarafını yakmadan
Edip, cazap bıjırdı. Güzelce pişirdi.
Kuulgıdañ ot odurıp, Sazdan ateş yakıp,
Kuulu çöygöngö çay kaynattı. Pirinç çaydanlıkta çay kaynattı.
Eki baatırdı oygozıp, İki bahadırı uyandırıp,
Emdi bılardı azıradı. Hemen onları doyurdu.
Atkan mıygaktıñ semizin kaykap, Vurulan maralın semizliğine şaşırıp,
Adazı nökörile ajanıp oturdı. Babasıyla arkadaşı yedi.
Ciilik-böörökti kojıp cip, İliği, böbreği karıştırıp yiyip,
Alıp kezerler mında toydı. Alp, pehlivanlar doydu.
Baltırı kejik baatır uul Bağışlanmış bahadır oğul
Körüp oturar bu bolgozın Oturup baktı ki,
Kan-Kapçıkay baatır Bahadır Kan Kapçıkay
Bir mıygaktıñ büdün budın cigençe, Bir maralın bir budunu yiyince,
Buurıl-Kaan nacızı Dostu Buurıl Kağan
Bir böörökti ciiyten emtir. Bir böbreği yiyormuş.
Kan-Kapçıkay baatır Bahadır Kan Kapçıkay
Bir mıygaktıñ büdün edin cigençe, Bir maralın bütün etini yiyince,
Buurıl-Kaan örökön İhtiyar Buurıl Kağan
Bir mıygaktıñ bir sanın Bir maralın ancak bir yanını
Cük araydañ ciyten emtir. Güçlükle yiyormuş.
Aştagan boyı toygondo, Acıkan karnı doyunca,
Arıgan boyı semirgende, Zayıf düşmüş bedeni semirince,
Buurıl-Kaandı atkarıp, Buurıl Kağan'ı ata bindirip,
Altayın doon candırdı. Altayına doğru döndürdüler.
Baatır uuldı oyto lo, Bahadır oğlanı tekrar
Altın soon ok edip, Altın oka dönüştürüp,
Kubultala, Kan-Kapçıkay Kılığını değiştirerek, Kan Kapçıkay
Arçımakka salıp aldı. Heybesine koydu.
Kan-Ceeren adına ayttı: Atı Kan Ceeren'e şöyle dedi:
- Barar bolzo kapçay barar Gideceksek, hızlı gitmek
Kerek, -dedi. Gerekli, dedi.
Keler bolzo, Geleceksek,
Kapçay canar, kerek, -dedi. Hızlı dönmek, gerekli dedi.
Kan-Ceeren adı onıñ Onun atı Kan Ceeren
Ak-Çolmon bolup kubuldı, Ak yıldıza dönüştü,
Kan-Kapçıkay boyı deze, Kan Kapçıkay kendisiyse,
Kök çolmon bolup kubuldı. Gök yıldıza dönüştü.
Üç teñeri tübile Üçüncü göğün dibinde
Eki çolmon bololo, İki yıldız olarak,
Türgen tükey uçkuladı. Hızla uçtular.
Buurıl-Kaannıñ ayılına Buurıl Kağan'ın evine
Üydelikke kirip baadı. Yarım günde geldi.
Teñeri-Kaannıñ toyında Teñeri Kağan'ın toyunda

Ne bolgonın		Ne olduğunu
Kandıy margaan alganın		Hangi yarışı kazandığını
Kan-Kapçıkay aytpadı.		Kan Kapçıkay söylemedi.
Buurıl-Kaan bu kirege cetkençe,		O vakte kadar Buurıl Kağan henüz
Cedip canbagan boluptır.	4485	Gelip dönmemiş.
Coldo kelip catkan dep,		Yoldadır geliyor diye,
Kan-Kapçıkay aytpadı.		Kan Kapçıkay söylemedi.
Ceten tayga ajıra,		Yedi dağı aşarak,
Ceten talay keçire,		Yedi nehri geçerek,
Altın-Ergek turguzar.	4490	Altın nişan koydular.
Temir caala adatan		Demir yayla atan
Caan baatırlar taldagan.		Seçilmiş bahadırlardı.
Cer altınıñ baatırları		yeraltının bahadırları
Caan möröy alar bolup,		Büyük yarışı kazanmak için,
Temir kastaktıñ bajın	4495	Demir okların başına
Kiji kanıla kanayla		İnsan kanı sürerek
Margaan alarga adıp turgan.		Yarışı kazanmak için attılar.
Kargan ulustı öltürip,		İhtiyar insanları öldürüp,
Kastaktıñ bajın kanap turgan.		Okların başını kanattılar.
Men olordoñ korkolo,	4500	Ben onlardan korkarak,
Can caadırım dep, aydala,		Geri döndüm, diyerek
Ceeren adı Ak-Çolmon		Kızıl atı ak yıldız
Kan-Kapçıkay Kök-Çolmon bolup,		Kan Kapçıkay gök yıldıza dönüşüp,
Baza takıp uçaardı.		Tekrar uçtular.
Cer Altayına cedip keldiler.	4505	Öz Altaylarına yetip geldiler.
Cerine kelip körördö,		Yerine geldiğinde baktı ki,
Caş balaça kiji ölböön.		Küçük bir çocuk dahi ölmemiş.
Cabaa kulundıy mal ölböön.		Atın içinden kulun bile ölmemiş.
Albatı-conı connoñ artık,		Eli, halkı çoğalmış,
Ak malı maldañ artık.	4510	Ak malı iyice artmış.
Alıp kelgen barkıların,		Alıp getirdiği serveti,
Ceñip kelgen margaandarın,		Hakkıyla kazandığı ödülleri,
Ködürezin kodorgon,		Hepsini çıkardı,
Bütkül boyın turguskan.		Kendisi de özüne döndü.
Tört kulaktu boro cabaa –	4515	Dört kulaklı boz tay
Ak boro at bolgon.		Ak boz at oldu.
Cerine olor kelerde,		Onlar yurtlarına geldiği için,
Ceti cılga cırgal boldı.		Yedi yıl şölen oldu.
Togus cılga toy boldı.		Dokuz yıl toy oldu.
Tayga keptü et tuurap,	4520	Dağ gibi et doğranıp,
Talay keptü arakı azıp,		Deniz gibi içki kaynatılıp,
Albatı-con cuulıp,		El, halk toplanıp,
Altın soondı tüjürip,		Altı oku indirip,
Baatır uuldı turguskan,		Bahadır oğlanı ortaya çıkardı,
Altın tondu alıptar,	4525	Altın paltolu alplar,

Küler tondu külükter, Bronz paltolu pehlivanlar,
Baltır kejik uuldı Bağışlanmış oğlana
Ak-Boro attu Ak Boro atlı
Altın-Topçı baatır bolzın dep, Altın Topçı bahadır olsun diye
Bir abakay adagan. Bir kadın ad adadı.
Cakşı attı adagan uçun İyi ad verdiği için
Taacı-torko keple sıylatkan. İpek elbiseyle ödüllendirildi.
Caraş çabdar atla sıylatkan. İyi koşan atla ödüllendirildi.
Kemine uulçak cedele, Oğulcuk büyüyüp de,
Kemirçegi kadala, Kemiği sertleşip,
Er kemine cet alıp, Er çağına ulaşınca
Ene-adazın aydıngan: Ana babasına şöyle dedi:
Cajım meniñ caanadı, Benim yaşım büyüdü,
Öştüüme baratam. Düşmanıma gideceğim.
Öçkön odım küygende, Sönen ateşim yandı,
Ölgön boyım turganda, Ölen bedenim dirildi,
Moñus curtına baradım, Moñus'un yurduna gideceğim,
Cedip barıp körödim. Gidip göreceğim.
Tının taap cıgarım, Canını alacağım,
Söögin örtöp salarım, Cesedini yakacağım,
Cer altayın çaçarım. Yurdunu dağıtacağım.
Ceezelü curtın cemiretem. Yosunlu yurdunu yıkacağım.
Koozolu curtın kodorotom. Başaklı yurdunu sökeceğim.
Bos-kaannıñ tabı emes. Bos Kağan'ın iradesi değil,
Kaan boyıñ añtaratam, Kağanı devireceğim,
Moñustardıñ tabı emes, Canavarların iradesi değil,
Bütkül boyım baratam. Kendim gideceğim.
Öştülerle ölüjetem. Düşmanlarla ölümüne savaşacağım.
Cuuçıldarla tudıjatam. Savaşçılarla vuruşacağım.
Altın-Topçı tüymedi, Altın Topçı heyecanlandı,
Köö kuyagın kiyindi. Kara zırhını giyindi.
Ak üldüni tagın turat, Ak kılıcını taktı,
Altın erle adın eerteyt, Atını altın eyerle eyerledi,
Ay karagay saadak aldı, Ay gibi çam ağacı sadağını aldı,
Kün karagay cıda aldı, Güneş gibi çam ağacı kargısını aldı.
Tört kulaktu Ak-Boro attı Dört kulaklı Ak Boro atı
Mine sogup, buura tarttı. Binip çevirdi.
Ay-Kaannıñ uulçagı Ay Kağan'ın oğlu
Ak-Boro attu Altın-Kindik Ak Boro atlı Altın Kindik
Altın-Topçıla kojo şıydınıp, Altın Topçı'yla birlikte hazırlanıp,
Üç-Moñustıñ ceri döön Üç Moñus'un yerine doğru
Eles edip cüre kaldı. Hızla gözden kayboldu.
Altın-Şuru taay ecezi Teyzesi Altın Şuru
Men kojo barayın ba dep, Ben de birlikte geleyim mi diye,
Altın-Kindikteñ suradı. Altın Kindik'e sordu.

Altın-Kindik ugala,		Altın Kindik bunu duyunca,
Açınbas boyı açınıp aytkan:		Öfkelenip şöyle dedi:
Kıstıñ budı kızıl kan –		Kızın budu kızıl kan
Kılıgıñ caman şilemir.		Huyu kötü şeytan.
Kelinniñ budı kezek kan –	4575	Gelinin budu kanlı
Kersü sanaa sendi cok.		Sende hiç akıl yok.
Cuuga kojo baratam dep,		Savaşa birlikte geleyim diye,
Uyalbay mege ne ayttıñ,		Utanmadan nasıl bana söylüyorsun,
Cuu sege ondıy ba dep,		Savaş senin neyine deyip,
Ayılı-curtına art degen.	4580	Evinde, yurdunda kal dedi.
Altın-Şuru abakayı		Eşi Altın Şuru
Eki baatırıdñ kiynineñ		İki bahadırın arkasından
Kızıl tülkü bolup kubulıp,		Kızıl tilkiye dönüşüp,
Cuulaşkanın körör bolup,		Savaşı görmek için,
Kiynineñ öñölöp, cürüp kaldı.	4585	Arkalarından sürünüp gitti.
Cer altınıñ Bos-Kaanı		yeraltının Bos Kağanı
Sespes cerdeñ sezip saldı,		Sezilmez yerden sezdi,
Bilbes cerdeñ bilip saldı.		Bilinmez yerden bildi.
Müngen adı bir karınça,		Bindiği atı bir karnına
Cüs attañ cuda salar,	4590	Yüz atı yutardı,
Cürgen boyı bir uula		Kendisiyse bir ağla
Cüs kezerdi cuda salar.		Yüz yiğidi yutardı.
Üç tüñey kök-boro		Birbirine eş üç gök boz
Atka mingen Moñustar		Ata binen Moñuslar
Eki tüñey baatırdıñ	4595	Birbirine eş iki bahadırın
Kel catkanın bilele,		Geldiğini anlayarak,
Buudaktarın turgustı;		Engellerini hazırladı;
Buuraların bojottı,		Buğralarını saldılar,
Bukaların agıttı,		Boğalarını bıraktılar,
Bulandarın bojottı,	4600	Geyiklerini saldılar,
Cılandarın agıttı,		Yılanlarını bıraktılar,
Tarbaandarın bojottı,		Köstebeklerini saldılar,
Bos-Kaannıñ cerine cetpey,		Bos Kağan'ın yerine yetmeden,
Altın-Topçıla Altın-kindikti		Altın Topçı'yla Altın Kindik'i
Cer ortozına cetirbey,	4605	Yer ortasına yetmeden,
Eki adıla eki tüñey ak boro		İkisini ak boz atlarıyla
Adıla katay ölör edip,		Hepsini öldürmek için,
Plandayla Moñustar		Plan yapan Moñuslar
Buudaktarın cıldır iydi,		Engellerini hazırladılar,
Ak-Börüzin tukur iydi.	4610	Ak Börö'yü saldırttılar.
Eki Moñus tünügineñ		İki Moñus'un baca deliğinden
Bir samara kelip tüşti.		Bir mektup gelip düştü.
Caan Moñus ala koyıp,		Büyük Moñus alarak,
Samaradı aça tarttı.		Mektubu açtı.
Uura çookır samaradıñ	4615	Özenle yazılmış mektubu

Uçınañ baştap kıçırdı.		Başından sonuna kadar okudu.
Baltırı kejik uul bala		Bağışlanmış oğlan çocuğu
Caan Moñuska çiygen emtir.		Büyük Moñus'a yazmış.
Koozolu taygañ aştım,		Başaklı dağını aştım,
Koloskolu suular keçtim.	4620	Bataklıklı nehirler geçtim.
Korumdudañ söögin öttim,		Ceset yığınını geçtim,
Ölümiñdi meneñ sakı.		Ölümünü benden bekle.
Öçkön odım küygende,		Sönen ateşim yandı,
Ölgön tınım turganda,		Ölen bedenim dirildi,
Öçim alıp kelip cadım.	4625	Öcümü almaya geldim.
Mını körgön caan Moñus		Bunu gören büyük Moñus
Alañ kaykap otura tüşti.		Şaşırıp oturakaldı.
Ança-mınça öy ödördö,		Bir süre geçtikten sonra,
Boro karçaa uçup kelip,		Boz doğan uçarak gelip,
Caan Moñus tünügineñ	4630	Büyük Moñus'un baca deliğinden
Samara biçik bu tüjürdi.		Yazılmış mektubu attı.
Caan Moñus ala koyıp,		Büyük Moñus alıp,
Samaradı kıçır kördi.		Bakıp mektubu okudu.
Baltırı kejik uul bala		Bağışlanmış oğlan çocuğu
Bu biçikke çiygen emtir:	4635	Bu mektuba şunları yazmış:
- Ceezelü taygañ aştım.		- Yosunlu dağını aştım.
Tereñ caan suular keçtim.		Derin nehirler geçtim.
Ceñes baskan söögin öttim.		Yosun kaplamış cesedini gördüm.
Cer ortodoñ kelip cadım.		Yer ortasından geliyorum.
Ölümiñdi meneñ köröriñ –	4640	Ölümün elimden olacak,
Öçkön odım küygende,		Sönen ateşim yandı,
Ölgön boyım turganda,		Ölen bedenim dirildi,
Öçüm alıp kelip cadım.		Öcümü almaya geliyorum.
Önötiyin barıp cadım.		Niyetlenmiş geliyorum.
Pismodı algan Moñusım	4645	Mektubu alan Moñus'um
Aydarı cok bir açındı.		Anlatılamayacak kadar çok kızdı.
Alañ kaykap bu oturdı.		Şaşırıp oturdu.
Altın-Topçı la Altın-Kindik		Altın Topçu ile Altın Kindik
Cer ortogo cedip kelerde,		Yerin ortasından gelirken,
Calañ kara bulandar,	4650	Sayısız kara geyikler,
Calañ tüñey buuralar,		Sayısız birbirine eş buğralar,
At cakşızın öltürerge,		Atın iyisini öldürmek için,
Cuulangılap kelgiledi,		Toplanıp geldiler,
Attu-çuulu Altın-Topçı		Anlı şanlı Altın Topçı
Ögüs kara bulandardı	4655	Heybetli kara geyikleri
Altan kulaş ak üldüle,		Altmış kulaç ak kılıçla,
Ölöñ çilep büürterdi,		Ot gibi biçti,
Örö-tömön kezeerdi.		Yukarı, aşağı kesti.
Tömön ödüp törtön muñnañ,		Aşağı geçip kırk binini,
Örö ödüp ceten muñnañ,	4660	Yukarı geçip yetmiş binini,

Arı ödördö altan muñnañ,		İleri geçerken altmış binini,
Beri ödördö bejen muñnañ		Beri geçerken elli binini
Kelip bürtüp turar boldı.		Gelip biçti.
Kan-Ceeren atka mingen		Kan Ceeren ata binen
Kan-Kapçıkay kaan kiji	4665	Kağan Kan Kapçıkay
Kança cuudıñ kuyagın		Sayısız savaş zırhını
Katay-tetey kiyingen.		Üst üste giyindi.
Kança cuudıñ cuu cepselin		Sayısız savaş silahını
Karçıy-terçiy cüktengen,		Çarpraz takındı,
Kan-Ceereniñ minele,	4670	Kan Ceeren'ine binerek,
Üç-Moñustıñ cerine		Üç Moñus'un yerine
Eki baatır kiynineñ		İki bahadırın arkasından
Cuulaşkanın körörgö bolup,		Savaşmalarını görmek için,
Kan-Kapçıkay barbay kayttı.		Kan Kapçıkay gitti.
Kös cedeteñ möñün çölgö	4675	Gözün görebildiği gümüş çölde
Kara buura boloordo,		Kara buğralar vardı,
Moñustardıñ buuralardı		Moñusların buğralarının
Tügeneten salımı cok,		Bitmezi imkansızdı,
Bulan kannañ bulan büdüp,		Geyik kanından geyik doğup,
Bulan cinineñ bulan özüp,	4680	Geyik irininden geyik çıkıyordu,
Toguzon muñdı kezip turza,		Doksan binini kesse,
Toguzon tümen özüp cadat.		Doksan tümeni ortaya çıkıyordu.
Ceten muñnañ kırıp turza,		Yetmiş binini kırsa,
Ceten tümen kojul cadat.		Yetmiş tümeni ekleniyordu.
Erdiñ söögin çeldeytem dep,	4685	Erin kemiğini kemireyim deyip,
Koron sarı tarbaandar		Zehir sarısı köstebekler
Şañşıgılap kelgiledi.		Çınırayıp geldiler.
Attu-çuulu Altın-Kindik		Anlı şanlı Altın Kindik
Ak kayıñdı kodoro tartıp,		Ak kayın ağacını kökünden söküp,
Arı ödördö - altan muñnañ,	4690	İleri geçerken, altmış binini,
Beri ödördö – bejen muñnañ,		Beri geçerken, elli binini
Tömön ödüp – törtön muñnañ		Yukarı geçip, kırk binini
Beri ödüp – bejen muñnañ		Beri geçip elli binini
Koron sarı tarbaandardı		Zehir sarısı köstebekleri
"Akıyt", "akıyt" dep te turza,	4695	"Akıyt", "akıyt" derken,
Ak kayıñla Altın-Kindik		Ak kayın ağacıyla Altın Kindik
Calcırada tokpoktodı.		Vurup tokmakladı.
Kan-Kapçıkay mını körüp,		Kan Kapçıkay bunu görüp,
Tuurazınañ körüp turdı.		Doğruca baktı.
Koron sarı tarbaandar	4700	Zehir sarısı köstebekler
Tarbaan kanınañ tarbaan büdüp,		Köstebek kanından köstebek doğup,
Tarbaan cinineñ tarbaan özüp,		Köstebek irininden köstebek çıkıyordu,
Törtön muñdı öltürze de,		Kırk binini öldürse de,
Törtön tümen özüp cadat,		Yeniden kırk tümen çıktı,
Altan tümen öltürze de,	4705	Altmış tümeni öldürse de,

Altan tümen özüp cadat. Yeniden altmış tümeni çıktı.
Ögüs kara bir bulan Bir erkek kara geyik
Bulandardıñ uçunda Geyiklerin sonunda
Bir mıstaza, oozınañ Bir böğürse, ağzından
Bir tümenneñ bulan tüjüp, Bir tümen geyik düşüp,
Kuba çölgö toloordı. Boz çölü doldurdu.
Koron sarı tarbaan Zehir sarısı köstebek
Bir katap akşıza, Bir defa bağırsa,
Oozınañ koron sarı Ağzından zehir sarısı
Tarbaandar tüjüp, Köstebekler düşüp,
Sarı çölgö toloordı. Sarı çölü doldurdular.
Mını körgön Kan-Kapçıkay Bunu gören Kan Kapçıkay
Erlik-biydiñ Tüleyi Erlik Biy'in sık
Sulap etken armakçıla Su verilerek yapılmış kemendiyle
Kara cılan armakçıdı Kara yılan gibi kemendin
Bir terekke uçın buulayla, Bir ucunu kavağa bağlayarak,
Ögüs kara bulannıñ Erkek kara geyiğin
Moynınañ kiydire çaçala, Atıp boynundan geçirip,
Kiynineñ onıñ key çığarbay, Arkasından hava çıkarmadan,
Oozınañ ün çıgarbay, Ağzından ses çıkarmadan,
Kıl tamagın kıya buudı. İnce boğazından boğdu.
Kıldu bajın üze kesti. Kıllı başını kesti.
Koron sarı tarbaandı Zehir sarısı köstebeği
Kara cılan armakçıla Kara yılan gibi kemendiyle
Çañmadayla Kan-Kapçıkay Atıp tutarak Kan Kapçıkay
Ak kayıñga caba tartıp, Ak kayın ağacına yapıştırıp,
Kiynineñ mınıñ key çıgarbay, Arkasından hava çıkarmadan,
Oozınañ ün çıgarbay, Ağzından ses çıkarmadan,
Keze buup öltürdi. Keserek boğup, öldürdü.
Key-kebizin tarbaandar – Diğer köstebeklerin
Keneyte onçozı kırıldı. Hepsi birden kırıldı.
Ögüs kara buuralar – Erkek kara buğraları
Öltürip olor tügendi. Öldürüp onları bitirdi.
Tayga keptü baştu, Dağ gibi başlı,
Talay keptü sındu, Nehir gibi gövdeli,
Sur cılanga baştatkan Parıltılı yılanın idaresindeki
Calañ kara cılandar, Kara yılanlar,
At cudarga kelgiledi. Atı yutmak için geldiler.
Calañ kara börüler Sayısız kara kurtlar
Attu-çuulu Altın-Topçı Anlı şanlı Altın Topçı
Sur cılannıñ cutmaların Parıltılı yılanın kontrol ettiklerini
Örö ödüp törtön muñnañ, Yukarı geçip kırk binini ,
Arı ödüp altan muñnañ İleri geçip altmış binini
Uşpa kara cılandardı Kara yılanları
Üldübile kezip turdı. Kılıcıyla kesip durdu.

At-nerelü Altın-Kindik — Adı şanlı Altın Kindik
Calañ kara börüdi — Sayısız kara kurdu
Toguzon but çoy tokpoklo — Doksan pud demir tokmakla
Örö ödördö, ceten muñnañ — Yukarı geçerken, yetmiş binini
Arı ödördö, altan muñnañ — İleri geçerken, altmış binini
Cıga sogup çaçıp turdı. — Vurup yıktı.
Bu tujunda Kan-Kapçıkay — O vakit Kan Kapçıkay
Cüs tekpeelü temir caadı — Yüz çentikli demir yayı
Carın töstöñ çupça tarttı. — Omuz hizasından çekti.
Közi kandu kul börüdi — Gözü kanlı kul kurdu
Bu cerinde cıga attı. — O zaman atıp yıktı.
Tayga keptü sur cılandı — Dağ gibi parıltılı yılanın
Meelü bajın oyo attı. — Beyinli başını oydu.
Altan kulaş üldüzile, — Altmış kulaç kılıcıyla,
Sur cılannıñ kardın — Parıltılı yılanın karnını
Tura kezip eñjeerdi. — Yarıp içindekileri çıkardı.
Tayga keptü ok cılandar — Dağ gibi yılanlar
Baçıldap mınañ tögüldi. — Buradan hızla döküldü.
Bir özökkö toloordı. — Bir vadiyi doldurdular.
Talay keptü koron kanı — Nehir gibi zehirli kanı
Caykalıjıp tögülele, — Dalgalanıp dökülerek,
Bir kobıdañ ajaardı. — Bir vadiyi aştı.
Azıy cigen cılandarı – — Önceden yediği yılanları
Tayga bolup tur kaldı. — Dağ gibi kaldı.
Cılıy cigen cılandarı — Son bir yıl içinde yediği yılanları
Ört salarda küy kaldı. — Ateşi yakınca yandılar.
Kan-Kapçıkay baatır — Bahadır Kan Kapçıkay
Bir terekti kezip cıgıp — Bir kavak ağacını keserek yıkıp
Kul börüdi örtödi. — Kul kurdu yaktı.
Calañ kara börüler — Sayısız kara kurtlar
Bu tujunda kırıldı. — O vakit kırıldılar.
Calañ kara cılandar – — Sayısız kara yılanlar
Ködürezi bojodı. — Hepsi birden öldüler.
Eki baatır kelele — İki bahadır gelerek
Attarın kapçay agıdat. — Atlarını hızla saldılar.
Üç Moñustıñ çakızıla — Üç Moñus'un at direğiyle
Küreşkiley barbay kayttı. — Mücadele ettiler.
Eki tüñey ak boro at — Birbirine eş iki ak boz at
Üç teñeri tübine — Üçüncü göğün dibinde
Boro mürküt kürküredi. — Boz kartal bağırdı.
Bos-Kaannıñ cerineñ — Bos Kağan'ın yerinden
Moñustardıñ tının bedirep, — Moñusların canını arayıp,
Olor tüymep turgança, — Onlar acele ederken,
Altın-Şuru kelele, — Altın Şuru gelerek,
Altın sarı baştu — Altın sarı başlı

Boro örtök bolup, Boz ördek olup,
Suu algışka kirip alıp, Hendeğe girip,
Örö-tömön cüzüp cürdi. Yukarı aşağı yüzdü.
Üç Moñustıñ adazı Üç Moñus'un babası
Toguzon caştu Soytınak 4800 Doksan yaşındaki Soytınak
Suualgışka kelerde, Hendeğe geldiğinde,
Altın baştu sarı örtök Altın başlı sarı ördek
Suualgışta oynop cüret. Hendekte oynuyordu.
Tudup alıp kulugırdı Bu alçağı tutup alıp
Baldarıma apar berip 4805 Çocuklarıma vereyim
köröyin dep, deyip,
Suu örtöklö sürüşti. Sarı ördeği kovaladı.
Adayın deze, attırbayt, Atayım dese, vurulmadı,
Tudayın deze, tutturbayt. Tutayım dese, tutulmadı.
Almın-çulmun uuldarıma Akıllı oğullarıma
Adıp bererim men onı. 4810 Vurup vereyim ben onu.
Almıs-çulmuus uuldar Kurnaz delikanlılar
Altın baştu kuştı Altın başlı kuşu
Tudup alzın dep, sanandı. Tutsun diye düşündüler.
Körgön közin undıbaska Gören gözü bunu untmamak için
Caagın cara tırmap aldı. 4815 Yanağını tırmalayıp çizdi.
Eñirde öbögön erikçeldü Akşam vakti ihtiyar üzgün şekilde
Ejigineñ kirip keldi. Kapıdan girip geldi.
Aş cakşızın salala, Yemeğin iyisini koyarak,
Karganaktı azıradı. İhtiyarı doyurdular.
Ajanıp oturgan örökönnöñ 4820 Yemek yiyen ihtiyara
Caan Moñus suradı: Büyük Moñus şöyle sordu:
- Caagar kaytkan, ada –dedi. - Yanağınıza ne oldu, baba, dedi.
Kargan öbögön aydıp turat: İhtiyar şöyle dedi:
- Kalak-kokıy baldarım, - Âh, âh yavrularım,
Suualgışka men barala, 4825 Ben hendeğe gidince,
Kuştañ coboş kuş kördim, Kuştan uysal kuş gördüm,
Altın baştu boro kuş Altın başlı boz kuş
Kızıl caraş buttu emtir. Kızıl, güzel ayaklıymış.
Altın sarı baştu emtir. Altın sarısı başlıymış.
"Kak", "kak" dep kalaktap: 4830 "Gak", "gak" diye bağırıp,
- Ook balık tudup cip, - Küçük balığı tutarak yiyip,
Oynop cüret cañıskan. Tek başına oynuyordu.
Oogoş baldarga ekel bererge Küçük yavrularıma getirmek için
Onı tudup bolbodım, -diyt. Onu tutamadım, dedi.
Körgön közimdi undıbaska 4435 Gören gözümü unutmamak için
Caagımdı cara tırmagam, Yanağımı tırmaladım,
Andıy caraş kulugurdı Böyle güzel yaramazı
Baldar tudup alzın, -dedi. Çocuklar tutsun, dedi.
Bala-barka bargalakta, Çoluk çocuk gidince,
Caan Moñus tura cügürdi. 4440 Büyük Moñus kalktı.

Kuştañ coboş kulugurdı Kuştan uysal yaramazı
Boyım barıp köröyin. Gidip bir göreyim.
Kurkunın onıñ sıy sogolo, Onun kanatlarını iyice yolarak,
Karındaştarım baldarına Kardeşlerimin çocuklarına
Ekel bererim men onı, -diyt. Getirip vereyim onu, dedi.
Boyım barıp körötöm dep, Kendim gidip göreyim deyip,
Moñus meñdep baadı. Moñus hızla gitti.
Boro örtök Moñustı körölö, Moñus'u gören boz ördek,
Suualgış töön çoñoordı. Hendeğin dibine doğru battı.
Caan Moñus kiynineñ barıp, Büyük Moñus peşinden gidip,
Tizezine çörgö bazıp, Diz üstü eğilip,
Toñmok suudı çüüredi. Kaynak suyunu dişleriyle süzdü.
Altın baştu boro kuşka Altın başlı boz kuşa
Koldıñ bajı tiyip turat. Elinin ucu değdi.
Caba tudup bolboy turdı. Fakat sıkıca tutamadı.
Altın baştu boro örtök Altın başlı boz ördek
Anañ arı çögüp cadat. Sonra yine daldı.
Caan Moñus açınala, Büyük Moñus öfkelenip,
Kurlaazına çorgo bazıp, Belinden eğilip,
Toñmok suudı çüüredi. Kaynak suyunu dişleriyle süzdü.
Altın baştu kuşka Altın başlı kuşa
Koldıñ bajı tiyip turdı. Elinin ucu değdi.
Boro örtök arı cıldı, Boz ördek öteye kaçtı,
Caan Moñus açınala, Büyük Moñus öfkelenerek,
Koltugına çorgo bazıp, Omzundan eğilip,
Toñmok suudı çüüredi. Kaynak suyunu dişleriyle süzdü.
Koldıñ bajı tiyip turat – Elinin ucu değdi.
Altın baştu boro örtök Altın başlı boz ördek
Anañ arı cılıp kaçtı. Oradan ileri kaçtı.
Caan Moñus açınala, Büyük Moñus öfkelenerek,
Cakazına çorgo bazıp, Yaka hizasından eğilip,
Boro örtökkö cuuktadı. Boz ördeğe yaklaştı.
Kuştañ coboş boro örtök Kuştan yavaş boz ördek
Kenetiyin uçup çıktı. Birden uçup çıktı.
Caan Moñus karmanında Büyük Moñus cebine
Cajırıp, sugup algan Sokup sakladığı
Altı kırlu Ay sudurın Altı köşeli ay gibi bilgelik kitabını
İlme-tarmı çupça tartıp, Sihir, büyüyle çıkarıp,
Üç teñeri tübine Üçüncü göğün dibinde
Boro örtök kürküredi. Boz ördek bağırdı.
Emdi mında bolgonın – Şimdi ne olduğunu
Erlü Moñus bilbey kaldı. Er Moñus anlayamadı.
Cakazına cetken toñmok suudañ Yakasına kadar yeten durgun sudan
Caan Moñus çıgala, Büyük Moñus çıkarak,
Suulukkan boyı canıp keldi. Sırılsıklam ıslanmış döndü.

Abakayı körölö,		Eşi bunu görünce,
Caan Moñuska aydıp turat:		Büyük Moñus'a şöyle dedi:
- Caş bala ba sen?		- Sen küçük çocuk musun?
Suudagı kuştı çüürep turtan.		Sudaki kuşu kovalıyorsun.
Taşla cıgıp iybey.	4490	Taş atıp yıksana.
Talaydıñ cal kuyrugınañ		Kuyruğundan kavrayıp,
Tudabatan ba, tuduntan ba?		Nasıl tutamadın?
Tübi cok toñmok suuga		Dipsiz durgun suya
- Çogoorzoñ, neni alarıñ?		- Eğilsen, neyi alırsın?
Kelin-keçkinder katkırıştı.	4495	Gelinler, kızlar güldü.
Altın-Şuru baatır kelin		Bahadır gelin Altın Şuru
Ay sudurdı algança,		Ay gibi bilgelik kitabını alarak,
Ak buluttıñ aldına çıktı.		Ak bulutun önüne çıktı.
Kök buluttıñ üstine baadı.		Gök bulutun üstüne çıktı.
Ay sudurdı aça tartıp,	4500	Ay gibi bilgelik kitabını alıp,
Altın-Şuru körüp turza,		Altın Şuru baktı ki,
Elen çaktıñ eki üyege,		İki nesil boyunca,
Cajın çaktıñ caş üyege		Kendini bildi bileli
Caan Moñus örökön		İhtiyar büyük Moñus
Uul bala biste cok dep,	4505	Bizim oğlumuz yok diye,
Komudaldu cüreten emtir.		Şikâyetlenip duruyormuş.
Altın-Şuru buluttañ		Altın Şuru buluttan
Toñmok suuga kelip tüşti.		Gelip durgun suya indi.
Suualgıştıñ üstine		Hendeğin üstünde
Ak köbük bolup kubulala, kaykaladı.	4510	Ak köpüğe dönüşüp kaydı.
Suuga bargan calçılar		Suya giden hizmetçiler
Altın saptu möñün suskula		Altın saplı gümüş kepçeyle
Alakandıy ak köbükti		Avuç içi kadar ök köpüğü
Küler könökkö suula kojo		Bronz kovaya suyla birlikte
Ak köbükti caraş körüp,	4515	Ak köpük hoşlarına gidip,
Calçı kıstar urup aldı.		Hizmetçi kızlar alıp koydular.
Suuga cürgen suuçıldar		Suya giden sucular
Küler könök turgustı.		Bronz kovayı hazırladılar.
Sook suudı ekel saldı.		Soğuk suyu getirdiler.
Caan Moñus abakayı	4520	Büyük Moñus'un eşi
Bayım irik kuyrugın cigen		Besili koçun kuyruğunu yemiş
Bayım baytal kazızın cigen		Besili kısrağın yağını yemiş
Cüregi tırkırap suuzap turdı.		Susuzluktan yüreği çarpıyordu.
Altın saptu möñün suskunı		Altın saplı gümüş kepçeyi
Ala koyolo, abakay	4525	Alan hatun
Sook suudañ suza tartıp,		Soğuk sudan alıp,
Suuzındanıp cuda saldı.		Susuzluğunu gidermek için içti.
Altın tanadıy ak köbük		Altın düğme gibi ak köpük
Suula kojo içileerdi.		Suyla birlikte (köpüğü) içildi.
Caan saat bolbodı,	4530	Çok zaman geçmedi,

Sañıskan uçarga cetpedi.		Saksağan uçacak kadar bile olmadı.
Caan Moñus abakayı		Büyük Moñus'un eşi
Kemdü-çemdü ceti künneñ		Tam yedi gün sonra
Uul bala kabayladı.		Erkek çocuk koydu beşiğe.
Kögüsteri suu altın	4535	Göğsü saf altın
Köçügi onıñ şuru		Arkası demir gibi sağlam
Kindigi cok tuyuk bütken,		Göbeği gizli yaratılmış,
Kirbigi onıñ tuduş bütken.		Kirpiği bitişik yaratılmış.
Caan Moñus baatırga		Büyük Moñus bahadıra
Tüp le tüñey büdüştü.	4540	Tıpatıp benziyordu.
Bos-kaannıñ boyına		Bos Kağan'ın kendisine
Tüp le tüñey çıraylu,		Tıpatıp benziyordu,
Bıcıraş kara çaçtu,		Kıvırcık kara saçlı
Tuyuk kara kabaktu.		Sık kara kaşlı.
Baatır uuldı abakay	4545	Eşi bahadır oğlanı
Kaan örgööziniñ kak boyına		Kağanın boş sarayında
Kemdü-çemdü ceti künneñ		Tam tamına yedi günde
Kabaylabay bu kanayttı.		Beşikte salladı.
Caan caştu ulustar		Yaşı büyük insanlar
Otırıp mını şiñdedi.	4550	Oturup bunu incelediler.
Ook caştu ulustar		Daha küçük yaşlılar
Bu baladı kaykadı.		Bu çocuğa şaşırdılar.
Caan Moñus süünerdeñ bolgoy		Büyük Moñus sevinmek bir yana
Abakıyana açın turat.		Eşine öfkelendi.
Altan caşka cedip barala,	4555	Altmış yaşına yetip,
Bejen caştı ödüp alala,		Elli yaşını geçip,
Uul bala tabarıñda,		Erkek çocuk doğurdun,
Ne temdegi bar dep, aydat,		Ne işareti var bunun, dedi,
Baatır uuldıñ temdegi		Bahadır oğlun nişanı
Sol kolına uuştangan	4560	Sol elinde avuçlamış
Togus kırlu ereken samra		Dokuz kenarlı kutsal kitap
Oñ kolında uuştan çıkkan		Sağ elinde avuçlayıp doğmuş
Odus kırlu altın otık,		Otuz köşeli altın çakmak taşı,
Eki köstiñ tal ortodo		İki gözünün tam ortasında
Ergek bazım kara meñdü	4565	Bir parmak gibi kara benliydi
Eki kulak tal-ortodo		İki kulağının tam ortasında
Ergek bazım kızıl meñdü.		Bir parmak gibi kızıl benliydi.
Eki konup ene, dedi.		İki günde anne, dedi.
Altı konup ada, -dedi.		Altı günde baba, dedi.
Cer üstiniñ ceten kaan	4570	Yer üstünün yetmiş kağanı
Tekşi cuulıp kaykadı		Toplanıp şaşırdılar.
Altay üstin altan kezer		Altay üstünün altmış pehlivanı
Alañ kaykap körör boldı.		Bakıp şaşırdılar.
Enezineñ cayalgalak		Annesinden yeni doğdu
Otıktı kaydañ alar bu.	4575	Çakmak taşını nereden buldu bu.

Adazınañ bıçılgalak –		Babasından yeni türedi
Erekendi kaydañ algan bu.		Kutsal kitabı nereden almış bu.
Moñus curtı een bolbos –		Moñus'un yurdu sahipsiz olmaz,
Çupçuuldu baatır bolboy.		Işıltılı bahadır bu.
Bos-Kaannıñ cerine	4580	Bos Kağan'ın yerine
Tirü bırkan tüşken bolboy.		Diri Bırkan inmiş galiba.
Özötöniñ salımı ba,		Yaşayacağın kaderi mi,
Ölötöniñ alcazı ba		Öleceğin eceli mi
Bu natazı bolor dep,		Bu ne böyle deyip,
Caan caştar kaykap turdı.	4585	Yaşı büyükler şaşırdı.
Caş kelinder korkup turdı.		Genç gelinler korktu.
Bay terekti cıgala,		Kutsal kavak ağacını yıkarak,
Caan Moñus kabay etti.		Büyük Moñus beşik yaptı.
Altın sındu uulın		Altın gövdeli oğlunu
Adazı tudup kabayladı.	4590	Babası beşiğe koyup salladı.
Kamdu añnıñ caraştarın		Su samurlarının iyisini
Kabıra tudup töjöy saldı.		Sıkıca tutup serdi.
Albanıñ aruların		Samur kürklerinin temizini
Uujay tudup çuulgak edet.		Yumuşatıp kundak yaptı.
Aybıstanıñ terezineñ	4595	Su samuru kürkünden
Çuu cazabay emdi kayttı.		Kundak yaptı.
Ceten çardıñ terezineñ		Yetmiş öküzün derisinden
Çulgak etpey bu kanayttı.		Kundak yaptı.
Arşın sındu uul bala		Arşın boylu oğlan çocuğu
Çasla sayın özüp cadat.	4600	Hızla büyüdü.
Tünge-tüşke soorotom dep,		Gece gündüz soracağım diye,
Bayım irik kuyrugın surayt.		Besili koçun kuyruğunu istedi.
Tünge-tüşke em cadatam dep,		Gece gündüz emeceğim diye,
Kızır beediñ südin surayt.		Kısır kısrağın sütünü istedi.
Sarlık maldıñ caş kaymagın	4605	Yaban öküzünün kaymağını
Kalbaktabay uuştap cidi.		Kaşıksız avuçlayıp yedi.
Bayım baytal kazıların		Besili kısrakların yağını
Çaynabastañ cuda saldı.		Çiğnemeden yuttu.
Mını körgön caan Moñus		Bunu gören büyük Moñus
Alañ kaykap turbay kayttı.	4610	Şaşırıp kaldı.
Caş baladıñ içine		Küçük çocuğun içinde
Ne tabılgan boloton.		Ne vardı ki böyle.
Karıır cöptö abakay		Yaşlılık vaktinde eşi
Üsti-cuudı cip cadatan.		Yağ yiyip durdu.
Kandıy uulçak tapkan dep,	4615	Bu nasıl çocuk doğurdu böyle deyip,
Ay sudurdañ bedirep,		Bilgelik kitabını arayıp,
Caan Moñus örökön		İhtiyar büyük Moñus
Sudurın taap bolbodı.		Bu kitabı bulamadı.
Anaytkanıñ soondo		Daha sonra
Attu-çuulu Altın-Bilek	4620	Anlı şanlı Altın Bilek

Caan Moñus çakızın
Tal ortodoñ eñidi.
Tal ortodoñ eniirde,
Almın-çulmun Altın-Topçı
Caan Moñus çakızın
Cer altınañ kodordı.
Mını körgön albatı
Bastıra bogo cuuldı.
Caan Moñus çadanınañ
Bir de tın tabılbadı.
Attu-çuulu Altın-Topçı,
Almın-çulmun Altın-Kindik
Kan-Kapçıkay baatırla kojo
Ebeş tıştanıp alala,
Bazı bedirep körör, -deşti.
Eki tüñey boro atla
Kan-Kapçıkaydıñ Kan-Ceereni
Üç Monustıñ tının bedirep,
Üç teñeri tübin köstöp,
Ülgen biydiñ cerin döön
Kürkürede uçup bardı.
Caan Moñus ayılında
Arşın sındu uul bala
Aştagan boyı toyolo,
Arıgan boyı semirele,
Etti-cuudı cip alala,
Çaap bolup çañırıp,
Ceti künge bagırdı,
Altı künge akşıdı.
Tünde mınıñ uykuzı cok,
Tüşte mınıñ amırı cok.
Aydıngan mınıñ aydıjı
Alañ kaykaar kuuçın boldı.
Adamnıñ bütken tını kayda,
Tınımdı kojo salatam,
Bos-Kaannıñ cajı kançu
Onıñ cajın cajaytam.
Ceti künge tündü-tüştü
Közin cumup uyuktabadı.
Süt bergezin suuzındabayt.
Kursak berze, kursaktanbayt.
Caan Moñus abakayı
Cürgen boyın uyku sogıp,
Al sanaaga tüje berdi.
Arı küçi çıgaardı,

Büyük Moñus'un at direğini
Tam ortadan eğdi.
Tam ortadan eğince,
Akıllı Altın Topçı
Büyük Moñus'un at direğini
yeraltından söktü.
Bunu gören halk
Hepsi buraya toplandı.
Büyük Moñus'un at direğinden
Bir de can bulunmadı.
Anlı şanlı Altın Topçı
Akıllı Altın Kindik
Bahadır Kan Kapçıkay'la
Biraz dinlenerek,
Tekrar arayalım, dediler.
Birbirine eş iki boz atla
Kan Kapçıkay'ın Kan Ceeren'i
Üç Moñus'un canını aramak için,
Göğün dibini gözleyip,
Ülgen Biy'in yerine doğru
Gürültüyle uçup gittiler.
Büyük Moñus'un evinde
Arşın boylu oğlan çocuğu
Acıkan karnı doyunca,
Zayıflayan bedeni semirince,
Eti yağı yiyerek,
Karaca gibi böğürüp,
Yedi gün boyunca bağırdı,
Altı gün boyunca uludu.
Gece uyumadı,
Gündüz dinlenmedi.
Bunun söyledikleri
Şaşırtıcı sözler oldu.
Babamın canı nerede,
Canıma ekleyeceğim,
Bos Kağan'ın yaşı kaç
Onun yaşını yaşayacağım.
Yedi gün boyunca gece gündüz
Gözünü yumup uyumadı.
Süt verilse içmedi.
Yemek verilse yemedi.
Büyük Moñus'un eşi
Uykusuz kalıp,
Kara düşüncelere daldı.
Hâlsiz güçsüz kaldı.

Arıbas boyı arıgan.		Zayıflamazdı zayıfladı.
Açınbas boyı açıngan.		Kızmazdı kızdı.
Altın çılap sargarganda		Altın gibi sararınca
Adazına aytpay kayttı.		Gidip babasıyla konuştu.
Tözöbösti tözögön,	4670	Yapılmazı yaptın,
Uktabastı uktagan,		Soyunu devam ettirdin,
Bütpes cerdeñ bütpes tañma		Çıkmaz yerden çıkan mel'un
Bistiñ ayılga ne cayalgan?		Bizim evimize ne geldin?
Açu tübin men körtöm bö,		Kötü sonu ben mi göreceğim,
Arıgança men altam ba,	4675	Ölene kadar ben mi yorulacağım,
Kemine bu cetkelekte,		Bunun yaşı gelmeden,
Kemirçegi katkalakta,		Kemiği sertleşmeden,
Ötür saltam men mını dep,		Bunu öldüreceğim deyip,
Abakayı atıylandı.		Karısı kızdı.
Caan Moñus örökön	4680	İhtiyar büyük Moñus
Caş balazın karmadadı.		Küçük yavrusunu korudu.
Közümeydiñ odı bolgon,		Gözümün ateşi olan,
Körgön cañıs uulımdı		Sahip olduğum tek oğlumu
Açu tübin men körbözöm.		Felakete sürüklemem.
Onıñ münten adı kayda?	4685	Onun bineceği atı nerede?
Onı adaytan kiji kayda?		Ona ad verecek kişi nerede?
Kalık cuup toy edetem.		Halkı toplayıp toy yapacağım.
Kargandar cuup at adaytam.		Yaşlıları toplayıp ad adatacağım.
Cayalgalu baatır uulga		Yetenekli bahadır oğlana
Tınıma tın koşkoylo,	4690	Canımı canına ekleyeceğim,
Cajıma caş koşkoylo,		Yaşımı yaşına ekleyeceğim.
Cayalgan meniñ tınımdı		Benim yaratılmış canımı
Balama aydıp beredim, -dedi.		Yavruma vereceğim, dedi.
Toguzon kırlu örgööziniñ		Doksan cepheli sarayının
Tünükterin böktöylö,	4695	Baca deliklerini kapatarak,
Eejikterin kaayla,		Kapılarını örtüp,
Cırtıktarın böktöylö,		Yırtıklarını kapatarak,
Uulaarın cabala,		Örtülerini çekerek,
Örgöögö karuulçık turgustı.		Sarayına nöbetçi dikti.
Terek agaş kabaylu	4700	Kavak ağacından beşikli
Arşın sındu uuldı		Arşın boylu oğlunu
Caan Moñus alala,		Büyük Moñus alarak,
Çireezine kelele,		Tahtına gelip,
Kaçılanıp otur aldı.		Uzanıp oturdu.
Arşın sındu uuldı	4705	Arşın boylu oğlanı
Tizezine salala,		Dizine koyarak,
Küündep, kaylay berbey kayttı.		Ezgiyle ninni söyledi.
Et-oyın el cibeen		Ad verme toyu yapılmadı
Koyu köçö con içpeen.		Halk koyu çorba içmedi.
Korocon-aracan ulus tutpaan,	4710	El korocon, aracan tutmadı,

Adı-colın adabaan,		Ad adanmadı
Arşın sındu uul bala		Arşın boylu oğlan çocuğu
Adazınıñ küünin		Babasının ezgisine
Külümzirep katkıra salıp,		Gülüp sevinç içinde,
Oñ kulagın olıy salıp,	4715	Sağ kulağını sağa eğip,
Sol kulagın solıy salıp,		Sol kulağını sola eğip,
Kömöy kaydı köndüre tıñdayt.		Güzel ninniyi dinledi.
Caan Moñus örökön		İhtiyar büyük Moñus
Cartın aydıp küündedi.		İçinden geçeni söyledi.
Koo ünniñ köömöyine	4720	Güzel sesle nağmeli
Kojoñdop aytkan küündi		İçten gelip söylenenleri
Baatır uul tıñdap cattı.		Bahadır oğlan dinledi.
Caan Moñustıñ küüni bu.		Büyük Moñus'un türküsü bu.
Balazına kaylagan kayı bu:		Yavrusuna söylediği ninnisi bu:
- Baay, baay, balamdı,	4725	- Ninni, ninni, yavrum,
Erke tatu uulımdı.		Nazlı tatlı oğlum.
Elik añnıñ balazı		Karacının yavrusu
Eki tuudıñ bajında,		İki dağın başında.
Erke cakşı caş balam		Nazlı, güzel yavrum
Enezиniñ koynında.	4730	Annesinin koynunda.
Añ kiyiktiñ balazı		Geyiğin yavrusu
Altı tuudıñ kırında.		Altı dağın kırında.
Arşın sındu uulım		Arşın boylu oğlum
Adazınıñ koynında.		Babasının koynunda.
Ceten caan taygadıñ	4735	Yetmiş büyük dağın
Ar canına bargazın -		Ötesine gidersen
Ceten caan talaydıñ		Yetmiş büyük nehrin
Ol canına keçkezin -		O yanına geçersen
Ceti at aylanıp cetpes		Yedi at dolaşamaz
Tegerik kara köl cadar.	4740	Yuvarlak kara göl vardır.
Bu köldi karuuldagan		Bu gölü koruyan
Toguzon tüñey kara baatır		Birbirine eş doksan kara bahadır
Tokpok tudungan turar bolor.		Gürz tutunmuş durur.
Ceten tüñey kara kezer		Birbirine eş yetmiş kara pehlivan
Üldü tudungan turar bolor.	4745	Kılıç tutunmuş durur.
Cer kulaktu Cer-Enezi		Yer kulaklı Yer Anası
Köldi tıñdap mında cadar.		Burada gölü dinleyip durur.
Ceti tüñey tüñürlü kam		Birbirine eş tefli yedi kam
Tünge-tüşke kamdap turar.		Gece gündüz kamlayıp durur.
Kara köldiñ tübinde	4750	Kara gölün dibinde
Altı kırlu kayırçakta		Altı köşeli sandıkta
Caraş tongo caka cetpes		Güzel paltoya yaka olmaya yetmez
Cakşı añçıga ülü cetpes		İyi avcıya payı düşmez
Eki tüñey sur kamdudıñ		Birbirine eş iki parıltılı samurun
Balazı bar dep kayladı.	4755	Yavrusu vardır dedi.

Birüzi oniñ bolzo,		Onlardan birisi
Bu altayga kaan bolgon		Bu Altay'ın kağanı olan
Bos-Kaannıñ tını, -dedi.		Bos Kağan'ın canıdır, dedi.
Birüzi bu bolgozın –		Bir digeri ise,
Koynına alıp böbölögön,	4760	Koynuna alıp sallayan
Kuçaktanıp baaylagan		Kucaklayıp ninni söyleyen
Seniñ adañ tını bolor.		Babanın canıdır.
Key kebizin baatırlar		Güçlü bahadırların
Karuuldagan altay, -dedi.		Koruduğu Altay'dır, dedi.
Kara köldiñ tübinde	4765	Kara gölün dibinde
Karuulçıktar köp, -dedi.		Nöbetçiler çok, dedi.
Cer ködürgen balık bar,		Dünyayı taşıyan balık var,
Cer ködürgen buka bar,		Dünyayı taşıyan boğa var,
Cer ködürgen cılan bar,		Dünyayı taşıyan yılan var,
Cer ködürgen slon bar –	4770	Dünyayı taşıyan fil var,
Onçozına sestirbey,		Hiçbirine sezdirmeden,
Onı alatan cañdu, -dedi.		Onu alman gerekir, dedi.
Cer altınıñ Bos-Kaan		yeraltının Bos Kağanı
Odus tümen caştu, -dedi.		Üç yüz yaşındadır, dedi.
Mını ukkan baatır balam	4775	Bunu duyan bahadır yavrumun
Kara köstöri cumuldı.		Kara gözleri kapandı.
Çimirebey uyuktay baadı.		Yedi gün huzur içinde uyudu.
Kabaylu baladı salala,		Beşikteki çocuğu bırakarak,
Caan Moñus baatır		Bahadır büyük Moñus
Örgöö ejigin açala,	4780	Sarayın kapısını açarak,
Uulaarın aça tarttı.		Örtülerini açtı.
Tünük capkan cabınçıgın		Baca deliğinin örtüsünü
Tuura salıp baatır,		Çeken bahadır,
Ceti künge uyuktabaan		Yedi gün boyunca uyumadı
Slon söögi orınga	4785	Fil kemiğinden yatağa
Kara aybıstan cabınala,		kara su samurunun postunu örtünüp,
Kalıñ töjök töjönölö,		Kalın yatağı sererek,
Köböñ castık castanala,		Pamuk yastığa yaslanarak,
Altın-Pargaa abakayıla kojo		Altın Pargaa eşiyle birlikte
Amırap uyuktap cadaardı.	4790	Yatıp rahatça uyudu.
Anaytkanıñ soondo,		Bundan sonra
Ança-mınça bolbodı.		Çok zaman geçmedi.
Aydıñ tünde tün ortodo		Aydınlık gecenin yarısında
Arşın sındu uul bala		Arşın boylu erkek çocuğu
Arı-beri ekçeldi,	4795	İleri geri silkindi,
Agaş kabayda oygondı.		Ağaç beşikte uyandı.
Albaa terezin alıp çaçtı,		Su samurunun kürkünü alıp saçtı,
Kamdu terezin kayra tepti,		Samurun derisini geri tepti,
Aybıstandı añtara saldı,		Samur postunu devirdi,
Çulgaktarın tuura çaçtı.	4800	Kundaklarını saçıp attı.

Altın çuulu Altın-Şuru
Bütkül boyı turbay kayttı.
Altın ejigin açıp çıktı,
Tudaan iyttiñ uyazınañ
Keçe eñirde cañı çıkkan
Eki közi açılbaan
Sokor iyttiñ küçügin
Alıp kelip kabayladı.
Anañ arı Altın-Şuru
Ceten tayga ajıra bastı.
Ceten talay keçe konup
Kara köldi bedirey bardı.
Üç Moñustiñ tının bedirep,
Tündü-tüştü cüre berdi.
Kan-Kapçıkay baatır
Eki tüñey baatırla kojo
Ay sudurdañ aylatkan,
Kün sudurdañ belgelegen.
Erekendi ala koyıp,
Ergegile toologon.
Samıradı alala,
Sabarıla cıldıragan.
Üç-Moñustiñ tının bedirep,
Üç adı arıgan.
Altın-Şuru ugup alala,
Bedirep barganın bilele,
Kan-Ceerenin eertep,
Kan-Kapçıkay adına mindi.
Moñustardıñ ayılı-curtına
Cede konup kelbey kayttı.
Tört kulaktu ak boro
Atka mingen uulı
Altın eer eertegen.
Ay karagay saadaktu,
Kün karagay cıdalu,
Üç Moñustiñ cerine kelip,
Açu koron kışkıra saldı.
Ak boro adınıñ
Ay takazı caltıradı
Kün tañmazı mızıldadı.
Öçkön odım küygen, -dedi.
Öç alarga keldim, -dedi.
Ölgön tınım turgan, -dedi.
Cuulajarga cürim, -dedi.
Caan Moñus tura cügürip,

Altın kundaklı Altın Şuru
Bütün haliyle ortaya çıktı.
Altın kapıyı açıp çıktı,
Saldırgan itin yuvasından
Gece yeni doğmuş
İki gözü açılmamış
Kör itin eniğini
Alıp getirip beşiğe koydu.
Ondan sonra Altın Şuru
Yetmiş dağın ötesine yürüdü.
Yetmiş nehri geçip,
Kara gölü aradı.
Üç Moñus'un canını arayıp,
Gece gündüz yol aldı.
Bahadır Kan Kapçıkay
Birbirine eş iki bahadırla birlikte
Ay gibi kitapta açıklanmış,
Güneş gibi kitapta işaret edilmiş.
Kutsal gitabı alıp,
Parmağıyla hesapladı.
Kitabı alarak
Parmağıyla çevirdi.
Üç Moñus'un canını aramaktan
Üç at yorulmuştu.
Altın Şuru'yu duyup,
Onun da aradığını bilerek,
Kan Ceeren'i eyerleyip,
Kan Kapçıkay atına bindi.
Moñusların evine
Yetip geldi.
Dört kulaklı ak boz
Ata binen oğlu
Altın eyerini eyerlemiş.
Ay gibi çam ağacı sadaklı,
Güneş gibi çam ağacı kargılı,
Üç Moñus'un yerine gelip,
Acı acı bağırdı.
Ak boz atının
Ay gibi nalı parıldadı.
Güneş gibi damgası ışıldadı.
Sönen ateşim yandı, dedi.
Öc almaya geldim, dedi.
Ölen bedenim dirildi, dedi.
Savaşmaya geldim, dedi.
Büyük Moñus kalkıp,

Köö tonın kiyin turdı. Kara zırhını giyindi.
Kömür kuyak katan turdı. Kömür gibi zırhını üste giyindi.
Ak üldüzin tagın turat. Ak kılıcını taktı.
Kezer çili keze tudar – Pehlivanın boyun damarını kesecek,
Keski meeley kiybey kayttı. Keskin eldiveni giyindi.
Alıp çili añtara tudar – Alpın damarını koparacak
Almıs meeley kiybey kayttı. Elmas eldiveni giydi.
Altın-Topçı uulına Altın Topçı oğluna
Kan-Kapçıkay ayda saldı: Kan Kapçıkay şöyle dedi:
- Altın-Şuru kelgençe, - Altın Şuru gelene kadar,
Sen sakıytan bolzın, -dedi. Sen bekle, dedi.
Aayı-tööyine çıkkança, Durum belli olana kadar,
Men tudayın külükti, -diyt. Pehlivanı ben tutayım, dedi.
Kan-Kapçıkay baatır Bahadır Kan Kapçıkay
Taş kuyagın çupçup tartıp, Taş zırhını çıkarıp,
Cargak tonın kiye soktı. Deri paltosunu giydi.
Çoy ödügin çupça tebele, Demir ayakkabısını çıkarıp,
Köm ödükti kiye soktı. Deri ayakkabısını giydi.
Tudujarga cakşı emey dep, Tutuşmak için bu iyi deyip,
Curun meeley kiybey kayttı. Paçavra eldivenini giydi.
Kiji tutsa eptü dep, İnsan tutmaya iyidir deyip,
Kiyis kuyak kiybey kayttı. Keçe zırhını gildi.
Uulım uçun tudatam dep, Oğlum için savaşacağım deyip,
Uçura çurap barbay kayttı. Gidip saldırdı.
Caak boygo tajıştı, Yanak yanağa vuruştu,
Carın boydoñ tartıştı, Omuz omuza çekişti.
Çurap kelip süzüşti, Saldırıp süsüştü,
Cuuk cerdeñ tebişti. Yakın yerden tekme savurdu.
Kamıy-temiy tudujarda, Karşılıklı tutuşurken,
Kazıra torbok ogurdı. Öfkeli tosun böğürdü.
Kamıy-temiy tartıjarda, Karşılıklı tutuşurken,
Kunan baytal çıñırdı. Üç yaşındaki kısrak bağırdı.
Ceti künge tuduştı – Yedi gün boyunca tutuştular
Cer tayanbay tüñey boldı, İkisi de denkti, yere dayanmadılar
Togus künge tuduştı – Dokuz gün boyunca tutuştular
Toprak tutpay tüñey keldi. Toprağı tutmadan denk oldular.
Caan Moñus baatırdı Büyük Moñus bahadırı
Kak cerdeñ kaptırdı, Boş yerinden kaptı,
Bek cerdeñ ködürdi, Bek yerden kaldırdı,
Ak calañga cıga bastı, Tutup ak ovaya yıktı,
Ayra minip bılça bastı, Üstüne binip ezdi,
Kan-Kapçıkaydañ budı Kan Kapçıkay'ın budu
Caan baatırdı bılçap ta turza, Büyük bahadırı ezse de,
Budı cerge cetpey turat, Ayağı yere değmedi,
Karmanınañ Kan-Kapçıkay Kan Kapçıkay cebinden

Togus ayrı toñrak bıçak		Dokuz başlı bıçağı
Çupça tartıp kojoñdodı,		Çekip türkü söyledi,
Kojoñdogon kojoñı bu:		Söylediği türküsü şöyleydi:
- Ölötöniñ tının tabar –		- Öleceğin canını bulur,
Tirü bırkan boluşsın.	4895	Tanrı yardım etsin.
Özötöniñ tının üzer –		Yaşayacağın canını keser,
Eelü bıçak açılzın.		İyeli bıçak açılsın.
Togus ayrı toñrak bıçak –		Dokuz başlı keskin bıçak
Kojoñdordo açıldı.		Türkü söyleyince açıldı.
Togus tüñey baatırlar	4900	Birbirine eş dokuz bahadır
Bu bıçaktañ uruldı.		Bu bıçaktan çıktı.
Neni edeten uçurlu dep,		Ne yapalım deyip,
Kan-Kapçıkaydañ suradı:		Kan Kapçıkay'a sordular:
Adazınañ çagın körüp,		Babasına bakıp,
Altın-Topçı kaykadı.	4905	Altın Topçı şaşırdı.
Key kebizin kezerlerge		Güçlü pehlivanlara
Bu Moñustı turaar dep,		Bu Moñus'u doğrayın deyip,
Kan-Kapçıkay cakılta berdi.		Kan Kapçıkay emir verdi.
Key kebizin baatırlar		Güçlü bahadırlar
Kök Moñustı keskilep turdı,	4910	Gök Moñus'u kestiler.
Moñustiñ tınına cetpey turdı.		Moñus'un canını alamadılar.
Moñus küündep kaylap cadat.		Moñus ezgiyle konuştu.
Kızarıp agar kanım cok,		Kızarıp akacak kanım yok,
Meniñ kanım tögülbes,		Benim kanım dökülmez,
Kıyılıp ölör tınım cok,	4915	Alınacak canım yok,
Meniñ özögim üzülbes.		Benim boğazım kesilmez.
Altı cıldıñ bajında		Altı yılın başında
Attıñ bajın oyorım,		Atın başını oyarım,
Eki cıldıñ bajında		İki yılın başında
Erdiñ bajın kezerim.	4920	Erin başını keserim
Baza birde körüp turza,		Bir de baktı ki,
Altın-Şuru kayrakan,		Sevgili Altın Şuru
Kara kölgö barala,		Kara göle giderek,
Kanattu kara çımal bolup		Kanatlı kara sineğe
Kubulala, kölgö kirgen.	4925	Dönüşüp, göle girdi.
Tındu nemege sestirbey,		Canlıya sezdirmeden,
Tınıştu baatırga bildirbey,		Nefes alan bahadıra bildirmeden,
Altın kayırçaktı körölö,		Altın sandığı görünce,
Boro mürküt bolup kubulgan		Boz kartala dönüştü
Altın kayırçaktı tebele,	4930	Altın sandığı teperek,
Kök teñeri tübine çıkkan.		Göğün dibine çıktı.
Üç teñeri tübineñ		Üçüncü göğün dibinden
Boro mürküt kürküregen		Boz kartal bağırdı
Altı kırlu altın kayırçaktı		Altı köşeli altın sandığı
Altın-Topçıga berip iydi.	4935	Altın Topçı'ya verdi.

Altın-Topçı alala, Altın Topçı alarak,
Altın sırlu kayırçaktı Altın sırlı sandığı
Altı cerdeñ cara çaptı. Altı yerinden kırdı.
Caraş tongo caka cetpes, Güzel paltoya yaka olmaya yetmez,
Cakşı añçıga ülü cetpes İyi avcıya pay olmaya yetmez
Sur kamdudın balazın Parıltılı su samurunun yavrusunu
Ekilbezin bulça tudup, İkisini de sıkıca tutup,
Tal ortodoñ üze tarttı. Tam ortasından sıktı.
"E-e", kalak degen kıygı – "Ee" diye çıkan narayı
Erlik-biyge uguldı. Erlik Biy duydu.
"Co-o", kalak degen kışkı – "Âh", denen bağırtıyı
Ülgen-biyge uguldı. Ülgen biy duydu.
Altı oronnıñ albatızı yeraltının halkı
Altı añdanıp oygondı. Altı kez dönüp uyandı.
Üstügi oroon albatızı Gökyüzünün halkı
Üç añdanıp çoçıdı. Üç kez dönüp ürktü.
Boro-çookır cal castandı. Boro Çookır yelesine yaslandı.
Bos-Kaan cer castandı. Bos Kağan yere yaslandı.
Kudayım dep, kuygırarda, Tanrım, diye bağırınca,
Kuru kara cer boldı. Kupkuru yer oldu.
Erlik biy dep kışkırarda, Erlik biy diye haykırınca,
Eş le neme cok boldı. Hiçbir şey olmadı.
Caan boro cal castandı, Büyük boz at yelesine yaslandı,
Caan Moñus ceñ castandı. Büyük Moñus yenine yaslandı.
Kaçan da örö turbas bolup, Hiçbir zaman kalkamaz olup,
Kara tobrak bolup kaldı. Kara toprak olup kaldı.
Altın-Topçı la Altın-Kindik Altın Topçı'yla Altın Kindik
Üç Moñustıñ altayınañ Üç Moñus'un yurdundan
Ergekçe olar et cibedi, Parmak kadar bile et yemedi,
Kalbakça olar aş cibedi. Kaşık kadar bile yemek yemedi.
Eki tüñey ak borodı Birbirine eş iki ak boza
Mine sogup baatırlar Binen bahadırlar
Cerin köstöp celgiledi. Yurtlarına doğru koşturdular.
Colın köstöp cortkıladı. Yollarına yönelip yol aldılar.
Kan-Ceeren adın mingen Kan Ceeren atına binen
Kan-Kapçıkay akazı Ağabeyi Kan Kapçıkay
Caan Moñus altayınañ Büyük Moñus'un yurdundan
Ceri-curtına cedip keldi. Yerine, yurduna dönüp geldi.
Altın-Şuru baatır kelin Bahadır gelin Altın Şuru
Ceten kulaş kuyruktu Yetmiş kulaç kuyruklu
Kızıl alu bololo, Kızıl tilkiye dönüşerek,
Olordıñ kiynineñ kelbey kayttı. Onların peşinden geldi.
Altayına kelerede, Altayına geldiğinde
Ay-Kaan la Kün-Kaan Ay Kağan ile Kün Kağan
Arbanıştu oturdı. Öfkeli oturuyorlardı.

Barar bolzo, boyıñ barbay,
Altın-Şurudı cuuga kojo
Ne apargañ sen onı?
Kızıl tülküdi ekelip
Boyınañ cazap suradı.
Barala, nele boluşkanın,
Altın-Şuruniñ etken keregin
Kan-Kapçıkay la Altın-Topçı
Kayındarına aydıp berdi.
Altay tajuur arakı içtiler,
Aylına kirip kuuçındaştılar,
Ay-Kaan kojoñdodı,
Kojoñdo aydılgan sözi bu:
- Tartkan kıram öspözö,
- Cadagandı kaydañ alarım?
- Cattañ bala cööbözö,
- Kelindü kanay cürerim?
- Öskürgen ajım çıkpaza,
- Arbadı kaydañ alarım?
- Öskö bala cööbözö,
- Kelindü kanay bolorım?
- Kızıl-ceeren cok bolzo,
- Kem boluşsın baatırga?
- Kızıl alu cok bolzo,
- Kem kilezin uulıma?
- Kan-Kapçıkay cok bolzo,
- Baatırdı kem uyguzar?
- Kızıl tülkü cok bolzo,
- Moñus curtın kayt ceñer?
Üydejü anda tıñ boldı.
Kan-Kapçıkay uulıla
Cerine cedip keldiler.
Ak maldı maldañ köp
Albatı conı connoñ köp.
Teñeri-kaan berele,
Coloy açpa dep, cakıgan
Altı kırlu kayırçaktı
Ayana-Aru açarda,
Añır sarı pötüktü,
Calañ sarı takaa çıkkan.
Aylu kündü Altayda
Bir calañga tolo öskön.
Bir calañnıñ ciilegin
Üze cigen cürgüleyt.
Cıldıs çookır aygırlu,

Gideceksen kendin git,
Altın Şuru'yu birlikte savaşa
Niçin gönderdin onu?
Kızıl tilkiyi getirip
Ona sordu.
Gidince nasıl yardım ettiğini,
Altın Şuru'nun yaptıklarını
Kan Kapçıkay ile Altın Topçı
Kayınlarına anlattı.
Altay tulumunda içki içtiler,
Evine girip konuştular,
Ay Kağan türkü söyledi,
Türküsünün sözleri şöyleydi:
- Sürdüğüm tarlam ürün vermese,
- Kışlığımı nereden alırım?
- Yaddan çocuk olmasa,
- Nasıl gelinli yaşarım?
- Ektiğim tahılım çıkmasa,
- Arpayı nereden alırım?
- Başkasının çocuğu olmazsa,
- Nasıl gelinli olurum?
- Kızıl Ceeren olmazsa,
- Bahadıra kim yardım eder?
- Kızıl tilki olmazsa,
- Oğluma kim merhamet eder?
- Kan Kapçıkay olmazsa,
- Bahadırı kim uyandırır?
- Kızıl tilki olmazsa,
- Moñus'un yurdunu nasıl yener?
Uğurlama esaslı oldu.
Kan Kapçıkay oğluyla
Yetip yurtlarına geldiler.
Ak malı maldan çok,
Tebaası halktan çoktu.
Teñeri Kağan'ın verdiği,
Yolda açma diye tembihlediği
Altı köşeli sandığı
Ayana Aru açınca,
Sarı horozlu
Sarı tavuk çıktı.
Aylı güneşli Altay'da
Bir ova dolusu çoğaldı.
Bir ovanın çileğinin
Tamamını yediler.
Yıldız benekli aygırlı,

Cılan çookır cılkıdañ		Yılan benekli yılkıdan
Toguzon aygır mal öskön.		Doksan aygırlı at yetişti.
Çookırlarınıñ öñi bu:		Beneklerinin rengi şöyle:
Tarlan çookır,		Alaca benekli,
Ereen çookır,		Ala benekli,
Kara çookır,	5030	Kara benekli,
Közör çookır,		İskambil kağıdı gibi benekli,
Kula çookır,		Kula benekli,
Sarı çookır,		Sarı benekli,
Kebis çookır,		Keçe benekli,
Uura çookır,	5035	Çizgili benekli,
Bazım çookır,		Noktalı benekli,
Cüzün çookır,		Karışık benekli,
Toguzon aygır mal –		Doksan aygır at,
Say tajındıy bolboy kayttı –		Çakıl taşı gibiydi.
Teñeri-kaannıñ barkızı.	5040	Teñeri Kağan'ın hediyesiydi.
Kan-Kapçıkay kereginde		Kan Kapçıkay hakkında
Aytkan çörçök tügendi.		Söylenen destan tükendi.
Ukkanım bu la edi.		Duyduğum bu kadardı.
Uçı bolboy bayla.		Sonuna gelindi galiba.
Bu kaylagan kayımda –	5045	Anlattığım bu destanımda
Üç kayçıdıñ ülüüzi bar:		Üç destancının hakkı var:
Ak Çoluşman Altayda,		Ak Çoluşman Altay'da
Altın-Köldiñ cakazında,		Altın Köl'ün yakasında
Açıman dep özöktö,		Açıman adlı vadide,
Kaçkışov Toktogol	5050	Kaçkışov Toktogol
Kayçıdañ ukkam.		Destancıdan dinledim.
Ol öbögön boyı		O ihtiyarın kendisi
Orgonçı söötkü kiji bolgon.		Orgonçı boyundandı.
Uul baldar cok bolgon.		Erkek çocuğu yoktu.
Togus tüñey kıstu bolgon.	5055	Birbirine benzer dokuz kızı vardı.
	***	
Topçuurdın alkıjı:		Topçuurun övgüsü:
Agaş topçuur aylat salzın,		Ağaç topçuur anlatsın,
Albatı-con tarkat salzın,		El, halk dağılsın,
Castıra aydıl undılganı –		Yanlış söylenenler, unutulanlar
Colın taap kojılzın,	5060	Yolunu bulup eklensin,
Çümdep aytkan cakşı söstör –		Güzel anlatılan sözler
Ebin taap curalzın.		İyice tasvir edilsin.
Biçigen uluska amır berzin,		Yazana rahat versin,
Biy kaan colına barzın.		Beyler, kağanlar yollarına gitsin.
Kaylagan kayçıga uyku berzin.	5065	Anlatan destancıya uyku versin.

Kaan biyler curukta bolzın.		Kağanlar, beyler resimde olsun.
Arık töö minele,		Zayıf deveye binerek,
Caandar cedip tokunazın.		Büyükler gelip rahatlasın.
Ak koyoñdı minele,		Ak tavşana binerek,
Kayçı canıp amırazın.	5070	Destancı dönüp dinlensin.
Ulu çörçök çıkkazın		Ulu destan çıkınca
Ulusla kojo çööçöy tudatım,		İnsanlarla kadeh tutayım,
Uura çookır biçiktiñ uçun		Süslü yazının başından
Uçınañ ala con kıçırzın,		Sonuna kadar halk okusun,
As la bolzo, odus artist –	5075	Az olursa, otuz artistin
Oynoor bolzın knige bu.		Oynayacağı film olsun bu.
Köp bolgozın altan artist –		Çok olursa altmış artistin
Oynoyton bolzın biçik me bu.		Oynayacağı kitap olsun bu.
Orus uçenıy tilile çıksa –		Rusçaya aktarılırsa
Opera bolup bargay la.	5080	Opera da olur bu.

KAN-CEEREN ATTU KAN-ALTIN

Bu çörçökti kaylaza, baştap topşuurın alkaar.
Bu destan söylenmeden önce topşuur övülür.
A.Kalkin

Coygon agaş ol tözineñ		Lâdin ağacının kökünden
Conup etken ol topşuurım.		Yontulup yapılmış topşuurum
Corgo maldıñ ol kılınañ		Rahvan atın kılından
Tolgop-erep kılday tartkam.	5	Dolanarak yapılmış kıl telini çalayım.
Emil agaş em tözineñ		Sedir ağacının kökünden
Eptep etken em topşuurım.		Ustalıkla yapılmış topşuurum.
Ercine maldıñ em kılınañ		Kıymetli atın kılından
Eptep-erep kılday tartkam.		Ustalıkla dolanmış kıl telini çekeyim.
Oyno, oyno, oy topşuurım.	10	Çalın, çalın, oy topşuurum.
Kıldarıñdı sen ıylatpa,		Sen tellerini ağlatma,
Oygor çörçök men çümdeyin,		Bilgelik destanını ben düzeyim,
Bir de sözim sen castırba,		Bir sözümü bile değiştirme,
Caş üyege soot bolzın.		Genç nesle eğlence olsun.
Caan uluska solun uguzın.	15	Yaşı büyüklere değişiklik olsun.
Oturgan ulus tıñdagay,		Oturan insanlar dinlesin,
Oygor biçikti kaykagay.		Bilgelik kitabına şaşırsınlar.
Uzun tündi ötküre		Uzun geceyi kısaltmak için
Ulu kayçı kaylap cat,		Ulu destancı destan anlatıyor,
Uur sanaazı cayımda,	20	Derin aklı hür,
Ulustar ülgerdi tıñdap cat.		İnsanlar nazmı dinliyor.
Ene Altaydıñ sırgazındıy,		Ana Altay'ın küpesi gibi,
Ercine maldıñ kulagındıy,		Kıymetli atın kulağı gibi,
Eki tüñey sümer ıyık		Birbirine eş iki kutsal zirve
Eeeçiy-deeçiy turbay kayttı.	25	Karşılıklı duruyorlardı.
Akka-mökkö ol saptalgan,		Gökyüzüne saplanmış,
Ak bulutka ol kurçatkan,		Ak bulutla kuşatılmış,
Kökkö-akka bu saptalgan,		Gökyüzüne saplanmış,
Kök bulutka bu kurçatkan,		Gök bulutla kuşatılmış,
Möş, arçının cabın cadar,	30	Çam ve ardıç ağacını örtünür,
Möñkü karın cunup cadar.		Zirvelerin karıyla yıkanır.
Caş arçını cayıl cadar,		Yaş ardıcı yayılır,
Caşkan karın cunup cadar,		Yaş karında yıkanır,
Koltıgına koyon cadar,		Koltuğunda tavşan gezer
Arkazında ayu cürer,	35	Ormanında ayı yaşar,
Bölçöñine börü cadar,		Belinde kurt gezer,
Sümerinde tülkü cürer,		Zirvesinde tilki gezer,
Sındarına sıgın baskan,		Gövdesinde geyik yürür,
Cıştarında albaa öskön		Ormanlarında samur yetişir
Ercinelü bay Altayı	40	Kıymetli, kutsal Altay'ı

Erketendü kin Altayı,		Kudretli Altayı
Er cajına cayalgalu,		Şimdiye kadar bereketli,
Eren çakka bıçılgalu,		Ebedî yaratılışlı,
Eki tüñey sümerlü		Birbirine eş iki zirveli
Emdi catpay bu kanayttı.	45	Burada duruyordu.
Eki agaştıñ ol tözine		İki ağacın dibinde
Elik-kuraan tebeelegendiy,		Karaca sürüsü durabilirdi,
Cañıs agaş ol tözine		Tek ağacın dibinde
Çaap, koyon amıragadıy		Karaca, tavşan dinlenebilirdi
Amar-cabı, adartkazı	50	Amarcabı, adartkazı*
At tizege cayılıp öskön.		Atın dizine kadar büyümüştü.
Ak-cajıl borcoñı		Ak yeşil çimeni
At sakakka cayılıp öskön.		Atın ayak bileğine yayılmış.
Cay sırkındu bay Altayı		Yaz mevsiminde kutsal Altay'ı
Caraş çañkır catpay kayttı.	55	Yeşil, güzel duruyordu.
Kış sırkındu biy Altayı		Kış mevsiminde bey Altay'ı
Küreñ-kızıl turbay kayttı.		Koyu kızıl duruyordu.
Agar-akpas ak talayı		Dingin akan ak nehri
Arjan-kutuk caykalıp akkan.		yeraltı sularıyla dalgalanıyordu.
Cılar-cılbas kök talayı	60	Çağlayıp akan gök nehri
Emge-tuska ekçelip akkan.		Yayılıp akıyordu.
Cayalgalu bay Altayda		Görklü kutsal Altay'da
Cayım baatır curtap cattı.		Hür bahadır yaşadı.
Bıçılgalu kin Altayda		Kutsal Altay'da
Biju baatır amırap cattı.	65	Gayretli bahadır huzurla yaşadı.
Say tajındıy ak bıyanı		Çakıl taşı gibi ak hayvanı
Calañ corgo cürbey kayttı.		Güzel iyi dolaştı.
Tük tiyişken tümen malı		Tüyleri birbirine değen sayısız hayvanı
Tünge-tüşke tibiregen,		Gece gündüz tepindi,
Ok cetpeediy omogı bar,	70	Ok işlemez yiğidi var,
Kuş cetpeediy kurdunı bar.		Kuş yetişmez çeviği var.
Bazıp bolbos bayım semis		Yürüyemeyecek kadar semiz
Mal ortodo baza kojo.		Hayvan içinde hayvanı var.
Cılıp bolbos cılmay semis		Sürünemeyecek kadar semiz
Cılkı malda baza caba.	75	Yılkı içinde hayvanı var.
Balık oşkoş semizi bar,		Balık gibi semizi var,
Baarçıktıy omogı bar.		Sığırcık gibi atağı var.
Say tajındıy ercine malı		Çakıl taşı gibi kıymetli hayvanı
Tünge-tüşke tibiregen,		Gece gündüz tepindi,
Tün-tüjile kürküregen	80	Gece gündüz homurdandı

* Amarcap, adartkı: Bir tür şifâlı otlar.

Kileñ semis ercine malı
Kin Altayda cürbey kayttı.
Kara agaştıy kalıñ kalık,
Kara-küreñ ol albatı
Kança çakka amır cadat.
Malta tudup uzanatan
Maska tudup cepseneten
Attu-çuulu alıbı bar,
Adıp caspas okpır bar.
Til bilbeediy keleeyi bar.
Tiskin tutpas solooyı bar.
Kança tümen kara albatı,
Kara-küreñ ol albatı,
E-e, caylazın elimdi,
Emdi mında cürgüledi!
Caş agaştı cakalay
Mal tebeezi çöyilgen.
Caraş çañkır Altayga
Con cırgalı baştalgan.
Tünge-tüşke cırgaldu,
Tün-tüjile tibirttü,
Kıymırtı köp cürgüleyt.
Eki sümer edeginde,
Eki talay caradında
Ak kemirçek örgöözi
Ak bulutka saptalgan,
Ayrı möñün çakızı
Kök bulutka kömülgen.
Ayrı çakı tözinde
At ercine sooduda
Azuludañ Kan-Ceeren
Altın üygen bajında.
Cerdiñ-suuniñ celbizi,
Cerenkeydiñ balazı
Cal kuyrugı cayılgan
Soloñıdıy bu turdı.
Ak kemirçek örgöödö
Altın-Çaçak abakaylu,
Ak şirdektiñ üstinde
Kan-Altın dep baatırım
Samara biçip kıçırat.
Altın-Çaçak abakayı
Üç teñeri tübinde
Ülgen kudaydıñ kızı emtir.
Boodoy-Kooniñ sıynı,

Kadife gibi semiz kıymetli hayvanı
Ana Altay'da yaşadı.
Kara ağaç gibi kalabalık halk,
O esmer halk
Çağlar boyunca huzurlu yaşadı.
Baltayla ustalık yapan
Çekici yanında taşıyan
Anlı şanlı alpı var,
Attığı şaşmaz okçusu var.
Dil bilmeyen kekemesi var.
Dizgin tutamayan solağı var.
Sayısız kara halk,
O esmer halk,
Ee, ne yapsın halkım,
Şimdi burada yaşadı!
Yaş ağacın kıyısında
Hayvan otlağı yayıldı.
Güzel, yeşil Altay'da
Halkın şöleni başladı.
Gece gündüz şölenli,
Gece gündüz gürültülü,
Hareketli koşturdular.
İki zirvenin eteğinde,
İki ırmağın kıyısında
Ak kıkırdak gibi sarayı
Ak buluta saplanmış,
Çatallı gümüş at direği
Gök buluta gömülmüş.
Çatallı at direğinin dibinde
Kıymetli at dinlenmede
Yırtıcı dişli Kan Ceeren'in
Altın dizgin başında.
Yerin, suyun iyesi
Cerenkey'in yavrusu
Yelesi, kuyruğu yayılmış
Gökkuşağı gibi duruyordu.
Ak kemik gibi sarayda
Altın Çaçak eşli,
Ak kilimin üstünde
Kan Altın adlı bahadırım
Kutsal kitabı okuyordu.
Eşi Altın Çaçak
Üç göğün dibindeki
Tanrı Ülgen'in kızıymış.
Boodoy Koo'nun kız kardeşi,

Boodo-bırkan ceeni,
Cayalgalu caraş kıs
Tüşpes cerge tüjele,
Cürümi carap curtagan.
Kelbes cerge kelele,
Kelin bolup birikken.
Kan-Altınnıñ aylında
Kança cılga eş emtir.
Kan-Altın dep baatırım
Ülgen-biydeñ ülüülü,
Bırkan-biydeñ bıçıılu,
Enceezine sıylatkan
Eki tüñey şoorlu.
Cayalgalu baatırga
Cazap bergen barkızı
Ülgen-Biydeñ ülüülü,
Üç ölgöndi tirgizer
Altın şoor bu boluptır.
Bırkan-biydeñ bıçılgalu
Añdı-kuştı oygozor,
Arbın maldı öskürer
Cayalgalu möñün şoor
Baatırda bar boluptır.
Attu-çuulu Kan-Altın
Altın şoorın alala,
Altı üyeley oynodı.
Altı üyeley oynoordo,
Kak agaştañ kök tomıldı.
Altı oroon albatızı
Altı añdanıp çoçıdı.
Üç ölgöndör tirilip turat,
Öçkön ottorı küyüp turat.
Ceti üyelü möñün şoorın
Ala koyıp oynodı.
Ceti üyeley oynoordo,
Taş bajınañ çeçek östi,
Cart agaştañ ciilek östi.
Teñeriniñ ayı-küni
Şoorgo kojo oynop turat.
Telekeydiñ añı-kujı
Şoor ugarga kelip turat.
Tındu añga küç kojuldı.
Tındu kuşka sür kojuldı.
Üürlü malı kiştep turdı,
Üürlü uyları bustap turdı.

Boodo Bırkan'ın yeğeni,
Hünerli güzel kız
İnmez yere inerek,
Hayatı güzel yaşamış.
Gelinmez yere gelerek,
Gelin olup evlenmiş.
Kan Altın'ın evinde
Yıllarca eş olmuş.
Kan Altın adlı bahadırım
Ülgen Biy'den hisseli,
Bırkan Biy'in parçası
Çeyiz olarak verilmiş
Birbirine eş iki kavallı.
Hünerli bahadıra
Hazırlayıp verdiği hediyesi
Ülgen Biy'in hissesi
Üç ölüyü dirilten
Bu altın kavalmış.
Bırkan Biy'in hissesi
Hayvanı kuşu diriltir,
Bol hayvanı çoğaltır
Hünerli gümüş kaval
Bahadırda varmış.
Anlı şanlı Kan Altın
Altın kavalını alarak,
Altı boğumundan çaldı.
Altı boğum çalınınca,
Kuru ağaçtan kök çıktı.
yeraltı ülkesinin halkı
Altı kez dönüp ürktü.
Üç ölüler dirildi,
Sönmüş ateşleri yandı.
Yedi boğumlu gümüş kavalını
Alıp çaldı.
Yedi boğum çalınınca
Taş başından çiçek çıktı,
Meyvesiz ağaçtan meyve çıktı.
Göğün ayı, güneşi
Kavalla birlikte oynadı.
Dünyanın hayvanı, kuşu
Kaval dinlemeye geldi.
Canlı hayvana güç eklendi.
Canlı kuşa ruh eklendi.
Sürüdeki hayvan kişnedi,
Sürüdeki inekler böğürdü.

Attu ulus tüjele tıñdayt,		Atlı insanlar inip dinlediler,
Coyu ulus cadala tıñdayt.		Yaya insanlar durup dinlediler.
Ayı cokko Ay çalıdı,		Aysız yerde ay ışıdı,
Küni cokko Kün çalıdı.		Güneşsiz yerde güneş ışıdı.
Üstigi oroonnıñ albatızı	175	Gökyüzü ülkesinin halkının
Üye-söögi küüredi.		Kemikleri gevşedi.
Altıgı oroonnıñ albatızı		yeraltı ülkesinin halkının
Ay kulagı tun kaldı.		Ay gibi kulakları sağırlaştı.
Eki tüñey kök moñıs		Birbirine eş iki gök canavar
Eeçiy turup tıñdadı.	180	Peşpeşe durup dinledi.
Cer aldında Kan-Kapçıkay		yeraltındaki Kan Kapçıkay
Cada tüjüp ıyladı.		Yatıp ağladı.
Cer aldınıñ ceekteri		yeraltının şeytanlarının
Ay kulagı tun kaldı.		Ay gibi kulakları sağırlaştı.
Cer üstiniñ tınduları	185	Yer üstünün canlıları
Şoorgo ötkönip baskıladı.		Kavala öykünüp yürüdü.
Kaykamcıktu şoor oynoordo,		Şaşırtıcı kaval çalınınca,
Kara-küreñ ol albatı		O esmer halk
Kaykap ugup sonırkadı.		Hayretle dinledi.
Karañuy cerdiñ cuuçıldarı	190	Karanlık yerin savaşçıları
Kan-Altaydı kanayıp cuular,		Kan Altay'da nasıl savaşır,
Aylu-kündü Altayınañ		Aylı güneşli Altay'ından
Alıs cerge ekeler dep,		yeraltı cehennemine getirilir diye,
Tümen cuuçıl tüymey berdi,		Sayısız savaşçı endişelendi,
Kara-Moñıs kaykay bardı.	195	Kara Moñıs şaşırıp kaldı.
Caan moñıs kayrakan		Büyük şeytan kayrakan*
Bukalarga mıltık koştogon,		Boğalara silah yükledi,
Ayan-tümen çerülü,		Sayısız askerli,
Ayu-börü çanaktu		Ayı ve kurtların çektiği kızaklı
Cer aldınıñ ceekterleri	200	yeraltının şeytanları
Cer üstine cütkip cadat.		Yer üstüne çıkmaya zorladılar.
Caan moñıska cedindirgen,		Büyük şeytana karşı gelen,
Kiçinek moñıska baştatkan,		Küçük şeytanı yöneten,
Ölgöndördi tirgizer,		Ölmüşleri dirilten,
Öçkön ottı kamızar,	205	Sönen ateşi alevlendiren,
Cıdıgandı emdegediy		Yaralıları iyileştiren
Kan-Altınla cuulajar dep,		Kan Altın'la savaşmalı deyip,
Alıs cerdiñ albatızı		yeraltı cehenneminin halkı
Ak-carıkka cütkip turdı.		Ak aydınlığa çıkmaya zorladı.
Altın şoor tabıjınañ	210	Altın kavalın sesinden

* Kayrakan: 1.Altay destanlarında Erlik'in sıfatlarından biri. 2. Tanrılara karşı söylenen saygı hitabı. 3. mec. Ayı.

Ayap olor cıgıl turat,
Ayrı-teyri kıygır turat.
Mını ukkan Kan-Altın
Kan-Ceerenin eertedi:
Altın köböñ tokım saldı,
Katu küler eer saldı,
Altı koloñ alıp tartat,
Togus koloñ alıp tartat,
Togus koloñ toolop tartat.
Kelip catkan cuuçıldardı
Keldirbey onı toktodor dep,
Kecim sındu Altayga
Kelbes emdi kezeder dep,
Kan-Altın şıydın turdı.
Tiji mancık kiyimin
Ala koyıp kiyip turdı.
İrkek mancık kiyimin
Ala koyıp cabındı.
Köö kuyaktıñ ordına
Köböñ torko tonın kiydi,
Balbır boyınıñ bajına
Maanı sarı börkin kiydi.
Altı kırlu şoorın
Mıltıkka bodop cüktendi.
Ceti kırlu şoorın
Üldüge bodop tagındı.
Altın-Çaçak abakayı
Alañ kaykap aydıp turdı:
"Oynop-cırgap bartan emes,
Cuuga-çakka bar catkañda,
Katu kebiñ ne kiybediñ
Adar mıltık ne albadıñ?
Ak üldüüñ ne tutpadıñ?"
Kan-Altınım katkır turat.
Karsıldada katkırarda,
Kara tuudañ çeçek östi.
Carsıldada katkırarda,
Cış araldañ ciilek östi.
"Alıs cerdiñ uluzına
Adar mıltık ne kerek? –diyt.-
Altın şoor tabıjına
Bojop kalar bolboy ol –diyt.-
Cer aldınıñ uluzına
Üldü-cıda ne kerek? –diyt.-
Möñün şoor ünine

Yerlere yıkıldılar,
Çeşit çeşit bağırtı çıktı.
Bunu işiten Kan Altın
Kan Ceeren'ini eyerledi:
Altın eyer keçesini yerleştirdi,
Bronz eyeri koydu,
Altı kolanı alıp taktı,
Dokuz kolanı alıp çekti,
Dokuz kolanı saydı.
Gelen savaşçıları
Gelmeden durdurayım diye,
Eyer keçesi gibi Altay'a
Gelmelerini engelleyeyim diye,
Kan Altın hazırlandı.
İpek içliğini
Alıp giyindi.
İpek üstlüğünü
Alıp örtündü.
Kara zırhın yerine
İpek paltosunu giydi,
Dağınık saçlı başına
Sarı yabani kedi kürkü börkünü taktı.
Altı kenarlı kavalını
Silah gibi yüklendi.
Yedi kenarlı kavalını
Kılıç gibi takındı.
Eşi Altın Çaçak
Şaşırıp şöyle konuştu:
"Eğlenmeye gitmiyorsun,
Savaşmaya giderken,
Sert elbiseni niçin giymedin
Atacak silahını niçin almadın?
Ak kılıcını niçin tutmadın?"
Kan Altın'ım güldü.
O kahkahalarla gülerken,
Kara dağdan çiçek çıktı.
Neşeyle gülerken,
Sık ormandan çilek çıktı.
"yeraltı dünyasının insanına
Atacak silah ne gerek? dedi.
Altın kavalın sesinden
Onlar ölür, dedi.
yeraltının insanına
Kılıç, kargı ne gerek? dedi.
Gümüş kavalın sesinden

Kırıl kalar bolboy" –diyt.		Onlar kırılıp kalır." dedi.
Ecil-kocıl ermegineñ		Hoş sohbetinden
Ermen-çeçen tögül turdı.		Tatlı sözler döküldü.
Caraş koo ünineñ		Güzel sesinden
Tatu söstör urul turdı.	260	Tatlı sözler saçıldı.
Altın-Çaçak abakayı,		Eşi Altın Çaçak,
Andıy da bolzo alıp cür dep,		Öyleyse git diye,
Kan-Altın dep baatırga		Kan Altın adlı bahadıra
Altın tajuur alıp berdi.		Alıp altın tulumu verdi.
"Küç kelişken ol cerde	265	"Sana güçlük olduğu zaman
Ne bolgonın köröriñ –diyt-		Ne olduğunu görürsün, dedi.
Çeberlep berkep terkele,		Terkisine iyice sıkıştırarak,
Cer aldına alıp tüş –diyt,-		yeraltına in, dedi.
Kerde-marda ne bolbos –diyt.-		Ne olur ne olmaz, dedi.
Mingen adın cobop cürze,	270	Bindiğin atın güçten düşerse,
Cürgen boyıñ çılap turza,		Yola çıkan özün hâlsiz kalırsa,
Altın tajuurdı alıp kör" –dep,		Altın tulumu alıp bak." diye,
Abakayı cakıp turdı.		Eşi tembihledi.
Koyu cakşı ünineñ		Tok hoş sesinden
Korgolcın söstör tögül turdı.	275	Kurşun gibi sözler döküldü.
"Korkor nemeñ cok emtir –diyt,-		"Korkacak bir şey yok, dedi,
Komıdabay bargayıñ" –diyt.		Şikâyetlenmeden git." dedi.
Kan-Altınım aydıp turat:		Kan Altın şöyle dedi:
"Akır-akır, abakayım.		"Dur, dur bakalım eşim.
Açınbay, aylıñ sakı" –dedi.	280	Kızma, evini bekle." dedi.
Altın-Çaçak bazıp kelet,		Altın Çeçek yürüyüp geldi,
Aytkan sözi tögület.		Ağzından şu sözler döküldü.
"Arbın malıñ onço turzın,		"Çok malının hepsi dursun,
Odorluga başkar koy –diyt,-		Otlakta otlat, dedi,
Kalıñ kalık tirü cürzin,	285	Kalabalık halkın diri kalsın,
Başçızına cakar koy –diyt.-		Onları yönet, dedi.
Cer aldınañ cuu kel cat dep,		yeraltından savaşçı geliyor diye,
Çerüzine cakar koy –deyt,-		Orduna emret, dedi,
Cuuga sler barbagar,		Siz savaşa gitmeyin,
Cer aldına tüşpeger.	290	Yeraltına inmeyin.
Soguş biske kerek cok,		Savaşmaya ihtiyacımız yok,
Tonok tonoor cañıs cok,		Yağma bizim geleneğimizde yok,
Boo kelgejin – cuulajarıs,		Buraya gelirlerse savaşırız,
Bodop cuuga barbagar.		Savaşa gitmeyin.
Boyım barıp keleyin dep,	295	Kendim gidip geleyim diye,
Albatıñdı cakıp koy" –dep,		Halkını yönet." diye,
Kan-Altınga aydıp turdı.		Kan Altın'a böyle söyledi.
Attu-çuulu Kan-Altın		Anlı şanlı Kan Altın
Altın-Çaçak abakayınıñ		Eşi Altın Çaçak'ın
Aytkan sözin tıñdap uktı,	300	Sözlerini iyice dinledi,

Altın tajuurdı kancaalap aldı.
Ceeren adın cedip mindi,
Albatızın cakıp saldı.
Alıs cerge tüjerge turat.
Albatızı aydıp turat:
"Kara-küreñ kalıñ kalık
Kay boluşpas, Kan-Altın? –diyt.
Sler bargan Altayga
Bis barbaytan kaytkan? –deşti.-
Ölgön cerge söögis kalgay
Tirü cürzees, sözis kalgay,
Bis te kojo bararıs –dep,-
Birge kojo cüreris" –dep,
Biy ulustar cütkip turdı.
Attu-çuulu Kan-Altın
Aydıp turdı conına:
"At tiskinin tuura tartar
Cañ bar emes, kanaydar –diyt.-
Aayına çıgıp kelgençe,
Aylı-curtaarda bolıgar –diyt.-
Cer aldına tüjüp kelzem,
Slerge cartın aydarım –dedi.-
Cuulaşkadıy cuu bolzo,
Ceñü meniñ bolor" –dedi.
Altın şoorın tartarda,
At kulagı sergip turdı,
Albatı cüregi toktop turdı.
Möñün şoorın tartarda,
Maldıñ sını sergip turat,
Baatır cüregin bazıp turat.
Altay ceri sergiy tüşti,
Ak çeçekteri cayıla tüşti,
Altaydıñ sını caranat,
Añdar-kuştar ündenet.
Ün seribey añ oynodı,
Üdelikke kuş oynodı.
Caman kuştar cadıp ugat,
Cakşı kuştar oturıp ugat.
Cakşı añdar cuulıp uktı,
Caman añdar cajınıp uktı.
Şoor üni ödü boldı.
Toñ agaştañ bür cayıldı,
Toñ Altaydañ çeçek östi.
Albatı-conı artıp kaldı,
Arbın malı odordo turdı.

Altın tulumu kancaya astı.
Kızıl atını çekip bindi,
Halkına emretti,
yeraltına inmeye hazırlandı.
Halkı şöyle dedi:
"Kalabalık esmer halk
Niçin yardım etmesin, Kan-Altın? dedi.
Sizin gittiğiniz Altay'a
Biz niçin gitmeyelim? dediler.
Öldüğümüz yerde cesedimiz kalır
Yaşarsak sözümüz kalır,
Biz de birlikte gidelim, diye,
Birlikte yaşayalım." diye,
Beyler yeltendi.
Anlı şanlı Kan Altın
Halkına şöyle dedi:
"Atın dizginini doğru çekecek
Töre var değil, ne yapalım, dedi.
Her şeyi yoluna koyup gelene kadar,
Evinizde, yurdunuzda yaşayın, dedi.
yeraltına inip gelsem,
Size doğruyu anlatırım, dedi.
Savaşacak savaş olsa,
Zafer benim olur" dedi.
Altın kavalını çıkarıp çalınca,
At kulağı dikildi,
Halkın yüreği rahatladı.
Gümüş kavalını çıkarıp çalınca,
Hayvanların bedeni rahatladı,
Bahadırın yüreği çarptı.
Altay yeri açıldı,
Ak çiçekler yayıldı,
Altay'ın üstü güzelleşti,
Hayvanlar, kuşlar ses verdi.
Hayvanlar seslerini kesmeden oynadı,
Kuşlar bir gün boyunca oynadı.
Kuşların kötüsü yatıp dinledi,
Kuşların iyisi oturup dinledi.
Hayvanların iyisi toplanıp dinledi,
Hayvanların kötüsü gizlenip dinledi.
Kavalın sesi keskin çıktı.
Donmuş ağaçtan yaprak yayıldı,
Donmuş Altaydan çiçek çıktı.
Halk, millet geride kaldı,
Sayısız mal otlakta durdu.

Kan-Ceereni kazalagan,		Atı Kan Ceeren hızlandı,
Kan-Altını şoorlogon		Kan Altın kavalını çaldı
Alıs cerge tüjüp baradat.		yeraltı cehennemine indiler.
Azuluduañ Kan-Ceeren		Yırtıcı dişli Kan Ceeren
Aydıp turdı Kan-Altınga:	350	Kan Altın'a şöyle dedi:
?Erlik biydiñ elçizi		"Erlik Biy'in elçisi
Kara-buurıl omok attu		Kara Buurıl dinç atlı
Kan-Kapçıkay kezer emtir.		Pehlivan Kan Kapçıkay imiş.
Cer teñzezi börüktü,		Yer kızılı börklü,
Cer-Ceñes dep baatırlu	355	Cer Ceñes adlı bahadırlı
Sooktı sook debes,		Ona soğuk dokunmaz,
Cılıytan onıñ salımı cok,		Kaderinde ölmek yok,
İzüni izü debes,		Ona sıcak dokunmaz,
Ölötön onıñ ülüzü cok,		Onun ölecek ruhu yok,
Sol canına tagıngan	360	Sol yanına taktığı
Toguzon ces tokpoktu,		Doksan bakır gürzlü,
Cer teñzezi börkin		Yer kızılı börkünü
Cemire kiygen oturar.		Yan takıp oturur.
Eki köstiñ ortozında		İki gözünün ortasında
Ergektiy kara müüs bar,	365	Parmak kadar kara boynuz var,
Adar bolzoñ, orto adarıñ.		Atacaksan tam ortasına at.
Kol cedijip tuduşkadıy bolzo,		Kolla tutuşacak olsan,
Küçin ogo cetpes bolor.		Ona gücün yetmez.
Tudaan iyttiñ kuyrugındıy		Saldırgan itin kuyruğu gibi
Uyalu kara sagaldu,	370	Dağınık kara sakallı,
Tul kelinniñ tuluñındıy		Dul gelinin saç örgüsü gibi
Çoltık kara kecegelü.		Eğri kara örgülü.
Ölüjeten er bolzoñ,		Ölecek er olursan,
Öskö ebiñdi tabayın –dedi.-		Başka çaresine bakayım, dedi.
Bütkül boyıs bararga	375	Sağ salim dönmek için
Büderge carabas Altay –dedi.-		Güvenilmez Altay, dedi.
Men kubulıp bir köröyin,		Ben kılık değiştirip bakayım,
Sen kubulıp bir sanan –diyt.-		Sen de kılık değiştirip düşün, dedi.
Altın tajuurlu arakıdañ		Altın tulumlu içkiden
Altın çööçöygö urup al –diyt.-	380	Altın kadehe döküp iç, dedi.
Möñün şoordı oynobo,		Gümüş kavalı çalma,
Altın şoordı oyno –diyt.-		Altın kavalı çal, dedi.
Toguzon kulaş kara armakçı		Doksan kulaç kara kement
Çañmadaarga belen bolzın.		Atmak için hazır olsun.
Üç bilektü temir kijen	385	Üç bilekli demir bukağı
Kijendeerge belen bolzın.		Bukağılamaya hazır olsun.
Kara Muza onıñ adı		Onun atı Kara Muza
İzü ottoñ caltanbas		Harlı ateşten çekinmez
Üzüm bolot tuygaktu –diyt.-		Toynakları çelik parçası, dedi.
Üç Altaydı ötküre çaçar	390	Üç Altay'ın ötesine sıçrar

Kara bolot müüstü –diyt.-
Cıldık cerdeñ cıdıñdı alar,
Momon oşkoş tumçuktı –diyt.-
Aylık cerdeñ adıñdı körör,
Kara köldiy köstü –diyt.-
Ne bolzo, ol bolzın dep,
Adın tudup men köröyin,
At aldınañ margaan alzam,
Boyıña kelip bolujarım –diyt.
Ceñü aların bilip iyze,
Caş baladıy şulurar –diyt.-
Öltürerin bilgen tuşta,
Ögüs ayudıy öksöp turar
Örö-tömön telçip turar" –diyt.
Altın calın aldınañ
Altın bıçak alıp berdi.
"Kerde-marda ne bolbos,
Kılıjıñdı alıp cür" –diyt.
Koyu caldıñ aldınañ
Kurç kılıştı alıp berdi.
"Mındıy neme belen bolzın,
Bıjulaarga bu artık" –diyt.
Anañ arı ne bolorın
Adı la boyı şüüşkileyt.
Altın şoordı tam tıñıda
Sabarıla oynop tarttı.
Kün alıstañ Altayında,
Koo tayganıñ koltıgında,
Koron talay cakazında
Cer teñzezi börüktü,
Cer teñzezi töjöktü,
Cer kırtıjı örgöölü,
Cer-Ceñestiñ catkanın
Ceeren adı ozo kördi.
"Çak la bu cadırı" –dep,
Kan-Altınga aydıp berdi.
Üzüm bolot tuygaktu,
Kurç cıdadıy müüstü
Kara muza onıñ adı
Cıldık cerdeñ cıdın altır,
Aylık cerdeñ közi körtir.
Öştöjörgö sanangan
Öñölöp kelip catpay kayttı.
Kan-Ceeren at bu tujında

Kara çelik boynuzlu, dedi.
Bir yıllık uzak yerden kokunu alır,
Köstebek gibi burunludur, dedi.
Bir aylık yerden atını görür,
Kara göl gibi gözlüdür, dedi.
Ne olacaksa o olsun deyip,
Ben atını tutup bakayım,
O ata karşı zafer kazanırsam,
Gelip sana yardım ederim, dedi.
Zafer kazanacağını bilirse,
Küçük çocuk gibi coşar, dedi.
Öldüreceğini bildiği zaman,
Erkek ayı gibi böğürür
Aşağı yukarı koşturur" dedi.
Altın yelesinin altından
Altın bıçağı alıp verdi.
"Ne olur ne olmaz,
Kılıcını al" dedi.
Sık yelesinin altından
Keskin kılıcı alıp verdi.
"Böyle bir şey hazırda dursun,
Kesmek için bu daha iyi" dedi.
Ondan sonra olacağını
Atıyla kendisi düşündü.
Altın kavalı yüksek sesle
Parmaklarıyla çaldı.
Güneşsiz Altayında
Güzel kara dağın koltuğunda,
Zehirli nehrin kıyısında
Yer kızılı börklü,
Yer kızılı yataklı,
Toprak çatlağı gibi saraylı,
Cer Ceñes'in yattığını
Kızıl atı önceden gördü.
"İşte yatıyor" diye,
Kan Altın'a söyledi.
Toynakları çelik parçası,
Keskin kargı gibi boynuzlu
Onun atı Kara Muza
Bir yıllık uzaktan kokunu almış,
Gözü bir aylık uzaktan görmüş.
Savaşmayı düşünüyor
Sinsice yaklaşıyor.
Kan Ceeren at o zaman

Carım arşın tırmaktu, Yarım arşın tırnaklı,
Büdün arşın tamaştu Bir arşın pençeli
Ögüs kara ayu bolup Erkek kara ayıya dönüşüp
Kubulala, sakıp aldı. Kılık değiştirip, bekledi.
Kan-Altın bu tujında O zaman Kan Altın
Koloñ-sarı kecegelü, Sarı saç örgülü,
Kürgül-sarı kiyimdü Koyu sarı giyimli
Tiji mancık kiyingen, İpek içliğini giyindi,
Erkek mancık cabıngan İpek üstlüğünü örtündü
Sol kolında şoor oynogon, Sol elinde kaval çalan,
Oñ kolında çööçöy oynogon, Sağ elinde kadeh tutan,
Sol koltıkta tajuurlu, Sol koltuğunda tulumlu,
Oñ karmanda bıçaktu, Sağ cebinde bıçaklı,
Caan karmanında kurç kılıştu, Büyük cebinde keskin kılıçlı,
Maanı börki bajında Yabani kedinin postundan börkü başında
Bala bolup kubuldı. Küçük çocuğa dönüştü.
Üy kijiniñ ünile Kadın kişinin sesiyle
Üyelede şoor tartat, Kaval çalıp söyledi,
Kıs kijiniñ ünile Genç kız sesi çıkarıp
Kıya-teye bazıp turat. İleri geri yürüdü.
Cer-Ceñeste ne bolzın, Cer Ceñes'te ise ne olsun,
Cer aldınañ turup çıktı. yeraltından çıktı.
Ceñdirerin bilele, Yenileceğini anlayınca,
Caş baladıy şulurbadı, Küçük çocuk gibi mızıldanmadı,
Caan ögöstiy ogırbadı. Büyük öküz gibi böğürmedi.
"Buruzı cok kiji cürbey, "Suçsuz insan,
Mınañ arı ötköy –dedi.- Buradan ileri geç git, dedi.
Cayalgalu bırkan turbay, İlahî yaratılışlı,
Alıs cerge bargay" –dedi. yeraltına in" dedi.
Üyelede tartkan şoorgo Çaldığı kavalın sesinden
Üye söögi küüredi. Kemikleri gevşedi.
Taş cüregi tokınap turat. Taş yüreği rahatladı.
Caman kılıgın undıp saldı. Kötü niyetini unuttu.
Mını körgön bu bala Bunu gören küçük çocuk
Altın tajuur aça tarttı. Altın tulumu açtı.
Bir çööçöygö ura soktı. Bir kadehe içki doldurdu.
Üyelede şoor oynop, Kavalı nağmeli çalıp,
Ürüstü çööçöy berbey kayttı. Saçı için kadehi sundu.
"Ülgen biydiñ ülüüzi" –dep, "Ülgen Biy'in payı" deyip,
Üyelü şoor aydıp turdı. Boğumlu kaval konuştu.
Ürüstep tutkan bay çööçöydi Saçı için tuttuğu kadehe
İzü deze bop debeediy, Sıcak diye âh demedi,
Sook deze bu deebediy, Soğuk diye buuv demedi,
Amzagadıy bol kelişti. Tadına bakmak istedi.
Cer-Ceñezim bu çööçöydi Cer Cenes'im bu kadehi

Ala koyıp, amzay saldı.
Tamagınañ ajarda la,
Taş cüregi capşın kaldı.
Toş cüregi toktop kaldı.
Cüs köñkörö cıgılala,
Ölgön-tirüzi cartı cok,
Örö turbay catpay kayttı.
Adı-colın uguşpadı,
Ada-enezin suraşpadı.
Cer-Ceñezim cer castanıp,
Teñze bajı tuu castanıp,
Çimirebey catpay kayttı.
Tili coktıy bolboy kayttı.
Emdi mında neni eder dep,
Kan-Altınım kayra körzö,
Kara muza degen attı
Kara ayu ceñgen emtir.
Üzüm bolot tuygagınıñ
Üçüzine kijeñ suktır,
Kara bolot ol müüzin
Kança cerdeñ sıy tartıptır.
Köl keberlü közine
Kan çagılgan ölüp cattı.
Kara ayu kelele,
Kan-Altınga aydıp turdı:
"Cer-Ceñestiñ karmanın
Ne de bolzo kodorıp kör,
Kajık çıgara taş cürze,
Kerek bolor, alıp al".
Kan-Altında ne bolzın
Karmandarın kodordı.
Kajık çıgara taş çıktı,
Karmanına salıp aldı.
Katu bolot otık cürdi,
Arçımakka sugup aldı.
Almıs mistü bıçak cüret,
Baza katay alıp aldı.
Taştañ etken cada cürdi,
Cajırıp, bektep sugup aldı.
Anañ arı kodordı la,
Altın cürdi – albadı.
Anañ arı kodordı la,
Akça cürdi – tutpadı.
Kan-Ceeren adına ayttı:
"Aylanayın, argımak, -diyt,-

Alıp tadına baktı.
Damağından geçince,
Taş yüreği yapışıp kaldı.
Buz gibi yüreği durdu.
Yüz üstü yıkılınca,
Ölüp ölmediği belli olmadı,
Ayağa kalkamadan yattı.
Soyunu sopunu duyamadı,
Ata anasını soramadı.
Cer Ceñes'im yere yaslanıp,
Kızıl başı dağa yaslanıp,
Kımıldamadan durdu.
Dili yok gibiydi.
Şimdi burada ne yapacağım derken,
Kan Altın'ım geriye baktı ki,
Kara Muza adlı atı
Kara ayı yenmiş.
Çelik gibi toynağının
Üçünü bukağılamış,
Kara çelik boynuzunu
Sayısız yerinden çekmiş.
Göl gibi gözüne
Kan toplanıp ölmüş.
Kara ayı gelerek,
Kan Altın'a şöyle dedi:
"Cer Ceñes'in cebine
Bak, ne varsa çıkar,
Aşık kemiği gibi taş olsa,
Gerekli olur, al."
Kan Altın ne yapsın
Ceplerini karıştırdı.
Aşık kemiği gibi taş çıktı,
Alıp cebine koydu.
Sert çakmak taşı çıktı,
Alıp heybesine koydu.
Elmas uçlu bıçak çıktı,
Onu da aldı.
Yada taşı çıktı,
Alıp iyice sardı.
Sonra iyice karıştırdı,
Altın çıktı, almadı.
Sonra yine karıştırdı,
Para çıktı, tutmadı.
Atı Kan Ceeren'e şöyle dedi:
"Kurban olduğum, argımak, dedi.

Anañ arı baralık –diyt.-
İleri gidelim, dedi.
At tiskinin bura tartar
Atın dizginini tutup çevirecek
Cañ bar emes, kanaydar" –diyt.
Töre var değil, ne yapalım" dedi.
Ay sudurın ala koyıp,
Ay gibi kutsal kitabını alıp,
Acıktap, şiñdep körüp turdı.
Bakıp iyice inceledi.
Emdi laptap körüp turza,
Şimdi dikkatle baktı ki,
Eki moñıs kelip cadat.
İki dev geliyor.
Caan moñıska cedindirgen,
Büyük devi arkasına almış,
Kiçinek moñıska baştatkan,
Küçük devi yol gösterici yapmış,
Bos-kaannıñ cerin ötkön,
Bos Kağan'ın yerini geçmiş,
Kezerleriniñ kersüleri
Pehlivanlarının iyileri
Cerdiñ üstin ödöörtir.
Yerin üstünü geçmiş.
Alıptardıñ almıstarı
Alpların iyileri
Altay tübin örö bertir,
Altay'ın dibini geçmiş,
Cer cumardıñ edegine
Cer Cumar'ın eteğine
Ceti karañuy ötküş ötkön,
Yedi karanlık boğaz geçmiş,
Kelgilep catpay kanayttı.
Gelip duruyordu.
Kan-Ceereniñ mine sogup,
Kan Ceeren'ine binerek vurup,
Kan-Altınım cortup oturdı.
Kan Altın'ım koşturdu.
Ceş tamınıñ tübin köstöp,
yeraltı cehenneminin dibine yönelip,
Sır celişle barıp cadat.
Hızla koşturdu.
Cer-Celbistiñ balazı,
Cer Celbis'in yavrusu,
Ceereñkeydiñ kulını
Ceereñkey'in kulunu
Sır salkınla möröylöşkön
Rüzgârla yarışıp
Ceş tamı döön tüjüp cadat.
yeraltı cehennemine indi.
Sır celişle barıp cada,
Dört nala giderken,
Şoor ünin toktotpodı.
Kavalın sesini kesmedi.
Eki tüñey şoorın
Birbirine benzer iki kavalını
Elip-selip oynop turat.
Değiştirip çaldı.
Alıs cerdiñ albatızı
yeraltının halkı
Añdangılap cıgılıp cadat.
Yatıp yuvarlanıyorlardı.
Eki şoor ünine
İki kavalın sesinden
Erlik-biydiñ kulaktarı
Erlik Biy'in kulaklarının
Ekilezi tunup kaldı.
İkisi de sağır oldu.
"Közimle kaçan körörim" –dep,
"Gözümle ne zaman görürüm" diye,
Közin cumbay Erlik-biy
Erlik Biy gözünü yummadan
Tüni-tüji sakıp oturat.
Gece gündüz oturup bekledi.
Altın şoor ünin ugup,
Altın kavalın sesini duyup,
Aylına kirbey sakıp turat.
Evine girmeden bekledi.
"Ergekke keler edi cok,
"Parmağa gelecek eti yok,
Elgekke şüür kanı cok,
Elekte süzecek kanı yok,
Ölgön söökti oygozor
Ölmüş cesedi diriltir
Öçölgön bogo kaydañ kelgen,
Kindar buraya nasıl gelmiş,
Ozo körötön bolzom" –dep,
Önce görmüş olsaydım" diye,

Kara-surın eertep turdı.
Kandu cıdazın kurçıt turat.
Sokor-kara baatırın cakıyt.
Çoltık kara üldüzin aldı,
Cojoñ-kara bukaga mindi,
Çoy tokpoklo adın soktı,
Ceti coldıñ beltirine kelip,
Kan-Altındı ketep cattı.
Cer aldınıñ çondogınañ
Cerlik bukazın buulap saldı.
Ceti kulaktu ces kazanga
Tööniñ edin kaynat saldı.
Buura edi bışkalakta,
Mında keldi Kan-Altınım.
Odoş tuunıñ bajınañ
Erlik-biydiñ emdi bolzo
Kara-Moñıs başçızın-
Kan-kapçıkay ögööndi
Ceeren adı ozo kördi.
Kan-Altındı kiyninde köröt.
Carım uçar caaktu,
Büdün uçar kabaktu,
Mejeliktiy kulaktu,
Kuu soyoktıy tumçuktu,
Agaş-taştıy codolu,
Aba cıştıy sagaldu
Kan-Kapçıkay kaannıñ
Ay-kulagı tunup turat.
Alañ-teleñ kaykay turdı.
At tibirtin ugup turdı.
"Ölgön kiji anayıp oynobos,
Tirü kiji bolor –dedi.-
Ölgön at tibirebes,
Tirü bıyan bolor" –dedi.
Anañ arı ne bolgon?
Ay alıstıñ Altayına
Aay-bajı cok cotkon boldı.
Kan-Ceeren ol attıñ
Kuyrugınıñ celbüüzi
Sır salkının sıılat keldi,
Sıbıskı ünin tartıp ekeldi.
Toorok salkın tozup turdı,
Şoor üni tomıl turdı.
Üç ölgöndör oygonıp turat,
Üşkürgilep, cılıjıp turat,
"Oy, izüzin kaydayın!" –dep,

Yırtıcı dişli kara atını eyerledi.
Kanlı kargısını sivriltti.
Bahadırı Sokor Kara'ya emretti.
Eğri palasını aldı,
Cojoñ Kara boğasına bindi,
Atına dökme demirden gürzle vurdu
Yedi yolun kavşağına gelip,
Kan Altın'ı bekledi.
yeraltının at direğine
Vahşî boğasını bağladı.
Yedi kulaklı bakır kazana
Deve eti koyup kaynattı.
Buğra eti pişmek üzereyken,
Buraya geldi Kan Altın'ım.
Karşıdaki dağın başından
Şimdiyse Erlik Biy'in
Başçısı Kara Moñıs
Kan Kapçıkay erkeği
Kızıl atı önceden gördü.
Sonra Kan Altın gördü.
Yarım şelale yanaklı,
Tam şelale kaşlı,
Sık orman gibi kulaklı,
Ak tepe gibi burunlu,
Ağaç gibi bacaklı,
Sık orman gibi sakallı
Kan Kapçıkay kağanın
Ay gibi kulağı duymaz oldu.
Çok fazla şaşırdı.
Atın ayak sesini işitti.
"Ölmüş biri böyle yapamaz,
Canlı biri olmalı" dedi.
Ölen at koşamaz,
Canlı hayvan olmalı" dedi.
Ondan sonra ne oldu?
Aysız Altay'ında
Şiddetli fırtına çıktı.
Kan Ceeren atın
Kuyruğunun yeli
Rüzgâr gibi uğuldayarak geldi,
Düdük gibi ses getirdi.
Sert rüzgâr esip durdu,
Kavalın sesi yankılandı.
Üç ölüler uyandı,
İç çekip, süründüler,
"Oy, ne kadar sıcak!" diye,

Ontogılap, sıktap turat.
Çıdap bolboy caan moñıs
Tam tıñıda arbandı.
Kijendü ölgön maldardıñ
Kijenderi çeçil turat.
Kinçektenip ölgön ulustıñ
Sıgıttarı ugul turat.
Kan-Kapçıkay kaanı
Örö körüp sıgırdı.
Tömön körüp tükürdi.
Aba cıştıy sagaldu
Kan-Kapçıkay kayrakan
Kak mañdaydıñ ortozında
Kara cañıs köstü emtir.
Üyezi cok kara buka
Citkezinde müüstü emtir.
Arı ötkönniñ adın cudar
Üç oostu boluptır.
Beri ötkönniñ boyın tudar
Üç kuyruktu boluptır.
Tumçugınıñ bajında
Slon tumçugındıy tumçuk bar.
Süzüjerge kelgenderin
Tumçugıla tudala,
Taşka caba sogoton emtir.
Kiynineñ ödüp catkanın
Kuyrugıla oroylo,
Kijendeyle, tebeten emtir.
Buulap koygon buuzı –
Ceti kuçak ces armakçı,
Caba tañgan taygazı –
Cer aldınıñ taş çondogı
Kan-Kapçıkay bu bolgojın,
Kara buuranı kaynatkan,
Kabırgazın cip oturdı.
Kan-Altınım körölö,
Altın şoor oynodı.
Turguza körüp turgajın,
Terelü baştarı seleñdedi.
Kuu baştarı kuuçındadı,
Tirü-tındu maktanıp turat.
Ölgön baştar arbanıp cadat.
Kan-Altın baatır bolzo,
Altın şoordıñ üni ajıra
Kan-Kapçıkay kaanga

İnleyip, âh çektiler.
Canavarın büyüğü dayanamayıp,
İyice kızdı.
Bukağıda ölmüş hayvanların
Bukağıları çözüldü.
Kinlenip ölmüş insanların
Ağıtları duyuldu.
Kan Kapçıkay kağan
Yukarı bakıp bağırdı.
Aşağı bakıp tükürdü.
Sık orman gibi sakallı
İtibarlı Kan Kapçıkay'ın
Alnının ortasında
Yalnızca bir gözü varmış.
Eklemsiz kara boğa
Ensesinden boynuzluymuş.
İleri geçenin atını yutar
Üç ağızlıymış.
Beri geçenin kendisini yutar
Üç kuyrukluymuş.
Burnunun başında
Fil burnu gibi burnu var.
Süsüşmeye gelenleri
Burnuyla tutarak,
Taşa fırlatırmış.
Arkasından geçmeye çalışanı
Kuyruğuna dolayarak,
Bağlayıp tepermiş.
Bağladığı bağı
Yedi kucak bakır halatmış,
Bağladığı dağı
yeraltının taş direğiymiş.
Durum böyle olunca
Kara buğrayı kaynatmış,
Oturup kaburgasını yemiş.
Kan Altın'ım bakarak,
Altın kavalı çalmış.
Bakıp durunca,
Derili başlar sallandı.
Ak başlar konuştu,
Diriler övüp durdu.
Ölen başlar sövüp durdu.
Bahadırım Kan Altın ise,
Altın kavalın sesiyle
Kağan Kan Kapçıkay'a

Altın carga aydıp turdı,
Moñıstarın mokodıp turdı.
"Cuu cokko cuu baştap,
Cuulgan congo çak baştap,
Eki moñıs ne tüymegen?
Kündü cerge ne cütkigen?
Kün alıstañ ne tüymegen?
Aylu cerge ne cütkigen?
Kan-Kapçıkay kaanı kayda?
Kandu cuunı ne toktotpos,
Caan moñıs caanı kayda?
Kayra oyto ne canbas?
Aylu-kündü Altayda
Amır-ençü cadındu,
Altayga tolo maldu,
Altın-möñün cööjölü,
Amırgı şoor oyındu
Kan-Altın dep baatır edim,
Kan-Altay cerimneñ
Kelbes cerge ne ekeldeer?
Tüşpes cerge ne tüjürdeer,
Caan moñıs caanar kayda?
Kiçinek moñıs biyeer kayda?
Bu kerekti cartagar" –dep,
Şoor ajıra aydıp turdı.
Kan-Kapçıkaydıñ Kan-Altayın
Salkın-cotkon calmap turat.
Cerdiñ, suunıñ celbizi –
Ceerenkeydiñ balazına,
Ceeren attıñ celbüzine
Cer-Altayı seleñdedi,
Örö-tömön türül cadat.
Mını körgön Kan-Kapçıkay
Kaan boyı arbana berdi.
Kara közine kan çagıldı,
Katu tijin çaynap turat.
Ces kabagı cemirildi,
Büdüş çırayı kubulat,
Bütkül boyı kalaptanat:
"Ceti kadı cer aldına
Cedip tüşpey canbazıñ!
Erlik-biydiñ ejigineñ
Oyto çıgıp bolbozıñ!
Eki moñıska tuştabaança,
Eli-conıña tuştabazıñ!

Altın gibi sesiyle seslendi,
Canavarlarını güçsüzleştirdi.
"Savaş yokken savaş başlatıp,
Yığılan halka felâket getirip,
İki canavarı niçin saldın?
Güneşli yere niçin gönderdin?
Güneşsiz yerden niçin saldın?
Aylı yere niçin gönderdin?
Kağan Kan Kapçıkay neredesin?
Kanlı savaşı niçin durdurmazsın,
Canavarların büyüğü neredesin?
Niçin geri dönmüyorsun?
Aylı, güneşli Altay'da
Rahat, huzurlu hayat içindeki,
Altay dolusu hayvanlı,
Altın, gümüş servetli,
Kaval çalıp eğlenen
Kan Altın adlı bahadırdım,
Yurdum Kan Altay'dan
Gelinmez yere niçin getirdiniz?
İnmez yere niçin indirdiniz,
Canavarınızın büyüğü nerede?
Beyiniz küçük canavar nerede?
Bu durumu açıklayın" diye,
Kavalının sesiyle sordu.
Kan Kapçıkay'ın Kan Altay'ını
Rüzgâr, fırtına savurdu.
Yer-su iyesi
Ceerenkey'in yavrusunun,
Kızıl atın rüzgârından
Yer Altay silkindi,
Aşağı, yukarı dürüldü.
Bunu gören Kan Kapçıkay
Kağan çok fazla kızdı.
Kara gözüne kan toplandı,
Sert dişini ısırdı.
Bakır gibi kaşı çatıldı,
Görünümü değişti,
Diklenip durdu:
"Yedi kat yerin altına
İnince dönemeyesin!
Erlik Biy'in kapısından
Tekrar çıkamayasın!
İki canavara rastlamadan,
Halkına kavuşamayasın!

Ada Erlikke tuştabaança,
Altayıña takıp uulanbazıñ!
Bu kerekti büdürbezeñ,
Buruuñdı meneñ suraba!
Balanıñ balazına salarım!"
Onı ukkan Kan-Altın
Karsıldada katkıra saldı.
Karsıldada katkırarda,
Kara taştañ çeçek çıktı.
Ecil-kocıl kuuçındaarda,
Een cerdeñ çeçek östi.
Altın şoorın tartarda,
Kan-Kapçıkay cıgıldı.
Möñün şoorın tartarda,
Kara buka cıgıldı.
Ölgön sööktör öñdöygilep,
"İzüzin!" – dep üşkürgileyt.
Tirü tındular cıgılgılap,
Türülip cadıp cıgılgılap,
Türülip cadıp uyuktay beret.
Anañ arı Kan-Kapçıkay
Arbanıp aydar sözi de cok,
Örö turar argazı da cok.
Ölgön-tirüzin cartı cok,
Cadıp, amırap uyuktay berdi.
Kan-ceerendi kazalatkan
Erlik-biydiñ cerin köstöp,
Ergekpile şoor oynop,
Kan-Altınım barıp cattı.
Ayu-börü çanaktagan,
Bukalarga mıltık koştogon,
Buuralarga üldü koştogon,
Muñnañ aşkan kara töölü,
Tarı koştop caykangan,
Cıda koştop şıralagan
Kança tümen kara sarlıktu,
Kiçinek moñıs baatırlu,
Caan moñıs cayzañdu,
Kiçinek moñıska cedindirgen,
Caan moñıska aydatkan
Til bilişpes tümen çerü,
Ceti baştu ceek cılan,
Altı baştu maas cılan
Bu Altayga colıktı,
Cer-Altaydıñ üç kadına

Ada Erlik'e rastlamadan,
Altay'ına tekrar dönemeyesin!
Bunları yapamazsan,
Benden af dileme!
Hıncımı torunundan çıkarırım!"
Onu işiten Kan Altın
Kahkahalarla güldü.
Kahkahalarla gülerken,
Kara taştan çiçek çıktı.
Böyle konuşurken,
Çorak yerden çiçek çıktı.
Altın kavalını çıkarınca,
Kan Kapçıkay yıkıldı.
Gümüş kavalını çıkarınca,
Kara boğa yıkıldı.
Ölmüş bedenler kalkıp,
"Sıcağa bak!" deyip iç çektiler.
Diriler yıkılıp,
Dürülüp yattılar,
Dürülüp yatarak uyudular.
Ondan sonra Kan Kapçıkay
Küfredecek sözü de yok,
Kalkacak gücü de yok.
Ölü mü, diri mi belli değil,
Yatarak uyuyup dinlendi.
Kan Ceeren'i dörtnala koşturup
Erlik Biy'in yerine yönelip,
Parmağıyla kaval çalıp,
Kan Altın'ım yol aldı.
Ayı ve kurtlara kızak çektiren,
Boğalara silah yükleyen,
Buğralara kılıç yükleyen,
Binden fazla kara develi,
Tahıl yükleyip yaylanan,
Kargı yükleyip zulmeden
Sayısız kara öküzlü,
Küçük canavar bahadırlı,
Büyük canavar cayzanlı,
Küçük canavara yol gösterten,
Büyük canavara sürdürten
Birbirinin dilini anlamaz sayısız asker
Yedi başlı şeytan yılan
Altı başlı heybetli yılan
Bu Altay'da yoluna çıktı,
Yer Altay'ın üçüncü katına

Cedip keltir Kan-Altınım.
Kal tümendi bu mında
Körgön monço Kan-Altınım
Altın şoorın oynoy berdi,
Muñnañ aşkan kara töö
Çök degendiy cada tüşti.
Kança tümen kara sarlık
Tünegendiy uyuktay berdi.
Kara toozın kara çerü
Cap etkendiy cada tüjet.
Ceti üyelü altın şoor
Cerdiñ aldın tundur saldı.
Caan moñıs cada tüşti,
Taykılgandıy cıgıldı,
Kiçinek moñıs otura tüşti,
Kinçeginde kuruldı.
Kan-Altınım kelbey kayttı,
Şoor ünile ezen surayt,
Solun söstör ugul turdı.
"Caan-caan camılular,
Caan moñıs cayzañ kayda?
Biyik-biyik biyler,
Kiçinek moñıs biyiñ kayda?
Cer aldında ne tüymedeer,
Cer üstine ne cütkideer?
Caan moñıs körgön boyınça,
Caltangandıy cada tüşti.
Caş baladıy ıylay berdi,
Kiske bolup maarap cadat.
Kinçegin toolop aydıp turat:
"Eki şoor ünine bolup,
Cuulap barıp catkan edis.
Emdi cuulap alıp bolbos,
Körgön közi köl keberlü,
Turgan boyı tuu keberlü,
Kükürt oşkoş ündü,
Küüzi biyik şoorlu
Salımdu bütken baatır turbay.
Ülgen biydeñ ülüge algan
Eki şoor sende cürbey,
Meniñ cuulajar argam cok"–dep,
Kiske bolup maaray berdi,
Kiji bolup sıktay berdi.
Ölgön-tirüzi cartı cok,
Örö turup ol baspadı.

Yetip gelmiş Kan Altın'ım.
Sayısız askeri burada
Görünce Kan Altın'ım
Altın kavalını çaldı,
Binden fazla kara deve
Çök denilmiş gibi yattı.
Sayısız kara öküz
Tünemiş gibi uyudu.
Kara toz kaldıran kara asker
Emir verilmiş gibi kalakaldı.
Yedi boğumlu altın kaval
yeraltını sağırlaştırdı.
Büyük canavar yata kaldı,
Kaymış gibi yıkıldı,
Küçük canavar otura kaldı,
Kininden kıvrılıp durdu.
Kan Altın'ım geldi,
Kavalın sesiyle selam verdi,
Değişik sesler duyuldu.
"Büyük büyük mertebeliler
Cayzanınız büyük canavar nerede?
Yüce yüce beyler,
Beyiniz küçük canavar nerede?
yeraltında niçin heyecanlandınız,
Yer üstüne niçin çıktınız?
Büyük canavar onu görünce,
Yalvarır gibi yattı.
Küçük çocuk gibi ağladı,
Kedi olup miyavladı.
Art niyetini sıraladı:
İki kavalın sesini duyup,
Savaşmaya geliyorduk.
Artık savaşamayız,
Gören gözü göl gibi,
Boyu dağ gibi,
Sesi gök gürültüsü gibi,
Güzel sesli kavallı
Kaderli bahadırmışsın.
Ülgen Biy'den hisse olarak aldığın,
İki kaval sende,
Benim savaşacak gücüm yok" diye,
Kedi gibi miyavladı,
İnsan gibi inledi.
Ölü mü, diri mi olduğu belli değil,
Kalkıp yürüyemedi.

Kiçinek moñıs carbındı:
"Caan moñıs cayzañ kiji
Cakararın undıgan da,
Kayda adar, kanay sogor!
Aydıp-tudup berbedeer,
Caan kiji aydıp berbeze,
Caş kiji kaydañ biler.
Biy ulus başkarbaza,
Bistiy ulus neni biler.
Altay cerin cuular bolup,
Arık sarlık aydabaydım.
Aamay emes, baatır da bolzom,
Kan-Altınla berişpeydim.
Ciyten bolzo, cılan cigey,
Tirü boyım cuulaşpaydım.
Ölgön çerü körgönçö,
Boyım ozo ölödim –dedi.-
Şoor tabıjın ukkança,
Tort lo bojop kalayın" –dedi.
Kan-Altınga ne bolzın,
Kan-Ceerendi biyeletti.
Tam tıñıda şoor oynoyt,
Bir le katap köröyin deze,
Ceti baştu ceek cılan
Ceeren attıñ aldında
Cedip kelgen cudarga cattı.
Altı kırlu bıçagıla
Ceti baştu ceek cılannıñ
Ceti bajın üze kesti.
İçi-kardın cara kesti,
Ceek cılannıñ içineñ
Ceten ayrı koron talay
Caykalıjıp çıkpay kayttı.
Azıy cigen cılandarı
Tal-ortozın kepşep koygon,
Tal-ortozın çaynap koygon,
Balkaş çılap başıldap,
Arbanıştu, karganıştu
Tayga bolup kelip tüşti.
"Baspas cerge ne bastı ne?
Kelbes cerge ne keldi ne?
Bir le bolgon kayran boyım
Cin boloton nemeni.
Mındıy tañma çagına
Mınay öltön turus ne" –dep,

Küçük canavar kızdı:
"Cayzan kişi büyük canavar
Emir vermeyi de unuttun,
Nereden atmalı, nasıl vurmalı!
Söylemediniz,
Büyük söylemezse,
Küçük nereden bilsin.
Bey kişi yönetmezse,
Bizim gibiler neyi bilsin.
Altay yerinde savaşacağız diye,
Zayıf öküz gütmedim.
Aptal değil, bahadır da olsam,
Kan Altın'la savaşmadım.
Yiyecek olsa, yılan yesin,
Ben savaşmayayım.
Askerin öldüğünü görmektense,
Önce ben öleyim, dedi.
Kavalın sesini duymaktansa,
Ölüp kalayım" dedi.
Kan Altın'a ne olsun,
Kan Ceeren'i coşturdu.
Kavalını iyice çaldı,
Bir de baktı ki,
Yedi başlı şeytan yılan
Kızıl atın önünden
Onu yutmak için geliyor.
Altı başlı bıçağıyla
Yedi başlı şeytan yılanın
Yedi başının hepsini kesti.
İçini, karnını parçaladı,
Şeytan yılanın içinden
Yetmiş dallı zehirli nehir
Çıkıp dalgalandı.
Önceden yediği yılanları
Tam ortasından ısırmış,
Tam ortasından çiğnemiş,
Balçık gibi şapırdatıp,
Küfürlü, sövüşlü
Dağ olup gelip düştü.
"Basılmaz yere niçin bastınız?
Gelinmez yere niçin geldiniz?
Bütün vücudum
İrin oldu.
Böyle bir felâket içinde
Bu şekilde ölüyoruz" diye,

Boy-boylorın cijip cattı.
Cudup cigen cılandarı
Talay çılap caykandı.
Surtuldap, mızıldap,
Koyroñdojıp, mıyrıñdajıp,
Alkangılap, maktangılap,
Süünıştü barıp cadat.
Aytkan sözi mındıy boldı:
"Aylu-kündü Altaydañ
Mındıy köörkiy kay keldi ne?
Ay carkındu teñerideñ
Bu örökön kay tüşti ne?
Özögiske tınıs kaldı,
Ölböy cürerge arga boldı.
Eki şooroor elebezin.
Edi-kanaar şüülbezin.
Bistiñ tınıs algan uçun
Bıyan bolzın slerge" –dep,
Mıyrıñdajıp cılgıladı.
Kan-Altınım körölö,
Kaykap oozın bogo açat,
Katkırbas boyı katkırdı,
Kaykabas boyı mañzaardı.
Kaya bagıp körördö,
Caan moñıs korkon boyınça,
Buurazınıñ azuzına
Buunala, ölüp kaltır.
Kiçinek moñıs korkon moyınça,
Bukazınıñ müüzine
Buunala, bojop kaltır.
Kan-Altınım kaykap turup,
Kaya bagıp körgöjin,
Ceek cılannıñ içineñ çıkkan
Ceten ayrı sarı-koron
Ceti özökkö tololo,
Ceti cerden büktelgen
İzü koron talay bolup
Oyto takıp kelediri.
Ozodo cigen ol cılan
Ok-cılan bolup tındanala,
Kan-Altınla cuulajarga,
Katap oyto kelediri.
Kan-Altınga ne bolzın
Muñnañ aşkan kara tööniñ
Kajın çeçe tartala,

Birbirlerini yediler.
Yutup yiyen yılanlar
Nehir gibi dalgalandı.
Parlayıp, ışıldayıp,
Kıvrılıp, burulup
Ağız açıp, övünüp,
Sevinçle gittiler.
Sözleri şöyle oldu:
"Aylı, güneşli Altay'dan
Böyle güzel nereden geldi?
Ay ışıklı gökten
Bu erkek nasıl indi?
Boğazımızda nefesimiz kaldı,
Ölümden kurtulduk.
İki kavalın çürümesin
Etiniz, kanınız süzülmesin.
Bizim canımızı kurtardığın için
Size şükrolsun" diye,
Kıvrılıp süründü.
Kan Altın'ım bunları görünce
Şaşkınlıktan ağzı açık kaldı,
Gülmezdi güldü,
Şaşırmazdı şaşırdı.
Geriye baktı ki,
Büyük canavar korkusundan,
Buğrasının azı dişinde
Boğulup, ölüp kalmış.
Küçük canavar korkusundan,
Boğasının boynuzunda
Boğulup, ölüp kalmış.
Kan Altın'ım şaşırıp,
Bir de geriye baktı ki,
Şeytan yılanın içinden çıkan
Yetmiş kollu sarı zehir
Yedi vadiye dolarak,
Yedi yerden kıvrılmış
Sıcak zehirli nehir olup
Geri dönmüş tekrar geliyor.
Önceden yediği yılan
Canlanıp uzun bir yılana dönüşüp,
Kan Altınla savaşmak için,
Tekrar dönüp geliyormuş.
Kan Altın ne yapsın
Binden fazla kara devenin
Eyer kaşını çözerek,

Üldü-bıçagın beletep aldı.	885	Palasını, bıçağını alıp hazırladı.
Kança tümen kara sarlıktıñ		Sayısız kara öküzün
Kojın cemire tartala,		Yükünü indirerek,
Kaptarın cara kezele,		Çuvallarını keserek,
Kara taardı cerge tökti,		Kara darıyı yere döktü,
Sarı korongo ot taştadı.	890	Sarı zehre ateş attı.
Kara tarıga çedirgen çaçtı.		Kara darıya kıvılcım saçtı.
Mingen adı Kan-Ceeren		Bindiği atı Kan Ceeren
Künge bolzo, em küybes		Güneşte yanmaz
Küreñ taş bolup kubuldı.		Kahverengi taşa dönüştü.
Cürgen boyı Kan-Altın	895	Kan Altın kendisi
Örtkö bolzo bu küybes		Ateşte yanmaz
Ölö taş bolup kubuldı.		Ala taşa dönüştü.
Kara tarı ijin körüp,		Kara darıyı
Kara toozın cabıldı.		Kara toz kapladı.
Borço keptü boro çerü,	900	Buğday yarması gibi boz ordu,
Cılan keptü cılmay çerü		Yılan gibi semiz asker
Cuu cokko küyüp cattı.		Savaşamadan yandı.
Ceti künniñ bajında		Yedinci günün başında
Bir bilinip turup körzö,		Kendine gelip baktı ki,
Cerdiñ törtinçi kadı	905	Yerin dördüncü katı
Een turup kalgan emtir.		Sahipsiz kalmış.
Cer-Ene eki cerdeñ		Yer Ana iki yerden
Cemtiye küyüp kaltır.		Birbirine çarparak yanmış.
Koron-sarı talayda		Zehirli sarı nehrin
Sayı da artpaytır.	910	Taşı bile kalmamış.
Tayga bolgon cılannıñ		Dağ gibi yılanın
Kül-kubalı cok emtir.		Külü, tozu kalmamış.
Iraak eki altın örgöö		Uzaktaki iki altın saray
Ijın çöygön ol turat.		Dumanını yaymış duruyordu.
Kojın algan töölör,	915	Eyeri alınmış develer,
Kojınañ ayrılgan sarlıktar		Eyerinden kurtulmuş öküzler
Cük le tındu anda		Orada güç bela
Öñölöp bazıp cürgüleyt.		Zorlukla yürüyorlardı.
Kan-Ceeren adı		Atı Kan Ceeren
Bütkül boyı silkindi.	920	Bütün vücuduyla silkindi.
Kan-Altın baatırım		Bahadırım Kan Altın
Bütkül boyı turup keldi.		Bütün heybetiyle geldi.
Mingen adın körördö,		Bindiği ata baktı ki,
Cük le tındu boluptır.		Hayatta zor kalmış.
Cürgen boyın körördö,	925	Kendi hâline baktı ki,
Terelü söök artıptır.		Bir deri bir kemik kalmış.
Bu Altayda sıras edip körüner		Bu Altay'da dik görünen
Agaş tabı cok emtir.		Ağaç, kök kalmamış.
Sermeyip körüner		Bozkır gibi göründü.

Ölöñ-tazıl cok emtir.
Kan-Altın ay sudurın
Aça tartıp körgöjin,
Altayınañ atanganı
Altı cıldı ajıp kaltır.
Cerineñ çıkkalı
Ceti cılga cede bertir.
Arçımagın kodordı,
Kara cıda mında cürdi,
Katu bolot otık cürdi,
Almıs kistü bıçak cüret.
Terkizin emdi körördö,
Altın tajuur bar boluptır.
Altı kırdu altın şoordı
Ala koyıp şoorlodı.
Teñerideñ ak mırçak
Teñ urulıp tüşpey kayttı.
Ak ayastañ ak arba
Aru suudıy urulbay kayttı.
Möñün şoorlo oynodı.
Teñerideñ tındu suu
Urulıp turbay kanayttı.
Kan-Altın baatır emdi
Altın tajuur aça tarttı.
Bir çööçöygö arakı urdı,
Arakızın çaçıp iydi.
Çaçala, kaya körzö,
Salamnañ etken at mingen,
Carık kazan tudungan
Buka bajı bulguuştu
Bir kargan üy kiji
Ces oçoktıñ aldına
Üç çırbagan salıp algan,
Üç çırbagalga ot kamıskan,
Ot küybey öçüp cattı.
Karganakta tiş cok,
Ottı küydürip bolboy,
Edegile celbip, körüktep turdı.
Kan-Altın körüp, çıdap bolbodı.
Attıñ kuu tezegin alala,
Karganaktıñ oçogı aldında
Kapşay mında salala,
Kostu bolot otıkla
Odın kamızıp bu berdi.
Kamızıp berip, kayra körzö,

Ot çöp kalmamış.
Kan Altın bilgelik kitabını
Açıp gördü ki,
Yurdundan ayrılalı
Altı yıldan fazla olmuş.
Yerinden çıkalı
Yedi yıla ulaşmış.
Heybesini çıkardı,
Kara kargı buradaydı,
Sert çelik çakmak taşı buradaydı,
Elmas uçlu bıçak da vardı.
Şimdi terkisine baktığında,
Altın tulum varmış.
Altı köşeli altın kavalı
Alıp çaldı.
Gökyüzünden ak nohut
Yağmaya başladı.
Ak gökten ak arpa
Saf su gibi döküldü.
Gümüş kavalı çaldı.
Gökyüzünden bereketli su
Dökülüp durdu.
Kan Altın bahadır şimdi
Altın tulumu açtı.
Bir kadehe rakı doldurdu,
Rakısını saçtı.
Rakısını saçıp baktı ki,
Samandan yapılmış ata binen,
Parlak kazan tutunan
Boğa başı sopalı
Bir ihtiyar kadın
Bakır ocağın altına
Üç ağaç dalını salmış,
Üç dalı ateşlemeye çalışıyordu,
Ateşi yanmadı.
İhtiyarın dişi yoktu,
Ateşi yakamıyordu,
Eteğini sallayıp, ateşi körüklüyordu.
Bunu gören Kan Altın dayanamadı.
Atın ak tezeğini alarak,
İhtiyarın ocağının altına
Hızla yerleştirdi,
Ateşli çelik çakmağıyla
Ateşini tutuşturdu.
Ateşini yakıp baktığında,

Kan-Altınnıñ Kan-Ceeren adı
Kobıldu bolup semir kaltır.
Bu kanayıp semirgen dep,
Şiñdep emdi körgön bolzo,
Teñerideñ mırçak la
Arba aş caagan da,
Tındu suu urulgan
Taldama şıltuzı boluptır.
Kan-Ceeren at onı ciyle,
Tındu suunı içele,
Takıp emdi semirgen emtir.
Oyto kayra körördö,
Ottıñ canında oturgan
Kargan örökön em bolzo,
Kan-Altınga aydıp turdı:
"Ce, kan-Altın baatırım,
Kayran cakşı balam,
Men mırçaktı, arbanı
Kuurıp saldım,
Oturıp menile kojo ajan.
Aştagan boyıñ toyoriñ,
Arıgan boyıñ semireriñ" –dep,
Kan-Altındı boyına kıçırdı.
Kan-Altın moynoşpodı.
Kargan bu örökön
Eki koduuş mırçak kuurtır,
Eki eskin arba kuurtır.
Kan-Altın saalu da debey,
Arba aştı bu cidi.
Katu debey, mırçak da cidi.
Kargan örökön turala,
Kan-Altınga ayttı:
"Bu la turgan aldıñda
Eki tüñey altın örgöö
Eki moñıstıñ aylı-curtı".
Kan-Altın suradı:
"Onı barıp körörgö
Oy, örökön carar ba?"
Kargan örökön arbanıp aydat:
"Anañ kiji körötön
Aaylu neme artpaan emdi.
Eki kelin – calañ caş baldar.
Ejiktegi malı: sarlık la töö,
Eki le çoçko.
Sen ogo ne bararga turgañ?"

Kan Altın'ın atı Kan Ceeren
Güçlenip semirmiş.
Bu nasıl semizlemiş diye,
Araştırıp baktı ki,
Gökten nohutla
Arpa yağmış,
Bereketli su yağınca da
Hepsi çok iyi olmuş.
Kan Ceeren at onları yiyince,
Bereketli sudan da içince,
İyice semirmiş.
Tekrar geriye baktığında,
Ateşin yanında oturan
İhtiyar kadın şimdiyse,
Kan Altın'a şöyle dedi:
"Eh, Kan Altın bahadırım,
Güzel, iyi yavrum,
Ben nohutla arpayı
Kavurdum,
Oturup benimle birlikte ye.
Acıkmış bedinin doyar,
Zayıflamış vücudun semirir" diye,
Kan Altın'ı yanına çağırdı.
Kan Altın direnmedi.
Bu ihtiyar kadın
İki avuç nohut kavurmuş,
İki elek arpa kavurmuş.
Kan Altın başaklı demeden
Arpayı yedi.
Sert demeden, nohutu da yedi.
İhtiyar ayağa kalkarak,
Kan Altın'a şöyle dedi:
"Bu önünde duran
Birbirine eş iki altın saray
İki canavarın evidir."
Kan Altın şöyle sordu:
Gidip onu görmek
Uygun düşer mi, oy ihtiyar?"
İhtiyar kadın kızdı:
"Orada insanın göreceği
Hiçbir şey kalmadı artık.
İki gelin, bir sürü çocuk.
Kapıdaki hayvanı: öküzle deve,
İki de domuz.
Sen oraya niçin niçin gideceksin?"

Kan-Altın aydıp turdı:
"Men aylu-kündü Altayımnañ
Tüşkenimneñ beri
Aş amzabagan kiji men,
Et amzabagan kiji men,
Altı cıldı aja bergen,
Ceti cılga cedip bargan".
Onı laptap ugala,
Karganak alkana berdi:
"İydelü-küçtü cüreyin deze,
Eçki südin içip cür,
İçiñe cılu kursak bolzın,
İrigeni ötök bolzın.
Torolop ölböyin dezeñ,
Çoçkoniñ edin cip cür.
Toyor-kanar kursak bolzın,
Toktogonı korgol bolzın.
Çökömdikke kanaydar,
Tööniñ südin içip cür,
Cumuriña cuk bolzın,
Kardıña kak bolzın.
Camanzıba kaçan da.
Sarlık edin cip cür,
Sarcu-kurudın ajan cür.
Ce emdi ol ayılga
Barar bolzoñ bar.
Men anda bolorım" –dedi.
Kan-Altın körötön bolzo,
Katu bu mırçaktı
Kapşay çaynap ol ciyle,
Bir çööçöy suu içti.
Cımjak arba çaynap ciyle,
Eki çööçöy suu içti.
Bir oñdonıp bilip turza,
Ozogızına tabış kaltır.
Kan-Ceeren adınañ suradı:
"Bu moñıstıñ aylına
Baralık pa, cok po?" –diyt.
Kan-Ceeren adı aydat:
"Cuu çaktañ korkıbas bolzoñ,
Bar köröyiñ sen" –dedi.
Kan-Altın aydıp turdı:
"At tiskinin tuura tartar
Cañ bar emes, kanaydar –diyt.-
Ne de bolzo, ol bolzın,

Kan Altın şöyle dedi:
"Ben aylı, güneşli Altay'ımdan
İndiğimden beri
Yemek yemeyen biriyim,
Et tatmayan biriyim,
Altı yılı aştı,
Yedi yıla yaklaştı."
Onu iyice dinleyip,
İhtiyar tembihledi:
"Güçlü, kuvvetli olayım dersen,
Keçi sütü iç,
İçine ılık kursak olsun,
Artığı gübre olsun.
Titreyerek ölmeyeyim dersen,
Domuzun etini ye.
Doyurucu kursak olsun,
Çıkanı gübre olsun.
Umutsuza ne olsun,
Devenin sütünü iç,
Bağırsağına doldursun,
Karnını doyursun.
Kötü görme hiçbir zaman.
Öküz etini ye,
Tereyağı, kurut ye.
Eh şimdi o eve
Gideceksen git.
Ben orada olacağım" dedi.
Kan Altın baktı ki,
Bu sert nohutu
Hızla çiğneyip yiyerek,
Bir bardak su içti.
Yumuşak arpayı çiğneyip yiyerek,
İki bardak su içti.
Kendine geldiğinde,
Eski hâline dönmüş.
Atı Kan Ceeren'e şöyle sordu:
"Bu canavarın evine
Gidelim mi, gitmeyelim mi?" dedi.
Atı Kan Ceeren şöyle cevap verdi:
"Eğer savaştan korkmazsan,
Git bakalım" dedi.
Kan Altın şöyle dedi:
"Atın dizginini çekecek
Töre var, ne yapalım, dedi.
Ne olacaksa olsun,

Cedip barıp körötöm" –diyt.
Kan-Ceerenin minip iydi,
Eki tüñey örgööniñ
Ejigin köstöp cortup iydi.
Saat-maat bolbodı,
Sañıskan uçarga cetpedi,
Taş örgööniñ ejigine
Cedip-cetpey cürgençe,
Eki altın sırgalu,
Eki sabarda altın cüstüktü
Eki kelin kelbey kayttı.
Kan-Altın körgön boyınça,
Eki şoordı bu bolzo,
Elip-selip oynoy berdi.
Eki kelin cıgılbadı.
Olor ekü uyuktabadı.
Caan kelin aydıp turat:
"Caan moñıstıñ eji men" –diyt.
Kiçinek kelin aydıp turat:
"Kiçinek moñıstıñ nacızı men.
Bu şoordıñ tabıjın
Bis kança cılga ukkanıs.
Boyıs ta oynop bileris.
Ozo-ozo ozogı çakta
Bis ekü ecelü-sıyındu
Ulus bolgon ol edibis.
Aylu-kündü Altayda
Eki sümer taygalu
Ak talaydıñ cakazında,
Kök talaydıñ edeginde
Adam-enemniñ aylı bolgon.
Ak-kaannıñ bilezinde öskönis,
Bayana-Aru abakaylu
Altın-sarı sagaldu,
Eek sagalı emçek ötkön,
Erin sagalı kurlaa ötkön
Ak-kaannıñ kızı bis –dep,
Aydıp turat eki kelin,-
Erte çakta eki moñıs
Altay cerin cuulap alıp tüşken,
Ada-enebis mında kalgan.
Eki moñıska eş bolgonıs.
Üç ölgöndi tirgizip bileris.
Üçtakıp kubulıp bolorıs.
Ayıl-curtka tüjüp bar,

Gidip göreyim" dedi.
Kan Ceeren'ine bindi,
Kirbirine benzer iki sarayın
Kapısına doğru at sürdü.
Çok zaman geçmedi,
Saksağanın uçmakla yetemeyeceği
Taş sarayın kapısına
Yetip geldiğinde,
İki altın küpeli,
İki parmağında altın yüzüklü
İki gelin geldi.
Kan Altın onları görünce,
Kavallarının ikisini de,
Sırasıyla çaldı.
İki gelin yıkılmadı.
O ikisi uyumadı.
Gelinlerin büyüğü şöyle dedi:
"Büyük canavarın eşi benim" dedi.
Küçük gelin şöyle dedi:
"Küçük canavarın eşi benim.
Bu kavalların sesini
Biz yıllarca dinledik.
Kendimiz de çalabiliriz.
Çok çok önceden
Biz abla kardeş
İnsanlar idik.
Aylı, güneşli Altay'da
İki zirveli dağlı
Ak nehrin yakasında,
Gök nehrin eteğinde
Babamın, anamın evi vardı.
Ak Kağan'ın ailesinde büyüdük,
Bayan Aru eşli
Altın sarısı sakallı,
Sakalı göğsünden inmiş,
Bıyığı belinden inmiş
Ak Kağan'ın kızlarıyız biz, diye,
İki gelin konuştu,
Çok eskiden iki canavar
Altay yerinde savaşıp inmişti,
Babamız, anamız burada kaldı.
Biz iki canavara eş olduk.
Üç ölüleri diriltmeyi biliriz.
Üç defa kılık değiştirebiliriz.
Evin içine gir,

Aş-kursaktañ içip bar.
Bala-barkala balıraşpa,
Kelin-keçkinle kerişpe,
Onıñ sözi sös bolbos,
Onıñ cuuzı cuu bolbos,
Tegin kiji emes emtiriñ.
Eki tüñey şoorlu,
Ençige algan barkılu
Erlü şulmus baatır emtiriñ.
Ülgen-biydeñ ülüülü,
Üç kurbustan cayalgalu,
Üç bırkannıñ sıynın algan
Cayalgalu Kan-Altın,
Caman aydar sözis cok.
Cabarlap sogor tokpogıs cok,
Ayıl-curtka kirip barbay,
Aş-kursaktañ içip barbay.
Tokım sokkon adıñdı
Soodor cer belen – dedi,
Uyku sokkon boyıñdı
Uyuktadar ulus belen –dedi.-
Bistiñ ayılda toy bol cat,
Kiçinek moñıs abakayı
Uul bala kabaylagan,
Adın adaar kiji cok,
Adazı oyto canbagan,
Ayılga-curtka kirip bar" –dep,
Altın stol cıldır turdı.
Aş-kursagın salıp turdı.
Tööniñ edi törtön tepşi,
Sarlık edi bejen tepşi,
Töö kımızı törtön tajuur,
Sarlık südi bejen tajuur
Altın stol üstinde boldı.
Alama-kursak kojo cattı.
Kan-Altınım mında oturdı,
Altın şoorın oynop turdı.
"Altın stol turgay –dedi.-
Ayak-kazanaar catkay –dedi.-
Tebeten meniñ salımım cok,
Sogoton meniñ uçurım cok.
Aştap suuzap men kelbegem,
Azıgım meniñ belen –dedi.-
Arıp-çılap cobobodım,
At nökörim kojo" –dedi.
Altın tajuur aç tarttı,

Yemeklerden ye, iç.
Çocuklarla kötü konuşma,
Gelinlerle kavga etme,
Onun sözü söz değildir,
Onun savaşı savaş değildir.
Boş insan değilmişsin.
Birbirine benzer iki kavallı,
Bunları çeyiz almış,
Güçlü bahadırmışsın.
Ülgen Biy'den nasipli,
Üç Kurbustan yaratmış
Üç Bırkan'ın kız kardeşini almış,
Hünerli Kan Altın,
Kötü söyleyecek sözümüz yok,
Kaldırıp vuracak gürzümüz yok.
Evin içine gir,
Yiyeceklerden ye, iç.
Eyer vurulmuş atını
Soğutacak yer hazır dedi.
Uyku basmış vücudunu
Uyutacak insanlar hazır, dedi.
Bizim evimizde düğün olacak,
Küçük canavarın eşi
Erkek çocuk doğurdu,
Ad adayacak insan yok,
Babası geri dönmedi,
Evin içine gir" diye,
Altın masayı donattılar.
Yiyeceği, içeceği koydular.
Devenin eti kırk tepsi,
Öküz eti elli tepsi,
Deve kımızı kırk tulum,
Süt kımızı elli tulum
Altın masanın üstündeydi.
Meyveler de yanındaydı.
Kan Altın'ım oturdu,
Altın kavalını çaldı.
"Altın masa kalsın, dedi.
Tabağınız, kazanınız dursun, dedi.
Kaderimde tepmek yok,
Vurmaya gerek yok.
Aç susuz gelmedim,
Benim azığım hazır, dedi.
Yorulup, hâlsiz düşmedim,
Yoldaşım atım da benim gibi" dedi.
Altın tulumu açtı,

Bir çööçöygö ura soktı.
"Mende caman cok –dedi.-
Moñıstardıñ camanı –diyt,-
Mende kinçek cok –dedi.-
Nacıgardıñ kinçegi –diyt.-
Ak-carıktıñ uluzı bolzoor,
Azıy anda cürgen bolzoor,
Bu çööçöydi amzagar" –dep,
Şoor ajıra aydıp turdı.
Şoor ündenip caynap turdı.
İzü bolzo, bop debegediy,
Açu bolzo, oh debegediy,
Altın çööçöy surkuradı.
Eki kelin ala koydı.
Çööçöy tutkança bir bilindi,
Uurtaganı ekinçi bildirdi.
Bergen kolın tartkalakta,
Castanıjıp cıgılgılayt.
Caman aydıp toolongılayt.
"Adañaydıñ ajı – dedi.-
Eneñeydiñ emi – dedi.
Koştoy cadıp uyuktay berdi.
Kojoñdojıp catkıladı.
Korondoydı degen tabış
Taş örgöödöñ uguldı.
Altın örgöö açıldı,
Erlik-biydiñ erke baybañ
Abram-Moos Kara-Taacı
Kızı çıgıp kelbey kayttı.
Kuu çöygöndiy tumçuktu,
Ces algıydıy sırgalu
Calañ altın tiştü emtir.
Çıkkan boyınça aydıp turdı:
"Aylu-kündü Altaydañ
Alıs cerge ne kelgeñ?
Teñerilü ceriñneñ
Cer aldına ne tüşken?
Bos-kaannıñ cerineñ
Boluşka suragan kiji cok,
Kijinjñ ejin arakıdadar
Andıy seniñ uçuriñ cok.
Bogo tüymeen çıgaratan
Kandıy külük sen bolgoñ? –diyt.
Kuu-ceeren attu
Kubakayçı keler.

Bir kadehi doldurdu.
"Bende kötülük yok, dedi.
Canavarların kötülüğü, dedi.
Bende kin yok, dedi.
Dostlarınızın kini, dedi.
Aydınlık yeryüzünün insanıysanız,
Önceden orada yaşamışsanız,
Bu kadehten için" diye,
Kavalıyla söyledi.
Kaval sesiyle kibar konuştu.
Sıcak olsa, yandım demeden,
Sert olsa, âh demeden,
Altın kadeh parladı.
İki gelin aldılar.
Kadehi tutunca ilkini anladı,
Yudumlayınca ikinciyi anladı.
Uzattığı elini çekerken,
Yaslanıp yıkıldılar.
Yuvarlanıp kötü söz söylediler.
"Babanızın aşı, dedi.
Ananızın ilâcı, dedi.
Beraberlerinde yatıp uyudu.
Türkü söyleyip durdu.
Acıklı sözler
Taş saraydan duyuldu.
Altın saray açıldı,
Erlik Biy'in küstah kızı
Abram Moos Kara Taacı
Adlı kızı çıkıp geldi.
Ak kadeh gibi burunlu,
Bakır kazan gibi küpeli
Saf altın dişliymiş.
Çıkar çıkmaz şöyle dedi:
"Aylı, güneşli Altay'dan
yeraltına niçin geldin?
Göklü yerden
yeraltına niçin indin?
Bos Kağan'ın yerinde
Yardım isteyen yok,
Başkasının karısına içki içirmeye
Senin hakkın yok.
Burada isyan çıkaran
Ne biçim pehlivansın? dedi.
Kuu Ceeren atlı
Kubakayçı yetip gelir.

Kuu bukaga mindirele,
Kubultıp seni aparar" –dep,
Abram-Moos arbanıp turdı.
Aylanayın Kan-Altın,
Eki şoorın oynoy berdi.
Erke boylu kızıçaktıñ
Eki kulagı tunup turdı.
Altın şoor ajıra
Aydıp turdı Kan-Altın.
Şoor üni ündenip turat,
Sol kulagın silkip turat.
Üyelede tartarda,
Üye-söögin caykap turat.
"Cer kulaktu eneñ kayda?
Baştap berer emejiñ be?
Ay kulaktu adañ kayda?
Apar salar emejiñ be?
Kuu-ceeren bukañ kayda?
Kursak bolor emeş pe?
Kubakayçı açıñ kayda?
Kuuçın biler emeş pe?
Eki moñıs ne tüymegen?
Kiçinek moñıska cedindirip,
Caan moñıs ne cütkigen?
Ceek cılanla çerü tartıp,
Cer aldına ne cobogon?
Şoor üni ukpas bolzo,
Soodop nege aldırttıgar?
Solun kursak içpes bolzo,
Çööçöyimdi ne aldıgar?"
Mınay tartış turgança,
Şoor üni toktogolokto,
Solun kargan çıga kondı.
Buka bajı bulguuştı
Tudungança kelbey kayttı.
Ak koyonnıñ edin tülgen,
Altın ayakka münip urgan
At üstinde tuda berdi.
"Ak mırçagı meniñ bolzın,
Ak arbañ bistiñ bolzın,
Ak koyonnıñ edin ci – diyt.-
Aba cıjıñ koyondu bolzın,
Ak koyonnıñ münin iç –diyt,-
Agın suuñ balıktu bolzın".
Kan-Ceeren adı ayttı:

Ak boğaya bindirerek,
Senin şeklini değiştirip götürür" diye,
Abram Moos kızdı.
Kurban olduğum Kan Altın
İki kavalını çaldı.
Boylu poslu kızcağızın
İki kulağı sağırlaştı.
Altın kavalın sesiyle
Konuştu Kan Altın.
Kavalın sesi yayıldı,
Sol kulağı sallandı.
Ezgiyle çaldığında,
Eklemleri oynadı.
"Yer kulaklı annen nerede?
Öncülük etmez mi?
Ay kulaklı baban nerede?
Alıp götürmez mi?
Kuu Ceeren boğan nerede?
Kursak olmaz mı?
Ağabeyin Kubakayçı nerede?
Konuşma bilmez mi?
İki canavar niçin saldırdı?
Küçük canavarı peşine takıp,
Büyük canavar niçin hırslandı?
Şeytan yılanla ordu sevkedip,
Beni yeraltına doğru niçin yordunuz?
Kavalın sesini duymadıysanız,
Keyif yapmaya mı çağırdınız?
Değişik yemek yemeyecekseniz,
Kadehimi niçin aldınız?
Böyle tartışırlarken,
Kavalın sesi dinmek üzereyken,
Yabancı ihtiyar çıktı.
Boğa başından sopasını
Tutunarak geldi.
Ak tavşanın etini haşlamış,
Altın kâseye çorbasını koymuş
At üstünde tutuyordu.
"Ak nohutu benim olsun,
Ak arpan bizim olsun,
Ak tavşanın etini ye, dedi.
Sık ormanın tavşanlı olsun,
Ak tavşanın çorbasını iç, dedi.
Akarsuyun balıklı olsun."
Atı Kan Ceeren şöyle dedi:

"Kandıy da bolzo, Kan-Altın,
Koyon edin cip al –dedi.-
Koyu münin içip al –dedi.-
Buka bajı bulguujın
Surap al" – dep cakardı.
Attu-çuulu Kan-Altın
Koyon edin cibedi de,
Koyu münin içpedi de,
Altın tajuurdı aça tarttı,
Bir çööçöygö ura soktı.
Altın şoor oynop turat,
Şoor ajıra aydıp turat.
Üngür şoor ün ajıra
Üyelü söstör urulıp turdı.
Ülgen biydiñ ülüüzi dep,
Üstineñ mırçak tögüp turdı.
Caraş şoordıñ aytkan sözineñ
Tatu söstör ugul turdı:
"Arıganga at bergediy,
Aştaganga aş bergediy,
Caan bıyandu ulus bolzoor,
Malıma katay mal beriger,
Balama kojo eş beriger.
Koyon edin ciyten bolzom,
Koy-eçkiger meniñ bolzın.
Koroconım içken uçun
Arakı-çegen bistiñ bolzın.
Tatu mündi içken uçun
Sarlık-eçkini kojo beriger.
Cañıs adım arıp kalza,
Cedip canarga töö beriger.
Cerime cetken baatırardı
Töö mindirip çökireyin.
Cetirip salgan bırkanaardı
Koyongo mindirip uçurayın.
Ak koyonnıñ edin cip cüriger,
Azıragan malaar bistiñ bolzın.
Agunaktıñ münin içiger,
Añı-kujaar bistiñ bolzın" –
Altın şoordıñ ünile aydıp,
Altın çööçöy arakı berdi.
Erke baybañ içken boyınça,
Ereen-tereen otura tüşti.
Sır kojoñdo ol oturat,
Cıgılıp barıp ol tüşpedi.

"Ne olursa olsun, Kan Altın,
Tavşanın etini ye, dedi.
Koyu çorbasını iç, dedi.
Boğa başından sopasını
İsteyip al" diye tembihledi.
Anlı şanlı Kan Altın
Tavşanın etini yemedi,
Koyu çorbasını da içmedi,
Altın tulumu açtı,
Bir kadehi daldırdı.
Altın kavalı çaldı,
Kavalın sesiyle konuştu.
Kavalın gür sesiyle
Nağmeli sözler döküldü.
Ülgen Biy'in hissesi diye,
Üstünden nohut döküldü.
Güzel kavalın sesinden
Tatlı sözler duyuldu.
"Yorulana at vermiş gibi,
Acıkana aş vermiş gibi,
Merhametli insanlar olsanız,
Malıma mal ekleyin,
Yavruma eş verin.
Tavşan etini yersem,
Koyun, keçi benim olsun.
Koroconu içtiğim için
Rakı, çegen bizim olsun.
Lezzetli çorbayı içtiğim için
Öküzü, keçiyi beraber verin.
Tek atım yorulup kalsa,
Geri dönmek için deve verin.
Yurduma varan bahadırınızı
Deveye bindireyim.
Gönderdiğiniz bu
Tavşana bindirip uçurayım.
Ak tavşanın etini yiyin,
Beslediğiniz malınız bizim olsun.
Ak ördeğin çorbasını için,
Avınız, kuşunuz bizim olsun."
Altın kavalın sesiyle böyle deyip,
Altın kadehle içki verdi.
Küstah kız içer içmez
Sallanıp oturdu.
Oturup türkü söyledi,
Yıkılıp düşmedi.

Şoor üni ugup turdı.
Tokto sen dep ol aytpadı.
Buka bajı bulguuştı
Tudunıp algan ol örökön
Bir çööçöydi alıp içti.
Bir külükke karuuzın ayttı:
"Bulguuş ödük budıñda bolzın,
Budıñ cılu türgen can – diyt.-
Baştık börük bajıñda bolzın,
Bajıñ tirü ezen can –diyt.-
Köziñ seniñ ottu –dedi,-
Ködürezin körüp al –diyt.-
Köksin seniñ oylu –dedi.-
Ködüre şüüp, sananıp al" –diyt.
Kan-Altın kayrakanga
Buka bajı bulguuştı
Berip iybey ol kanayttı.
Kan-Altınım algan boyınça,
Alkıştu sözin aydınganca,
Altın şoorın oynop tura,
Arçımakka salıp aldı.
Altan caştu karganak,
Ceten baştu Cebelek
Taş örgöögö kire konup,
Cadıp amırap uyuktay berdi.
Kan-Altın kanaydat,
Ak koyonnıñ tatu edin
At üstinde cip aldı.
Aştagan boyına aş boldı.
Cumurına cuk boldı.
Koyon müni koyu mün dep,
Etke kojup içip aldı.
Kanına onıñ kan kojuldı,
Cajına onıñ caş kojuldı.
Kan-Ceerenin minip iydi,
Emdi oyto canalık diyt.
Anañ arı ne barar,
Aldırtkan emes bisti deşti.
Körgöni de ol bolgoy,
Köl kirezi köp dedi.
Barganıs ta bu bolgoy,
Tuu kirezi tıñ dedi.
Altın şoorın oynogonço,
Tünde mınıñ uykuzı cok,
Tüşte mınıñ amırı cok,

Durup kavalı dinledi.
Sen dur da demedi.
Boğa başı sopayı
Tutunan ihtiyar
Kadehi alıp içti.
Pehlivana şöyle cevap verdi:
"Sopa ayağına destek olsun
Rahat ayakla çabuk dön, dedi.
Börk başında olsun,
Başın rahat dön, dedi.
Senin gözün ateşli, dedi.
Her şeyi gör, dedi.
Sen akıllı birisin, dedi.
Her şeyi düşünüp, tart." dedi.
Hürmetli Kan Altın'a
Boğa başlı sopayı
Verdi.
Kan Altın'ım alır almaz,
Hayır dua ederek,
Altın kavalını çalarak,
Heybesine koydu.
Altmış yaşındaki ihtiyar,
Yetmiş başlı Cebelek
Taş saraya girip,
Yatıp uyudu.
Kan Altın ne yapsın,
Ak tavşanın lezzetli etini
At üstünde yedi.
Acıkmış bedenine aş oldu.
Bağırsağını doldurdu.
Tavşanın çorbası koyu çorba deyip,
Ete katıp içti.
Kanına kan eklendi,
Yaşına yaş eklendi.
Kan Ceeren'ine bindi,
Şimdi geri dönelim dedi.
Oradan ileri niçin gidelim,
Bizi çağıran yok dediler.
Göreceğimiz bu kadar galiba,
Göl gibi çok dedi.
Varacağımız da bu galiba,
Dağ gibi sağlam dedi.
Altın kavalını çalarak,
Gece uykusuz kalarak,
Gündüz dinlenmeyerek,

Eerlü atta soodu cok,
Er boyında uyku cok,
Ceti künge celdirtip,
Cer üstine cedip çıktı.

Eyerli atını soğutmayarak,
Er vücudunu uykusuz bırakarak,
Atını yedi gün koşturup,
Yer üstüne çıktı.

***

Kan-Altın Altayına
Cedip çıkkan kiyninde
Üç teñeri tübineñ
Kükürt emes kükürt uguldı,
Tibirt emes tibirt uguldı.
Körüp turar bolgojın,
Üze mancık kiyimdü
Ölö-çookır attu
Bir baatır teñerideñ
Uçup, şuñup tüjüp cadat.
Een Altaydıñ sırgazındıy,
Ercine maldıñ kulagındıy
Eki tüñey sümer ıyıkka
Eeçiy-deeçiy tüşküledi.
Oñ ıyıkka tüşkeni
Ölö-çookır adı boldı.
Sol ıyıkka tüşkeni
Altın-Çaçak eji boldı.
Iyık bajınañ tüjele,
Örgöözine kelgelekte,
Kan-Altın ozo keldi.
Üzüm bolot tuygaktu,
Tarlan-çookır caldu,
Ölö-çookır onıñ adı
Ak kiyik bolup kubulala,
Altan ayrı aba cışka
Celip barıp kire kondı.
Altın-Çaçak abakayı
Aktu boyı bazıp kelip,
Örgöözine kirbey kayttı.
Kan-Altın şoorın
Çöyö tartıp oynop turdı.
Abakayı körüp oturza,
Attu-çuulu Kan-Altınnıñ
Kiygen kebi eskirip kaltır.
Uzak colgo cürgen uçun
Baatır boyı arıp kaltır.
Cuuga-çakka bolgon uçun
Tiji mancık kiyimi
Eley-eley kelele,

Kan Altın Altay'ına
Yetip çıktıktan sonra
Göğün üçüncü katından
Şiddetli gökgürültüsü duyuldu,
Şiddetli ayak sesi duyuldu.
Bir de baktı ki,
İşlemeli ipek giysili
Ölö Çookır atlı
Bir bahadır gökten
Uçup, süzülerek indi.
Görklü Altay'ın küpesi gibi,
Kıymetli atın kulağı gibi
Birbirine benzer iki dağ zirvesine
Peşpeşe indiler.
Sağdaki zirveye inen
Ölö Çookır at idi.
Sol zirveye inen
Eşi Altın Çaçak idi.
Dağ zirvesinden inerek,
Sarayına gelmekteyken,
Kan Altın ondan önce geldi.
Çelik parçası toynaklı
Dalgalanan alaca yeleli,
Onun Ölö Çookır atı
Ak geyiğe dönüşerek,
Altmış kollu büyük ormana
Koşarak girdi.
Eşi Altın Çaçak
Bütün samimiyetiyle yürüyerek gelip,
Sarayına girdi.
Kan Altın kavalını
Çıkarıp çaldı.
Eşi baktı ki,
Anlı şanlı Kan Altın'ın
Giysileri eskimiş.
Uzak yola gittiği için
Bahadırın vücudu yorulmuş.
Savaşlara girdiği için
İpek içliği
Çürüyerek,

Edegineñ arı cırtıltır.
İrkek mancık kiyimi
Cabına cabına kelerde,
Cakazınañ ala cırtıltır.
Maanı sarı börügi
Artap, tazap kalgan emtir.
Baatır kebi çıgıp cürüp,
Ezen-amır cangan emtir.
Kan-Altın bu bolgojın
Altın-Çaçak abakayın
Acıktap, şiñdep körüp oturza,
Ozo, ozogızınañ on artık,
Odus caştañ aş kaltır.
Ertezineñ eki artık,
Törtön caşka cedip kaltır.
Kan-Altın barar tuşta
Cirme caştı aşkan bolgon,
Oyto kelele, körördö,
Törtön caşka çıgu emtir.
Ötkön öydi toolordo,
Cer aldına ceti cıl bolgon,
Cedip ogo cuuga cürgeni,
Arı-beri colgo cürgeni
Altı cıldañ ajıra boltır.
Altın şoorın oynop turat,
Şoor ajıra surap turat.
"Ak malıñ onço bo? –diyt.-
Albatı-conıñ ezen be?" –diyt.
Altın-Çaçak aydıp turdı:
"Arbın malıs onço –dedi.-
Altayga tolo öskön –diyt.-
Cabaa kire mal ölbödi,
Calañ çookır mal özüp cat.
Albatı-conıs amır – dedi.-
Caş balaça kiji ölbödi.
Caan ulus cajagança,
Caş ulus çıdagança,
Tergege tolo öskön –dedi.-
Altayıska çak tabıldı:
Ejigiske eki tüñey
Kara köldöñ
Ölü arba çıgala,
Salgan ajıbıstı cip turat.
Ejigiste eki tüñey
Sümer ıyıktañ

Eteğine doğru yırtılmış.
İpek üstlüğü
Örtünmekten,
Yakasından başlayarak yırtılmış.
Sarı yaban kedisi kürkünden börkü
Çürüyüp, bozulmuş.
Bahadır görünüşü değişip,
Rahat, esen dönmüş.
Kan Altın bu hâliyle
Eşi Altın Çaçak'ı
İyice inceleyip, süzüp baktı ki,
Önceki hâlinden on kat daha iyi,
Otuz yaşını aşmış.
İlk hâlinden iki kat daha iyi,
Kırk yaşına yaklaşmış.
Kan Altın yola çıkarken
Yirmi yaşından fazlaydı.
Dönüp geldiğinde baktı ki,
Kırk yaşına dayanmış.
Geçen zamanı hesapladığında,
yeraltında yedi yıl geçmiş.
Gidip orada savaşması,
Orada burada yol alması
Altı yıldan fazla olmuş.
Altın kavalını çaldı,
Kavalıyla sordu.
"Ak hayvanın tam mı? dedi.
Halk huzurlu mu?" dedi.
Altın Çaçak şöyle cevap verdi:
"Sayısız malımız tam, dedi.
Altay dolusu çoğaldı, dedi.
Bir tay bile ölmedi,
Ovalar dolusu alaca mal arttı.
Halkımız rahat, dedi.
Küçük çocuk bile ölmedi.
Yaşı büyükler yaşadıkça,
Yaşı küçükler büyüdükçe,
Ülke dolusu çoğaldılar, dedi.
Altay'ımıza felâket musallat oldu:
Kapımıza birbirine eş iki
Kara gölden
Olmamış arpa çıkarak,
Ektiğimiz tahılımızı harap etti.
Kapımıza birbirine eş iki
Dağ zirvesinden

Coşkın bulan tüjele,
Turgun bulandı toskır turat.
Ejigiste boro araldañ
Ak koyon çıgala,
Boro koyondordı toskır turat.
Ejigiste kara cıştañ
Kara mürküt kelele,
Turgun kuştardı teep turat."
Ukkan boyı Kan-Altın
Altın şoorın sal koydı.
Cerdiñ, suunıñ celbizi,
Ceerenkeydiñ balazı –
Kan-Ceeren caraş adın
Arjan kutuk suula cunala,
Bajı-közin sütle cunala,
Ceeren adın agıdıp iydi.
Baatır boyı Kan-Altın
Bastıra kebin çupçıp çaçtı.
Arjan kutuk añdanıp akkan
Ak talayga kelele,
Altı künge cunundı.
Emge-tuska ekçelip akkan
Kök talayga kelele,
Ceti künge cunundı.
Eski kebin örtöp saldı,
Tiji mancıkla kiyindi.
Azıy kebin alıp çaçala,
İrkek mancık cabındı.
Ak torkonı töjönölö,
Ak koyondı cabınıp turat.
Ak korokoy castanala,
Agas-tülküdeñ cabınıp alat.
Aştadım dep aş cibedi,
Arıdım dep arakı içpedi.
Sümer ıyık edeginde,
Süt talaydıñ cakazında
Ceti künge uyuktap cattı.
Kara agaştıy kalıñ kalık,
Kara-küreñ ol albatı
Kan-Altayga tuştaytam dep,
Kança katap kelip turdı.
Kaandar, biyler korulagan,
Kalıñ çerü çeberlegen
Toolop bolbos cayzañdarı,
Torko tondu kezerleri

Azgın geyik inerek
Duran geyiği dağıttı
Kapımıza boz ormandan
Ak tavşan çıkarak,
Boz tavşanlarımızı dağıttı.
Kapımıza kara ormandan
Kara kartal gelerek,
Duran kuşları parçaladı."
Bunları işiten Kan Altın
Altın kavalını bıraktı.
Yerin, suyun iyesi,
Ceerenkey'in yavrusu
Güzel atı Kan Ceeren
Kaynak suyunda yıkanarak,
Başını, gözünü sütle yıkayarak,
Kızıl atını saldı.
Bahadır Kan Altın
Bütün elbiselerini çıkardı.
Kaynak suyunun dalgalanıp aktığı
Ak nehre gelerek,
Altı gün boyunca yıkandı.
Uzayıp akan
Gök nehre gelerek,
Yedi gün boyunca yıkandı.
Eski elbiselerini yaktı,
İpek içliğini giyindi.
Önceki elbiselerini atarak,
İpek üstlüğünü örtündü.
Ak ipeğe yatarak,
Ak tavşan postunu örtündü.
Ak kuzu postuna yaslanarak,
Kakım, tilki postu örtündü.
Acıktım deyip yemek yemedi,
Yoruldum deyip rakı içmedi.
Dağ zirvesinin eteğinde,
Süt nehrin yakasında
Yedi gün boyunca uyudu.
Kara ağaç gibi kalabalık halk,
O esmer halk
Kan Altay'ı görelim diye,
Defalarca geldi.
Kağanların, beylerin koruduğu,
Kalabalık ordunun muhafaza ettiği
Sayılamayacak kadar çok cayzanı,
İpek paltolu pehlivanları

Kan-Altın dep baatırıs
Kaçan oygon turgay ne dep,
Kança künge sakıp turdı.
Uyuktagan öyin toolop turat.
Attu-çuulu Kan-Altın
Ceti künge çimirebedi,
Togus konok añdanbadı.
Çimirebey uyuktap cadat.
Kan-Ceeren onıñ adı
Çımalıga budın tiştetbey,
Çımıl cüzine kondırbay,
Kan-Altındı celbip turdı.
Togus künniñ bajında
Turar bolor dep aydat.
Attu-Çuulu Kan-Altın
Amırap cadıp tüjenip catsa,
Cer-eneniñ tört kadında
Cedip bargan cürgen emtir.
Kuskun cetpes kuba çöldö
Kuluzın ölöñ özüp kaltır.
Sañıskan cetpes sarı çöldö
Sarı arba cayılıp kaltır.
Alıs cerdiñ albatızı
Aş-kursakka toygon emtir.
Ösküleñ ajıs bu dejip,
Ak mırçaktı öskürip cadat.
Ösküleñ malıs bu dejip,
Ak çoçkonı azırap cadat.
Ceti künge tüjendi,
Segizinçi künde oygondı.
Ak kemirçek örgöözine
Kan-Altın cedip kirdi.
Arıgan boyı tıştanıp kaltır.
Çılagan sını serip kaltır.
Altın-Çaçak abakayı
Aş kursagın salıp berdi.
Alamanı cıldırıp berdi.
Attu-çuulu Kan-Altın
İzü kursak ürüstep cidi.
Amtandu aştañ alıp cidi.
Tatu aştıñ tamzıgın cidi.
Koyu aştıñ müniñ içet.
Bayım baytal kazızın sordı.
Amtandu ciilek culugın sorot.
Tatu kuzuktıñ emilin çaynayt.

Kan Altın adlı bahadırımız
Ne zaman uyanır diye,
Günlerce bekledi.
Uyuduğu günleri saydılar.
Anlı şanlı Kan Altın
Yedi gün huzur içinde uyudu,
Dokuz gün dönmedi bile.
Huzur içinde uyudu.
Onun atı Kan Ceeren
Budunu karıncaya ısırtmadı,
Yüzüne sinek kordurmadı,
Kan Altın'ın başında rüzgâr yaptı.
Dokuzuncu günün başında
Kalkar dedi.
Anlı şanlı Kan Altın
Rahat yatarken bir düş gördü,
Yer Ana'nın dördüncü katına
Yetip varmış.
Kuzgunun uçamadığı sarı çölde
Kamışlar yetişmiş.
Saksağanın uçamadığı sarı çölde
Sarı arpa yayılmış.
yeraltının halkı
Yiyeceğe doymuş.
Yetişen tahılımız bu deyip,
Ak nohutu yetiştirmiş.
Beslediğimiz hayvanımız bu deyip,
Ak domuzu beslemiş.
Yedi gün boyunca düş gördü,
Sekizinci gün uyandı.
Ak kıkırdak gibi sarayına
Kan Altın yetip girdi.
Yorulan bedeni dinlenmiş.
Hâlsiz vücudu rahatlamış.
Eşi Altın Çaçak
Yiyeceğini hazırlayıp koydu.
Elmayı parlatıp verdi.
Anlı şanlı Kan Altın
Sıcak yemeği üfleyip yedi.
Lezzetli yemekten alıp yedi.
Tatlı aşın baharatlısını yedi.
Koyu aşın corbasını içti.
Semiz kısrağın yağını sordu.
Lezzetli çileğin özsuyunu emdi.
Tatlı çam fıstığının içini çiğnedi.

Caan sööktiñ ciligin sorup,
Altın tepşige söögin saldı.
Kiçinek sööktiñ münin sorup,
Kuru tabakka kurgagıp saldı,
Altın tondu alıptarı
Arakı-çegen algan keldi.
Küler tondu külükteri
Kündülü tajuur tudungan kirdi.
Neni körgöni tökpöy-çaçpay
Büdün ayga kuuçındaştı.
Ne bolgonın undıtpay
Büdün cılga kuuçındap berdi.
Bir künde Kan-Altın
Albatızına aydıp turdı:
"Kara-küreñ kayran kalık,
Kayış kırlu kara albatı,
Altay sırtın aylanıp körtöm.
Eki ıyıktı ebirip keltem,
Ene-Altaydıñ sınına çıktam,
Elbek maldıñ bajına çıktam.
El-albatı uçın körötöm.
Adıp caspas okpırlarım,
Añçı-kuşçı baatırlarım,
Menile kojo barıgar –dedi.-
At degenimdi adaraar,
Tut degenimdi tudaraar".
Baatırlardı cöptöşti.
Kara albatı tüymep çıktı.
Kan-Altın toktot saldı.
Caan-caanın taldap aldı.
Kerekti mınañ baştaar deşti.
Koyon cürer koyu çetke
Kan-Altın kire kondı.
Kan-Ceeren adın tuttı.
Cerdiñ, suunıñ celbizi,
Ceerenkeydiñ balazı-
Calbış-ceeren caraş adınıñ
Cal kuyrugın sıymay tuttı.
Arka-belin arçıy tarttı.
Altın üygen üygendedi.
Arjan suunıñ kutugın içken,
Amarcaptıñ cajañın cigen
Adartkınıñ ürenin cigen,
Soloñıdıy bu ceeren adı
Balık bolup semir kaltır.

Büyük kemiğin iliğini emip,
Kemiğini altın tepsiye bıraktı.
Küçük kemiğin suyunu sorup,
Boş tabağa bıraktı.
Altın paltolu alpları
Rakı, çegen alıp geldiler.
Gümüş paltolu pehlivanları
İtibar verici tulumu tutunup girdiler.
Neyi gördüğünü döküp saçmadan
Bir ay boyunca konuştu.
Ne olduğunu unutmadan
Bir yıl boyunca anlattı.
Bir gün Kan Altın
Halkına şöyle dedi:
"Esmer, sevgili halkım,
Kayış kuşaklı kara halk,
Altay sırtını dolaşıp gördüm.
İki dağ zirvesini dolaşıp geldim,
Ana Altay'ın gövdesine çıktım,
Sayısız sürülerin başına çıktım.
Halkın sonunu gördüm.
Attığı şaşmaz okçularım,
Avcı, kuşçu bahadırlarım,
Benimle birlikte gidin, dedi.
Vur dediğimi vurun,
Tut dediğimi tutun."
Bahadırları söz verdi.
Kara halkı coştu.
Kan Altın onları durdurdu.
Büyük yayını seçip aldı.
İşe bununla başlayalım dediler.
Tavşanın gezdiği sık ormana
Kan Altın girdi.
Atı Kan Ceeren'i tuttu.
Yerin, suyun iyesi,
Ceerenkey'in yavrusu-
Ateş kızılı güzel atının
Yelesini, kuyruğunu sıvazladı.
Arkasını, belini kaşağıladı.
Altın dizgini taktı.
Pınarın suyundan içti,
Amarcabın yeşilini yiyen
Adartkının tohumunu yiyen
Gökkuşağı gibi kızıl atı
Balık gibi semirmiş.

Cal-kuyrugı çöyil kaltır,
Cirme caşka cetken emtir.
Altın köböñ tokımın saldı,
Katu küler eerin eertedi.
Togus koloñ toolop tartat,
Altı koloñ alıp tartat.
Tolgomoldu kuuşkan sugat.
Üç üyelü kömdürgezin
Şiñkırada çümdey tartat.
Turgan caraş bu adınıñ
Tört tuygagı üzüm bolot.
Tört Altaydıñ küski tajındıy
Köstöri onıñ surkurayt.
Eki közi em bolgojın
Eñir çolmondıy tün carıdat.
Ceeren adın minip alıp,
Ceti baatır ködöçilü,
Ceten kaan koltıkçılu
Aba cışka kire kondı.
Aba cışka kirele,
"Agırtıp mını körölik" –diyt.
Altan baatır aldıla bardı,
Ceten baatır kiynile bardı.
Aba cıştı agırtarda,
Toguzon mıygak mınañ çıktı.
Kan-Altın bu baatır
Bir de mıygak öltürbedi.
Toolop körüp, ötküre corttı.
Ceti ceeken cemzep cetpes
Tereñ cıştı agırttı.
Ceten sıgın mınañ çıktı.
Calañ kara sıgın boldı.
Caan degen sıgınnıñ
Müüzi bolzo ceten ayrı,
Caş degen sıgınnıñ
Müüzi emdi ceti ayrı.
Müüstü añdardı körölö,
Birüzin de öltürtpedi,
Toolop körüp, köndüre corttı.
Caan baatır caynap turat:
"Atsa kaydar añdardı" –dep.
Kiçinek baatır surap turat:
"Öltürze kaydar bılardı" –dep,
Kan-Altınım katkırıp turdı.
Karsıldada katkırarda,

Yelesi, kuyruğu yayılmış,
Yirmi yaşa ulaşmış.
Altın eyer keçesini yerleştirdi,
Bronz eyerini eyerledi.
Dokuz kolanı sayıp çekti,
Altı kolanı alıp çekti.
Dolamalı kuskunu soktu.
Üç boğumlu göğüs kayışını
Şangırdatıp çekip taktı.
Bu güzel atının
Dört toynağı çelik parçasıydı.
Dört Altay'ın ayna taşı gibi
Onun gözleri parlıyordu.
İki gözü ise
Akşam yıldızı gibi ışıyordu.
Kızıl atına binip,
At bindiren yedi bahadırıyla,
Yetmiş kağan hizmetçisiyle
Sık ormana girdi.
Büyük ormana girerek,
"Hayvanı akıtıp görelim" dedi.
Altmış bahadır önünden gitti,
Yetmiş bahadır arkasından gitti.
Büyük ormandaki hayvanı akıtınca,
Buradan doksan maral çıktı.
Kan Altın bahadır
Tek bir maralı bile öldürmedi.
Onları sayıp, atını ileri sürdü.
Yedi porsuğa yem olmaz
Sık ormanı akıttı.
Buradan yetmiş geyik çıktı.
Yazılar kara geyik doldu.
Geyiklerin başının
Boynuzu yetmiş çatallı,
Geyiklerin küçüğünün
Boynuzu yedi çatallıydı.
Boynuzlu geyikleri görünce,
Birisini de öldürtmedi,
Onları sayıp, atını doğruca sürdü.
Bahadırların büyüğü yalvardı:
"Bu geyikleri vursak ne olur" diye.
Bahadırların küçüğü sordu:
"Bunları öldürsek ne olur" diye,
Kan Altın'ım kahkahalarla güldü.
O kahkahalarla gülerken,

Kara cıştañ çeçek östi.
Carsıldada katkırarda,
Cış araldañ ciilek östi.
Katkıga şıltay aydıp turdı.
Altın şoorın oynop turat.
"Añıs-kujıs cürgey –dedi.-
Möñün şoorın oynop turat.-
Çookır mıygak östköy –dedi.-
Men kelbezem, kelereer,
Men cürbezem, cürereer.
Bütken-çıkkan ceriger bu.
Östkön-baskan Altayaar bu.
Altaydıñ añı Altayda cürzin.
Cerdiñ añı cerinde össin.
Öltürerge carabas" –dep,
Baatırlarına aydıp turat.
Şoorlop, soodop cortup cüret.
Ceti at aylanıp cetpes
Tereñ kara kölgö keldi.
Künet canın tömön alıp,
Sañ örö şüüger dep,
Şüün tutturıp berbey kayttı.
Teskeri canın örö aldıra
Mını şüüp köriger dep,
Altan baatırdı aybıladı.
Ceten baatırdı tekterdi,
Ceti künge şüüp baştadı.
Antıgarlu altan nacı,
Cergeleşken ceten kezer
Ceti künge şüünge cürüp,
Tegerik köldi çaybaltkan,
Tereñ teñisti ulandagan.
Altıgı uçı altannañ ajıra,
Üstigi uçı cetenneñ ajıra
Uur-uur bolgojın
Toguzon cüzün balıktı
Kara köldöñ şüüp çıktılar,
Kaykap olor körüp turdı.
Köl eezi kök buka
Köldöñ ködürilip çıgıp keldi.
Añ eezi sarı ayu,
Aba cıştañ çıgıp bastı.
Toguzon cüzün balıktañ
Bir de balık öltürtpedi.
"Caan deze beli bar,

Kara ormandan çiçek çıktı.
O alaycı güldüğünde,
Sık ormandan çilek çıktı.
Kahkahasının sebebini söyledi.
Altın kavalını çaldı.
"Avımız, kuşumuz yaşasın, dedi.
Gümüş kavalını çaldı.
Benekli maral çoğalsın, dedi.
Ben gelmesem de, gelin,
Ben yaşamasam da, yaşayın.
Yaratılıp, doğduğunuz yeriniz bu.
Büyüyüp, yetiştiğiniz Altayınız bu.
Altay'ın hayvanı Altay'da yaşasın.
Yabani hayvan yerinde çoğalsın.
Öldürmek olmaz" diye,
Bahadırlarına söyledi.
Kaval çalıp, neşeyle at koşturdu.
Yedi atın çevresini dolaşamayacağı
Derin kara göle geldi.
Güneyini aşağıya alıp,
Yukarı doğru ağ gerin diye,
Ağ tutturdu.
Gölün arkasını yukarı aldırıp
Ağ gerip bakın diye,
Altmış bahadırına emir verdi.
Yetmiş bahadırı sevketti,
Yedi gün boyunca avlanmaya başladı.
Ant içmiş altmış dost,
Sıraya dizilmiş yetmiş pehlivan
Yedi gün boyunca ağ çekip,
Yuvarlak gölü dalgalandırdı,
Derin nehir boyunca gidip,
Alt ucu altmıştan fazla,
Üst ucu yetmişten fazla
Çok ağır olunca
Doksan çeşit balığı
Kara gölden ağla çıkardılar,
Şaşırıp baktılar.
Göl iyesi gök boğa
Gölden çıkıp geldi.
Hayvan iyesi sarı ayı,
Yürüyüp büyük ormandan çıktı.
Doksan çeşit balıktan
Bir balık bile öldürtmedi.
"Büyük som balıkları da var,

Kiçinek degen çortonı bar.
Bu balıktı ne cibediñ?
Baatırlarga ne berbediñ? –dep,
Köl eezi kök buka
Köndüre mıstap, öksöp turdı.
Altay eezi sarı ayu
Kan-Altınga aydıp turat:
"Ceten kara sıgındı
Ne atpadıñ, ne cibediñ?
Toguzon çookır mıygaktı
Ne atpadıñ, ne soybodıñ?
Kara cıştı ulandap,
Kança künge ne soododıñ?
Baatırlardı cobodıp,
Tünge-tüşke ne agırttıñ?.."
Aylanayın Kan-Altınım,
Altın şoor oynoy berdi.
Altın şoor üngürine
Altay üsti seles etti.
Aba cıştañ kuzuk östi.
Ak calañga kök tomıldı.
Altın şoordıñ üne ajıra
Sarı ayuga aydıp turdı:
"Aba cıştıñ eezi bolzoñ,
Añnıñ, kuştıñ kaanı bolzoñ,
Coşkın bulan kelele,
Turgın bulandı toskırgança,
Cerlik koyon kelele,
Tegin koyondı ürkütkençe,
Neni körgöñ señ? –dedi.-
Coşkın bulan kelbezin,
Turgan bulan barbazın.
Cerlik koyon kelbezin,
Tegin koyon barbazın.
Aayına kapşay çıgarıñ" –dep,
Sarı ayuga cakıp turdı.
Şoor ajıra aydıp turdı.
Altın şoor ötkün üni
Altay eezi sarı ayunıñ
Sol kulagın silkip turdı.
Oñ kulagın tolgop turdı.
Möñün şoor ala koyıp,
Üyelede oynop turdı.
Köl eezi kök bukaga
Şoor ünile aydıp turat:

Küçük turna balıkları da vardı.
Bu balığı niçin yemedin?
Bahadırlarına niçin vermedin? diye,
Göl iyesi gök boğa
Böğürüp, yüksek sesle bağırdı.
Altay iyesi sarı ayı
Kan Altın'a şöyle dedi:
"Yetmiş kara geyiği
Niçin vurmadın, niçin yemedin?
Doksan benekli maralı
Niçin vurmadın, niçin kesmedin?
Kara ormana yönelip,
Günlerce niçin dolaştın?
Bahadırlarını yorup,
Gece, gündüz niçin akıttın?.."
Kurban olduğum Kan Altın'ım
Altın kavalını çaldı.
Altın kavalın sesinden
Altay üstü sallandı.
Büyük ormanda çam fıstığı yetişti.
Ak ovada ot filizlendi.
Altın kavalın sesiyle
Sarı ayıya şöyle dedi:
"Büyük ormanın iyesiysen,
Hayvanın, kuşun kağanıysan,
Azgın geyik gelerek,
Duran geyiği dağıtırken,
Yabani tavşan gelerek,
Evcil tavşanı ürkütürken,
Sen ne yapıyordun? dedi.
Azgın geyik gelmesin,
Evdeki geyik gitmesin.
Yabani tavşan gelmesin,
Evcil tavşan gitmesin.
Durumu hemen düzelt." diye,
Sarı ayıya emretti.
Kaval sesiyle konuştu.
Kavalın keskin sesi
Altay iyesi sarı ayının
Sol kulağını salladı.
Sağ kulağını döndürdü.
Gümüş kavalını alıp,
Nağmeli çaldı.
Göl iyesi gök boğaya
Kavalın sesiyle konuştu:

"Köl eezi kök buka	1695	"Göl iyesi gök boğa
Körbös, bilbes sen kaytkañ?		Hiçbir şeyi görüp bilmiyor musun?
Ölü arba çıgala,		Olmamış arpayı çıkararak,
Tirü aştı cip turarda,		Olmuş tahılı mahvederken,
Tutpas-körbös kanaytkañ?		Niçin görüp tutmadın?
Suuniñ, tuuniñ eezi bolzoñ,	1700	Suyun, dağın iyesiysen,
Tudup mege ekel" –dedi.		Tutup bana getir" dedi.
Ceti künneñ ekeler bolup,		Yedi gün içinde getirmek için,
Cerdiñ eezi cöbin berdi.		Yer iyesi söz verdi.
Togus künneñ tudar bolup,		Dokuz gün içinde tutması için,
Altay eezi cakılta aldı.	1705	Altay iyesi emretti.
Kan-Altınım kayrakan		İtibarlı Kan Altın'ım
Koyon cürer korbo çetke		Tavşanın dolaştığı çalılığa
Araayınañ kire kondı.		Yavaşça girdi.
Bir cerinde temdegi cok,		Hiçbir yerinde işareti olmayan
Altay eezi ak koyon	1710	Altay iyesi ak tavşan
Bir tüñkeni castangan,		Bir bataklığa yaslanmış,
Bir tüñkeni töjöngön		Bir diğer bataklığa yatmış
Todolop, kamdap catpay kayttı.		"To-to-to, deyip kamladı.
Attu-çuulu Kan-Altın		Anlı şanlı Kan Altın
Aylandıra körüp turza,	1715	Etrafına baktığında,
Togus tüñey boro koyon		Birbirine benzeyen dokuz boz tavşan
Kara köstöri kızargança,		Kara gözleri kızarana dek,
Iylaşkan tıñdap oturat.		Ağlaşıp oturmuşlar.
Caan baatırlar katkırıştı,		Büyük bahadırlar gülüştü,
Kiçinek baatırlar cügürişti.	1720	Küçük bahadırlar koşuştu.
Kan-Altınım kayrakan		İtibarlı Kan Altın'ım
Altın şoor ala koydı,		Altın kavalını aldı,
Araayınañ oynoy berdi,		Yavaşça çaldı,
Togus koyon tıñday berdi.		Dokuz tavşan onu dinledi.
Cañıs koyon uyuktay berdi.	1725	Yalnız bir tavşan uyudu.
Şoor ajıra ugup turza,		Kaval vasıtasıyla dinledi ki,
Ak koyonnıñ aytkan sözi		Ak tavşanın söyledikleri
Arbış-kargış sös boluptır.		Kötü söz ve bedduaymış.
Aytkan sözi mındıy boldı:		Onun sözleri şöyleymiş:
To-tot, to-ot, to-tot, to-tot,	1730	To-tot, to-ot, to-tot, to-tot,
Ak eneñ cana berer,		Ak anan döner,
Kara eneñ cedip keler.		Kara anan yetip gelir.
Todotot lo todotot.		Todotot lo todotot.
At kaptalda kar caazın.		At böğrüne dek kar yağsın.
Açap ükü Altayga kelzin,	1735	Aç gözlü puhu kuşu Altay'a gelsin,
Teñerideñ ükü tepsin,		Gökten puhu kuşu tepsin,
Cer-altayıñ küygek bolzın.		Yer Altay'ın yansın.
Kayıñ agaş kadıp kalzın,		Kayın ağacın çakılıp kalsın,
Boro talıñ kurgap kalzın.		Boz dalın kuruyup kalsın.

Togus koyon torolozın.
Meni tudar iydiñ de cok.
Mege aydar söziñ de cok.
Meniñ edim et emes pe,
Meniñ kanım kan emes pe?"
Mındıy söslö arbap-kargap,
Aydıp kamdap catkan emtir.
Calañ boro koyondor
Sanaazı çıkkança ıylagan.
Castanıjıp tıñdagan,
Caraş köstöri kızargança,
Tabaytarı toşko toñgonço,
Tıñdagılap turgan emtir.
Kan-Altınga ne bolzın,
Bir baatırdı aybıladı:
"Oturgan koyondordı ürkit"
-dedi.
Birüzine aydıp turdı:
"Uykudagı koyondı tut" –dedi.
Eki baatır kelgiledi,
Adıp caspas okpırı
Ak koyondı tudup aldı.
Kojo kelgen açızı
Boro koyondordı ürkidip iydi.
Koyon mañı kokpos-kokpos,
Koyu çetke bargıladı.
Uyuktap catkan ak koyon
Baatır kolına bıjulandı.
Ay kulaktañ bektep tudup,
Korbo taldı kodoro tarttı:
"Neni bilip kamdadıñ sen?
Seniñ ediñ baza et pe?
Seniñ müniñ baza mün be?
Seni tudar iydim cok po?
Cedip adar ogım cok po?
Caraş tereñ camaçı cetpes.
Caan itke çaynam cetpes.
Kandıy tañma sen bolgon? –dep,
Boro talla sabap turdı.
Ak koyonım çıñır turat,
Arga tappay aydıp turat:
"Buka bajı bulguuştu
Buuday algan Cebelek emeen
Kan-Altınnıñ Kan-Altayın
Karañuy tünde kargap tur dep,
Cakıltalu iygen edi.

Dokuz tavşan aç kalsın.
Beni tutacak itin de yok.
Bana söyleyecek sözün de yok.
Benim etim et değil mi,
Benim kanım kan değil mi?"
Böyle sözlerle kargayıp,
Söyleyip kamlamış.
Ova dolusu boz tavşanlar
Akılları çıkana kadar ağlamış
Yatıp dinlemişler,
Güzel gözleri kızarana dek,
Pençeleri buzda donana dek,
Dinleyip durmuşlar.
Kan Altın ne yapsın,
Bahadırlarından birine emir verdi:
"Oturan tavşanları ürküt"
dedi.
Birisine de şöyle dedi:
"Uyukudaki tavşanı tut" dedi.
İki bahadır hemen geldi,
Attığı şaşmaz okçusu
Ak tavşanı alıp tuttu.
Beraber gelen kardeşi
Boz tavşanları ürküttü.
Tavşan zıplayarak,
Sık ormana girdi.
Uyuyan ak tavşan
Bahadırın eline düştü.
Ay gibi kulağından sıkıca tutup,
Çalıyı kökünden çekti:
Sen neyi bilip de kamladın?
Senin etin de et mi?
Senin çorban da çorba mı?
Seni tutacak itim yok mu?
Sana atacak okum yok mu?
Güzel postun yama olmaz.
Etin büyük ite lokma olmaz.
Ne biçim mel'unsun? diye,
Boz dalla vurup durdu.
Ak tavşanım çığlık attı,
Çaresiz şöyle dedi:
"Boğa başından sopalı
Buğday alan ihtiyar kadın Cebelek
Kan Altın'ın Kan Altay'ını
Karanlık gecede lanetle diye
Emir gönderdi.

Meniñ sözim ukpas bolzoñ,
Bulguujım budıña tiyer,
Ergegim bajıña tiyer.
Bistiñ cerge sen kelbe dep,
Kezelede meni iygen.
Ol Altaydıñ añı edim,
Bu Altayga cürgen turum.
Korkoy toniña caka boloyın.
Aba cıjıña art kalayın,
Kargıştu söslö kamdabazım,
Kalak-kookıy, agıt" –dedi.
Caan baatır katkır turat,
Kiçinekteri süün turat.
Kan-Altınnañ baatırlar surayt:
"Kanaydalık mını?" –deşti.
Kan-Altınım aydıp turat:
"Teñeriniñ cıldızın toolop,
Ay cañıda oynop cürzin,
Telekeyde Altaydı maktap,
Ay eskide kamdap catsın.
Tındu añga camanı cok
Cışka barıp cürgey –dedi.-
Sabalganı cetken bolzo,
Salıp iyiger, uuldar", -dedi.
Ak koyondı agıdıp iydi.
Caan baatır körüp turdı,
Koyon cışka cüre berdi,
Korbo talga kire kondı.
Körgöni le ol boldı:
Körünbey tirüge cajındı.

Eğer sözümü dinlemezsen,
Sopam ayağına değer,
Parmağım başına değer.
Sen bizim yerimize gelme diye,
Tehdit edip beni gönderdi.
O Altay'ın hayvanıydım,
Bu Altay'a geldim.
Kuzu postu paltona yaka olayım.
Büyük ormanında kalayım,
Beddua edip kamlamam,
Âh, beni bırak" dedi.
Bahadırların büyüğü güldü,
Küçükleri sevindi.
Bahadırları Kan Altın'a sordu:
"Ne yapalım bunu?" dediler.
Kan Altın'ım şöyle dedi:
"Göğün yıldızını sayıp,
Yeni ayda oynasın,
Dünyada Altay'ı övüp,
Eski ayda kamlasın.
Canlı hayvana kötülüğü yok
Ormana gidip yaşasın, dedi.
Cezasını çekmişse,
Bırakın gitsin, delikanlılar" dedi.
Ak tavşanı bıraktı.
Bahadırların büyüğü baktı ki,
Tavşan ormana girdi,
Çalılıklara daldı.
Gördüğü bunlar oldu:
Gizlenip gözden kayboldu.

***

Anañ arı Kan-Altın
Een-Altaydıñ sırgazındıy,
Ercine maldıñ kulagındıy,
Eki tüñey ıyıkka
Emdi cedip çıkpay kayttı.
Ceti baatır ködöçilü
Ceten kaan koltıkçılu
Kırga cedip çıgarda la,
Möş agajın cabıngan
Möñkü karın cunungan,
Caş arçının cabıngan,
Caşkan karın cunungan,
Akka-kökkö saptalgan
Ak sümerdiñ kırında,
Ak bulutka kurçatkan

Ondan sonra Kan Altın
Geniş Altay'ın küpesi gibi,
Kıymetli atın kulağı gibi,
Birbirine eş iki dağ zirvesine
Hemen yetip çıktı.
Ata bindiren yedi bahadırıyla
Yetmiş kağan hizmetçisiyle
Yetip kıra çıktığında,
Çam ağacını örtünen
Zirvelerin karıyla yıkanan,
Yaş ardıcı örtünen,
Islak karıyla yıkanan,
Gökyüzüne saplanmış
Ak zirvenin kırında,
Ak bulutla kuşatılmış

Sümer ıyık bajında,
Kökkö-akka saptalgan
Kök sümerdiñ sınında,
Kök bulutka kurçatkan
Kök ıyıktıñ üstinde
Eki tüñey kara buura
Öksöp-öksöp bustap turdı.
Aylandıra ceten bulan
Cergelejip tıñdap turdı.
Kara buuranıñ aydıjı
Kargış-arbış sös boluptır:
"Bu Altaydıñ eezi
Buuril baştu Cebelek emeen
Buka bajı bulguuşka
Şatrazın oynodıp iygen,
Turgan bulandı cuup kel dep,
Coşkın meni cakıgan.
Onço bulan cuulıp,
Ol Altay döön kaçalık –diyt.-
Ceek-cılannıñ cer-altayında
At calına cetire kuluzın öskön,
Agaş budagına ciilek öskön,
Sarı arbazı cayılıp öskön,
Ak mırçagı añkanıp aşkan.
Teñerige cetire ölöñ özör,
Tegerik köldöñ kıñırkıs özör,
Menile kojo baralık" –dep,
Eki buura soolop turdı.
Eki közi kızargança
Ceten bulan ıylagan emtir.
Erinderi kalbaygança,
Torolop mını tıñdagan boltır.
"Altay cerdeñ kanayıp barar?" –dep,
Açınıştu turguladı.
Kan-Altınga ne bolzın,
Adıp caspas okpırlarga
"Ögüsterdi adıgar!" –dedi.
Ook-teek baatırlardı
"Öskö bulandı ürkidiger" –dedi.
Caan baatırlar caaların aldı,
Kiçinek baatırlar bıçagın aldı.
Adıp caspas okpırları

Dağ zirvesinin başında,
Gökyüzüne saplanmış
Gök zirvede,
Gök bulutla kuşatılmış,
Gök zirvenin üstünde
Birbirine eş iki kara buğra
Böğürüp duruyordu.
Çevredeki yetmiş geyik
Sıraya dizilip dinledi.
Kara buğranın sözleri
Beddua ve kötü sözmüş:
"Bu Altay'ın iyesi
Ak başlı Cebelek kadın
Boğa başlı sopasına
Şatra oynatırken,
Geyikleri toplayıp gel diye
Serseri bana emretti.
Geyiklerin hepsi toplanıp,
O Altay'a doğru kaçalım, dedi.
Şeytan yılanın yurdunda
Kamışlar at yelesine kadar büyümüş,
Çilekler ağaç dalına kadar büyümüş,
Sarı arpası yayılıp büyümüş,
Ak nohutu yükselip aşmış.
Otlar göğe kadar büyür,
Yuvarlak gölde kıñırkıs* yetişir,
Birlikte gidelim" diye,
İki buğra böğürdü.
İki gözü kızarana dek
Yetmiş geyik ağlamış,
Dudakları şişene dek,
Hâlsiz düşüp dinlemişler.
"Altay yerinden nasıl gideriz?" diye,
Öfkeli durdular.
Kan Altın ne yapsın,
Attığı şaşmaz okçulara
"Erkek ayıları vurun!" dedi.
Ufak tefek bahadırlara
"Diğer geyiği ürkütün" dedi.
Büyük bahadırlar yaylarını aldı,
Küçük bahadırlar bıçak aldı.
Attığı şaşmaz okçuları

* Kıñırkıs: Bir tür ot.

Coşkın ögüsti cıga attılar.
Añçı-kuşçı baatırlar
Turgan bulandı ürkittiler.
Eki ögüstiñ edin soyıp,
Bu sümerde et kaynattı.
Caş arçınga ot kamızıp,
Caan odıga cilik cardı.
Kan-Altında ne bolzın,
Bulan edin amzabadı.
"Azıgım boyımnıñ bar" –dedi.
Buura ciligin cibedi.
"Boyımda tamzık bar" –dedi.
Eki buuranıñ kara bajı
Eki közin körgönçö turat.
Caagın, tilin ayrala,
Baybak möşkö ilip saldılar.
Er cajına bu ıyıkka
İrkek buura çıkpas boldı.
Tiji bulan cürer cañdu,
Buura bajı tayılgalu
Bulan bolup bustap cadar,
Iyık bolup temdekteldi.
Mındıy Altay kayda barın
Altay kalık biler cañdu.
Kan-Altınnıñ ıyıgı bu,
Öskön-bütken Altayı bu.
Mındıy koyon kayda barın
Altay kalık biler cañdu.
Cılu sesse, oynop cadar,
Sook sesse, koorıp cadar.
Koyon añnıñ salımı andıy.
Anañ arı ne bolgonın
Aydıp bereyin ce be, uuldar.
Kan-Altın bu Altayga
Kança tümen baatırla kojo
Bu taygadañ tüjerde,
Künniñ közin küreñ tuman,
Aydıñ közin açu tuman
Böktöp saldı keneyte.
Caan-caan baatırlar
Alañ kaykap tura berdi.
Kara agaştıy kalıñ kalık,
Kara-küreñ ol albatı
Kıymıraşpay körüp turdı.
Eki tüñey sümer ıyık

Atıp azgın erkek ayıyı vurup yıktılar.
Avcı, kuşçu bahadırlar
Duran geyiği ürküttüler.
İki erkek ayıyı soyup,
Dağ zirvesinde etini pişirdiler.
Yaş ardıcı tutuşturup,
Büyük kampta ilik çıkardılar.
Kan Altın ne yapsın,
Geyik etinin tadına bakmadı.
"Kendi azığım var" dedi.
Buğra iliğini yemedi.
"Lezzetli yiyeceklerim var" dedi.
İki buğranın kara başı
İki gözüyle bakıyor gibiydi.
Yanağını, dilini ayırarak,
Büyük çam ağacına astılar.
O zamana dek bu zirveye
Erkek buğra çıkmamıştı.
Burada dişi geyik yaşayabilirdi,
Kurban edilmiş buğra başı
Geyik gibi böğürüp,
Kurban yeri olarak belirlendi.
Böyle Altay'ın nerede olduğunu
Altay halkı bilirdi.
Kan Altın'ın zirvesi burası,
Doğup yetiştiği Altay'ı burası.
Böyle tavşanın nerede olduğunu
Altay halkı bilirdi.
Sıcağı sezse, oynar,
Soğuğu sezse, korunur.
Tavşanın kaderi böyle.
Ondan sonra ne olduğunu
Anlatayım emi, delikanlılar.
Kan Altın bu Altay'a
Sayısız bahadırıyla birlikte
Bu dağdan indiğinde,
Güneşin gözünü koyu sis,
Ayın gözünü yoğun sis
Birden kapattı.
Büyük büyük bahadırlar
Şaşırıp kaldılar.
Kara ağaç gibi kalabalık halk,
O esmer halk
Hareketsiz bakıp durdular.
Birbirine eş iki dağ zirvesi

Tünge-tüşke adış turdı.
Köl eezi kök buka
Tüni-tüjile bustap cadat.
Altan ayrı aba cıjı
Ayu bolıp ogır cattı.
Koyon cürer korbo çetter
Tünge-tüşke totolodı.
Aylanayın Kan-Altın,
Alañ kaykap ejine aydat:
"Er cajına men çıkpagan
Eki ıyıkka çıgıp cürdim.
Elen çakka şüübegen
Kara kölgö tüjüp cürdim.
Añdap-suulap cortpogon
Aba cıştı agırttım.
Emdi kayda baratan?
Añı-kujı onço bolgon,
Ak balıgı arbın bolgon.
Aydıñ-künniñ emdi közi
Ne cabılgan boloton?" –diyt.
Abakayı aydıp turat:
"Altı cıldı ajıra
At suruzı cok bolordo,
Ceti cıldı ajıra
Seniñ suruuñ cok bolordo,
Ölgön bolzo söögi kayda,
Tirü bolzo boyı kayda,
Aayına onıñ çıgayın dep,
Teñerige çıgıp cürgem.
Üç Kurbustan ecem aytkan,
Ülgen-biy dep ejem aytkan,
Caan burkan sudurdañ körgön.
Kiçinek burkan biçikteñ körgön.
Altayıska çak bolor,
Ceriske bistiñ tübek bolor.
Caan moñıs ölbögön cürgen.
Buurazınıñ azuzına
Buunaçı bololo,
Kiçinek moñıs aylına barala,
Kabaylu caş bala bolup
kubulgan.
Kiçinek moñıs ölbögön cürgen.
Bukazınıñ müüzine
Buunaçı bololo,
Buka bajı bu emdi

Gece gündüz atıştı.
Göl iyesi gök boğa
Gece gündüz böğürdü.
Altmış kollu büyük ormanı
Ayı gibi böğürdü.
Tavşanın gezdiği fidanlıklar
Gece gündüz karardı.
Kurban olduğum Kan Altın
Şaşırıp eşine şöyle dedi:
"Bugüne kadar çıkmadığım
İki dağ zirvesine çıktım.
Hiçbir zaman ağ atmadığım
Kara göle indim.
At sürüp avlanmadığım
Büyük ormandan hayvan akıttım.
Şimdi nereye gideyim?
Avı, kuşu hepsi buydu,
Ak balığı çoktu.
Şimdi ayın, güneşin gözü
Niçin kapandı?" dedi.
Eşi şöyle cevap verdi:
Altı yıldan fazla zamanda
Attan haber alınmayınca,
Yedi yıldan fazla zamanda,
Senden haber çıkmayınca,
Ölmüş olsan cesedin nerede,
Diri olsan bedenin nerede diye,
Bunu öğrenmek için,
Göğe çıktım.
Ablam Üç Kurbustan söyledi,
Ağabeyim Ülgen Biy söyledi,
Büyük Bırkan kutsal kitaba baktı.
Küçük Bırkan kitaba baktı.
Altayımızda felâket olacak,
Yurdumuzda sefalet olacak
Büyük canavar ölmemiş.
Buğrasının azı dişinde
Boğulmuş gibi yaparak,
Küçük canavarın evine giderek,
Beşikteki küçük çocuğa
dönüşmüş.
Küçük canavar ölmemiş.
Boğasının boynuzunda
Boğulmuş gibi yaparak,
Boğanın başı şimdi

Bulguuş bolup kubulgan.
Onıñ uçun Altayga
Çak tüjeri coldu" –dedi.
Kan-Altınım tura cügürdi.
Koltıgına kanat bolgon,
Kojo cürgen nökörineñ
Kan-Ceerenneñ suray berdi:
"Cerdiñ, suuniñ celbizi
Cereñkeydiñ balazı –
Ceti azulu ceeren adım,
Sen kanayıp sespediñ ne?
Sen kanayıp bilbediñ ne?
Buka bajı bulguuştu
Bu kargannañ surap al dep,
Nököriñdi ne cakıdıñ?"
Ceeren adı aydıp turdı:
"Sen kanayttıñ, uul? –dedi.-
Ceti baştu ceek cılan
Cer aldınıñ eezi bolor.
Altı baştu maas cılan
Ay alıstıñ kaanı bolor.
Toozın bilbes tümen sarlık
Koştogon tarızın bileriñ be?
Üç büktelgen koron talay
Kel catkanın körbödiñ be?
İçineñ tüşken ol cılannıñ
Kel catkanın körbödiñ be?
Tirü kelgen tınıña
Korodoorgo turuñ ba?
Aydıp bergen adıña
Açınarga turuñ ba?
Çak bolgojın bolgoy lo,
Ölgön cerge söögis kalgay.
Cuuga bolgojın bolgoy lo,
Körödim dep aytkan cokpoñ.
At tiskinin bura tartar
Cañ bar emes debey kayttıñ.
Eki moñıs örgöözine
Men bararım debey kayttıñ.
Abram-Moos Kara-Taacı
Erlik-biydiñ erke baybañ
Aytkan sözin bileriñ be?
Ak mırçaktı cibeen bolzoñ,
Adıñ cedip kelgey bedi,
Bulguuştı albagan bolzoñ,

Sopaya dönüşmüş.
Bunun için Altay'a
Felâket düşecek" dedi.
Kan Altın'ım kalktı.
Koltuğuna kanat olan,
Birlikte yaşayan dostuna
Kan Ceeren'e sordu:
"Yerin, suyun iyesi
Cereñkey'in yavrusu
Yedi azı dişli kızıl atım,
Sen nasıl oldu da sezmedin?
Sen nasıl oldu da bilemedin?
Boğa başlı sopayı
Bu ihtiyardan iste diye,
Dostuna niçin söyledin?
Kızıl atı şöyle dedi:
"Sen ne yaptın, oğul? dedi.
Yedi başlı şeytan yılan
yeraltının iyesidir.
Altı başlı heybetli yılan
Ayı olmayan cehennemin kağanıdır.
Sayılamayacak kadar çok öküzün
Yüklendiği tahılı biliyor musun?
Üç kıvrımlı zehirli nehrin
Geldiğini görmedin mi?
İçine düşen o yılanın
Geldiğini görmedin mi?
Diri canını
Zehirletecek miydin?
Seni uyaran atına
Niçin kızıyorsun?
Felâket olacaksa olsun,
Öldüğümüz yerde cesedimiz kalır.
Savaş olacaksa olsun.
Görelim olacağı.
At dizginini çekecek
Töre var demiştin.
İki canavarın sarayına
Ben giderim demiştin.
Abram Moos Kara Taacı
Erlik Biy'in sefih kızının
Sözlerini anladın mı?
Ak nohutu yememiş olsaydın,
Atın yetip gelirdi,
Sopayı almamış olsaydın,

Tınıñ tirü cangay bedi?"
Kan-Altınım katkır turat.
Kıytıldada katkırarda,
Kızıl taştañ çeçek östi
Kürsüldede katkırarda,
Küreñ tuudañ ciilek östi.
Arçımagın kodorordo,
Buka bajı bulguuş
Mında cürbey kanayttı.
Tapkan-cöögön cööjözin
Çoy kayırçakka salala,
Çoy somoklo böktöp koydı.
"Kubulganı çın er bolzo,
Kuuçındajıp körgöy –diyt.
Sümezi tıñ er bolzo,
Cürümi kandıy bolgoy ne?"
–diyt.
Anaytkanın soondo
Aydıñ közi açıldı.
Ay aldınañ bir baatır
Altın tondu köründi.
Künniñ közi açıldı,
Kün aldınañ bir baatır
Küler tondu köründi.
Sümer ıyık bajına
Caşkan kaar caay berdi.
Caraş çañkır Altayga
Caydıñ küni tiyip turdı.
Ak tumandıy ak malı
Odorıp köstöp kımıldayt.
Kara-küreñ kalıgı
Odındıp-suulap tibireyt.
Cer aldınañ kükürt emes
Kükürt çıkpay kanayttı.
Tizirt emes tizirt çıktı.
Calañ kara sarlık aydagan
Bir baatır çıkpay kayttı.
Calañ kara töö aydagan
Bir kezer kelbey kayttı.
Calañ kara eçki aydagan
Bir boylu çıgıp keldi.
Calañ çookır çoçko aydagan

Canın diri döner miydi?
Kan Altın'ım kahkaha attı.
Keyifle gülerken,
Kızıl taştan çiçek çıktı.
Yüksek sesle kahkaha atarken,
Boz dağdan çilek çıktı.
Heybesini çekip çıkardığında,
Boğa başlı sopa
Burada duruyordu.
Bulup yığdığı servetini
Demir sandığa koyarak,
Demir kilitle kapattı.
"Gerçekten kılık değiştiren er ise,
Konuşup bakalım, dedi.
Gerçekten akıllı er ise,
Hayatı nasıl olur?"
dedi.
Böyle konuştuktan sonra
Ayın gözü açıldı.
Ayın önünden bir bahadır
Altın paltosuyla göründü.
Güneşin gözü açıldı,
Güneşin önünden bir bahadır
Bronz paltosuyla göründü.
Kutsal dağ zirvesine
Sulu kar yağdı.
Güzel, çakır Altay'a
Yaz güneşi değdi.
Ak sis gibi ak hayvanı
Dolaşıp otlandı.
Esmer halkı
Oduna, suya gitti.
yeraltında gök gürültüsünden şiddetli
Bir gürültü koptu.
Şiddetli bir çatırtı koptu.
Ova dolusu öküz güden
Bir bahadır çıktı.
Ova dolusu deve güden
Bir pehlivan geldi.
Ova dolusu keçi güden
Bir genç kız çıkıp geldi.
Ova dolusu benekli domuz güden

Bir kelin cedip çıktı.
Sarlık aydagan baatır
Töö buurazın mingen emtir.
Eçki aydagan ol bala
Kara teke minip altır.
Çoçko aydaganı coyu kelgen emtir.
Kara agaştıy ol albatı
Kara-küreñ kalıñ kalık
Olordı aylandıra kurçap aldı.
Kan-Altın olorgo kelele,
Altın şoor oynop berdi.
Aydap kelgen maldarı
Tünegendiy uyuktap turdı.
Çoçko aydagan kelin deze
Buka bajı bulguuş bergen
Abakay bolup silkindi.
Onı körgön Kan-Altın
Aş cakşızın salbay kayttı.
"Albatı-conıma körgönöördi,
Neni anda ukkanaardı
Onçozın kuuçındap beriger" –dep,
Ceti künge şoorlo oynodı.
Abakay bogo aydıp turdı:
"Kan-Altındı ölbözin dep,
Cer aldına kojo bargam.
Kan-Ceerendi tirü kelzin dep,
Ak arbanı men caadırgam.
Mingen adım koyon bolgon,
Ajanzın dep soyıp bergem,
Amadaganın al canzın dep,
Buka bajı bulguuş bergem.
Erlik-biydiñ caan kızıla
Ceti cılga şatra oynogom.
Koyonnoñ örö, bulannañ tömön
Añı-kujımdı oynodıp iygem.
Kan-Ceeren tirü bololo,
Añdı-kuşktı atkarbaytır.
Kan-Altın ezen bolup,
Altay cerin tonoytpoytır.
Örtögön cerdeñ ölöñ öskön
Ol Altayda sarlık ta bar.
Cuulagan cerdeñ arba çıkkan,

Bir gelin yetip çıktı.
Sarlık güden bahadır
Buğrasına binmiş.
Keçi güden genç
Kara tekeye binmiş.
Domuz güdeni yaya gelmiş.
Kara ağaç gibi o halk
Esmer kalabalık halk
Onların etrafını çevirmiş.
Kan Altın onlara gelerek,
Altın kavalını çaldı.
Sürüp gelen hayvanlar
Tünemiş gibi uyudular.
Domuz güden gelinse
Boğa başlı sopayı veren
Kadına dönüşüp silkindi.
Onu gören Kan Altın
Yemeğin iyisini koydu.
"Halkıma gördüklerinizi
Orada neyi duyduklarınızı
Hepsini anlatın" diye,
Yedi gün boyunca kaval çaldı.
Kadın ona şöyle dedi:
"Kan Altın ölmesin diye,
yeraltına birlikte indim.
Kan Ceeren diri gelsin diye,
Ak arpayı ben yağdırdım.
Bindiğim atım tavşan oldu,
Doysun diye kesip verdim,
Hedefine ulaşıp dönsün diye,
Bağa başlı sopa verdim.
Erlik Biy'in büyük kızıyla
Yedi yıl boyunca şatra oynadım.
Tavşandan iri, geyikten küçük
Hayvanlarımı oynattım.
Kan Ceeren diri olsa,
Hayvanı, kuşu göndermez.
Kan Altın esen olup,
Yurdu Altay'ı yağmalatmaz.
Yanmış yerden ot çıktı
O Altay'da öküz de var.
Savaşılan yerden arpa çıktı,

Ol kalıkta kursak ta bar.
Ceek cılandı ceñip saldıñ,
Cerdiñ aldıñ cayımdap koydıñ.
Altay ceris bay bolor.
Bu een cerin men berbezim,
Erliktiñ erke baybañ kızınañ
Şatrala oynop algam" –deyle,
Ceten caştu Cebelek
Eçkini ekideñ,
Tööni birdeñ,
Albatıga ol ülep berdi.
Bir tööni öltürele,
Bajın tömön salala,
Tööniñ ol bajına
Üç baatırdı otırgızala,
Cebelek "çök" dep aydarda,
Cer aldınıñ şulmustarı
Üçülezi çögö berdi.
Anañ beri emdigi öygö cetire
Kandıy da uktu albatı
Tööniñ bajın cibes –tomdu.
Tööni emdi le öltürze,
Eki közi edin kör cadar.
Caagın ayrıbaza,
Tööniñ edin börü de cize,
Tööniñ bajı kepşenip cadar.
Tööniñ edin ciirge caraar,
Cañıs la bajın cerge kömör,
Baştıñ meezin ciirge carabas.
Tööniñ meezin ol cize,
Ol kiji töñirep oorır.

O halkın yiyeceği de var.
Şeytan yılanı yendin,
yeraltını hürriyetine kavuşturdun.
Altay yerimiz kutsaldır.
Bu görklü yeri vermem,
Erlik'in sefih kızıyla
Şatra oynadım" diyerek,
Yetmiş yaşındaki Cebelek
Keçileri ikişer ikişer,
Develeri birer birer,
Halka paylaştırıp verdi.
Bir deveyi öldürerek,
Başını eğip,
O devenin başına
Üç bahadırı oturtup,
Cebelek "çök" deyince,
yeraltının şeytanları
Üçü birden çöktü.
O zamandan bugüne kadar
Hangi boydan olursa olsun halk
Kurban edilen devenin başını yemez.
Şimdi de deve öldürülse,
İki gözü görür,
Yanağı soyulmasa,
Devenin etini kurt da yese,
Deve geviş getirir.
Devenin eti yenebilir,
Yalnızca başı toprağa gömülür,
Beyni yemek yasaklanmıştır.
Bir insan devenin başını yerse,
O kişi delirir.

***

Anañ arı ne bolgonın
Aydayın la ce be, uuldar,
Boro koyon bolçok bajı
Altay kalık albatıga
Er cajına ercine bolor.
Añdap-suulap cürgen kiji
Koyon bajı catkajın,
Onı çaçpay, alar cañdu.
Mıygak añınıñ töbözi catsa,
Baza çaçpas, alar cañdu.

Ondan sonra ne olduğunu
Anlatayım emi, delikanlılar.
Boz tavşanın yuvarlak başı
Altay halkı için
Şimdiye dek kutsal olmuştur.
Ava çıkan insan
Yerde tavşan başı görse,
Onu atmayıp alması gerekli.
Yerde geyik başı görse,
Onu da atmayıp alması gerekir.

Añdap-suulap cürgen uluska
Koyon añ tuştaza,
Öltirip algan tujında,
Ol añçıga kirelte kirer.
Añdagan colı aay bolor,
Aylına canza, kireltelü canar.
Ol ırıstı undıbazın dep,
Añçı kalıkka cartap cadım.
Ceten baştu Cebelek
Kürtük bolup kubulala,
Ak koyongo minele,
Aba cışka kire kongon.
Külürt etken kanadınañ
Cer enezi çoçıyla,
Ceeren attañ cayılgan.
Kanadınıñ tabıjın astadar dep,
Cer enezi nekelte bergen.
Ceten baştu Cebelek
Cer enedeñ korkolo,
Aguna bolup kubulgan.
Kürtükti kuştar tudala,
Külürep uçkan külürtin
Toguzon togus kuşka ülegen.
Cüs külürtin birüzin
Kürtükke olor artırıskan.
Kün aldında külürep cürer
Kürtük dep kuş bar.
Añdap-suulap cürgen ulus
Agunanı öltürbes cañdu.
Agunanı öltürze,
Aaayı-bajı cok cut bolor.
Onıñ kanın çiyge içse,
Ooru-cobol cazılar.
Berijerge carabas kuş,
Edin ciirge ce caraar.
Şoor oynogon Kan-Altınnıñ
Altayga artkan barkızı uçun
Aytkan söstörim tügendi.
Alıs cerdeñ ekelgen
Eçki-çoçko, sarlık, töö –
Emdi bastıra kalıktıñ malı.
Çörçöktiñ aytkan kep sözin
Tögünge şıltay kaylagam.
Omı-tomı öskö dö bolzo,
Öskö uktu özüp kaltır.

Avlanan insanlara
Tavşan rastlarsa,
Öldürüp aldığı zaman,
O avcıya faydası olur.
Avı iyi geçer,
Evine dönse, kârlı döner.
Bu geleneği unutmasın diye,
Avcı halka açıkça anlattım.
Yetmiş başlı Cebelek
Yaban horozuna dönüşüp,
Ak tavşana binerek,
Büyük ormana girdi.
Gürültü çıkaran kanadından
Yer anası ürkerek,
Kızıl atından düşmüş.
Kanadının gürültüsünü azaltın diye,
Yer anası emir vermiş.
Yetmiş başlı Cebelek
Yer anadan korkarak,
Kekliğe dönüşmüş.
Kuşlar yaban horozunu tutarak,
Uçarken çıkardığı sesini
Doksan dokuz kuşa paylaştırmışlar.
Yüz sesten birisini
Yaban horozuna bırakmışlar.
Güneşin altında gürültüyle gezen
Yaban horozu adlı kuş var.
Ava çıkan insanların
Kekliği öldürmemeleri gerekir.
Kekliği öldürse,
Anlatılamaz yağış olur.
Onun kanı çiğ içilirse,
Hastalıklar iyileşir.
Bu kuş ticarrette kullanılmaz,
Etiyse yenebilir.
Kaval çalan Kan Altın'ın
Altay'a kalan mirası hakkında
Söyeyeceklerim tükendi.
yeraltından getirdiği
Keçi, domuz, öküz, deve
Şimdi bütün halkın malı.
Destanda anlatılan ata sözünü
Düzüp destanı anlattım.
Aslı başka da olsa,
Değişip gelişmiş.

Anañ arı Kan-Altın
Altayında uzak catkan.
Öylör baza köp ötkön.
Kan-Altınnıñ özör cajı
Tal-ortogo cetkelekte,
Aydıñ közi körünerde,
Anda körüngen baatır
Aydañ tüjüp mal başkargan.
Künniñ közi körünerde,
Künde körüngen baatır
Cerge tüjüp el başkargan.
Kan-Altınnıñ kayda barganı
Bu baatırlar neni etkeni
Cartaaçızı cokko arttı.
Neniñ uçun mındıy deze,
Men bu çörçökti
Kandıy, kajı özöktö
Kemneñ, kaçan ukkanımdı,
Kaylagan kayçınıñ da adın
Kögüske albay undıp turum.
Ceti künniñ kayı deşken,
Cetire ukpagan çörçök edi.
Kan-Altın uçurlu çörçök.
Altay cerdiñ sınına,
Ançada la sarı bürde,
Añdap cürgen kayçı kiji
Bu çörçökti kaylaza,
Atpas cerdeñ añ adar,
Körbös cerdeñ sıgın körör.
Artınçak cok ayılga canbas.
Ulu caan kayçılardıñ
Uçuru caan ülger bu.
Ulu ülgerim tügendi,
Ukkanım la bu edi.
Meneñ caan kayçılar
Bilerin biçiir ol bolboy.
Agaş topşuur toktot cadım,
Kan-Altındı alkap cadım.
Aba cıştıñ añçıları
Koyon edin oynop cizin.
Celbis ceeren adınañ
Terkizinde alulu canzın.
Altay içiniñ añçıları
Añnıñ edin taldap cizin.
Kara-ker adının
Kancaazında ettü canzın.

Ondan sonra Kan Altın
Altay'ında uzun süre yaşadı.
Çok zaman akıp geçti.
Kan Altın'ın yaşı
Tam ortasına yettiğinde,
Ayın gözü göründüğünde,
Orada görünen bahadır
Aydan inip hayvan güdermiş.
Güneşin gözü göründüğünde,
Güneşte görünen bahadır
Yere inip il yönetirmiş.
Kan Altın'ın nereye gittiğini
Bu bahadırların ne yaptığını
Açıklayacak kimse kalmadı.
Niçin derseniz,
Ben bu destanı
Nasıl, hangi vadide
Kimden, ne zaman duyduğumu
Anlatan destancının da adını
Aklımda tutamayıp unuttum.
Yedi gün anlatılan destan derlerdi,
Tamamını dinlemediğim destandı.
Kan Altın'ın destanı.
Altay'ın üstünde,
Özellikle sonbaharda,
Ava çıkan destancı
Bu destanı anlatsa
Atılmaz yerden hayvan vurur,
Görülmez yerden geyik vurur.
Evine yüksüz dönmez.
Ulu, büyük destancıların
Anlamı yüce destanı bu.
Ulu destanım tükendi.
Duyduklarım bu kadardı.
Benden büyük destancıların
Bildiklerini yazın.
Ağaç topşuuru çalmayı durdurdum,
Kan Altın'ı övdüm.
Büyük ormanın avcıları
Tavşan etini neşeyle yesin.
Kızıl atlarının
Terkisinde kürkle dönsünler.
Altay içinin avcıları
Av etini seçip yesin.
Heybetli kara atının
Kancalarında etli dönsünler.

Şoor oynogon Kan-Altın
Tam tıñıda oynogon.
Şoor tartkan uluska
Sıgın bustap cuuktagay.
Çeçek öskön Altayga
Kuzuk-ciilek ösköy lö.
Kan-Altın dep baatırım
Ülgerimde cürgey le.

Kaval çalan Kan Altın
Yüksek sesle çaldı.
Kaval çalan insanlara
Geyik böğürerek yaklaşır.
Çiçek çıkan Altay'da
Çam fıstığı, çilek de yetişir.
Kan Altın adlı bahadırım
Destanımda yaşar.

TEMENE-KOO

Ceten ayrı kara talay
Kün badıjı tolgolıp akkan.
Ceti tüñey kara tayga
Künniñ közin böktöp çıkkan.
Kara talay cakazında,
Kara tayga koltıgında
Cüs budaktu möñkü terek
Aydıñ közin böktöp çıkkan.
Çobradañ çadır etken,
Çolbıktardañ töjök salgan
Eki kargan curtap cattı.
Ölöñ-Bagay öbögöni
Bargaa-Bagay emegeni,
Tilge salar ajı da cok,
Tize cabar kebi de cok,
Kara cañıs uulçaktu,
Karıy bergen ulus boldı.
Ölöñ-Bagay öbögöni
Ölö berbey kanayttı.
Öbögön söögin cuup salala,
Enezi uulına mınayda aytti:
"Köziñ seniñ ottu –diyt,-
Körgön cañıs balam, - dedi,-
Türep kançazın cadarıs?
Onço kaandardıñ örgöözin
Aylanıp cürüp kel" –dedi.
Ozogıda cajırıp sukkan
Altın akçazın alıp berdi.
"Aş cakşızına tolıp al,
Ajanıp bis oturarıs,
Mal cıkşızına tolıp al,
Maldanıp oturarıs" –dedi.
Altın akçanı algan boyı
Körgön cañıs balazı
Bazıp iybey emdi kayttı.
Altay üstin altı aylanıp,
Cerdiñ üstin ceti aylanıp,
Ceten kaannıñ örgöözine
Ködürezine kirip çıktı,
Altan kaannıñ örgöözin
Ködürezin aylanıp keldi.
Altın akçanı kereksip,
Alar kiji tabılbayt.

Yetmiş kollu kara nehir
Gün batısına doğru kıvrılıp akan.
Birbirine eş yedi kara dağ
Yükselip güneşin gözünü kapatan.
Kara nehrin yakasında,
Kara dağın koltuğunda
Yüz dallı ebedî kavak ağacı
Ayın gözünü kapatan.
Kuş kirazı ağacından alaçık yapan,
Çalı çırpıdan yatak seren
İki ihtiyar yaşadı.
Erkeği Ölöñ Bagay,
Karısı Bargaa Bagay,
Ağza koyacak yemekleri yok,
Dizlerini örtecek giysileri yok,
Tek oğullu,
Yaşlanmış insanlardı.
Evin erkeği Ölöñ Bagay
Ölüp gitti.
Kocasının cesedini defnederek,
Annesi oğluna şöyle dedi:
"Senin gözün ateşli, dedi,
Sahip olduğum tek oğlum, dedi.
Daha ne kadar bu sefillikle yaşarız?
Bütün kağanların sarayını
Dolaşıp gel" dedi.
Önceden bir yere sakladığı
Altın akçesini alıp verdi.
"Yiyeceğin iyisiyle değiş,
Karnımızı doyururuz,
Hayvanın iyisiyle değiş,
Hayvan sahibi oluruz" dedi.
Altın akçeyi alınca
Sahip olduğu tek oğlu
Hemen varıp gitti.
Altay üstünü altı kez dolaşıp,
Yerin üstünü yedi kez dolaşıp,
Yetmiş kağanın sarayının
Hepsine girip çıktı,
Altmış kağanın sarayının
Hepsini dolaşıp geldi.
Altın akçeye ihtiyaç duyup,
Alan kimse bulunmadı.

Aş cakşızın suraza,	45	Yiyeceğin iyisini istediğinde,
Berer neme cok dejet.		Verecek şey yok dediler.
At cakşızın sadışsa,		Atın iyisini almak istese,
Sadar neme cok dejet.		Satacak şey yok dediler.
Bir künde Ösküs-Uul		Günlerden bir gün Ösküs Uul
Bir kaannıñ örgöözine	50	Bir kağanın sarayına
Kirip kelbey kanayttı.		Gelip girdi.
"Altın akça bereyin,		"Altın akçe vereyim,
Aş-kursaktañ beriger.		Yiyecek veriniz.
At cakşızın sadıgar" –dedi.		Atın iyisini satınız" dedi.
"Berer neme cok – dep,	55	"Verecek şeyimiz yok, diye,
Kaan kiji aytpay kayttı. –		Kağan söyledi.
Boyıs ta türep otırıs" –dedi.		Kendimiz de sefillik içindeyiz" dedi.
Ösküs-Uul körüp turgajın,		Ösküs Uul baktı ki,
Bozogonıñ canında		Eşiğin yanında
Ala taygıl uyuktap cadırı.	60	Ala köpek uyukluyor.
Onoydordo Ösküs-Uul		Bunu gören Ösküs Uul
Kaan kijideñ suradı:		Kağana şöyle sordu:
"Altın akçamdı bereyin,		"Altın akçemi vereyim,
Ala taygılaar sadıgar" –dedi.		Ala köpeğinizi satın" dedi.
Kaan kiji ol bolgojın	65	Böyle olunca kağan
Altın akçanı al alıp,		Altın akçeyi alıp,
Ala taygıldı tudup berdi.		Ala köpeği tutup verdi.
Ala taygıldı cedinip,		Ala köpeği yanına alıp,
Ösküs-Uul canıp keldi.		Ösküs Uul dönüp geldi.
Enezine aydıp turat:	70	Annesine şöyle dedi:
"Altay üstin altı aylandım,		"Altay üstünü altı kez dolaştım,
Altan kaan cerin kördim,		Altmış kağanın yurdunu gördüm,
Cerdiñ üstin ceti aylandım,		Yerin üstünü yedi kez dolaştım,
Ceten kaan cerin kördim.		Yetmiş kağanın yerini gördüm.
Aş-kursak bedrep,	75	Yiyecek arayıp,
Albadanıp taap bolbodım.		Zorlandım ama bulamadım.
Mal cakşızın bedrep,		Hayvanın iyisini arayıp,
Baza da taap bolbodım.		Onu da bulamadım.
Onoydordo çökönölö,		Böylece umutsuzlanıp,
Slerdiñ bergen akçabıla	80	Sizin verdiğiniz akçeyle
Ala taygıl sadıp keldim" –deyt.		Ala köpek satın alıp geldim" dedi.
Onı ukkan enezi		Bunu duyan annesi
Açınbas boyı açındı,		Kızmazdı kızdı,
Çuguldanbas boyı çuguldandı.		Kötü konuşmazdı konuştu.
"Aalu da kiji emtiriñ.	85	Ahmak biriymişsin.
Altın akçanı iyt uçun		Altın akçeyi köpek için
Nerek bergeñ? – dedi.-		Ne diye verdin? dedi.
Ala taygıl emdi		Ala köpek şimdi
Miner adıñ bolzın" –dedi.		Binecek atın olsun" dedi.

Ança-mınça öy ötköndö
Bargaa-Bagay enezi
Katap la uulına aydat:
"Körgön cañıs balam, -dedi,-
Aştañ kanayıp toroloris?
Coyu kanayıp cüreris?
Onço kaandardiñ örgöözin
Katap aylanıp kel" –dedi.
Kayırçagın kodorıp,
Kümüş akça çıgarıp,
Uulına berbey kayttı.
Ösküs-Uulın ekinçizin
Emdi iygen turbay kayttı.
Ösküs-Uul ol bargajın,
Altay tübin altı aylanıp,
Altan konok bazıp keldi,
Cerdiñ üstin ceti aylanıp,
Ceten konok bazıp keldi.
Aş kursak ta tappadı,
Miner at ta tappadı.
Arga cokto Ösküs-Uul
Bir kaannıñ aylına
Kirip keler bolgojın,
Kayırçaktıñ üstinde
Ala kiyzek uyuktap cattı.
Ösküs-Uul aytpay kayttı:
"Kümüş akça bereyin,
Ala kiyzekti sadıgar" –dedi.
Suragan suragı aayınça
Ayıl eezi – kaan kiji
Kümüş akçanı alala,
Ala kiyzegin berip iydi.
Anañ arı Ösküs –Uul
Aylına canıp kelze,
Bargaa-Bagay enezi
Sakıy bergen oturdı.
Uulı emdi aydıp turdı:
"Altay tübin altı aylanıp,
Aş-kursak tappadım – diyt,-
Arga-korgo cok bolordo,
Kümüş akçanı berip,
Ala kiyzek sadıp keldim" –diyt.
Onı ukkan enezi
Açınbas boyı açındı,
Uulına kalcuurdı:

Bir süre zaman geçtikten sonra
Annesi Bargaa Bagay
Oğluna tekrar şöyle dedi:
"Sahip olduğum tek yavrum, dedi,
Yiyecek olmadan nasıl dayanacağız?
Yaya nasıl yaşayacağız?
Bütün kağanların sarayını
Tekrar dolaşıp gel" dedi.
Sandığını çıkarıp,
Gümüş akçeyi çıkarıp,
Oğluna verdi.
Ösküs Uul'unu ikinci defa
Şimdi tekrar gönderdi.
Ösküs Uul gidince,
Altay dibini altı kez dolaşıp,
Altmış gün yürüyüp geldi,
Yerin üstünü yedi kez dolaşıp,
Yetmiş gün yürüyüp geldi.
Yiyecek de bulamadı,
Binecek at da bulamadı.
Çaresiz Ösküs Uul
Bir kağanın evine
Gelip girdiğinde,
Sandığın üstünde
Ala kedi uyuyordu.
Ösküs Uul şöyle dedi:
"Gümüş akçe vereyim,
Ala kediyi satın" dedi.
Sorulan soruya cevap olarak
Ev sahibi kağan
Gümüş akçeyi alarak,
Ala kedisini verdi.
Sonra Ösküs Uul
Evine dönüp geldiğinde,
Annesi Bargaa Bagay
Oturmuş bekliyordu.
Oğlu şöyle dedi:
"Altay dibini altı kez dolaşıp,
Yiyecek bulamadım, dedi,
Çaresiz böyle olunca,
Gümüş akçeyi verip,
Ala kediyi satın aldım" dedi.
Onu işiten annesi
Kızmazdı kızdı,
Oğluna öfkelendi:

"Aalu-tenek emtiriñ –diyt.-
Kümüş akçanı kiyzek uçun
Nerek bergeñ, tañma? –diyt.-
Ala taygıl adıñ bolzın,
Ala kiyzek tınıñ bolzın.
Cedinip alıp çık –dedi,-
Emdi mınañ bar" –dedi.
Ösküs-Uul ıylay sogup,
Ala taygıl la ala kiyzekti
Eeçidip algan boyınça,
Çıga bazıp, cüre berdi.
Kança özök keçip bardı,
Kança aju ajıp bardı.
Kös körgön lö cerge
Köörkiy uul braadar boldı.
Ol baraadıp catkajın,
Teñeri tübi kürküredi,
Talay tübi tizirt etti,
Alıs cerdeñ kıygı uguldı.
Ösküs-Uul cügürip barıp,
Cer kindigi kara taşka
Sekirip çıgıp otura tüşti.
Altay tübin aylandıra
Körüp oturar ol bolgojın,
Üç teñeri tübinde
Bir caş baatır uuldı
Eki baştu kan-kere
Tudup mokop, sürüp cürdi.
Onı körgön Ösküs-Uul
Kara taştı ala koyıp,
Üç temdenip kelele,
Teñeri tübine mergededi.
Kara tajı uçup barıp,
Kan-kereniñ eki bajın
Oyo sogup iybey kayttı.
Eki baştu kan-kere
Ayrı bajı caltıraşkan,
Almıs tırmak torsıldaşkan,
Üç teñeri ol tübineñ
Toolonıp cerge tüşti.
Onı körgön baatır uul
Teñerideñ kıygır turdı:
"Akır, akır, karındaş, -diyt,-
Altayına tüjeyin –diyt,-
Öçör odım öçürbediñ –diyt,-

"Aptal, ahmak biriymişsin, dedi.
Gümüş akçeyi kedi için
Niçin verdin, mel'un? dedi.
Ala köpek atın olsun,
Ala kedi yoldaşın? olsun.
Yanına alıp çık, dedi,
Şimdi buradan git" dedi.
Ösküs Uul ağlayıp,
Ala köpekle ala kediyi
Peşine takıp,
Çıkıp gitti.
Sayısız vadi geçip gitti,
Sayısız aşıt aşıp gitti.
Gözün görebildiği yere
Zavallı delikanlı gider oldu.
O böylece giderken,
Göğün dibi gürüldedi,
Denizin dibi şırıldadı,
Uzak yerden bağırtı duyuldu.
Ösküs Uul koşarak gidip,
Yer göbeği kara taşa
Sıçrayarak çıkıp oturdu.
Altay dibini çepeçevre
Görüp baktı ki,
Üç göğün dibinde
Bir genç delikanlıyı
İki başlı kartal
Tutmuş sürüklüyordu.
Bunu gören Ösküs Uul
Kara taşı alıp,
Üç kez yaylanarak,
Göğün dibine attı.
Kara taşı uçarak gidip,
Kartalın iki başına
Değip parçaladı.
İki başlı kartal
Çatallı başı parlayarak,
Keskin tırnakları gıcırdayarak,
Üç göğün dibinden
Yuvarlanıp yere düştü.
Bunu gören bahadır delikanlı
Gökyüzünden bağırdı.
"Dur, dur kardeşim, dedi,
Altayına düşeyim, dedi,
Sönen ateşimi söndürmedin, dedi,

Ölör tınımdı korıdıñ" –diyt
Teñeriniñ tübineñ
Ösküs-Uuuldıñ canına
Caş baatır kelip tüşti.
Arı körüp, bagırıp iydi.
Beri körüp, katkırıp iydi.
Ösküs-Uuldıñ budına mürgip,
Aydıp turganı mındıy boldı:
"Men Sarı-kaannıñ uulı edim,
Ay-kaannıñ altayınañ
Kızın alarga barıp catkam.
Kança baatırdı baskan,
Kança alıptı cip salgan,
Amtajıgan kan-kerege
Cük araydañ cidirtpedim.
Sen tınımdı korıdıñ –diyt.-
Emdi karındaş bololı" –diyt.
Bazıp kelgen ol boyınça,
Kobı keptü koldorın
Koştoy tudup ezendeşti,
Koo kırlañ tumçuktarın
Artay salıp, okşoştı.
"Sarı-kaan adamnıñ
Altayına bar –dedi.-
Men boyımnıñ keregime
Onoñ arı cüredim" –dedi.-
Altan kulaş ak çaazınga
Samara biçik çiyip berdi.
"Mını adama ber –dedi.-
Adam sege alkıjın aydar,
Altın-möñünle seni sıylaar.
Sen onı alba –dedi.-
Tör bajında tomro salgan
Altın kayırçak tübinde –diyt,-
Altın cüstük bar edi –diyt.-
Onı kodortıp alzañ" –dedi.
Anañ arı Erke-Möndür
Ösküs-Uul nacızına
Ezendejip, cakşılajıp alala,
Cüre berbey emdi kayttı.
Ösküzek uulım em bolgojın
Ala taygıl la ala kiyzek
Nacıların eeçitken,
Kança talay keçip barat,
Kança tayga ajıp barat.

Ölecek canımı korudun" dedi.
Göğün dibinden
Ösküs Uul'un yanına
Genç bahadır gelip düştü.
İleri bakıp, bağırdı.
Beri bakıp, güldü.
Ösküs Uul'un ayağına baş eğip,
Şunları söyledi:
"Ben Sarı Kağan'ın oğluydum,
Ay Kağan'ın yurduna
Kızını almaya gidiyordum.
Sayısız bahadırı basan,
Sayısız alpı yiyen,
Aç gözlü kartala
Az kalsın kendimi yedirecektim.
Sen canımı kurtardın, dedi.
Şimdi kardeş olalım" dedi.
O yürüyüp gelerek,
Vadi gibi kollarını
Uzatıp selamlaştı,
Dağ yamacı gibi burunlarını
Geri çekip, öpüştüler.
"Babam Sarı Kağan'ın
Altayına git, dedi.
Ben kendi işime
Gideyim" dedi.
Altmış kulaç ak kağıda
Mektup yazıp verdi.
"Bunu babama ver, dedi.
Babam sana dua eder,
Sana altın, gümüş bağışlar.
Sen onu alma, dedi.
Başköşede duran
Altın sandığın dibinde, dedi,
Altın yüzük vardır, dedi.
Onu çıkartıp alsan" dedi.
Ondan sonra Erke Möndür
Dostu Ösküs Uul'la
Selamlaşıp, vedalaşarak,
Varıp gitti.
Şimdi öksüz oğlum
Ala köpek, ala kedi
Dostlarını arkasına takıp,
Nice nehirler geçip gitti,
Nice dağlar aşıp gitti.

Togus kırlu tayga ol bajına
Tomra bazıp çıgıp keldi.
Arı canın acıktap emdi
Körüp turar ol bolgojın,
Ala tüktü ak bıyanı
Altayında tolo öskön,
Ak çıraylu albatızı
Tergeezinde curtagan boltır.
Sarı-kaannıñ taş örgöözi
Ayga-künge mızıldagan
Körünip turbay emdi kayttı.
Eki tüñey sarı uulı
Ejiginde bazıp cüret,
Eki tüñey sarı kızı
Ak calañda oynop cürdi.
Körgön boyı Ösküs-Uul
Cüregi çoçıy berbey kayttı.
"Öçöp meni çiygen be?" –dep,
Altan kulaş ak çaazında
Uura çokır samradı
Uçı-bajın kıçırıp kördi.
Kıçırıp otuar ol bolgojın,
Erke-Möndür çiygen sözi
Eptü, cakşı bolboy kayttı.
"Tınım algan baatır –diyt,-
Kan-keredeñ ayrıgan –diyt.-
Tudaan iytke tutturbazın,
Süzeen iynekke süstürbezin,
Tildü kijige ayttırbazın,
Aş cakşızıla azırazın,
Altın cüstük alıp berip,
Ösküs-Uuldı atkarzın" –diyt.
Ködüre cartap çiygen boltır.
Ösküs-Uul em bolgojın
Kara tayga bajına
Ala taygıl la ala kiyzekti –
Eki nacızın – artızıla,
Boyı cañıskan içkeri bardı.
Kara tayga bajınañ
Köñkörö bazıp tüjüp keldi.
Kaan kiji taş örgööziniñ
Ejigine kelbey kayttı.
Sarı-kaannıñ eki kızı udura kelip,
Cırtık tondu uulçakka:
"Kıñırak bıçak kerek pe?" –dedi.

Dokuz kırlı kara dağın başına
Enine doğru yürüyüp çıkıp geldi.
Şimdi önünü inceledi,
Bakıp gördü ki,
Ala tüylü ak hayvanı
Altay dolusu çoğalmış,
Ak yüzlü halkı
Yurdunda yaşıyormuş.
Sarı Kağan'ın taş sarayı
Aya, güneşe karşı ışıldayıp
Öylece duruyordu.
Birbirine benzer iki sarı oğlu
Kapısında dolaşıyordu,
Birbirine benzer iki sarı kızı
Ak ovada oynuyordu.
Bunları gören Ösküs-Uul'un
Yüreği ürktü.
"Öfkelenip kötü yazmış olmasın?" diye,
Altmış kulaç ak kağıtta
Süslemeli mektubu
Başından sonuna kadar okudu.
Okuyup baktı ki,
Erke Möndür'ün yazdıkları
Çok iyi, hoş sözlerdi.
"Canımı kurtaran bahadır, demiş,
Kartaldan kurtardı, demiş,
Saldırgan iti tutulmasın,
Süsücü ineğe boynuz vurdurmasın,
Kötü dilliyi konuşturmasın,
Yemeğin iyisini yesin,
Altın yüzüğü verip,
Ösküs Uul'u uğurlayın" demiş.
Her şeyi açıkça yazmış.
Şimdiyse Ösküs Uul
Kara dağın başına
Ala köpekle ala kediyi
İki dostunu, bırakarak
Kendisi yalnız gitti.
Kara dağın başından
Yüz üstü düşerek geldi.
Kağan da taş sarayının
Kapısına geldi.
Sarı Kağan'ın iki kızı karşı gelip,
Yırtık paltolu delikanlıya:
"Çelik bıçak lazım mı?" dediler.

Sarı-kaannıñ eki uulı bazıp kelip,
Samtar tondu ösküzekke
"Kıybır cebe kerek pe?" –dedi.
Torko tonı tolgolojıp,
Colın uuldar tozıy berdi,
Mancık tonı cayılıjıp,
Kıstar onı caman kördi.
Ösküs-Uul aytpay kayttı:
"Çabar bolzo, çabaar –diyt,-
Kak mañdayım tudayın –dedi,-
Adar bolzo, adıgar –diyt,-
Aktu boyım turayın –dedi.-
Ösküs-cabıs men slerge
Kandıy caman ettim?" –dedi.
Anañ arı uul baldar
Uyalgan keptü baza berdi,
Anañ arı kıs baldarı
Barar colın caylap berdi.
Ösküs-Uul emdi bolgojın
Kaan ejigin açıp kirdi.
Tör bajında Sarı-kaan
Sarı taygadıy ol oturdı.
Ösküs-Uuldı körgön boyı:
"Ezen, ezen, balam, -dedi,-
Kaydañ beri keldiñ? –dedi.
Ösküs-Uul ezendejip,
Erke-Möndürdiñ samrazın
Koynınañ çıgarıp berdi.
Altan kulaş ak çaazındı
Sarı-kaan kolına alıp,
Aayın-tööyin körgölöktöñ
Tura cügürdi.
Ösküs-Uulga bazıp kelip,
Cargak tonın suura tarttı,
Samtar kebin uşta tarttı,
Torko cakşızın taldap alıp,
Budınañ örö orodı.
Sarı-kaannıñ abakayı
Toguzon cüzün kursak salıp,
Ösküs-Uuldı azıradı.
Aştagan boyı toyo berdi,
Arıgan boyı tıştandı.
Sarı-kaan emdi aydat:
"Köziñ bolzo ottu – dedi,-
Köksiñ bolzo oylu –dedi,-

Sarı Kağan'ın iki oğlu yürüyerek gelip,
Kötü paltolu öksüze
Yüz çentikli yay lazım mı?" dediler.
İpek paltoları dalgalanıp,
Delikanlılar yolu tozuttu,
İpek paltoları yayılıp,
Kızlar onu aşağıladı.
Ösküs Uul şöyle dedi:
"Kesecekseniz, kesin, dedi,
Alnımı uzatayım, dedi,
Vuracaksanız, vurun, dedi,
Ben masumum, dedi.
Ben öksüz, garip size
Ne kötülük ettim?" dedi.
Sonra erkek çocuklar
Utanıp gittiler,
Sonra kız çocukları
Gidecekleri yolu açtılar.
Şimdiyse Ösküs Uul
Kağanın kapısını açıp girdi.
Sarı Kağan baş köşede
Sarı dağ gibi oturuyordu.
Öskü Uul'u görünce:
"Merhaba, merhaba, yavrum, dedi,
Buraya nereden geldin? dedi.
Ösküs Uul selamlaşıp,
Erke Möndür'ün mektubunu
Koynundan çıkarıp verdi.
Altmış kulaç ak kağıdı
Sarı Kağan eline alıp,
Durumu anlayınca,
Hemen kalkıp koştu.
Ösküs Uul'a doğru gelip,
Kötü paltosunu çekip çıkardı,
Eski başlığını çıkardı,
İpeğini seçerek alıp,
Ayağından yukarı doğru sardı.
Sarı Kağan'ın eşi
Doksan çeşit yiyecek çıkarıp,
Ösküs Uul'u doyurdu.
Acıkmış karnı doydu,
Yorulmuş bedeni dinlendi.
Sarı Kağan şimdi şöyle dedi:
"Gözün ateşli, dedi,
Akıllı birisin, dedi,

Tegin kiji emes sen – diyt,-
Temir baatır bolup bütkeñ.
Tenip baskan sen boyıñ
Emdi coyu baspa, balam.
Miner adıñ men bereyin,
Tekpir-Ceeren at bolor –diyt,-
Cürgen boyıñdı men adayın:
Temene-Koo dep baatır bol" diyt.
Sarı-kaan onoydo aydıp,
Arı körüp, bagıra saldı,
Beri körüp, katkıra saldı.
Çoy kayırçagın kodorıp,
Altın cüstügin alıp berkdi.
"Tegin cüstük emes –dedi.-
Sol kolıña sugup al –diyt.-
Sol kolıñnañ sooro tartıp,
Alakanga sokkon tuşta,
Altan tüñey baatırlar keler,
Altın tondu alıptar keler,
Küler tondu külükter keler.
Neni aydarıñ –onçozın büdürer
Neni ettireriñ – onçozın işteer.
Kuulgazındu cüstük" –dedi.
Uçurın cartap aydıp berdi.
Altın cüstük bergen soñında
At cakşızı Tekpir-Ceerendi –
Eerlü maldı cedinip keldi.
"Miner adıñ bu" –dedi.
Böktörgözin çeçele,
Temene-Koo baatır uulga
Altan eki tarılgalu
Almar-şalmar ol taştadı,
Ala koyıp, kiyerde,
Bir cerinde tartılgak cok,
Bir cerinde cuurılgak cok,
Kap tar öydöñ bolboy kayttı.
Altan eki ay carkındu,
Altın tana topçılu
As cakızın taştap berdi.
Ceten eki kün carkındu,
Kümüş tana topçılu,
Kün cakızın taştadı.
Ala koyıp, kiyerde,
Kap la öydöñ bolboy kayttı.
Alıp çümin çümdenip aldı,

Boş biri değilsin, dedi,
Demir gibi bahadır yaratılışlısın.
Dolaşıp gezerken sen
Şimdi yaya gezme, yavrum.
Binecek atını ben vereyim,
Tekpir Ceeren at olsun, dedi,
Bahadır adını ben adayayım:
Temene Koo adlı bahadır ol" dedi.
Sarı Kağan böyle konuşup,
İleri bakıp, bağırdı,
Beriye bakıp, güldü.
Demir sandığını çıkarıp,
Altın yüzüğü alıp verdi.
"Sıradan yüzük değil, dedi.
Alıp sol eline tak, dedi.
Sol elinden çıkarıp,
Avcuna vurduğun zaman,
Birbirine benzer altmış bahadır gelir,
Altın paltolu alplar gelir,
Gümüş paltolu pehlivanlar gelir.
Ne söylersen hepsini yaparlar,
Ne yaptırmak istersen onu yaparlar.
Sihirli yüzüktür" dedi.
Anlamını açıkça söyledi.
Altın yüzüğü verdikten sonra
At iyisi Tekpir Ceeren'i
Eyerli atı alıp geldi.
"Binecek atın bu" dedi.
Bağını çözerek,
Bahadır delikanlı Temene Koo'ya
Altmış iki düğmeli
Pantolonu önüne attı,
O alıp giydiğinde,
Ne bir yeri sıktı,
Ne de bir yeri çekti,
Üstüne tam oldu.
Ay gibi parlak altmış iki,
Altın düğmeli
Kakım kürkünü önüne attı.
Güneş gibi parlak yetmiş iki,
Gümüş düğmeli,
Kürkü önüne attı.
Alıp giyince,
Tam tamına oldu.
Alp şekline girdi,

Adar saadak cüktendi,
Almıs bolot üldü tagındı.
Uşpa kara cıda tudundı.
Ercinelü Tekpir-Ceeren
Eer-üygeni belen bolgon.
Attañ cakşı at boldı.
Erlü bütken Temene-Koo
Ermek-sözi belen boldı,
Erdeñ omok er boldı.
Sarı-kaan alkap turat:
Caaktuga ayttırba –diyt,-
Carınduga bastırba –diyt,-
Ak sanaalu alıp baatır bolup
ür!" -diyt.
Temene-Koo em bolgojın,
Sarı-kaanla ezendejip,
cakşılajıp,
Ercinelü Tekpir-Ceerendi
minip iydi.
Kara tayga bajına
Üç kalıdıp çıga berdi.
Ala taygıl la ala kiyzek –
Eki nacızı onı sakıp,
Çökönggöni tıñ emtir,
Aştaganı korkıştu emtir.
Temene-Koo cedip kelerde,
Eezin cük le tanıdılar.
Baatır büdümine kaykaştılar.
Calkançıp, capsıp kelgileerde,
Temene-Koo nacıların
Et-cuula azırap saldı.
Onoñ arı üçülezi
Sürdürgenin undıdılar,
Şıralap baskındap cürgenin
Baza undıp saldılar.
Kelgen cerin köstöp alıp,
Ertegi curtına canıp iydiler.
Ertegi curtına cetken boyı
Çobra çadırdıñ ejigine
Cortup kelip tüşpey kayttı.
Bargaa-Bagay enezi
Solun baatır kelerde,
Korkıgan boyınça,
Çobra çadırınañ emdi

Atacak okunu yüklendi,
Elmas, çelik kılıcını takındı.
Kara kargıyı tutundu.
Kıymetli Tekpir Ceeren'in
Eyeri, dizgini hazırdı.
Attan iyi at oldu.
Er yaratılışlı Temene Koo'nun
Söyleyecek sözü hazırdı,
Erden yakışıklı er oldu.
Sarı Kağan onu övdü:
Yanaklıya söyletme, dedi,
Omuzluya yenilme, dedi,
Ak düşünceli bahadır olarak
yaşa!" dedi.
Temene Koo ise,
Sarı Kağan'la selamlaşıp,
vedalaşıp,
Kıymetli Tekpir Ceeren'e
binip *gitti.*
Kara dağın başına
Üç sıçrayışta çıktı.
Ala köpekle ala kedi
İki dostu onu bekleyip,
İyice umutsuzluğa kapılmış,
Çok fazla acıkmışlar.
Temene Koo yetip geldiğinde,
Sahiplerini güçlükle tanıdılar.
Bahadırın görünüşüne şaşırdılar.
Yalanıp, sürtünerek gelince,
Temene Koo dostlarını
Et ve yağla doyurdu.
Ondan sonra üçü
Kovulduklarını unuttular,
Eziyet içindeki hayatlarını da
Unuttular.
Geldikleri yere yönelip,
Evvelki yurtlarına döndüler.
Evvelki yurduna gelince
Kuş kirazı ağacından evinin kapısına
At sürüp geldi.
Annesi Bargaa Bagay
Yabancı bahadır gelince,
Korkarak,
Kuş kirazı ağacı evinden

Çıkpay cajınıp oturdı.		Çıkmayıp gizlendi.
"Ene" dep unçugarda,		"Anne" dediğinde,
Bajın çıgarıp körzö,		Başını çıkarıp baktı ki,
Çındap ta uulı emtir.		Gerçekten de oğluymuş.
Ala taygıl la ala kiyzek kojo emtir.	405	Ala köpekle ala kedi yanındaymış.
Baatır çümin çümingen,		Bahadır elbisesini giymiş,
Erdeñ artık er boltır,		Erden iyi er olmuş,
Onıñ mingen Tekpir-Ceeren		Onun bindiği Tekpir Ceeren
Attañ artık at boltır.		Attan iyi atmış.
Enezi mını körölö,	410	Annesi bunu görünce,
Bajın caykap kaykadı.		Başını sallayıp şaşırdı.
Temene-Koo bolgojın,		Temene Koo ise,
Sol kolınañ altın cüstük sooro tarttı,		Sol elinden altın yüzüğü çekip *çıkardı,*
Alakanına sogup iydi,		Avucuna vurdu,
Altan tüñey baatırlar,	415	Birbirine benzer altmış bahadır,
Altın tondu alıptar,		Altın paltolu alplar,
Küler tondu külükter:		Gümüş paltolu pehlivanlar:
"Neni eder, neni tudar, uul?" -dejip,		"Ne yapalım, neyi tutalım, delikanlı?" -deyip,
Cok cerdeñ çıga kondılar.		Yok yerden çıktılar.
Temene-Koo aydıp turat:	420	Temene Koo şöyle dedi:
"Bu la turgan cerge		"Buraya
Altan altı tolıktu		Altmış altı köşeli
Altın örgöö turgussın –diyt,-		Altın saray yapılsın, dedi,
Ak mal cayzın –diyt,-		Ak mal yayılsın, dedi,
Albatı-con curtasın" –diyt.	425	El, halk yaşasın" dedi.
Temene-Koo baatır		Bahadır Temene Koo
Arı körölö, beri körgölöktö,		İleri geri bakarken,
Altan altı tolıktu		Altmış altı köşeli
Altın örgöö büde berdi,		Altın saray bitiverdi,
Cok cerdeñ mal bütti,	430	Yok yerden hayvan çıktı,
Kıymırajıp turbay kayttı,		Hareketlenip durdular,
Cok cerdeñ con tabıldı,		Yok yerden halk çıktı,
Özök içine tolo berdi.		Vadi içine doluverdi.
Bargaa-Bagay enezi		Annesi Bargaa Bagay
Mını körüp, kaykap turdı.	435	Bunu görüp şaşırdı.
Örgöögö kirip kelgileze,		Saraya girdiğinde,
Altın stoldo bolgojın		Altın masaya
Alama-şikir salıngan,		Meyve yemiş konmuş,
Amtandu kursak çogulgan,		Lezzetli yiyecek yığılmış,
Ne le neme cetkil emtir.	440	Her şey yeterliymiş.

Temene-Koo emdi
Azıyda bolgon öön-bököndi
undıp salgan,
Bargaa-Bagay enezile
Ajangılap oturbay kayttı.
Temene-Koo emdi aydat:
"Kiji-kiyik bolgondo,
Tüktü bolup büdeten,
Kiji boyı cürgende,
Eştü bolup cüreten.
Karatı-kaannıñ altayına
Barıp keltem men –dedi.
Kara-Taacı balazın
Kudalaytam men" –dedi.
Karatı-kaannıñ curtı döön
Kapşay türgen atandı.
Ercinelü Tekpir-Ceeren
Eles edip cürüp iydi.
Altay tübin aylanıjıp,
Alın kolı kazalap,
Teñeri tübin ebirip,
Kiyin budı biyelep,
Karatı-kaannıñ altayına
Kar tuman kaynadıp,
Cedip kelbey bu kanayttı.
Kaan kiji örgöözi
Künniñ közin böktögön,
Kün carkının toktotkon,
Aydıñ közin böktögön,
Ay carkının toktotkon,
Caltırgan mında turdı.
Karatı-kaannıñ çadanına
Adın buulap iyele,
Örgöö ejigin açala,
Kaan curtına kirip keldi.
Tör bajında Karatı-kaan
Kara taygadıy oturdı.
Kirgen baatırdı körölö,
Karatı-kaan kizirep suradı:
"Amadaganıñ bar ba? –dedi.-
Ne kerektü cürgeñ? –dedi,-
Kajı altayga uulangañ?" –dedi.
Temene-Koo karuun aydat:
"Kiji-kiyik tüktü boloton,
Kiji boyı eştü boloton.

Şimdi Temene Koo
Önceden olan huzursuzluğu
unuttu,
Annesi Bargaa Bagay ile
Oturup karnını doyurdu.
Şimdi Temene Koo şöyle dedi:
"Hayvanın vahşisi,
Tüylü yaratılmış,
İnsanın kendisi
Eşli yaratılmış.
Karatı Kağan'ın yurduna
Gidip geleyim, dedi.
Kızı Kara Taacı'ya
Dünür olayım" dedi.
Karatı Kağan'ın yurduna doğru
Hızla yola çıktı.
Kıymetli Tekpir Ceeren
Hızla gözden kayboldu.
Altay dibini dolaşıp,
Ön ayakları şahlanıp,
Göğün dibini dolaşıp,
Arka ayakları coşup,
Karatı Kağan'ın yurduna
Toz kaldırıp,
Yetip geldi.
Kağanın sarayı
Güneşin gözünü kapatmış,
Güneş ışığını perdelemiş,
Ayın gözünü kapatmış,
Ay ışığını perdelemiş,
Burada ışıldayıp duruyordu.
Karatı Kağan'ın at direğine
Atını bağlayıp,
Sarayın kapısını açarak,
Kağanın evine girdi.
Karatı Kağan baş köşede
Kara dağ gibi oturuyordu.
Giren bahadırı görünce,
Karatı Kağan öfkeyle sordu:
"Maksadın ne? dedi,
Niçin geldin? dedi.
Hangi Altay'a gidiyorsun?" dedi.
Temene Koo cevap verdi:
Vahşi hayvan tüylü olur,
İnsansa eşli olur.

Amadagan sagışka cederge,
Kaan balazın kudalap,
Cedip kelgen men edim –diyt.-
Eleñ çaktıñ eki üyege,
Cajın çaktıñ caş üyege
Iraşpas töröön bolorgo
Iraak cerdeñ keldim" –dedi.
Mını ugala, Karatı-kaan
Karsıldada katkırdı,
Kara kaya cemirildi,
Kürsüldede katkırdı,
Küreñ kaya çaçıldı.
Temene-Koonı öçöp-çenep,
Aydıp turbay emdi kayttı:
"Kızımdı kudalap kelgen bolzoñ,
Menim küçim cetpey bardı,-
Taş örgööni aylandıra
Agıp catkan talayıma
Temir kürdeñ salıp ber.
Onıñ soñında Kara-Taacı
Kızımdı alarıñ" –diyt.
Ukkan boyı Temene-Koo
Tışkarı çıkkan boyınça,
Sol kolınañ altın cüstük
Sooro tartıp iyele,
Alakanga altı tarıy
Tuda berbey kayttı.
Altan tüñey baatırlar,
Altın tondu alıptar,
Küler tondu külükter-
Key-kebizin nemeler
Tura cügürbey kanayttı.
"Neni eder, uul?" –deşti.
"Karatı-kaannıñ taş örgöözin
Aylandıra akkan talayına
Temir kürdeñ salaar" –dedi.
Key-kebizin kezerler bargan boylorı
Arı körölö, beri körzö,
Oyto cedip kelgilegen boltır.
"Temir kür belen" –deşti.
Temene-Koo baatır uul
Altın cüstügin kiye saldı,
Key-kebizin kezerleri
Cılıya berbey emdi kayttı.
Karatı-kaan çıgıp körzö,

Maksat akla girince,
Kağan kızını istemeye,
Yetip gelen benim, dedi.
İki nesil boyunca,
Hayat sürdüğü sürece,
Ayrılmaz akraba olmaya
Irak yerden geldim" dedi.
Bunu işiten Karatı Kağan
Kahkahalarla güldü,
Kara kaya yıkıldı,
Alaylı kahkaha attı,
Kahverengi kaya dağıldı.
Temene Koo'ya kinlenip,
Hemen şöyle dedi:
"Kızımı istemeye geldiysen,
Benim gücüm yetmiyor,
Taş sarayın etrafında
Akıp duran nehrime
Demir köprüyü kur.
Ondan sonra Kara Taacı
Kızımı alırsın" dedi.
Bunu işiten Temene Koo
Dışarı çıkar çıkmaz,
Sol elindeki altın yüzüğü
Çekip çıkararak,
Avucuna altı defa
Tutup vurdu.
Birbirine eş altmış bahadır,
Altın paltolu alplar,
Gümüş paltolu pehlivanlar,
Daha niceleri
Hemen ortaya çıktılar.
"Ne yapalım, delikanlı?" dediler.
"Karatı Kağan'ın taş sarayının
Etrafında akan nehrine
Demir köprüyü yapın" dedi.
Pehlivanlar gidip
Göz açıp kapama süresinde
Tekrar geri gelmişler.
"Demir köprü hazır" dediler.
Bahadır delikanlı Temene Koo
Altın yüzüğünü taktı,
İşçi pehlivanları
Hemen ortadan kayboldular.
Karatı Kağan çıkıp baktı ki,

Temir kür büdüp kaltır.
Korkıbas boyı korkıdı,
Caltanbas boyı caltandı.
Altın cüstügi kuulgas dep,
Sezip iybey kanayttı.
Bala berbeze, bazıların
Bilip iybey kanayttı.
"Azırap algan kızımdı
Sendiy uulga berbeste,
Kandıy uulga bereten?" –dep,
Kaan kiji Karatı-kaan
Baatır suragınañ kıyışpadı.
Kara-Taacı balazın
Örgöözine aldırtıp keldi.
Kara-Taacını körgöjin,
Ay caltagı çırayı
Künge tüñey mızıldagan,
Tegerik kara köstöri
Cıldıs keptü surkuragan,
Eki kızıl kaçarı
Soloñı keptü oynogon,
Toguzon ayrı kecegezi
Çoñçoyına sogulışkan.
Körgön boyı Temene-Koo
Küünzegen balanıñ kolınañ,
Calañ bolgon alakanın
Caya tudup, ezendejet,
Calbış keptü caagınañ,
Kabra tudujıp, okşojot.
Kaan kiji Karatı-kaan
Balazın emdi çikpeerdi.
Ejikte turgan malınañ
Tal-ortozın ayrıp berdi,
Ebire catkan albatınañ
Kabortozın bölip berdi,
Cöögön cööjödöñ koştop berdi,
Temene-Koo atanganda,
Türgen-tükey atkardı.
Karatı-kaan bolgojın
Karganıp, aybap aydıp oturdı.
"Uzun kuyruk uyda bütken,
Uyalbas mañday sende bütken.
Amadap balamdı apardıñ,
Ar-cööjömdi koştodıñ.
Altın cüstükke ijenip,
Kaan boyımdı bazındıñ.

Demir köprü yapılmış.
Korkmazdı, korktu,
Geri çekilmezdi, çekildi.
Altın yüzüğün sihirli olduğunu,
Sezdi.
Kızını vermezse, basılacağını
Bilip anladı.
"Büyüttüğüm kızımı
Senin gibi delikanlıya vermeyip de,
Hangi delikanlıya vereceğim?" deyip,
Kağan Karatı Kağan
Bahadırın isteğini geri çevirmedi.
Kızı Kara Taacı'yı
Sarayına aldırttı.
Kara Taacı'ya baktı ki,
Ay gibi parlak yüzü
Güneş gibi parlıyor,
Yuvarlak kara gözleri
Yıldız gibi ışıldıyor,
İki kızıl yanağı
Gökkuşağı gibi oynuyor,
Doksan beleği
Benlerine değiyordu.
Onu gören Temene Koo
İstediği kızın elinden
Yazı gibi elini
Uzatıp, tokalaştı,
Ateşli yanağından,
Sıkıca tutup, öptü.
Kağan Karatı Kağan
Kızını hemen hazırladı.
Kapıdaki hayvanının
Tam yarısını ayırıp verdi,
Çevredeki halkının
Tam yarısını bölüp verdi.
Yığdığı servetinden yükleyip verdi,
Temene Koo yola çıkınca,
Hepsini hemen götürdü.
Karatı Kağan ise
Beddua edip, kızıp söylendi.
"Uzun kuyruk inekte yaratılmış,
Utanmaz alın sende yaratılmış.
Kızımı alıp götürdün,
Servetimi yüklendin.
Altın yüzüğe güvenip,
Kağan hâlimle beni alt ettin.

Mingen adıñdı – Tekpir-Ceerendi		Bindiğin atın Tekpir Ceeren'i
Öltürbezem bolzın –dedi,-		Öldürmezsem ne olayım, dedi,
Cürgen boyıñdı – Temene-Koonı		Temene Koo seni
Bazıp salbazam, bolboy" –dedi.		Öldürmezsem, olmayacak" dedi.
Kaan arbanıp artıp kaldı.	580	Kağan kızıp kalakaldı.
Temene-Koo em bolgojın		Temene Koo ise
Kara taygazı koltıgın köstöp,		Kara dağının koltuğunu gözleyip,
Kara talayı cakazın köstöp,		Kara nehrinin yakasını gözleyip,
Karatı-kaan balazın algan,		Karatı Kağan'ın kızını da alıp,
Cedip kelbey kanayttı.	585	Yetip geldi.
Temene-Koo kelgen boyı		Temene Koo gelince
Odorluga malın salat,		Otlağa hayvanını saldı,
Odınduga conın salat,		Odunlu yere halkını saldı,
Cayım, cakşı curtay beret.		Hür, iyi yaşadı.
Onoydo curtap ol catkajın,	590	O böylece yaşarken,
Ança-mınça bolgon soñında		Bir süre geçtikten sonra
Altın örgöönin tünügine		Altın sarayın bacasına
Kara mürküt koñkıldap,		Kara kartal ötüp,
Uçup kelip, otura tüşti.		Uçarak gelip kondu.
Altan kulaş ak çaazındı	595	Altmış kulaç ak kağıdı
Tünük döön tüjürip iydi.		Bacadan aşağı attı.
Baatır kiji Temene-Koo		Bahadır Temene Koo
Kolına alıp, kıçırıp körzö,		Eline alıp, okudu ki,
Karatı-kaan çiygen boltır.		Karatı Kağan yazmış.
"Ak bıyanım altay ötkön,	600	"Ak hayvanım altayı aştı,
Ar-albatım teñeri ötkön,		Sayısız halkım göğe ulaştı,
Toktodıp bolboy cadım –deptir.-		Durduramıyorum, demiş.
Meniñ curtımnıñ canı orto		Benim yurdumun yanından
Temir çeden tudup berzin,		Demir çit yapsan,
Ejigineñ onıñ bolzo	605	Onun kapısından
Eerlü at aray badar,		Eyerli atın zor gireceği
Tünüginde oyıgınañ		Bacasındaki delikten
Cañıs kuşkaş aray kirer		Bir kuşun zor gireceği
Temir çeden bolzın –deptir.-		Demir çit olsun, demiş.
Taş örgööniñ canı orto	610	Taş sarayın yanına
Temir türme tudup berzin,		Demir zindan yapsan,
Ejigineñ onıñ bolzo		Onun kapısından
Cañıs kiji aray badar,		Bir kişi zor girecek,
Tünüginde oyıgınañ		Bacasındaki delikten
Cañıs kuşkaş aray kirer	615	Bir kuş zor girecek
Temir türme bolzın –deptir.-		Demir zindan olsun, demiş.
Toguzon eki somoktu,		Doksan iki kilitli,
Ceten eki kürçektü		Yetmiş iki sürgülü
Temir çeden le temir türme		Demir çitle demir zindan
Büdürip berzin" –dep	620	Yapsan" diye

biçigen emtir.
Onı kıçırgan Temene-Koo
Altın cüstük sol kolınañ
Sooro tartıp iybey kayttı,
Alakanga altı tarıy
Tuda bergen turbay kayttı.
Altan baatır tura cügürdi.
Altın tondu alıptar,
Küler tondu külükter:
"Neni edeten,uul?" –deşti.
"Karatı-kaannıñ curtında
Temir çeden, temir türme
Türgen barıp tutsın –dedi.-
Kaan kanayda cakarza,
Aytkanınla bıjulap etsin" –dedi.
Altan baatırdı aybılap,
Atkarıp iybey kanayttı.
Ança-mınça bolbodı.
Kaya bagıp körgöjin:
"Temir çeden le temir türme
Büdüp kaldı" dep –cedip keltirler.
Temene-Koo altın cüstügin
Oyto kiyip iyerde,
Baatırları cılıya berdi.
Anañ arı Temene-Koo
Altayına amır-ençü curtay berdi.
Bir kança öy ötköndö,
Karatı-kaan kayın adadañ
Elçi kelbey kanayttı:
"Karatı-kaan kayın adagar
Kapşay kelzin dep ayttırgan
–diyt.-
Toy-cırgal bolup turgan,
Kelip turuşsın dep cakargan" –diyt.
Temene-Koo baatır uul
Ukkança la bolbodı,
Tekpir-Ceeren adın eertep,
Atanıp iybey kayttı.
Temene-Koo kelerde,
Altan kezer adın aldı,
Ceten kezer koltıktadı,
Taş örgöögö kiydirdi.
Tör bajında altı korlu
Altın şirdekke oturgıstı.
Karatı-kaan abakayıla

yazmış.
Onu okuyan Temene Koo
Sol elinden altın yüzüğü
Çekip çıkardı,
Avucuna altı defa
Vurup durdu.
Altmış bahadır ortaya çıktı.
Altın paltolu alplar,
Gümüş paltolu pehlivanlar:
"Ne yapalım, delikanlı?" dediler.
Karatı Kağan'ın yurduna
Demir çitle demir zindanı
Gidip yapın, dedi.
Kağan nasıl emrediyorsa
Söylediği gibi özenle yapılsın" dedi.
Altmış bahadıra emir verip,
Gönderdi.
Çok zaman geçmedi.
Bir de geriye baktı ki:
"Demir çitle demir zindan
Bitti" diye yetip gelmişler.
Temene Koo altın yüzüğünü
Tekrar takınca,
Bahadırları ortadan kayboldu.
Ondan sonra Temene Koo
Altayında rahat, huzurlu yaşadı.
Bir süre geçtikten sonra,
Kaynatası Karatı Kağan'dan
Elçi geldi:
"Kaynatanız Karatı Kağan
Hemen gelsin diye çağırıyor
dedi.
Toy, şölen oluyor,
Gelip bulunsun diye emrediyor" dedi.
Bahadır delikanlı Temene Koo
Duyar duymaz hemen,
Atı Tekpir Ceeren'i eyerleyip,
Yola çıktı.
Temene Koo gelince,
Altmış pehlivan atını aldı,
Yetmiş pehlivan koltukladı,
Taş saraya soktular.
Baş köşede altı kenarlı
Altın keçeye oturttular.
Karatı Kağan'ı eşiyle

Eki canına oturıp aldı.		İki yanına oturdular.
Altan cüzün tamzıktu kursak	665	Altmış türlü baharatlı yemeği
Altın tabakka salıp beret,		Altın tabakta sundular.
Amadap emdi Temene-Koonı		Şimdi Temene Koo'yu
Açu aşla kündüleyt.		Sert içkiyle ağırladılar.
Temene-Koo aracan içip,		Temene Koo aracan içip,
Ereen-tereen bolo berdi.	670	Sarhoş oldu.
Ezirigi caanay berdi.		Sarhoşluğu arttı.
Aştıñ bajı açu aracanga		İçkinin serti aracandan
Añdanıp kelip cıgıldı.		Ağnanıp yıkıldı.
Baatır cıgılıp uyuktaarda,		Bahadır yıkılıp uyuduğunda,
Kaan kijiniñ abakayı	675	Kağanın hatunu
Altın cüstügin uştıp aldı,		Altın yüzüğü çekip aldı,
Sol kolına kiyip aldı.		Sol eline taktı.
Temir çedenge adın suktular,		Atını demir çite soktular,
Ceten eki kürçegin		Yetmiş iki sürgüsünü
Türgen kürçektep iydiler,	680	Hemen sürgülediler,
Temir türmege boyın suktular,		Kendisini demir zindana soktular,
Toguzon eki somogın		Doksan iki kilidini
Türgen somoktop iydiler.		Hemen kilitlediler.
Onıñ soñında Karatı-kaan		Ondan sonra Karatı Kağan
Arnay, Şarnay – eki baatırdı	685	İki bahadırı, Arnay ile Şarnay'ı
Temene-Koonıñ curtına		Temene Koo'nun yurduna
Atkarıp iybey kanayttı.		Gönderdi.
"Ak bıyandı aydazın –diyt,-		"Ak hayvanı sürün, dedi,
Albatı-condı köçürzin –diyt,-		Eli, halkı göçürün, dedi,
Kara-Taacı cañıs balamdı	690	Tek yavrum Kara Taacı'yı
Oyto curtıma ekelzin" –diyt.		Tekrar yurduma getirin" dedi.
Arnay, Şarnay – eki baatırı		İki bahadırı, Arnay ile Şarnay
Ukkança da bolbodı,		Hemen duyar duymaz,
Atanıp cürüp iybey kayttı.		Yola çıktılar.
Ol baatırlar kleetkenin	695	O bahadırların geldiğini
Ala taygıl sesken boyı		Ala köpek sezince
Arka döön kaça berdi.		Dağ yamacına kaçtı.
Ala kiyzek bilgen boyı		Ala kedi bunu bilince
Aral döön cüre berdi.		Ormana doğru gitti.
Arnay, Şarnay kelele,	700	Arnay ile Şarnay gelerek,
Onço cööjöni koştop alıp,		Bütün servetini yükleyip,
Onço maldı aydap alıp,		Hayvanların hepsini sürüp,
Karatı-kaannıñ cañıs kızın		Karatı Kağan'ın tek kızını
Oyto curtına köçürdi,		Tekrar yurduna göçürdüler,
Bargaa-Bagay emegendi	705	İhtiyar Bargaa Bagay'ı
Kuldanar dep kojo apardı.		Kul yapalım diye beraber götürdüler.
Temene-Koo baatır uul		Bahadır delikanlı Temene Koo
Ceti künneñ oygonıp kelze,		Yedi gün sonra kendine geldiğinde,

Aştabagan boyı aştap kaltır,
Suuzabagan boyı suuzap kaltır.
Arı-beri körör bolzo,
Temir türme içinde
Añdanıp catkan emtir.
Temir türmeniñ tübinde
Cañıs kuşkaş aray badar
Kiçinek oyıktañ
Künniñ çogı körünet.
Boyı etken temir türmege
Boyın uk sugup saltırlar.
Sol kolın karmap iyze,
Altın cüstügi cok boluptır.
Iylabas boyı Temene-Koo
Büün künge ıylap turdı.
Komıdabas boyı Temen-Koo
Türmede otırıp, komıdadı.
"Aştıñ bajı arakını
Ne kerektü içtim men? –diyt.-
Baatır da bolzom –diyt,-
Arakı meneñ caan emtir –diyt.-
Mındıy tübekke tüşkenim
Eziriktegi cürüm" –dedi.
Tekpir-Ceeren adı bolzo
Temir çedende kada bergenin
Sezip, komıdap oturdı:
"Ercinelü ceeren adımdı
Neniñ uçun boş salbadım?
Boyım ölzöm, adım ölör bö?" –diyt.
Baatır türmede catkajın,
Curamaldıy ceeren bıyan
Adınıñ tügi tokım ödüp,
Calmajına könök ilgediy,
Eki közine kuskun töröödiy,
Tört sanı bakana keptü,
Töbö-beli kamçı keptü,
Arıktagan turbay kayttı.
Temene-Koo boyı emdi
Erdiñ çaçı börük ötkön,
Altın bolup sargargan,
Artay bergen oturdı.
Ala taygıl la ala kiyzek
Eezi tübekke tüşkenin,
Emdi şıralap catkanın
Sespes cerdeñ sezip iygen,

Acıkmayan bedeni acıkmış,
Susamayan bedeni susamış.
Etrafını incelediğinde,
Demir zindanın içinde
Yuvarlanıp yatıyormuş.
Demir zindanın dibinde
Tek kuşun zorla girebileceği
Küçücük oyuktan
Gün ışığı göründü.
Kendi yaptığı demir zindana
Kendisini sokmuşlar.
Sol eline baktı ki,
Altın yüzüğü yokmuş.
Ağlamayan Temene Koo
Bugün ağladı.
Şikâyet etmeyen Temene Koo
Zindanda oturup, şikâyetlendi.
"İçkinin sertini
Niçin içtim ben? dedi.
Bahadır da olsam, dedi,
İçki benden güçlüymüş, dedi.
Bu felakete düşmemin sebebi
İçkidir" dedi.
Tekpir Ceeren atınınsa
Demir çitte bağlandığını
Sezip, şikâyetlendi.
"Kıymetli kızıl atımı
Niçin bırakıp göndermedim?
Ben ölsem, atım niçin ölsün?" dedi.
Bahadır zindandayken,
Resim gibi kızıl hayvanın
Atının tüyü eyer keçesinden uzayıp,
Kıçına kova takılmış gibi,
İki gözünde kuzgun yuvalamış gibi,
Dört yanı sırık gibi,
Tepesi, beli kamçı gibi
Zayıflamıştı.
Temene Koo ise
Er saçı börkünü aşıp uzamış,
Altın gibi sararmış,
Dağılmış oturuyordu.
Ala köpekle ala kedi
Sahiplerinin felakete düştüğünü
Şimdi ıstırap içinde olduğunu
Sezilmez yerden sezip,

Bilbes cerdeñ bilip iygen,		Bilinmez yerden bilip,
Karatı-kaannıñ altayına	755	Karatı Kağan'ın Altay'ına
Cedip kelip, bazıp cüret.		Yürüyerek gelip yettiler.
Kaan kijiniñ örgööziniñ		Kağanın sarayının
Tünügine çıgıp alala,		Baca deliğine çıkarak,
Ala kiyzek ugup oturza,		Ala kedi oturup dinledi ki,
Temene-Koonı temir türmege,	740	Temene Koo'yu demir zindana,
Tekpir-Ceerendi temir çedenge		Tekpir Ceeren'i demir çite
Sugup, kıynagan emtirler.		Sokup, eziyet etmişler.
"Torolop boylorı ölör" –dep,		"Açlıktan ölürler" diye,
İjengilep oturgılayt.		Emin şekilde konuştu.
Eeziniñ altın cüstügin	745	Sahibinin altın yüzüğünü
Kaan kijiniñ abakayı		Kağanın eşi
Sol kolına sugup altır.		Sol eline takmış.
Mını körgön ala kiyzek		Bunu gören ala kedi
Ala taygılga kelele,		Ala köpeğin yanına gelerek,
Tökpöy-çaçpay onçozın	750	Hepsini bir bir döküp saçmadan
Kuuçındap berbey kayttı.		Anlattı.
Ala taygıl aralga kirip,		Ala köpek ormana girip,
Bir koyondı tudup ekeldi.		Bir tavşanı tutup getirdi.
Ala kiyzekke bererde,		Ala kediye verdiğinde
Kiyzek temir türme üstine	755	Kedi demir zindanın üstüne
Çıga berbey kanayttı.		Hemen çıktı.
Kuşkaş badar tünükteñ		Bir kuşun sığacağı delikten
Koyondı kertip tüjüret.		Tavşanı parçalayıp attı.
Cer çeçegin culup kelip,		Yeryüzünün çiçeğini toplayarak gelip,
Çeden oyıgınañ tüjüret.	760	Çitin oyuğundan attı.
Eski könök curttañ taap,		Köyden eski bir kova bulup,
Kıncızınañ tiştenip aldı.		Alıp kulpunu dişledi.
Talaydañ suu suzup ekelip,		Nehirden su doldurarak getirip,
Temir türmeniñ tünügineñ,		Demir zindanın deliğinden,
Temir çedenniñ oyıgınañ	765	Demir çitin oyuğundan
Urup turar emdi boldı.		Şimdi boşalttı.
Ala taygıl la ala kiyzek		Ala köpekle ala kedi
Boylorı da kursak cibey,		Kendileri bile yemek yemeden
Temene-Koonı adı-boyıla		Temene Koo'yla atını
Ulay azırap, sugarıp turdı.	770	Devamlı, besleyip, su verdiler.
Onoyıp cürüp, bir künde		Böylece günlerden bir gün
Ala kiyzek bolgojın		Ala kedi
Küzürüm ortozına kirip alıp,		Gübre yığınının ortasına girip,
Karatı-kaannıñ abakayın		Karatı Kağan'ın eşini
Örö ködürilip bolbos edip,	775	Ayağa kalkamaz edip,
Biytle, kurtla tarmadadı.		Bitle, kurtla büyü yaptı.
Toguzon kat torko tonı		Doksan kat ipek paltosu
Tozulıp bolbos biyttü boldı,		Temizlenemeyecek kadar bitlendi,
Altın-sarı bıcırkay çaçı		Altın sarısı kıvırcık saçı

Agıp oturar biyttey berdi.
Kiyzek tünükteñ körüp oturza
Abakay kiji argazın tappay,
Ejigin kürçektep alala,
Bastıra kiyimdi çeçele,
Otko kaktap otura berdi,
Çaçın içkeri cazap salıp,
Tarakla tarap oturdı.
Altın cüstügin uştıyla,
Stoldiñ üstine salıp koytır.
Togus kulaktu küler kazanla
Üstineñ kömrö böktöp koytır.
Emegen taranıp oturarda,
Ala kiyzek kelele,
Ala taygılga kuuçındap berdi.
"Arga-korgo tappadım –diyt.-
Akır, emdi ne bolor?" –diyt.
Ala taygıl la ala kiyzek
Cılıjıp emdi bardılar.
Abakaydiñ kürçektü ejigin
Kapçalınañ açıp kirdiler.
Abakay taragan çaçı ötküre
Olordı körböy oturarda,
Taygıl kazannıñ kulagınañ
Tumçugıla türtele, ködürdi,
Altın cüstükti kapşayınañ
Kiyzek alala, mañtay berdi.
Eeçiy taygıl surt etti.
Kaannıñ şaltañ abakayı
Açu-koron kışkırdı.
"Almın-çulmun baatırlar –diyt,-
Ala taygıl la ala kiyzek
Altın cüstükti apardı –diyt.-
Kapşay tudup öltüriger!" –dedi.
Almın-çulmın baatırları,
Abakay kıygızı ugularda,
Kapşayınañ barıp bedredi,
Ala taygıl la ala kiyzekti
Altayınañ bedrep tappadı.
Anañ arı bolgojın
Caan talaydı keçkende,
Ala taygıl adı bolot,
Ala kiyzek minip alat,
Caan tayganı aşkanda,
Ekü eeçijip kaçıp cüret.

Bitlerle doldu.
Kedi baca deliğinden baktı ki,
Kadın çaresiz kalıp,
Kapının sürgüsünü çekerek,
Bütün elbiselerini çıkarıp,
Ateşe attı,
Saçını öne eğip,
Oturup tarakla taradı.
Altın yüzüğünü çıkararak,
Masanın üstüne koymuş.
Dokuz kulplu bronz kazanla
Üstünü iyice kapatmış.
Kadın taranıp dururken,
Ala kedi gelerek,
Ala köpeğe olanları anlattı.
"Çare bulamadım, dedi.
Şimdi ne olacak?" dedi.
Ala köpekle ala kedi
Sürünerek gittiler.
Kağan eşinin sürgülü kapısının
Kilidini açıp girdiler.
Kadın dalgın şekilde saçını tararken
Onları göremedi,
Köpek kazanın kulpundan
Burnuyla tutarak kaldırdı,
Altın yüzüğü hızla
Kedi alarak, koştu.
Peşinden köpek kayboldu.
Kağanın çıplak eşi
Acı acı bağırdı.
Kurnaz bahadırlar dedi.
Ala köpekle ala kedi
Altın yüzüğü çaldılar, dedi.
Hemen tutup öldürün!" dedi.
Kurnaz bahadırları
Kağan eşinin bağırtısını duyunca
Hızla gidip aradılar,
Ala köpekle ala kediyi
Yurtlarında arayıp bulamadılar.
Ondan sonraysa
Büyük nehri geçerken,
Ala köpek atı oldu,
Ala kedi ona bindi,
Büyük dağı geçerken,
İkisi peşpeşe kaçtılar.

Ança-mınça bolgondo,	825	Bir süre geçtikten sonra,
Ala taygıl la ala kiyzek		Ala köpekle ala kedi
Karatı-kaannıñ curtına		Karatı Kağan'ın yurduna
Oyto kelbey kanayttılar.		Tekrar dönüp geldiler.
Temir türmeniñ üstine		Demir zindanın üstüne
Kiyzek tarmaktap çıgala,	830	Kedi tırmanarak çıkıp,
Altın cüstükti tünügineñ		Altın yüzüğü baca deliğinden
Tüjürip iybey kanayttı.		Aşağı attı.
Altın cüstükti algan boyı		Altın yüzüğü alınca
Temene-Koo süündi,		Temene Koo sevindi,
Al sagıjı caradı.	835	İyice umutlandı.
Sol kolına sugala,		Sol eline takıp,
Sooro tartıp kelele,		Tekrar geri çıkararak,
Alakanga altı tarıy sogup iyerde,		Avcuna altı kez vurunca,
Altan baatır tura cügürdi.		Altımış bahadır ortaya çıktı.
Altın tondu alıptar,		Altın paltolu alplar
Kümüş tondu külükter:	840	Gümüş paltolu pehlivanlar:
"Neni edeten, uul?" –deşti.		"Ne yapalım, delikanlı?" dediler.
"Temir türmedeñ meni çıgarzın,		"Demir zindandan beni çıkarın,
Temir çedenneñ adım çıgarzın"–dedi.		Demir çitten atımı çıkarın" dedi.
Temir türmeni cara teep,		Demir zindanı yıkıp,
Temir çedendi cemire tartıp,	845	Demir çiti parçalayıp,
Temene-Koo la Tekpir-Ceerendi		Temene Koo ile Tekpir Ceeren'i
Çıgarıp albay kanayttılar.		Çıkarıp aldılar.
"Emdi neni edeten bis?" –diyt.		"Şimdi ne yapalım biz?" dediler.
Arnay, Şarnay aydap ekelgen		Arnay, Şarnay'ın sürüp getirdiği
Ak bıyanım ejiginde bolzın,	850	Ak hayvanım kapısında olsun,
Albatı-conım cerimde bolzın,		Elim, halkım yurdumda olsun,
Ar-cööjöm ordına catsın,		Servetim yerine dönsün,
Algan ejim le emisken enemdi		Aldığım eşimle emziren anamı
Curtıma aparıp salzın" –dedi.		Yurduma götürün" dedi.
Arı körölö, beri körgölöktö,	855	Göz açıp kapama süresinde,
Altan baatır cede keldi:		Altmış bahadır yetip geldi:
"Aytkanıgar büdürdis –deşti.-		Sözünüzü yerine getirdik, dediler.
Emdi neni edeten?" –deşti.		Şimdi ne yapalım?" dediler.
Kara sanaalu Karatı-kaandı,		Kara düşünceli Karatı Kağan'ı
Kojo oturgan abakayın,	860	Birlikte yaşadığı eşini,
Almın-çulmun baatırların		Kurnaz bahadırlarını
Meniñ közimçe cogoltıgar,		Gözümün önünde yok edin,
Cetkerlü curdın cemiriger" –dedi.		Korkunç yurdunu dağıtın" dedi.
Key-kebizin baatırlar		Güçlü bahadırlar
Ukkança la bolbodı,	865	Bunu duyar duymaz,
Karatı-kaannıñ altayın		Karatı Kağan'ın yurdunu
Curtı cokko cemirip saldı,		Bir ev kalmamacasına yıktı,
Curunı cokko tepsep saldı.		Toz duman ettiler.

Kaannıñ boyın cok ettiler,		Kağanın kendisini öldürdüler,
Temene-Koo em bolgojın	870	Bundan sonra Temene Koo
Altın cüstügin kiyip iydi,		Altın yüzüğünü taktı,
Altan baatır cılıya berdi.		Altmış bahadır kayboldu.
Kaannıñ bajına cetkende,		Kağanı böylece yok ettikten sonra,
Temene-Koo canıp kelip,		Temene Koo dönüp gelerek,
Amır-ençü curtay berdi.	875	Rahat, huzurlu yaşadı.
Ala öñdü taygıldıñ		Ala renkli köpeğin
Kuyrugı sırayıp semirip,		Kuyruğu semirip dikleşti,
Ala tüktü kiyzektiñ		Ala tüylü kedinin
Tügi artabay carandı.		Tüyü güzelleşti.
Aydar sözim tügene berdi.	880	Söyleyeceklerim tükendi.

KARA-TAACI KIS

Koo tayganıñ koltıgında,		Güzel dağın koltuğunda,
Kök talaydıñ cakazında,		Gök nehrin yakasında,
Çobrala capkan çadırlu,		Kabukla örtülmüş evli,
Köö-kara eçkilü	5	Kara keçili,
Kara-Taacı kıs bala		Kara Taacı genç kız
Aldınañ boyı curtap cattı.		Hep burada yaşadı.
Ada-enezi olcodo öldi.		Babası, annesi esarette ölmüştü.
Emdige cetire cadarda,		Şimdiye kadar yaşadı da,
Ejigineñ iyt kirbedi.	10	Kapısından it girmedi.
Kün kojulgança cadarda,		Gün eşitlenene kadar yaşadı da,
Ayıldap kiji kelbedi.		Misafir kimse gelmedi.
Çobra çadır ejiginde,		Ağaç kabuğu kapısında,
Ayrı agaş çakızında		Ağaç dalından at direğinde
Köö-kara eçkizi turdı.	15	Kara keçisi durdu.
Saagan südi em boloton,		Sağılan sütü ilâç olan,
Cügürük kara eçki boldı.		İyi koşan kara keçiydi.
Saagan südi talay keptü,		Sağılan sütü nehir gibi,
Alkı boyı tayga keptü,		Serveti (keçisi) dağ gibi,
Calañdap emdi bazıp cüret.	20	Yalanıp dolaştı.
Ceten ayrı müüzi		Yetmiş çatallı boynuzu
Teñeri kögin erep turat.		Göğe ulaşıyordu.
Ceten kulaş kuyrugı		Yetmiş kulaç kuyruğu
Kök Altaydı calmap turat.		Gök Altay'ı süpürdü.
Eki ayrı tuygagı	25	İki ayrı toynağı
Cer kırtıjın kodorıp,		Yerin toprağını söküp,
Teñeri örö çaçıp turdı,		Göğe yukarı saçtı,
Cañmaragı onıñ bolzo,		Onun arka tüyleri ise,
Teñeriniñ ak buludın		Göğün ak bulutunu
Arı-beri calmap turdı.	30	İleri geri savurdu.
Kara-Taacı kıs bala		Genç kız Kara Taacı
Kün carkını keberlü,		Gün ışığı yüzlü,
Koo kırlañ tumçuktu		Dağ yamacı burunlu
Büdün kiliñ kabaktu		Kadife kaşlıydı,
Ceten cüzün tamzıktu,	35	Yetmiş çeşit baharatla,
Askan ajı aştañ tatu,		Pişirdiği yemeği lezzetli,
Omok boyı curtap cattı.		Huzurlu yaşadı.
Tañdaktalıp tañ adarda,		Güneş doğmaya başlayıp tan attığında,
Kün aldına tuman turup,		Güneşin önüne sis durup,
Künniñ közin böktöp iydi.	40	Güneşin gözünü kapattı.
Künniñ közi böktölgöndö,		Güneşin gözü perdelenince,
Ay karañuy tün kirerde,		Ay karanlığında gece olunca,
Ceten tayga arı canında		Yetmiş dağın öte yanından
Tibirt-tabırt uguldı.		Ayak sesleri duyuldu.

Cer-teñeri kürküregendiy,
Açu-koron kıygı çıktı.
Köö-kara eçki deze
Sol kulagın solıy salıp,
Oñ kulagın olıy salıp,
Emdi mında tıñdap turdı.
Kara-Taacı kıs bala
Körüp turar bolgojın,
Kara tayga koltıgınañ
Kıygı-kışkı bojotkon,
Boro tuman borlodıp,
Kara toozındı kaynadıp,
Bir baatır kelip cadat.
Borbıy emçektü boro beeni
Tudup mokop cürgen emtir.
Teep kelgen cerineñ
Teebürdiy cer üzülgen.
Bazıp kelgen cerineñ
Baspaktıy taş oodılgan,
Temir-Bökö baatır
Ceten kulaş ces armakçını
Sol kolına tudunıptır.
Borbıy emçektü boro beeni
Cıldık cerdeñ sürgen emtir.
Kök talaydıñ beltirine
Köö tayganıñ koltıgına
Tozup kelip, boro beezin
Cük araydañ tudup aldı.
Kara-Taacı kıs balanıñ
Çobra aylın köstöp keldi.
Ayrı agaş çakızına
Boro beeni buulap saldı.
Ayıldap kelgen baatır kiji
Caman çobra ayıldıñ
Carçaa ejigin aça tartıp,
Emdi mında kirip keldi.
Kiyis börügin uşta tartıp,
Kara-Taacı kıs balanı
Körgön boyı ezendeşti.
Çobra çadırdıñ ulaazına
Turgan cerine otura tüşti.
Kara-Taacı kıs bala
Baatırdı körüp, çoçıy berdi.
"Ezen, ezen, akam! –dedi.
Kajı Altaydañ keldeer?

Gök gürüldüyormuş gibi,
Acı bağırtılar çıktı.
Kapkara keçi ise
Sol kulağını sola çevirip,
Sağ kulağını sağa çevirip,
Hemen durup dinledi.
Genç kız Kara Taacı
Bakıp gördü ki,
Kara dağın koltuğundan
Naralar atan,
Boz sisi savurup,
Kara tozu kaynatıp,
Bir bahadır geliyor.
Kırba gibi memeli boz kısrağı
Tutup hâlsiz düşürmüş.
Teperek geldiği yerlerden
Çadırı örten keçe gibi toprak kopmuş.
Bastığı yerlerden
Değirmen taşı gibi taş kopmuş,
Bahadır Temir Bökö
Yetmiş kulaç halatını
Sol eliyle tutmuş.
Kırba memeli boz kısrağı
Bir yıllık yerden sürmüş.
Gök nehrin kıyısına
Kara dağın koltuğuna
Bekleyip, boz kısrağını
Güçlükle tutup aldı.
Genç kız Kara Taacı'nın
Ağaç kabuğu evine yöneldi.
Ağaç dalından at direğine
Boz kısrağı bağladı.
Misafir gelen bahadır
Kötü ağaç kabuğundan evin
Ağaçtan kapısını açıp,
Hemen içeri girdi.
Keçe börkünü çıkarıp,
Genç kız Kara Taacı'yı
Görünce selamlaştı.
Ağaç kabuğundan evin önüne
Durduğu yere oturdu.
Kara Taacı genç kız
Bahadırı görünce ürktü.
"Selam, selam, ağam! dedi.
Hangi Altay'dan geliyorsunuz?

Kajı cerge atandaar?	90	Nereye gidiyorsunuz?
Kandıy kaannıñ kijizi ediger?" dep,		Hangi kağanın insanısınız?" diye,
Kara-Taacı surap turdı.		Kara Taacı sordu.
Attu-çuulu Temir-Bökö		Anlı şanlı Temir Bökö
Karuuzın kapşay aydıp turdı:		Cevabını hızla verdi:
"Ceti tayga ajuzın ajıp,	95	"Yedi dağın aşıdını aşıp,
Ceten talay keçüzin keçip,		Yedi nehrin geçidini geçip,
Bay-Bülütüy Sadu kaannıñ		Bay Bülütüy Sadu kağanın
Altayınañ kelgen edim.		Altay'ından geldim.
Koylop cüreten koyçı edim,		Koyun güden koyun çobanıydım.
Maldap cüreten malçı edim.	100	Sığır güden sığır çobanıydım.
Bay-Bülütüy-Sadu kaannıñ		Bay Bülütüy Sadu kağanın
Mal maldaytan calçızı men.		Hayvanını otlatan çobanıydım.
Borbıy emçektü boro beeni		Kırba memeli boz kısrağı
Tudup ber dep aybılagan.		Tutup ver diye emretti.
Cerdiñ üstin aylandıra	105	Yerin üstünü çepeçevre
Ceti konok sürgen edim.		Yedi gün boyunca sürdüm.
Aştabagan boyım aştadım,		Acıkmazdım acıktım,
Arıbagan boyım arıdım" –dedi.		Yorulmazdım yoruldum" dedi.
Onı ukkan Kara-Taacı		Onu dinleyen Kara Taacı
Oturgan cerineñ turup keldi,	110	Oturduğu yerden kalktı,
Tört kulaktu küler kazandı		Dört kulplu bakır kazanı
Aralcınga azıp iydi.		Ateşe astı.
Ayıldap kelgen baatırga		Misafir gelen bahadıra
Üstü-cuulu köçözin		Yağlı yarma çorbasını
Altın ayakka urup berdi.	115	Altın kâseye koyup verdi.
Semis maldıñ edineñ		Semiz hayvanın etinden
Küler tabakka salıp berdi.		Bronz tabağa koyup verdi.
Ayıldap kelgen ayılçı baatır		Misafir gelen bahadır
Kıstıñ bergen solun ajın		Kızın verdiği değişik yemeği
Amzap içip oturdı.	120	Oturup yedi.
Kursak içken Temir-Bökö		Yemeği yiyen Temir Bökö
Kara-Taacı kıska ayttı:		Kara Taacı'ya şöyle dedi:
"Salgan ajaar tatu boltır,		"Yemeğiniz lezzetliymiş,
Aytkan sözöör ödü boltır.		Sözünüz keskinmiş.
Üstü-cuulu aş cidim.	125	Yağlı yemek yedim.
Aştagan boyım toyındım".		Acıkmıştım doydum."
Alkış söstörin aydala,		Hayır dua ederek,
Süüri çadır ayıl ejigin		Sivri çadır evin kapısını
İyinile açıp, çıga berdi.		Omuzuyla açıp çıktı.
Ceten kulaş tiskindi	130	Yetmiş kulaç dizgini
Ayrı çakıdañ çeçe tarttı.		Ağaç dalı at direğinden çözdü.
Attu-çuulu boro beege		Anlı şanlı boz kısrağa
Türgen emdi minip iydi.		Hızla binip gitti.
Bay-Bülütüy-Sadu kaannıñ		Bay Bülütüy Sadu kağanın

Altayın köstöp uça berdi.
Kelgen izi artıp kaldı,
Bargan izi cok boldı.

Sadu-kaannıñ cerine
Temir-Bökö cedip keldi.
Cıldık cerdeñ kıygırdı,
Aylık cerdeñ kışkırdı.
"Köö tayganıñ koltıgında
Köö-kara eçki maldu
Kara-Taacı kıs catkan.
Ogo ayıldap cürele,
Aştıñ cakşızın amzadım,
Aştagan boyım toyındım.
Baydıñ malın maldabazım,
Bayga calçı bolbozım,
Taacı kıska baratam,
Onıla kojo curtaytam!"
Onı ukkan Sadu-kaan
Ayrı caagın çaynandı.
Açu-koron kıygırıp iydi.
Cer üstindegi ceten kezer
Tekşi cuulıp kelgiledi,
Altay üstinde altan baatır
Bastırazı mında kelgiledi.
Ceten tüñey cayzañdar,
Altan tüñey baatırlar
Sadu-kaannıñ aldına
Mında kelgen turdılar.
Tize büktep otırgıladı,
Tili caynap suragıladı:
"Adı çıkkan kaanıbıs!
Colı çıkkan kezeribis!
Ölör salım boldı ba?
Özör salım keldi be?
Kıl tırmaktu arlan-tarlan
Börüler öñi köründi be?
Kurç cıdalu alıp kezerdiñ
Baatır cüzi köründi be?
Neniñ uçun kıygırdıgar?
Ne uçurlu aldırttıgar?"-dep,
Erep-caynap surap turdılar.
"Adı çıkkan baatırlarım,
Colı çıkkan kezerlerim!
Meniñ sözimdi ugıgar!
Köö tayganıñ koltıgında,

Altayına doğru uçtu.
Geldiği izi kaldı,
Gittiği izi yok oldu.

***

Sadu Kağan'ın yerine
Temir Bökö yetip geldi.
Bir yıllık uzaktan bağırdı,
Bir aylık uzaktan haykırdı.
"Kara dağın koltuğunda
Kara keçiden hayvanı olan
Kara Taacı kız yaşıyor.
Ona misafir olup,
Yemeğin iyisini yedim,
Acıkmış karnımı doyurdum.
Zenginin malını otlatmam,
Zengine ırgat olmam,
Taacı kızın yanına gideceğim,
Onunla evleneceğim!"
Onu işiten Sadu Kağan
Yanağının içini ısırdı.
Acı acı bağırdı.
Yeryüzündeki yetmiş pehlivan
Toplanıp geldiler,
Altay üstündeki altmış bahadır
Hepsi buraya geldi.
Birbirine benzer yetmiş cayzan,
Birbirine benzer bahadırlar
Sadu Kağan'ın önüne
Gelip durdular.
Diz büküp oturdular,
Yalvarıp sordular.
"Adı şanlı kağanımız!
Meşhur pehlivanımız!
Kaderde ölmek mi var?
Kaderde yaşamak mı var?
Keskin tırnaklı hayvanlar
Kurdun rengi mi göründü?
Sivri kargılı alpın
Bahadır yüzü mü göründü?
Niçin bağırdınız?
Bizi ne amaçla çağırdınız?" diye,
Yalvarmaklı sordular.
"Adı şanlı bahadırlarım,
Meşhur pehlivanlarım!
Benim sözümü dinleyin!
Kara dağın koltuğunda,

Kök talaydıñ beltirinde,
Kara-Taacı kıs bala
Cañıskan curtap cadırı.
Saagan südi em boloton,
Turgan boyı at boloton
Kara eçki attu dejet.
Kara-Taacı kıs bala
Cerdiñ aldın ceektegen
Ceten kaannıñ colın biler.
Altay tübin akalagan
Altan kezer cerin biler.
Öksüs catkan cañıs boyı
Surtuldagan kıs – dedi.
Askan ajı tatu tañma.
Aytkan sözi ödü tañma.
Onıñ Altayına barıp keledim!"
Onoydo aytkan Sadu-kaan
Semis sarı corgonı
Türgen-tükey eertedi.
Ak köböñ tokım saldı,
Kara öñdü kecim saldı,
Küler temir eer saldı,
Tolgomolu kuyuşkandı
Tolgoy tudup cıldırdı.
Töş koloñı törtön koloñ,
Alın koloñı altan koloñ,
Cüs koloñdı tooloy tarttı,
Corgo-sarını eertep aldı.
Altan çeçekti üze tartıp,
Aracan edip taptadı,
Ceten çeçekti üze tartıp,
Korocon edip taptadı.
Terek bürin cula tartıp,
Tere tajuur edip aldı.
Kayıñ bürin cula tartıp,
Kara tajuur cepsep aldı.
Suunıñ tajın tooloylo,
Möñün edip karmandandı.
Tuunıñ tajın tooloylo,
Altın edip karmandandı.
Ceten çardı öltürele,
Tizip alıp artındı.
Törtön irik öltürele,
Taarga salıp böktördi.
Sadu-kaan bolgojın
Sarı-corgozın buura tarttı.

Gök nehrin kıyısında,
Genç kız Kara Taacı
Tek başına yaşıyor.
Sağdığı sütü ilâçtır,
Kendisi at gibi olan
Kara keçiden atlı diyorlar.
Genç kız Kara Taacı
Yerin altını yöneten
Yetmiş kağanın yolunu bilir.
Altay'ı idare eden
Altmış pehlivanın yerini bilir.
Öksüz kalıp yalnız yaşayan
Endamlı kızdır, dedi.
Yaptığı yemek lezzetli mel'un.
Söylediği sözü keskin mel'un.
Onun Altayına gidip geldim!"
Bunları söyleyen Sadu Kağan
Semiz rahvan atını
Hemen eyerledi.
Ak pamuktan eyer keçesini koydu,
Kara renkli deriyi eyerin altına koydu,
Demir eyerini koydu,
Dolamalı kuskunu
Dolayıp geçirdi.
Kırk döş kolanını,
Altmış ön kolanını,
Yüz kolanı sayıp çekti,
Corgo Sarı'yı eyerledi.
Altmış çeşit çiçeği koparıp,
Aracan içkisi yaptı,
Yetmiş çeşit çiçeği koparıp,
Korocon içkisi yaptı.
Kavak ağacının yaprağını yolup,
Deri tulum yaptı.
Kayın ağacının yaprağını yolup,
Kara tulum yaptı.
Nehrin taşını sayarak,
Büyüyle gümüş yaptı.
Dağın taşını sayarak,
Büyüyle altın yaptı.
Yetmiş öküzü öldürerek,
Dizip yüklendi.
Kırk koçu öldürerek,
Torbalayıp ağzını bağladı.
Sadu Kağan böylece
Sarı Corgo'sunu çevirdi.

Köö tayganıñ koltıgına
Kök talaydıñ cakazına
Atanıp iybey emdi kayttı.
Köö tayganıñ bajına
Mingen adı Sarı-corgo
Saltın keptü uçup çıktı.
Ceten ayrı kök talay
Üç büktelip kaynap cadat.
Muñ tolıktu köö tayga
Üç üyelü mında turat.
Çobra ayıldıñ ejiginde
Ayrı agaş çakıda
Ceten caştu kara eçki
Tekpelcip turganı köründi.

Kara dağın koltuğuna
Gök nehrin yakasına
Atlanıp yola çıktı.
Kara dağın başına
Bindiği atı Sarı Corgo
Rüzgâr gibi uçarak çıktı.
Yetmiş kollu gök nehir
Üç defa kıvrılıp coştu.
Bin taraflı kara dağ
Üç parçalı burada duruyordu.
Ağaç kabuğu evin kapısında
Ağaç dalından at direğinde
Yetmiş yaşındaki kara keçinin
Yürüdüğü göründü.

***

Sarı-corgo atka mingen
Bülütüy-Sadu kaannıñ
Sanangan kara sagıjin,
Salkın oşkoş corıgın,
Öçö-çenep kelgenin
Kara-Taacı kıs bala
Bilbes cerdeñ bilip oturdı.
Süüri çadırdıñ tünügineñ
Cülünçe ıştı burladıp iydi.
Togus kulaktu çoy kazandı
Ködürip alıp otko astı.
Toguzon cüzün kursaktardı
Tamzıktañ kojup kaynattı.
Atkan ogı baştañ canbas,
Aytkan sözi biydeñ canbas
Sadu-kaan baatır deze
Ayılga kiydire bazıp keldi.
"Ezen, ezen, kızım! –dedi.
Amır, amır, balam!" –dedi.
Kara-Taacı kıs bala:
"Ezen" deerde, emdi ayttı:
"Ezen bolzo, ezen le bolgoy,
Balaar bolgonım bilbeydim.
Amır bolzo, amır la bolgoy,
Aldı-kiyin körgöy" –dedi.
Onı ukkan Sadu-kaan
Cabızap kelip, otura berdi.
Ceten cüzün kursaktarın,
Tere tajuurda aracanın,
Altan cüzün tamzıktu aştı
Alıp, mında turgustı.

Sarı Corgo ata binen
Bülütüy Sadu kağanın
Kara düşüncesini,
Rüzgâr gibi yol alışını,
Kötü niyetle geldiğini
Genç kız Kara Taacı
Bilinmez yerden bildi.
Sivri çadırın bacasından
İnce dumanı saldı.
Dokuz kulplu demir kazanı
Kaldırıp ateşe astı.
Doksan çeşit yiyeceğe
Baharat katıp kaynattı.
Attığı oku baştan dönmez
Söylediği sözü beyden dönmez
Sadu Kağan bahadır ise
Gelip eve girdi.
"Selam, selam kızım! dedi.
Rahat ol, rahat ol, yavrum!" dedi.
Genç kız Kara Taacı
"Selam" diyerek konuştu:
"Selamınıza selam da
Çocuğunuz olduğumu bilmiyordum.
Rahatsa rahat da
Sonrasını görelim" dedi.
Onu işiten Sadu Kağan
Eğilip oturdu.
Yetmiş çeşit yemeğini,
Deri mataradaki içkisini,
Altmış baharatlı aşını
Alıp, ortaya koydu.

"Kara tayga adam bolgon,		"Kara dağ babam oldu,
Kara talay enem bolgon.		Kara nehir annem oldu.
Kança cılga cadarımda,		Yıllarca yaşadım da,
Kara cañıs boyım bolgom,		Hep tek başımaydım,
Aylu-kündü altayıma	275	Aylı, güneşli yurduma
Altın tondu baatır kiji		Altın paltolu bahadırın
Aktu cerge töröönim dep,		Sebepsiz yere akrabam deyip,
Ayıldap kelerin bilbedim" –dep,		Misafir gelişini anlamadım" diye,
Kara-Taacı aydala,		Kara Taacı böyle konuşarak,
Sadu-kaannıñ tajuurın	280	Sadu Kağan'ın tulumunu
Koldorıla bektep tuttı.		Elleriyle sıkıca tuttu.
Tör bajına ekelele,		Baş köşeye getirerek,
Altı kırlu altın çööçöygö		Altı kenarlı altın kadehe
Bir çööçöydöñ urup alıp,		Bir kadeh dolusu doldurup,
Bir kijige cetirip keldi.	285	Bir kişiye verdi.
"Aş eezin tanıbas,		"Yemeğin sahibini tanımayan,
Baş meezin tanıbas.		Başın beynini tanımaz.
Boyıgar da ekelgen bolzogor,		Kendiniz getirdiyseniz,
Amzagar" –dep aybıladı.		Tadına bakın" dedi.
Sadu-kaan algan boyı	290	Sadu Kağan alınca
Tübine cetire cudup iydi.		Dibine kadar içti.
Altın çööçöydi oyto alıp,		Altın kadehi tekrar alıp,
Kara-Taacı kıs bala		Genç kız Kara Taacı
Bir çööçöydi urup içti,		Bir kadehi doldurup içti.
Bir kijige mınayda ayttı:	295	Birine şöyle dedi:
"Ak maldıñ südi emes,		"Ak hayvanın sütü değil,
Ak çeçektiñ sölüzini boltır.		Ak çiçeğin özsuyuymuş.
Amadap ekelgen aş emes,		Yemeğin iyisi değil,
Koron oşkoş arakı emtir.		Zehir gibi içkiymiş.
Neni sananıp kelgenigerdi	300	Ne niyetle geldiğini
Arakı, bayla, aydar bolboy".		Herhalde içkiden belli olur."
Karuu kuuçındı aytkan boyı		Cevabını verdikten sonra
Otko askan küler kazannañ		Ateşe astığı bronz kazandan
Semis ettü köçözin		Semiz etli yarma çorbasından
Sadu-kaanga urup berdi.	305	Sadu Kağan'a doldurdu.
Meniñ kursagımdı cigende,		Benim yemeğimi yiyince,
Caman kijiniñ tili ajatan.		Kötü kişinin dili acır.
Kolın aşka tiydirbey,		Elinizi yemeğe değdirmeden,
Korkıştu çeber ciyten" –dedi.		Çok dikkatli yiyin" dedi.
"Köö-kara eçkiniñ	310	"Kapkara keçinin
Saagan südi andıy ba?		Sağılan sütü böyle mi?
Kara-Taacı kıstıñ		Kara Taacı kızın
Salgan ajı andıy ba?"-		Sunduğu yemek böyle mi?"
Onoydo Sadu-kaan aydala,		Böyle diyerek Sadu Kağan
Oozına köñkörö tudup iydi.	315	Yüz üstü eğilip ağzıyla tuttu.

Kolın etke tiydirbedi. Elini ete değdirmedi.
Ettiñ oogoş söötkörin Etin küçük kemiklerini
Tumçugınañ çıgara bırkırdı. Burnundan püskürdü.
Onoytkonıñ kiyninde Bunlar olduktan sonra
Bay-Bülütüy-Sadu kaan Bay Bülütüy Sadu kağan
Semis adına minip alıp, Semiz atına binip,
Biyirkep canıp keldi. Kibirli şekilde döndü.
Açu-koron kıygırdı. Acı acı bağırdı.
Altan tüñey baatırları Birbirine eş altmış bahadırı
Ak calañga cuuldı. Ak ovaya toplandı.
"Kara-Taacı kıs balanı "Kara Taacı genç kızı
Tirüge olcolop alar – dedi. Canlı esir alın, dedi,
Köö-kara eçkizin Kapkara keçisini
Tirüge tudup alar –dedi. Diri tutun, dedi.
Curtıbıska ekelip, Yurdumuza getirip,
Aş cakşızın cazadar, Yemeğin iyisini yaptırın,
Tamzıktu kursak astırar" –dep, Baharatlı yemek pişirtin" diye,
Sadu-kaan cakardı. Sadu Kağan emretti.

***

Kara-Taacı kıs bala Kara Taacı genç kız
Körüp oturar bolgojın, Bir de baktı ki,
Ay aldında açu tuman Ayın önünde yoğun sis
Kaynaganı bildirdi. Kaynayıp kendini gösterdi.
Kün aldında koyu tuman Güneşin önünde koyu sis
Borlop çıkkanı köründi. Kaynayıp kendini gösterdi.
Aydıñ altın tumandatkan Ayın önünü kaplayan sis
At tınıjı ol boldı, At nefesiydi,
Künniñ aldın tumandatkan Güneşin önünü kaplayan sis
Erler tınıjı ol boldı. Erlerin nefesiydi.
Cıda mizi cış araldıy, Kargı ucu sık orman gibi,
Üldü mizi üç taygadıy, Kılıç ucu üç dağ gibi,
Calañ tüñey çerülü, Ova dolusu birbirine benzer askerli,
Saadaktu albatılu, Sadaklı halkı,
Kuu tumandıy çerülü, Ak sis gibi ordulu,
Kurdak tañıngan baatırları Kuşak takınmış bahadırları
Köö tayganıñ bajına Kara dağın başına
Togus künge ulay-teley Durmaksızın dokuz günde
Cergeley bazıp, çıktılar. Peşpeşe çıktılar.
Kara-Taacı kıs bala Genç kız Kara Taacı
Körbös cerdeñ körüp iydi, Görünmez yerden gördü,
Bilbes cerdeñ bilip iydi. Bilinmez yerden bildi.
Köö-kara eçkiniñ Kapkara keçinin
Ay kulagı teñeri çiydi. Ay gibi kulağı göğü çizdi.

Ayrı kolı cer çapçıdı.
Cer kırtıjın teñerige
Çıgara çaçıp tepkilendi.
Azu tijin kıcıradıp,
Açu-koron bışkırıp,
Ayrı müüzin çakıga kayrap,
Arı-beri baskındap turdı.
Kara-Taacı kıs bala
Olordı körgön boyı
Örö körgön köstörin
Tömön körböy, oturdı.
Künge küybes küreñ taştıy,
Örtka küybes ölö taştıy,
Aayın bilbey oturdı.
Köö tayganıñ bajında
Sadu-kaannıñ baatırları
Açu-koron kıygırdı,
Ama-tomo sıgırdı:
"Kara-Taacı kıs bala,
Uzun celeñ kezeris,
Ulu curtıñ çaçarıs,
Kıska celeñ kezeris,
Kızıl tınıñ kıyarıs!
Canıs eçkinle azıranarıs,
Aktu boyıñdı kuldanarıs.
Adıjatan ogıñ bar ba?
Biske aydar söziñ bar ba?
Mını ukkan kıs bala
Uykudañ oygongon kijidiy,
Ulu tınala, tura cügürdi.
"Kara eçkini ölgönçö
Kaannıñ malına koşpozım!
Aktu boyım ölgönçö
Kaanga calçı bolbozım!"
Ondıy sösti aytkan boyı
Altan kulaş agaş tişti
Ala koyıp tudundı.
Ceten kulaş temir kaargıştı
Otko kızıdıp suladı.
Kara eçkizin bura tartıp,
Salbırap kalgan tokım saldı,
Taldañ etken eer saldı,
Tal koloñın çalıy tartı.
Cumurtak kutkunın buuladı.

Ayakları yeri tepti.
Yerin toprağını göğe
Saçıp çıkardı.
Azı dişini gıcıradıp,
Acı acı pışkırıp,
Çatallı boynuzunu direğe sürtüp,
İleri geri yürüdü.
Kara Taacı genç kız
Onları görünce
Yukarı bakan gözlerini
Aşağı indirmeyip oturdu.
Güneşte yanmaz kahverengi taş gibi,
Ateşte yanmaz ala taş gibi,
Ne yapacağını bilemeden oturdu.
Kara dağın başında
Sadu Kağan'ın bahadırları
Acı acı bağırdılar,
Türlü şekilde ıslık çaldılar:
"Kara Taacı genç kız
Uzun yeleni keseriz,
Ulu yurdunu dağıtırız,
Kısa yeleni keseriz,
Kızıl canına kıyarız!
Tek keçinle karnımızı doyururuz,
Sen masumu kul yaparız.
Atışacak okun var mı?
Bize söyleyecek sözün var mı?
Bunu duyan genç kız
Uykudan uyanmış biri gibi,
Derin iç çekerek kalktı.
"Kara keçiyi ölene kadar
Kağanın malına katmam!
Ben ölene kadar
Kağana ırgat olmam!"
Bunları söyleyip kendisi
Altmış kulaç ağaç şişi
Alıp tuttu.
Yetmiş kulaç demir sopayı
Ateşte kızdırıp su verdi.
Kara keçisini çekip,
Eyer keçesini yerleştirdi,
Ağaç eyeri koydu,
Daldan kolanı çarpraz çekti.
Kayış parçası kuskunu bağladı.

Kara eçkizin kapşagay minip,
Sadu-kaannıñ çerülerineñ
Caltanbay, udura celip çıktı.
Altın tondu alıptarı
At üstineñ atkıladı.
Küler tondu külükteri
Küçürkep kelip cuulaştı.
Kara eçkige tiygen oktorı
Taşka tiygendiy taykıldı.
Kara-Taacıga tiygeni
Mıska tiygendiy mıyrıldı.
Sadu-kaannıñ çerülerin
Agaş tişle tize sayıp,
Küreñ tayganıñ kün çıgıjına
Kerip, kadap turbay kayttı.
Sadu-kaannıñ attarın
Temir kaargışla ötküre kadap,
Ada tayganıñ ay çıgıjına
Kerip, sadap kalbay kayttı.
Mınayıp adıjıp cuulajıp turarda,
"Sadu-kaannıñ çerüziniñ
Tal-ortozı kırılganda,
Kök-boro atka mingen
Bir baatır kelbey kayttı.
Ceten kulaş temir tişti
Kara-Taacı kısçak
Uulay tudala, körördö,
Sadu-kaannıñ calçızı bolgon
Temir-Bökö baatır boldı.
Üldü, cıda toktodıp,
Eki cuuçıl ezendeşti.
Temir-Bökö Kara-Taacıga
Mındıy sösötör aydıp turdı:
"Sadu-kaannıñ çerüziniñ
Tal-ortozın men kırgam,
Togus tüñey baatır artkan
Küçim meniñ cetpegen.
Bolujarı sende bolzın.
Öltüreri mende bolzın".
Temir-Bökö lö Kara-Taacı
Ekü kojo kelgiledi,
Toguzon kezerdiñ eñ artıgı
Torko tondu Sadu-kaandı
Ceti tiştü temir tişle
Ötküre kadap öltürgiledi.

Hızla kara keçisine binip,
Sadu Kağan'ın askerlerinden
Korkmadan karşılarına çıktı.
Altın paltolu alpları
At üstünden devirdi.
Bronz paltolu pehlivanları
Küçümseyip savaştı.
Kara keçiye değen okları
Taşa değmiş gibi kırıldı.
Kara Taacı'ya değeni
Buza değmiş gibi kaydı.
Sadu Kağan'ın askerlerini
Ağaç dişle dişleyip,
Kahverengi dağın doğusuna
Kovalayıp batırdı.
Sadu Kağan'ın atlarına
Demir mızrak saplayıp,
Ata dağın batısına
Kovalayıp sapladı.
Böylece atışıp savaşırken,
"Sadu Kağan'ın askerinin
Tam yarısı kırıldığında,
Kök Boro ata binen
Bir bahadır geldi.
Yetmiş kulaç demir şişi
Kara Taacı kızcağız
Uzatıp baktı ki,
Sadu Kağan'ın ırgatı olan
Temir Bökö bahadırdı.
Kılıcı, kargıyı durdurup,
İki savaşçı selamlaştı.
Temir Bökö Kara Taacı'ya
Şunları söyledi:
"Sadu Kağan'ın askerinin
Tam yarısını ben kırdım,
Birbirine benzer dokuz bahadır arttı
Benim gücüm yetmedi.
Yardım etmesi senden olsun.
Öldürmek de benden olsun."
Temir Bökö'yle Kara Taacı
İkisi birlikte geldi,
Doksan pehlivanın en iyisi
İpek paltolu Sadu Kağan'ı
Yedi dişli demir şişi
İyice saplayıp öldürdüler.

Eki batır eeçişken		İki bahadır peşpeşe
Çobra ayılga cedip tüşti.		Kabuk ağacından eve yetip geldiler.
Attu-çuulu Sadu-kaannıñ		Anlı şanlı Sadu Kağan'ın
Ceñdirgeni bu boldı.		Yenilmesi böyle oldu.
Alban-kıyınga catkan albatı	445	Zulüm altında yaşayan halk
Aydarırı cok süünişti,		Anlatılamayacak kadar sevindi,
Almın-cutpa Sadunıñ		Mel'un Sadu'nun
Cıgılganına meenişti.		Yenilmesi onları mutlu etti.
Kara-Taacı kıs bala		Genç kız Kara Taacı
Karu nökörile kojo	450	Sevgili arkadaşıyla birlikte
Caan ceñüni mında aldı.		Büyük zaferi burada kazandı.
Çobra çadırına canala,		Ağaç kabuğundan evine dönerek,
Mınayda soodop kojoñdodı:		Şöyle türkü söyledi:
"Çagaan ceek cılandardıñ		"Sokucu yılanların
Bajın kesken bis kandıy!	455	Başını nasıl kestik biz!
Calanıp kelgen açap baydıñ		Yalanıp gelen aç gözlü zenginin
Çerüzin ceñgen bis kandıy!		Ordusunu nasıl yendik biz!
Koron tildü cılandardıñ		Zehirli dilli yılanların
Baştarın kesken bis kandıy!		Başlarını nasıl kestik biz!
Korkıdıp kelgen bay baatırdı	460	Korkutup gelen zengin bahadırı
Oodo sokkon bis kandıy!"		Nasıl da dağıtıp attık biz!"
Azıragan onıñ adazı cok,		Onu büyüten babası yok,
Emisken onıñ enezi cok,		Onu emziren annesi yok,
Kara cañıs eçkilü bolgon.		Yalnızca tek keçisi vardı.
Baştap kelgen ayılçızı	465	İlk gelen misafiri
Kündülü sözin aydıp cangan,		Güzel sözler söyleyip döndü,
Barıp tübinde köörkiy boldı.		Sonunda eşi oldu.
Ekinçi kelgen ayılçızı		İkinci gelen misafiri
Sürekey toyıp, cırgap bargan,		İyi doyup, keyifli döndü,
Udagan cok cuulap keldi.	470	Çok geçmeden savaşmaya geldi.
Cuulajarga kelgenderin		Savaşmaya gelenlerin
Onçozın ceñip ol çıktı.		Hepsini de yendi.
Öçöp kelgen Sadu-kaannañ		Kinle gelen Sadu Kağan'dan
Artıktudañ öçin aldı.		İntikamını fazlasıyla aldı.
Til bilişpes albatını	475	Birbirinin dilini bilmeyen halkı
Ceektegen kaannañ ayrıdı.		Zalim kağandan kurtardı.
Kara-Taacı kıs bala		Genç kız Kara Taacı
Karu sagışka kelişken,		Kötü niyetle gelen,
Kök-boro atka mingen		Kök Boro ata binen
Temir-Bökö baatırla	480	Temir Bökö bahadırla
Ayı-küni carıgan.		Evlendi.
Altay cerine canıp kelip,		Yurduna dönüp,
Ürgülciniñ üç üyege,		Ebedî olarak üç neslin,
Törbölciniñ tört üyege		Sonsuza dek dört neslin
Alkadıp, maktadıp curtay berdi.	485	Övgüsünü alıp yaşadı.

KÖGÜDEY-KÖKŞİN LE BOODOY KOO

Kün aldına tomro tüşken		Güneş altında uzanan
Küzüñilü küreñ tayga		Zil seslerinin yankılandığı boz dağ
Ene bolup turgan emtir.		Anne olmuş.
Ay aldına arta tüşken		Ay altında yaylanan
Altın taştu ala tayga	5	Altın taşlı ala dağ
Ada bolup turgan emtir.		Baba olmuş.
Eder küüktiñ üni seribes,		Öten guguk kuşunun sesi dinmez,
Emil agaş büri onbos,		Çam ağacının yaprağı solmaz,
Caygı künde cañmır tüşpes,		Yaz gününde yağmur düşmez,
Kışkı künde kıru tüşpes,	10	Kış gününde kırağı düşmez
Cay altaylu baatır boldı.		Görklü yurtlu bahadır vardı.
Kök ölöñi katpas bütken,		Gök otu sert yetişen,
Köbük kar caabas cañdu.		Köpük gibi kar yağmayan.
Caş ölöñi katpas bütken,		Yaş otu sert yetişen,
Caşkan kar caabas cañdu.	15	Sulu kar yağmayan.
Andıy Altay ol catkajın,		Böyle Altay'da yaşayan
Teñeri bürkügen albatızı		Göğü kapatan halkı
Ceten cüzün tildü emtir.		Yetmiş çeşit dilliymiş.
Altay ötkön ak bıyanı		Altay'ı aşan ak hayvanı
Toguzon cüzün tüktü emtir.	20	Doksan çeşit tüylüymüş.
Elbek malın ol başkargan		Sayısız malını yöneten
Eli-conın ol cırgatkan		Elini, halkını mutlu yaşatan
Eki kezer curtap cadat.		İki pehlivan yaşadı.
Toguzon kırlu taş örgöö		Doksan cepheli taş saray
Künniñ közin böktöp çıkkan.	25	Güneşin gözünü çıkıp kapatmış.
Ejik üyde togus ayrı		Evin kapısında dokuz çatallı
Möñün çakı turbay kayttı.		Gümüş direk duruyordu.
Taş örgööniñ bu içinde		Taş sarayın içinde
Törtön buttu taş şireede		Kırk ayaklı taş tahtta
Kögidey-Kökşin le	30	Kögüdey Kökşin ile
Boodoy-Koo		Boodoy Koo
Akalu, sıyındu alıptar		Ağabeyli, kızkardeşli alplar
Mında ekü oturdı.		Burada ikisi oturdu.
Altın kırlu altın stoldo		Altın kenarlı altın masada
Aş bajınañ salıp alıp,		Yemeğin başından alıp,
Kuuçındaşkan kuuçın ara	35	Sohbet sohbeti açıp
Kögüdey-Kökşin aydıp turat:		Kögüdey Kökşin şöyle dedi:
"Boodoy-Koo sıynım –dedi.-		"Kız kardeşim Boodoy Koo, dedi.
Ak bıyandı başkar sen,		Ak hayvanı sen idare et,
Albatı-condı başta sen.		Eli, halkı sen yönet.
Öskö cerdeñ cuu kelbezin,	40	Başka yerden düşman gelmesin,

Öştü cutpa köp ine, Düşman çok ya,
Başka cerdeñ çak kelbezin, Başka yerden felaket gelmesin,
Bazınar tañma köp ine. Basacak mel'un çok ya.
Altay sırtın altı aylanıp, Altay sırtını altı kez dolaşıp,
Añdap cürüp keledim –diyt,- Avlanıp geleyim, dedi,
Teñeri sırtın ceti aylanıp, Göğün sırtını yedi kez dolaşıp,
Kuştap cürüp keledim –diyt,- Kuş avlayıp geleyim, dedi,
Közör colın sen köstöbö, Sen kağıt oynama,
Şatra colın sen coldobo, Sen şatra oynama,
Togus kırlu çoy aptranı Dokuz köşeli demir sandığı
Açardañ la açpa -dedi. Sakın açma, dedi.
Odus köstü turnabayla Otuz gözlü dürbünü
Berijerdeñ berişpe –dedi.- Çıkarıp bakma, dedi.
Eki tüñey ces tayaktı Birbirine eş iki demir asayı
Anañ kodorıp çıgarba –dedi.- Yerinden çıkarma, dedi.
Borbıy emçek boro beeni Kırba memeli boz kısrağı
Öltürbe –dep, ol cakıdı.- Öldürme, diye tembihledi.
Kara buurın kodorolo, Kara böğrünü çıkarıp,
Aralcınga caya salbas Ateşe bırakılmaz
Mal baştagan malıs" –dedi. Hayvan yöneten hayvanımız" dedi.
Anañ arı aytkan boyı Ondan sonra kendisi
Altın üygen ala koyıp, Altın dizgini alıp,
Şıñırada silkiy berdi. Sallayıp şıngırdattı.
Köböñ caldu kök-borozı Pamuk yeleli Kök Boro'su
Kıytıldada celip keldi. Sıyrılıp geldi.
Altın tügin caltıragan, Altın tüyü parlayan,
Ay tañmazı mızıldagan, Ay gibi damgası ışıldayan,
Cügüriktiñ mañın tutkan, Yarış atının ünlüsü,
Cügürük boro bıyan bolgon İyi koşan hayvan
At-ercine kelbey kayttı. Kıymetli at geldi.
Kögüdey-Kökşin kök-borozın Kögüdey Kökşin Kök Boro'sunun
Bajı-közin sıymap tudup, Başını, gözünü sıvazlayıp,
Altın üygen suga saldı. Altın dizgini soktu.
Arka-belin artay tudup, Arkasını, belini kaşağılayıp,
Köböñ calañ tokım saldı. Eyer keçesini yerleştirdi.
Küler artaş eerin bolzo, Bronz eyerini ise,
Külüy tudup artıp cürdi. Bağlayıp arkasından geçirdi.
Katamaldu kat kuyuşkan Çift katlı kuskunu
Katay tudup sukpay kayttı, İyice yerleştirdi,
Üç üyelü kömöldörgö Üç parçalı göğüslüğü
Büktey tudup tartıp keldi. Sıkıca tutup çekti.
Aldındagı altan koloñ alıp tarttı, Öndeki altmış kolanı alıp çekti,
Töjindegi törtön koloñ alıp tarttı. Döşündeki kırk kolanı alıp çekti.
At cepselin cepsegende, Ata silahlarını yükleyip,

Alıp çümin çümdendi.	85	Alp kıyafetlerini giydi.
Altan eki tarılgalu		Altmış iki büyük düğmeli
Almar-şalmar ştanın kiydi.		Pantalonunu giydi.
Ceten eki kün carkındu		Yetmiş iki güneş ışıklı
Kümüş tana bu topçılu		Gümüş düğmeli
Köö kuyagın kiyip turdı.	90	Kara zırhını giydi.
Toguzon eki çoy ıltañdu		Doksan iki demir tabanlı
Çoyın kara sopok kiydi.		Demir kara çizmesini giydi.
Altan eki kaptırgalu		Altmış iki kancalı
Ay kaptırga bu kurçandı.		Ay gibi kuşağını kuşandı.
Ceten ayrı kan calaalu	95	Yetmiş kızıl püsküllü
Temir kara börük kiydi.		Demir kara börkünü giydi.
Kızıl calbıy calaazı		Kızıl püsküller
Eki cardına cayıldı.		İki omzuna döküldü.
Cüs tekpelü teñeri caazın		Yüz çentikli yayını
Carın töskö cüktendi.	100	Omzuna yüklendi.
Altan eki şıgamaldu		Altmış iki namlulu
Ak mıltıgın cüktendi.		Ak tüfeğini yüklendi.
Altan ayrı almıs baştu		Altmış elmas başlı
Ak üldüzin tañındı,		Ak kılıcını takındı,
Toguzon ayrı tolbırlu	105	Doksan temrenli
Kandu kastak bu tañındı.		Kanlı mızrağı takındı.
Alıp çümin çümdengende,		Alp elbiselerini giyindiğinde,
At cepselin cepsengende,		Ata silahlarını yüklendiğinde,
Saadak salgan ol cerine		Sadak astığı yerine
Sañıskan uya tutkadıy,	110	Saksağan yuva yapabilirdi,
Kurdak salgan ol cerine		Kuşak taktığı yerine
Kuskun uya bu tutkadıy		Kuzgun yuva tutabilirdi,
Koloñ kara kecegezi		Kolan gibi kara saç örgüsü
Eki cardına soguldı.		İki omzuna vurdu.
Kojlañ kara cıdazı	115	Yanındaki kara kargısı
Aç beline eteldi.		İnce beline değdi.
Köböñ caldu kök-boroniñ		Pamuk yeleli Kök Boro'nun
Sol canınañ bura tarttı,		Sol tarafından çekti,
Eki tüñey ay sulugın		Birbirine eş iki gemi
Arı-beri caykap tarttı.	120	İleri geri salladı.
Eki tüñey altın tiskinin		Birbirine eş iki dizgini
Çöyö tarttı.		Tutup çekti.
Çoyın kara üzeñizin		Demir kara üzengisini
Ç irey teep bu atandı.		Teperek çekip atlandı.
Kün çıgıjı küreñ tayga	125	Gün doğusundaki boz dağın
Koltıgına ol bolgojın,		Koltuğuna doğru,
Ay çıgıjı ala tayga		Ay çıkan ala dağın
Cakazına ol bolgojın		Yakasına doğru

Köböñ caldu kök-borozı		Pamuk yeleli Kök Boro'nun
Alın kolı kazaladı,	130	Ön ayakları şahlandı,
Kiyin budı biyeledi.		Arka ayakları coştu.
Kögüdey-Kökşin baatırdıñ		Kögüdey Kökşin bahadırın
Cıda mizi cıltırajat,		Kargısının ucu parladı,
Üldü mizi caltırajat,		Kılıcının ucu ışıldadı,
Ergekpile şoor salıp,	135	Parmağıyla kaval çalıp,
Elezin koo kojoñ salıp,		Kıvrak bir türkü söyleyip,
Añdap-kuştap cüre berdi.		Av avladı.
	***	
Boodoy-Koo sıynı bolzo,		Kız kardeşi Boodoy Koo ise,
Akazınıñ sözin ukpadı.		Ağabeyinin sözünü tutmadı.
Şatra colın coldoy berdi,	140	Şatra oynadı,
Közör colın köstöy berdi,		İskambil oynadı,
Ceti künge bu oturdı.		Yedi gün böylece oturdu.
Albatıga sananbadı.		Halkını düşünmedi.
Ak bıyanga kilebedi.		Ak hayvana acımadı.
Albatızı teñeri ötti,	145	Halkı göğe geçti,
Ak bıyanı altay ötti.		Ak hayvanı Altay'ı aştı.
Ejikte malı ıray berdi.		Kapıdaki hayvanı uzaklaştı.
Altın çakı tözinde		Altın at direğinin dibindeki
Borbıy emçek booro beeni		Kırba memeli boz kısrağın
İçi-buurın cara kesti,	150	Karnını yardı,
Mal baştagan boro bee		Hayvan yöneten boz kısrak
Cal castanıp cıgıldı.		Yelesine yaslanıp yıkıldı.
İçi-kardın irey tartıp,		İçini karnını yarıp,
Bulut keptü kazıların,		Bulut gibi etlerini,
Kara buurın kodoro tartıp,	155	Kara ciğerini çıkarıp,
Aralcınga caya taştayt.		Ateşin üstüne koydu.
Salgan odı öçö beret.		Yaktığı ateşi söndü.
Anañ arı Bodoy-Koo		Ondan sonra Boodoy Koo
Togus kırlu çoy aptradañ		Dokuz kenarlı demir sandıktan
Togus köstü turnabay la	160	Dokuz gözlü dürbünle
Ces kuulı tayak uştıyt.		Bakır asayı çekip aldı.
Togus kırlu çoy turnabaydı		Dokuz kenarlı dürbünü
Can karmanga suga saldı.		Yan cebine koydu.
Togus kırlu kara taygaga		Dokuz kenarlı kara dağa
Tolgolıjıp çıgıp bardı.	165	Yuvarlanıp çıktı.
Togus köstü çoy turnabaydı		Dokuz gözlü demir dürbünü
Can karmannañ suura tarttı.		Yan cebinden çekip çıkardı.
Altay tübin acıktadı,		Altay dibini inceledi,
Teñeri tübin şiñdedi.		Göğün dibini araştırdı.
Ala közi aylanışkan	170	Ela gözü döndü

Tuulcındıy al sanaazı
Tipildejip ol oturdı.
Körüp turar ol bolgojın,
Ceten cıldık bu Altayda
Kecimçe le ak çöl cadat.
Anañ arı körüp oturza,
Tarakça la kara arka,
Anañ arı çadır ayıl
Cürekçe le körünedi.
Cülünçe le ıştu boldı.
Anañ arı Boodoy-Koo:
"Cürekçe le bu çadırdañ
Ot algajın kaydar" –dedi.
Ces-kuulı tayaktu
Kara tayga bajınañ
Tömön bazıp tüşpey kayttı.
Braadar ol bargajın,
Kecimçe ak çöl dep körgöni
Uçı körünbes calañ boldı.
Tarakça kara arka dep körgöni
Tübi körünbes kara cış.
Cürekçe çadır dep körgöni
Toguzon kırlu taş örgöö.
Boodoy-Koo ol örgöögö
Ejik açıp, kire kondı.
Ceten ceti cebre baştu
Celbegen emdi tör bajında
Töölöngön uyuktap cattı.
Ceten ceti kök castıktar
Bajına tooloy castap koytır.
Altan altı abra baştu
Altın-Targa abakayı
Ot ayakka bu oturdı.
Üç üyelü torolozın
Sol kolına tudungan emtir.
Boodoy-Koo kirgen boyı
Cabızayın otura berdi.
Altın-Targa abakay
Araayınañ emdi surayt:
"Akır, akır, sen, balam,
Köziñ bolzo ottu emtir,
Kajı altaydañ keldiñ? –dedi,-
Tiliñ başka, cıdıñ başka,
Kandıy cerdiñ balazı? –diyt.-

Şaşıran aklıyla,
Tip tip edip oturdu.
O böylece baktı ki,
Yetmiş yıllık bu Altay'da
Keçe kadar ak çöl uzanıyor.
Sonra baktı ki,
Tarak kadar kara orman,
Onun arkasında da bir çadır ev
Küçücük göründü.
İnce dumanı çıkıyordu.
Ondan sonra Boodoy Koo
"Yürek kadar bu evden
Ateş alsam ne olur" dedi.
Bakır asayla
Kara dağın başından
Aşağı doğru indi.
Gidip dururken,
Keçe kadar gördüğü çöl
Uçsuz bucaksız ovaymış.
Tarak kadar gördüğü orman
Dipsiz kara ormanmış.
Yürek kadar gördüğü çadır
Doksan cepheli taş saraymış.
Boodoy Koo o saraya
Kapısını açıp girdi.
Yetmiş yedi başlı
Celbegen şimdi baş köşede
Uzanmış uyuyormuş.
Yetmiş yedi gök yastığı
Sayarak koyup yaslanmış.
Altmış altı dev başlı
Eşi Altın Targa
Ateşin yanında oturdu.
Üç boğumlu piposunu
Sol elinde tutmuş.
Boodoy Koo girince
Çöküp oturdu.
Altın Targa hatun
Şimdi yavaşça sordu:
"Dur, dur bakalım, sen yavrum,
Senin gözün ateşleymiş,
Hangi yurttan geldin? dedi,
Dilin başka, kokun başka,
Nerenin çocuğusun? dedi.

Adı-colıñ ne bolor –diyt,-
Ne kerektü kelgeñ?" –dedi.
Altan altı abra bajı
Aylandıra suray berdi.
Ukkan boyı Boodoy-Koo
Udura karuun aydıp turdı:
"Ay altında arta tüşken
Ala tayga adam edi,
Kün altında tomro tüşken
Küreñ tayga enem edi,
Ceten aylık kök talayım
Suuzınım bolgon –debey kayttı.
Ceti tüñey kara tayga
Odorıs bolgon altayıs –dedi.
Cürgen boyı baatır kiji
Kögüdey-Kökşin akam bar –diyt.
Suu celbisteñ adı bütken,
Tuu celbisteñ boyı bütken,
Emdi bolzo aka kiji
Añdap-Kuştap bargan –dedi.
Ak bıyanım altay ötkön,
Ködürezi een artıp,
Aralcınıs öçkön –dedi,
Arga cokto keldim" –dedi.
Mını ukkan Celbegen
Tam tıñıda kozorok tartıp,
Uyuktap cada berbey kayttı.
Altın-Targa tura cügürip,
Tört kulaktu küler kazan
Aralcınga turguzadı,
Edi-cuuzın kaynadadı.
Cılan, baka edineñ
Bir tabakka salıp beret.
Biy-sirkelü köçözineñ
Bir ayakka urup beret.
Attu-çuulu Boodoy-Koo
Aydıp turbay emdi kayttı:
"Kiji bajı ayak etken,
Kiji kanı suuzın etken
Kijiniñ bergen men kursagın
İçer küünem kelbeyt –dedi.
Surap kelgen suragımdı
Aralcınnañ berbes bolzoor,
Altayıma canayın" –diyt.
Ukkan boyı Altın-Targa

Adın, soyun sopun nedir, dedi,
Niçin geldin?" dedi.
Altmış altı dev başı
Fır dönüp sordu.
Onu işiten Boodoy Koo
Şöyle karşılık verdi:
"Ay altında yaylanan
Ala dağ atamdır,
Güneş altında uzanan
Boz dağ anamdır,
Yetmiş aylık uzaktaki gök nehrim
Sulağımdır, dedi.
Birbirine eş kara dağ
Otlağımız olan yurdumuzdur, dedi.
Kendisi bahadır olan
Kögüdey Kökşin adlı ağabeyim var, dedi.
Atı su iyesinden yaratılmış,
Kendisi dağ iyesinden yaratılmış,
Ağabeyim şimdi
Avlanmaya çıktı, dedi.
Ak hayvanım Altayı aştı,
Hepsi sahipsiz kalıp,
Ateşimiz de söndü, dedi.
Çaresiz buraya geldim" dedi.
Bunu işiten Celbegen
İyice horlayıp,
Yatıp uyudu.
Altın Targa ayağa kalkıp,
Dört kulplu bronz kazanı
Ateşe astı,
Eti, yağı kaynattı.
Yılan, kurbağa etinden
Bir tabağa koyup verdi.
Bitli, sirkeli çorbasından
Bir kâseye koyup verdi.
Anlı, şanlı Boodoy Koo
Şimdi şöyle dedi:
"İnsan başını kâse yapan
İnsan kanını su yerine içen
Birinin verdiği yemeği
Yemek istemiyorum" dedi.
Almaya geldiğim şeyi
Ateşi vermezseniz,
Altayıma döneyim" dedi.
Bunu işiten Altın Targa

Aybılap turbay em kayttı:
"Köziñ bolzo, ottu balam,
Köksiñ bolzo, oylu balam,
Altan bajım biytep ber" –dep,
Aydıp turar cañdu boltır.
Ukkan boyı Boodoy-Koo
But bajına tura cügürdi.
Celbegenniñ abakayınıñ
Kara bajın aylandıra
Eki koldıñ sabarları
Cuuy tartıp, biytey berdi.
Eki tüñey kara közi
Kaan kiji taş örgöözin
Aylandıra şiñdep turdı.
Boodoy-Koo körüp oturza,
Ceten kırlu taş örgöözi
Cüs tolıktu bolgon emtir.
Ay badıjı canında
Ceti cerge ejiktü.
Bir ejikteñ kireten,
Bir örgöögö konoton.
Müüstü kara atka mingen
Kaşkak-Kara baatır boldı.
Bir ejikten kireten
Kiliñ-kara attu bolgon
Kuskun-Kara baatır boldı.
Bir ejikteñ kireten
Kumdus-kara attu bolgon
Kara-Kös dep baatır boldı.
Ejikterdi körgön boyı
Boodoy-Koo ol bolgojın,
Aralcındı suray berdi.
Celbegenniñ abakayı
Boodoy-Kooniñ kıl moynına
Kıldañ çiçke kızıl uçuk
İlmi-tarma buulap saldı.
At-bıyannıñ kuu tezegine
Ot küydürip, tutturıp berdi.
"Akır, akır, balam –dedi,
Aralcınıñ öçkölöktö,
Kapşay cedip canzañ" –dedi.
Anañ arı Boodoy-Koo
Tüp edegin türe tudup kıstandı,
Alın edegin añtar tudup kıstandı.
Ces-kuulı tayanıp,

Şöyle konuştu:
"Senin gözün ateşliymiş yavrum,
Sen akıllı biriymişsin yavrum,
Altmış başımın bitini ayıkla" diye,
Söylemiş.
Onu işiten Boodoy Koo
Ayağa kalkıp koştu.
Celbegen'in eşinin
Kara başını çepeçevre
İki elinin parmaklarıyla
Sarıp, bitini ayıkladı..
Birbirine eş iki kara gözü
Kağanın taş sarayının
Her tarafını inceledi.
Boodoy Koo baktı ki,
Yetmiş cepheli taş saray
Yüz köşeliymiş.
Ay batan yanında
Yedi yerde kapısı varmış.
Bir kapıdan giren,
Bir sarayda kalıyormuş.
Boynuzlu kara ata binen
Kaşka Kara bahadırdı.
Bir kapıdan giren
Kiliñ Kara atlı
Kuskun Kara bahadırdı.
Bir kapıdan giren
Kumdus Kara atlı
Kara Kös adlı bahadırdı.
Kapıları görünce
O zaman Boodoy Koo
Ateşi istedi.
Celbegen'in eşi
Boodoy Koo'nun ince boynuna
Kıldan ince kızıl ipi
Büyü yapıp bağladı.
Atın ak tezeğine
Ateş koyup verdi.
"Dur, dur, yavrum, dedi,
Ateşin sönmek üzereyken,
Hemen geri dön" dedi.
Ondan sonra Boodoy Koo
Eteğinin altını tutup kıstırdı,
Eteğinin önünü çevirip kıvırdı.
Bakır asaya dayanıp,

Ceten tayga ajıra biyeledi,
Ceten talay keçire biyeledi.
Soloñılu kara tayga bajına
Tolgolıjıp ol keldi.
Anañ arı Boodoy-Koo
Kara taygadañ tüjüre bastı.
Kara tayganıñ koltıgına keldi.
Altın-Targa abakaydıñ
İlmi-tarma buulap salgan
Kıldañ çiçke kızıl uçuk
Kıl tamagın kıza tarttı.
Anañ arı Boodoy-Koo
Cüs köñkörö cıgıldı.
Açu-koron kıygırdı,
Ay altına açu tuman kaynadı.
Ama-tomo sıgırdı,
Kün aldına cuttu tuman borlodı,
Altıgı oroondo almın-çulmun
Altan kaan çoçıdı.
Üstigi oroon albatızı
Üç añdanıp çoçıdı.
Ceten ceti cebre baştu
Celbegenniñ
Oñ kulagına tomıla berdi,
Sol kulagına ugula berdi.
Celbegen emdi aydıp turdı
"Akır, akır, uuldar –dedi,-
Almın-çulmın baatırlar –diyt.-
Boodoy-Koo ceñ castangan,
Kögüdey-Kökşin añdap bargan.
Ak bıyanın aydap keleer,
Ar albatızın köçürip keleer.
Koozozın kodoroor,
Koldo cööjö koştozın,
Ceezezin cemireer.
Cerlü malın aydazın" –dep,
Müüstü kara atka mingen
Kaşka-Kara bir baatırdı,
Kiliñ-kara atka mingen
Kuskun-Kara bir baatırdı,
Kumdus-kara atka mingen
Kara-Kös dep bir baatırdı,
Üç kezerin agıdat.
Calañ kara bıyan tudup,
Ceten muñnañ cepsedi.

Yetmiş dağı coşarak aştı,
Yetmiş nehri coşarak geçti.
Gökkuşaklı kara dağın başına
Yuvarlanıp geldi.
Ondan sonra Boodoy Koo
Kara dağdan indi.
Kara dağın koltuğuna geldi.
Altın Targa hatunun
Büyü yapıp bağladığı
Kıldan ince kızıl ip
İnce boğazını sıktı.
Ondan sonra Boodoy Koo
Yüz üstü yıkıldı.
Acı acı bağırdı,
Ayın önünde yoğun sis kaynaştı.
Türlü şekilde ıslık çaldı,
Güneşin önünde sis kaynaştı,
yeraltındaki kurnaz
Altmış kağan ürktü.
Gökyüzü ülkesinin halkı
Üç kez dönüp ürktü.
Yetmiş yedi çirkin başlı
Celbegen'in
Sağ kulağında yankılandı,
Sol kulağına duyuldu.
Celbegen şimdi şöyle dedi:
"Hey, hey delikanlılar, dedi.
Kurnaz bahadırlar, dedi.
Boodoy Koo yenine yaslandı (öldü),
Kögüdey Kökşin ava gitti.
Ak hayvanını sürüp getirin,
Halkının hepsini göçürüp getirin.
Yurdunu dağıtın,
Ellerinize servetlerini yükleyin,
Ağaç yosununu kazıyın.
Yabani hayvanı güdün" diye,
Boynuzlu kara ata binen
Kaşkak Kara bahadırı,
Kiliñ Kara ata binen
Kuskun Kara bahadırı,
Kumdus Kara ata binen
Kara Kös adlı bahadırı,
Üç yiğidini saldı.
Kara hayvanları tutup,
Yetmiş biner silah yükledi.

Calañ kara çerü cuup,
Ceten tümen atkardı.
Kara agaştıy albatı
Alıp cüzi kızıl örttiy,
Kıymıktajıp atangılayt.
Karanadıy at ercine
At tınıjı kuu tumandıy,
Cayılıp emdi atangılayt.
Cıda mizi cıltıraşkan,
Cıldık cerdeñ kelip cadat.
Üldü mizi caltıraşkan,
Üzük coktoñ kelip cadat.
Celbegenniñ çerüleri
Kandu cuuga atangılap,
Tarlan koo kojoñ saldı:
"Köböñ caldu kök-boro
Cajın çakka at bolor.
Kögüdey-Kökşin tañma boyı
Elen çakka kul bolor".
Anañ arı barıp cada,
Üç kezerler kuuçındaştı:
"Kögüdey-kökşin baatır kiji
Bıçagı cokko cuu sorgon,
Kamçızı cokko corgo mingen.
Ak bıyanın cayımdagan,
Albatı-conın cırgatkan,
Ar albatı kökitken,
Ercinezi elbetken.
Kögüdey-Kökşin baatırdıñ
Ködüre curtın çaçarıs.
Elbek kemin camınarıs,
Eli-conın kuldanarıs" –dep,
Kuuçındajıp cürgüledi.
Kara agaştıy çerü baştap,
Kara tayganıñ bajına
Çıgıp kelbey emdi kayttı.
Arı canın acıktap
Körüp turar ol bolgojın,
Kös cederde möñün çöldör
Caltıraşkan cadar emtir.
Kös cetpeste altın çöldör
Mızıldaşkan turar boltır.
Caygılıkta cañmır tüşpes
Cayım caraş altay boltır.
Kışkılıkta kıru tüşpes

Kara orduyu toplayıp,
Yetmiş tümeni sevketti.
Kara ağaç gibi halk
Alp yüzü kızıl ateş gibi,
Hareketlenip atlandı.
Akasya gibi kıymetli at
At nefesi ak sis gibi,
Yayılıp şimdi atlandı.
Kargı ucu parlayan,
Bir yıllık yerden geldi.
Kılıç ucu parlayan,
Durmaksızın geldi.
Celbegen'in askerleri
Kanlı savaşa atlanıp,
Havalı türkü söylediler:
"Pamuk yeleli Kök Boro
Sonsuza dek atımız olur.
Mel'un Kögüdey Kökşin
Ebedî kulumuz olur."
Oradan ileri giderken,
Üç yiğit sohbet etti:
"Bahadır Kögüdey Kökşin
Bıçaksız yağ soran,
Kamçısız rahvan ata binendir.
Ak hayvanını hür bırakan,
Halkını mutlu yaşatan,
Bütün halkı coşturan,
Hayvanını çoğaltandır.
Kögüdey Kökşin bahadırın
Yurdunun tümünü dağıtırız.
Bütün elbiselerini giyiniriz,
Halkını kul yaparız" diye,
Konuşup at koşturdular.
Kara ağaç gibi askeri yönetip,
Kara dağın başına
Hemen çıkıp geldiler.
İleriyi incelemek için
Durup baktılar ki,
Göz yeten yerdeki gümüş çöller
Parıldayıp duruyormuş.
Gözün yetmediği altın çöller
Işıldayıp duruyormuş.
Baharda yağmur düşmez
Çok güzel Altaymış.
Kışın kırağı düşmez

Keen caraş özök boltır.
Ala tüktü ak bıyanı
Maldañ köp öskön emtir.
Ak çıraylu ar albatı
Connoñ köp bolgon emtir.
Tük tiyişken bıyannıñ
Tügin körzö, caraş boldı.
Til bilişpes albatınıñ
Cüzün körzö, sürlü boldı.
Kögüdey-Kökşin akazı
Üyinde cok, een bolgon.
Boodoy-Koo cañıs sıynı
Cıgılıp tüşken, mında catkan.
Kara tayga bu bajınañ
Kara attarı tibiregen,
Calañ kara baatırlar,
Calañ kara çerüler
Kara agaştıy caykanıjıp,
Kara talaydıy cayılıjıp,
Mınañ tüjüp kelbey kayttı.
Kögüdey-Kökşin baatırdıñ
Kıl tırmaku börü körbögön
Ak bıyanın aydap turdı,
Kılıştu cutpa cuu körbögön
Albatı-conın kıra berdi.
Ak bıyandı sürüjip,
Ar albatını çaksıradıp,
Anda tüymep turguladı.
Kara tayga bajına
Ak üldüzi caltırap,
Aydıñ közin böktögön,
Kök cıdazı mızıldap,
Künniñ közin böktögön,
Suu salmadıy kök-borolu
Kögüdey-Kökşin baatır
Kazaladıp çıgıp keldi.
Kögüdey-Kökşin ol bolgojın
Kök çolmondıy ala közi
Anda-mında çagılgan,
Emdi beri çıkpay kayttı.
Altay cerin acıktap,
Aylandıra körüp oturdı.
Celbegenniñ çerüleri
Mında kelgenin cakşı bildi.
Boodoy-Koo sıynınıñ

Görklü vadiymiş.
Ak tüylü ak hayvanı
İyice çoğalmış.
Ak yüzlü halkı
İyece çoğalmış.
Tüyleri birbirine değen hayvanların
Tüylerine baksan, çok güzelmiş.
Birbirinin dilini anlamayan halkın
Yüzüne baksan, çok güzelmiş.
Ağabeyi Kögüdey Kökşin
Evinde yok, ev boşmuş.
Kız kardeşi Boodoy Koo
Yıkılıp düşmüş, burada yatıyormuş.
Bu kara dağın başından
Kara atları koşan,
Kara bahadırların hepsi,
Kara askerin hepsi
Kara ağaç gibi sallanıp,
Kara nehir gibi yaylanıp,
Buradan aşağı indiler.
Kögüdey Kökşin bahadırın
Keskin tırnaklı kurt görmeyen
Ak hayvanını sürdüler,
Kılıçlı düşman görmeyen
Halkını kırdılar.
Ak hayvanı sürüp,
Halkını mahvedip,
Orada kargaşa çıkardılar.
Kara dağın başına
Ak kılıcı parlayıp,
Ayın gözünü kapatan,
Gök kargısı ışıldayıp,
Güneşin gözünü kapatan,
Hoş gidişli Kök Boro'lu
Kögüdey Kökşin bahadır
Şahlanıp çıkıp geldi.
O zaman Kögüdey Kökşin'in
Sabah yıldızı gibi ela gözü
Oraya buraya sert sert baktı,
Şimdi geri çıkıp,
Altay'ını inceleyip,
Her tarafa baktı.
Celbegen'in askerlerinin
Buraya geldiğini anladı.
Kız kardeşi Boodoy Koo'nun

Cerde catkanın körüp aldı.
Boodoy-Koonıñ kıl moynında
Kızıl uçuktı kezip çaçat.
Arka cerdiñ arçınıla,
Kırlañ cerdiñ kırçınıla
Celbegenniñ kiri-torın
Ceti künge kayılttı.
Boodoy-Koo ol bolgojın,
Ozogızınañ on artık,
Ertegizineñ eki artık
Tura cügürbey emdi kayttı.
Kögüdey-Kökşin aydıp turdı:
"Amır catkan ak bıyandı
Camınarga kelgender,
Altayı caraş albatını
Kuldanarga kelgender,
Celbegenniñ cetkerleri
Cer aldının cutpaları
Kiji bajın ayak etken,
Kiji kanın suuzın etken,
Kiji söögin tayak etken,
Cerdiñ üsti ceten baatır
Curtın çaçıp cigender,
Altay üsti altan baatır
Ayıl-curtın tonogon,
Almın-çulmın cutpalardıñ
Kızıl kanın tögör –dedi,
Kıl ööçin kıyar" –dedi.
Açu-koron kışkırdı,
Ama-tomo kıygırdı.
"Artıksıngan baatırlardı
Adışkajın – ogım biler.
Öştöp kelgen öştülerdi
Öştögönin üldü biler!"
Köböñ caldu kök-boronıñ
Tartpas canın tartıp iydi.
"Celbegenniñ çerülerin
Ceder cerge cetirer –dep,
Açap-cutpa çerülerdi
Altayımnañ ıradar" –dep,
Kandu cuuga kire berdi,
Kayralı coktoñ cuulay berdi.
Ok bajınañ ot çöyildi,
Ergek töstöñ sır çöyildi.
Celbegenniñ çerülerin

Yerde yattığını gördü.
Boodoy Koo'nun ince boynundaki
Kızıl ipi kesip attı.
Ormanın ardıcıyla,
Kırın çalısıyla
Celbegen'in kirini
Yedi gün boyunca yıkayıp çıkardı.
O zaman Boodoy Koo
Eskisinden on kat iyi
İlk hâlinden iki kat iyi olarak
Ayağa kalktı.
Kögüdey Kökşin şöyle dedi:
"Rahattaki ak hayvanı
Sahiplenmeye gelenler,
Altay'ı güzel halkı
Kul yapmaya gelenler,
Celbegen'in şeytanları
yeraltının canavarları
İnsan başından kâse yapan,
İnsan kanını su diye içen,
İnsan kemiğini baston yapan,
Yeryüzünün yetmiş bahadırının
Yurdunu dağıtan,
Altay üstünün altmış bahadırının,
Evini, yurdunu yağmalayan
Kurnaz canavarların
Kızıl kanını dökerim, dedi,
Kıl gibi ince boğazlarını keserim" *dedi.*
Acı acı haykırdı,
Türlü şekilde bağırdı.
"Kibirli bahadırları
Attığım okumu bilir.
Kötülüğe gelmiş düşmanlar
Öc alan kılıcımı bilir!"
Pamuk yeleli Kök Boro'nun
Çevirmediği tarafını çevirdi.
"Celbegen'in askerlerinin
Gittiği yere ulaştır, deyip,
Aç gözlü askerleri
Altayımdan uzaklaştırayım" deyip,
Kanlı savaşa girdi,
Çekinmeden savaştı.
Ok başından ateş yayıldı,
Parmağın kökünden sır yayıldı.
Celbegen'in askerlerinin

Tömön ödüp, törtön muñnañ,
Örö ödüp, ceten muñnañ,
Arı ödördö, altan muñdı,
Beri ödördö, bejen muñdı
Kezip, çaçıp tura berdi.
Cuulap kelgen cuuçıldardıñ
Cılu kanı bu tögüldi,
Curtına kelgen cutpalardıñ
Cudar moynı kezildi.
Attıñ kanı at kaptalda,
Erdiñ kanı er kaptalda,
Altay üstü calbış keptü,
Altı cılga cuulaştı,
Teñeri tübi kükürt keptü,
Ceti cılga kezişti.
Baştap kelgen baatırların
Bajın kezip tüjürdi,
Öştöp kelgen öştülerin
Özögin kezip taştadı.
Cerdeñ çıkkan ceekterdi
Cerine iybey, bojottı,
Cuulap kelgen cuuçıldardı
Curtına iybey, bojottı.
Anañ arı Kögüdey-Kökşin
Ak bıyanın cuunatkan,
Albatı-conın başkargan,
Toguzon cıldıñ toyın salıp,
Ceten cılga cırgal salat.
Kögüdey-Kökşin baatır uul
Kök lö boro adınañ cıgılıp,
Kenetiyin ölö bergen.
Mını körgön Boodoy-Koo-
Kojo öskön bu sıynı
Açu-koron ıylay berdi,
Aayı cok sıktay berdi,
Tarlan koo kojoñdodı:
"Cañıs akamdı cajırar
Çaal kayıñ bütse kaydat,
Elbek malımdı cajırar
Eelgir agaş bütse kaydat".
Boodoy-Koonıñ kojoñına
Ceti üyelü kayıñ agaş
Cerdeñ özüp çıkpay kayttı.
Mını körgön Boodoy-Koo
Cañıs akazınıñ söögin

Aşağı inip, kırk binini,
Yukarı çıkıp, yetmiş binini,
İleri giderken altmış binini,
Beri geçerken, elli binini
Kesip, dağıttı.
Savaşmaya gelen savaşçıların
Ilık kanı böyle döküldü,
Yurduna gelen canavarların
Yutucu boynu kesildi.
Atın kanı at böğrüne,
Erin kanı er böğrüne ulaştı,
Altay üstü alev gibi,
Altı yıl boyunca savaştı,
Gök gürültüsü gibi,
Yedi yıl boyunca kesişti.
İlk gelen bahadırların
Başını kesip düşürdü,
Gelen düşmanların
Boğazını kesip attı.
Yerden çıkan şeytanları
Yerine göndermeden bıraktı,
Savaşmaya gelen savaşçıları
Yurduna göndermeden bıraktı.
Ondan sonra Kögüdey Kökşin
Ak hayvanını toplayıp,
Halkını yönetip,
Doksan yıl toy yapıp,
Yetmiş yıl şölen düzenledi.
Bahadır delikanlı Kögüdey Kökşin
Gök boz atından yıkılıp,
Birden ölüverdi.
Bunu gören Boodoy Koo
Birlikte büyüdüğü kız kardeşi
Acı acı ağladı,
İnleyip durdu,
Ağıt söyledi:
"Tek ağabeyimi gizleyecek
Kayın ağacı çıksa ne olur,
Sayısız malımı gizleyecek
Sarkan ağaç çıksa ne olur?"
Bodoy Koo'nun ağıtından
Yedi parçalı kayın ağacı
Yerden çıkıp büyüdü.
Bunu gören Boodoy Koo
Tek ağabeyinin cesedini

Temir uruk edip kubulttı,
Karanadıy ala malın
Agaş uruk edip kubulttı.
Kayıñ agaş bir canına
Temir uruktı cölödi,
Agaş uruktı bolgojın
Bir canına cölödi.
Akazı kiygen cılu kebin
Boodoy-Koo boyı kiydi,
Ak mıltıgın cüktenip,
Ak üldüzin tagınıp,
Köböñ caldu kök-borozın
Sol canınañ minip iydi.
Karatı-kaannıñ cerin köstöp,
Kazaladıp cürüp iydi.
Köböñ caldu kök-borozı
Kök ölöñdi kömö teppey,
Könü corgo corgologon,
Caş ölöñdi caya teppey,
Caraş corgo saygalagan.
Ceten tayga ajıp iydi,
Ceten talay keçip iydi.
Körüp braadar bolgojın,
Karatı-kaannıñ cerine
Attu-çuulu baatırlar
Atanıp bargan izi cadat.
Attu-çuulu Bodoy-Koo
Kıs çırayı kızıl çolmon,
Kıyın tüjüp kojoñdogon,
Alakanga ay çalıtkan,
Eer kajına kün çalıtkan.
Sabarıla şoor oynoyt,
Tarlan koo kojoñ salat.
Ergegile şoor oynoyt.
Elezin koo kojoñ salat.
Togus kırlu kara taygaga
Cedip çıkkan turbay kayttı.
Arı canın körör bolzo,
Karatı-kaan cerinde
Toguzon cıldıñ toyı boltır,
Ceten cıldıñ cırgalı boltır.
Kaan kijiniñ kıs balazın

Bir demir sopaya dönüştürdü,
Akasya gibi ala hayvanını
Bir ağaç sopaya dönüştürdü.
Kayın ağacının bir yanına
Demir sopayı dayadı,
Ağaç sopayı ise
Diğer yanına dayadı.
Ağabeyinin giydiği sıcak elbisesini
Boodoy Koo kendisi giydi,
Ak tüfeğini yüklenip,
Ak kılıcını takınıp,
Pamuk yeleli Kök Boro'sunun
Sol tarafından bindi.
Karatı Kağan'ın yerine doğru,
Hızla koşturdu.
Pamuk yeleli Kök Boro'su
Gök otu tepip gömmeden,
Doğruca gitti,
Yaş otu tepip ezmeden,
Hızla rahvan gitti.
Yetmiş dağ aştı,
Yetmiş nehir geçti.
Giderken baktı ki,
Karatı Kağan'ın yerine
Anlı şanlı bahadırların
Yoldaki izi göründü.
Anlı şanlı Boodoy Koo
Kız yüzü kızıl yıldız,
Acıklı türküler söyledi,
El ayasına ay ışıtan,
Eyer kaşına güneş ışıtan.
Parmaklarıyla kaval çaldı,
Havalı türkü söyledi.
Parmağıyla kaval çaldı.
Kıvrak türkü söyledi.
Dokuz kırlı kara dağa
Yetip çıktı.
İleriye baktı ki,
Karatı Kağan'ın yerinde
Dokuz yıllık toy düzenlenmiş,
Yetmiş yıllık şölen düzenlenmiş.
Kağanın kızını

Kudalap kelgen baatırlar –
Altan-ceten kiji boltır,
Onı körgön Bodoy-Koo
Kök-boroniñ kuyrugınañ
Altı kıldı cula tartıp,
Altı at edip iydi.
Arı körze –sını tüñey,
Beri körzö – bajı tüñey
Köböñ caldu kök-borolor
Tura berbey emdi kayttı.
Boyınıñ çaçınañ cula tartıp,
Kögüdey-Kökşin akazına tüñey
Altı baatır em turgustı.
Arı körzö –sını tüñey
Beri körzö – cüzi tüñey
Altı cakşı baatır boldı.
Cetinçizi Boodoy-Koo
Kögüdey-Kökşin akazı bolup,
Altı baatır ködöçilü,
Altan tajuur arakılu,
Kaan curtına toygo keldi.
Cer üstiniñ ceten baatır
Ködürezi kaykaşkılayt,
Altay üsti altan kezer
Anda baza kaykadılar.
"Kajızı mınıñ kök-boro –diyt,
Kajızı mınıñ Kögüdey-Kökşin-
Kiji tanıp bolbos" –dejet.
Çırayın körzö, kıs baldardıy,
Cürümin körzö, er ulustıy.
Albatı-con kaykap turdı.
Boodoy-Koo körüp turza,
Bu cırgaldıñ ortozında
Ceten ceti cebre baştu
Celbegen öştüzi kojo boltır.
Aç beline kıstanganı-
Aybır mistü bolot malta,
At edip mingeni –
Togus caştu kök buka.
Kögüdey-Kökşin uuldardıñ
Kaannıñ kızı carajın kaykap:
"Mındıy eştü bolzom!" –dep,
Arı körüp, kunuktı,
Beri körüp, katkırdı.

İstemeye gelen bahadırlar
Altmış, yetmiş kişiymiş,
Onu gören Boodoy Koo
Kök Boro'nun kuyruğundan
Altı kılı koparıp,
Altı ata dönüştürdü.
İlerden bakılsa, bedenleri eş,
Beriden bakılsa, başları eş
Pamuk yeleli Kök Borolar
Oldular.
Kendi saçından yolup,
Kögüdey Kökşin ağabeyi gibi
Altı bahadır ortaya çıktı.
İlerden bakılsa, bedenleri eş
Beriden bakılsa, yüzleri eş
Altı yakışıklı bahadır oldular.
Yedincisi Boodoy Koo
Kögüdey Kökşin ağabeyi olup,
Altı bahadır yardımcılı,
Altmış tulum içkili,
Kağanın yurdundaki toya geldi.
Yer üstünün yetmiş bahadırı
Hepsi buna şaşırdı,
Altay üstünün altmış pehlivanı
Onlar da şaşırdılar.
"Bunların hangisi Kök Boro, dediler,
Bunların hangisi Kögüdey Kökşin
İnsan tanıyamaz" dediler.
Yüzüne baksan, genç kız gibi,
Tavırlarına baksan, erkek gibi.
El, halk şaşırdı.
Boodoy Koo baktı ki,
Bu şölenin ortasında
Yetmiş yedi başlı
Düşmanı Celbegen de varmış.
İnce beline kıstırdığı
Sivri uçlu çelik balta
At edip bindiği
Dokuz yaşındaki gök boğaymış.
Kögüdey Kökşin delikanlıların
Kağanın kızının güzelliğine şaşırıp:
"Böyle eşim olsaydı!" diye,
İleri bakıp üzüldü,
Beri bakıp güldü.

Kaan kızınıñ sanaazın
Boodoy-Koo bilip oturat.
Caraş bütken Boodoy-Koo
Akazı bolup kubulganın
Bir de kiji bilbey turdı.
Onoytkonıñ soñında
Karatı-kaan car etti:
"Ceten tayga arı canına,
Ceten özök ol canına,
Altın sırlu bay terekke
Men kızımdı aparayın.
Ozo ekelgen baatırga
Balamdı bererim" –diyt.
Kaannıñ carın ugala,
Kara albatı tüymedi.
At cıkşızın taldap minip,
Arı bolup carıştılar.
Celbegen külük bukazın minip,
Ceten konok ozo atandı.
Boodoy-Koo kök-borozın mine sogup
Alıptar kiyineñ baza atanat.
Boodoy-Koo barıp catsa,
Kara tayga cakazında
Kara talay koltıgında
Kök bukazı tiziregen
Celbegen külük barıp cattı.
Mını körgön Boodoy-Koo
Köböñ caldu kök-boronı
Taakılu cabaa edip kubulttı.
Cürgen boyı Boodoy-Koo
Taar tonı cardına katkan
Tastarakay bolup kubuldı.
Toguzon çardıñ terezineñ
Tolgop etken kamçızın
Togus ayrı boro tal edip
Kubultıp albay kanayttı.
Celbegen külükke cedijip keldi.
"Ezen, ezen, örökön! –dedi.
Ceten attıñ ozoçılı
Slerdiñ buka boluptır.
Kaannıñ kızın sler alatan
emtiriger".

Kağanın kızının aklındakini
Boodoy Koo anladı.
Güzel yaratılışlı Boodoy Koo'nun
Ağabeyinin kılığına girdiğini
Bir kişi bile anlamadı.
En sonunda
Karatı Kağan duyuru yaptı:
"Yetmiş dağın öte yanına
Yetmiş vadinin o yanına,
Altın sırlı kutsal kavak ağacına
Kızımı götüreyim.
Onu alıp getiren ilk bahadıra
Kızımı vereyim" dedi.
Kağanın duyurusunu duyunca,
Halk coştu.
Atın iyisini seçerek binip,
İleri doğru yarıştılar.
Pehlivan Celbegen boğasına binip,
Yetmiş gün önceden yola çıktı.
Boodoy Koo Kök Boro'suna binip
Alpların peşinden gitti.
Boodoy Koo giderken,
Kara dağın yakasında
Kara nehrin koltuğunda
Gök boğası ses çıkaran
Celbegen pehlivan gidiyordu.
Bunu gören Boodoy Koo
Pamuk yeleli Kök Boro'yu
İki yaşındaki keçel taya dönüştürdü.
Boodoy Koo kendisini de
Kötü paltosu omzuna yapışmış
Tastarakay'a dönüştürdü.
Doksan öküzün derisinden
Dolanıp yapılmış kamçısını
Dokuz dallı çubuğa
Dönüştürüp aldı.
Pehlivan Celbegen'e yetişip geldi.
"Selam, selam, efendim! dedi.
Yetmiş atın en önündeki
Sizin boğanızmış.
Kağanın kızını siz alacaksınız
galiba?

Celbegenniñ ceten bajı katkırıp turat:
"Men albazam, kem alar?"
–dep maktanat.
Ukkan boyı tastarakay
Udura mınayda aydıp turat:
"Togus caştu kök bukanı
Edi-kanı izizin dep
Togus ayrı tal kamçıla
Sogup körzöm, kaytkay ne? –dep.
Celbegen külük aydıp turdı:
"Kök bukanı sogor bolzoñ,
Kulugırdı sokpoy baza.
Kaannıñ kızına kapşay cetsin".
Ukkan boyı tastarakay-
Almın-çulmun Boodoy-Koo
Toguzon çardıñ terezineñ
Tolgop etken kamçızıla
Togus caştu kök bukanı
Talayıp kelip sogup iydi.
Attu-çuulu kök bukazı
Açu koron ogırıp iydi.
Aç belineñ tolgolıp,
Köñkörö cıgıla berbey kayttı.
Boodoy-Koo onoñ arı
Tepken ceri artıp kaldı,
Bargan ceri cok boldı,
Elezindiy eles etti,
Surbulcındıy surt etti,
Celbegen külük canınañ
Cüre berbey emdi kayttı.
Attu-çuulu Boodoy-Koo
Karatı-kaannıñ kızına cedip,
Adına onı uçkaştırıp alala,
Oyto kayra mañtadıp,
Onço ulustañ ozo keldi.
Kaan etken katu möröydi,
Biy etken biyik möröydi
Boodoy-Koo algan turdı.
Onoyıp la turgança
Ceten baştu Celbegen
Bir bajıla kıygı salgan,
Bir bajıla kışkı salgan,
Bir bajıla ıylay bergen,
Bir bajıla sıktay bergen –
Ceten bajı ceten başka

Celbegen'in yetmiş başı da güldü:
"Benden başka kim alabilir ki?"
diye övündü.
Onu işiten Tastarakay
Şöyle karşılık verdi:
"Dokuz yaşındaki gök boğanızın
Eti, kanı ısınsın diye
Dokuz dallı ağaç kamçımla
Vursam ne olur? dedi.
Pehlivan Celbegen şöyle cevan verdi:
"Gök boğaya vuracaksan,
Alçağa fazla vurma.
Kağanın kızına çabuk yetsin."
Onu işiten Tastarakay
Kurnaz Boodoy Koo
Doksan öküzün derisinden
Dolanıp yapılmış kamçısıyla
Dokuz yaşındaki gök boğaya
Gerilip vurdu.
Anlı şanlı gök boğa
Acı acı böğürdü.
İnce belinden kıvrılıp,
Yüz üstü yıkıldı.
Ondan sonra Boodoy Koo'nun
Teptiği yeri artıp kaldı,
Gittiği izi görünmedi,
Saf kum gibi süzüldü,
Işık gibi parıldadı,
Pehlivan Celbegen'in yanından
Hızla uzaklaştı.
Anlı şanlı Boodoy Koo
Karatı Kağan'ın kızına yetip,
Onu atının arkasına alarak,
Tekrar geri koşturup,
Herkesten önce o geldi.
Kağanın yaptığı katı yarışı,
Beyin yaptığı yüce yarışı
Boodoy Koo kazandı.
Bunlar olurken,
Yetmiş başlı Celbegen
Bir başıyla bağırıp,
Bir başıyla haykırıp,
Bir başıyla ağlayıp,
Bir başıyla inleyip
Yetmiş başı yetmiş türlü

Tabıştanıp cedip keldi.
"Altaydı biylegen cayzañdar,
Almın-çulmun kaandar,
Kögidey-Kökşin kulugur
Kök bukamdı öltürgen,
Adı cok, coyu arttım,
Cargını emdi turguzıgar!"-
Celbegen ıylap aydıp turat.
Ukkan boyı kaan cayzañdar
Katu cargı aytkalakta,
Boodoy-Koo boyı aydat.
"Altan tüñey kaandar,
Ceten tüñey cayzañdar,
Beri tabılap ugıgar,
Cargını boyım turguzayın.
Kara tayga bajında
Ay maltazın kurçıdıp alıp,
Celbegen meni sakızın.
Boro koyon bololo,
Aldınañ ötküre mañtayın.
Meniñ belim keze çapsa,
Oniñ möri bolzın –dedi,
Candıra çapkan tujunda
Celbegenniñ şorı bolzın.
Köböñ caldu kök-boronı
Men ölgöjin, azın" –dedi.
Bu kerekti ugala,
Celbegen korkıştı süündi.
"Kulugırdıñ aç belin
Kurç maltala çabarım" –dep,
Ay maltazın talayıp,
Kara tayga bajına
Çıgıp alıp, sakıy berdi.
Attu-çuulu Boodoy-Koo
Boro koyon bolup kubulıp,
Aldınañ ötküre mañtay berdi.
Mını körgön Celbegen kökşin
Ay maltazın talayıp,
Candıra çapkan boyınça
Boyınıñ budın keze çaptı.
Açu-koron kıygırıp,
Ama-tomo sıgırıp,
Ceten ceti cebre bajı
Ceñ castanıp, cıgıldı,
Celbegen kökşin ogırıp,

Ses çıkararak geldi.
"Altayı yöneten cayzanlar
Akıllı, kurnaz kağanlar,
Alçak Kögüdey Kökşin
Gök boğamı öldürdü,
Atsız yaya kaldım,
Şimdi yargı yapın!"
Celbegen böylece ağlayarak konuştu.
Onu işiten kağanlar, cayzanlar
Acımasız yargı yapacakken,
Boodoy Koo şöyle teklifte bulundu.
"Birbirine eş altmış kağan,
Birbirine eş yetmiş cayzan,
Beri bakıp dinleyin,
Yargıyı ben kendim yapayım.
Kara dağın başına çıkıp,
Ay gibi baltasını kuşanarak,
Celbegen beni beklesin.
Boz tavşana dönüşüp,
Koşarak önünden geçeyim.
Vurup belimi kesebilirse,
Kazanan o olsun, dedi.
Eğer ıskalarsa
Yenilen Celbegen olsun.
Pamuk yeleli Kök Boro'yu
Ben ölünce o alsın" dedi.
Bunu duyunca,
Celbegen çok fazla sevindi.
"Alçağın ince belini
Keskin baltayla keserim" deyip,
Ay gibi baltasını sallayıp,
Kara dağın başına
Çıkarak bekledi.
Anlı şanlı Boodoy Koo
Boz tavşana dönüşüp,
Önünden geçmek için koştu.
Bunu gören ihtiyar Celbegen
Ay gibi baltasını sallayıp,
Iskalayınca
Kendi ayağını kesti.
Acı acı bağırıp,
Acı acı feryat edip,
Yetmiş yedi başı
Yenine yaslanıp yıkıldı,
İhtiyar Celbegen böğürüp,

Ölö berbey kanayttı.	745	Böylece öldü.
Koron bolgon kanı aktı,		Zehir gibi kanı aktı,
Korım bolup söögi cattı.		Cesedi tepe gibi yığıldı.
Attu-çuulu Boodoy-Koo		Anlı şanlı Boodoy Koo
"Baspazımdı bastım –dedi,-		"Öldürmeyeceğimi öldürdüm, dedi,
Teppezimdi teptim" –dedi.	750	Tepmeyeceğimi teptim" dedi.
Cerdiñ üstin ceten kaan		Yeryüzünün yetmiş kağanı
Bajın caykap kaykay berdi,		Başını sallayıp şaşırdı,
Altay tübi altan kaan		Altay dibinin altmış kağanı
Anda baza kaykap turdı.		Onlar da şaşırıp kaldı.
Celbegenniñ ölgönine	755	Celbegen'in ölmesine
Albatı-con süünişti.		El, halk sevindi.
Attu-çuulu Boodoy-Koo		Anlı şanlı Boodoy Koo
Karatı-kaanga aydıp turdı.		Karatı Kağan'a şöyle dedi.
"Ceri curtım uzak –dedi,		"Yerim, yurdum uzak, dedi,
Ak bıyanım een artkan,	760	Ak hayvanım sahipsiz kaldı,
Aylıma meñdep canadım.		Evime hemen döneyim.
Kara-Taacı kızıñdı		Kızın Kara Taacı'yı
Berer bolzoñ, bereriñdi ayt,		Vereceksen vereceğini söyle,
Berbes bolzoñ berbeziñdi ayt".		Vermeyeceksen vermeyeceğini söyle."
Onı ukkan Karatı-kaan	765	Onu işiten Karatı Kağan
Aayın bilbey, kaykap turdı.		Şaşırıp ne yapacağını bilemedi.
Oñ kolın körgöndö,		Sağ eline baktı ki,
Oymok tudunıp köktöngöndiy,		Yüksük tutunup dikiş dikmiş gibi,
Sol kolın körgöndö,		Sol eline baktı ki,
İyne tartıp köktöngöndiy.	770	İğne çekip dikiş dikmiş gibiydi.
Cürgen boyın körgöjin,		Kendisine baktı ki,
Baatır erdiy çüm kiygen.		Bahadır er gibi giyinmişti.
Çırayın, çaçın körgöjin,		Yüzüne, saçına bakınca,
Kıs kijidiy keberlü.		Kız görünüşlüydü.
Arga-korgo tappay turup,	775	Çaresiz çıkar yol bulamayıp,
Kızın atka mindirip,		Kızını ata bindirip,
Altın-möñün koştoylo,		Altın, gümüş yükleyerek,
Torko-mancık artala,		İpek, giysi salarak,
Boodoy-Koogo tabıştırdı.		Boodoy Koo'ya verdi.
Karatı-kaanla ezendejip,	780	Karatı Kağan'la selamlaşıp,
Kalık-conlo cakşılajıp,		Halkla vedalaşıp,
Boodoy-Koo batır kıs		Bahadır kız Boodoy Koo
Karatı-kaan curtınañ çıktı.		Karatı Kağan'ın yurdundan çıktı.
Ceti çöldiñ ortozına,		Yedi çölün ortasına,
Ceti tayga koltıgına	785	Yedi dağın koltuğuna
Cedip kelgen tujında		Yetip geldiklerinde
Kara-Taacı kıs bala		Genç kız Kara Taacı
Boodoy-Koonı çenep aybıladı.		Boodoy Koo'yu denemek için sordu.
"Ot salaga otık çak,		"Ateş yakmak için çakmak çak,

Et bıjırarga tiş uça".
Bu tujında Boodoy-Koo
Cañıs çagıp ot küydürdi,
Caraştıra tiş uçadı.
Mını körgön Kara-Taacı:
"Otıktı cañıs çagala,
Ot küydürip turarda,
Tişti cazap uçaarda,
Kıs kiji emes bolbogoy" –
Onoydo sananıp kaldı.
Kıstıñ öçöp turganın
Boodoy-Koo sezip iyele,
Mınayda ayttı Kara-Taacıga:
"Uzada çiygen cerime
Konup alıp barar turuñ,
Tuura çiygen colıma
Üdelep alıp barar turuñ.
Toydı ajındıra beleteyin".
Andıy sösti aydala,
Attu-çuulu Boodoy-Koo
Arı bolup cüre berdi,
Altay tübin ödö berdi.
Altayına kelgen boyı
Agaş uruktı ala koyıp,
Ak bıyanın turgustı,
Odorlu cerge aydadı,
Albatızın turguzıp,
Odındu cerge başkardı.
Akazınıñ söögin turguzıp,
Köböñ tokım töjöylö,
Küler eerin cazayla,
Cuu-cepselin kiydirele,
Örgööniñ odın salala,
Kıynalıp cürgen kıyının
Eer kajına biçip saldı.
Ar-albatızın cuup iyele:
"Kaannıñ kızı kelgejin,
Adın alıp buulagar,
Aş-kursakla kündüleger,
Boyıla kuuçındajıgar" –dep,
Ondıy söslö cakıyla,
Attu-çuulu Boodoy-Koo
Boro koyon bolup kubulıp,
Ceeken aral tübine
Mañtap cüre berbey kayttı.

Et pişirmek için şiş sivrilt."
O zaman Boodoy Koo
Tek çakışta ateş yaktı,
Güzelce şiş sivriltti.
Bunu gören Kara Taacı:
"Çakmak taşını bir çakışta,
Ateşi yakınca,
Şişi güzelce sivriltince,
Kız değil galiba"
Diye düşündü.
Kızın kendisini sınadığını
Boodoy Koo sezince,
Kara Taacı'ya şöyle dedi:
"Çizdiğim yolla
Gelirsin,
Doğruca çizdiğim yolumla
Yol alıp gidersin.
Düğünü gereğince hazırlayayım."
Böyle söyleyerek,
Anlı şanlı Boodoy Koo
Uzaklaşıp gitti,
Altay dibini geçti.
Altayına gelince
Ağaç sopayı alıp,
Ak hayvanını ortaya çıkardı,
Otlağa sürdü,
Halkını ortaya çıkarıp,
Odunlu yerde yönetti.
Ağabeyinin cesedini çıkarıp,
Pamuk eyer keçesini yayarak,
Bronz eyerini hazırlayıp,
Savaş giysisi ve silahlarını giydirip,
Sarayın ateşini yakarak,
Başından geçen felaketi
Eyerin kaşına yazdı.
Halkının hepsini toplayarak:
"Kağanın kızı gelince,
Atını alıp bağlayın,
Yiyecek içecek ikram edin,
Kendisiyle sohbet edin" diye,
Bu sözlerle emir verip,
Anlı şanlı Boodoy Koo
Boz tavşana dönüşüp,
Sık ormanın dibine
Koşarak gitti.

Kaannıñ kızı Kara-Taacı
Altın-möñün koştogon,
Argımak maldı minip iygen,
Bu altayga kelbey kayttı.
Albatı-con cuulıp,
Adın onıñ alala,
Ayılga boyıñ kiydiret.
Aş cakşızın kaynadıp,
Kündülep onı turgulayt.
Kaannıñ kız Kara-Taacı
Kögüdey-Kökşin baatırdı
Uyuktagan bolor dep
Ceti künge sakıgan.
Baatır uuldıñ ölgönin
Segizinçi künde tanıdı.
Açu-koron ıylay berdi,
Argazın tappay, bazıp turdı.
Onoytkoniñ soñında
Aydı, kündi tüjürele,
Cüregine caba tuttı,
Öçkön ottı kamıstı,
Ölgön kijini tirgisti.
Tındanıp kelgen Kögüdey-Kökşin
Kaan kızıla ezendejip,
Kalık-conlo cakşılajıp,
Boodoy-Koo cañıs sıynın
Con ortodoñ tappadı.
Eer kajın kıçırıp,
Kara cañıs sıynı
Kıynalganın bildi.
Celbegenneñ öçin alganın,
Kaannıñ kızın ekelgenin –
Ködüre biçip salgan emtir.
"Meni bedrep barba – dep,
Kojo curtaar ejime
Boyım barıp curtaarım" –dep,
Art uçında biçip koytır.
Onoytkondo Kögüdey-Kökşin
Kaanıñ caraş kızıla
Ak bıyanı maldañ köp,
Albatızı connoñ köp
Cajın çakka curtay berdi.

Kağanın kızı Kara Taacı
Altın, gümüş yüklenen,
Argımak atına binmiş
Bu Altay'a geldi.
El, halk toplanıp,
Onun atını alarak,
Kendisini eve soktular.
Yemeğin iyisini pişirip,
Ona hürmet ettiler.
Kağanın kızı Kara Taacı
Kögüdey Kökşin bahadırın
Uyuduğunu sanıp
Yedi gün boyunca bekledi.
Bahadır delikanlının öldüğünü
Sekizinci günde ancak anladı.
Acı acı ağladı,
Çaresiz kalıp, yürüyüp durdu.
En sonunda
Ayı, güneşi indirip,
Yüreğine bastırdı,
Sönen ateşi yaktı,
Ölen insanı diriltti.
Canlanan Kögüdey Kökşin
Kağanın kızıyla selamlaşıp,
Eli, halkıyla görüşüp,
Boodoy Koo tek kız kardeşini
Halkın içinde bulamadı.
Eyerin kaşını okuyup,
Tek kız kardeşinin
Başına gelenleri öğrendi.
Celbegen'den öcünü aldığını,
Kağanın kızını getirdiğini
Hepsini buraya yazmış.
"Beni arama, deyip,
Birlikte yaşayacağım eşime
Kendim gidip evlenirim" diye,
En sonunda yazmış.
Böylece Kögüdey Kökşin
Kağanın güzel kızıyla
Ak hayvanı hayvandan çok,
Halkı halktan çok
Çağlar boyunca yaşadı.

ALTIN ERGEK

Caraş agaştıñ büri oñbos
Caraş keen Altayda,
Altan ayrı ak talaydıñ
Kajat bolgon cakazında,
Ak möñkülü tayganıñ
Mees bolgon edeginde
Altın-Ergek baatır
Azıragan adazı cok,
Erkelegen enezi cok,
Emdi mında curtap cattı.
Ak talaydıñ cakazında
Togus kattu taş örgöö turat.
Taş örgööniñ ejiginde
Togus kırlu temir çakı
Altın sürlü mızıldayt.
Eke tüñey kara közi
Eki tegerik ay keberlü,
Çorgo caldu kan-ceeren
Temir çakı tözine turat.
Taş örgööniñ içinde
Ülekerlü ak şirdekte
Kiliñ-kara kabaktu,
Koo kırlañ tumçuktu,
Koş arkadıy kirbiktü,
Kızıl maral çıraylu
Altın-Ergek baatır
Baydastangan oturdı.
Amır-ençü curtap catkan
Bir cakşınak künde
Teñeri tübi kürküredi,
Altay üsti şuuladı.
Alıp baatır Altın-Ergek
Alañ kaykap turup keldi.
Taş örgöözineñ çıgala,
Kök ayastı şiñdey berdi.
Körüp emdi ol turgajın,
Ak buluttıñ üstile,
Aydıñ, künniñ aldıla
Eki tüñey boro karçaga
Carışla kelip cadat.
Kanattarı calkın keptü,
Tınıştarı salkın keptü
Eki tüñey boro karçaga
Alakança ak biçikti

Güzel ağacın yaprağı solmaz
Güzel, görklü Altay'da
Altmış kollu ak nehrin
Dik yakasında,
Ak zirveli dağın
Meyilli eteğinde
Bahadır Altın Ergek
Büyüten babası yok,
Nazlayan annesi yok,
Şimdi burada yaşadı.
Ak nehrin yakasında
Dokuz katlı taş saray duruyordu.
Taş sarayın kapısında
Dokuz kenarlı demir at direği
Altın görünüşüyle ışıldıyordu.
Birbirine eş iki kara gözü
İki yuvarlak ay gibiydi,
Musluk gibi yeleli Kan Ceeren
Demir at direğinin dibinde duruyordu.
Taş sarayın içinde
Yıldızlı ak kilimde
Kadife kara kaşlı,
Dağ yamacı gibi burunlu,
Sık orman gibi kirpikli,
Kızıl yaban gülü yüzlü
Altın Ergek bahadır
Bağdaş kurmuş oturuyordu.
Rahat, huzurlu yaşarken
İyi bir günde
Göğün dibi gürledi,
Altay üstü uğuldadı.
Alp bahadır Altın Ergek
Şaşırıp kaldı.
Taş sarayından çıkarak,
Gökyüzünü inceledi.
Şimdi öylece bakarken,
Ak bulutun üstüyle
Ayın, güneşin önüyle
Birbirine eş iki boz doğan
Yarışarak geliyordu.
Kanatları şimşek gibi,
Nefesleri rüzgâr gibi
Birbirine eş iki boz doğan
Avuç içi kadar mektubu

Ak ayastañ tüjürele,		Ak gökten düşürerek,
Arı bolup uçkuladı,		İleriye doğru uçtular,
Atkan oktıy bardılar.		Atılan ok gibi gittiler.
Altın-Ergek alıp baatır		Altın Ergek alp bahadır
Oñ kolıla ala koydı,	50	Sağ eliyle aldı,
Sol kolıla caya tudup,		Sol eliyle açıp,
Uçınañ ala kıçırdı.		Başından sonuna kadar okudu.
Kıçırıp körüp turgajın,		Okuyup baktı ki,
Agay-Taacı la Kögöy-Taacı		Agay Taacı ile Kögöy Taacı
Eki baatır biçiptir:	55	İki bahadır yazmış:
"Cerdiñ aldın ceektegen,		"Yerin altını yöneten
Yeten kaandı koldo tutkan		Yetmiş kağanı elinde tutan
Ceek cutpa Cer-tekpenek		Şeytan Cer Tekpenek
Ceri curtıbıstı cuulap kelgen.		Gelip yerimizi yurdumuzu dağıttı.
Tebeelü maldı aydap cat,	60	Otlaktaki malımızı sürüp götürdü,
Amır albatını cuulap cat.		Rahat yaşayan halkımızla savaştı.
Altın-Küskü sıynıbıstı		Kız kardeşimiz Altın Küskü'yü
Albanla aparıp cat.		Zorla alıp götürdü.
Altın-Ergek baatır sen,		Sen Altın Ergek bahadır
Bir bolujın cetirzeñ,	65	Bir yardımını ulaştırsan,
Olcolop baraatkan boyıbıstı		Esir alınan bizleri
Olorgo berbey ayrıp alzañ,		Onların elinden kurtarsan,
Cer-Tepkenekti ceñip salzañ,		Cer Tepkenek'i yensen,
Cerdiñ üsti cayım bolor.		Yeryüzü hür olur.
Ceek kaan bazılza,	70	Şeytan kağan basılsa,
Albatıga amır bolor".		Halk rahata kavuşur."
Altın-Ergek alıp baatır		Altın Ergek alp bahadır
Ak biçikti kıçırala,		Ak mektubu okuyunca,
Aytkan sözi mındıy boldı:		Söyledikleri şunlar oldu:
"Aylu-kündü altaydı	75	"Aylı, güneşli Altay'ı
Cer-Tekpenek biyleer be?		Cer Tekpenek mi yönetecek?
Baylık bütken cerdiñ üstin		Zengin yaratılmış yerin üstünü
Müüstü kara adı tepseer be?		Boynuzlu kara atı mı tepecek?
Amır catkan albatını		Rahat yaşayan halkı
Ondıy kulugur biyleer be?	80	Böyle bir alçak mı yönetecek?
Agay-Taacı la Kögöy-Taacınıñ		Agay Taacı ile Köögöy Taacı'nın
Altayına baradım" –dep,		Altay'ına gideyim" diye,
Altın üygenin alala,		Altın dizgini alarak,
Kan-ceerendi üygendedi.		Kan Ceeren'i dizginledi.
Arka-belin arçıy tudup,	85	Arkasını, sırtını sıvazlayıp,
Ak köböñ tokım saldı.		Ak pamuktan eyer keçesini *yerleştirdi.*
Altın çümdü agaş eerdi		Altın işlemeli ağaç eyeri
Caya tudup arta saldı.		Yerleştirdi.
Tolgop etken kuyuşkandı		Dolanarak yapılmış kuskunu
Tolgoy tudup cıldırdı.	90	Dolayıp taktı.

Togus tüñey koloñın
Toolop tartıp çümdedi.
Togus kat çoy ıltañdu
Temir ödük teep kiydi.
Toguzon eki topçılu
Köö-kuyak tonın kiydi.
Altan eki kaptırgalu
Kayış kurın kurçandı.
Kara kumdus börügin
Ala koyıp kiyip aldı.
Ak üldüzin tañındı,
Bolot caazın kolgo alıp,
Kastaktarın cüktendi.
Kaalga ejik aça tartıp,
Taş örgöödöñ çıga bastı.
At çakızına bazıp kelip,
At çılbırın çeçe tarttı,
Çoy üzeñini çöyö teep,
Kan-ceerendi minip aldı.
At sulugun caya tartıp,
Kayış tiskindi çöyö tartıp,
Corgolodıp cürüp iydi.
Altın-Ergek alıp baatır
Ceten colgo ödör coldı
Ceti künge ödör dep,
Amadulu barıp cadat.
Ergegile şoor oynoyt,
Erinile kojoñ salat.
Mingen adı kan-ceerenniñ
Alın kolı kazaladat,
Kiyin budı biyeleyt.
Ança-mınça bolbodı,
Altan tayga ajıp keldi,
Ceten özök keçip keldi.
Üç üyelü kara taygaga
Biyeledip celip çıktı.
Alın kolın alınbay,
Kiyin budın tartınbay,
Açu koron bışkırala,
At ercine tura tüşti.
Attu-çuulu Altın-Ergek
At üstineñ tüjüp keldi,
Kan-ceerenneñ suradı:
"Koltıgımnıñ kanadı sen,
Kojo cürgen nökörim.

Birbirine eş dokuz kolanı
Dolayıp çekti.
Dokuz kat demir tabanlı
Demir çizmeyi giyip tepti.
Doksan iki düğmeli
Zırhını giydi.
Altmış iki kancalı
Kayış kuşağını kuşandı.
Kara kunduz postundan börkünü
Alıp giydi.
Ak kılıcını takındı,
Çelik yayını eline alıp,
Oklarını yüklendi.
Kanatlı kapısını açıp,
Taş saraydan çıktı.
At direğine kadar yürüyüp,
At yularını çözdü.
Demir üzengisini tepip,
Kan Ceeren'e bindi.
Atın gemini çekip,
Kayış dizgini çekip,
Dörtnala koşturdu.
Altın Ergek alp bahadır
Yetmiş yılda alınacak yolu
Yedi günde almalı deyip,
Amacına koyuldu.
Parmağıyla kaval çalıp,
Dudağıyla türkü söyledi.
Bindiği atı Kan Keeren'in
Ön ayakları şahlandı,
Arka ayakları coştu.
Çok zaman geçmedi,
Altmış dağ aşıp geldi,
Yetmiş vadiyi geçip geldi.
Üç parçalı kara dağa
Coşup çıktı.
Ön ayaklarını hareket ettirmeden,
Arka ayaklarını çekmeden,
Acı acı pışkırarak,
Kıymetli at durdu.
Anlı şanlı Altın Ergek
At üstünden indi,
Kan Ceeren'e şöyle sordu:
"Koltuğumun kanadı sensin,
Birlikte yaşadığım dostumsun.

Caan tayga ajarda,
Ay kanadım sen bolotoñ.
Agın suunı keçerde,
Cölök tayak sen bolgoñ.
Ölör salım bildiñ be?
Özör cürüm sestiñ be?
Ne kerektü toktodıñ?"
At-ercine aydıp aydıp turat:
"Bu tayganıñ koltıgında
Cer kindigi kara taşta
Uyalanıp uyuktap cadar,
Ceten kulaş kuyruktu
Kızıl tülkü bar emtir.
Altay üstin aylangan
Altan kaannıñ colın biler,
Cerdiñ üstin aylangan
Ceten kaannıñ tilin biler,
Seni körgön tujında
İyt cibes, iynege kelbes edip,
Ceten cüzün şoodıp aydar.
Arı bolup mantagajın,
Altan tayga ajıra mañtaar.
Onı cedip tudar kerek...
Ceder mergen mende bolzın,
Tudar arga sende bolzın" –dedi.
Altın-Ergek oyto mindi,
Onoñ arı celip iydi.
Kara tayga koltıgına
Kazaladıp celip keldi.
Cer kindigi kara taştañ
Ceten kulaş kuyruktu
Kızıl tülkü turup keldi.
Altın-Ergek baatırdı
Körgön boyınça aytkıladı:
"Adañ-eneñ kul tañma,
Bu Altaydañ sen canbazıñ,
Cer-Tekpenek kaanga
Cedip barıp men aydarım.
Köziñ ottu er bolzoñ,
Alu edip alıp al.
Adıñ cügürük er bolzoñ,
Meni cedip, tudup al".
Kızıl tülkü aydala,
Onoñ arı mañtap iydi.
Onı körgön Altın-Ergek

Yetmiş dağı aşarken,
Ay kanadım oldun sen.
Akarsuyu geçerken,
Dayanağım sen oldun.
Öleceğimi mi bildin?
Yaşayacağımı mı sezdin?
Niçin durdun?"
Kıymetli at şöyle dedi:
"Bu dağın koltuğunda
Yer göbeği kara taşta
Yuva kurup uyuyan,
Yetmiş kulaç kuyruklu
Kızıl tilki varmış.
Altay üstünü dolaşan
Altmış kağanın yolunu bilir,
Yerin üstünü dolaşan
Yetmiş kağanın dilini bilir,
Seni gördüğü zaman
İt yemez, iğneye bile gelmez hâle getirip,
Yetmiş şekilde alay eder.
İleriye doğru koşsa,
Altmış dağ öteye koşar.
Yetip onu tutmak gerek...
Yetişmesi benden olsun,
Tutması senden olsun" dedi.
Altın Ergek tekrar bindi,
Oradan ileri koşturdu.
Kara dağın koltuğuna
Şahlandırıp koşturdu.
Yer göbeği kara taştan
Yetmiş kulaç kuyruklu
Kızıl tilki kalkıp geldi.
Altın Ergek bahadırı
Görünce kızdı:
"Babası, anası kul mel'un
Sen bu Altay'dan dönemezsin,
Cer Tekpenek kağana
Ben gidip söylerim.
Gözü ateşli er isen,
Kürk yapıp al.
Atı iyi koşan er isen,
Yetip beni tut"
Kızıl tilki böyle diyerek,
Oradan ileri koştu.
Bunu gören Altın Ergek

Kan-ceerenniñ baykanına
Kayış kamçıla sogup iydi.
Uçkan kuştañ kapşay,
Atkan oktoñ türgen bardı.
Caan-caan taygalardıñ
Bajına teep, ajıp turat.
Cabıs-cabıs taygalardı
Ajıra kalıdıp mañtadat.
Ança-mınça bolbodı.
Altın-Ergek baatır
Kızıl tülküge caba cedip,
Kuyrugınañ ala koydı,
Temir kijendi sugup iydi.
Kızıl tülkü calındı:
"Kızıl kanım tökpögör,
Kızıl moynımdı üspeger.
Közi cokko kös boloton
Kızıl tülkü men edim.
Kalak, kalak, baatır.
Kaanga barıp aytpazım.
Barar coldo ne bolorın
Slerge aydıp bererim" –dep,
Kızıl tülkü caynadı.
Altın-Ergek aydıp turdı:
"Corık cürgen kijiniñ
Cortor colın toktotkoñ,
Barıp catkan kijiniñ
Barar cerin böktögöñ,
Ceten kaannıñ tilmeji
Kızıl tülkü sen bolgoñ,
Mınañ arı ne bolor
Mege cartap aydıp ber".
Kızıl caraş tülküni
Temir terek tözine
Altın-Ergek buuladı.
Kızıl tilkü azu tijin kajaytıp,
Cer-Tekpenek kaannıñ
Buudaktarın toolop berdi.
Attu-çuulu Altın-Ergek
Adın minip atandı.
Ceti coldıñ beltirin
Keze köstöp celip iydi.
Onoñ arı barıp catsa,
Kara tayga koltıgında
Cer-Tekpenek kaannıñ

Kan Ceeren'in arkasına
Kayış kamçısıyla vurdu.
Uçan kuştan hızlı,
Atılan oktan hızlı gitti.
Yüksek yüksek dağların
Başına tepip aştı.
Alçak alçak dağları
At koşturup aştı.
Çok zaman geçmedi.
Altın Ergek bahadır
Kızıl tilkiye yetip,
Kuyruğundan tuttu,
Demir bukağıyı taktı.
Kızıl tilki yalvardı:
"Kızıl kanımı dökme,
Kızıl boynumu kesme.
Gözü olmayana göz olan
Kızıl tilki benim.
Âh, âh bahadır.
Gidip kağana söylemem.
Yolda neyle karşılaşacağını
Sana söylerim" diye,
Kızıl tilki yalvardı.
Altın Ergek şöyle dedi:
"Yola giden kişinin
Yolunu durduran,
Giden insanın
Yerini kapatan,
Yetmiş kağanın tercümanı
Kızıl tilki sensin,
Bundan sonra ne olacağını
Bana açıkça anlat."
Güzel kızıl tilkiyi
Demir kavak ağacının dibine
Altın Ergek bağladı.
Kızıl tilki azı dişini parlatıp,
Cer Tekpenek kağanın
Engellerini bir bir sıraladı.
Anlı şanlı Altın Ergek
Atına binip atlandı.
Yedi yolun kavşağına
Yönelip geldi.
Oradan ileri giderken,
Kara dağın koltuğunda
Cer Tekpenek kağanın

Eki tüñey baatırları Birbirine eş iki bahadırı
Emdi mında köründi. Şimdi burada göründü.
Arı ötkön kijiniñ İleri geçen insanın
Töbö bajın oyo sogup, Başına vurarak oyup,
Kara talayga taştap turatan, Kara nehre atıp,
Beri ötkön baatırlardıñ Beri geçen bahadırların
Kak mañdayın cara sogup, Alınlarını yarıp,
Kök talayga taştaytan boltır. Gök nehre atıyorlarmış.
Togus but çoy tokpoktu, Dokuz ayaklı demir tokmaklı,
Ceti coldıñ beltirin Yedi yolun kavşağını
Tozup algan turdılar. Bekliyorlarmış.
Mingen adı kan-ceeren Bindiği atı Kan Ceeren
Könü corgo corgologon, Doğruca dörtnala gitti,
Er boyı Altın-Ergek Er Altın Ergek
Ayga-künge mızıldagan, Aya, güneşe karşı ışıldayan,
Eki kara baatırdıñ İki kara bahadırın
Canına caba cedip keldi: Yanına yetip geldi:
"At öltürip amtajıgan "At öldürüp tadına bakan
Açap cutpalar sler be? Aç gözlüler siz misiniz?
Er öltürip eremjigen Er öldürmeye alışkın
Edü baatırlar sler be? Şeytan bahadırlar siz misiniz?
Todgus coldıñ beltirin Dokuz yolun kavşağını
Kança cılga tostıgar? Kaç yıl boyunca beklediniz?
Toguzon pud çoy tokpoktı Doksan pud demir tokmağa
Kança cılga tayandıgar? Kaç yıl boyunca dayandınız?
Sogor bolzo – sogıgar, Vuracaksanız vurun,
Adar bolzo –adıgar, Atacaksanız atın,
Aktu boyım turayın. Böyle duruyorum işte.
Onıñ kiyninde kulugurlar, Ondan sonra alçaklar,
Meneñ cakşını surabagar!" Benden merhamet dilemeyin!"
Togus pud çoy tokpoktı Dokuz pud demir tokmağı
Caan baatır ködürdi. Bahadırların büyüğü kaldırdı.
Ceti pud ces tokpoktı Yedi pud bakır tokmağı
Kiçü baatır ködürdi. Bahadırların küçüğü kaldırdı.
Kök teñeri tübile Göğün dibiyle
Bar küçile çırmaydılar, Var güçleriyle salladılar,
Ak mañdayına kelip soktı, Gelip ak alnına vurdular,
Ceti pud ces tokpoktı Yedi pud bakır tokmağı
Er mañdayına tüjürdi. Erin alnına indirdiler.
Er mañdayına tiygen tokpok Erin alnına değen tokmak
Toşko tiygendiy, tozo berdi, Buza değmiş gibi dağıldı,
At mañdayına tiygen tokpok Atın alnına değen tokmak
Mıska tiygendiy, mıyrıla berdi. Buza değmiş gibi kaykıldı.
Eki künneñ kara baatırdıñ Kara bahadırın iki gün boyunca
Er cüregi çoçıy berdi. Er yüreği ürktü.

Ebirede körölö,
Kaykap, oozın açkıladı.
Onı körgön Altın-Ergek:
"Adatan tañmalardıñ
Atkanıgar kayda? –dedi.
Sogoton şokçıldardıñ
Sokkonıgar kayda?" –dedi.
Eki kara baatırdı
Altın-Ergek kabıra tuttı,
Ulustı salgan talayına
Ekülezin taştap iydi.
"Eki baatır moñıs deşken,
Et iziderge cetpedi" –dep,
Onoñ arı Altın-Ergek
Atkan oktıy cüre berdi.
Onoñ arı barıp catsa,
Ceti coldıñ beltirinde
Cer-Tekpenektiñ nacızı –
Ceti baştu Celbegen
Coldı tozup otırdı.
Kök teñere tübile
Ay kanattu kuş ötkürbes,
Kök tayganıñ ajuzıla
Ayrı sındu añ ötkürbes.
Arı ötkönniñ adın cudar
Opo-cutpa Celbegen boltır.
Onı körgön Altın-Ergek
Ceeren adınañ tüjele,
Kılgan ölöñ bolup kubulıp,
Celbegenniñ aldıla
Cerge caba cılıp ötti.
Mingen adı kan-ceeren
Boro karçaa bolo berdi,
Kök teñeri tübile
Köndüre uça berdi.
Kılgan ölöñ barıp cadarda,
Cer üstiniñ ölöñdöri
Kuuçınadjıp turdılar:
"Ölöñnöñ başka cıtanat,
Kandıy ölöñ bolgon?" –deşti.
Onoñ arı barıp catsa,
Taş cakalu sarı talay
Caykanıjıp agıp cattı.
Arı ötköndi beri salar,
Beri ötköndi arı salar

Etrafına bakınca,
Şaşırıp ağzı açık kaldı.
Bunu gören Altın Ergek:
"Atan mel'unların
Atışı nerede? dedi.
Vuran zararlıların
Vuruşu nerede?" dedi.
İki kara bahadırı
Altın Ergek sıkıca kavradı,
İnsanları attıkları nehre
İkisini de fırlattı.
"Canavarlar denen iki bahadır,
Henüz kavgaya ısınmamıştı" deyip,
Ondan sonra Altın Ergek
Atılan ok gibi gitti.
Oradan ileri giderken,
Yedi yolun kavşağında
Cer Tekpenek'in dostu
Yedi başlı Celbegen
Oturmuş yolu bekliyordu.
Göğün dibinden
Ay kanatlı kuşu geçirmez,
Gök dağın aşıdından
Dağ hayvanını geçirmezdi.
İleri geçenin atını yutar
Aç gözlü Celbegenmiş.
Onu gören Altın Ergek
Kızıl atından inerek
Uzun bir ota dönüşüp,
Celbegen'in önünden
Yere yapışarak sürünüp geçti.
Bindiği atı Kan Ceeren
Boz doğana dönüştü,
Göğün dibiyle
Doğruca uçtu.
Uzun ot giderken,
Yeryüzünün otları
Kendi aralarında konuştular:
"Ottan başka kokuyor,
Ne biçim ot bu?" dediler.
Oradan ileri giderken
Taş yakalı sarı nehir
Dalgalanıp akıyordu.
İleri geçeni geri gönderir,
Beri geçeni geri gönderir

Eki tüñey kara baatır		Birbirine eş iki bahadır
Sarı talaydıñ cakazında		Sarı nehrin kıyısında
Karuuldagan otırdılar.		Oturmuş nöbet tutuyorlardı.
Onı körgön Altın-Ergek		Bunu gören Altın Ergek
Balık bolup kubulıp,	320	Balığa dönüşüp,
Sarı talayga kire berdi.		Sarı nehre girdi.
Altın balık barıp cadarda,		Altın balık giderken,
Sarı talaydıñ balıktarı		Sarı nehrin balıkları
Onoñ ürkip kaçtılar.		Ondan ürküp kaçtılar.
Talay cakazındagı baatırlar:	325	Nehrin yakasındaki bahadırlar:
"Bügüngi künde balıktardıñ		"Bugün balıkların
Oynoor küüni tutkan turu" –dep,		Oynayacağı tuttu" diye,
Katkırıjıp oturdılar.		Oturup gülüştüler.
Ay-balıgın toskırıp,		Ay gibi balığını dağıtıp,
Altın-Ergek keçe berdi.	330	Altın Ergek geçti.
Kan-ceeren at ercine		Kıymetli at Kan Ceeren
Kök teñeri tübineñ		Göğün dibinden
Kırkırada uçup tüşti.		Hırıldayarak uçup indi.
Altın-Ergek adına minip,		Altın Ergek atına binip,
Onoñ arı cügürip iydi.	335	Atını oradan ileri koşturdu.
Togus cerde üyelü		Dokuz yerden parçalı
Möñkü tayga bajına		Dağ zirvesine
Biyeledip celip çıktı.		Atını coşturup çıktı.
Arı canın kös cederdeñ		İlerisini göz görebildiğince
Altın-Ergek şiñdep kördi.	340	Altın Ergek araştırdı.
Aylandıra körüp turza,		Etrafına baktı ki,
Agay-Taacı al Kögöy-Taacı		Agay Taacı ile Kögöy Taacı
Eki tüñey baatırdıñ		Birbirine eş iki bahadırın
Töröl ceri köründi.		Ana yurdu göründü.
Ak maldar şakpırajat,	345	Ak hayvanlar kargaşa içindeydi
Albatı-con tüymep turat.		El, halk telaşlıydı.
Cerdiñ aldın biylegen		Yerin altını yöneten
Ceek-cutpa Cer-Tekpenek		Aç gözlü Cer Tekpenek
Tebeedegi maldı aydagan,		Otlaktaki malı sürmüş,
Albatı-condı kaynagan,	350	Ele, halka eziyet etmiş,
Bu altayda köründi.		Bu Altay'da göründü.
Temir çakı tözinde		Demir at direğinin dibinde
Cer-Tekpenek kaannıñ		Cer Tekpenek kağanın
Müüstü kara adı turdı.		Boynuzlu kara atı duruyordu.
Onı körgön Altın-Ergek	355	Onu gören Altın Ergek
Arıgan boyı tıştanbadı.		Yorulan bedenini dinlendirmedi.
"Caan cutpaga cuuktaarga		"Bu aç gözlüye yaklaşmak için
Kubulıp alıp barar" –dedi.		Kılık değiştirmeli" dedi.
Kan-ceeren ercine		Kıymetli at Kan Ceeren
Ceten caşka cedip kalgan	360	Yetmiş yaşa yetmiş

Kargan emegen bolup kubuldı.
İhtiyar kadına dönüştü.
Altın-Ergek baatır boyı
Altın Ergek bahadır ise
Altan caştı aja bergen
Altmış yaşı aşmış
Kargan öbögön bolup kubuldı.
İhtiyar adama dönüştü.
Eki tüñey kargandar
Birbirine benzeyen ihtiyarlar
Eeçijip alıp bargıladı.
Birbiri ardından geldiler.
Möñkü tayga bajınañ
Dağ zirvesinden
Cedinişken tüjüp keldi.
Peşpeşe indiler.
Onı körgön albatı
Onu gören halk
Kargan ulustı utkıp keldi.
Gelip ihtiyarları karşıladı.
Albatı-con cuulıjıp,
El, halk toplanıp,
Kargandarla ezendejet.
İhtiyarlarla selamlaştılar.
Eki tüñey kargandı
Birbirine benzeyen iki ihtiyarı
Ak şirdekke oturgızıp,
Ak kilime oturtup,
Ak sütle kündüleyle,
Ak süt sunarak hürmet edip,
Albatı-con suradı:
El, halk sordu:
"Kaydañ keldiger kargandar,
"Nereden geliyorsunuz ihtiyarlar,
Ne kerektü cürdiger?
Niçin yoldasınız?
Adı-colıgar kem bolor?"
Soyunuz sopunuz nedir?
Onı uukan Altın-Ergek
Onu işiten Altın Ergek
Albatıga kuuçındadı:
Halka şöyle dedi:
"Ceten tayga arı canında,
"Yetmiş dağın öte yanında,
Altan talay ol canında,
Altmış nehrin o yanında,
Añdu-kuşlu Altayda
Hayvanlı, kuşlu Altay'da
Curtap catkan edibis.
Yaşıyorduk.
Ak talayga karmak salıp,
Ak nehre olta atıp,
Balıgın çaçıp ajangan,
Balığını tutarak yiyip,
Ak taygaga tuzak salıp,
Ak dağa tuzak kurup,
Añı-kujın añdagan.
Hayvanı, kuşunu avlıyordum.
Altan caşka cede bergen
Altmış yaşına ulaşmış
Aduçı dep kiji edim.
Aduçı adlı kişiyim.
Eldeñ algan karu ejim
Halktan aldığım nazlı eşim
Ceten caştı cajagan,
Yetmiş yaşını yaşayan
Aru kepti köktöytön,
Temiz elbise diken,
Aş-kursaktı cazaytan
Yemeği iyi pişiren
Kazançı dep kiji" –dedi.
Kazançı adlı kişidir" dedi.
Ak sanaalu ulustar
İyi düşünceli insanlar
Aş cakşızın kaynadıp,
Yemeğin iyisini kaynatıp,
Ayılçılardı kündüledi.
Misafirlere ikram ettiler.
Etti-cuunı borlodıp,
Eti, yağı kaynatıp,
Eki kargandı azıradı,
İki ihtiyarı doyurdular,
Amtandu kursak cigende,
Lezzetli yemeği yiyip,
Arakıdañ içkende,
İçkiden de içince,
Altan caştu Aduçı
Altmış yaşındaki Aduçı
Taptu kalañı bolo berdi.
Çakırkeyf oldu.

Albatınıñ ortozında		Halkın arasında
Koolodo kojoñdodı.		Bir türkü söyledi.
Komıs keptü onıñ üni		Onun kopuz gibi sesi
Kobı-cikke cayıldı.		Ovaya, vadiye yayıldı.
Kojoñdıp aytkan söstörineñ	410	Türkü söyleyen ağzından
Mındıy sözi uguldı:		Şu sözler duyuldu:
"Ceek-cutpa Cer-Tekpenek		"Şeytan Cer Tekpenek
Cerigerge ne kelgen?		Yurdunuza niçin geldi?
Müüstü kara adına		Boynuzlu kara atına
Odor cetpey kalgan ba?	415	Otlağı yetmez mi olmuş?
Kaan bolgon boyına		Kağanın kendisine
Kursak cetpey kelgen be?		Yiyeceği yetmez mi olmuş?
Aydap baratkan maldardı		Sürüp aldığı hayvanları
Ayrıp alar küünim bar.		Ayırıp almak istiyorum.
Amır curtagan albatını	420	Rahat yaşayan halkı
Cayımdaytan arga bar.		Hür kılacak gücüm var.
Cer-Tekpenek kaanla		Kağan Cer Tekpenek'i
Ceñijiten küçim bar".		Yenecek gücüm var."
Onı ukkan albatı		Onu işiten halk
Onçoloro süündi.	425	Hepsi birden sevindi.
Aduçınıñ sözine		Aduçı'nın sözüne
Albatı-con ijendi.		El, halk güvendi.
Ança-mınça bolbodı,		Çok zaman geçmedi,
Kaalga ejik açıldı.		Kanatlı kapı açıldı.
Cer-Tekpenek kaannıñ	430	Cer Tekpenek kağanın
Cayzañdarı kelgiledi.		Cayzanları geldi.
Kojoñdop oturgan kargandı		Türkü söyleyen ihtiyarları
Kolınañ tartıp turgustı.		Kolundan çekip kaldırdı.
"Kandıy bayram mında bolgon?		"Burada hangi bayram kutlanıyor?
Kapşay beri turıgar!	435	Hemen kalkın!
Cer-Tekpenek kaanga		Cer Tekpenek kağana
Bisle kojo barıgar!" –dedi.		Bizimle beraber gideceksiniz!" dedi.
Onı uukan kargandar		Onu işiten ihtiyarlar
Omok-şimek tura cügürdiler.		Hemen kalktılar.
Cer-Tekpenekke ceder dep,	440	Cer Tekpenek'e gidelim diye,
Cedinijip bargıladı.		Tutuşup gittiler.
Altın sürlü örgöögö		Altın görünüşlü saraya kadar
Albatı-con üydejip keldi.		Halk onları getirdi.
Agay-Taacınıñ örgöözine		Agay Taacı'nın sarayına
Eki kargan kirip keldi.	445	İki ihtiyar girdi.
Tör bajında Cer-Tekpenek		Baş köşede Cer Tekpenek'in
Oturganı köründi.		Oturduğu göründü.
Kuçak cetpes caan moynı		Kucaklanamayacak kadar kalın boynu
Kança cerdeñ büktelgen.		Sayısız yerden boğumluydu.
Ayañ taygadıy mañdayı	450	Çıplak dağ gibi alnı

Kün çogına kızargan,
Körgön közi kandalgan.
Kargandardı körölö,
Kazırlanıp kıygırdı:
"Almıs-şulmus cayzañdarım
Neni-körüp uktıgar?
Altın sırlu örgöögö
Kandıy kargandardı ekeldiger?"
Onı ukkan cayzañdardıñ
Karuu sözi mındıy boldı:
"Albatınıñ ortozına
Eki kargan kelgen emtir.
Kaan slerdi camandap,
Kança katap kojoñdodı.
Olcogo baratkan albatını
Oyto ayrıp alarım dedi.
Onıñ uçun bis slerge
Bu kargandardı ekeldibis".
Cayzañ sözi toktogondo,
Altan caştu Aduçı silkindi,
Altın-Ergek baatır bolup
Bütkül boyı tura tüşti.
Ceten caştu Kazançı
Kan-ceeren at bolup
Bütkül boyı tura tüşti.
Altın-Ergek baatır
Ay karadañ iymenbedi,
Adar oktoñ caltanbadı,
Cer-Tekpenek kaannıñ
Aldına caba bazıp keldi.
"Ceten tayga arı canınañ
Ajıp keldim, Cer-Tekpenek!
Amır catkan albatıga
Bolujayın dep kelgem.
Ceek-cutpa Cer-Tekpenek
Cerge söögin salar cañdu,
Cer iştegen kara albatı
Amır-ençü curtaar cañdu..."
Onı ukkan Cer-tekpenek
Onço boyı iziy berdi,
Ot tüşkendiy çoçıy berdi.
Tüp tijin çaynandı,
Açu-koron kıygırdı,
Kandu közi aylanıjıp,
Altın-Ergekti keze körüp,

Güneşten kızarmış,
Gören gözü kanlanmıştı.
İhtiyarları görünce,
Öfkelenip bağırdı:
"Kurnaz cayzanlarım
Neyi görüp duydunuz?
Altın sırlı saraya
Nasıl ihtiyarları getirdiniz?"
Onu işiten cayzanların
Çekingen sözleri şöyle oldu:
"Halkın içine
İki ihtiyar gelmiş.
Siz kağanımızı kötüleyip,
Kaç defa türkü söylediler.
Esir alınan halkı
Tekrar geri alırım dedi.
Onun için biz size
Bu ihtiyarları getirdik."
Cayzanın sözü bittiğinde
Altmış yaşındaki Aduçı silkindi,
Altın Ergek bahadır olup
Ortaya çıktı.
Yetmiş yaşındaki Kazançı
Kan Ceeren at olup
Ortaya çıktı.
Altın Ergek bahadır
Korkup ürkmedi,
Atılacak oktan çekinmedi,
Cer Tekpenek kağanın
Yürüyerek önüne kadar geldi.
"Yetmiş dağın öte yanından
Aşıp geldim, Cer Tekpenek!
Rahat yaşayan halka
Yardım etmeye geldim.
Aç gözlü Cer Tekpenek
Cesedini yere gömerim,
Toprağı işleyen kara halkın
Rahat, huzurlu yaşaması gerekli..."
Onu işiten Cer Tekpenek'in
Bütün vücudunu ateş bastı,
Ateşe düşmüş gibi ürktü.
Arka dişini sıktı,
Acı acı bağırdı,
Kanlı gözü fır dönüp,
Altın Ergek'e sert sert bakıp,

Aytkan sözi mındıy boldı:
"Ceñijerge sen sananba,
Ceeren adın cal castanar.
Albatını sen korıba,
Baatır boyıñ ceñ castanarıñ".
Ondıy sösti aydala,
Altın-Ergekke çurap keldi.
Carın töştöñ tuduştı,
Caya tartıp, küreşti.
Togus künge küreşkileyt,
Tobrak tutpay tartışkıladı.
Ceti künge kürejip,
Cer tayanbay cürgüledi.
Ançalıktıñ bajında
Altın-Ergek baatırdıñ
Edi-kanı iziy berdi,
Baatır küçi tıñıy berdi,
Cer-Tekpenek kaannıñ
Cer tayanarı köptödi.
Ceñdep turarı astadı.
Onoytkoniñ kiyninde
Cer-Tekpenek kıygırdı:
"Azıragan adam! –dedi,-
Erkelegen enem! –dedi,-
Meniñ azıragan eki tüñey
Taygılımdı agıdıgar!
Çorgo caldu kan-ceerenniñ
Torsıktarın kıyzın!" –dedi.
Cer aldınañ koñkıldajıp,
Celber kara eki taygıl
Mañtap çıkpay kanayttı.
Onı körgön kan-ceeren
Arı bolup mañtadı.
Eki tüñey kara taygıl
Kiynineñ arı mañtadılar.
Onı körgön Altın-Ergek
Açu-koron kıygırdı:
"Agay-Taacı la Kögöy Taacı,
Eki tüñey baatırlar,
Eki kara taygıldı
Cıga alıp taştagar!"
Onı ukkan baatırlar
Temir caaların ala koydı.
Togus coldıñ beltirin
Tozup barıp sakıdılar,

Şunları söyledi:
"Sen beni yenmeyi düşünme,
Kızıl atın yelesine yaslanır.
Sen halkını koruma
Sen bahadır yenine yaslanırsın."
Bu sözleri diyerek,
Altın Ergek'e karşı geldi.
Omuzdan tutuştu,
Çekip güreşti.
Dokuz gün boyunca güreştiler,
Toprağa değmeden mücadele ettiler.
Yedi gün boyunca güreşip,
Yere dayanmadan durdular.
En sonunda
Altın Ergek bahadırın
Eti, kanı ısındı,
Bahadır gücü arttı,
Cer Tekpenek kağanın
Yere dayanması arttı.
Üstün olması azaldı.
Bundan sonra
Cer Tekpenek bağırdı:
"Büyüten babam! dedi,
Nazlayan anam! dedi,
Beslediğim birbirine eş iki
İki köpeğimi salın!
Musluk yeleli Kan Ceeren'in
Bacaklarını ısırsınlar!" dedi.
yeraltından havlayarak,
Korkunç iki kara köpek
Koşarak çıktı.
Onu gören Kan Ceeren
İleri doğru koştu.
Birbirine eş iki kara köpek
Arkasından koştular.
Onu gören Altın Ergek
Acı acı bağırdı:
"Agay Taacı ile Kögöy Taacı
Birbirine eş iki bahadır
İki kara köpeği
Yıkıp atın!"
Onu işiten bahadırlar
Demir yaylarını aldılar.
Dokuz yolun kavşağında
Beklediler,

Een cerdeñ elbert edip
Kan-ceeren kelbey kayttı.
Caan taygıl caaktagan,
Kiçinek taygıl kuyruktagan,
Ala köstöri kandalışkan,
Azu tişteri ırsayışkan,
Aray cedişpey kelgiledi.
Onı körgön Agay-Taacı
Caan taygıldı cıga attı.
Kögöy-Taacı baatır
Kiçü taygıldı cıga attı.
Cer-Tekpenek kaannıñ
Müüstü kara mingen adı
Ceeren attı körölö,
Celip kelip, soguja berdi.
Onı körgön Cer-Tekpenek
Açu-koron kıygırdı:
"Azıragan adam!
Erkelegen enem!
Meniñ kazır eki tüñey
Cutpa cılanımdı agıdıgar,
Agay-Taacı la Kögöy-Taacı
Baatırlardı cutsın" –dedi.
Arı-beri körgölöktö,
Altın baştu eki cılan
Bu altayga kelgiledi.
Agay-Taacını cudarda,
Cılannıñ erdineñ tudunala,
Oozın kirip otura berdi,
Azuzın teep aldı.
Kara cılan cudup bolboy,
Karılıp, tuylap cada berdi.
Kögöy-Taacını cudarda,
Cılannıñ kuyrugınañ tudunala,
Cılannıñ oozına kirip aldı.
Boyınıñ kuyrugın cudup bolboy,
Kurulıp, tolgolıp cada berdi.
At-nerelü kan-ceeren
Müüstü kara attıñ
Eki müüzin sındıra teep,
İçi-buurın cara teep,
Kara tayganıñ koltıgında
Kaannıñ adın ceñip saldı.
Altın-Ergek baatır

Geniş yerden rüzgâr gibi görünüp,
Kan Ceeren geldi.
Büyük köpek yanaktan tutmuş,
Küçük köpek kuyruktan tutmuş,
Ala gözleri kanlanmış,
Azı dişlerini göstererek,
Güçlükle geldiler.
Onu gören Agay Taacı
Atıp büyük köpeği yıktı.
Kögöy Taacı bahadır
Atıp küçük köpeği yıktı.
Cer Tekpenek kağanın
Bindiği boynuzlu kara atı
Kızıl atı görünce,
Hızla gelip, kavgaya girdi.
Bunu gören Cer Tekpenek
Acı acı bağırdı:
"Büyüten babam!
Nazlayan anam!
Benim öfkeli birbirine eş iki
Yutucu yılanımı salın,
Agay Taacı ile Kögöy Taacı
Bahadırları yutsun" dedi.
Göz açıp kapama süresinde,
Altın başlı iki yılan
Bu Altaya geldi.
Agay Taacı'yı yutarken,
Yılanın dudağından tutunarak,
Girip ağzına oturdu.
Azı dişini tepti.
Kara yılan onu yutamayıp,
Boğazında kalıp, sıçrayıp yattı.
Kögöy Taacı'yı tutarken
Yılanın kuyruğundan tutunarak,
Yılanın ağzına girdi.
Kendi kuyruğunu yutamayıp,
Kıvrılıp, yuvarlanıp yattı.
Anlı şanlı Kan Ceeren
Boynuzlu kara atın
İki boynuzunu kırıp,
İçini, böğrünü yarıp,
Kara dağın koltuğunda
Kağanın atını yendi.
Altın Ergek bahadır

Cer-Tekpenek kaandı	585	Cer Tekpenek kağanı
Kök-teñerige ködürele,		Göğe kaldırarak,
Kara taşka arta soktı,		Kara taşa vurdu,
Üç cerdeñ üze tepti.		Üç yerden parçaladı.
Cer-Tekpenek ölgönine		Cer Tekpenek'in ölmesine
Albatı-con süündiler.	590	El, halk sevindi.
Altın-Ergek canına		Altın Ergek'in yanına
Omok-şimek kelgiledi.		Koşarak geldiler.
Onoñ arı Altın-Ergek		Ondan sonra Altın Ergek
Bolot caazın ala koydı,		Çelik yayını aldı,
Cüs tekpege tartıp alıp,	595	Yüz çentiği çekip,
Eki kara cılannıñ		İki kara yılanın
Tal-ortozınañ keze attı.		Tam ortasından atıp vurdu.
Atkan okko cer silkindi,		Atılan oktan yer silkindi,
Teñeri tübi kürküredi.		Göğün dibi gürledi.
Eki cılan oozınañ	600	İki yılanın ağzından
Eki baatır turup keldi.		İki bahadır çıkıp geldi.
Ay körünbes Altayga		Ay görünmez Altay'a
Ay tiygendiy, süündiler,		Ay değmiş gibi sevindiler,
Kün körünbes Altayga		Güneş görünmez Altay'a
Kün çalıgandıy, süündiler.	605	Gün ışımış gibi sevindiler.
Kızıl maral çıraylu		Kızıl yaban gülü yüzlü
Altın-Küskü kıs bala		Genç kız Altın Küskü
Altın-Ergek baatırga		Bahadır Altın Ergek'e
Bazıp kelip, ezendeşti:		Yürüyerek gelip, selamlaştı:
"Agay-Taacı la Kögöy-Taacı	610	"Agay Taacı ile Kögöy Taacı
Eki tüñey baatırdıñ		Birbirine eş iki bahadırın
Kojo öskön sıynı men" –dedi.		Onlarla büyüyen kızkardeşiyim" dedi.
Altı şañkılu Altın-Küskü		Altı örgülü Altın Küskü
Altın-Ergekke altındıy köründi.		Altın Ergek'e altın gibi göründü.
Onıñ cımjak erke kolı	615	Onun yumuşak, hoş eli
Alakanın ol izitti.		Avucunu ısıttı.
Onıñ aytkan komıs üni		Onun kopuz gibi sesi
Ay kulakka eptü uguldı.		Ay gibi kulağa hoş duyuldu.
"Tülkü bıçkak börükti		"Tilki kürkünden börkü
Men kiydirzem kaydar ogo,	620	Ben giydirsem ona ne olur,
Tüñey üüre bolgodıy ine,		Evlenmek için,
Sözim aytsam kaydar ogo..." –dep,		Söz söylesem ne olur..." diye,
Altın-Ergek sananıp iydi.		Altın Ergek düşündü.
Çaksıragan albatı-conı		Mahvolmuş el, halk
Altın-Ergektiñ canına	625	Altın Ergek'in yanına
Aylandıra cuulıp keldi.		Çepeçevre toplanıp geldi.
"Açap kaan bazıldı,		"Aç gözlü kağan basıldı,
Cayım albatı boldıbıs,		Hür halk olduk,
Cakşı cırgal eder" –deşti.		İyi şölen yapmalı" dediler.

Baatır bazar cerlerge
Mancık torko caya saldı.
Kezer keler cerlerge
Keen torko çöyö saldı.
Aş cakşızın kaynadıp,
Albatı-con cırgadı.
Ceti künge bayram boldı.
Onoñ arı Altın-Ergek
Albatıga kuuçındadı:
"Altay cerim ıraak edi,
Atanıp oyto canayın" –dedi.
Albatıla cakşılaştı.
Adaanga kelijer,
Uur-katunı körüjer,
Argazı cokko bolujar.
Ölgön cerge kojo ölör,
Öştülerdi tüñey sogor,
Aytkan sösti ugujar,
Aynık cakşı nacılar boldı.
Altın-Ergek baatır
Kan-ceerenge minip iydi,
Kara kumdus börügin alıp,
Kalık-congo "Amır bolzın!" –dedi.
Agay-Taacı la Kögöy-Taacı
Eki baatır kojo atandı.
Eki iriktiñ edin artıngan,
Eki tajuur arakı kancaalagan,
Col ortozına cetire
Üydejip kelbey kanayttı.
Col ortozına cedele,
Bay terektiñ tözine
Odu çagıp iydiler.
Eki iriktiñ edin cidiler,
Eki tajuur arakı içtiler.
Ozogozın onço oygortıp,
Ertegizin eske alınıp,
Üç baatır kuuçındaştılar.
Ermek-kuuçınnıñ uçı
Tostıñ kıbındıy,
Töröön-tugaan bolorına
Cedip toktodı.
Üç baatır atandılar,
Ceri-curtına candılar.
Soloñıdıy kan-ceeren
Adına mingen Altın-Ergek

Bahadırların yürüyeceği yerlere
İpek yaydılar.
Pehlivanların geleceği yerlere
Görklü ipekler serdiler.
Yemeğin iyisini pişirip,
El, halk eğlendi.
Yedi gün bayram oldu.
Ondan sonra Altın Ergek
Halkla sohbet etti:
"Yurdum Altay uzakta
Atlanıp tekrar döneyim" dedi.
Halkla vedalaştı,
Brbirine arka çıkar,
Zorluğu, güçlüğü görür,
Çaresize yardım edir.
Ölünecek yerde birlikte ölür,
Düşmanı birlikte vurur,
Birbirinin sözünü dinler,
Ayrılmaz dostlar oldular.
Altın Ergek bahadır
Kan Ceeren'e bindi,
Kara kunduzdan börkünü alıp,
Halka "Hoşçakalın!" dedi.
Agay Taacı ile Kögöy Taacı
İki bahadır onunla birlikte yola çıktı.
İki koçun etini yüklenen,
İki tulum rakı asan,
Yol ortasına kadar
Gelip yolculadılar.
Yol ortasına geldiklerinde,
Kutsal kavağın dibine
Ateş yakıp kamp kurdular.
İki koçun etini yediler,
İki matara içki içtiler.
Geçmişteki her şeyi diriltip,
Eskiyi hatırlayıp,
Üç bahadır konuştular.
Sohbetin sonu
Ağaç kabuğunun katmanı *gibi,*
Akraba olmaya
Dayandı.
Üç bahadır atlarına bindiler,
Yerlerine, yurtlarına döndüler.
Gökkuşağı gibi Kan Ceeren
Atına binen Altın Ergek

Altayına cedip keldi.	675	Altayına yetip geldi.
Togus kırlu sümer tayga		Dokuz cepheli dağ zirvesi
Ayga-künge çalıgan,		Aya, güneşe karşı ışıldıyor,
Altın tajı tögülip,		Altın taşı dökülüp,
Aydıñ közin böktöp turdı.		Ayın gözünü kapatıyordu.
Ak süt ene talay	680	Ak süt gibi ana nehir
Üç büktelip agıp cattı.		Üç kez kıvrılıp akıyordu.
Ak tumandıy onıñ malı		Onun ak sis gibi ak hayvanı
Tebezine tolup östir,		Çoğalıp otlağından aşmış,
Ak çıraylu albatızı		Ak yüzlü halkı
Tergeezine tolo boltır.	685	Ülkesini doldurmuş.
Kıl kuyruktu açap börü		İnce kuyruklu aç gözlü kurt
Cerine onıñ kelbegen,		Onun yerine gelmemiş,
Kurç cıdalu kaan kiji		Sivri kargılı kağan
Cuulap, şoktop kirbegen.		Gelerek savaşıp zarar vermemiş.
Baatır kiji Altay ceri	690	Bahadır kişinin Altay'ı
Baylık cakşı turgan emtir.		Bereketli, güzel duruyormuş.
Altı kırlu çakızına		Altı köşeli at direğine
Adı cedip toktodı,		Atı yetip durdu,
Altı kanattu örgöözine		Altı kanatlı sarayına
Baatır tüjüp, amıradı.	695	Bahadır girip dinlendi.
Ança-mınça öy ötköndö,		Çok zaman geçmedi,
Altın-Ergek baatır		Bahadır Altın Ergek
Altan caan baatırlardı		Altmış yüce bahadırını
Aldırtıp kelbey emdi kayttı.		Şimdi çağırttı.
Ceten caan kezerlerdi	700	Yetmiş yüce pehlivanını
Temir stolgo oturgıstı,		Demir masaya oturttu.
Baatır boyınıñ cakıltazın		Bahadır emirlerinin
Bastırazın aydıp cakıdı.		Hepsini söyledi.
"Ceten cıldık Altayga		"Yetmiş yıllık Altay'a
Barıp keliger, uuldar" –dedi.	705	Gidip gelin, delikanlılar" dedi.
At cakşızın soodıp,		Atın iyisini dinlendirip,
Alıptarga beletep turdı.		Alplar için hazırladı.
Arakı cakşızın tajuurlap,		İçkinin iyisini tulumlara doldurup,
Apararga beletep turdı.		Yola çıkmaya hazırladı.
"Agay-Taacı la	710	"Agay Taacı ile
Kögöy-Taacı'nın		Kögöy Taacı'nın
Altayına kudalap barıgar" –dedi.		Altayına dünür gidin" dedi.
Altan kulaş ak biçikti		Altmış kulaç ak mektubu
Altın-Küsküge ol biçidi.		Altın Küskü'ye o yazdı.
Baatır sözin büdürerge		Bahadırın sözünü yerine getirmek *için*
Bastıra kezerler belen turat.	715	Bütün pehlivanlar hazır durdu.
Eki karındaştıñ curtın köstöp,		İki kardeşin yurduna doğru
Emdi olor atangılayt.		Şimdi onlar yola çıktı.
Colgo olor soñdoboy,		Onlar yolda geride kalmadan,
Toolop bolbos suular keçti.		Sayılamayacak kadar çok nehir geçtiler.

Corgo attarı toktoboy,
Toozın bilbes kırlar aştı.
Ajuzı cok kileñ taygaga
Kanattu kuştıy uçkulap çıgat.
Keçüzi cok talaylardı
Kemelegendiy keçkilep turat.
Caan baatır Altayına
Saadabay kezerler cedip keldi.
At buulaytan çakıga
Corgo cügürükter toktodı.
Ayıldap kelgen baatırlardı
Albatı emdi utkıdı.
Agay-Taacı akazınıñ
Aylına olordı apargıladı.
Aktañ-sütteñ urup alıp,
Amıragan ulustı kündüledi.
Altın-Ergektiñ keregine
Aybızına cürgenin bilgiledi.
Altan kulaş ak biçikti
Altın-Küskü kıçırıp kördi.
Uura-çookır biçiktiñ
Uçına cedele, cöptöndi:
"Erdiñ curtı een bolbos,
Emdi le kojo baradım.
Caan baatır cañıskan cürbes,
Birge kojo curtaydım" –dedi.
Kudaga cürgen baatırlarla
Akaları kojo içişti,
Amadap kelgen aş kursagın
Albatı-con teñ ködürdi.
Ak-boro adına mindirip,
Altın-Küsküni çümdediler.
Altayga tolo malınañ
Mal bölip bergiledi.
Ayılga tolo cööjödöñ
Teñ ülüüni etkiledi.
Altın-Küskü sıynın
Akaları üydeşti.
Altın-Ergek altayına
Atkarıp iybey emdi kayttı.
Altan baatır koltıkçılu,
Ceten kezer ködöçilü,
Ak-boro atka mingen
Altın-Küskü baatır kısçak
Altın cüzi ay carkındu,
Körgön közi kök çolmondıy,

Rahvan atları durmadan,
Sayısı bilinmez kırlar aştılar.
Aşıtsız parlak dağa
Kanatlı kuş gibi uçarak çıktılar.
Geçitsiz nehirleri
Gemideymiş gibi geçtiler.
Büyük bahadırın Altayına
Pehlivanlar çok geçmeden yetip geldiler.
At bağlanan at direğinde
Rahvan atlar durdu.
Misafir gelen bahadırları
Halk karşıladı.
Agay Taacı ağabeyin
Evine onları götürdüler.
Yiyeceğin akından ve sütten doldurup,
Yorulan insanlara ikram ettiler.
Altın Ergek'in isteği üzerine
Geldiklerini anladılar.
Altmış kulaç ak mektubu
Altın Küskü okuyup baktı.
Süslemeli mektubun
Sonuna yetince, onayladı:
"Erin yurdu boş kalmaz,
Hemen birlikte giderim.
Yüce bahadır yalnız yaşayamaz,
Birlikte yaşayayım" dedi.
Dünür gelen bahadırlarla
Ağabeyleri birlikte içti,
Getirdikleri yiyecek kadar
El, halk da yükledi.
Ak Boro atına bindirip,
Altın Küskü'yü giydirdiler.
Altay dolusu hayvanından
Mal bölüp verdiler.
Ev dolusu servetinden
Payını ayırdılar.
Altın Küskü kız kardeşlerini
Ağabeyleri yolculadı.
Altın Ergek'in yurduna
Bindirip gönderdiler.
Altmış bahadır yardımcılı,
Yetmiş pehlivan hizmetçili,
Ak Boro ata binen
Bahadır kızcağız Altın Küskü
Altın yüzü ay ışığı
Gören gözü sabah yıldızı gibi,

Altın-Ergek altayın köstöp, Altın Ergek'in yurduna yönelip,
Cürüp iybey emdi kayttı. Hızla yol aldı.
Eki tüñey akaları Birbirine eş iki ağabeyi
Col ortodo toktogılap, Yolun ortasında durup,
Cerine kayra cangıladı. Yurtlarına geri döndüler.
Ajuzı cok taygalar aşkan, Aşıdı olmayan dağlar aşan,
Keçüzi cok talaylar keçken, Geçidi olmayan nehirler geçen,
Altın-Ergek altayına Altın Ergek Altayına
Altın-Küskü cedip keldi. Altın Küskü yetip geldi.
Sümer tayga bajına Dağ zirvesinin başına
Corgolodıp celip çıktı. Rahvan at sürüp çıktı.
Arıgı canın acıktap körzö, İleri doğru baktı ki,
Altın çümdü Altay boldı. Altın elbiseli Altay duruyor.
Eder küüktiñ üni tunbas, Öten guguk kuşunun sesi dinmez,
Emil agaştıñ büri oñbos, Çam ağacının yaprağı solmaz,
Kök ölöñi cayılıp öskön, Gök otu yayılıp yetişen,
Körümcilü elbek Altay Güzel, geniş Altay
Köböñ çöldiy körünip cattı. Pamuk çöl gibi göründü.
Maldañ caraş maldu boltır, Hayvandan güzel hayvanlıymış,
Connoñ omok condu emtir. Halktan iyi halkmış.
Azıragan onıñ malı Onun beslediği hayvanı
Suu tajındıy çookır boltır. Nehir taşı gibi benekliymiş.
Korulagan albatızı Koruduğu halkı
Ak çıraylu çerü emtir. Ak yüzlü halkmış.
Altın-Ergek baatır uul Altın Ergek bahadır delikanlının
Altı kanattu taş örgöödö Altı kanatlı taş sarayda
Ölöölü şirdek üstinde İşlemeli kilim üstünde
Oturganı köründi. Oturduğu göründü.
Kara-küreñ kabaktu Koyu kahverengi kaşlı,
Künge tüñey kaçarlu, Güneş gibi yanaklı,
Calañ keptü carındu Ova gibi omuzlu
Caan bütken baatır emtir. Heybetli yaratılışlı bahadırmış.
Kudaga bargan ulustıñ Dünür giden insanların
Kuuçının ugarga sakıgan, Haberini bekliyormuş,
Amadagan kerektiñ Amaçladığı hedefin
Aayın ugarga tıñdagan. Durumunu duymayı bekliyormuş.
Baatır uuldı körölö, Bahadır delikanlıyı görünce,
Altın-Küskü emdi bolzo Altın Küskü şimdiyse,
Ergekpile şoor oynadı, Parmağıyla kaval çaldı,
Erin bilgençe kojoñdodı. Bildiği kadarıyla türkü söyledi.
Sabarbıla şoor oynodı, Parmağıyla kaval çaldı,
Tarlan koo kojoñ saldı. Kıvrak türkü söyledi.
Çümdep aytkan söstörin Güzel sözlerini
Ciit uuldar tıñdadı. Yiğit delikanlılar dinledi.
Üyeledip aytkan kojoñın Ezgiyle söylediği türküsünü

Üy ulustar kaykadı.		Dinleyen kadınlar şaşırdı.
Alıp keler coldorgo		Alpların geleceği yollara
Altın takta turgustılar.		Altın masa kurdular.
Külük keler cerlerine		Pehlivanların geleceği yerlere
Küler stol cıldırdılar.	815	Bronz masa donattılar.
Altan cüzün kursak cazap,		Altmış çeşit yemek yapıp,
Ceten cüzün arakı beletep,		Yetmiş çeşit içki hazırlayıp,
Albatı olordı utkıdı.		Halk onları karşıladı.
Ködüre tudunıp albatı kelet.		Halk bunları taşıyarak geldi.
Caan baatırdıñ caraş sıynın	820	Ulu bahadırın güzel kız kardeşini
Utkıp, taygadañ örgöögö aparat.		Karşılayıp, dağdan saraya götürdüler.
Altayında toy boldı,		Altayında toy oldu,
Albatı süünip cırgadı,		Halk sevinip eğlendi,
Cerinde olordıñ cırgal boldı.		Onların yerinde şölen oldu.
Tekşi albatı kökidi.	825	Halk iyice coştu.
Altın-Ergek baatırım		Bahadırım Altın Ergek
Amır-ençü curtay berdi.		Rahat, huzurlu yaşadı.

AÇIKLAMALAR
YER VE ŞAHIS ADLARI DİZİNİ
KAYNAKÇA

Açıklamalar

Almus : Kadın şeklinde görülen kötü ruh.

Amarcap, adartkı : Bir tür şifalı otlar.

Amırgı : Avcıların hayvanları kendilerine yaklaştırmak için çaldıkları boru.

Aracan/korocon : Sütten yapılan sarhoşluk verici içki.

Ayabas : Korkmaz, korkusuz, cesur.

Bakçıt : 1. Dört yönden herhangi biri. 2. Ay ve güneşin bir yıl sonra geldikleri aynı nokta.

Başpaaı : Düğün sırasında gelin ve damat için kim alkış söyleyecek diye bağırma.

Cadaan : Bir tür yedi telli çalgı.

Carınçı : Kürek kemiğinden ala bakan kişi, falcı.

Cazyañ : Eski yönetim şeklinde boş başkanı.

Celebek : Yer iyesi.

Celbegen : Masal ve destanlarda adı geçen yedi başlı dev.

Çatra/Şatra : Damaya benzer bir tür oyun.

Çegen : Ekşimiş veya kaynatılmış sütten yapılan ayrana benzer bir tür içecek.

Kayrakan : 1. Altay destanlarında Erlik'in sıfatlarından biri. 2. Tanrılara karşı söylenen saygı hitabı. 3. mec. Ayı.

Kıñırkıs : Bir tür ot.

Kıyma : İşkembeyle sıralark bağırsaktan yapılan bir tür yemek.

Köbölök : Kötü ruh, şeytan.

Köörçök : Koyun veya keçi sütüne çegen katılmak suretiyle yapılan bir tür içecek.

Moñus : 1. Savaşçı 2. Dev 3. Canavar

Pud : 16,3 kg ağırlıındaki ağırlık ölçüsü birimi.

Toybodım : Mitoljide Erlik'in yakınından akan ve insanların gözyaşlarından oluştuğuna inanılan ırmağın adı.

Yer ve Şahıs Adları Dizini

A

A.A. Konoev, 26

A.İ. Markov, 22

Abram Moos, 35, 370, 371, 388

Agay Taacı, 38, 39, 448, 454, 456, 458, 459, 460, 461, 462, 463

Ak Calaa, 28, 29, 48, 49, 51, 53, 54, 56, 57, 63, 65, 67, 68, 82, 83, 84, 93, 96, 98, 102, 109, 111, 115

Ak Kağan, 30, 36, 121, 123, 124, 126, 127, 128, 129, 131, 133, 134, 135, 136, 368

Altay, 13, 15, 16, 18, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 33, 35, 42, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 71, 73, 74, 76, 80, 81, 82, 85, 89, 92, 94, 96, 97, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 113, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 131, 132, 136, 137, 141, 148, 152, 154, 157, 162, 170, 172, 174, 176, 177, 180, 183, 185, 188, 190, 194, 195, 198, 200, 201, 203, 205, 208, 209, 215, 216, 218, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 229, 230, 231, 232, 235, 238, 239, 242, 244, 245, 251, 254, 257, 259, 262, 266, 271, 273, 274, 277, 279, 283, 284, 288, 289, 290, 292, 293, 296, 297, 300, 302, 304, 309, 310, 311, 313, 316, 317, 318, 331, 336, 341, 342, 344, 345, 346, 348, 349, 351, 352, 356, 357, 359, 360, 362, 363, 364, 367, 368, 370, 374, 375, 376, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 400, 405, 412, 416, 417, 418, 419, 420, 426, 427, 428, 430, 431, 436, 437, 438, 440, 444, 445, 446, 447, 448, 450, 454, 455, 460, 461, 462, 463, 464

Altın Çaçak, 35, 346, 349, 350, 374, 375, 377

Altın Ergek, 22, 38, 39, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465

Altın Küskü, 31, 32, 39, 146, 160, 162, 168, 169, 172, 174, 177, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 196, 197, 204, 205, 206, 209, 210, 212, 214, 217, 448, 460, 462, 463, 464

Altın Şuru, 33, 34, 210, 231, 232, 234, 236, 237, 281, 287, 322, 323, 327, 330, 337, 338, 339, 340, 341

Altın Topçı, 34, 322, 323, 324, 326, 333, 338, 339, 340, 341

Ay Kağan, 33, 34, 226, 231, 232, 237, 281, 287, 322, 340, 341, 399

Ay Sologoy, 30, 122, 131, 132, 133

Ayana Aru, 33, 226, 228, 247, 280, 317, 341

Ay-Bırkan, 20

Ay-Sologoy, 16, 23, 30, 122, 131, 132, 133

B

B. Adarov, 25

Balıktıcul, 22

Bargaa Bagay, 35, 36, 395, 397, 403, 404, 405, 410

Barnaul, 20, 25

Boodoy Koo, 34, 37, 38, 346, 427, 430, 431, 432, 433, 434, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446

Boodoy-Koo, 22, 23, 37, 427, 430, 431, 432, 433, 434, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446

Buurıl Kağan, 33, 34, 226, 236, 238, 239, 241, 242, 243, 244, 246, 247, 249, 250, 251, 252, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 264, 265, 267, 268, 269, 270, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 280, 283, 300, 303, 306, 310, 311, 320, 321

C

Cabagan, 15, 20, 25, 27

Celbegen, 29, 33, 37, 38, 84, 86, 88, 95, 105, 215, 239, 244, 249, 254, 260, 263, 264, 283, 287, 289, 292, 296, 298, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 453

Cer Ceñes, 35, 352, 353, 354, 355

Cer Tekpenek, 29, 38, 84, 95, 100, 105, 296, 448, 450, 451, 453, 454, 456, 457, 458, 459, 460

Cinciley, 19

D

Dede Korkut, 12

E

Erke Möndür, 36, 399, 400, 401

Erlik, 30, 33, 35, 49, 57, 68, 69, 76, 83, 89, 95, 106, 116, 117, 124, 128, 129, 136, 215, 217, 237, 239, 243, 244, 245, 257, 258, 259, 266, 270, 286, 296, 297, 302, 307, 326, 340, 352, 356, 357, 359, 360, 370, 388, 390, 391

Erlik Biy, 30, 35, 76, 89, 95, 117, 124, 128, 129, 136, 215, 217, 244, 245, 259, 266, 270, 286, 296, 297, 302, 307, 326, 340, 352, 356, 357, 359, 360, 370, 388, 390

G

Gorno-Altaysk, 15, 16, 19, 20, 22, 23, 24, 25

İ

İ.B. Şincin, 16, 20, 24, 25, 26, 27

Kan Altın, 34, 35, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 392, 393, 394

K

Kan Kapçıkay, 32, 33, 34, 35, 220, 222, 225, 226, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 240, 242, 247, 249, 252, 253, 255, 256, 257, 260, 261, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 279, 280, 283, 287, 293, 294, 295, 299, 300, 301, 302, 303, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 317, 320, 321, 325, 326, 327, 333, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 348, 352, 357, 358, 359, 360

Kan Taacı, 28, 29, 48, 49, 53, 56, 57, 60, 68, 69, 71, 72, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 89, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 120

Kan-Altın, 34, 346, 347, 349, 350, 351, 354, 358, 359, 360, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 382, 384, 386, 387, 390, 393, 394

Kan-Kapçıkay, 16, 19, 20, 23, 32, 220, 222, 225, 226, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 240, 242, 247, 249, 252, 253, 255, 256, 257, 260, 261, 263, 265, 267, 268, 269, 270, 272, 274, 275, 276, 277, 280, 283, 287, 293, 294, 295, 299, 300, 301, 302, 303, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 317, 320, 321, 325, 326, 327, 333, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 348, 352, 357, 358, 359, 360

Kan-Oozı, 20, 27

Kara Bökö, 30, 33, 124, 128, 136, 239

Kara Muza, 35, 352, 353, 355

Kara-Taacı Kıs, 20, 22, 37

Karatı Kağan, 30, 31, 32, 36, 37, 138, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 146, 148, 157, 158, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 179, 180, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 206, 207, 208, 215, 216, 217, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 412, 414, 439, 441, 442, 444

Kögöy Taacı, 38, 39, 448, 454, 458, 459, 460, 461, 462

Kögüdey Kökşin, 37, 38, 427, 428, 430, 432, 434, 435, 436, 437, 438, 440, 443, 446

Kögüdey-Kökşin, 22, 23, 427, 428, 430, 432, 434, 435, 436, 437, 438, 440, 446

Köroğlu, 12

Kün Sologoy, 30, 122, 133, 134, 135

Kün-Sologoy, 16, 23, 30, 122, 133, 134, 135

M

Maaday-Kara, 19, 20, 21, 23

Manas, 12

Moskova, 19, 20, 23, 24

O

Oçı Bala, 28, 29, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 96, 98, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 112, 114, 115, 116, 118, 119, 120

Oçı-Bala, 20, 21, 22, 23, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 96, 98, 101, 102, 105, 106, 108, 109, 112, 114, 115, 116, 118, 119, 120

Oçıra Mancı, 28, 42, 44, 51, 57, 58, 59, 64, 65, 70, 71, 120

Ongüday, 19

Ospıynak, 19

Ö

Ösküs Uul, 30, 31, 32, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189,

190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 216, 217, 396, 397, 398, 399, 400, 401

Ösküs-Uul, 19, 20, 23, 30, 137, 140, 141, 142, 143, 147, 148, 149, 150, 153, 154, 157, 160, 162, 167, 172, 173, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 208, 209, 210, 214, 215, 216, 217, 396, 397, 398, 399, 400, 401

P

Paspartı, 18

S

Sadu Kağan, 37, 140, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426

Sarı Kağan, 36, 399, 400, 401, 402, 403

T

Talay Kağan, 31, 32, 108, 145, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 160, 169, 172, 174, 182, 192, 204, 209, 210, 211, 212, 213, 215

Tekpir Ceeren, 36, 402, 403, 404, 405, 408, 409, 411, 412, 414

Temene Koo, 36, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 414, 415

Temene-Koo, 19, 23, 25, 35, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 414, 415

Tenek Bökö, 33, 239, 243, 244, 249, 250, 251, 256, 260, 261, 262, 263, 265, 266, 267, 268, 271

Teñeri Kağan, 29, 33, 117, 226, 236, 256, 274, 275, 276, 279, 280, 281, 283, 284, 287, 290, 293, 295, 300, 320, 341, 342

Türkiye, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16

U

Ulagan, 18, 22, 25

Ulan-Ude, 20

Ü

Ülgen, 29, 34, 68, 69, 84, 89, 106, 116, 117, 124, 128, 129, 136, 226, 247, 302, 333, 340, 346, 347, 354, 361, 369, 372, 387

Ülgen Biy, 34, 68, 69, 84, 89, 106, 116, 117, 128, 129, 136, 247, 302, 333, 347, 354, 361, 369, 372, 387

Kaynakça

Altay Baatırlar, Gorno Altay, c.I, 1958; c.II, 1959; c.III, 1960; c.IV, 1964; c.V, 1966; c.VI, 1968; c.VII, 1972; c.VIII, 1974; c.IX, 1977; c.X, 1980; c.XI, 1983; c.XII, 1995.

Altay Literatura, Gorno Altay, 1955.

BASKAKOV, N. A, Altay Folklor i Literatura, Moskova, 1948.

_____, Dialekt Çernevıh Tatar, Moskova, 1965.

_____,TOŞÇAKOVA, T. M. , Oyrotsko-Russkiy Slovar, Moskova, 1947.

DİLEK, Figen Güner, Altay Türkçesinde Fiil, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1996.

ERGUN, Metin, Alıp-Manaş, Konya, 1997.

GÜNAY, Umay, Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Ankara, 1993.

İNAN, Abdülkadir , Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara, 1954.

_____,Makaleler İncelemeler, c.I, Ankara, 1991.

KALKİN, A.G. Ay Sologoy lo Kün Sologoy, Gorno-Altaysk, 1989.

KAFESOĞLU, İbrahim , Türk Milli Kültürü, İstanbul,1994.

_____,Eski Türk Dini, Ankara, 1980.

KENESBAYOĞLU, İ. K. ve d., Kazak Türkçesi Sözlüğü, çev. Hasan Oraltay ve d., İstanbul, 1984.

KUÇIYAK, P. V. , Alıp-Manaş, Oyrot-Tura, 1940.

_____,- GARF, A. , Skazki Altaya, Novosibirsk, 1937.

NASKALİ, Emine Gürsoy, Maaday-Kara, İstanbul, 1999.

MUYTİYEVA, V. A.- ÇOÇKİNA, M. P. , Altay Can, Gorno Altay, 1996.

ÖGEL, Bahaeddin, Türk Mitolojisi, c. I, Ankara, 1993.

ÖZDEM, Ragıp Hulusi, Altay Türklerinin Atasözleri, Halk Bilgisi I, ?, 1928.

ÖZKAN, İsa, Yusuf Bey-Ahmet Bey "Bozoğlan" Destanı, Ankara, 1989.

ÖZKAN, Fatma, Altın Arığ Destanı, Ankara, 1997.

POTAPOV, L. P. , Altayskiy Şamanizm, Leningrad, 1991.

PUHOV, İ. V. , "Altayski Narodnıy Geroicheski Epos", Maaday-Kara, Moskova, 1973, s. 8-61.

RADLOFF, Wilhelm, Sibirya'dan, Çev. Ahmet Temir, İstanbul, 1994.

Rusça-Türkçe Sözlük, haz. E.M. Mustafayev-V.G. Şçerbinin, İstanbul, 1989.

SURAZAKOV, S. S. , Altay Folklor, Gorno Altay, 1975.

_____,Altayski Geroicheski Epos, Moskova, 1985.

_____,Kayçı N. Ulagaşev, Gorno Altay, 1961.

_____,Etapı Razivatıya Altayskogo Geroyçeskogo Eposa, Doktorskoy Dissertatsiya, Moskova, 1973.

_____,Altay Literatura, Gorno Altay, 1995.

ŞİNCİN, İ. B. , Skazitel A.G. Galkin, Gorno Altay, 1987.

Türk Dünyası Edebiyatı, haz. Halil Açıkgöz, İstanbul, 1991.

UKAÇİNA, K. E. , Altay Tabışkaktar, Gorno Altay, 1981.

ULAGAŞEV, N. U. , Altay Çörçöktör, Oyrot-Tura, 1939.

_____,Alıp-Manaş, Gorno Altay, 1985.

_____,Çörçöktör, Oyrot-Tura, 1941.

VERBİTSKY, V.İ. , Slovar Altayskogo I Aladagskogo Nareçiy Tyurskogo Yazıka, Kazan, 1870.

VERBİTSKY, V. İ. ve d. , Grammatika Altayskgo Yazıka, Kazan, 1869.

YAMAYEVA, E. - ŞİNCİN, İ. B. , Altay Kep-Kuuçındar, Gorno Altay, 1994.

_____,-UKAÇİNA,K. E. , Altay Alkıştar, Gorno Altay, 1993.

YILDIZ, Naciye, Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü İle İlgili Tesbit ve Tahliller, Ankara, 1995.

YUDAHİN, K. K. , Kırgız Sözlüğü, 2 cilt, çev. Abdullah Taymaz, Ankara, 1988.